

**INDIANA
UNIVERSITY
LIBRARY**

16

Moloda Ukraina 732

Молода Україна

Часопись української молодіжи.

II рік — 1901.

v. 2

Видає і за редакцію відповідає

Фрацьєк Тузяк.

ЛЬВІВ.

З „Друкарні Удїлової“, улица Ліндога ч. 8.
1901.

54.

DK 508
• A2 M72
v. 2

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

ЗМІСТ

II. РІЧНИКА.

Публіцистика.

а) Суспільні справи.

	Сторона
<i>Gutta</i> : З російської України. З новим роком — з новим віком	1 — 3.
<i>Евген Косевич</i> : Полекша — чи деморалізація?	3 — 9.
<i>Володимир Старосольський</i> : Чи є в нас публіцистика?	19 — 22.
<i>Михайло Лозинський</i> : Битись чи миритись?	22 — 26.
<i>Володимир Темницький</i> : На розвагу	58 — 62.
<i>Володимир Темницький</i> : Студентські розрухи в Росії	89 — 99.
<i>С. В.</i> : Новий терор!...	135 — 140.
Відкритий лист до російських студентів усіх націй	241 — 245.
<i>Льонин Цегельський</i> : Ера Бобжиньского	330 — 359.
<i>Евген Косевич</i> : Вибори	369 — 384.
Торунський процес	384 — 391.
<i>Микола Височанський</i> : Політичне життя чи квієтизм?	392 — 401.
Кличі	417 — 423.
„Покотила ся лявіна!“	423 — 443.
Два табори	444 — 451.

б) Шкільництво.

<i>Володимир Гуркевич</i> : Української гімназії в Самборі!	66 — 72.
<i>Микола Височанський</i> : Василяни в школах!	176 — 180.
<i>Гуцул</i> : Середні школи в Чернівцях	245 — 252.

	Сторона
Лист з України	260 — 263.
<i>Евген Косевич</i> : Українці на львівському університеті	289 — 305.
Наші професори	320 — 330.

Наука.

<i>Іван Брик</i> : Кілька дат із скандинавської літератури	10 — 12.
<i>Михайло Галуцинський</i> : Єнс Петро Якобзен	12 — 19,
62 — 66,	105 — 109.
<i>Проф. Микола Карєєв</i> : Змагання російської молоді- жи до самоосвіти	50 — 57, 99 — 105, 121 — 125.
<i>Прометей Ясенко</i> : Картина з природних наук. IV. Хемічні сполуки	126 — 135.
<i>С. Людкевич</i> : Про основц і значіне сьпівности в по- езії Тараса Шевченка	166 — 175, 305 — 316.
<i>Іван Брик</i> : „В царстві сатани“ Михайла Яцкова	253 — 260.
<i>Теоділь Мелень</i> : Василь Стефаник	316 — 319.

Белетристика.

а) Поезія.

<i>П. Ш.</i> : Нехай	9.
<i>Володимир Темницький</i> : Уся Україна кланяється	49 — 50.
<i>Василь Сильвестер Пачовський</i> : Смуток	123 — 125.
„ „ „ Вечірня дума	126 — 127.
„ „ „ З пісень болю	127 — 130.
<i>Василь Щурат</i> : Прольог	163 — 171.
<i>Леся Українка</i> : Епільог	244 — 248.
„ „ Забуті слова	249 — 251.
<i>Василь Пачовський</i> : Сьпів відлетних журавлів	251 — 252.
<i>Леся Українка</i> : Віче	291 — 295.
<i>Стефан Чарнецький</i> : З Бескидів	296 — 298.
<i>Ілько Гаврилюк</i> : * * *	396 — 400.

б) Проза.

<i>Анна Ш.</i> : Мій дебют	51 — 60.
<i>Леся Мартович</i> : Кадріль	91 — 104.
<i>Іван Труш</i> : Вражія з могили Шевченка	161 — 165.

	Сторона
<i>Михайло Яцків</i> : Дорійське підсіне	242 — 244.
<i>В. Короленко</i> : Дивна	371 — 395.
<i>Володимир Бирчак</i> : Перелім	423 — 425.

Посмертні згадки.

<i>М. Лозинський</i> : Гриць Олексин	85 — 87.
<i>Іван Топольницький</i> : Товаришеви на спомин (Віктор Рейтаровський)	233 — 234.
Гриць Каміньський	277 — 278.
<i>Зенон Кузеля</i> : Сильвестер Лепкий	278 — 282.

Хроніка з нашого життя.

Загальні збори „Кружка правників“	32 — 33.
Відозва „Академічної Громади“	33 — 35.
<i>Слобожанин Харковець</i> : Лист до товаришів з слободської України	35 — 36.
Відозва „Кружка українських дівчат“	72 — 73.
Збори української молодіжи	73 — 74.
З Тернополя	74 — 77.
<i>Spectator</i> : З Золочева	109 — 112.
З „Кружка українських дівчат“	140 — 141.
Відозва „Кружка українських дівчат“	141 — 143.
<i>В. Миколаїв</i> : З Перемишля	144 — 145.
Тарасові обходи в 1901. році.	

Чернівці: Гімназія, стор. 181 — 183. — Львів: Вечерниці II, III, IV і V гімназії та школи реальної, стор. 183 — 184. — Перемишль: Гімназія, стор. 184 — 185. — Самбір: Гімназія, стор. 185 — 186. — Самбір: Учительська семінарія, стор. 187. — Тернопіль: Учительська семінарія, гімназії і реальна школа, стор. 187 — 190. — Львів: Українська гімназія, стор. 190 — 191. — Перемишль: Учительська жіноча семінарія, стор. 191 — 195. — Бережани: Гімназія, стор. 195 — 198. — Перемишль: Український дівочий інститут, стор. 198 — 199. — Броди: Гімназія, стор. 199 — 201. — Коломия: Українська гімназія, стор. 201 — 204. — Бучач: Гімн., стор. 204 — 205. — Дрогобич: Гімн., стор. 205 — 206. — Золочів: Гімназія, стор. 206 — 207. — Львів: Українська виділова школа ім. Шевченка, стор. 207 — 208. — Відень: Товариство „Січ“, стор. 209. — Львів: Учительська мужеська семінарія, стор. 209. Відозва Комітету з'їзду абітурієнтів Українців у Львові 210 — 211.

	Сторона.
Відозва Комітету матуристів в Кракові	211 — 212.
З товариства „Академічна Громада“	212.
З українського акад. товариства „Союз“ в Чернівцях	212 — 213.
З „Научного Кружка Академічної Громади“	213.
<i>Інститутка</i> : З Перемишля	214.
З Бучача	215 — 217.
<i>Г. Г.</i> : В обороні правди	218 — 219.
Полеміка (В справі дописи з Тернополя)	220 — 223.
Відозва до Товаришів матуристів	263 — 264.
Товариство „Молода Україна“ в Чернівцях	264 — 266.
З'їзд абітурієнтів Українців у Львові	266 — 271.
Відозва	359 — 361.
З Бучача	361 — 363.
<i>Роман Курбас</i> : Віче української академічної молодіжи	401 — 405.
Поклик українсько-руських богословів	406 — 407.
Отвертий лист учеників Українців	409 — 410.
Послідні збори „Академічної Громади“	452 — 453.
Прощальний комерс	453.
Прощання	454 — 458.
<i>Володимир Темницький</i> : Лист з Кракова	458 — 462.
Лист з Відня	462 — 468.
Лист з Праги	469 — 472.
Голоси в справі університетських подій	487 — 494.

Хроніка з чужого життя.

Розрухи в Києві. Рух російських студентів в урядовім освітленю. До Товаришів. По причині правительственного оголошеня. По причині правительственного справозданя о заворушенях в київськiм університеті. До Товаришів з України	36 — 43.
<i>Іван А.</i> : Німецька академічна молодіж на переломі віків	43 — 47.
З Петербурга. Студентські розрухи в Києві. Студентські розрухи в Харкові.	77 — 85.
Кореспонденція студентської жизни. До всіх харківських студентів. До київських студентів-салдатів. До суспільности. Що говорять за границею?	112 — 120.
Студентські розрухи в Росії. До інтелігенції. З Москви. Письмо париських профеєорів.	

Останні події в Харкові. З Харкова. З Одеси	145 — 160.
З Москви. До добрих людей. Події в Москві. До студентів. Заява. Хто винен	224 — 233.
З'їзд абітурієнтів середніх шкіл в Кракові	271 — 273.
Бесіда т. О. Пеленського у пам'ятника Міцкевича	273 — 275.
Царський указ. Тортури в Росії	275 — 277.
Ще про студентські розрухи в Росії	407 — 408.

Бібліографія.

„Самостоятельная Україна“. Издание А. Г. Ворога.

Нр. 1-ий	26 — 32.
<i>Иван Брик</i> : Slovanský Přehled.	47 — 48.
<i>Евген Косевич</i> : X-Strahlen	235 — 236.
<i>М. Лозинський</i> : Літературно-наукова Библиотека	282 — 286.
Д-р Василь Щурат: „Вибрані оди Горация“	286 — 287.
Льонгин Цегельський: Русь-Україна і Московщина	365 — 366.
<i>Франц Марисюк</i> : А. Кримський: „Пальмове гилля“	411 — 414.

Дрібні вісти.

Шляхоцька ароганція	236 — 237.
Професор Мриц перенесений	363 — 364.
Скажений звір	410 — 411.
Привітні письма для української молодіжи	473 — 486.
Привітні телеграми для української молодіжи	495 — 506.

Молода Україна

часопись української молодіжи.

Ч. 1.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата	в Австро-Угорщині річно 6 корон, піврічно 3 корони, поодинокое ч.
вносять:	в Росії заказн. . . річно 6 ер. рубл., незаказн. 5 ер. рубл., коштує
	в Америці річно 2 долари 60 сотиків.

* Видані і за редакцію відповідає: Мирон Залітач, ул. Кохановського, ч. 49. *

* * Адміністрацію веде: Павло Чайківський, ул. Академічна, ч. 25. * *

З РОСИЙСЬКОЇ УКРАЇНИ.

З НОВИМ РОКОМ — З НОВИМ ВІКОМ.

У нас у великій Росії знов починає запалюватись революційний рух, знов починає розжеврюватись той вогонь, що був присипан попільом реакції і сеї страшної репресії, на які так дуже зданий наш уряд! Під новий рік — на порозі нового віку нам треба тільки оглянутись назад, щоб побачити темряву добу, яка почалась на Україні з 70-их р. Здаєсь, що нам не треба ніяких доказів, щоб побачити, скільки то народу погинуло в славетній боротьбі з ворогами нашої політичної самостійности, з гнобителями волі і правди. Неправда, темрява, кривда і неволя панує все ще над Росією і над Україною, але вже стільки робітників і борців погинуло, стільки народу дожидає нетерпеливо сонця волі і правди, що нема вже чого думати про те, щоб роботу звертати у инший бік, та вишукувати других засобів боротьби. Зоря волі і правди вже близьенько. Треба тільки прірвати остатню запору, треба усім вийти на остатню боротьбу, а вийшовши раз, треба іти невпинно і неустрашимо вперед — а тоді за нами піде усе, що еще не завяло, усе, що протестує проти сучасного устрою, усе, що голодне і бідне, усе, що не має ніяких людських прав, усе, що забуте і понижене. А таких людей богацько на Україні. По усім городам і селам почувають ся незадоволення

з сучасного стану, усі здорові елементи всіляких верств суспільності шукають засобів до боротьби і ворушать ся. Наш народ богацько терпів, довго чекав волі, а переконавшись, яка то „воля“, яку дає йому уряд, хоче скинути з себе ярмо, не надіючись на свого „благодітеля“. У інтелігентному суспільстві, між студентством і фабричними робітниками починає ся реакція проти недавно пануючого світогляду, який викликав попередю усі симпатії суспільства. Та зараз усе більше і більше виникає новий рух, котрий огортає усі живійші елементи, а на прапорі його виднієсь напись : „нема волі економічної, нема надії на красшу долю — без волі політичної і національної.“

Не обмежуючись лишень фабричною масою, ся нова злука указує на головну хибу російської соціал-демократії, на єї недбалість про селянську робочу клясу, на єї вузке розумінє історії і кличе усіх до борби соціально-революційної. Сей новий рух міцніє щораз більше, бо оховає цілковито усю російську і українську суспільність.

Аграрне питанє стоїть дуже остро і потребує більше робітників літератури і організації. З полишенем сих трех чинників рух сам нічоко не варт.

Російська соціал-демократична партія за увесь час своєї праці після реакції 70-их р. не видала жадної книжочки для народу, жадної брошурки про аграрне питанє, жадного показчика для селянської інтелігенції, яка і хотіла-б працювати, та не мала ні спроможности ні знаня, як взятись та з чим приступати. Не зважаючи на становище Росії і України „анархісти“ не піднімали сього драматичного питаня, а навіть обурювались на людей, котрі вказували на конечність ширеня революційно-соціалістичної пропаганди на селі. Але надійшов час, в котрім сама дійсність вказала на хибі програми „анархістів“. Вони мусіли і мусять змінити параграф за параграфом та йти за питаннями часу.

Три нові партії повстали майже відразу в Росії. Маємо на думці „партію соціалістів-революціонерів“, „українську соціалістичну“ і „українську революційну“. Усі єї партії приступили, як видно, сейчас до розвизаня аграрного питаня, яке для українського народу має велику вагу з огляду на питанє національно-політичне. Ми маємо на увазі виданя сих партій, при чім поперед усього звернемо увагу на „Маніфест соціалістів-революціонерів“ виданий в 1900 р. і розповсюджений по усіх городах.

Ми, Українці, витаємо товаришів по тим думкам, які задля нас дуже єплні що-до побуту селянського. Сей маніфест дуже тепло написаний та показує, як досіло вже діло пропаганди між селянами. В маніфесті сїм бачимо дальше дуже толерантні відносини

до других недержавних націй, та одного годі нам зрозуміти: „Ще замість демократичного уряду соціал-революціонери гадають улаштувати власть народу“, а нам недержавним націям незвісно, який парід і як буде панувати? Не вжеж місто царського гнету нам прийдесь мати діло з утисками великоросійського народу.

Що-до других двох українських партій то ми бачимо деякі рестанції що-до програми, головное в питаннях політично-національних.

„Самостійна Україна“ перша брошура української-революційної партії дуже остро ставить питанє наших національних і політичних прав, яко народа, маючого право на вільний розвій, та попри сїм не забуває і аграрного питання, а „нарис програми української партії“ зовсім мало звертає на се увагу. Але ми думаємо, що се питанє розяснить ся і ми не будемо свідками неприємних відносин обох партій, які мають бороти ся за будущу долю вільної України.

Таким робом XIX. вік на кінци свого істнованя дав нам народжеле цілком різних, окремих партій — а початок XX. віка се буде боротьба за кращу долю нашої нації.

Усі Українці мають тепер спроможність входити в сї партії і боротьбою та працею доказати, що „Ще не вмерла Україна“. Тому до праці і до боротьби!

З новим віком ми докажемо ділом та неустрашимою боротьбою, що український народ хоче волї і правди, що вільного духа ніяк сковати не можна.

Ми маємо певну надїю, що з новим роком—з новим віком згине ворожнеча між Українцями різних напрямків і усі живі елементи радо підуть в боротьбу під прапором, на якому написано: до смерти, до загину за вільну, єдину, нероздільну, соціалістичну Україну!

Gutta.

ЕВГЕН КОСЕВИЧ.

ПОЛЕКША — ЧИ ДЕМОРАЛІЗАЦІЯ?

На перелазі із гімназійального життя в університетське єсть один ступінь, що сильно вбиваєть ся в тямку кождому, хто його переступив. Сей ступінь — то матура.

Кождий, кому довело ся стати академіком, тямить її дуже добре, бо надто богато конштувала його страху та праці, щоб мож так легко забути на ню.

Нераз підносить ся багато менше чи більше оправданих закидів проти матури, а з другого боку наводить ся неменше багато аргументів за, — та я не думаю рішати сього спору.

Так само не хочу роздивлювати тут досить живої kwestії реформи університетських студій та критикувати ті зарядженя по університетах, що накладають високі оплати за науку, утруднюють вписи та спивляють свободу навчання.

Хоч усе те дуже важні питання, бо відповісти на них значить порішити ділему: чи теперішні наші університети вдоволяють потребам суспільности, чи ні — то я полишу їх на боці, а перейду до тої полекші, яку зроблено адептам духовного стану.

Практичне значіне матури у нас чим раз більше. До всіх урядів, де приймають без університетських студій, вимагають нині матури. Та се ще річ меншої ваги. Найбільша її вага в тім, що матура конечно і безусловно потрібна до впису на університет, що матура одна надає право бути академічним горожаниним і що наші університетські приписи не знають академіків без матури. Отся можливість бути академіком, то найважнійший наслідок матури.

Академічне жите се той час, що в ньому формуєть ся світогляд молодого чоловіка, се час, що в ньому дивить ся він ширіне отвореними очима на світ. Академічне жите се той час, що в ньому мусить кождий положити трівкі підвалини під цілу будівлю свого знання, що здобуває собі засоби, якими прийдець ся йому користувати ся через ціле жите, се той час, що в ньому здобуваєть ся цілий той запас знання потрібний до публичної роботи. І є передовсім свобода вибору факультета, свобода вибору предметів, яких хто хоче учити ся, свобода переходу з факультета на факультет, як хто переконає ся, що другий факультет для нього відповіднійший — се ті здобутки, що приносить матура.

Поміж нашою університетською молодіжю подиблемо зовсім не иньші групи як і деінде: стрінемо ся тут з групою світських академіків і з групою теологів. Та відносини сих обох груп у нас трохи відмінні. Як приглянемо ся відносинам у других народів, то побачимо, що у них укінчені теологи з дуже нечисленними виїмками самі поіри всяких назадницьких змагань, вже силою самого факту клерикали, що потім цілою лавою стають під найбільше реакційний прапор і становлять запору у дальшому розвою народа.

Сі відносини у нас на стільки відмінні, що наше духовенство доси не творить, і як довго буде мати хоч трохи почутя обовязків зглядом народа, не може творити *par excellence* клерикального табору в таким значіню, яке має се слово в западній Европі. Наше духовенство перш усього більше звязане з суспільністю, як клер западної Европи. У нас недостає того чинника, що в западній Европі є го-

говною підвалиною клерикалізму, бо з клерикалами завсіди творить один табір т. є. шляхти. Клерикальна політика духовенства мусіла би у нас зійти ся з політикою польської шляхти. Так отже, поза фаянгою кацапських мамутів, що заkostenіли в суспільнім і національнім індеферентизмі — значно більшій частині духовенства сама національна свідомість не дозволяє підчинити змаганя українського народа клерикально-шляхоцькій політиці.

Тому й не диво, що у нас зносини двох відмінних груп університетської молодіжи були все сердечніші як деінде. Товариші, що по скінченю гімназії йшли на теологічний факультет, не були ще відділені хінським муром від своїх товаришів зі світських факультетів. Погляди обох сих груп, що правда — розходили ся значно, та всеж таки попри се, що їх ділило, було дуже много такого, в чім сходили ся. Нерідко бували і такі случаї, що студенти теології переходили на світські факультети, а загалом переважна їх часть не стояла оподалк від питань, що ворушили нашу суспільність. Можність переходу в кожній хвилі на світський факультет робила їх досить незалежними від заскорузалих примхів їх верховних властей; потім в житю за публичною роботою зносини між духовною а світською інтелігенцією ставали ще тісніші як-раз завдяки єому, що тота черта незалежности від висших сфер духовенства задержувала ся серед загалу духовенства, та що клерикальні змаганя духовної ерархії, протеговані польською шляхтою, знаходили за слабий відгомін серед духовенства, щоби знищити інтерес для змагань загалу нації.

Суспільне положене духовенства під тим зглядом навіть богато щасливіше як світської інтелігенції. Нераз приходить ся чути закиди на адресу світської інтелігенції, що вона бере за малу участь в народньому житю. Сї закиди зовсім оправдані та по части оправдана і ся абстиненція світської інтелігенції. Умови єї життя трохи инші як умови життя духовенства. Ся інтелігенція перш усього розкинена поміж польську інтелігенцію творить дуже маленькі оази. Як порівнати число університетських студентів-Українців і Поляків, що були вписані на світські факультети львівського університета, то вийде, що Поляків на львівському університеті було в четверо більше. До того ще долучають ся зовсім польський університет в Кракові. Наша світська інтелігенція зникає потім серед польської інтелігенції, а значна часть її енергії зуживає ся на відпорність проти винародовлення. Число світської інтелігенції мусить найперше значно збільшити ся, щоби вона змогла забрати ся до агресивної праці.

Годі не доглянути, що в останніх часах тут помітний значний поступ. Годі вже нині сказати, що світська інтелігенція нічого не робить та саме додатно прояву мусимо записати на рахунок значного чисельного зросту світської інтелігенції. Ся проява, що на світських факультетах число студентів-Українців чим раз збільшається, що воно вже значно більше від числа теологів (в минулому курсі самих правників було понад 60 більше ніж теологів) додає нам надії, що інтерес світської інтелігенції до публичних справ буде постійно зростати і ширшати.

Як тепер перейдемо до тої реформи, яку в останніх роках духовні влади почали систематично вводити, щоби піднести фреквенцію на теологічній факультеті, то бачимо, що саме з сього боку велика небезпека шахує дальший розвій нашого публичного життя тому, що тая новітна „полекша“ звертає ся своїм вістрем як-раз проти того постійного приросту університетських слухачів на світських факультетах, а в дальшій консеквенції може значно ослабити продукцію нашої світської інтелігенції. Мимо усього того ніхто доси не застановляв ся над вагою, евентуально шкідливістю сеї реформи.

Маю на думці приймає до духовної семінарії (а в слід за сям і на теологічний факультет) гімназистів без матури. Були і давнійше случаи, що приймає часом декого, кому не пощастило ся здати матури. Але сї случаи були спорадичні і зовсім не шкідливі. Нераз сї люде показали ся незвичайно спосібними і неудачі при матурі треба було приписати якимось иньшим обставинам чим неспосібности матурантів. Та реформа, яку тепер переводить ся, сягає трохи глубше і для розвою публичних інстинктів серед теологів має незвичайне значінє. Число теологів без матури росте постійно. Сього року дійшло вже до поважного проценту (20%). Колиб ми були крайні оптимісти та хотіли вірити, що в тім згляді нічо не змінило ся, колиб ми навіть не добачали тенденції до зміни виїмкових случаев на сталій usus чи правило, то всеж таки одна обставина прісилювала би нас трохи інакше подивити ся на справу. Факт не заперечений, що сього року станіславівська єпархія виказує найповажнійше число питомців без іспита зрілости. Знаємо, що се стало ся завдяки тамошному єпископови Шептицькому; тепер сеї єпископ засів на митрополічій престолі. Здаєть ся, лиш душе короткозорій схоче вірити, що сеї usus впроваджений Шептицьким у станіславівській єпархії не розширить ся на дві прочі і не стане міродайним правилом для цілої Галичини.

Та вже і тепер мала реформа досить фатальний вплив на гімназіяльню молодіж. Сього року мали ми вже такі випадки, що гімназисти дійшовши до VIII. класи, закидали сунокіино руки, навіть па

думку їм не прийшло учити ся до матури, бо були певні, що і без неї знайдуть на теології супокійний приют.

Як взяти сю справу з чисто академічного становища, то перш усього студенти університета без матури не є академіками. Се, що так значна часть слухачів теологічного факультета не відповідає тим вимогам, які університет ставить до академіка, аргументує лиш сам собою домагане усунення теології з ряду університетських викладів.

Та абстрагуючи від сього, чи слід би тоді викладати теологію на університеті, чи сотворити яку иншу від університета духовну семинарію для теологів самих — є се реформа, що глибоко увійде в їх життя. Богослов без матури не має права перейти на инший факультет. Він безглядно зависимий від своїх властей і з хвилию, як переступив поріг духовної семинарії — переданий зовсім в опіку своїх властей. Їх воля мусить бути для кожного сьвята, хочби вона відносила ся навіть до найменших дрібниць. Само прийняте в духовну семинарію, се не набуте права, яке кождому прислугує на підставі кваліфікації, се радше якесь добродійство, за котре треба потім віддячити ся. Духовні власти мусять прийти до виключного впливу не лиш в справах теологічної натури, але й поміж духовенством, що безглядно завдяки їм на се становище дістало ся. В сей спосіб духовна єрархія дуже хитро і проворно розтягає свою компетенцію навіть на такі справи, що з теологічними не стоять в жаднійській звязи, лиш на се, аби по своїй впадоби кермували цілою горожанською діяльністю духовенства.

Традиційна опозиція духовенства проти сервілізму єрархії на супротив польської шляхти, як се було за кардинала Сембратовича, лишиться ся вскорі лиш — згадкою, на картках історії. Опозиція против справ обрядової натури (пр. справа введення целібата), на яку наше духовенство також було в силі здобути ся, буде навіть абстрактно немислима. Через сю реформу духовні власти положать собі угольний камінь під будівлю западно-європейської клерикальної структури. А за сим поволи зачнуть запирати ся і сі найсьвітліїші сторони публичної діяльності нашого духовенства, зачне пропадати і се, що його лучило зі сьвітською інтелігенцією і з народом.

Наше простонародє пішло вже за надто в перед, щоби становити догідний терен для клерикальних екстраваганцій. До інтелігенції ставить воно нині вже досить значні вимоги, а як інтелігенція сим вимогам не буде могла вдоволити, то відвернеть ся від неї дуже швидко. Вплив, який має нині духовенство між народом, змаліє до нулі.

З чужих літератур.

Кілька дат із скандинавської літератури *).

Північна, чи скандинавська література, що здобула собі велику славу, якій товаришить голосний подив у цілій Європі, не має за собою далекої історії. Се література розмірно дуже молода. Вступивши на дорогу розвитку доперва в другій половині XVIII. в. розвивала ся так гарно, так буйно, що з кінцем XIX. в. станула на вершині своєї слави, звернула на себе очи цілої Європи.

Вона видає ряд геніяльних, на скрізь оригінальних талантів. Їх твори знаходять переклади у всіх майже європейських мовах та витискають ярке пятно на сучаснім умовім руху в Європі.

Говорити про літературу Скандинавії, с. е. говорити особно про літературу Данії, Швеції та Норвегії. Маючи на приміті, познакомити наших поважаних читачів із усією скандинавською літературою — розуміть ся — лиш в головніших начерках — починаємо Є. П. Якобзенем, а тим самим маємо обовязок подати короткий огляд данської літератури.

Ся часть скандинавської літератури по своїм начаткам є найстаршою, бо сягає до XVIII. в. Але почини сі були, розуміть ся, вельми незначні.

На ширший шлях розвитку вступає вона з початком XIX. в. і те під впливом німецького романтизму. Вплив сей був так могутий, що не устав і між роками 1830—1880), с. е. в добі поромантичній, і хотяй Данія станула на военній стопі супроти Німеччини, то проте данські письменники не перестали бути учениками Німців. Але рівнобіжно з розвитком скандинавської ідеї, с. е. ідеї освітньої відрубности скандинавських народів, яка з'єднувала собі чим раз ширший круг поклонників, визволюєть ся поволі з під німецького впливу і літератури. Поруч старого напрямку, романтичного, котрий не міг нагло уступити, находить місце вірне віддане дійсности, прокидуєть ся новий напрям реалістичний і то по части під впливом французької літератури.

І в тій добі перелому, добі борби романтизму і раціоналізму являєть ся на фоні літератури ряд письменників. Визначнішим є Людвік Геїберг (1791—1860). Се поет-естетик, автор творів драматичних та водевілів. Будучи з початку рішучим романтиком, так радикально змінює відтак свій погляд, що стає горячим

* Отсей начерк подаємо як короткий історичний вступ до ряду літературних студій та ескізів, які задумуємо помістити у нашій часописі. (Прям. Ред.)

противником романтизму, ганить буйний, фантастичний ідеалізм і протиставить йому тверезий, ясний раціоналізм, вказуючи на найгарнійші його взірці у французькій літературі.

Учеником його, але безперечно талановитшим від свого учителя є Генрік Герц (1798—1870), автор комедій, водевілів та романтично-сентиментальної драми „Донька короля Реного“.

Найбільш самостійне та при тім всесвітне, європейське становище здобув собі Ганс Хрістіян Андерсен (1805—1876), славний автор байок, в котрих дитинячо-наївна фантазія лучить ся з ширшою думкою, з глибокою, артистичною формою.

Гідний згадки ще Еміль Аарстун (1800—56), еротично-змісловий лірик, що йшов слідами Гейного.

Се були письменники першої доби, доби перелому, пів-романтики, пів-реалісти.

Напряма більше реалістичний, закрашений горячим данським патріотизмом та бажанем, визволити літературу з під всяких німецьких впливів інагурує Кароль Плуг (*1813) поет та політичний робітник, завзятий ворог Німців.

Се патріотичне відвернене ся від Німеччини, бажане самостійного розвитку літератури, мало дуже спасенний вплив. На самостійну, від Німців незалежну, дорогу вступив оригінальний письменник, пів-поет, пів-філософ, мораліст, А. С. Кіркегард (1813—56), завзятий речник правди та духової енергії, завзятий противник всякої облуди і моральної слабости, чоловік, що покликав до життя кілька талантів.

Незалежно однак від впливу Кіркегарда розвинув ся найбільший по Еленшлегері данський поет, Фридрих Палюдан-Міллер (1809—76), автор геніяльної, реалістично-сатиричної поеми „Адам Гомо“. Пізніші його фантастичні драми: „Калянус“ і „Агасферус“ повні високих, ідеальних вітхень, що від дійсного світа на крилах мрій підносять ся до найвисших ідеальних вершин душі і серця, відзначають ся гарною формою.

Граничним стовпом в літературі Данії треба покласти виклади Юрія Брандеса та його „Головні напрями в літературі XIX. в.“. По другій стороні сего стовпа почала ся нова література, зацвило нове життя буйне, горячкове. Твори нових письменників, се духові зерна Брандеса, які кождий засівав на оригінальним ґрунті свого таланту. Письменники найновішої доби різнять ся від своїх попередників реалістичним та радикально поступовим напрямом своєї творчости.

Яко головний представитель нової реалістичної поезії виступає Генріх Гольгер Драхманн (*1846) талант великий, всесторонній автор поезій ліричних, епічних, ескізів, новель і т. д.

Подібно рішеними реалістами є Крістіян Шандорф (*1854), автор романсів з поступовою тенденцією, та Крістіян Топере (1840—81), автор повістей.

Найвисше станув в найновійшій літературі Є. П. Якобзен якого літературний портрет отсе подаємо. *Іван Брик.*

МИХАЙЛО ГАЛУЩИНСЬКИЙ.

ЄНС ПЕТРО ЯКОБЗЕН.

Перед двома роками наша громада мала нагоду познакомити ся з данським письменником Якобзеном. О(сип) М(аковей) подав нам у „Літературно-Науковім Вістнику“ в перекладі його новелю „Пані Фенс*“). При тій спосібности посвятив перекладчик кілька коротких уваг сему письменникови. Вже 15 літ минає від смерти Якобзена. За сей час появило ся кілька добірних, критичних оглядів про него, твори його дочекали ся перекладів на різні мови — а сам автор і не знаючи про се, звеличаний великим поетом і найбільшим кольтористом ХІХ. в.

Нове, повне видане творів Якобзена в німецькім перекладі накладом фірми Дідеріха в Липську 1899 чимало причиняєть ся до проясненя літературної діяльности й поетичної творчости його. Бо листи тут опубліковані при скупім біографічнім матеріялі є неоціненої ваги. Про жите Якобзена маємо так малі й скупі звістки, що навіть не знаємо, як поступав інтелектуальний розвиток його, хто мав вплив на уформоване його гадок.

Свою біографію подає Якобзен осє в яких словах: „Я уродив ся 17. цвітня 1847. р. в місточку Thisted. Що дотичить умов і приключень, я не можу собі нічого пригадати, що будило би занятє; такі знов, про які не можу згадати, ті природно є досить цікаві“. Єнс Петро Якобзен походив з північно-ісляндського місточка, з селян, що займають ся ловлею риб і управою землі. Батько завдяки великій силі й енергії з бідака остав засібним, вкінци як купець вислав власні кораблі. Мати, з родини учителів, до самої старости заховала живий темперамент. Она малому синкови присьпівувала „тихим голосом“ веселі пісні з її молодости. В р. 1863. Єнс перейшов до Бопенгаги до приватної гімназії. Тут зовсім не визначав ся, навпаки-міг робити вражінє хлопця без спосібностей. Вже тоді займав ся ботанікою, а навіть робив спеціальні студії, а крім того тихцем писав вірші. При іспиті зрілости перешав. Аж в р. 1867. поступив на університет. Тут дальше займав ся ботанікою і писав вірші. Коли одного разу прочитав своему товаришеви деякі власні вірші — сей здивований крикнув: „Але ти є поет“. На се із задумчивою усмішкою відповів Якобзен: „Про се я завжди відав“.

*) Л. Н. В. Р. І. т. І. кн. І. ст. 116—134.

В літах 1871—1872 виступив він із науковими працями. Він, можна сказати, перший в Данії зрозумів вагу і значінє Дарвіна для життя і науки, він перший постарався думки сего велита зробити серед земляків популярними. До тої цілі переклав Якобсен: „Про повстанє родів“ і „Про походженє чоловіка“. В р. 1873. написав дуже учену розвідку про десмідіацеї Данії (*Aperçu systematique et critique sur les desmidiacées du Danemark*, *Journal de Botanique* 1874. Copenhagen), за що одержав золотий медаль університету.

Як поет виступив Якобсен в р. 1872. Цікаві були се часи в Данії.

Се був рік, що по цілім періоді літ від р. 1864. зазначився сильно в культурнім розвитку сього краю. Новий рух, ліберальний рух, а в порівнянню до попередньої стагнації поступовий — заступав Юрій Брандес. Нові гадки про панованє розуму й волі, тих найвищих здобутків ХVІІІ. віка, сьвіжі гадки, поставлені проти ортодоксального трактованя кожної справи, поплили з університетської катедри в Копенгазі. Брандес виховав ціле покоління нових письменників, промоував їм дорогу в Європі — величав і підносив їх за границею. Він дав початок і новим течіям в скандинавській літературі, що хотіли бачити щось більше, як кличі ХVІІІ. віка. Письменники з О. Ганссоном на чолі стали осторонь Брандеса і дали новий напрям. Дятого то рік 1872. треба уважати дуже важним для Данії. В тім самім часі завязався перший „літературний кружок“, якого предєдателем став Якобсен. Він виступив тоді з першим своїм твором „Моґене“.

Ботанічними студіями придбав собі грудну хоробу, яка вже не опустила його, але чим раз більше змагалася. І вона стала на перешкодї літературній творчості Якобсена тим, що не дозволила йому писати й творити багато. Постійно працювати не міг, мусїв часом роботу на довший час переривати. Від того часу перебуває майже все в Thisted, себ-то в місци свого уродженя. Час від часу з'являєть ся в Копенгазі, де призбирає матеріяли, а крім того виїздить кілька разів за границю. Зимом 1884 перебував в Копенгазі, де вже поважно захорів так, що рідко коли виходив з хати. Літом повернув до Thisted. Тут чим раз більше западав на здоровлю. Вкінци 30. цвітня 1885. р. помер.

Житє Якобсена зовсім не бурливе, противно тихе — але в нїм розгріваєть ся великий траґізм живого організма, підкопаного хоробою, що його постійно їсть. Оля Ганссон каже: „житє його — то житє пересїчного Скандинавця без важних припадків і сильних бур; житє то сіре, однастайне, житє дослідувача загнїждженого у своїй комнаті, житє мислителя, що розбирає душу“. Ще ліпше приладнав Йоганнес Шляф один висказ Метерлінґа, з його „Скарб вбогих“

Le tresor des humbles. Париж 1897. Частина „Le tragique quotidien“: „Наші трагіки, вкладають цілу свою силу, подібно як середно спосібні малярі, що застрягли в історичнім малюнку — in die Gewalt представленої фабули. І вони думають нас зайняти тим самим способом подій, який бавив варварів, що їм подобалися атентати, вбивства й зради, підчас коли найбільша частина нашого життя відіграєть ся без крові, меча й небезпек, а сльози людей стали тихі, невинні, майже духові“.

Якобзен зачав свою літературну діяльність твором „Моґенс“, що вийшов в 1872. р. По нїм йшли даліше: Вистріл в імлі (1875), Марія Груббе (1876), Два свѣти (1879), Нільс Ліне (1880), Тут повинни розкі цвисти, Пошесть в Берґамо (1881) і Паві Фенс (1882). Лишилось по нїм ще кілька фрагментів. Крім того писав він вірші й ліричні фрагменти. Цілий доробок Якобзена невеликий, але хороша не дала йому спромози більше написати. Маємо отже дві більші повісти, шість новель і вірші.

Марія Груббе. Із листа Якобзена до Є. Брандеса, брата данського критика, довідуємо ся, що плян до сеї повісти уложили вони спільно, здаєть ся в році 1873. Тим більше можемо так думати, бо того як-раз року доносить Якобзен, що він ходить щоденно до королівської бібліотеки в Копенгазі, де студіює акти й матеріяли, які потрібні йому до сеї повісти. Повість назвав: Interieurs. 17-ого віка. „Марія Груббе“ появилася в році 1876.

Зміст її слідуєчий: Коли в р. 1658. розійшла ся відомість по Данії, що Шведи зближають ся до Копенгаґи — Еріка Груббе, більшого властителя на Тјеґе, покликано до оборони. Се, як також багато иньших причин більше секретної природи спонукали його, відослати свою доньку до Копенгаґи до тїтки Ріґіце Груббе, вдови по Гансі Ульрику Гільденлеве; через тїтку, особу знакому з двором, познакомилася і Марія з двораками. В осени облягли Шведи Копенгаґу. Обороні міста проводив Ульрик Хрістіян Гільденлеве, зведений-брат короля. Слава його день в день росла, а її в дґомони доходили її Марію. „Велике ім'я, ім'я героя — виносило його понад звичайну товпу людей“.

Як-раз тепер у тїтки познакомилася вона із Ульриком Хрістіяном. Сей з Марією поводив ся як з дитиною. Се однак не перешкаждало в пічїм розвоєви любовних почувань, які зродили ся в серци Марії до славного героя. В часі дня не мала спокою, в ночи сени мучили її. Все ввижав ся їй Ульрик Хрістіян, оборонець Копенгаґи.

Тимчасом в падолистї Уль.Хр. сильно занедужав. Невихідна, заразлива слабість — наслідок бурливо переведеної молодости — кинула його на ліжку. Марія постановила відвідати хорого. Коли темніло —

прийшла вона. Хорий не при умі — почав Марію обіймати, цілувати, аж доки не пробудила ся баба, що хорого сторожила. Крик її опам'ятав Уль. Хр., і сей з криком відгнав Марію, як яку нечисту силу, що в останній хвилі життя хотіла завести його до пекла. Ся подія дуже вразила Марію.

Нове однак жите, яке зачала тепер з 17-им роком — затерло поволи її біль. Тітка хотіла її видати за Ульрика Фридриха — природнього королівського сина. Справу так поведено, що вони пібрали ся обоє. Тимчасом обоім стало ся недогідне їх подружжє. Він думав, що тим супружеством стратив свою будучність, вона не дуже улюблена серед двораків, як проста шляхтянка. Ульр. Фридрих дістав дозвіл зовсім виїхати до Іспанії. Се ще більше причинило ся до розриву їх взаїмности. Коли вернув, їх спільне пожитє ставало чим раз більше неможливе, так що їще по короткім побуті на посаді намісника Норвегії — Марія покинула свого мужа і вернула до батька. Се стало ся причиною розводу, який наступив по смерти короля Фридриха III., а за нового Христіяна.

Марія тепер виїхала за границю. До сего виїзду причинив ся у дечім Еті Геб, муж сестри Марії. По її виїзді з'явив ся і він коло Марії. Тут завдяки своїй вимові, як і дикій силі, яку показав в бійці з Ольденбурцями — подобав ся він Марії, з чого зродила ся любов. Однак по короткім часі відносини їх змінили ся. Вкінци повертає вона до батька. Сей віддає її за Балля Діре. Сей чоловік з низьким способом думаня — відсунув так від себе Марію, що она кидаєть ся в обійми наймита свого мужа, Серена. З ним покидає свого мужа, а йде з Сереном провадити нове жпте. По смерти батька дістає вона частину майна. Серен займав ся перевозоном через ріку. З неосторожности пострілив і забив одного перевозчика. За се запроторили його на три роки тюрми. Коли повернув, недовго вже пожив. Повість кінчить ся смертю Марії.

Повість „Марія Груббе“ оспована на подіях 17. віка. Тому то находить ся в ній багато рисів, що характеризують сї часи. Насамперед, як довідуємо ся з листів, старав ся Якобзен в діяльогах і листах подати образ сучасного життя. Пізнаємо з повісти часи народившого ся абсолютизма під впливом тодішнього французького короля Людвіка XIV, з слабими останками фєвдального устрою. Шляхта, зі своїми звичаями і привілеями — противна змаганям короля до абсолютизма. Маємо тут „нужденний край з хлопецькою шляхтою“ і бідолашним образом двора. Маємо фрагменти середновічних часів з останками альхемістичної науки, з таємними формулами й знаками щодо виробу золота, маємо тут ще й науку астрології, взагалі те все, що могло би характеризувати бодай в дечім XVII в.

Однак в повісті мимо змагань автора історичний характер дуже слабо відбив ся. Коли би не деякі натяки й уваги й події — ми забули би на сей характер повісти. А навіть не дуже парадоксально буде сказане, що повість сего характера з огляду на саму постать Марії Груббе історичного характера зовсім не має. Бо Якобзен умів по містецьки на історичнім фоні, з деякими примішками сучасної культури, вивести перед нами постать людини, яка в XVII. віці являєть ся передчасною, а яка відповідає нашим часам. Ся людина — то сама Марія Груббе.

Марія Груббе — особа історична — зацікавила й інших данських писателів, — зацікавила також Якобзена. Він постановив увійти в її душу, її розаналізувати і дійти до того, що спонукало її, жінку одного з найвисших достойників держави, кинути ся в обійми мужика.

Марія Груббе лишена сама собі в домі свого батька, що всім иньшим більше займав ся, як своєю донькою, як також при боці любовниці батька, перед якою Марія все дрожала, віддана лишень своїм мріям, пішла в світ вже з деякими неприродними даними, а то, з незрозумілістю для дійсности, з фантастичними образами про ціль, спосіб і форму життя, з острым перед дійсністю. Зараз перша сцена, де ми пізнаємо Марію, дає як-раз нам пізнати сей дісонанс, чи роздвоєне у вдачі Марії. З одної сторони розкі, в яких вона купаєть ся і дізнає незнаного їй доси нервового дрожання, з другої сторони — буки, які сиплять ся на неосторожного наймита. Мрія, нудна і страшна дійсність.

Марія — се особа патологічна, що сильно відбиваєть ся на кождім її поступку. Вона дізнає великого вдоволення і дивного спокою, коли почуваеть ся невірником Ульрика Хрістіяна. Їй здаєть ся, що він положив свою ногу на її карк, а вона лежить в поросі й не може підняти ся. „Коли би він сказав, ходи, то вона мусіла би прийти; відійди, мусіла віддалити ся“. Вона дізнає жалю і великої туги, що се було тільки сном, коли зимна підкова коня, на яким їхав Ульр. Хр. опинила ся на її карку. По смерті Ульр. Хр. находить „містично-аскетичну приемність, коли в ночі вставала із свого ліжка, і ставляла своє наге коліно на землю і так довго молила ся, доки добре не зболіли ноги, або вона із-за зимна не чула своїх ніг“. Вона слідить за обігом своєї крові, кусає і гладить своє рамя, вбирає наге тіло в шовкову покриву, щоби відчути на своїм тілі зимний і гладкий дотик лискучої матерії. Вона кусає свого мужа, коли його обнимає. А на вид відселеної білої груди Ульр. Фридриха не може повздержати ся, щоби не впахати в груди ножа; кидаєть ся на него і мліє.

Се все лишень наглядні свідочтва патологічного розвитку. Так сей розвиток, як і самота в літах дитинства, бо аж до 14. р життя — дали їй дальші, невідповідаючі дійности, погляди на жите. Вона „жити“ і „пережити“ що небудь розуміє, як вічний триюмф, але щоби вона сама була тим триюмфом, де вона була би уперзоніфісована радість цілого народа, щоби вона була тим голосом веселої музики в часі триюмфа. Світ і жите, се річи несказано красні. Тут проявляєть ся туга її за житем, за його красою, але не дійсною, тільки виробленою в уяві. „Се мусить бути незвичайно весело і дуже величаво брати у тім всім уділ; чи в щастю, чи в нещастю — се не робить різниці, коли би я так сильно терпіла, або дуже веселила ся, а не лишень позірно, як в якій комедії, або забаві в мясниці. Я бажала, щоби жите мене так сильно обіймало і мене так сильно прибило, або горі унесло, так, щоби в моім почуваню не було місця на иньшу гадку, як на се тільки, що мене уносило, або прибывало. Я хотіла у моім смутку стопити ся, або у моім щастю згоріти. Се а жите, якого я прагнула, прецінь я знала сама добре, що воно для мене таким не буде ніколи, і стало ся таке, що я сама в тім завинила на один або другий непонятний спосіб, що або сама я проти себе прогрішила ся, або себе дурила“. Ось гадки Марії про жите, гадки, що можуть комусь видати ся незвичайно високими, але вони з дійсним житем не мають нічого спільного; з дійсними обставинами й умовами життя не дадуть погодити ся і прямо непригідні для життя; гадки не мають нічого в собі високого, жите надто потребує реформи, щоби його таким, як воно е, уважати чимсь високим і гарним.

Марія дурила себе, а тим самим і прогрішила ся проти себе. Вона навчена досвідом, хотия бачить утопійність своїх гадок, не покидаєть ся їх, аж поки тяжка рука мужика не придавила у ній так солодко виховані мрії. Та неприродність й непригідність для життя її думок — се погляд на муцину. По її думці „муцина, за яким має послідувати жінка, мусить бути неначе Бог на землі, щоби вона могла в покорі і любови приймати добро і зло, цілком так, як се була його воля“. І Еті Геб заявив їй тоді: Такий муцина прийде, Маріє, що буде вартний твоєї любови, або якого ти будеш уважати вартним її, а сей не буде ані сумнівати ся, ані просити, ані дрозжати; він буде тебе в своїх руках гнути як чисте золото і „поставить свою ногу на твою волю і ти будеш йому послідувати в покорі і радости“. Так се був дійсний муцина, що для вдачі Марії найбільше відповідав, але він не відповідав образови, який вона мала в своїй уяві. Тому то Марія переходила так з руки до руки, від одного муцини до другого, від одного стану до другого, почавши від найвисших слоів суспільности аж до наймита. А того

причина, що ані один з них не був мущиною. Ульрик Християн Гільденлеве — герой і оборонець Копенгаги, що з відкритою головою йшов на смерть — се її ідеал. Вона думала, що герої, про яких вона начитала ся, се щось такого, що належить до минувности. Тимчасом з'явив ся герой, а з ним і вага життя для Марії. Але його самого вона бачила, як він складав руки, молив ся, бояв ся смерти, коли слабість найшла на него. „І се має бути кінець кожної величчї?“ така гадка насунула ся їй. Ульрик Фридрих, перший її муж, не був „правдивим мущиною“. Вона чула до нього погорду і відразу в серці, бо в його почуваню нема правди, нема одної чесної і теплої каплі крови в його тілі; він є розпустниця (Dirne), заскорузла й проклята розпустниця, а не мущина; він має пусті й невірні очі розпустниці й бездужне й задубіле її пожадане. Еті Геб своїми краснорічливими словами і своєю оживленою і веселою вдачою вказував на мущину, що посїв одну частину сьвіта, а другу надієть ся посієти“. До того, коли додамо дикість, яку він показав у бійці з Ольденбургцями, а яка незмірно подобала ся Марії — тоді вона сказала, що любить Еті Геба. Тимчасом по короткім часі показало ся, що Еті Геб є слабим хробаком. Вона найшла в нїм малість (Kleinheit) замість сили, нужденний сумнів замість відважної надії й гордості“.

А коли Пальє Діре зі своєю низькою вдачою не надавав ся на мужа і „мущину“, вона кидаєть ся в обійми Серена, наймита. Але і тут не найшла вповні того, чого бажала, однак мусїла прилишити ся, бо вік не позволяв їй дальше марити і шукати повного щастя. Але Серен був бодай таким мущиною, якого предсказав Марії Еті Геб.

Постать Марії вийшла зложеною. Характеризує її передовсім туга за чимсь незнаним, туга за житєм повним блиску і вистави. Счи її і мрії не сповняють ся, а смерть кінчить дійсне життя.

Що-до викінчення самої повісти, то як бачимо, вона мала на ціли подати нам образ культури 17. віка, однак тій надії вона не відповідає. Можливо, що і добре стало ся. Поет полишив все в тіни, а випровадив перед нами цікаву постать, постать Марії Груббе. Все иньше то служить радше до всестороннього освітлення головної особи. Але видимо тут і иньшу слабу сторону. Поодинокі частини не пов'язані зі собою. Час ані простір не мають для всего значіння. У него одна хвиля, хвиля рішуча — виступає з цілим драматизмом, зі всіми відтіннями. Але за те поодинокі частини викінчені знаменито. В них виступає ціла сила таланту Якобзена. В них виступає він знатоком людської душі, уміє оцінити кожде почуванє, а коли воно розбурхане, уміє представити його з повним драматизмом. Малювати те вічне стремліне, шукане, сліджене за чимсь неозначеним — се властивість Якобзена. „Вкінци — каже Шляф (Zeit ч. 246) — мож-

на, коли хто хоче, сей роман назвати одним із найглибших докладів до психо-фізіології модерної, шукаючої жєнщини, а мїг би сказати — нової, стаючої ся жєнщини“.

Дальшу, як велику прикмету в сїм романї треба піднести малюване природи. Якобзен являєть ся тут природником, однак не тим, що описує зверхні явища природи, без розумїня їх. Ні! він входить в тайни богатої природи, і бачить і описує нам, а радше малює ті чудові містєрії, які відбувають ся в царствї природи, а які закриті очам профанів. Він образами природи малює людий, події — він додачує всюди найбільше укриті колїри, ті колїри виводить перед нашї очи і каже нам в них дивити ся. Він образами природи означає обставини, освїтлює епоху. Примїром цікавий, а гарний висказ ось який: „Коли майове листє, під впливом поломи-ня нїтнього сонця, стало темне й тверде, підступили Шведи під мури Копєнгаги“. Замість щоби сказати, що в осєни тоді а тоді Шведи напали, то Якобзен наводить тут і майове листє, і лїтне сонцє — і осєннє листє. А се тому, що Якобзен природник, живе природою, природою малює і образами з природи говорить.

В своїм часї повїсть „Марія Груббе“ зробила велике вражєнє в Данїї. Она впровадила зовсїм щось нового до данської лїтератури. Так спосїб писаня, як і постатї мїтко заобсервованї — з найтоншою психологією — се щось до тепер нечуваного. Тому громада подїлила ся на два табори. Однї величали, другї кидали прокльони. Сам Якобзен написав у листї, се є „божевїльна книжка, щоби нею починати свою писательську дїяльність, мимо того, що вона є тихою і лагідною.

(Конець буде).

ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ.

ЧИ Є В НАС ПУБЛІЦИСТИКА?

Скінчилось столїтє. До великого, пишнього намиєта ієторїї докинуло воно новї перлини болїв, коралї крови, самоцьвітї високих поривань та їзмарадї надїй.

На межї двох столїтїв станула хвилина задуми, рефлексїї, запитань.

На межї двох столїтїв минає і для української молодїжи щось як рїчниця: чвєрть столїтя, відколи новї, великї кличї прийшли до нас і зробили з нас фалангу борцїв і давали аж досї змієт нашому житю. Се час „радикалїзму“ молодїжи, час ідейної револуцїї, яка

обняла усі області нашого життя, горячий, красний, великий час, що затряс самі основи „рутенщини“ та кинув сїйбу на грядучі дні! У життю народу записувались сї роки один по одному золотими буквами безнастанного, постійного поступу, рік по рокови будились, росли-дужали чим раз нові, утаєні сили, а ясне сонце ідеї розривано чим раз більше тяжкі, мрачні хмари на нашім овиді.

І сей час — який він ясний у життю нашої молодіжи, як високо поставив він її, як богатий зміст давав він її життю! На усіх майже областях життя ішла вона на переді усюда, несла стяг поступу, що мимохить мусїла звертатись на неї очі суспільности, що мимохить мусїла суспільність питати її суду, дожджидати голосу в усіх справах важїйших. Коли проча суспільність хиталась у найосновнїйших питаннях народнього життя, коли вона не раз ставала та повна сумнїву не знала, кудюю її прямувати — тоді молодїж забирала голос і бодай у основних, народних питаннях не сумнївалась та не помилялась. Надзбитю фаланґюю молодіжи шелестїв один стяг — радикальний. Та хоч як „хороший був се час,“ хоч кїлько добра вніс він у наше життя — носив він у собі зароди кінця, що скорше чи пізнїйше мусїв прийти та зажадати нового змісту, нових форм нашого життя. І на межі двох столїтїв скоїлись подїї, що носять у собі усі знамена перелому, зміни, що внесли у одноцїльний досї наш табор замїшане, що поставили перед наш загаль ряд питань, на які він даром хоче знайти відповідь. Сї повні непокою питання, що мусять нинї мучити-дратувати кожду краспу одиницю, що у першїй мїрі для молодіжи мають чимале значїне, мусять бути уже раз ясно поставленї, щоб хоч промїньчик свїтла роз'яснив нинїшню, доволї мрачну атмосферу.

Бож хїба не може вдоволити нікого роз'яснюване справи таке, з яким на жаль аж надто часто доводить ся стрїчати, роз'яснюване, у яким закидуєть ся людям злу волю та підновить їх дїйснї чи уроєні хїби до значїня чинникїв, що рїшають у нинїшнїм переломї нашого полїтичного — бо о полїтику розходить ся — життя.

Перш усього назвїм подїю, яка витиснула своє пятно на нинїшнїй хвилині, та яку мусимо вважати формальним обявом кінця минулої та початку нової фази нашого розвою. Подїя ся, се „роздїл радикальної партїї,“ та як його наслідок приступлене частини її членів до соціяльно-демократичної, та засноване другою частиною „національно-демократичної“ партїї.

Сеся так важна подїя не дїждалась до нинїї оцїнки нї пояснення, не дїждалась поважного розсуду нї з одного боку — усяка дискусія зводилась до висказів, які могли вистарчити як подане формальне мотивів, чому дана одиниця поступила так або інакше, але більшого, ширшого значїня, як лишень згадане формально, не мала й не могла

мати. Крім цього „мотивованя“ було лиш додане одно, уже пояснене зведене усього до одного знаменника людської злости.

І сей власне вузький метод, сей вищівит упавшої публіцистики, містить в собі небезпеку, якої ледви чи є свідомі люди, що його при-мінюють. Чи задавали собі вони питанє, до чого може довести таке відібране людям віри у своїх ідейних союзників, ще до того серед „індивідуалістів“, якими вважають ся Українці? Які можуть бути наслідки зводження публичної дискусії до урешт майже личної сварки? А при сїм пояснюване так засадничої події волею одиниць — се діло пусте, хиблене у самій основі, се розумованє, що конечно мусить довести до неправдивих висновків та заступити ними правду.

А правда є така, що криза, яку тепер переходить наше публичне житє, се конечний висновок сего, чим жили ми досї, се конечний висновок самого радикального руху. Тож перш усього зрозуміти треба саму суть сього руху, треба з'ясувати, чим він був та чого проявом. І хоча не маємо ще писаної його історії ані навіть значнійших проб пояснити його, то всеж таки дещо, а саме для нас найважнійше ми можемо вже й тепер про його сказати. Так був він перенесеним у нашу суспільність культурним, поступовим житєм Європи, що проявило ся перш усього протестом против всього, що було в нас старе, заскоружде, „рутенське“. Сей власне протест, сей негати́вний бік руху, ся конечність та раціональність критики, се була сила, яка зуміла так скоро звести до купи усі красні елементи нашої суспільности, утворити одну одноцільну фалангу „молодих“ та зробити їх „радикалами“.

Та інакше було з позитивним боком радикалізму, головнож з тим, що мав він репрезентувати політично. З того боку не був він ніколи тим, чим вважав його до недавна хибний погляд: не був ніколи політичною партією. Як культурний рух — він був чимось більше, політично містив у собі чинники, з яких партія могла та мусїла колись повстати, та не був сам партією. Його культурна програма, головнож його критика, робила радикальними людей, що не були ними політично, а політичний чинник радикалізму, його соціалізм, шукав собі з конечности природної політичної організації, у яку не могли та не хотїли піти „культурні“ радикали.

Сей фермент, який був наслідком сего подвійного значіння радикального руху — був у ньому від самого його почину, а його конечним та на нашу думку зовсім природним наслідком було заснованє української соціально-демократичної партії.

Не так ясно стоїть другий бік справи: сецесія з радикального табору у другий бік та заснованє національно-демократичної партії. І тутви видний політичний елемент радикалізму, соціалізм та попри нього ще тактична думка хоча й хороша, та ледви чи можлива

до переведеня: думка звести у одно „стару“ частину суспільности, плян зрадикалізувати її та дати свої власні ідеали.

Та нова партія, не є рівнож як і первісний радикалізм одною політичною партією, а конгломератом різних противних собі діаметрально партій, вона є дальшою фазою ферменту, з якого що й но мають колись виринути та уформуватись наші партійні відносини. Та се буде аж завтра, а поки-що є в ній елементи, яким місце або у існуючих уже других партіях, або будуть мусіли витворити собі нові иньші партійні організації.

Отсе й є коротенький начерк подійсного політичного стану серед нашої суспільности, стану, який не так може сам собою цікавий, як радше тим, що він у собі заключає ще заховане, ще *in statu nascendi*“, але що іде та приносить нам радикальну перемену наших міжпартійних відносин.

І ми маємо повне право жадати, щоб у таку хвилину, де задача кожної одиниці, а не то часописі через міру важна та велика, щоб у таку хвилину кожний, хто у публичній справі забирає голос, забрав його з розмислом, щоб не опирав ся на фальшивих та неправдивих обсервациях, не кермував ся субективними почуваннями симпатії та антипатії, не викликував, не змушував других до полеміки, якої сам не повинен вести.

Отсе ми мусимо сказати про знану статю „Громадського Голосу“. І ми містимо статю тов. Лозинського у сій власне думці, щоб конечно у наших положеню поважну дискусію, а на кожний случай покінчити пусту полеміку, до якої ми против волі були змушені.

МИХАЙЛО ЛОЗИНСЬКИЙ.

БИТИСЬ ЧИ МИРИТИСЬ?

„Аще язики чоловіческими глаголю і ангельскими, любве же не імам, бих яко мідь звенящи іли кимвал звяцащи; і аще імам пророчество і вім тайни вся і весь разум, і аще імам всю віру, яко і гори преставляти, любве же не імам, ничто же есмь“. Апостол Павло.

Отсі слова мимоволі насувають ся на думку, коли читати полеміку між нашими поступовими газетами. Ніякої провідної ідеї, ніякого проясненя справи, лиш лайка, лайка і лайка ... Не знати навіть, о що ходить тим людям; догадуватись можна, що тільки о те, аби як найбільше „з'їздити“ свого „противника“ перед своїми читачами, аби доказати, що оперуєть ся таким числом „кріпких“ термі-

нів, яким не може похвалитись „противник“. Отсе слово беру в нарочно в знаки наведена, бо на ділі не ведесь такої шкідливої та — що так скажу — некультурної полеміки з дійсним противником, але з людьми дуже близькими, а часто й рідними по ідеї.

Не тут місце вказувати на всі інтересовані газети. Я бажав би задержатись довше тільки над полемікою, яку „Молода Україна“ завела з „Громадським Голосом“ заміткою т. Вол. Темницького п. з. „Громадському Голосови“ на розум. А забираю голос в сій прикрій справі не тільки яко член української академічної молодіжи, але також яко член заряду радикальної партії і співробітник її органу „Гром. Голосу“, що хочу роз'яснити справу та звести її на засадничу дорогу.

На замітку т. Вол. Темницького відповідати не гадаю. У ній так тенденційно інтерпретовані закиди, чинені українській академічній молодіжи „Гром. Голосом“, що серйозно відповідати на неї було-б низше чести шануючого себе та своїх читачів журналіста.

Щоби звести річ на засадничу дорогу, а разом показати наглядно, о скільки т. Вол. Темницький відійшов від правди, я позволю собі навести вцілости відповідний уступ зі статі: „Поступовість“ і „демократизм“ руської інтелігенції, поміщеної в 1. ч. „Гром. Голосу“ з сего року.

„Таке поступоване старших — читаємо там — впливає застрашаючо на молодіж *). Здалека здаєть ся, що нема ідейнішої молодіжи від українсько-руської на львівським університеті. Скликали віче в справі українсько-руського університету і в справі самостійної України з соціалітичним устроєм суспільним, огнистими відозвами та патріотичними промовама сиплють неначе з рукава, видають „Молоду Україну“, в своїм товаристві мають науковий кружок з Богзна кількома секціями, відчити йдуть за відчитами ... Словом — ідейна молодіж! А тимчасом отся ідейність е на скрізь безідейна.**) Такий академік е вправді соціалістом, бо тепер така мода, бо тепер навіть панни на вечерницях в „Руській Бесіді“ люблять слухати поступових фраз, але він не завдав собі труду запізнати ся з основами соціалізму, бо йому досить того, що вчув на відчиті в своїм товаристві, але він не дурний брати ся за практичну діяльність (пр. агітація, праця в популярних видавництвах), бо має тепер „теоретично образувати ся“, бо боїть ся, аби „не змарнував ся“ так, як пр. Павлик. І має зовсім рачию За агітацію мбжна дістатись до арешту, звихнути собі карієру, тай панни сьміяли-б ся з него, бо вони пред-

*) Перед тим критиковано в тій статі старшу українську інтелігенцію — М. Л.

**) Замість „безідейна“ вкралось в оригіналі задля нечеткої рукописи хибно: безнадійна — М. Л.

ставляють собі агітатора в заболочених чоботях, немитого, їдячого з одної миски з хлопами. Сказати промову на вечерницях, в чорнім убраню, в лякерках, а потім упоюватись оплесками, то зовсім що иньшого. А з праці в популярних видавництвах також нічого не прийде. Інтелігенція їх не читає, слави зробити не можна, при тім нападуть на чоловіка панські газети, занотує поліція. А писати без підпису не варта. Що иньшого любовні вірші, де повно чорної розпуки... Се так розворушує серця красавиць. І молодіж „образуєсь теоретично“ грою в шахи, устроюванем балів, вечерниць, прогульок і т. п. Правда, деякі багато працюють над собою*), та се тільки одиниці. А загал бавить ся і ліберальничає“. Цікаво лиш, як та молодіж думає будувати „самостійну Україну“, коли не хоче зійти до тих, що становлять ядро кожної держави, до маси робучих людей?! Так і сунєсь на думку чоловік з евангелія, що збудував хату на піску. Потім з такого „соціаліста“ буде дуже добрий урядник, бож начальство не залізе йому в його „соціалістичну душу“, а він не дурний „марнувати ся“. І такий „соціаліст“ на становищі урядника буде найгіршим псом, бо все бояти-меть ся підозрїня...

„На згадку радикальної партії „соціалістична молодіж згїрдно усміхаєть ся. Вона тепер пішла в „соціалні демократи“ або в „національні демократи“, бо перші не заставляють її нічого робити, а другі за роботу плятять несогїрше. Тай нема чого дивуватись: „яке дерево, такий клин; який батько, такий син“... Все те по більній часті попівський накорїнок або попівські годованці!“

А тепер кілька слів про те, як ми в редакції ті закиди розуміли. Такі вислови, як *теоретично образувати ся, змарнувати ся* і т. п., треба розуміти іронїчно. На нашу думку власне ті на ділі найменше теоретично образують ся, що перед всякою практичною роботою заслонюють ся недостатчею часу ізза теоретичного образования. Боязнь, щоб не змарнуватись, також викрут, бо коли хто не зробить кар'єри і живе в нужді задля того, що службою ідеї наразив ся сильним свїта сего, то того не можна чейже назвати змарнованем. Про товариські забави наша думка така, що вони не тільки не суть нічим злим, але навіть суть потрібні. Та хто лиш виключно їм віддаєть ся і задля них відтягаєсь від якої небудь корисної роботи (а примірів на се не треба далеко шукати), то се вже погане й гідне напаятнованя.

Те, що молодіж пішла в „соціалні демократи“ або „національні демократи“ ніяк не могло-б бути закидом, колиб молодіж дійсно, йдучи за своїми пересвїдченнями, так вчинила. Але на жаль так не е, бо признати треба, що більша частина української академічної мо-

*) І над своїми товаришами та над народом — додає від себе. — М. І.

лодіжи (особливо молодші) не може собі здати ясно справи з наших теперішніх партійних відносин і йде за „модою“. Я обстаю при тім, що українська соціальна демократія не вимагає від молодіжи майже ніякої роботи, бо по містах заняла вже терен польська соціальна демократія, а по селах робота на разі майже неможлива. *) Що-до „національних демократів“, то по перше старші з них не дуже радо допускають молодих до партійної роботи, а по друге вони дійсно в силі вже заплатити тому, хто працює в їх партії. Між тим в радикальній партії роботи для кожної інтелігентної одиниці аж за багато, платити за роботу нічим, а до того треба приготованим бути як не на переслідування, то на всякий случай на глузоване зі сторони своїх і чужих.

Задержу ся ще на закиді, вчиненім поповичам. Я абсолютно не думаю, що кождий попович — дрянь, а кождий хлопський син — ідейний чоловік, але признати треба, що утилітаризм, яким пройнята вся наша інтелігенція, а в першій мірі попи, утилітаризм, котрий проявляєсь найлучше в таких „наставленіях“, як „покірне телл дві мамн ссе“, „всяка власть походить від бога“, „по що собі робити ворогів?“, „аби тобі добре було!“, „другим не поможеш, а собі зашкодиш“ і т. п., дальше вплив бурсацького виховання, що зістає майже виключно під управою попів, одним словом все те, що я назвав би „попівською культурою“, приносило і приносить нашій суспільности великі шкоди.

Отсе мій коментарь до закидів, вчинених українській академічній молодіжи „Гром. Голосом“. Над сею справою можна очевидно дискутувати, і то так горячо й завзято, як великою є наша любов до боронених нами поглядів, але дискутувати не на те, аби свого „противника“**) змішати з болотом, тільки на те, аби прояснити справу, вивести її на чисту воду, показати, в чім поодинокі гуртки молодіжи можуть бути приятелями, а в чім ворогами. Я переконаний, що наша молодіж в будучности піде в різні політичні партії, та за те нема чого ляцись, тільки противно, застановитись треба серіозно над нашими політичними партіями, пізнати їх основні прикмети й хиби, плюси й мінуси в їх публичній роботі, щоб роз'яснити, яка має бути участь молодіжи в їх партійній праці, та чи взагалі молодіж має вступати до них в їх теперішнім виді, чи може перти до якої реформи, виклярованя або злуки деяких з них.

Та при такім клярованю справи злоба й лайка можуть хиба пошкодити. Впрочім лучше обернути сі стріли на дійсних ворогів,

*) Про се здало-б ся основно поговорити в окремії статі. — М. Л.

**) З полеміки, яку веда доси „Мол. Україна“ з „Гром. Голосом“ виходить неначе, що сі дві газети, се обопільні вороги, коли тимчасом на ділі так не є, що також треба-б увидатнити в дальшій дискусії. — М. Л.

а не на самих себе, бо поминувши вже те, що наши поступові партії*) ідейно різняться ся між собою дуже мало, мусимо ми тямити, що в якій партії ми-б не були, все повинна нам бути провідною зорею любов до нашого народу та прямоване здобути йому політичну й економічну самостійність. Отсе власне повинно мирити нас!...

Хроніка з нашого життя.

„Самостоятельная Украина“. Издание А. Г. Ворога. Нр. 1-ий.

На російській Україні появил ся сими днями літографований зшиток, що містить у собі перевід звісної брошури п. з. „Самостійна Україна“ на російську мову. З дописки від видавця довідуємо ся, що російські Українці задумали видати в сей спосіб цілий ряд брошур, з яких Великоросси могли би поінформувати ся прожите, себ-то ідеї, змаганя та роботу Українців і то тим наче, що—як видавець замічує—загал Великороссів зраджує цілковите незнакомство українських справ так, що не в силі відрізнити „українства“ від „українофільства“.

Про хосенність такого видавництва годі сумнівати ся. Воно може сповнити важні услуги.

Вельми цікавий єсть другий додаток до згаданої брошури, що виїшов зпід пера перекладчика. Автор висказує свої гадки про взаємини великорусских ліберальних та революційних партій до Українців. Правда, вони не нові. Подібне писав Драгоманов в своїй книжці: „Историческая Польша и великорусская демократія“, но проте вони не менше цікаві, тому подаємо їх у переводі хоча й не можемо на них годитись, без поважних застережень. З висказом наших гадок про сю справу хочемо здержатись до виходу другого випуска сего видавництва, де мають бути поміщені думки другої частини наших товаришів за кордону про сю справу.

Редакция „Мол. України“.

*) Поступовими українськими партіями в Галичині вважаю я радикальну, соціально-демократичну й національно-демократичну; сю останню тільки по програмі, котрої її провідники не думають сповняти. В непоступову партію ніхто з теперішньої української молодіжи на мою думку йти не повинен. — М. І.

Від видавця.

Отся брошура починає цілу серію періодичних випусків, що час до часу будуть появляти ся. Мають на цілі познакомити русеку*) інтелігенцію з українським рухом в цілій його повноті. Товчком до такого рода діяльності послужило видавцєви цілковите незнакомство рускої інтелігенції з українським рухом, що приміром виражаєть ся у неспроможности відрізнити українство від українофільства. До переводу брошури: „Самостійна Україна“, виданої за границею, додано передне слово до переводчика. Воно доторкаєть ся багатьох набоділих питань українства, но не рішає його на стілько основно та правильно, щоби з його висновками мож було згодити ся. У всякому разі воно інтересне тим, що виражає погляди та ідеали якоїсь часті українського суспільства і доторкаєть ся тих питань, що вже давно ждуть своєї розвязки.

В кождім случаю застерігаємо собі слово.

Видавець.

Від перекладчика.

Подаючи сей перевід „Самостійної України“ з української мови на русеку, ми мали на прикміті познакомити русеке суспільство з тими змаганнями та ідеалами, що одушевляють сучасну українську інтелігенцію. Ми хотіли познакомити русеке суспільство з українським, без огляду на крайно вороже, або вірнійше сказати—якраз по причині крайно ворожого відношеня „Самостійної України“ до цілої рускої нації, а не лише до руского правительства. Ми бажали познакомити русеку інтелігенцію з українською по поводу переконаня, що нації русека і українська невідмінно мусять стикнути ся з собою у кровавій борбі так само страшній, як тая, що її українська нація вела зі своїми колишними поневоляниками — Поляками з початком і в середині XVII. віка. Відки однак таке переконане? Відки і тая ворожнеча і на чім вона основана? Чейже загальна опінія каже, що русекі ліберальні партії ніколи не проявляли ні ворожнечі, ні ненависти зглядом українського народа, а навіть ніколи не відрізняли Великоросса від Українця! Чей усі опозиційні русекі партії за всіди накликували Українців до єдности, до дружної і совісної роботи проти одного „общаго врага,“ розуміючи під „общим врагом“ русеке правительство і впевняючи, що з єдиними силами ворога безумовно побідить ся.

Відкиж потім усім Українці дишуть так острою ненавистю не лише до руского режиму, але навіть до руского племені?

Ненависть режиму цілком понятна кождому думаючому Великороссови, а ненависть руского племені являєть ся результатом цілого ланцюха причин:

*) Терміну: Русский — уживаємо в значіню: російский

1) якби там Великоросси не попірали руського правительства, воно все таки руське правительство, продукт діяльності руського племені, представник руського народу;

2) руське суспільство вельми ворожо і неприхильно відносить ся не лиш до політичних, но навіть до національно-культурних змагань української нації. В тім згляді поділює вповні погляди свого правительства і не обурюеть ся на тії средства, що їх руське правительство уживає для обрусіння Українців і для задержання економічної, політичної і руської нації;

3) вкінці тії негатиwні відносини, які всемогучі руські ліберальні партії проявлюють зглядом української нації, озлоблюють і підривають віру навіть у красші сили руського суспільства. В сути річи усі руські партії, що змагають до знищення деспотизму, до осягнення політичної і економічної свободи, до соціального перестрою і т. д., всі вони мають на прикміті Росію в теперішних політичних границях, з усіми націями, що входять в неї. Таким робом вихідною точкою їх змагань єсть державний status quo.

Так на примір вкажемо на програмову брошуру партії „Народного права,“ або на „Маніфест соціалістів-революціонерів.“ Обоє змагають повалити державну власть руських деспотів, а на місце її поставити самодержавну власть народа, іменно не народів, націй, що населяють Росію, а „народа“ т. е. руського, бо вони не осьмілюють ся сказати, що під словом народ розуміють тожє Татарів або Українців. Всі руські партії навіть на думці не мають, що би вихідна точка їх поглядів була несправедлива. Вони твердо пересвідчені, що 100 націй, поневолених Росією, то лиш необхідний додаток благоденствія руської нації, лиш дружина рабів, серед якої суджено блєстїти представникам „великої руської нації.“ Лиш іноді робить ся виїмку в хосен Фінляндців та Поляків, що їм і признаеть ся деяке право державного ествованія. Но всі руські партії до живого обурюють ся і сейчас стають по стороні правительства, як лише поневолені нації піднесуть питанє поваленія гегемонії руського племені та обмеженія сфери його впливів на одну лише територію заселену руською нацією в її етнографічних границях.

На саму лише згадку про подібне відмежованє руської нації, про поваленє її політичної та економічної гегемонії, про виключенє її національної верховлади, на саму згадку про те, що поневолені нації проголошують свої політичні та державні права до територій, які вони заселяють, на саму думку про політичну незалежність Українців, Поляків, Грузинів, Логинів і других націй усі ліберальні партії попадають у негодованє, забувають на свою свободолобність і цілковито переходять на сторону свого правительства.

В таких моментах яркiйше всього видно полiтичну солiдарнiсть національних iнтересiв руських партiй i руського правительства, що все мають спiльну точку, як би там межi собою й не ворогували, а власне приналежнiсть до одної національності. Її поодинокi iнтереси зберiгає кожний по своєму, а один спiльний iнтерес: борба проти поневолених націй в Росiї, що саме iдносять ся — єдинить усiх!

Таким робом очам обсерватора представляють два ворожi табори противникiв: з одного боку руська нація зi своїм правительством i усiма рiзнородними партiями на чолi — намагаєть ся здавити поневоленi нації i непоколибимо укрiпити свою верховладу — з другого боку поневоленi нації намагають ся скинути руське ярмо, розiрвати Росiю i потворити свої незалежнi національнi держави.

Кромi тiєї основної борби межi противниками у нутрi кожного з них ведеть ся паралельно своя окрема борба класова, економiчна, полiтично-партiйна, релiгiйна i т. ин.

В борбi проти поневолених націй руське правительство i руськi лiберально-опозицiйнi партiї взаiмно доповнюють ся i допомагають собі уживаючи рiзних средств до одної i тої самої цiли.

В тую пору, як руське правительство для здавлення поневолених націй, прiм. української, послугуєть ся заборонами та репресалiями, в тую саму пору руськi опозицiйнi партiї розширюють доктрини, що або оправдують усi репресалiї, або справляють слабо розвиту національно-полiтичну свiдомiсть Українцiв (i других націй тожє, но української спеціально) на дорогу погибелi української нації, а вельми хосенної для руської. До перших належать тiї, що перечать фактови національної борби i поцрiкають його, що не признають права народiв до окремишного національного естования, або тiї, що виходять з фальшивої думки про можливiсть, а навiть конечнiсть одинокої, всезагальної органiчної мови для цiлого свiта. Тим лише виказують своє нерозумiне закона розвитку органiчних мов та тожє i незнакомство з понятєм „органiчна мова“.

Подiбно як тiї, що скрививши теорiю Маркса, пролетаризацію мас уважають необходимою умовою для соціального раю на землi, подiбно руськi космополiти кажуть, що небесна благодать зiйде на землю лише тодi, як не стане національностей, або по крайнiй мiрi Українцi обрусiють! По думцi тих панiв не лише національнi змагання, але навiть сам факт естования націй — се запора i перепона для поступу!

Вiдсi конечний висновок, що давлене націй поневолених руським правительством, щоби звести їх до одного знаменника — се прислуга поступови, се високо культурна дiяльнiсть!

Таким способом висказується ця цинічна гадка, що український нарід повинен в імя ноступу вирікти ся своєї мови і приймати мову своїх поневольників.

До других лжеучителів причисляють ся тіі, що напрасно взивають поневолені нації до борби проти „общаго врага“ т. е. правительства, забуваючи, що головний ворог, котрого ярмо український народ хоче скинути — се вони самі з цілою своєю нацією та правительством.

Тії пани своєю теорією про „общаго врага“ приманюють найбільше енергічні, но молоді і блукаючі сили із поневолених націй, особливо з української, скріпляючи тими силами свої кадри для домашньої внутрішньої борби проти свого правительства і вибирають таким способом у поневолених націй їх борців за питомі інтереси, ослаблюють їх бовву пригожість і деморалізують цілу націю думкою бутью її інтереси і солідарні і тогожні з інтересами русскої нації. Доказано, що тота хитра теорія ні одній нації не принесла стільки шкоди, що українській. Почавши від 60-тих років, а особливо 70-тих аж до кінця 90-тих, майже всі лучші, визначні та благородні сили українського суспільства пійшли на борбу з русским правительством — не в імя інтересів свого народа, але в характері членів русскої нації, покинувши свою рідну на самоволю царських орлів, що очевидно вкинули її у тьму невіжки та нічтожності.

Щоби не ходити далеко для приміру, вкажемо на таких діячів революції, як Кибальчич і Желябов, що положили свої голови за чужу справу, або Лизогуб, що віддав своє мільонне майно на революційну пропаганду в Саратовській (!) губернії. Небогато знає, що вони з походження Українці і могли би свої сили і средства жертвувати в хосен рідного народа.

А між тим, чи може щось бути противніше, як інтереси Українців а Великоросів? Чи може щось бути більше противне як інтереси хозяйіна а робітника, пана а раба, поневольника а поневолюго? Чей уся історія взаємин Українців а Великоросів, почавши від часів Переяславської конституції — се історія гноблення Української нації нацією русскою. Чей же від 1654 року аж до наших днів живе правило: чим лучше для Великоросів — тим гірше для Українців! І теє страшне правило не стратить своєї сили, доки українська нація хоч би на пів сантиметра буде зависіти від русскої. Воно утратить свій фатальний змісл лише тоді, коли українська нація буде і українською державою. А до тої пори кожда школа основана средствами Українців задля образования Великоросів есть удар нанесений Українцям, кожда фабрика заведена для Великоросії есть рана для України, кожда газета издавана на русскої мові есть крок до смерти української нації. Пусте говорити тут про пересаду! Усі

визначніші Великороси були завжди самими якими ворогами Українців, чи возьмемо представників влади: Петра I., Катерину II., що знищили політичну автономію України, або Олександр II., що видав варварський закон з 17. мая 1876*), що на смерть засудив Українців; чи возьмемо представників думки: Бєлінського та Михайловського, Льва Толстого та Щєдріна, або Турґєнева, що перечать право Українців до самостійного національно-культурного етвования; чи вікінці возьмемо представників науки: Пипіна та Флоринського, Соловєва та Ламанського або Струве Н. — усі вони гуртом аж до видавця „Нового Времени,“ Суворина — свідомі та глибокі вороги Українців; усі вони разом виховували пересічного руського ліберала, який на саму згадку, що на київським, одеським та харківським університеті українська мова повинна бути викладовою, попадає в неприємність і біжить під охорону баґнетів свого правительства, горляючи про зраду та Мазепинців. Отже сей пересічний ліберал по правді — представник того самого деспотизму, що проти нього бороти ся „соединеными силами“ він так масненько накликає!

Впрочім сполучене сил можливе лише до моменту побіди, або злагоди з руським деспотичним правительством; но ні побіда, ні згода не принесуть ніякого хісна**) Українцєви, рабу — Українцєви, що його накликають бороти ся, але не хіснувати ся вигодами побіди, бо ні один Великорос не допускає — як ми говорили — навіть думки про поділ Росії, ні один Великорос, до якої-б він фракції собі не належав!

Між тим сучасний Українєць думає інакше: він змагає до самостійної і независимої української держави і не бажає мати що небудь спільного з Росією! Українці уважають єдино справедливою і правильною формою національно-політичної жизни — національну державу! Відсе яєно, що ціли та інтереси Великоросів а Українців ріжні, ба навіть противні.

Таким робом, коли і Великороси і Українці борють ся тепер проти руського деспотизму, то борють ся цілком ріжними дорогами і для досягнення цілком ріжних цілій.

*) Злопамятний указ, що заборонив друкувати книжки українською мовою.

**) З сими выводами пов. Автора годі без застережень згодити ся, хоч би тому, що ліберальніший устрій Росії дав би вже сам через себе російським Українцям більше средств до борби, а і ті средства ipso facto мусли би бути успішніші, отже і хосенніші у своїх наслідках для Українців. З огляду на се спільну діяльність з усіма ліберальнішими та революційними партіями Росії треба уважати для Українців не лише вказаною, але навіть конечною, розумієть ся, без абдикування ві своїх національних та політичних претенсій, чи змагань, противно з їх яєним і рішучим застереженем. Конституційну Росію треба вважати етапом до самостійности України. — Прм. Редакції.

Великороси бажають лише політичної свободи, з задержанем руської держави, Українці борються за державну, політичну, економічну та національну свободу.

Як би в Росії тепер було не деспотичне, але прм. республіканське правительтво — то і тоді Українці мусять бороти ся за свою державну самостійність та економічну незалежність!

Ось така правдива взаїмна позиція Великоросів та Українців і відси береть ся тая ворожнеча, часто несвідомо, що її помічуємо у Великоросів зглядом українських партій і напротив. Її не треба скривати, ані промовчувати, противно вияснювати та обяснювати. І до тої пори, доки Великороси і Українці будуть насильно звязані в одно державне тіло, до тої пори ворожнеча межи ними буде естувати та заострювати ся. Для того кожний руський ліберал повинен підмагати скоршому осягненню ідеалу усіх Українців: „Самостійної України“!

Загальні збори „Кружка правників“

відбули ся д. 17. грудня м. р. в комнатах товариства „Академічна Громада“ при значній участі членів.

Збори відкрив довшою промовою голова кружка т. Андрій Гошовський. В своїй промові здав він справоздане з діяльності виділу за послідний рік. З сего справоздання можна заключати, що кружок розвивав ся дуже успішно, та вже тепер стоїть на трітійм ґрунті — що запевнює йому світлу будучність. Тов. голова замітив, що виділ докладав всім сил, щоби зробити як найбільше для кружка. І справді, йому се в найбільшій часті удалося: если-ж прийшла яка справа — котра на разі була неможлива до сповнення, — то старано ся зробити бодай вступні приготування, щоби слідуєчий виділ міг зробити се, що для попередного було неможливим.

Вкінці своєї бесіди подав т. Гошовський деякі вказівки будущому виділові і радив заложити в „Кружку правників“ бібліотеку, в котрій могли-б тов. правники дістати найзнаменитші твори правничі, що для їх фахового виображення є конечно потрібні.

Колиб кружок розвивав ся дальше так, як до тепер, — то з часом можна-б його відлучити від „Академічної Громади“ і він міг би істнувати яко самостійне товариство правників. —

Про справозданю т. Гошовського здавав справоздане каспер „Кружка правників“ т. Гузар. З його справоздання показалося, що кружок розвиваєсь і під зглядом касовим дуже добре. До тепер має він звиш 800 корон маєтку, будьто в готівці, будьто в своїх видапях.

По отсех справозданях функціонарів уділено попередньому виділови абсолюторії і вибрано новий.

В склад нового виділу ввійшли: т. Юл. Олесницький яко голова, т. А. Гошовський яко заст. голови, т. І. Комаринський яко бібліотекар і касиер, і т. І. Яримович яко писар.

По виборі нового виділу слідували внесення та інтерпеляції.

За згодою усіх присутних товаришів порішено: як найскорше полагодити справу з бібліотекою і закупити до неї кодексе Вацика. Порішено даліше заложити бібліотеку із скриптів потрібних правникам до іспитів і позичати їх поодиноким членам, а вкінці і се, щоби в найкоротшій часі довести до кінця видане викладів д-ра Дністрянського.

По вичерпаній дискусії замкнув голова загальні збори.

ВІДОЗВА.

В січні 1896. р. завязалось у Львові товариство „Академічна Громада“, котрого ціль: бути осередком наукового і товариського життя Українців-академіків і дбати про моральну і материяльну підмогу своїх членів З молодечим завзятем взялось оно до осягнення своєї ціли.

Осягнути ціль старалось удержуванем читальні і бібліотеки для своїх членів, видаванем вечерниць та літературних і артистичних концертів, театральних представлень і иньших зібрань для науки і забави. Найважнійшою появою в тій праці уважати треба засноване між членами товариства Научного Кружка, котрий ділить ся тепер на пять секцій себ-то: історичну, літературну, філософічну, суспільну і природописну. З рамені секцій кружка відбувають ся щоденно в „Академічній Громаді“ наукові відчитти, а так они як і дискусия, що по них навязуєсь, дає спромогу членам товариства розширювати всесторонно свій світогляд, набувати відомостей також не з тих галузий науки, котрим они посвьячують ся.

В самім початку свого істнованя звертало товариство цілу свою акцію до осягнення своєї першої ціли і дійсно удалось ему стати ся осередком наукового і товариського життя Українців-академіків. Інтензивна праця з'єднала товариству симпатию і важне значіне серед нашої суспільности і повагу так у своїх як і чужих. Тому завдячує оно свій розріст. Тепер числить товариство до 250 членів, значить: гуртує в собі 68% усіх Українців-академіків львівського університету, не вчисляючи тут товаришів богословів, котрим поза мурами семинарії до ніякого товариства належати не вільно.

Материяльне підпомагане своїх членів — себ-то другу свою ціль — полишало товариство в перших роках свого істнованя зовсім на боці. Поміч материяльну знаходили члени в польськїм товаристві „Bratnia pomoc“, з котрим „Академічна Громада“ удержувала дружні зносини. Коли однак в другій половині р. 1896 в „Братній Помоци“ взяв верх національний шовінізм, а загальні збори того-ж товариства ухвалили писаних по українськи писем не узглядняти ані не приймати, припадково присутній там тодішний голова Громади заявив в імени товариства і усіх Українців, що академіки-Українці почувають ся сею ухвалою обидженими, з товариства „Bratnia pomoc“ виступають і всякі зносини з ним зривають. Загальні збори „Академ. Громади“ одобрили сей поступок голови і тоді то „Громада“ мусіла старатись о свій фонд запомоговий. Змінено відповідно до того статуту товариства і видано відозву в справі збираня складок на запомоговий фонд. Українська суспільність з повним признанем віднеслась до факту солідарного поступованя молодежи в обороні прав рідної мови. Посипались численні добровільні датки на фонд запомоговий, а зі складок сих зібралось вкоротці поважна сума 1.600 кор. Фонд той до сего часу подвоїв ся користними підприємствами (пр. видане „Мій Ізмарагд“ та иньшими) і процентами. З фонду сего користало 260 членів „Академічної Громади“.

Коли однак давнійше вистарчав сей фонд вповні для своєї ціли, то тепер, по причині великого збільшеня числа членів товариства, є він рішучо за малий. Виділ товариства находить ся дуже часто в тім сумнім положеню, що мусить не узглядняти подань о позички дуже бідних і потребуючих членів. Хто знає стан наших академіків, головно в першім році житя на університеті, той з певністю не сумніває ся, що такий запомоговий фонд є потрібний. Наші академіки з дуже нечисленими вїтнками сини зовсім бідних родичів, сини селян, робітників і маломіщан. Щасливий був кождий з них, як ему удало ся за часів гімназияльних дістатись до бурси, иньші бідували так і жили з лекцій з дня на день. Однак положенє їх в гімназії було без порівнаня ще лучше як на університеті. Там мали они знакомих своїх професорів, що давали їм лекції, було отже лекше о заробіток, — тут опиняють ся самі в чужім, великім місті, між зовсім чужими людьми. Якже може собі дати тут раду чоловік молодий а не досвідчений і з пустою кишенею? Між чужими о заняте трудно, нема з чого жити, нема з чого заплатити чесне. Перші університетські хвилі, перше чесне, се тягар, котрий по найбільшій часті ломить і нищить людей. Тут, заким найдесь заняте, мусить їм конче прийти в поміч фонд запомоговий. Позичити між чужими нема де, звертає ся отже кождий такий о поміч до Громади, ата, на жаль, не може задля недостачи фондів прийти всім таким

з помочю. Ледви 20-та часть з них може доступити такого щастя.

Ось чому ми примушені тепер другий раз відкликатись до жертволюбя патріотичної української суспільности, щоб прийшла в поміч тим, з котрих колись може бути користь для народа, з котрих колись вийдуть борці за народні права. Ми сподіємось, що Українці еще раз поспішать з добровільними датками, не дадуть пропадати академікам в першій хвили їх науки університетської від голоду, холоду і нужди.

Добровільні датки просимо присилати на руки касиєра фонду запомогового товариша Ю. Є. Олесницького, Львів, ринок ч. 10, Академічна Громада.

Львів дня 16. січня 1901.

За Виділ: *Ол. Грабовський* голова, *Ю. Є. Олесницький* скарбник запомог. фонда.

СЛОБОЖАНИН ХАРКОВЕЦЬ.

ЛИСТ ДО ТОВАРИШІВ З СЛОБОДСЬКОЇ УКРАЇНИ.

Кожного разу, коли приходиться мені брати за перо, щоб подати звістку до закордонних товаришів, поперед усього на великий жаль треба подавати тільки сумні і невеселі події, страшні факти, якими повне наше громадське життя на російській Україні. Ніде нічо веселого, темрява залягає душі усіх людей і тільки дуже рідко приходиться ся занотувати яке небудь поступове і сьміливе з'явище. Ось і зараз мушу наводити тільки сумні події.

Ви мабуть вже знаєте з праси, що 15. падолиста ст. с. усе, і Україна і Росія повинна була сьвяткувати 40-літний ювілей громадської і літературної діяльности славного російського публіциста Михайловського. Але уряд і тут не дозволив російській суспільности отверто висловитись.

У Харкові приміром губернатор виданим циркуляром заборонив на сей час що небудь друкувати у часописах про Михайловського як і про сей ювілей та його діяльність. І сю обиду перенесла наша „опозиційна інтелігенція“ звикла вже до зневаг, до гнету та до неволі, бо у Росії навіть не розуміють, що се таке вільна людина. Тільки одна молодіж роз'ярена сими утисками, гадала сьвяткувати — а тут на тобі — ані словечка.

Студенти усіх висших шкіл харківських надіслали у Петербург ювіліятові адреси з здоров'ям і привітом. Українська молодіж теж

надіслала телеграму такого змісту „Харківські українські студенти вітають з ентузіазмом найславнішого російського письменника в ювілей 40-літньої діяльності“.

Сумні та невеселі думки викликав 75 літний ювілей вибуху декабристів, сьвята дорогою усім нашим радикалам, що вірять у можливість революційної праці в Росії.

Та де у нас є люде з таким сильним, з таким твердим як сталь духом, яким визначають ся перші російські інтелігенти, революціонери. Наш народ здеморалізований, наша опозиция боїть ся, а за 75 років неволі, гнету та царизму, російська суспільність доволі таки призвичаїлась до свого становища. Згадати належить про людей волі та праці, хай їм земля пером буде в далекім та морознім Сибірі, де усі вони полягли кістками, та хай тіни їх викликують опозицію і такий протест, щоб уряд побачив, що Україна Росія бажають волі в дійсности.

Ще тяжше стає на душі, коли згадаєть ся про ще один ювілей (теж сумний) столітнього прилученя Грузії до російської монархії. Нам, Українцям, ся річ не чужа, ми теж утратили свою волю, злучившись з Москвою та здавшись на єї обіцянки. Так прийшлось дізнати і Грузії, де тепер бажають сим сьвятом свого ювілею довести Москвитянам, як легенько живеть ся під їх урядом і кнутом. Ми знаємо, що у Грузії ведеть ся сильна культурна праця над просьвітньо- та духово-національним відродженем народу. По Грузії бо не можемо сподіватись на видерте своїх відобраних привілеїв узброєною рукою, якою повинна Україна визволить ся з кайданів. Грузинська молодіж на наш погляд повинна теж взяти живу участь в сьому ювілею.

Для Українців теж крайній час подумати, як краще обходити 40-літний ювілей роковин Шевченка, а ми від душі ще раз побажаємо усій українській інтелігенції скинути лахмітя українофільства і ставати по стороні активних українських, опозиційних партій.

З чужого життя.

Розрухи у Києві.

Недавно подала уся майже польська преса у Галичині звістку, що могла кинути погане світло на студентство київського університета. Переказуємо в коротці її зміст:

Студент університету вкрав якійсь дівчині брилянти. У сю справу вдала ся поліція, та ректор університету заявив, що сту-

дент належить під його юрисдикцію, та покарав винуватого разом з двома його товаришами університетським карцером. Засуджені не хотіли піддати ся сьому лагідному засудови, та „поперті“ товаришами своїми „увільнили ся“ з арешту. Тоді ректор релегував винувників з університета без права поступити у який-небудь иньший, а коли студентство, уймаючись за ними, заняло грізну поставу, та між иньшим допустило ся грізних ексцесів на залізничім двірці, де зібралось у кілька сот чоловіка, щоб попрощати від'їзджаючих, тоді університетська власть була змушена відступити справу адміністраційній власті. „Адміністрація“ виступила, як усе, дуже суворо, так що ся справа покінчилась остаточно строгим засудом, що постиг студентів: двох віддано „у салдати“ на три роки, кількох на один, а велике число иньших муїло покинути університет та роз'їхатись у „місця уродження“.

Далі слідували, як можна догадатись, не надто похлібні для студентів коментарі, оправдані впрочім описаним фактом, що може кинути дивне світло на студентське жите у Росії. І справді, чого ми найтяжше могли сподіватись, то борби студентів з їх властю на такому тлі, яке малює нам ся подія: з одного боку ректор, виступаючий в обороні студентів від адміністраційної управи, ласкавий та повздержливий у вимірі кари — з другого-ж боку дика здеморалізована юрба студентів, що виступає в обороні нечесних своїх товаришів та дає присів своїм варварським інстинктам.

Та на щастє ся справа зображена зовсім неправдиво. Правда є лишень перша половина звістки, імено-ж се, що якийсь студент брилянти вкрав та ректор обороняючи його перед поліцією („політичний“ винувник не удостоїв ся ще ніколи такої опіки! справді дивна етика чиновника, що запевняє його протекцію для злодія, має лиш дику ненависть до „політичного“ винувника) та засудив на лагідну кару карцеру; та далі є правдивий стан справи зовсім иньший, як подали його часописи. Ото загаль студентів зібрав ся на віче чи „сходку“ та дав злодієви та його товаришам т. зв. товариську ексеклюзію, себто зажадав їх релегованя. Так як студентам не в льно відбувати ніяких нарад-ні висловлювати громадно свою волю, зістали вигнані з університета голова збору та ще один з учасників; против сього засуду а не против укараню злодія запротестували студенти, а тоді ректор пошукав собі оборони в адміністраційної власті, яка і покарала так суворо студентських бунтарів. Значить ся, правдивий стан справи зовсім иньший як зображений у польських часописях, і становиско студентів і сій події зовсім противне — не виступали вони в обороні неморального діла своїх товаришів, перші його нап'ятували; не ректор а вони виступили в обороні своєї гідности та чести; не вони а університетська управа була зашитницею маніпуляції з ювеліями.

Помилку польської преси дуже легонько можна пояснити. Користувалась вона російським жерелом, де було сказано, що винуватки „поперті товаришами увільнили ся з університету“. Сей вислов переведено дословно, коли у російській номенклатурі „поперти“ значить „змусити“, а „увільнене“ з університету, се по нашому „вигнане“ або урядово „релеговане“. Ми подаємо поки-що се спростоване, сповняючи свій обовязок зглядом товаришів, що зовсім невинно могли попасти у незаслужену злу славу, і нам дуже мило сповнити сей обовязок тепер, коли вони і з другого боку діждались свідомого, цинічного оклеветаня, а іменно зі сторони російського уряду.

Рух російських студентів в урядовім освітленю.

Урядова російська часопись „Вѣстникъ“ оголошує слідуєче урядове справоздане о руху студентів в Росії: У всіх університетах потворили студенти тайні товариства, котрі сполучили ся в одну загальну всеросійську організацію. Сей союз уряджував тайні з'їзди, зносив ся з другими тайними організаціями та мав політичні ціли. Завдяки сего союзу відбули ся демонстрації та заворушення між студентами, а огнищем его був Київ. Сими заворушеннями, а особливо в Києві, приневолив він власти, ужити оружя.

Тепер удало ся викрити проводирів сього союзу; їх увязнено та сконфісковано ім ріжні папери. Споміж 396 студентів, увязнених підчас київських розрухів, засуджено двох на трилітнє заслане в „салдати“, п'ятох на дволітнє, а прочих на однорічне. Сю кару знижив цар так, що 209 студентів дістало лише строге упізнєне і загрожене острої кари, колиб те повторило ся вдруге. Крім сього затримано всім на протяг одного курсу всі полєкші та стипендії.

По оповіщеню сего урядового комунікату в „Вѣстник-у“ накинули ся підло деякі російські часописи на студентів. Між иньшими „Новое Время“ підносить з натиском факт, що 700 студентів могло було перешкодити в науках прочим 2 тисячам товаришів і толкує се ось як: „Представте собі нинішнє університетське, не зорганізоване, розділене, розлучене житє і представте собі далі, що до сеї незорганізованої маси студентів вдираєть ся з боку якась організація з проводирями та їх ад'юнтантами, маніфєстами, означеними точками і т. д. Та-ж організація має шанси стати панею ситуації, бо оставша маса студентів не може буквально нічого її противставити“.

В виду сего „Новое Время“ промовляє за тим, щоби сій спокійній студентській масі дано можність якої небудь легальної організації, бо вона могла би боротись лекше з впливами тайних організацій. Дневник поручає отворити нові університети, щоби молодіж

не була зневолена відбувати подорожі з тисячі верств до нечисленних університетів та переповняти їх мури.

Як відповідь на сю підлу та цинічну напасть, видало студентство слідуєчі гектографовані заяви:

До товаришів.

З нескритим цинізмом розголосило наше правительство вість про судьбу 183 київських товаришів. Вірні царські слуги з питомою своєю безстыдностію і нелюдськостію засудили лучшу часть учащої ся молодежи на тяжку військову службу за їх стремліне к чоловічим правам і боротьбу за свободу личности. Сей варварський поступок не може не взбурити нас, товариші, і не побудити до як найенергічнійшого і різького протесту.

С. С. висказуючи гадку зорганізовані части студентів з нетерпеливостію ждати буде рішення обурених товаришів, а з своєї сторони доложить стараня, щоби придати обуреню відповідну форму.

Надіємось, що харківські студенти, за приміром минулих літ однодушно прилучать ся до всестудентського протесту.

Харків, 14-го січня 1901 р.

Союзний Совіт обединених землячеств і організацій.

По причині правительственного оголошеня.

Послїдними часами вигадало правительство новий спосіб впливаня на суспільність в пожаданім для себе дусі.

Оно вже не промовчує всяких противзаконних поступків, але розголошує їх всему сьвіту ставляючи їх в безстыдно ложнім але вигіднім для себе освітленю. В послїднім своїм оголошеню по причині київських розрухів оно дало правдивий образ своєї підлости і брехливости. Своє оголошене оно зачало від видуманої якоїсь звязи між призабутим всестудентським зїздом а київськими розрухами. Оно голосить, що сучасні розрухи в Києві се нічо иньше як старане ся о здійсненє програми поступованя ухваленої зїздом і дає сим розрухам як і всякому честному протестови характер брутальности і самоволі „злонаміренних лиц“. Видумуючи звязь між вислїдженим зїздом а київськими розрухами забуває правительство, що рускі студенти все відносились з негодованем до таких наслідків уставы з 84 року, як появлене ся на кафедрах гордуючих наукою благонадійних нездарів і заборони виключати з поміж себе благонадійні підлости, бо рускі студенти не могли остаточно перейнятись ідеалами правительства і розпрачатись з законними стремліннями лучшої части рускої суспільности. Такі наглі звороти, котрих ціль обдурити лишену політичної самосьвідомости суспільність, стрічає ся на кождім місци правительственного оголошеня. Студентам почисляєсь за дуже великий проступок се, що они розбили кілька шиб в авди-

торії, де їх замкнено тому, що не хотіли задушитись на радість правительству. Ще більш значним проступком правительству являє ся се, що два студенти заявили, що не дадуть замкнутись в карцері, бо се понижуюча кара, передовсім для зрілих людей. Ми не будемо заганяти ся в дальші подрібности і вказувати на всю сю хитро видуману лож, в яку правительство хоче опутати, нашу суспільність. Для всякого неупередженого чоловіка она ясна, а особливо повинна бути ясна для наших товаришів.

Товариші! 183 жертв царського правительства кличе нас з карсарнь повних задухи і жеде від нас продовження борби за свободу личности і прав чоловіка, борби, в котрій они без страху пали першими жертвами.

Ми надіємось, що лучша часть суспільности допоможе нам в тій нерівній боротьбі і покаже, що не ми одні не хотіли кланяти ся неначе раби грізно піднесеної нагайці.

По причині правительственного справозданя о заворушенях в Київськїм університеті.

Последними часами наше правительство стало числити ся з публичною опінією і уживачи мір, які мусять збаламутити гадку культурної части суспільности, стараєть ся воно влагодити немиле вражїне, обманюючи суспільність ложним передставленем річий. До обманів сего рода належить правительственне справоздане з 10. січня н. р. о київських подїях. Не маючи можности опрокинути в часописях правительственний пасквіль на студентство, мусямо послугувати ся таким несовершенним средством, як літографоване. Тенденційність сього справозданя впадає прямо в очи при малій навіть увазі. З одної сторони, щоби налякати умірену часть суспільности, стараєть ся справоздане представити завершене ділом гуртка політичних агітаторів, ізза чого говорить о загальнім студентськїм зїзді з політичною програмою в місті Одесї (а сей зїзд не мав ніякої звязи з подїями в Київї), з другої сторони, щоби ослабити співчуте передової части суспільности для студентів, справоздане зове київські заворушеня безумним чином і ту користує ся тим фактом, що студенти, зібравши ся в тісній аудиторії, були приневолені виломати замок від дверей до сусїдної аудиторії, котру інспекция замкнула умисно. Мала участь в зборах, яка була наслідком тісноти поміщення, служить в правительственнїм справозданю на доказ сего, що більшість студентів вповні задоволена університетським правленем. На 2700 студентів київського університета зїшло ся лише 700. Коли повірити последній цифрі, то чи се мало? Не треба забувати, що університетські аудиторії будуєть ся найбільше на 200—250 душ. І от в такой аудиторії збираєть ся 700 студентів. Тіснота аудито-

рії примушує виломати замок, а недостача воздуха вибити шиби вікон. Чи ж се не показує духа більшости студентів і хибаж може 2700 люда помістити ся в аудиторії. Так отже і друга тенденция правительства по крайній мірі не доказана.

Щоби показати, що студенти заворушують ся лише тому, щоби заворувувати ся, а не мають до сего причини, правительство з заміром підкопує значіне подій, котрі викликали сходи́ни в київськѣм університеті.

Справозданє говорить про невдоволенє студентів з професора Ейхельмана. А підстави до невдоволеня студентів з сього не є так незначні, если Драгоміров заборонив єму викладати під загрозою висилки з Київа.

Говорить ся про каригідний поступок студента, но о самім поступкови не згадуєть ся. (Позаяк ту письмо не виразне, то подам лише змість єго, але майже дословний). Студентів кілька опойло співачку і вкрали у неї золотий годинник та брилянти. Поліция списала протокол. Часть виновників признала ся. І мимо сього позістають вони на університеті під надзором інспекції через 2 місяці. Чи ж можуть студенти не заворушити ся? Чи ж можуть вдержати ся від сходи́н і не жадати прогнаня сих злодїїв споміж себе? Тимчасом в київських часописях друкуєть ся цілий ряд напасти́й на всіх студентів за упадок моральности, некультурнієть і т. д. І коли обиджені та провоковані студенти зібрали ся двічі на сходи́ни, перший раз, щоби жадати безпроводочного видаленя виновників, другий раз для обсудженя загальної квестії о піднесеню ровени моральности серед студентів, то правительство має нагоду ширити вієть, будьто би студенти користували ся позором і зібрали ся, щоби начинати заворушеня і дармувати. Такі то ніби були причини сих сходи́н. Чи ж злодїйство не покаране університетом в протягу двох місяців, се не основна причина? Правительство́не справозданє кидає на студентів ще одну інсинуацію. Оно зове їх скандалістами, що виражають свій протест битєм вікон і виваженєм дверий. Крайна ко́нечність змусила студентів се вчинити. Тіснота та духота в помещеню приневолили виломати заперті двері і розбити замазані вікна.

Недостаток місця не позволяє нам подрібно вияснити пристрастність правительство́ного справозданя. Уважаючи на загальну опінію, студенти звертають ся з призивом до суспільности, не обмежити ся на правительство́не справозданє, але вглянути глубше тай не тільки оцінити достойно причини, котрі спонукали студентство до заворушень, але також і сї загальні університетські правила, котрі постоянно ділають на студентів угнетаючо і роздражняючо. Тоді загал зрозуміє всю справедливість стремлінь студентів і цілу

жорстокість мір, котрими думає правительство настрашити і усмирити студентство. Ми заявляем зі своєї сторони, що ці міри мимо жорстокости не досягнуть ціли і що заворушення між студентами будуть продовжати ся досі, доки буде існувати підклад для них, а сим підкладом показуєть ся супротивність між потребами університету а внішнім університетським правленем.

Російські студенти не можуть погодити дійсної науки і чувств, що розвивають її, з поліцейськими мірами азийського правленя і потреба культурности настільки їх захватила, що її не можуть заглушити ні нагайки ні солдати.

Студенти Харківського Імператорського Університета.

До Товаришів з України!

Погане, злодійське діло — вчинило ся. Сьогодні опубліковано розпоряджене міністра народної просвіти, після якого віддано наших товаришів в москалі за „безпорядки“ у київському університеті за те, що балакали в обороні своїх прав і то двох на три роки, п'ятох на 2 роки а 176 на рік!! Ми цілком певні, що київські Українці вже сповістили „Молоду Україну“ про те, що скоїло ся у Києві; хочемо тому тільки піднести через нашу поважану часопись свій голос, який затремтить від кривавих сліз, спущених за тяжкі зневаги хочемо голосно відіізвати ся до наших товаришів і до української і російської суспільности, народу та інтелігенції, щоб усі знали, до чого дійшло в нашій нещасній стороні. — Уряд не маючи жадних людських почувань до своїх таки людей і „вірнопідданих“ — зробив діло, яке кривавими буквами запишетъ ся в його історії. Ми кличемо, угинаючи ся під страшенним звівірським переслідуванем, до усіх людей, що у їх не згасла ще іскра чести і правди, що вміють любити дітий своїх, що в душі своїй не можуть знести страшного катованя красної молодіжи—до усіх, що ще мають право на назву чоловіка, протестувати проти того кривавого вчинку царського уряду, протестувати, де тільки дійшла про се чутка.

Товариші! Студенти усіх висших шкіл України і Росії готувать ся знов до бою, до боротьби за своїх товаришів і за красшу долю. Сотні їх підуть після Різдва у москалі і тюрми! І не вжеж їх батьки, матери і крєвні, не вжеж наша суспільність мовчати-ме, коли їх сини маїти-муть під нагайками?! Ні! Про те годі й подумати! Коли суспільність не має на тільки смілости, щоби піднести свої руки до боротьби, то нехай уся вона убереть ся у чорне, жаклібне убране, нехай оплакує своїх синів. Нехай пішле до ректора київського університета Фортинського адреси з виразами протесту, і до міністра осьвіти, який, замість боронити і плекати студентів, підписує на них варварські приговори. Нехай при царських днях,

коли по театрах гремить гімн „Боже царя храни“, ніхто не встає, щоби усі знали, що за гнобителя і ката не можемо молитись Богу. А ви, товариші закордонні, піддержіть нас у тяжку хвилину, додайте нам сили до нової боротьби, з котрої — дасть Бог — вийдемо побідниками.

Студент.

Німецька академічна молодіж на переломі віків. (Після статі Г. Міллера („Social. Monatshefte“).

Коли настав в сорокових роках що й по минулого століття рух, змагаючий до свободи, рух революційний, то академічна молодіж в Німеччині стала у перші ряди до борби з деспотизмом, академічна молодіж оживила спорохнавіле жите німецької суспільности новими ліберальними думками, академіки дали борючому ся людови відважних провідників та борців. В гуртах молодіжи повстали товариства, що мали на ціли заціплювати у суспільність нові поступові ідеї та зорганізувати молодіж. Тоді то німецький нарід, маючи таку молодіж, міг сміло глядіти в будучність.

Нинішня академічна молодіж дуже далеко відбігла від тодішньої. Подамо тут в кількох начерках образ, що доволі ясно характеризує нинішню німецьку академічну молодіж, яко цілість.

Щорічна статистика показує, з як різнородних станів студентство рекрутуєть ся; кожда релігія, кождий стан, кождий край має там своїх заступників так, що годі з сих різнородних елементів утворити яку цілість.

Але в справі, для яких поодинокі студенти збирають ся у гурти, а се є їх товариства, поєдинки, студентські часописи, студентська політика, наука, і т. п. і як-раз жите німецької молодіжи у сих організаціях заслугує на увагу.

Найневідраднішим явищем у житю німецької академічної молодіжи є поєдинки. Над вартістю сеї інституції годі розводитись. Та все таки інтересно знати, як німецькі студенти відносять ся до сего питання.

Приклонники сеї інституції становлять більшість академічної молодіжи, а цілію поєдинку ставить вона сатисфакцію за обиду чести і т. п. Однак часто буває так, що противник відмавляє такої

сатисфакції, іменно-ж тоді, коли противники не належать до одної і тої самої корпорації. Противники поединку становлять значну меншість, байдуже, що попирають їх також духовні корпорації обох віроісповідань; на сих противників мало хто звертає увагу, а навіть вони є просто предметом посьміховища. Горє противникови поединків, коли він не має ніякої підмоги. На кождім кроці стрічає він перепони, його клеветують, псують йому відносини, словом — огірчують йому життя, поки не зневолять його узнати поединком.

Межи рішучими приклонниками а ворогами поединку стоїть ціла група молодіжи, що не знає, де прихилитись. Одні не узнають в душі поединку, але підлягають його законам з конечности (щоби не мати ворогів), інші послугують ся ним тільки при великих обидах, або уживають тяжкого озупжия; частина знов відкидає поединком яко сатисфакцію, але уважає його яко гімнастику. З того посереднього гурта молодіжи виходили стремління, щоби викорінити зовсім поединком; (з гуртів рішучих ворогів поединку такі стремління не виходили, бо задля малого числа не мали вони найменшого впливу).

Сю ціль мало ся осягнути через відповідні товариства та у-становлене гонорових судів. Та на жаль такі стремління скінчили ся на нічім, бо більшість, що зачула небезпечність, заклала протести та всіми чесними і нечесними способами старала ся сі стремління розбити. Крім сего ще й академічні власти і професори кидали явно або тайно таким товариствам каміня під ноги. До того причинились ще академіки-жиди, які дуже радо приступали до товариств против поединків. Але з огляду на се, що антисемітизм відгріває значну роль між німецькими студентами, і що він розділив німецьке студентство на два ворожі табори, то німецькі студенти усунулись, не хотючи уходити за юдофілів. В сей спосіб противники поединку лишились знов в меншости, а усі згадані стремління угрязли у болоті давної традиції. Помочи тут може лишень добра воля поодиноких осіб, що відкидали-б рішучо поединки і в самій річі богато студентів вступило на сю дорогу. Цілком певно, що сим методом може послугуватись лиш сей, хто є добре духово і економічно забезпечений або обертає ся в кругах, де його попирають.

Здавало ся, що не буде уже більше ворогів поединку, але ось як-раз зродив ся дуже небезпечний ворог т. є так звані Finkenschaften. Щоби зрозуміти, що се таке Finkenschaft, мусимо коротко подати теперішній стан академічних товариств.

Академічна молодіж Німеччини поділена на три групи.

Найбільша та найвпливовійша але після духово-морального урeвня найнижше стояча є група товариств буршівських. Члени таких товариств носять певні краски для відзнаки, ходять з ору-

жем, а всі товариства є получені в одно головне товариство, що називає ся „Kösener Seniorenconvent.“ Цілю такого товариства є на-
в'язане корисних зносин.

Система протекційна, розповсюджена по цілій Німеччині має велике значінє. Хто не надежав до т. з. буршеншафтів, не може так легко дістати посади, бо їх старі члени волять мати по канцеляриях і урядах буршів і тих завжди попирають. В сей спосіб утворив ся такий ланцух, що обіймив усі уряди в Німеччині.

Щоби зістати членом такого товариства, то найліпшим средством є батькова мошонка, бо жите там дорого коштує. Чим висше становиско батька, тим скорше приймають його сина з уваги на протекцію та скорий аванс. Одною з гарнійших кваліфікацій є шляхецтво, але сего не вимагає ся. Крім сего вимагає ся німецького походження, або що найменше свідодства хрещеня. Жиди отже не можуть там належати.

Природною ціхою члена такого товариства є гордість: коли він носить краску товариства, не повинен кланятись перший, а їджене III-ою клясою уважаєть ся навіть нечестю. При усяких святах, чи то університетських чи приватних, бурші домагають ся першого місця. Очевидно, що кождий бурш мусить уважати на моду і нею веім імподувати. Свята буршівські се комерси. Вони зачинають ся промовами в честь цісаря, Бісмарка, старих членів корпорацій, дам, і т. д. а коли усі вже є підохочені, свівають ся погані пісні; відтак приходить до бійки і кождий комерс кінчить ся кількома поединками. Інших розривок в таких буршеншафтах, як: комерси, шпорт та розпуста—немає; умовою праці нема ніякої, а найбільшою працею є уміти приподобатись власти та маловажити низших. Найцікавійшим хиба є се, що самі університетські власти та професори попирають буршеншафти. Нічого дивного, що корпорації буршів займають при офіціальних академічних святах перше місце.

Коли професори попирають буршеншафти, то уже зовсім неприхильно відносять ся до ніби-то научних кружків, що становлять другу групу молодіжи. До сих кружків належать академіки, що не мають ні гроший ні часу на буршівське жите; наука у них є лишень фірмою. Короткий ділетантський виклад отвирає засідане, по викладі поверховна дискусія, відтак наради в справах економічних, а вкінци отвирає ся часть забавну.

Мимо сего у сеї молодіжи стоїть уровень духово-моральний далеко висше чим у молодіжи попередньої групи.

Академічні товариства третьої групи існують уже від двайцяти літ в перших роках свого істнованя показали чималу діяльність. Заложили їх визначнійші одиниці, правительство сприяло соціальному

напрямови, висші верстви німецької суспільности йшли вслід за правительством так, що можна було сподіватись добра. Академічні товариства вросли й на силі і на значіню і становили найвпливовішу групу молодіжи. Стан сих товариств змінив ся з увільненем Бісмарка. Настало нове правительство, вороже сему рухови. Часть студентства покинула демократичні змагання та великі поступові ідеї, а теперішнім її житевим кличом є антисемітизм та культ Бісмарка.

О скільки три ті групи різнять ся та взаємно побороють ся, о стільки і сходять ся вони в одній точці с. е. всі три маловажують студентів, що не належать до жадної групи. Яко протест против такого поступованя почали ті студенти закладати окремі та самостійні товариства. З початку повстали вони в Липську, відтак в Берліні, а опісля в цілій Німеччині. Товариства сї назвались Finkenschaft-и або Wildenschaft-и. Тенденція таких товариств є: дати поміч сим студентам, що не належать до корпорацій, заступати їх відповідно до їх числа перед правом, а в самім товаристві берегти приязни та товарискости. Члени не мають ніяких обовязків. Товариство вибирає виділ і сей управляє товариством. Перед півроком получились усі сї товариства разом у одно товариство, котрими управляє вибрана президія.

Характер сих товариств вчасті артистичний, вчасті научний, не виключає і веселих забав. Годі вимагати від Finkenschaft-ів, щоби вони займались горячими питаннями, що є тепер на порядку деннім, і вони в тім згляді не поклали ніяких заслуг; але всеж таки вони мають за собою заслугу у тім, що зменшили значіве корпорацій і пригорнули до себе найбільшійшу молодіж. За те оминаючи усякі спорні точки, причиняють ся вони до ще більшої дримоти серед студентства. Finkenschaft-и внесли в німецьку молодіж академічну демократизм, а сей рух поволи змиває границі, що їх відділяє від філістрів так, що вони мимо волі приготують може студентство прийняти соціалістичні засади.

Годилобись тут сказати ще де-що про професорів і як вони відносять ся до соціалізму. Звісно, вони є противниками соціалізму і нищать усі його зарідки. Студент, що явно признає ся до соціалізму, може бути кождої хвилі виключений з університету.

Книжки та часописи в напрямі соціалістичнім є замкнені по університетських бібліотеках, а можна їх лишень тим читати, хто приготавляє ся до борби зі соціалізмом.

Два віча (1895 і 96) академічної молодіжи належить зачислити до ясніших точок її життя. Були се віча студентів соціалістів, що згуртовались коло свого орґану „Der Socialistische Student“ який хвилево перестав виходити. Тривалійшої орґанізації не удалось еще перевести.

До сего можна ще додати на користь німецької молодіжи, що вона ставила менше перепон жіноцтву в науці чим професори та правительство.

Образ сумний не веселий, та колись прийде час, що молодіж спокутує гріхи пануючої веретви і „коли будуче століте—кінчить свою статю Міллер—має стати столітем соціалізму, то також і на тім полі в пануючих варствах наступить зворот і поступ“.

Іван А.

Бібліографія.

Slovanský Přehled. Sbornik statí, dopisův a zpráv ze života slovanského. Redaktor Adolf Černý v Praze.

Від двох літ виходить в Празі висше згаданий місячник під умілою редакцією Адольфа Черного. Він поклав собі девізою „Poznejme se“; та після слів Паляцкого: „Svoji k svěmu — a vždy dle pravdy“ розбуджує в Славянах взаїмну любов і любов правди.

Оживлений великою ідеєю культурної взаїмности Славян, виходячи з тої точки погляду, що лиш взаїмне пізнане, щира і отверта виміна думок, може усунути всякі незгоди в великій славянській сімі, станувши на основі правди і справедливости Přehled не спроневірив ся своїй високій ідеї через два роки свого істнованя, але як найкрасше її заступав.

Кожда славянська родина має в Přehled-і свою карту.

Находять ся там статі про розвій культурного життя усіх Славян, миготять там перли літературного скарбу у дуже старанних переводах; словом у річниках Přehled-а стає перед нами ціла Славянщина в найновійшій добі свого розвою.

Трохи чи не найбільше заінтересоване заявив Přehled нашим українським житем. Як доказ сего згадаю про деякі статі із нашого життя, які у сім місячнику через два роки були поміщені: Franko Ivan: Literatura ukrajinsko-rusínska I. 52, 103, 293, 385, Hnat'uk Volodymyr: Rusini v Uhrách I. 216, 418, Řehoř Fr.: Rusínska „Sič“ ve Vídni I. 85; Řehoř Fr.: Jubilejní slavností rusínské I. 130, D-r. Ivan Franko: Leša Ukrajinka I. 163. Růžena Jesensková подала дуже гарний переклад усяких поезій Шевченка I. р. та деяких поезій Лесі Українки II. р.

Не буду перечисляти того, що знаходить ся в рубриках: „Rozsudky a oznámení opisů“ та в часті „Rozhledy a zpravy“. В тій часті знайшла місце неодна проява із нашого просвітнього, економічного і політичного життя.

Як Přebled дивить ся на наше становище серед иньших Славян, вистане прочитати ентузіастичне привитане з'їзду українських академіків, щирю згадку про „Молоду Україну“; досить буде прочитати, як здоровий погляд висказує Přebled про українську мову, та як шляхотно обурюєть ся проти некультурного заказу української мови на XI. археологічним з'їзді у Києві.

Ізза того істнованя сего місячника вважаємо вельми потрібним і на часі. Се одинокий збірник, в яким концентруєть ся житє всіх Славян. (Бо чейже „Славянського Вѣк-а, під редакц. д. Вергуна, ми ніяк славянською часописею не можемо вважати задля його односторонности, шовінізму, а по часті й нецтва).

З тим більшою радістю витаємо III. р. Přebled-а, бажаємо йому як найкрасшого розвитку та витаємо на дальшу його працю словами великого Шевченка :

Щоб усі Славяне стали
Добрими братами
І синами сонця правди

Іван Брик.

Переписка Редакції.

Т-ка М. М-ська. Лист одержали, та ніколи було відписать. Радимо звернутись на подану у першім числі адресу. — **Тов. Миколаїв.** Буде у слідуячому числі. — **Тов. Новобранець.** Ви троха помиляєтеь що-до причин, але Ваші заміти слухні. — **Тов. Михайло.** Присилайте! — **Т. т. М. Г-ий та В. С-ич.** Чи одержали листи? — **Тов. Іваненко.** Буде, як жадаєте. — **Тов. М-а.** Просимо подати нам докази, інакше не можемо сього піднятись. — **Тов. У.** Порозумійте ся з А-чощ. — **Тов. О. К.** Чому не підписались? Не знаємо, чи добре догадуємось що-до Вашої особи, а бажаємо з Вами порозуміти ся листом. Подайте адресу. — **Добродія в Дмитрові п. Радехів,** що містить на почтових бандеролях анонімні а так цінні критичні оцінки „Молодої України“, витаємо як укритий та многонадійний талан. Бандеролю відіслали ми до оцінки графозьога, щоб бодай він провірив прикмети Вашого ума, коли не можемо Вас самих подати оглядинам лікаря-психіатри.

Всі письма до Редакції просимо пересилати тільки на руки тов. Володимира Старосольського у Львові ул. Личаківська, ч. 27.

Всі грошеві посилки просимо пересилати тільки на руки товариша Павла Чайківського у Львові ул. Академічна ч. 25.

Молода Україна

часопись української молодіжи.

Ч. 2.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата в Австро-Угорщині річно 6 корон, піврічно 3 корони, поодиноке ч.
виносить: в Росії заказн. . . річно 6 ср. рубл., незаказн. 5 ср. рубл., коштує
в Америці річно 2 долари 60 сотиків.

Видає і за редакцію відповідає: Мирон Залітач, ул. Кохановського, ч. 49.

Адміністрацію веде: Павло Чайківський, ул. Академічна, ч. 25.

Уся Україна кланяється ся.

Йдім до Мекки, як що року ходили, йдім цілою громадою! А в тій громаді най буде одно серце повне огню любви для свого народа, одна душа пройнята високими ідеями, осіяна сонцем надії, сповнення вірою в будуче!

Йдім і поклонім ся сьвятим кісткам і порох сьвятий ноцілуймо!

І серце розтворім і душу розкриймо, най впаде в них ясне проміння Геніввих слів, хай влється ся жар Його бажань!...

А біль Його страдань і мук най буде нам заповідено праці!

Тарасе! Уся Україна Тобі кланяється ся... Хилиць го лову перед величию Твоєю увесь народ. Бо Ти цілої України серце, бо Ти одна великого народа — Велика Душа!

І наші серця молоді палають жаждою народньої волі і у них зродила ся горяча любов правди, бо в них Ти кинув ясный посів своїх думок.

Пісні Твої грають у наших душах один могутчий воскресний пеан :

Україна встане!...

Поклін Тобі, великий Творче! Поклін Тобі безсмертний Мученику! Поклін Тобі Сівачу високих ідей!

І молодіж уся благословить Тебе і молить ся до Тебе, як до промінної зорі, що за нею котить ся сонце, як до зорі, що ясний волі день віщує!

Бо Ти пророк свободної України, Ти слово мільонів уст, Ти іскра великого пожару!

Йдім до Мекки, як що року ходили!

Там серця наші змогутніють, і душі сповнять ся огнем, і сили кріпости наберуть!

Поклонім ся Тарасови! І заповіт Його скрінімо вірою в побіду!...

Тарасе! Уся Україна Тобі кланяєть ся. Хилить голову перед величию Твоею увесь народ!...

Володимир Телницький.

ПРОФ. МИКОЛА КАРЕЄВ.

„ЗМАГАНЯ РОСИЙСЬКОЇ МОЛОДІЖИ ДО САМООСВІТИ“. (Відчит).

Вже другий раз ми мали нагоду приймати у себе одного з найвизначтійших російських істориків, Миколу Кареева, бувшого професора петербурського університета.

Задумуючи написати обширну історію новітніх часів і бажаючи в тій цілі познайомити ся з нашими національними відносинами та змаганнями, з нашим життям в Галичині, він вибрав ся до нас вперше в маю тамтого року. В часі свого побуту у Львові пізнав і сподобав собі жите української і польської суспільности в Галичині і, як сам пише в своїм відчиті, постановив ще раз відвідати наше місто. В січні сього року сповнив свою постанову.

Приїхав вдруге до Львова і мав 19. січня в „Академічній Громаді“ відчит („Змагання російської молодіжи до самоосвіти“), що вибрав цілу львівську українську молодіж і викликав серед неї одушевлене для автора та щире заінтересоване порушеннями питаннями. Ідеї голошені Кареевим знайшли повний відгомін серед нашої молодіжи, що прийняла ученого професора щиро і горячо, шануючи в нім правдивого прихильника російського студентства. Прийняла його як мученика потєрпівшого за те, що приязно і тепло відносив ся до

молодіжки, що не умів нагнути ся до пануючої в Росії сіемист, і що цілу свою роботу посвятив піддвиженню тероризованого студентства. Прийняла його сердечно, як приятеля нашої української нації спеціально і ворога усякого шовінізму...

На другий день наша молодіж виповнила саялю „Народного Дому“, де проф. Кареев відчитав свою працю про ученого російського соціолога Михайловського. По відчиті відбув ся комере, на котрім говорено багато про відносини російської поступової молодіжки до Українців і про потребу взаємин поміж ними. 21. січня п. Кареев відїхав до Петербурга, полишивши між нами як найкращі спомини.

Погляди свої пов. проф. подає в статі, написаній спеціально на нашу просьбу, сю статью подаємо отсе в українськім перекладі.
З. Куз.

Коли в маю 1900 р. я в перший раз відвідав на Вашу прозьбу „Академічну Громаду“, Ви прийняли мене так сердечно, що вже тоді прийшла мені думка, відвідати Вас вдруге і то в як найкоротшім часі. Бажаню сьому судилось сповнити ся в січні сього року, коли Ви знов з давнюю сердечностію принимали мене, як гостя, в своїй „Громаді“. Тоді то я мав спосібність станути перед Вами з оглядом стремлїнь російської молодіжки до самоосвіти.

Вас, оскільки я можу судити, заїнтересував сей огляд і багато споміж Вас звертало ся до мене з предложенем, віддати його до по-

АННА III...

МІЙ ДЕБЮТ.

Так не люблю чорного диму!...

...Ідучи вдивляєш ся кудись далеко, далеко... Думки пускаеш на волю... І вони щасливі літають, свободні та легкі, зупиняючись деколи на деревині, що виросла на пустім, рівнім подільськім полі.

...Такі любі, веселі!...

А той дим, той поганий чорний дим!...

Коли думки найбільш розгуляли ся — він недобрий, завидний нечаяно закрадаєть ся, немов їм крила обтинає... А вони немічні падають придавлені горем та безконечним сумом...

— Бороти ся?... Годі!... Зло сильніше від добра!

І зжаль тяжкий великий... І якісь чорні думки налягають душу... Заплющувеш очи, щоби не бачити тих велитів-змій, що вють ся із диму...

Та в душі все однако... Неначе прочуваєш щось злого... З трівогою ждеш кінця!...

щення в одній із Ваших часописей. Я дуже радо сповнив би тую прозьбу, якби мій реферат в польськїм переводї не зачав ся друкувати в однім з львівських періодичних видавництв*). Тому в заміну за відчитаний серед Вас реферат я обіцяв Вам прислати другу статю на ту саму тему і отсим сповнюю обіцянку.

Попереду ще раз мушу подякувати Вам за сердечний приєм і за приготувану мені Вами нагоду духових взаємин з незнаною ще мені молодїжю українською в Галичині. Від того часу, коли я сам переживав в Вашім віці свої студентські літа, аж до нині я завжди з великою охотою входив у зносини з молодїжю, інтересуючись її внутрішнім світоглядом, її духовими прямованнями і шукаючи з другої сторони доступу до її серця при помочи „молодечого ідеалізму“. Коли для розмови з Вами в січні того року я вибрав таку тему, як прямовання російської молодїжи до самоосвіти, то лишень ддятого, що уважав сей предмет за спосібний промовити не тільки до Вашого розуму, але і до серця. Ви певно памятаєте, в чім я добачую цїль, що її ставить собі російська молодїж, прямуючи до самоосвіти. Іменно я вказував Вам на те, що в основі сього прямовання лежить бажанє, здобути собі повний, оснований на наукових підставах, погляд на світ, але що само то стремліне єсть лиш одною характеристичною проявою того, що називають загально „молодечим ідеалізмом“. Бажаючи отже говорити Вам про самоосвіту нашої учащої ся молодїжи, я і думав тою таки дорогою вступити

*) „Tydzień“ н. а. „Dążenia młodzieży do samoświaty“.

... Чорний дим пролетів... За ним у слід пливе білий. Пливе спокійно, безжурно, як мрії дівочі, веселі, любі...

То піднімаєть ся в гору, гень високо, примілюєть ся небу, то знов розкладаєть ся широким крилом по полях... і тулить ся до землі — щасливий, що найшов певну, тверду опору.

І земляця, мов пухом вкрита, радіє. У танець збираєть ся!...

...Люблю його!...

Коли вдивляю ся в його, забуваю про велитів-змії...

Разом з ним гуляю, колибаю ся... І мені любо стає. Так люблю... люблю! Рада-б до віку так!

— Десь у самому кутику душі неначе щось защеміло...

Що се?

Тривога якась, чи жаль, що минеть ся?...

Та він не дає тривожити ся. Всьміхаєть ся весело та кличе: далше у танець!

...Ох! Як люблю... люблю!...

Вже і голова закрутила ся, а він... все ще!...

— Пяна безсильна я потонула у танци думок...

з Вами в духові зносини на основі Вам властивого „молодечого ідеалізму“, що — гадаю — і у Вас повинен викликувати подібні стремління, які він викликає серед нашої молодіжи, хоча певно в иньшій формі, відповідно до неоднакових суспільних обставин і літературних впливів. Я знав дуже добре, що моя тема не може бути для Вас нецікавою, а також знав наперед, що вона буде цікавою як для голови, так і серця. Молодечий ідеалізм, то жерело стремління до самоосвіти, до вироблення світогляду, йде не лишень о те, щоби пізнати природу, чоловіка і суспільність, якими вони є, але також о те, які повинні бути чоловік і суспільність і як належить жити, що робити і до чого стремити, щоби виповнити своє людське призначення. На ґрунті тих ідейних питань молодіж зближаєть ся особливо радо до себе і навіязує між собою більш сердечні зносини; я був певний, що та часть львівської учащої ся молодіжи, котра була передімною в вечер 20. (7) січня, не тільки умово, але і серцем пійме своїх петербурських, московських і иньших російських товаришів, що мимо окремих спеціальних наук стремлять ще до більше загального і широкого знання, до вироблення все обнимаючого погляду на окружающий світ і на особу чоловіка і на все істнующе.

Те, що Ви висказали від себе бажане, видіти мій реферат надрукований, щоби мати спосібність основнійше подумати над поодинокими його частинами і дати нагоду познакомити ся з ним і його змістом тим, що його не чули, утверджує мене в моїй первісній гадці.

Рада би вже випочати, та годі здержати ся!

Неволені розгуляли ся і не прочувають, що вдруге впадуть... Провизуючий свист льокомотиви стрівожив їх трохи.

Та вони не дали ся! Засьміяли ся... Ще висше підлетіли, аж до самого неба — а там притулили ся до блакиту, поцілували ся...

Заклопотані вернули ся пусті, нерозумні до долу...

Сьміх не грав ся більше на їх устах... І вони просять, щоб їх пустити — благають. Вже довше не можуть... Змучили ся. Хотять відпочати...

Але він не пускає. Ще раз, один раз!...

Кличе і вони безсильні підлетіли та мерщій вернули ся перелякані до мене...

Вернули, а я притулила їх рідних. Поцілувала, розважала, як зуміла...

Каяли ся, що літали так високо... Та вони невинні... То він.

Він пірвав їх у тапець. Ім було добре. Здавало ся — вічно так буде.

ще більше і я беру радо за перо, щоби на той раз уже через письмо поговорити з Вами.

Така форма говорення з молодіжю, не є для мене цілком нова.

Характеризуючи Вам стремління до самоосвіти серед російської молодіжи, я згадував, що на ту тему написав я навіть шість чи сім літ тому назад цілу книжку „Письма къ учащейся молодежи о самообразованіи“, що розійшлась в 14 тисячах примірників і появилася надто в перекладі болгарському, чеському і хорватському або сербському. Книжка та визвала цілий ряд листів до мене від багато молодих людей обох полів зі всіх кінців Росії (листи сі представляли певного рода документи правдивого молодечого ідеалізму) і я відповідаючи на ті листи, видав другу книжку: „Бесѣды о выработкѣ міросозерцанія“, що діждалася не одного видання а відтак знову під впливом ровмов і переписки з молодіжю іще дві книжки: „Мысли о сущности нравственности“ і „Мысли о сущности общественной дѣятельности“. Вже з самих заголовків тих книжок можете вносити о самім характері стремлінь до самоосвіти серед нашої молодіжи, бо всі ті книжки були безпосередними відповідями на дійсно існуючі в молодіжи, реальні прояви і на поставлені мені питання. Знаючи справдішні погляди молодіжи, що дійсно працює над собою, я поставив в першій книжці за ціль самоосвіти вироблене світоглядю; але, що йшло тут не тільки о самі теорії, змагаючи до об'єктивної правди, свідчить той факт, що для доповнення гадок, висказаних в перших двох книжках, я написав, якби в відповідь на на-

Та коли не послухали свисту і знова полетіли, побачили велику пропасть... А він зрадник поцілував їх тай сказав, що тут... уже кінець танця!

Розплакалися з жалю. Не літали би, якби були знали...

А він все ще летів. Немов всміхався. Показував вежі, коміни і хвилями прислонював, щоб ще більше роздратовати...

Якось непевність, тривога стискає серце і воно бідне товчить ся, аж жаль його стає.

*

Протискаю ся через натовп незнайомих чужих лиць та все розглядаю ся, чи не побачу хоч одної людини, що теплим привітом загіє, злагодить немилі почування чужости.

Ой, коби то вже вертати домів! Подумала, їдучи в місто — і мимо волі оглянула ся, чи не видно білого диму...

Дим з комінів просунув ся поперед очі! Я обиджена відвернула ся...

На рогах каменниць афіші. Цікавить мене сильно... Але годі відчитати! Видко лише великими буквами: „Концерт“...

суваючі ся ясні до голови питання, дві книжки спеціально на тему обичайности і суспільної діяльности. Головна ідея тих книжок — та, що учаща ся молодіж, змагаюча до самоосвіти, повинна більше всього дбати о вироблене ясно означеного світогляду, яко внутрішньої основи до розвитку в собі окремих поглядів, приготовлюючих до будучої суспільної діяльности не тільки на полі того або другого спеціального звання, но і на більше широкому полі загальної служби для суспільного поступу. Іще раз повтаряю, що таке поставлене питання о самоосвіті в више наведених статях було наслідком того, що вони становили відповідь на дуже численні заяви самої молодіжи о тім, чого вона шукає, чого хоче, до чого прямує; з другої сторони я не сказав в тих статях нічого такого, про що вже від давна багато не говорило-б ся в російській літературі. Можна сказати, що від часів А. Н. Радіцева (1749—1802), першого російського поступового публіциста, тягне ся через цілу ідейну російську літературу червоною ниткою гадка о конечности індивідуального розвитку і о зужитковане його на користь суспільного поступу. Правда, у нас були писателі, що ставили на перший плян або самий індивідуальний розвиток без гадки служити загалови, або навпаки то послідне без прямовання до індивідуального розвитку, але то були, так сказати, другорядні, побічні течії, що проявляли ся завсїди довше або коротше, знаменуючи лишень односторонність. Богато з Вас було на другий день після того, як я був в „Громаді“, на публичнім моім викладі о нашім славнім літературнім критику, публіцисті і соціольоу Н.

За кождий раз стрівожене серце забеть ся сильно. Щось в груди заболить!...

Боже! А як не поведеть ся? Перший раз у більшому місті.

На саму згадку терпнуть руки. Дрож проймає мене. Рада-б кудись подіти ся, не жити у тій хвилі!...

На часок забуваю ся. Мені здаеть ся, що вдоволена вертаю вже домів... Витаю ся з білим димом...

Не розумні очі стрітили ся з другим афішом.

І знова те саме!..

Така мука!... Що дала-б я за те, щоби се усьо пережити! "

*

Саля велика, освічена кількома лямпами, робить прикре, понуре вражінє. Людей повно. Треми не маю зовсім. Повинно негале повести ся.

— Сьпівають: „Бо мене мій муж бе, бо мене мій муж бе...“

Яксь плаксива пієня. Не люблю такої розмазаної... Впрочім, що мені до того?

„... Жебрак одинокий на зустріч недолі піду я сумними стеж-

К. Михайловським, а інші неприємні перечитають той мій виклад, коли він появить ся в львівським „Літ. Наук. Вістнику“ ; укладаючи і задумуючи публично виступити з відчитом у Львові, я призначував його найбільше для слухачів і читачів поміж молодіжню іменно для того, що й Михайловський належить як-раз до ряду тих російських писателів, що в своїм моральнім і соціальнім сьвітогляді лучать принцип змаганя до індивідуального розвитку з принципом працювати на користь суспільного поступу.

Літературні впливи, серед котрих виховуєть ся наша молодіж, викликають певну умову атмосферу, що може нам дати відповідь на питане, чому в тій молодіжці не завмирає стремління до самоосвіти, маюче на цілі і індивідуальний розвиток і змаганя приложити руку до загального поступу. Виховавши ся сам в тій умовій атмосфері і будучи в сталих зносинах з молодіжню в протягу багато літ, я не міг не знати, чого вона шукає, чого хоче, до чого стремить, а разом з тим, я не міг не знати, які ідеї і погляди найбільше відповідають духовим переконанням молодіжці. Тим лишень обьясняю собі успіх моїх літературних виступів серед молодіжці, для котрої я й призначував свої книжки. Певно — в данім случаю різнили ся читачі і автор віком і належали до інших покоління, а звісно, що сини часто не понимают своїх батьків і навпаки, батьки не розуміють своїх синів, однак тут автора, т. є мене, і моїх читачів єднала одна і та сама умова атмосфера, викликана ліпшими традиціями російської літератури; ми повинні були дуже добре розуміти один дру-

ками“... сьпіває концертант. Всі слухають уважно, любують ся його гарним голосом. А я задрожала. Душею відчула те, що він чув сьпівом...

Тепер я! Руки трохи холодні. Але то нічо. Який чудовий букет! Самі розі та туберози... Ох, ті туберози! Якже вони любо пахнуть!...

Но! Почала добре! Навіть дуже, так спокійно, як рідко коли. А вони... так пахнуть!... На селі великий спокій. То добре! Не люблю грати, як говорять.

Чого вони всі так дивлять ся на мене? Чиж не можна слухати, не дивлячись? Немов щось причіпило ся до лица, до рук. Так виразно чую тую масу очий, що впили ся в мене... Самі чужі неприємні.

Немов окуви які вдягла, так чогось тяжко стає грати... пово-лійше... щось не добре! Злий фортепян! Е ні добрий! Знов зле! Ей, не відзивають ся. Яж ударяю!... А вони так пахнуть!...

Не розумію. Ноти такі довгі! На память!... Пальці терпнуть... Тепер чудовий пасаж! — опустила? — чому?...

гого, не зважаючи на різницю віку, потягаючи за собою особну психологію і на приналежність до інших поколінь, з котрих кожде виховувалося під іншими впливами.

На жаль, я не знаю або дуже мало знаю, в якій умовій атмосфері розвивалася і образувалася українсько-руська молодь в Галичині, що вона читає, чим вона цікавиться, під якими впливами розвивається її світогляд і якими змаганнями переняті її гадки, почування і воля; однак мимо того сподіюся, що той почин до взаємин найде між Вами прихильний прийом. До тої гадки уповажнюю мене слідуюче: По перше, молодь є всюди молодіжню т. е. всюди в неї одна і та сама психологія, а по друге ті ідеї, що під їх впливом образуються наші молоді покоління, хоч і носять на собі слід загального життя російського зі всіми його характеристичними знаменами, однак до тої степені мають загально людський характер, що не можуть не бути помічні і між чужими. В самій річці психологія молодого віку, особливо того, що його проживають старші гімназисти і молодші студенти, відзначається більше всього молодечим ідеалізмом і стремлінням до самосвідомости в області гадки життя...

(Дальше буде).

Кров б'є у голову. Не можу!...

Боже! Боже! Ще се? Не розумію! До кінця ще далеко...
З якої-ж тонації? Мабуть as dur? Акорд...

....Славно!...“ Ха-ха-ха! Славно!?

Яка-ж обида! Певно вони сьміють ся?! Щось сильно здавило мою грудь. Заперло віддих і я... розсьміяла ся! Сьміяла ся душа і уста сьміяли ся, але якось дивно — сухо...

У невеликім зеркалі я побачила своє розпалене лице і дивилася хвилиночку, не розуміючи, що діється зі мною. Дивилася на знайоме лице та не пізнавала!

Очі горіли дивним огнем пересяяку. Брови судорожно морщилися. Серце затовклося, стиснулося сильно.

Дивилася тупо в землю і ждала з тривогою тої хвилі, коли зрозумію всю велич невдачі... Туберози так чудово пахнуть... Так любо пахнуть вони... Дрожачі уста притулилися і з німим жалем поцілували, шукаючи розради. І найшли...

Впившись у пахучих цвітах, почали усьміхатися, а далі розсьміялися весело... а за ними і душа... І хоч тривожилаєсь, про-

ВОЛОДИМИР ТЕМНИЦЬКИЙ.

НА РОЗВАГУ...

З послідного числа „Молод. Укр.“ за минувший рік ширші круги нашої суспільности довідали ся, що у Львові основуєть ся товариство українських дівчат... Як першу прояву живійшого життя серед другої частини нашої молодіжи витаємо сі почини з повною симпатією... Бачимо в них перший крок до з'єдиненя усіх охочих до праці та жадних знаня одиниць, що до тепер самопас ходили.

Тісно їх злучити, виробити якийсь свідомий напрям самоосвіти, подати средства та підмогу — отсе задача нового першого дівочого товариства.

Ми не раз уже згадували, тож не потребуємо ширше над тим розводити ся, що нарід ставить однакові бажаня до загаду своєї молодіжи, без огляду на пол.

Колиж мужесьька половина нашої молодіжи не виносить зі школи таких засобів знаня, які її саме найпотрібнійші у суспільнім житю, у народній роботі — то про дівочі школи безпечно можна сказати, що вони своїм вихованицям майже нічого не дають. Дівчина, що покінчила усї доступні для неї научні інституції, входить в житє — голіруч!

Мужесьька молодіж не може попристати на шкільній науці, но тим більше не вільно сього зробити нашим дівчатам. Власною пильною працею вони повинні старати ся добути собі як найширший

чуваючи огірчене, сьміяла ся весело мов дитина. Пісня співачка опритомвила мене трохи, загрїла, успокоїла...

„...Ой коби я була знала
свою лиху долю,
була би я посадила
горох над водою...“

Скінчив ся. Оплески, що за кождий раз разили мене, утихли. Чути лише гамір-розмову...

Заперла віддих, наслухуючи, чи не почую чогос... Може сьміють ся?... Не чути... Якийсь пан просив усіх остати ся... Гуляти будуть... Гуляти?... Як се тепер гуляти?... І якось чудно стало. Боля ся тої хвилі, що здавить мою душу, а тут може -- розірву ся... Ту? Між тими чужими непривітними людьми?

Тепер я рада, що остала ся. Найшли ся дві щирі душі. Казали, що було добре... Забогато сказали. Та все-ж таки не було так зле, як мені здавало ся.

Свитало, коли вернули домів. Змучена я лежала на постелі, хвилю забувши про вес.

научний світогляд.*) Передусім виробити собі ясний погляд, на усі тії питання, що тепер якраз стоять на деннім порядку, що ворушать житєм сучасної суспільности.

Від кільканадцяти літ завважуємо живіший рух серед жіноцтва взагалі, що проявляєть ся змаганем до т. з. еманципації. Та коли довгий час сей рух обмежував ся лише на фразях, покличках та полеміці, то останніми літами він набирає де що конкретного змісту, реальної основи.

Бачимо, як дівчата з жаром кидають ся на той крутий шлях, яким мужесьька молодіж поневолі мусить доходити до якогось становишка у суспільности. Маємо на думці гімназіяльні студії. Мабуть ніхто не буде так засліплений, щоби з щирим пересвідченням признав, будьто теперішнє гімназіяльне образование хоч як-так сповняє свої важкі задачі. Та з другого боку тії наші середні школи — се конечний етап, неминучий перехід для кожного, хто зі свого образования хоче зробити капітал, який йому не эле рентував би ся.

У наших відносінах — се для мужесьької молодіжи конечне. Но иньша річ — коли йде про дівчата. Я не ворог еманципації

*) Тут годить ся ще згадати про модну серед наших дівчат науку французької мови. Розумієть ся, проти того годі щось закинути, колиб тая наука була чимось більше, як лиш „модною“ та чисто формальною, колиби тее знанє фран. мови справді на щось хосенного придало ся, колиб воно не було простою стратою часу!

Прим. автора

Так добре, спокійно, тепло... В комнаті темно, ніхто не бачить мене. Ніхто не знає, що і де я...

Там гуляють в сій хвилі. Не сьміють ся з мене... І я ще більше притисла ся в кут, ховаючись перед сьвітом і одно лиш мала я бажанє, щоб ті любі туберози були тепер ту, коло мене, щоб я могла їх цілувати, щоб задурили мене на довго — довго...

*

Диму не видно ні білого, ні чорного. То добре. Чорний був би для мене страшним віщуном. Я читала би з його тільки злих новин. А білий, той любий білий — був би тепер дуже фальшивим акордом. І я рада, що його не видно...

Пуста рівнина навіває на мене такий солодкий, теплий спокій, а злявши ся з моім сумом, таке гармонійне, хоч сумне почуванє. Мені так добре. Таке тепло у моїй душі. Вся природа така мила та привітна. Здаєть ся, у неї жива душа, що розрадити рада би. О, сього любого спокою я не дала би ні-за-що. Не дала-б його і за дим білий — не дала-б його!...

*

і радо витаю ті змаганя, досягнути самостійну позицію в суспільності, та з другого боку дивлюся на справу критично.

Коли хтось з наших дівчат уважає гімназійні студії лиш за конечний перехід, лиш за средство до досягнення вигіднішої позиції у суспільності — то сього, як природне змагане полічшити свій бит, годі пострікати. Але не треба замикати очий на другу характеристичну ціху сього руху.

Вона лежить у тім, що виробився у нас погляд, після якого дівчину з окінченою гімназією, не то вже з університетським дипломом, цілком без перебору уважається за свідому, образовану...

Не завадить повести аналогію. Преці до хлопців, що мають свідомство зрілости, а навіть до таких, що з дуже гарними успіхами покинули університет, прикладаємо ще досить остру критерію: чи він знає щось більше поза те, чого обовязково учився?

Зглядом дівчат сього не робить ся. Може тому, що се завсіди лиш виїмки, що у гімназистки вже з гори припускається більшу дозу інтересу до науки, коли вона робить щось виїмкового та в основі річи відрадного.

Но таке поступоване неконче оправдане. В такім разі не звертається уваги на мотиви її вчинку, а вони можуть бути дуже скомпліковані, навіть пусто амбітні!

Трошка більше глибшої обсервації, а побачимо, що багато наших дівчат понимає образоване надто формально — так зверха.

Часто находили на мене хвилі огірчення... І я тоді шукала розради... Та ніхто не знав, не зміг мені подати — лиш одні, одні мої любі туберози... Коли сумно ставало, я дивила ся на них довго, довго. А вони любі всміхали ся, ніби потішити хотіли. Вдячна цілувала їх, пестила... Вони не боронили ся... Мабуть і їм добре було...

Вони вянуть?!

Хиба за мало вам моєї любови? Я-ж люблю вас!. Мабуть за мало... Вони не всміхаються вже весело. Листки у них чорніють. Посхилялись і мов зажурили ся чогось... Мабуть жаль їм за минулим, жаль за красою... „...в зівялих листочках хто може вгадати красу всю зеленого гаю?...”

І вони сумні притулили до мене свої пошковлі головки, шукаючи взамін розради...

— Не найшли... Невміла я їх потішити. Не знала віддячити їм. І ми... розстали ся.

Пожовкли — почорніли...

Львів 16. жовтня 1900.

Ім здаєть ся, що сьвідоцтво зрілости, або й докторський степе-
нь дає патент образования, знаня, надає людині стійности...

Ім бачить ся, що сї публичні документи посьвідчують, мов то
їх власник вичерпав усе, що може сучасна наука дати, досягнув вершин.
Безперечно так не є. І гімназьяльні і університетські студії спотре-
бовують множество часу та праці, а мимо того полишають величез-
ний обсяг здобутків науки майже недотично.

Латина і грека, врешті і прочі науки після гімназьяльного
пляну абсорбують майже зовсім безпотрібно ті сили ума, що могли
би заняти ся зглибленем иньших важнійших, живійших kwestий,
з котрих складаєть ся жите культурних суспільностей, котрих роз-
вязка може дуже багато, заважити. А знати і розуміти їх се конечно
кождому — хто має претенсію до інтелігенції. З отсех причин сей
рух серед жіноцтва — з усякими застереженнями — можна вважати
марногравством, а колиб я хотів бути злосливий, то назвав бим
його простим, по части нерозумним, наслідуванем як-раз того, що
мужеська молодіж робить з конечности. Не відмовляю всякої ваги
теперішнім нашим школам, але повторюю, що бути образованим, ма-
ти вироблений сьвітогляд научний, можна і без сьвідоцтва зрілости.
Се можна осягнути дорогою самоосьвіти: вчитуванем
у научні книжки, що подають нові здобутки людського ума, чи то
на полі суспільних наук, чи природних, гуманістичних чи реалістич-
них, опрацьовуванем важнійших проблемів та обговорюванем їх на
товариских сходинах.

Нове дівоче товариство повинно якраз се взяти собі найбіль-
ше до серця.

Певна річ, на се треба багато тяжкої праці, но передусім треба
зрозуміти вагу справи.

Дуже легко робити усякі злобні замітки дотично умового ро-
вня красшого пола, на ою тему можна бути навіть дотепним. Але
хто привик серіозно дивити ся на сьвіт, хто радіє кождому крокови,
який наша суспільність робить вперед — той буде уважати своїм
обовязком подати дружню руку тим, що зривають ся до легу. Спо-
діємо ся, що нове товариство не схоче бути тісно ексклюзивне, не
схоче у невиправданій претенсіональності замкнути ся само у собі
і для себе, але піде рука в руку у дружній взаїмности з другою
половиною молодіжи. І одні другим будуть приятелями, поради-
ками і помічю.

Без жовчі говорю, але признаю ся, що одного побоюю ся. Берім
дійсність, як вона є. Скиньмо рожеві очка!

Знаю з досьвіду, що усюди, де нема довшої практики, де стеж-
ка ще не продоптана, доводить ся довго блукати, нім трафить ся
на ясний шлях, а часом збиваєть ся і на манівці...

З сеї причини, на мій погляд, конечно річ, щоби нове дівоче товариство увійшло в близший контракт з тими людьми чи товариствами, що на сім поли вже побороли перші труднощі і мають якутаку рутину та потрібний научний апарат. Жадати помочи, се право кожного, хто починає якусь важнійшу роботу.

Може мій острах безпідставний, але у нас... так багато пливания по верху, так багато фрозеолюгії — того ut aliquid fecisse videatur... а так мало дійсної, совісної праці!

Зачинати треба від підвалин, а се чи не найтяжше?

До роботи треба забирати ся з уложеним наперед пляном, з підготованим матерьялом. Головну вагу треба положити на загальне освідомленє, на обговорене тих справ, що є живчиком суцільного життя, а зачеркнути як найширші межі...

Се усьо, може бути лиш... водою до керниці, але його щирість і прихильність не тратить на тім нічого.

МИХАЙЛО ГАЛУЩИНСЬКИЙ.

ЕНС ПЕТРО ЯКОБЗЕН. (Дальше).

Нільс Ліне. До другої своєї повісти, подібно як і до першої, Якобзен готовив ся також чотири роки. Знов час зійшов на збираню матерьялів, а хвороба, яка рік за роком змагала ся, протягала разом і остаточне викінченє романа. У своїх листах доносить Якобзен Едвардови Брандесови вже в році 1877, який заголовок буде мати роман, що се буде історія молодіжи, які будуть головні особи, як також і бічні. Вкінці рік 1880 повитав вже сей роман, як викінчений і надрукований.

Вдача родичів Нільса Ліне дуже сильно перейшла на нього. Мати Бартоліне Бліде, поетично уложена особа, забавляла сина в часі довгих вечерів ріжними казками й оповіданнями, колиж Нільс підріс, то й правдивими істориями, де виступали герої і героїні, звеличані понад міру. Батько походив із найбільше інтелігентної родини в Данії — мимо того, що займав ся управою рілі і мав більше зміслу для дійсности, був у змозі просидіти кілька годин дивлячи ся в необняту далечину. Томуж Нільс став задумчивим, чим творив казки про героїв і героїні.

Маючи 12 літ, влюбив ся Нільс в свою тітку, 26-літню панночку. Про сю любов ніхто не знав. Тітка вмирає. Се настроїло його ворожо супроти Бога, що мимо його прозьби забрав йому тітку Едельс. Забуте прийшло скоро, тим більше, що товариство його побільшило ся.

До давнього товариша Фрідйофа, прийшов іще новий товариш Ерік Рефеструп, його кузин.

По році Ерік відійшов до Копенгаги, а вскорі за ним пішли Фрідйоф і Нільс. Останній пізнав тут паню Тему Бозайе, жінчину »treute uns«. Зацікавлений її минувістю, як і її поглядами — почував до неї симпатію, а опісля зроджуєть ся і любов. Хто знає, як далеко зайшли би відносини між обоіма, коли би не вість про слабість, а опісля і смерть батька. З матірю, що тепер сильно занепахла на здоровлю, виїхав за границю, де й матір поховав. Тепер повернув до Копенгаги та застав паню Тему зарученою. Зносини зірвані.

З Еріком поїхав Нільс до крєвняка консуля Клявді. Його донька Фенніморе влюбила ся в Еріка, коли знов оба хлопці полюбили гарну дівчину. Але й тут зазнав розчарованя Нільс, бо Фенніморе стала жінкою Еріка. По трьох літах доходять його вісти, що Ерік почав опускати Феннімору, віддавати ся п'яньству і грі в карти. Се спонукало Нільса відвідати Еріка. Нільс вже був коло Феннімори, і вони почали ошукувати Еріка — им, що у них зродила ся любов. Нещасте чи щасте хотіло, що Еріка в часі одної такої прогульки навідала смерть. Фенніморе дістала депешу і супроти мертвого мужа її відносини до Нільса явились чимсь підлим. Се відчуваючи відігнала вона Нільса від себе останніми словами. Тоді виїхав Нільс за границю, але й тут застаємо його в обіймах менше пристрасної любови, однак і сям разом його любка, якась акторка, покинула його. Тоді вернув до вітчизни. Тут віддаєть ся сільському господарству і женить ся з 17-літною Гердою Скіннеруп, але вже по трьох літах умирає Герда, як також синок, якого мав з Гердою. Нічо не лишило ся вже Нільсови. Як-раз тоді вибухла війна. Нільс затыгаєть ся під хоругов. Тут пострілений в груди — умирає.

Сей роман закроений на далеко ширші розміри як попередній. Але внішню композицію романа більше стиснув Якобсен. Сам поет в однім листі говорить, що коли би він представив як слід те житє, яке він загадав був зобразити, то „Нільс Ліне“, далеко розмірами перейшов би „Марію Груббе“. Дійсно, коли ми приглянемо ся внутрішній композиції романа, то бачимо, що тут перед нами виступає ціла панорама, виступає більше осіб, більше характерів. Яку-ж ціль поставив собі Якобсен? „Генерація, яка була так старою, як ми сьогодні, тоді, як ми уродили ся (ясність подиву гідна.—Прим. самого Якобсена) мала серед себе також своїх вільнодумців. Їх вільнодумність була троха неясна, а часами романтично забарвлена, але все було щось, з чим можна зачинати. На жаль показало ся, що з тою вільнодумністю не так легко сьвіт перейти, і що вона стояла на црепоні кариєрі, таланови, становиску, приятельским зв'язям“. „І були такі, що казали, що ми не будемо спільно робити, й дезертерovali,

другі обтинали свою вільнодумність і були тільки вільнодумними у нерічевих справах, ударяли на старе, але були й такі, що старалися чесно вистояти при своїм, але бідні находили тягар тяжким на свої плечі. Це є та молодіж, яка в моїм оповіданю росте, любить, сваволить, уступає, бореться, тратить ілюзії і нищить ся, і своїми чеснотами і блудами, боязною і упадком доказує, як трудно бути вільнодумцем серед традицій і згадок молодости з одної сторони — а грімів суспільности, з другої. Тільки в моїм оповіданю контури легко зазначені, заслонені й забарвлені любовними мріями й любовми терпіннями, любовним сумом і любовним здогадом. Я хочу бодай, щоби вага лежала на психологічній стороні“.

Фон до романа взятий і оснований на літах 40-вих в Данії, на перших проявах вільнодумности проти ортодоксії. Сам Якобсен сказав, що сей фон дуже легко зазначений. І справді так є. Видимо лишень на кількох місцях романа короткий натяк на ширший план. Находимо коротку характеристику молодих людей, що ріжними фантастично-романтичними уборами хотіли зазначити свою вільнодумність, що криками і лайками всюди зазначували її. Старі над ними насміхалися. Бо надто легко молоді вільнодумці брали свою справу, а за багато з поміж них покидало свій прапор. Іще може найбільше вільнодумности є на постатях, себто д-ра Гйерільда і Нільса Ліне. Але коли ціла вільнодумність першого є лишень зредукована до банального атеїзма, то у Нільса на устах є бодай іще кілька фраз, „бо він противив ся і говорив високопарно про тиранію суспільности і волю одиниці, про плебейську праведність має і шляхотність пристрасти“. Але й у нього в дійсности вільнодумність зводить ся до атеїзма. Він на атеїзм зводить свою жінку Герду, він сам вистояв в ній до кінця життя. Хотий і тут привичка молодих літ кидає його на коліна і каже йому молити ся в часі хвороби його сина.

Знов пані Тема Боайе — що зірвала з суспільністю, а через те цілком з родиною, вертає назад до суспільности, коли бачить, що там отвирають ся для неї ворота до поважного суспільного становища.

Дальше всі постаті виведені у Якобсена, чи вони є і можуть бути тільки характеристичні для сорокових років? Чи тими посталями, а які зовсім не є типами, можна освітити якусь епоху. Таж і сьогодні можемо найти цілі маси таких вільнодумців. Отже даної епохи вони ніяким способом не можуть характеризувати.

Нільс Ліне — герой романа — перенятий і вихований лишень мріями, живе цілий час також тільки мріями. І не диво. Мати його — що ховала сина на якогось героя з казок, що мав їй показати колись невидані чудові країни, з туги за якими вона чахла чим раз більше — не давала йому спосібности пізнати сувору дійсність, якої і вона не розуміла. Вона думала, що на світі є десь скінчена краса; але

коли переконала ся, що такої краси нема, почала тужити за красою, яка повинна бути на другім сьвітї. Тому і Нільс переймив по матері мрії і лишень мрії, непорядність, нерозуміне дійсности, тугу за чимось неозначеним. І не зазнав він вдоволення. Смерть кінчить все.

Роман „Нільс Ліне“ багатий в жіночі постатї. Другою цікавою постацією є тітка Нільса, Еделє. Вона пізнала, що жите не має нічого спільного зі снами. Тому з того життя треба використати бодай те, що в нїм є. Для того уживала вона всіх приємностей, які могло дати жите. Умирає вона, але останні слова були звернені до якогось „великого артиста, якого вона цілою душею любила“.

Найінтереснійшою зпоміж всіх являєть ся панї Тема Боайе. Особа лїт трийцяти, з високої аристократичної родини — тим цікава, що вона у своїх висказах дає дуже часто характеристичну жєнщини. У сих висказах можна бачити мітку обсервацію Якобзена. Обурювало її се, що муштини убирають кожду жєнщину в авреолу божєсти, що вони хотять видїти жєнщину такою, яка зродила ся в їх уяві, а не такою, яка є в дійсности. „Ми є досить божєські, які ми в дійсности“. А сей поклїн перед жєнщиною виходить лишень на тиранїю. З того виходить „ще те в нас, що не годить ся з вироблєним в уяві ідеальним образом, мусить відпасти“, „а чого ми не маємо, те мусить дїйти до найдикшого розвоу“. „Любов муштини подабає трєсурї“.

Коли вона заручила ся і в той спосіб ошукала Нільса, що її любив, а заразом погодила ся з родиною, тоді знов висказує такий погляд, що жївці дуже трудно відректи ся того, що вже вроджене є в них, »wir haben nun einmal eine Passion im Blut; für das Korrekteste des Korrekten, bis hinauf, zu des Prüden allerprüdester Spitze«. Жєнщина не видєрєжить війни з тим, що є принятє звичаєм. „Нам жєнщинам не вільно бути виїмкама, дійсно нї, бо стаємо ся дивними, може бїльше інтересними, але такої...“

А як вона прощаєть ся з Нільсом, ту цілу сцену виконав Якобзен з містєцьким таланом. А вївнці їдка увага: Але „вона любила сцени“ — те доповнює мірїки, і Якобзен стає майстром. Жадна постать не вийшла так живою і так природною, як панї Боайе.

Фєнвїморе — жїнка Еріка, описєля любовниця Нільса — вєк менше природна. І вона ломить ся супроти дійсности. Еріка уважал богом, в поганєський спосіб влюбила ся в нього. По смерти мужа проганяє лайкою Нільса. Цїла та сцена, цїла та лайка виглядає так натягнуєною, так неможливою, що вона богато в дечім шкодить романови. Коли Якобзен се в иньший спосіб попровадив би, і суцїльність Романа, як також його краса, а також і психольогїчна есторона скористала би на тїм.

А Герда? Се — ідилічно-дівоча поява. Вона з великої любови до свого мужа — стає при його боці фанатичною атеїсткою. Але в хвилині смерти, коли має остати за хвилину самітною, жадає святика. Того не робила би, коли би і Нільс умирав зараз з нею.

В тім романі є отже ціла галерея жіночих портретів, повних індивідуальности, хиба, що всім їм спільна туга, розумієть ся, коли виключити спеціальну постать пані Боайе. Едельє пізнає, що мрії а жите, се щось так відмінного, що треба використати з життя те, що дасть ся. За те мати Нільса Бартолїне — умирає з тою тугою, що на тамтім світі найдеть ся скінчена краса.

(Конець буде).

ВОЛОДИМИР ГУРКЕВИЧ.

УКРАЇНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ В САМБОРІ! *)

Галицьке шкільництво взагалі від першого щєбля, де маленьку дїтвору учить ся азбуки, до університетів, сеї „святині найвисших наук“, далеко неідеальне, навіть не таке, на яке давно вже здобули ся прочі культурні народи. Та мимо великої ваги і досяглости сеї справи ми не про неї хочемо говорити. Станемо на трохи вузній точці, хоч для нашого народнього розвою важнійшій та більше актуальній.

Коли галицька молодїж взагалі приневолена учити ся по кепських та невідповідно уряджених школах, коли з сеї причини вона мусить два рази тільки зуживати праці та зусиль, щоби своїм научним сьвітоглядом дорівнати прочій культурній молодїжи, коли вона мусить поза школою шукати того, що куди иньше в школі подасть ся — то вже спеціально упосліджена під тим зглядом українська молодїж.

Про вагу рідної мови у школах вже і у нас дуже багато та з ріжних мотивів говорено, але не меншої ваги є се, щоби у всіх школах молодїж виховувала ся під проводом своїх людей, щоби у своїх учителях бачила не лише людей науки, але людей най-

*) Сеся статя була ще в другій половині серпня м. р. в редакції „Дѣл-а“. Хв. Редакция „була готова“ помістити її на першому місці, але не могла погодитись з термінологією (очевидно „український“ замість руский) та з фонетичною правописю. Цікава річ, що теперішній редактор „Дѣл-а“ ще в 80-тих роках видавав „Свїт“ фонетикою, нині же тої фонетики відпекуєть ся руками і ногами. Ще цікавійше се, що така важна справа мусїла після осуду Хв. Редакції „Дѣл-а“ уступити перед квестіями чисто формальної натури, як правопис та термінологія!

В. Грк.

близших її по світогляду. Зі своїми учителями молодіж повинна бути споріднена ідеями. І учителі і молодіж повинні мати хочби одну спільну основу, що лучила би їх тісніше, чим самі предмети шкільної науки. А власне виховане молодих поколінь повинно перед усім почивати у власних руках кожної нації.

Щоби ствердити сей наш висказ, ми потребували-б лиш відкликатись до численних дописів у минушнім річнику „Мол. Укр.“ Там що число — то образець з галицьких польських гімназій, у котрих українська молодіж приневолена учити ся і у чужій мові і від чужих людей. У сій збірці попадають такі чудові картини, що не треба бути нервозним, аби дізнати крайної досади. У кого мимоволі не стискаєть ся кулак — той може похвалити ся холоднокрівністю. У галицьких школах начеб нарочно у молоді душі насильно вкорінюєть ся національну нетерпимість. Там топчуть плюгавими ногами достоїнство нашого народа, понижують його честь, а з другого боку як реакцію викликають взаємну ненависть...

Мимо того усього у нас справу шкільництва береть ся дуже ще легко, усуваєть ся на задній плян, як „маловажні здобутки“ і з надто холодною кровю дивить ся на тії, правдиві муки, на те упосліджене і переслідуване, що з лихої руки наших національних і політичних ворогів спадає на як-раз найспосібніших і найбільше надійних з нашої молодіжи.

І у такім положеню в обсягу шкільництва ми „культурний народ“, ще „бореть ся за свої права“ і т. д.... входимо в ХХ століте. На просторій ширині між Сяном а Збручем Поляки цілковито опанували нас. Усьо загарбали у свої руки і усьо уміють вихиснувати як оруже проти нас.

Природна конечність не дозволяє спольжити сільські народні школи, але злобна хитрість каже не дбати про них і звідеї той запад людских шкіл у східній Галичині. Чим висше у гору по драбині шкільництва, тим дикий шовінізм скріпляєть ся. Звиш три мільони Українців не має ні одной виділової школи з українською мовою, ні одной учительської семинарії, ні одной реальної школи — три гімназії і пять катедр на утраквістичнім університеті!

Коли зачіпити сю многоважну для нас квестию — тоді польська преса, а за нею ціла майже польська суспільність підносить нечуваний лемент і з піною на устах накидуєть ся на Українців, начеб вони посягали по власність Поляків. Поляки ніяк не хотять розуміти, що добивати ся свого, хочби й як рішучо, се ще не значить чигати на чиесь добро, тим паче, коли се добро насильно загарбане і після усякого права належить ся Українцям, а не Ляхам. І так Поляки завзято держать у своїх руках ціле те „крадене добро“ і старають ся ані дрібочки з нього не стратити — а з другого

боку Українці з якоюсь дивною та грішною резигнацією годять ся з дійсністю і за мало намагають ся перевести в тім обсягу як найбільше радикальні зміни...

А серед того просьв та у нашім краю ні трохи не підносить ся. Приріст інтелігенції дуже слабонький, хоча потреба з кождим моментом народного життя збільшаєть ся... Для ілюстрації возьмім Самбірщину: Всюди темнота непроходима. В цілому повіті ледви сім читалень „Просьвіти“ і то на папери. Про бідний, пригноблений народ ніхто не дбає. А до того є ще людиці, славетні москвофіли, що так і ликують, каламутячи і без того каламутну воду.

Одним із стовпів москвофільства, що завзято пропагує свої „переконаня“ навіть на годинах релігії в гімназії — є славний катехит Іляріон Гмитрик. Як сей чоловічина шкалює українську мову та літературу, годі собі й представити, треба доконче самому перейти його „школу“.

І тая школа о. Гмитрика не остаєть ся без сліду. Нині велика частина гімназьяльної молодіжки зійшла на манівці, вже тепер носить в серці низьку зраду свого народа, живить погорду до його мови. Вже тепер захитана в неї віра в свої сили, підкопана етика, зломана моральність... Вже тепер приучуєть ся служити — вислугуватись „сильним мира сього“, та зітхати за російським кнутом. Сього року чотирех абитуриєнтів не складало матури з української мови! Чия-ж се „робота“?... Вже сей один факт дає багато до думаня!

Цікава річ, що о. Гмитрик ще досі уживає в школі учебників з етимологічною правописию, хоч вже від давна заведені є фонетичні підручники, але цікавіша ще, що директор тому зовсім не супротивляєть ся! Поляки з москвофілами все сходять ся в одному: в нехтованю та давденю української мови та народности!

Українську молодіж тероризуєть ся і з інших боків. На місце дир. Петеланця прийшов Мазур Томашевекі. Для його характеристики наведемо одну подію. Три роки тому назад прийшов зі Стрия до Самбора ученик Німець, щирий прихильник Українців. Та за се, що він записав ся на українську мову, професори стали його так переслідувати, що був зневолений покинути сю гімназію та перенестись до української гімназії в Перемишлі. При самім відході сказав до нього дир. Томашевекі: »Wiesz co S..., przestań chodzić na ruskie, a wszystko będzie dobrze. Po co tobie tego języka, którym tylko chłopci mówią... Wszystkie te »nieporozumienia« są wynikiem twego uczenia na ruskie«... Таких то директорів-польонізаторів мають польські гімназії на українському терені! Тимчасом зовсім інакше відно-

силь ся сей панок до польської молодіжки: стройть з неї »pagodowe hufce«, купує для неї із „спільних“ грошей тарабани і т. д.

В сій гімназії нема ні одного професора, що постояв би за українською мовою і народністю, що не позволив би кривдити та зневажати її, що щиро піклував би ся українською молодіжкою. Чи може мав постояти за нею д. Дорожинський, що шкільні задачі поправляє язичієм й етимольогією! Колиб деиньше найшов ся подібний педагог, йому би вскорі „лоб скрутили“, але у нас се всею плазом уходить...

Останнього року не передплачувано для гімназії ні одного українського журналу, ні педагогічної часописи, ні навіть белетристичного видавництва, хоч за попереднього директора була й Зоря й Учитель і Дзвінок! За те українськими грішми підпираєть ся чужі видавництва, яких в гімназії було аж чотирнаїцять.

Не ліпше стоїть справа з бібліотекою. Там найдеш усякі листки-свистки, як житєписи ріжних святих із другого світа, про св. Панталеймона, св. Бориса та Гліба, книжочки „Просвіти“, противно польські книжки — самі обемисти, кількатомові та вартні. Наукових українських книжок зовсім не видко. Нічо проте дивного, що Українці місто своїх читають тільки чужомовні твори, а опісля, вийшовши з гімназії, не знають не то своєї мови, але навіть і правописи!

Хоч й як нужденна українська бібліотека, а одначе через нерадивість та байдужність самих професорів не приносить вона навіть такої користи, яку-б могла приасити. Давнішими літами проф. І. Гр. випозичав книжки лише раз або два рази до року, а тепер не випозичаєть ся й семої частини з того, що давніше! Пр. в 1898. році випозичено 440 томів, а в 1899. р. 213 (!) на цілий рік, наколи вісім літ тому назад брали ученики зі своєї книгозбірки 1591 томів. Пересічно беручи, один ученик не прочитав і двох українських книжок через цілий шк. рік! Ось який сумний та за те дійсний малюнок представить ся нам випозичених у році книжок:

1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
1591	1028	857	729	615	527	440	213

Виходить, що швидкою ходою „поступаємо“ вперед — але стрімголов в бездонну пропасть! І на хвилину не було досі стриму в тому шаленому гоні-лету!... Ще кілька літ — а ціла книгозбірка, ели так далі „поступати“ мемо, опихить ся на стриху... а дирекция, певна річ, вже й тепер не схоче купувати віяких українських книжок.

Наслідки такого бруталного похтовання української мови та національності, як і великої байдужкості із сторони самих професорів-Українців видко дуже наглядно. Перший раз отсе у східній Галичині трафив ся такий факт, що чотирех абітурієнтів не складало матури з української мови!

Як бачимо, положене зовсім не розкішне. Українцям не остаєть ся ніяке средство, як тільки еміграція та волокитство по чужим гімназиям. І справді еміграція процвітає на великі розміри. Минувшого року пр. на 70 емігрантів було аж 38 (!) Українців, хоч Українці становлять тільки третину усіх гімназістів.

Із цього розпучного положеня може нас виратувати тільки **самостійна українська гімназія!**

Горі ми згадали причини, які кажуть нам конче домагати ся української гімназії в Самборі, тепер застановім ся, чи є потрібні до цього умови:

Мимо так страшного гнету та гнобленя (пр. с. р. в І б. із 26 уч. лишилось тільки 17!) з гори, деморалізованя та баламученя зі сторони учительського збору, число Українців не то, що ніколи не підупадало, ніколи не маліло, воно навпаки постійно здійсмаєть ся, більшає, яколи цифра Поляків постійна, раз підносить ся, раз спадає. Причина тому така, що ґрунт, на якому стоїть польська гімназія в Самборі, як висше сказано, майже чисто український, значить, польська гімназія так в Самборі, як і по пньших містах східної Галичини, не має будучности перед собою. В самбірській гімназії число Українців дуже часто вже й тепер перемагає число Поляків (як пр. м. р. в VI кл. або 1894; 1895 в VIII. кл. і т. д., і т. д. не згадуючи вже про низцу гімназію), але тоді шановні педагоґи-польонізатори усіми силами старають ся затерти сю різницю, вирівнати перевагу на нашу некористь! Та се вирвнуване, що кидає ярке та характеристичне світло на цілу нашу шкільну систему, на вічо не придаєть ся. Вона вправді спинює скорійший розвій, тамує природний рієт молодіжи, але здавити, здержати його не в силі...

Ми вже давно повинні мати в Самборі українську гімназію, колиб були тільки не приспали справи. Наглядно показують нам се урядові цифри, позбирані зі справоздань. Число Українців, порозміщуване по клясах (беремо при кінці другого шкільного піврічя, значить ся, для нас найнекориснійшого), представляєть ся ось як:

КЛЯСА	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Пере- сiчно
I.	36	32	36	31	40	24	33
II.	23	26	20	39	26	38	28
III.	20	22	24	25	30	28	25
IV.	15	17	25	23	22	23	21
V.	19	11	18	17	27	18	18
VI.	16	17	13	13	15	25	16
VII.	11	12	12	10	19	9	12
VIII.	13	10	10	9	12	11	11
Р А З О М	153	147	158	167	181	176	164

За останні два роки подаємо подвійні списки. За 1900 рік зіставлені є цифри з початку шкільного року (зібрані по класах і при кінці року після справозданя); за сей рік зіставлені цифри представляють стан на початку і при кінці сего півріччя (списані по класах). Тут маємо також маленький образочок еміграції, хоча вона не зовсім вірна, бо властива еміграція починається по класифікації, де професори мають нагоду вилити свої співчуття до української молодіжи.

К Л Я С А	1900		1901		Пере- сiчно
	I.	II.	I.	II.	
I.	38	30	41	31	30
II.	30	28	23	23	26
III.	35	31	27	27	29
IV.	31	27	27	25	26
V.	20	20	22	22	21
VI.	15	14	20	20	17
VII.	22	19	17	17	18
VIII.	9	9	11	11	10
Р А З О М	200	178	188	176	185

Із сих обох статистичних табличок бачимо наглядно, що від вісьмох літ ми маємо достаточне число до заповнення гімназії, або иньшими словами: із сим шкільним роком ми повинні мати цілу самостійну, українську гімназію! А фактично ми досі й паралельок не маємо! Значить, кермуючі верстви обікрали нас об одну гімназію, яка нам правно належить ся!

Хржіка з нашого життя.

Товаришки!

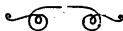
Статут товариства „Кружок українських дівчат“ вже затверджений властями і дня 17. марта с. р. відбуде ся загальний збір згаданого товариства. Відкрита вже перед нами дорога, на якій ми хочемо осягнути наші цілі: образувати себе самих та викликати більший умовий рух між товаришками на провінції. Способи та средства, якими хочемо користуватись, се звичайні средства усіх, просвітних товариств, читалень, бібліотек, устроюване сходин з відчитами і дискусіями на теми з ріжних областей науки і т. ин. Та лишень при як найширшій співучасті загалу зможемо осягнути сі цілі у бажаній мірі і тому звиваємо наші товаришки у Львові. аби не лиш як найчисленнійше вписали ся до нашого товариства, але і брали як найживійшу участь у його діяльності. Велику поміч у нашій роботі можуть нам дати наші товаришки з провінції, що приступаючи до „Кружка“ піднесуть його морально в очах суспільности, додадуть нам охоти до праці, віри в успіх і піднесуть матеріяльно наше товариство. Не без користи буде се і для них, бо они хоч не будуть могли брати безпосередно участі у нашім товариській житю, будуть мати до розпорядимости хочби нашу бібліотеку а окрім сього — особливо товаришки учительки — поможуть нам нести світло просвіти і національної свідомости між дівчат біднійших верств нашої суспільности.

Товаришки! З існуючих товариств ми так якби виключені, бо склало ся так, що ми не можем користати у добродійств, які вони несуть мужеській половині нашої суспільности, через те й виглядає річ так, мовби нас не інтересувала справа публичного життя українського народа. Крайна вже пора самим взятись до діла і через засноване власного товариства утворити собі змогу до такої ро-

боти, до якої ми досі — з наведеної причини — не мали ні приступу, ні спромоги.

Товаришки! Ми не так засліплені, аби з гори не знати, що наше товариство а хотяйби лишень отся відозва стрітить ся не то зі скептичними насмішками, іронічними замітами; знайдуть ся і такі, що фальшиво злобно критикувати муть нашу діяльність, аби лише осьмішити нас, оклеветати і в зароді підтяти розпочате діло. Ми приготовані на се з гори, і через те не стрітить нас ніякий завід; ми видержимо до кінця, а Вас просимо бути так як і ми глухим на можливу явну і підпольну роботу против „Кружка“ і вписуючи ся в члени сего товариства показати, що українська дівчина схоче та зможе стати на висоті своїх завдань та сповнити свої горожанські обовязки супроти України.

Оснoвaтeлькu.

Збори української молодіжи.

Українська академічна молодіж обох полів зібралась численно в неділю дня 24. лютого с. р. о год. 3. попол. в комнатах „Руської Бесіди“ у Львові, щоб заявити свою симпатию молодіжи російських університетів по причині відважної борби против пануючої там системи.

Присутних було 150. Іменем скликуючого комітету вітворив збори тов. Володимир Темницький. Председателем зборів вибрано тов. Ол. Грабовського студ. медицини, а заступниками председателя тов-ку Олену Бережницьку, студентку філософії і тов. Миновича, студента політехніки. Про розрухи на російських університетах реферував тов. Володимир Старосольський. Він представив докладно лиху, поліцейську систему в Росії введenu на університетах і протест молодіжи проти сього, що обявляєть ся розрухами. Закінчив свою бесіду поставленем слідууючих трех резолюцій, котрі відтак збори по довгій дискусії прийняли:

Українська молодіж заявляє свою симпатию і признане молодіжи російських університетів за се, що она так сміло виступає до борби з гнетом і ухваляє видати слідууючу відозву:

Товариші!

Останні події по російських університетах тронули до глубини душі українську молодіж в Австрії. Вони показують знова варварства та одичіне російського уряду, поліцейські інстинкти та низький моральний уровень університетських властей, цілу трудність та невідрадіність обставин, серед яких доводить ся жити великій частині української молодіжи та усьому студентству російської держави. Узнаючи конечність та необхідність борні, яку підняли Ви знова

в обороні своєї честі та людських прав, поступу та волі, висказуємо Вам повну нашу симпатію та глибоку пошану Товаришам, що пали жертвою сеї боротьби. Ми, відділені від Вас кордоном, не можемо стати у Ваші ряди, наставити й наші груди у січи, у якій Ви падаєте під ударами ворожих рук, ми засуджені лишень дождити бездільно звісток з поля боротьби! Та ми віримо разом з Вами, що Ваша боротьба скорше або пізніше мусить скінчитися ся побідною і у сій вірі здоровимо Вас із повної душі окликом

„Щасливої боротьби Товариші!“

Українська академічна молодіж у Львові ухвалоє дати почин до подібної акції на всіх австрійських університетах в користь російських студентів.

Українська молодіж постановлює познакомити сьвіт з рухом студентів в Росії і його причинами статями друкованими в різних європейських бесідах і часописах.

В цілі переведеня сих резолюцій в діло вибрано комітет з трех членів з правом кооптації. До комітету сього вибрано тов. Володимира Старосольського, тов-ку Олену Бережницьку і тов. Мироновича. Збори закінчилися промовою предсідателя о год. 6-тій вечером.

3 Тернополя.

З кінцем першого півроку аж трьох професорів-Українців покинуло нашу гімназію. Катехит Громницький, проф. Іван Копач і Володимир Левицький. А хоть оба послідні виїхали лиш на наукову відпустку, то все таки скажу декільки слів на, завчаспе може, пращання...

Пять літ тому, як тії професори вперве переступили пороги нашої школи. Кождий Українець-ученик з радістю вітав слівце чи не найлучші наші сили на тім полі, думаючи, що нові молоді люди внесуть в тернопільську гімназію нове життя... Чи сповнились рожеві сні, надії лучшої часті молодіжки?...

Щоби на се відповісти, погляньмо на гімназіяльну молодіж; бож се поле праці сих людей. Там чей знайдемо овочі кількостітних трудів. Нас обходять передувсім Українці, тож і я на них обмежуєсь.

Тернопільська гімназіяльна молодіж се майже традиційно, чи не найбільш рухлива, найбільше свідома. Досить назватись Тернопільцем, щоби уйти, коли не за анархіста, то що найменше за крайного соціяліста. І не диво. Всякий, було, живійший рух в Галичині відбивав ся сильним відгомном в сїрих мурах нашої гімназії. Згадаймо лиш перші „гоненія радикалів“, або звісний процес з 94. року. Вони довідго характеризують тодішню молодіж. Не давні то ще

події, а яка бездонна пропасть розляглась між колишньою а тепе рішньою молодіжю.

Місце давньої свідомости молодечих ідеалів, не все може вдалих поривів заняло незнайство та зимна байдужність. А монументом на гробі світлої минувшини позітали пусті фрази, що мов покутуючий дух товчуть ся по темних мурах закладу.

Що се за обяв? Хто спричинив такий моральній занепад тої ідейности серед тернопільської молодіжи?

Богато на се зложилось. Не мало винна сама молодіж, але добра пайка вини лежить на професорах і то Українцях передувем. Не хочу тим сказати, мовто усеї професори-Українці свідомо хотять убивати духа нашої молодіжи. Про добрі заміри такої щирої душі як В. Левицький, не сміємо сумніватись, але се їх зовеім ще не виправдує. Не в намірах і не в бажанях суть чоловіка, але в намаганню власною працею здійснити ті бажаня.

Українці, професори повинні пам'ятати, що в їх руках будучність народа, котрий від них жадає чогось більшого, як поправлення задач та писани двійок. Нарід бажає вихованя свідомої патріотичної молодіжи перенятої високими ідеалами. Правда. Таке виховане легка річ, але се святий обовязок кожного учителя-Українця, що свою задачу понимає не чисто формально — але совісно — глибше, що з серцем йде між молодіж.

В противнім случаю молодіж покинена сама собі без жадної ради і провідника зі своєю жаждою знаня муєнть не раз зблудити, а по довгим ваганю на всі сторони часть знеохочуєть ся і байдужніе зовеім до всяких виеших перивань, коли не паде жертвою поліційної системи наших шкіл.

Роля, яку Україні відграють при тим, навіть „лучші“, більш як сумна. За примір най послужить такий недавний факт.

Двох товаришів з VII кл. поїхало до близького села на погрібок. Грицуняка. Славний о. Курдидик не хотів ховати небіщика, тож товариші з селянами похоронили його. За таку провину .. їх вигнали з гімназії!. Не завадить сказати, що господарем VII класи був проф. Вол. Левицький, і що на вісьмох учителів, котрі там учили, було аж п'ятьох Українців... Годі від когось примусово домагати ся пошани для таких визначних селян як пок. Грицуняк, але від культурних людей можна жадати, щоби уміли пошанувати почуваня хочби і гімназистів. Та дарма. Славетні педагогі не здобули ся навіть на „батьківську“ вирозуміість — і видали прісуд. А один з вигнаних, син бідного зарібника, не мав грший навіть на залізницю! Чи хоть один з „правдивих батьків“ молодіжи довідаєсь, що дієсь з ним? Чи хоть один знає, що стало ся з тими прогнанцями... Але поставмо трохи ширше питанє: Чи тії взривеї професори, що так

радо величають себе „батьками учеників“, хоч здебільшого старають ся пізнати матеріяльні та моральні умови життя своїх учеників, їх потреби, їх світогляд? На се відповість собі без труду кождий, хто був учеником галицької гімназії. А опісля беруть кожду подію цілком відірвано під свій осуд, не вдаючи ся в її причини, нераз дуже скомпліковані і... видають катонські засуди. І при тім всім тії пани ще мають сьмілість прозиватись „батьками молодіжи“ та розправляти про єї чорну невдяку...

Але вертаймо до річи, я мав пращати трьох відхожих. Перший о. Громницький входячи в мури гімназіяльні, постановив з корінем вирвати „безбожне вільнодумство“. І треба признати, що поборював його з витревалостю. На кожній ескортї сипались анатемами на безбожні брошури, та осторонь перед гарно оправленими, з квіточками або і золотими написами, книжками, що чигають лиш на згубу ученика. Та відай о. Гром. не знав, що коли він голосить круцияту против книжок гарно оправлених, а не каже, які саме треба читати, то відстрашує ученика від всякої лектури. Аби не попасти в гріх, він зовсім нічого не буде читати. Таким робом о. Гром. сею пропагандою своїх благородних думок немало причинив ся до нинішнього ідейного занепаду гімназіяльної молодіжи. Та коть о. Громницький, на нашу думку, зняв зовсім невідповідну борбу, то все таки мусимо йому подякувати за се, що вів її чесно. Що не пішов слідом иньших, не послугував ся денунціяторами, не підтримував сеї гнилі в організмі молодіжи. Про Левицького скажемо тільки, що ходив до школи та вчив математики. Бо хто ученика знає лиш з питання лекції його, тоді, коли питає, говорити про його впливи добрі або злі, годї. До такого професора годї чути симпатію або антипатію. Він для молодіжи зимний, рівнодушний як автомат, що сповняв би анальогічні функції. За те вплив д. Конача вже зовсім відємний, коли не деморалїзуючий. Можна собі мати за „ідеал“ високе становиско і гроші, але вціплювати ті „ідеали“ в молодіж, сього навіть за ціну покриття власного неробства не вільно нікому! Проповідати молодіжи „утилітарну політику“, обдурити її з яких таких ідеалів се рівнаєть ся розбоеви на власнім народї. Наслідки такого говореня видно найліпше на учениках, що їх п. К. провадив чотири роки. Вони хоть чисельно найповажнїше представляють ся, то від всякій діяльності прочих товаришів держать ся все осторонь.

Я дуже був би рад, коли би міг собі сказати, що помиляв ся у надто строгому осудови. Я з цілого серця бажав би собі бачити у згаданих учителях справдішних батьків та провідників гімназіяльної молодіжи... Та поки-що сього сказати годї!

Можу впевнити тих професорів, що багато приємнїше було би

писати похвали і признання... но до сього треба, щоб вони звернули на иньшу дорогу.

Отсе горяче бажанє цілої української молодіжи тернопільської гімназії... Її до вас, панове, просьба!

З чужого життя.

З Петербурга

Пишуть нам між иньшим таке: Недавно (в місяці грудні мин. року) скоїлась у нас т. зв. „історія в малому театрі“. Привід до неї дав Суворін. Суворін страшенний антисеміт. Він виставив в своєму театрі пєсу „Контрабандиста“, в котрій представлено жидів в дуже злім сьвітлі. Вистава сеї пєси дала привід до авантюри, яка повстала підчас її виставленя в театрі. — Студенти, курсистки і багато иньших гостей, що були присутні на тім представленю, прийняли сю пєсу кріком і свистом і не дали її докінчити.

В театр введено поліцію. Повстало велике замішанє — мало не прийшло до бійки. Взагалі прийнято сю пєсу так, як слід було її прияти.

Та на тім не скінчилось. Поліція не дарувала свого. Вона потягла многих з демонстрантів перед суд, обвиняючи їх о „нарушеніє въ общественномъ мѣстѣ тишины и порядка“ і о „неподчиненіє законнымъ розпоряженіямъ властей“.

Процес був дуже важкий. Обвинені взяли собі за оборонців найлучших адвокатів петербурських. Переведена розправа вказала безосовність закидів поліції і вона муїла свої закиди відкликати. Однак обжаловані не вдовоились тим, вони постановили перевести се діло в вишю інстанцію, в „з'їзд мирових судів“ і ту доходити свого права.

Невдовзі по тій історії скликали студенти університета збір, щоб на ньому гідно нап'ятувати поступок Суворіна. Збір вишав дуже численний. На ньому явилось около півтора тисячі студентів. — Однак не усі студенти були одної думки про подію в малім театрі. Декотрі з них оказались прихильниками Суворіна. Вони відділялись і перейшли у другу аудиторію, щоб окремо вести наради.

На нашім зборі лишивсь між иньшим такий дец дент. — На збори прийшов був помічник інспектора. Він пильно приглядав ся усему, а головно звертав увагу на бесідників.

Студенти не бажаючи його товариства, просили його, щоб він вийшов з аудиторії. Колиж він не хотів сего зробити, то деякі горячіші елементи помогли ему до сего мало що не кулаками.

На зборі постановлено виразити протест проти поступованя Суворіна і вислати петицію до „Союза писателей“, щоб він виключив Суворіна з свого товариства.

Сецесіоністи — що вели наради у другій аудиторії, не прийняли жадного рішення.

Та за скликанє тих зборів постигли деяких студентів великі неприємности, бо 15-тьох з них релеговано на 2 а 24-ох на один рік, ще і з тим, що заборонено їм по відбутій карі вписатись на петербурський університет.

Отсе вам про історію в малому театрі.

Згадаю ще про одно.

Може вже відомо вам, що при кінці грудня закрито часопись „Сіверний Курієр“, що так прихильно відносилась до української справи; часопись сю видавав кн. Барятинський. Сіверн. Кур. закрито за се, що він виступав дуже строго против Суворіна і „Контрабандистів“ а брав в оборону жидів.

Агітаціям сеї часописи приписують аферу, яка стала ся в малому театрі. — Щоб отже німститись за неї на Барятинським — часопись закрито. Але сего було їм за мало.

Щоб ще більше докучити Барятинському, вислано его жінку (що була артисткою в малому театрі) з Петербурга і заборонено їй виступати на сцені у всіх тих містах, де суть університети.

Заборона видавати часопись зруйнувала цілковито Барятинського. Він власнрив в се видавництво весь свій капітал — а тепер все те пропало. Барятинський (котрий задля свого подружя з артисткою, жив в незгоді з своєю ріднею) видячи себе зовсім зруйнованим, положив на себе руку і 17. січня стрілив до себе з револьверу. Куля не вбила його вправді, але вона задала йому так тяжку рану, що його стан зовсім безнадійний.

Отсе вам наші вісти.

Студентські розрухи в Київі.

Не минув еще рік після студентських розрухів, а вже повстали нові. Тимчасові приписи і циркуляр, які видадо міністерство просвіти*) в літі 1899 р., зробили своє.

*) Той циркуляр ділив всю Росію на округи університетські. Кождий уніченний гімназист має учазати на той університет, який йому призначать без огляду на се, чи йому се вигідно чи ні. Тому і образоване всіх університетських студентів не є однакове, бо пр. в столичних університетах наука ліпше заступлена чим в інших.

Розрухи почали ся в київському університеті. На місце проф. Трубецького, що з припоручення властей виїхав за границю, покликано на катедру філософії права професора карного права, Айхельмана, що велавив ся крайним нещастом та при тім чиновничюю совістю в виконуваню обовязків (в р. 1899. в часі розрухів просиджував сей учений по дві години в пустій аудиторії). Студенти зійшли ся на довірочні збори та порішили не ходити на його виклади. Сим разом університетська власть зробила уступку і Айхельман не дістав катедри філософії права.

Невдовзі двох студентів забрало шансонеткам, з якими забавляли ся, біжутерію (перстені та кульчики). В наслідок сього випадку зібрали ся 26. падолиста студенти в числі до 1000 осіб на довірочні збори та ухвалили слідуєчі резолюції:

- 1) Упадок морального урєвня між студентством є прямим наслідком політичного устрою Росії;
- 2) Зібрані виражають своє негодованє обом студентам, що допустили ся так нечесного діла.

За сі сходи́ни покарано 5 студентів арештом 3—5 днів, а 32 дістали нагану. Покарані арештом студенти не хотіли відсиджувати своєї кари, за що дістали ексклюзію з університету на три роки, а поліція наказала їм сейчас опустити місто.

В день від'їзду 7. грудня зібралось на залізничому дворці кілька сот студентів, говорили між собою про найновіші випадки та співали революційні пісні, а по від'їзді потягу розійшли ся. 8. грудня зійшли ся студенти на довірочні збори та рішили домагати ся знесеня арешту взагалі і випущеня на вільність увязнених. Післали за ректором, але сей заявив, що на збори не прийде і студентських жадань не прийме. Збори рішили ждати хочаб цілу ніч. Післали 6 людей за харчем, виломали двері сусідної салі і постановили ждати. По двох годинах післали 8 людей за харчем. Коли повертали, зловили їх педелі, але студенти видерли ся. Час проводили на піснях та гуляню національних танців. О 7. годині вечером з'явив ся жандармський генерал Новіцький (страшенно ненавиджений студентами), губернатор, ціла маса жандармів та поліції, сотня козаків, рота салдатів, а дві роти салдатів стояли на дворі. Новіцький почав говорити, а шум був такий, що годі було щось почути. Предсідатель зборів успокоїв студентів тай сказав до Новіцького: „Ми кликали ректора, а замісь його явили ся ви. Ми заявляємо, що поки не прийде ректор, ми не вийдемо, хиба ви нас візьмете силою“— Новіцький зачав кричати, грозити тюрмою, засланєм і т. и. Предсідатель обертаєть ся до нього та кричить: „Мовчати“. Тоді козацький офіцир закомендировав: „Шашки на голо! Шаг в перед!“ Предсідатель станув між студентами і салдатами та кричить: „Ми вашій фізичній силі

протиставимо нашу моральну силу“. — А до Новіцького: „Ще раз говорю, ми не підємо. Ви маєте слово“. Підчас сеї сцени Новіцький звернув увагу студентови, що коло нього стояв, аби сей скинув шапку. На се студент відповів, що і Новіцький в шапці. Стоячий близько другий студент сказав: „Товаришу, покажіть примір ввічливости тим брусам!“ Як лиш студент зняв шапку, повстав загальний крик: „Зняти шапки!“ Новіцький і компанія зняли шапки. По словах предсідателя Новіцький довго грозив, а вкінці сказав: „Мені дав ректор повну власть, тепер я ваш ректор“.

Предсідатель передав жаданя студентів. Новіцький: „Тільки всього, то я вам ректора приведу, лишень дайте мені слово, що його не образите“.

Предсідатель: „Послідна ваша замітка неумітна, бо ми вже давно заявили ректорови, що вислухаємо його в мовчаню“. Генерал посумнів. Казав вей зволючи забирати ся із салі, а сам з губернатором пішли по ректора. Ціла та сцена відбувала ся при освітленю салі двома свічками, бо ректор не позволив отворити електричних проводів.

По якімсь часі прийшов ректор Фортинський з Новіцьким та жандармами. Предсідатель попросив його сісти. „На наше прошене ви не прибули. Вас жандарми привели. Всьо одно! Тут, прошу, маєте наші жаданя...“

Ректор відповів, що нічого не може зробити, бо постанова управи і т. д. Тоді предсідатель заповів стрейк по Різді і просив присутних студентів, аби по його арештованю вели дальше зачате діло. Вейх присутних списали і збори розійшли ся. Вейх учасників сих зборів віддали власти під суд комісії: 2 студентів віддали в салдати на 3 роки, 5 на 2 р., 176 на 1 рік, 209 студентам дали нагану з позбавленем особистих прав на один рік, с. е. відібрано їм стипендії, не позволено їм ходити на університет і т. п.

Але ціла справа не скінчила ся на сьому. Дійсно по Різді зачав ся стрейк. Київський університет закрито до 1. марта.

Коли перші виновники“ відїздили до війська, уряджено демонстрацію на залізничому двірци. В Києві оголошено виїмковий стан (стан облоги). Крємі сього ходять слухи, що вей віддані насильно в салдати відмовили присяги на вірність царєви.

Студентські розрухи в Харкові.

Рух іде досить погано. На збори в університеті прийшло до 200 студентів. Ухвалено стрейк і обструкцію. Наслідком сього трьох релеговано з університета, до 30 вислано адміністративним поряд-

ком", 120 вписано в „штрафну книгу“ і позбавлено всяких шільг і т. д.

На збори в Технолoгiчнiм iнститутi з 1000 усiх студентiв прийшло дo 200 людiй, але пiсля прeжання директорa iнститута i пiсля опозицiї одної частини студентiв до нiчого не дiйшло.

В Ветеринарiйнiм iнститутi до зборiв не прийшло, бо зiйшлося тiльки 100 студентiв.

Всi студенти тероризованi вiддачею в салдати i тому не приходять на збори. Крім того лiйшi сили, що були релeгованi за руху в 1899 р., ще досi не вернулись до шкiл. Богато дiячiв руху в 1899 р. не хоче брати участi в сьому рухови, кажучи, що „не можна дерти двi шкури з одного вола“.

Польська студентська оргaнiзацiя порiшила не брати в сiм руху нiякої участi. Так само порiшили не брати участi i всi студенти з висших курсiв: третього, четвертого i п'ятого.

За те українська громада бере в сьому рухови дуже дiяльну участь. Пр. на зборах студентiв з висших курсiв були тiльки Українцi.

Взагалi настрiй поганий. Нiчого вже не можна пiднести серед студентiв i нiякий претест немoжливий. Хиба зарiжуть кого з студентiв! Кажуть, що 6 студентiв, вiдданих в салдати, розстріляно за образу „Його Величства“...

Харкiв 19. (6. с. ст.) П. 1901.*)

Перепечатаючи письмо студентiв київського полiтехнiчного iнститута, сподiєм ся, що наші товаришi вiднесуть ся до нього з живим співчутем та з приналежною увагою.

Київські студенти не хочуть мирити ся з брусоватою самоволею та безправем правительства, котре вiдало 183 наших товаришiв в салдати. Они не годять ся навіть на компромiси, якi предкладають їм услужнi слуги наших лiберальних мiнiстрiв; они призивають до загального протесту i солiдарности, справедливо вважаючи теперiшне дiло студентським.

Коли ми i не представляємо сеї одної споеної сiмi, про котру говорять наші київські товаришi, то ганьбляча нагайка, що повисла над нами, та „драконські правила“, примiненi вже до наших товаришiв, повиннi нас з'єднати та змусити до однодушної боротьби за нашу чоловiчу гiднiсть, за збережене сього мiнiмума особистої свободи, яку вiд нас вiдняли.

Най се прегарне письмо наших товаришiв послужить примiром солiдарности для наших хитаючих ся товаришiв i най буде сим го-

*) Подаємо в українськiм переводi надiсланi нам заяви „бунтуючих“ наших товаришiв.

ловним товчком, що є доконче потрібний в дружній боротьбі за справедливе діло. — Ось се письмо:

„Відкрите письмо до В. І. Ковалевського“. В ваших річах, Володимире Івановичу, добачили ми натяки на се, що студенти київської політехніки могли би числити на заспокоєне своїх власних потреб, виписавши їх в петиції та вручивши її Вам для передачі в міністерство. Не сумніваючи ся про се, що Вам дорогі інтереси студентів київської політехніки, ми переконані, що на подібну петицію була би звернена відповідна увага. Але теперішня хвиля не надаєть ся до обсудження наших домашних діл — питання, що дотичить тяжкого положення всіх студентів, в нас тепер на пернім плані. Передусім ми студенти — члени одної великої сімї, а потім щойно студенти київського політехнічного інститута. Се, що припало в участі нашим товаришам, відданим по варварськи в салдати, глибока рана, завдана правительством студентству, от се, що заворушує нас в сю хвилю, отсе, чим боляють наші серця, чим ми глибоко зворохоблені тепер... В таку хвилю, коли достоїнство та права чоловіка взяті на глум, коли насильство являєть ся одинокою відповідію на наші моральні, розумні, самим життям віддигнені жаданя, коли самоволя ставить нас поза законом, віддаючи нас у власть „часових правил“, в таку хвилю нам не до місцевих потреб, не до безпорядків політехніки... Наше від серця бажане — бачити студентство освобожденним від соромного ярма „часових правил“ — видіти своїх товаришів повернушими з казарм на університет, стояти за сьвятостню та нетикальностью „alma mater“ від брусоватих посягань поліції та жандармерії. Отсе наші бажаня. Отсе наші помисли, всі наші упованя і надії передусім сконцентровані на них. Перед ними меркнуть та ідуть на другий план иньші бажаня!

Організаційний Комітет київського політехнічного інститута в Союзнім Совіті.

20. января 1901. года.

Організаційний Комітет студентів технологів із Союзного Совіта.
Товариші!

Стрейк оголошений 15-ого січня київським Союзн. Сов., дійсно почав ся. Нині 20-ого січня помимо пожалованя гідних старань, преславної групи „націоналістів“ лекції на велику честь студентів не відбули ся. Правда від 9. до 11. рано читали лекції пр. Челпановий (в присутности трех слухачів) та Покровський, юрист (в присутности 5 слухачів), но сі лекції відбули ся лише тому, що присутні в університеті студенти не вважали потрібним підиринимати мір в ціли їх перерваня, бажаючи стрібувати, чи не можна зовсім обійти ся без обструкції. Слідуючі лекції, що почали ся при дуже дрібнім числі

слухачів, перервано, а іменно лекції проф. Ясіньского, Ідінуова, Ци-товича, Яснопольского, Ващенко, Захарченка, Бубнова, Шіллера та Образцова.

Витаючи успіх нинішнього дня, С. С. висказує надію на постійність і солідарність товаришів, на непохитність їх рішення виразити свій справедливий протест однодушно.

К. С. С. об. земл. і орган. 20. янв. 1901.

Перепечатаючи заяву К. С. С. о. з. і о. орг. 20-го янв., С. С. припоручує харківським товаришам, котрі все та непохитно стояли в рядах борців за всестудентське діло — прилучити ся до Київлян, поставивши на своїм знамені жадання: переміни „часових правил“ і поверненя 183-ох товаришів, ат однодушно почати повний стрейк. Доносячи товаришам звістку, С. С. сподієть ся при повнім співчуттю всего студентства в скорім часі здійснити сю міру і у нас в Харкові.

23. янв. 1901. г. X. С. С. обед. земл. і орг.

Печатка.

До 183!

Звертаєм ся до вас, наших чесних товаришів, що їм першим судила доля випробувати на собі всю силу варварських правил 29. липня 99. р. За кілька днів нас розлучать в вами... Ті, що завдяки їм ви вчинені в казарми, є сього певні, що ваша доля настрашить та усмирить нас, що такий „поучающий“ примір здержить нас від всяких старань виразити коли небудь свое негодоване. Ні, глибоко ошибають ся сі, що такими мірами старають ся нас успокоїти. Дійсно, сей примір для нас дуже „поучающий“, але в цілковито иньшій відношеню. Сей примір ще раз ілюструє тяжке наше положене; ще раз вказує нам на все зло правительственной самоволі, з котрою ми мусим бороти ся, ще раз переконує нас о витривалости російського студента, о его готовости до самопожертвованя. Такі приміри ніколи не затруть ся в нашій памяти; із них зачерпнемо сили до будучої боротьби за наше освободжене; вони ручать нам за успіх студентського руху. Ще дружнійше зєднимо ся, стоячи за независимість нашу та наших потерпівших товаришів; іще більше упертою та завзятою буде наша борня!

Пращайте товариші!

Ми не проводим вас торжественно, знаючи, що вже предпринято міри в цілі усуненя „безпорядків“ на зеліничім двірци. Ми не звернули би уваги на сю нову напасть Новіцького і К., колиб ми не мусіли були шадити своїх сил для борби. Се одно, се одно лише нас здержує від сповнення нашого горячого желаня — виразити вам співчутє та подяку демонстрацією при вашім відїзді. Знаємо, що ви розумієте нас та не осудите. З диких пустарів Закавказя, з глухих сіл Польши та Литви будете витати наші успіхи, будете спів-

чувати нам при наших неудачах. Прецінь наша борба, се ваша борба. Діло у нас одно. Ви відходите, не доконуючи його, ми вас заступимо!

Ще раз прощайте, товариші!..

Київський Союзний Совіт обедин. земл. і орган. 17. янв. 1901. г.

Видає в друге Харківським Союзним Соівом обедин. землячеств і організацій, 27. янв. 1901. г.

Організаційний комітет студентів техніків.

З огляду на се, що в четвер не відбули ся сходи ни назначені і скликані особами, котрі не належать до комітету, в наслідок сего, що мало студентів об тім повідомлено, як і з огляду на се, що тим часом багато студентів заявилося за сим, щоби обговорити теперішнє положенє і раз на завєди порішити, як маєть ся поступати на будуче — організаційний комітет запрошує студентів усіх поглядів і напрямів на збори в понеділок 5. лютого с. ст. о 12¹/₂ годині в полудне в салі хемиків.

Висилаючи се запрошенє, організаційний комітет є певний, що се прикре положенє, в яким много не чуєть ся в силі нічим займатись, мусить бути усунєне, а не може се статись після гадки більшости без відповідного обговореня.

Пригадуємо, що рішеня сходи ни обовязувати муть усіх студентів.

Організаційний Комітет ст. тех.

Товариші! Тому два роки, коли знасилувано наших петербурських товаришів, студентство усіх університетів проявило небувалу до сеї пори сполуку в висказаню свого негодованя. Воно взялось до сего в одинокий для нього спосіб, с. є протестами, борбою і стрейком, що став могучим средством в руках сполученого і солідарного студентства.

Показалось, що борба і тут не рівна, хоч ціла суспільність прихильно відносилає до неї. Преса, оскільки могла, висказалась дуже прихильно для нас, лучші елементи суспільности давали нам свою поміч, беручи в ній участь, грошевими датками. Одно лишень правительство віднеслось до нас вельми ворожо і непримиримо, не зважаючи на се, що наш протест не виходив поза межі пасивности та легальности.

Воно розправидось з нами без дощади і беззглядно розігнало нас і повисилало цю усіх кутах і то сотки самих діяльних і може бути спосібніших товаришів. Мало сього: воно видаде дійсно драконські „временныя правила“ о відданю в салдати студента за хочби найменшу участь в рухах. Та хоч пороблено відповідні кроки, щоби здійснити сей закон, та видано відповідні розпорядженя для війска, ніхто до сього часу не хотів вірити в можливість такої постанови, яка

не перейшла звичайної дороги законодавчої і дівнала би ся прямо провокації. Но неімовірно здійснилось: 183 (сто вісімдесят і трьох) наших товаришів віддано в садзати! А відтак оправдуєть ся правительство в своїм урядовім органі безличними та явно ложними замітками на наш рахунок. Ми не маємо своїх органів оборони, не можемо до нікого відкликатись в нашій нерівній борбі, ми одинокі в ній і розмірно нечисленні, но ми чуємо непобідиму відразу до катів безборонних жертв та стоїмо по стороні сих послідних. Ми протестуємо против караня сотень наших товаришів без суду і слідства. Ми не можемо признати „временныхъ правилъ“, що відказують нам права спокійно осуджувати наші академічні справи та піддають нас під понижуючі нас і тяжкі кари за вискази товариської та корпоративної солідарности. Ми повинні протестувати не лишень проти сеї насили але проти усеї системи, що зівольов віддавати нашу долю під осуд таких чужих університетови інституцій, як установлені „особыя совѣщанія“. Ми будемо бороти ся і бороти ся до кінця! Вернім ся товариші до раз випробованого ередства! Вернім ся і в сій формі відкинем не лишень „временныя правила“, а і усеї їх наслідки. А коли і нас постигне доля наших кївських товаришів, не піддавших ся добровільно, поки у кожного стане сили і спромоги, злучім ся, товариші, та піднесім кинену нам рукавицю!

ГРИЦЬ ОЛЕКСИН.

Весною 1899. р. настало в львівській академічній (українській) гімназії „время люте“. Попередив його сумний факт, що два ученики з вищої гімназії побились на вулиці неначе прості вуличники. Справа оперлася о гімназьяльну дирекцію. Простий хлопський розум диктує, що винних треба було покарати, тай на тім кінець.

Але для наших славетних „недагогів“ хлопський розум видав ся чимсь негідним їх учених голов. Замість прийняти бійку за простий факт, гідний покараня, вони почали шукати за „укритими причинами“ бійки і найшли... політику! Найбільшу пайку заслуги в сій „винаході“ треба по справедливости признати гімназьяльному катехитови, о. Діонізію Дорожинському.

Від довшого часу переслідували сего духовного настоятеля модіжки страшні мари: соціялізму, радикалізму, анархізму, атеїзму

і Бог знає яких ще „ізмів“, що будім то загніздили ся в головах шкільної молодіжи і нищили вплив спасенної науки о. катехита. Замітити треба, що ще найбільше підходили під смак о. катехита москвофіли; раз тому, що се люди з його „парафі“, а друге тому, що в них як найбільше консерватизму, а як найменше серйозних думок, наслідком чого науки о. катехита ще найбільше потрапляли в їх голови. Проте о. Дорожинський скористав чим скорше з припадку, що виповниками вуличної бійки були Українець і москвофіл, і представив цілу справу яко вплив ворожнечі між „радикалами“ і „кацанами“, беручи сих останніх яко побожних учеників, а до того „правдивих Русинів“ в свою оборону.

Почалось тепер на велику скалю слідство, в котрім переслухано більше як пів сотні учеників. Почали виходити на верх цізаві річи, як ходжене „побожних греко-католиків“ до православної церкви, гербатки, устроювані о. катехитом для учеників в нагороду за доноси на своїх товаришів, і тим подібні вицьвіти галицького шкільництва. О. катехит почав ратувати ситуацію своєї „парафі“, маневруючи так, аби все слідство обернуло ся в некористь „радикалів“. Остаточо скінчилось на тім, що кільком ученикам подавано злі обичаї, а щось пару виключено з гімназії.

Характеристичне те, що кара впала не тільки на тих, що побились на вулиці, але й на інших, що в бійці зовсім не були винуваті. Їх покарано за „радикалізм“ та „атеїзм“, про який дізнали ся, розсліджуючи докладно, що вони коли читали, говорили, а навіть думали.

Між покараними находив ся також один із біднійших учеників V. кл. гімн., Гриць Олексин, син бідної вдови-селянки, що від найнижших клас удержував ся з лекцій. На щастє він усе діставав тільки лекції, що було з чого яко-тако вижити. В наслідок покараня він муєв з початком 1899/1900 шкільного року перенестись до иньшої гімназії. Вибрав Перемишль. В ряди-годи доходили до нас вісти про його страшне бідованє. Лекцій не можна було роздобути ніяким сьвітом. На оплату чесного (увільненє від сего „податку“ задля лихих обичаїв пропало!) уряджено для него в академічній гімназії складку. Що було з ним опєся, не знаю...

Доперва в лютім с. р. принесли часописи звістку, що „Гриць Олексин, ученик VII. класє української гімназії в Перемишлі, помер в шпиталі в наслідок ослабленя з причини голоду“. Значить ся, покійний мимо такого бідованя перебив ся через VI кл. і доперва в половині VII. кл. сил не стало!.. В Перемишлі дійсно о лекції дуже трудно. А українські патріоти, що, здаєть ся, панують в цілїм Перемишлї, особливо покликані настоятелї учеників, що то знають, що навіть ученик читає, не то як живе?!.. Вони мабуть не

замітили сего. Що їх впрочім обходить нужденний гімназист, „неотесаний“ хлопський син, до того напаятований клеймом „радикала“ та „атеїста“?! А милостині просити покійний встидав ся. Тепер він уже спокійний на віки. Матери-вдові пропала остання надія на лучшу будучність. Селянам прибуло одно знеохочене більше в поспланню своїх дітей до вищих шкіл. А дирекції львівської академічної гімназії, особливо-ж о. Дорожинському, повинно з того всего також лишитись де-що на совісти... А може вони вважати-муть за свою заслугу, що знищено „ворога божого й людського ладу на землі“.

Прощай-же, Товаришу! Нехай та рідна земля, що для неї Ти працювати хотів, дасть тобі супокій у своїх материних обіймах, а про людей, про тих злих, низьких модій, Ти вже забудь... Щасливий!

М. Лозинський.

Від адміністрації.

Славний американський гуморист Марк Твейн сказав, що читати якусь часопись, а не платити за ню — се таке саме скупство та оквирство, як би хтось, жалуючи грошей на залізничний білет, чіпів ся з заду до поїзду і так переїхав потрібний йому шмат дороги. Розуміть ся, що такий поступок остро заборонений, а такого скупаря жде тяжка кара. Но инше маєть ся річ з передплатниками, що задягають з плачем. В тій мірі у нас такий занепад моралі, що сього не уважаєть ся навіть за провину, хоча в дійсности се прямо нечесно. Наша старша суспільність приняла собі за правило не платити за часопись, тому то й у нас деякі часописі, хочби як потрібні та хосенні, коли зовсім не занепадають, то так ледви животіють. З сим нечесним та крайно шкідним для народнього розвитку звичаєм повинна рішучо зірвати наша молодіж! Вона повинна доказати, що не заразила ся ще тою гидкою недугою! Вже в останньому числі „Молод. Укр.“ за 1900 рік ми ясно сказали, що без грошей видавати наш орган річ неможлива, коли отже залежлости — а сесть їх здорова сума, не будуть вирівнані — будемо змушені застановити видавництво. Хто розуміє вагу органу молодіжки, його конечну потребу, то його обовязок усіми силами пособляти наше видавництво, а не утруднювати! Тож ще

раз просимо: Товариші, вирівняйте залеглости і надсилайте передплату!

На кінці звернемо увагу, що від матеріяльних засобів кожного видавництва зависить не лише правильне виходжене, але тожже якість та добір його змісту. Кому отже залежить на тім, щоби „Мол. Укр.“ змістом своїм чим раз краще вдоволяла своїх читачів, щоби чим раз краще сповняла свою многоважну задачу — той повинен усяких сил і старань доложити, щоби її каса — з вини недбайливих передплатників — не виказувала дефіцитів.

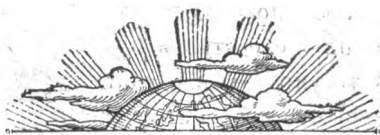
Тож ще раз кличемо: Товариші, вирівняйте залеглости і надсилайте передплату!

Адміністрація.

Переписка Редакції.

Просимо усіх товаришів присилати нам справозданя з життя молодіжи. Головнож просимо о справозданя з устроюваних товаришами вечерниць в честь Шевченка. — Тов. О. К. з Бобрівки. Просимо о адресу, щоби ми могли порозумітись з Вами у порушенім ділі. Тов. Е-ий. Залучаємо листок. — Тов. М. М-сера. Чи одержали лист? — Тов. П. Дл-ий. Лист одержали. Відпишемо Вам по можности скоро. Орудки полагождені, як Ви хотіли. — Тов. Spectator. Золочів — містимо в слідуємім числі.

Хто не зверне сего числа, зістає постійним передплатником „Молодої України“.

Адміністрація.

Всі письма до Редакції просимо пересилати тільки на руки тов. Володимира Старосельського у Львові ул. Личаківська, ч. 27.

Всі грошеві посилки просимо пересилати тільки на руки товариша Павла Чайківського у Львові ул. Академічна ч. 25.

Молода Україна

часопись української молодіжи.

Ч. 3.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата в Австро-Угорщині річно 6 корон, піврічно 3 корони, поодиноке ч.
вносить: в Росії заказн. . . річно 6 ср. рубл., незаказн. 5 ср. рубл., коштує
в Америці річно 2 долари 60 сотиків.

Видає і за редакцію відповідає: Мирон Залітач, ул. Кохановського, ч. 49.

Адміністрацію веде: Павло Чайківський, ул. Академічна, ч. 25.

ВОЛОДИМИР ТЕМНИЦЬКИЙ.

СТУДЕНТСЬКІ РОЗРУХИ В РОСІЇ.

Вже третій місяць наша часопись нотує вісти з поля бою. На російських університетах ведеть ся завзятуша борба. Студенти кинули книжки, понехали науку і в нервознім подраженню сходять ся, диспутують, радять, оголошують відозви, ухвалюють стрейк, перешкоджують професорам викладати, а з другого боку професори радять у злобі своїй, як здавити нависний рух студентства: видають острі накази, кличуть поліцію, шандарів, військо і... по спинах студентів гуляє козацька нагайка, бряжчать на їх руках кайдани, кибітка розвозить проскрібованих у далекі безвісти російської імперії, то знова салдатське руже давить непокірних бунтівників в низ і скоує їх сьміливу волю острим військовим регуляміном.

Що се за поява?

Студентські розрухи — чи як хто схоче — бунти — се чисто російська спеціальність. Анальогічної появи, що так хронічно вибухає та обіймає такі широкі круги — дарма шукати й по цілому сьвіту.

Вправді знаємо, що і в західній, а радше в середущій Європі університетське студентство брало живу участь у революційних рухах ХХХ років в Німеччині, а 48. року в Австрії. Пригадуємо собі, що

підчас мартових розрухів в Австрії студенти зорганізували були навіть окремий легіон озброєних революціонерів, що 12-го марта 48-ого року два тисячі німецьких студентів подали до віденського правительства просьбу за свободу науки і печати, за парламентаризм і за явність судових розправ, но тоді студентство виступало як частина суспільности; за ним стояла суспільність, а воно брало участь в загальних рухах. Не трудно отже зрозуміти, яка велика різниця межи тодішніми студентськими розрухами, коли усьо кипіло і переверталося, а сучасними російськими.

Темне царство, що усяку свобідну думку сковує ледами Сибіра, що кожду ідейну душу путає гнилими стінами казamatів, що кличам поступу спирає шлях козацькими спісами, що мокрим рядном реакції придавлює усі благородні пориви своїх горожанів, теє темне царство, де воля царя і його голоти — се останне рішаюче слово для мільонів підданих, де по невідкличньому приказу правительства горожани мусять робити, говорити, навіть думати після царської рецепти, де легіони шпівонів вслужують ся навіть у сон підданих, чи часом їм щось нелегального не приснить ся — теє темне царство викормило у себе те, чого нема навіть у найліберальніших, найбільше революційних державах — студентські бунти!

Дійсно сумна доля того народа, що його молодіж місто учити ся, збирати запаси і готовити ся до життя — змушена гороїжити ся проти своїх менторів-провідників у научній роботі, вповідати їм послух і просто гуртувати ся у ворожий табір. Сумна доля того народа, де студенти, а їх професори — то дві ворожі армії!

А так дієть ся в Росії. Така скрайна ворожнеча між університетською молодіжю, а університетськими професорами — проявляла ся там вже кілька разів, вибухла тепер на наших очах.

Коли хтось у справозданях і нотатках щоденних часописів хотів би дошукати ся причини тої появи — то дуже легко міг би виробити собі зовсім поверхний, а навіть фальшивий осуд. Майже правильно лучаєть ся, що послідною причиною, безпосередним товчком студентських розрухів єсть якась вузка, малозначуча подія і після того студентські розрухи виглядають на прості бучі та галабурди свавольних молодчиків, хоча в дійности вони є впливом, конечним наслідком, як з одного боку гнилих порядків по самих же університетах, так з другого — того середновічно-азійського устрою в російській державі під зглядом суспільним та політичним.

Коли велика французька революція кинула іскорку божого огню, що від нього великим пожаром стрясла ся ціла Європа, коли у благородній крові борців за ідею свободи, рівности і братньої любови потапали середновічні привілеї шляхти та духовенства, а під громом голосу розбуджених до життя мас міщанства в порох валили

ся трони і престоли — а понад Європою сягла зоря народньої волі — тоді лише одна Росія остояла ся у своїй азійській заскоружлості, лиш вона задержала самоволю царя та його кліки як найвисший державний закон, що йому корити ся мають мільони населеня. Тії мільони населеня не вспіли тоді скинути з себе ярма деспотизма і по нинішний день остали ся безглуздою чередою, по нинішний день хилять голови перед царським кнутом, дрожать на згядку сибірських морозів, або вогких тюремних мурів. І по нинішний день Росією править не воля широких народних мас, але самоволя боярсько-чиновницько-духовної кліки.

І як колись в дальшій і близшій минувшині російська держава йшла правильно і дуже радо у всі закутки Європи, де лиш будили ся народні маси і ставали до бою з середновічними февдальними порядками, йшла навіть над береги Атлантику, щоби гасити полумя революції, здавлювати тії довго вихісновувані маси народа, що домагали ся для себе прав, а бороли ся з несправедливим суспільним і політичним устроєм, йшла із темного сходу на захід, що ставав до нового життя, йшла з хмарою деспотично-клерикальної реакції, а на плечох великої армії несла темний консерватизм і застарілий легітимізм — так і до тепер велика російська імперія все остала ся великою твердиною, що грозить Європі азійським деспотизмом, дає захист реакції, брутальною силою скріплює визиск, тьмить сьвітло!

ЛЕСЬ МАРТОВИЧ.

КАДРІЛЬ. Присьвята п-ї Олені Гнатючці.

Укінчений богослов, Володимир, стояв довгий час у дверях бакової салі і вже справив ся виходити, коли аранжер, молодий чорнявий чоловік, заповів шесту фігуру кадріля, а музика заграла арию з народної пісні. Володимир облишив ся, щоби вислухати до кінця музики. Надто музикальний він не був, але та арія викликала в нїм спогади з гімназьяльних часів. Також ті спогади не мали для Володимира нічого чаруючого, але вони приглушували в нїм теперішнє невдоволенє собою.

Володимир іменно мав намір оженитись і тому прийшов на бал. Але, побувши ту кілька годин, допевнив ся, що се найбільша нісенітниця (принайменше для нього) намагати ся вибрати собі жінку на балю. Належав до людей ідеальніших, що шукають жінки, яка розуміла-б їх душевні пориви.

А ту, на балю, що йому почати? Знайомих у нього не було, а так ні в дві, ні в три приступити до якої небудь дами, поклонити-

Но коли на зверх Росія представлять ся такою непоборимою темною силою таким могучим цербером, що страшними зубами грозить цілій новочасній поступовій Європі, то у її внутрі нуртують струї, що поводи, але систематично і певно підмивають глиняні ноги деспотичного кольоса.

Там у внутрі ширшає і кріпшає невдоволене існуючими порядками і в ряди-годи прориваєть ся на верх чи то як робітницькі стрейки, чи як студентські розрухи, чи як організація поступових партій, що першою цілею кладуть собі суспільний та політичний перестрій імперії.

Про усі ті поступові струї, що підривають підвалини великої мілітарної імперії — а крім вичислених не трудно доглядіти і більше — не місце тут писати. Ми маємо на меті обговорити студентські розрухи, але без того ширшого фону, який ми висше зачеркнули, як слід пояснити їх було би досить тяжко.

Отже найважнійша прикмета, що ціхує розрухи російського студентства, надає їм ширшого значіння та більшої ваги — се суспільний їх характер. Нехай реакційні елементи російської суспільности зі своєю урядовою, чи півурядовою опінією стісняють престиж студентських розрухів навіть до неглибоких молодечих вибриків — то все таки у тих розрухах ми приневолені бачити протест лучшої, незгангринованої низьким сервілізмом частини російської суспільности проти цілої суми середновічних порядків, які російському правительству дають у руки безмежну владу над усім населенем,

тись і сказати її: „Перепрашаю; дозвольте, нехай з вами поговорю, бо хочу довідати ся, чи не були бисте для мене пригідні на жінку?“ так чей же не міг зробити. Хоча би сього питання й не поставив, то воно тремтіло йому як сльоза на очах, було виписане кровавим-пятном на чоді. Кожда дама се завважає.

Отак передумуючи, Володимир доконав ся, що вже взагалі не зможе вибрати собі такої жінки, яку створив у своїх почуваннях. Видів тут наглядно, що стрічати ме дами лишень у балевім або свята-точнім настрою. А в такім настрою дами дуже обережно пригрібують свою душу.

Тим то й Володимир був невдоволений собою і не хотів довше на балю оставати ся, бо се невдоволене все зростало. І був би вже вийшов, коли би музика не була заграла звінчу йому народну арию.

Ті спогади з гімназияльних часів змивали з його душі невдоволене й робили його пригожим до байдужної обсервації того, що діяло ся кругом нього. Став приглядати ся фігурам кадріля.

Аранжер розтягав довжезний ланцух із дам, що пишав ся бар-

дають силу повертати цілим великим державним організмом після своєї волі, а рівночасно не допускають ні словечка критики, ні вразу невдоволення, замикають уста, стіснюють ум — а жадають послуху і підданства.

Мов теплий, благодатний вітер йдуть з западу на заморожену у дикім деспотизмі Росію нові ідеї, що населене прочої Європи двигнули вже, або двигаютъ тепер із низького рабства на рівень людської гідности, йдуть ясною луною. Тут відбивають ся від наїжених багнетів і блистячих мундурів, проходять понад голови сірої товпи старшої суспільности, що у борбі за щоденний хліб, у змаганю до лучшего материяльного биту — бачить лиш одну ціль — аваше і лучше сидуване, а знає лиш одно средство — ласку і згляди правительства, себто його усякого рода функціонарів — та за те ті ідеї находять собі здорову почву у сьвіжих, щирих душах молодіжи. Коли старша суспільність під напором материяльних потреб, під натиском чисто звірячих інстинктів самоудержання і продовжання життя підлягла, хоч і проти волі, деморалізації і так, зависнувши між мотом а ковалом, абдикувала із своїх ідейних поривів, із притенсій до людських прав — то молодіж, поки ще єсть молодіжию, поки тверді умови життя не здусять і її у ряди сірої товпи, держить високо прапор людської гідности і становить той революційний елемент, що все таки поважно шахує російське самодержавне.

Розуміть ся, що для усіх людей доброї волі, для усіх, хто бажає свободи та правди на землі, з того не велика потіха. На тії

вами одягу тай цвив краскою обнаженого тіла. Ланцух сей був звернений плечима до Володимира. Тай він узяв обзирати ті плечі.

Ось широкі, пухкі плечі якоїсь товстенької дами. На лопатках плечі ті ледви морщили ся незаметно. Коли властителька тих плечей скрутила в бік, задрів Володимир гладонький підбородок і кінчик перкатого носа.

Потім цілий рій худших і ситших плечій, що корчили ся, або розтягали ся в міру положеня рук.

За тим роєм сунули ся плечі якоїсь високої дами, а Володимирови здавало ся, що ті плечі зовсім несхожі на всі инші плечі. Правда: вони також біліли ся краскою тіла і за кождим рухом лопаток прибирали всілякі форми, але вони були тим незвичайні, що мали свій питомий блиск, зовсім незалежний від внішнього сьвітла.

Так їх принайменше видів Володимир.

Сей блиск наче робив їх живими. Володимир так угриз ся очима в ті плечі, що цілком пропустив нагоду побачити даму з такими дивними плечима. Але був певний, що сю даму зараз пізнає, хоч не видів її обличя.

революційні елементи, що лиш у своїм молодім віці і лиш силою свого молодечого запалу — суть революційні, на тую молодіж, що від неї прямо неможливо вимагати такої кріпости і такого гарту характеру, який у кожній важкій роботі конечно потрібний — багато покладати буде що найменше... за великим ентузіазмом. Але з другого боку сі розрухи студентства се аж надто знаменна проява, що би можна легковажити її.

Саме те, що молодіж перенята крайним невдоволенем, що молодіж активно протестує, свідчить, що у російській суспільности еволюція бе живим темпом. Коли нинішня революційна молодіж зйде у ряди суспільности — правда, що червона її краса значно зблідне, но все таки традиция: тії думки, ті почуваня, що за молоду бурили душу, не дозволять її морально цілком занепасти, противно будуть піддержувати її на таким ровени, що у найгіршім случаю все таки буде ціле небо висший від того ровеня, на якім тепер стоїть загал російської суспільности.

А що теперішня російська суспільність — то проста череда без волі, без думки, без ідеалів, про се найвиразнійше говорить те низьке, рабське становиско, яке вона заняла зглядом студентських розрухів. Бачимо іменно, що молодіж у своїй борбі з правительством стоїть цілком відокремлена!

Можна не годити ся з домаганнями студентства, можна попрікати їх виступи — се лежить у натурі — ужймо евфемізму — консервативного світогляду, але холоднокровно дивити ся, як уні-

Побачити ще раз ті плечі, пізнати даму з тими плечима, се стало ся в одну мить одиноким бажанем Володимира. Ставав на пальці, роззирає ся по всій сали, щоби заспокоїти те бажанє. Але на сали був такий здвиг людий, що й гадки не було розріжнити одну особу. Почув у собі неспокій, що ануж та дама сим часом десь відійде, або що він не мати-ме нагоди пізнати ся з нею.

Аж ось аранжер став розвивати живий ланцух у другий бік. Володимирови аж мороз тілом пробіг на саму думку, що побачить ту даму спереду. Водив очима по прохожих дамах і не бачив їх зо всім, а радше бачив тільки те, що жадна з них не та.

Надходить, надходить — трохи не скричав Володимир, а то йому на серци зробило ся так легко й так радісно, неначе би побачив свою неню зо всім здоровою тоді, як ему розповідали, що вона безнадійно хора. По блиску пізнав свою даму. Той блиск пашів з її обнажених грудий і шиї, з її лица, продирав ся поміж волося з її голови. Той блиск дотулював ся до Володимирових очий і розпливав ся в його грудях.

Хоч дивив ся на неї дуже вважно, отже зо всім не знав, який

верситетські влади до борби зі студентами покликають поліцію, шандарів, навіть військо, стоїчно „возмуцати ся“ тоді, коли кінські копита торощать і м'яджуть людське тіло, коли поліцейські шаблі розбивають студентські чашки, а козацька нагайка очи вибиває і тіло вириває живцем — се що найменче підло!

Не диво, що таке заховане суспільности додає відваги брутальним властям. Суспільність мовчить, а правительство на її очах убиває її діти! Дике козацтво мордує цвіт суспільности, надію і будучність народа, царські укази запроторюють найкрасших найідейніших молодців у салдати, щоби там убити твою іскорку божого огню, що у щирім серцю зажеврила, або ні, то знищити, зломити молоду надійну жизнь, а суспільність... мовчить і тайком втирає бабські сльози!...

Та таким загальним висказом ми заповідяли би тяжку кривду лучшій, хоч дуже дрібній, частині російської суспільности. Бєть у неї гарні ідейні одиниці, но се лиш одиниці! але єсть ще одна могуча фальяга, що ще більше болючо відчуває цілий нестерпимий гнет та неправду сучасного ладу в Росії, що з консеквентною свідомостию бажає зміни — се робітницька соціалістична партія, се маси робучого народа.

Серед тих придавлених мас дримає грізна сила, грізна цареви і його штабови! У тих масах прозябає новий посів, що колись на руїнах абсолютизму здвигне будівлю народної волі і суспільної рівности. Тії замаргані у безвпинній праці руки, руки засіяні мозолями

вираз її обличя, завважав тільки, що вона бльондинка, довгообраза, але не міг навіть краски її очий зловити. Лишень поява її викликала в нім якесь неозначене почуванє, якийсь дивний душевний настрій, що про нього й ніяк словами сказати. По тім почуваню й по тім дивнім душевнім настрою Володимир мав би її пізнати, коли би в друге з нею здибав ся. Також й не треба Володимирови знати, або тямити обличя своєї дами, бо як тільки поява якоїсь дами викличе в нім той дивний стан душевний, то се-ж нестеменно та дама.

Тепер горів бажанєм побачити її ще раз. З нетерплячкою дожидав ся кінця кадрія. Тота народна ария остогидла йому, а на аранжера майже був сердитий, що ще не кінчить. Бо йому треба, треба доконечне пізнати ся з тою дамою.

Але кадріль не кінчив ся. Музыка в одно грала, а танцюючі переходили парами з одного кінця салі на другий. Побачив її ще раз. Переходила попри нього з дансером, менчим від неї й заступила свого дансера перед Володимиром. Він видів з боку її білі руки, шию й лице, але виразу її обличя знов не завважив. Допевнив ся тільки, що поява її викликала в нім знов теж саме почутє. А той

— шукають союзника! І офіційна Росія дрожить з остраху, щоби розбурхана університетська молодь не зляла ся з робітниками у могутчу революційну партію. Опир лякає царя і цар блідне, а за ним блідне боярство і чиновництво, бліднуть усі дармоїди, що їм добре живеть ся з поту і крові поневолених мас, бліднуть і заливають ся жовчю, і шлють вимуштроване козацтво, нагайками та спісами гасити небезпечний огонь.

Та усьо сказане — сьвідомо відносить ся лише до частини стрейкуючого студентства. Друга частина безперечно не має того широкого погляду і таких далекосяглих намірів, як державний перестрій, а бере участь в студентських розрухах більше із чисто студентських мотивів.

На російських університетах панують такі порядки, яких навіть у середних віках не було на європейських академіях. Не достає там найважнійшої основи усякого знання, його розросту і процвітання, іменно свободи науки (так зв. *Lehren und Lernen — Freiheit*). Уся наука подаєть ся там після правительственного шаблону, що стієсноє та обмежує її на кождому кроці. Крім сього самі студенти університетів не мають тих свобод, що ціхують академічне життя. Російським студентам не вільно лучити ся у ніякі корпорації і товариства, хоч би з метою чисто матеріальної натури, приміром в цілі основаня академічної каси чи кухні!

Таке положен: російського студентства викликає серед нього цілком оправдане негодоване, а далі бунти та стрейки. Не треба до-

блиск? Не може бути, аби сукня мала таку краску. Се блиск її тіла, що пробірав ся крізь сукню, надавав її барві такої живости.

Володимір подумав собі: „При кадрілю показують нам дами з усіх боків, щоби пізнати їх тіло; а відкиж я можу звідати ся, яка в неї душа?“

Ся думка його занепокоїла. „Щож мене обходить її душа? Хибаж я хочу з нею женити ся?“

Почув у собі ніби якийсь сором, ніби якийсь страх і не знав, чи се від отсих думок, чи від її появи.

А кадріль скінчив ся. Заграли гальоп і пари поскакали кругом саді. Володимір слідив за дамою, щоби зараз узяти її до танцю. Аби не стратити її з очий, поступав незаметно попід стіни в тім напрямі, куди вона з дансером посувала ся. Діждав ся. Дансер посадив її на кріслі й відійшов.

Володимір не пішов, але побіг до неї. Як тільки зближав ся, вона припідняла ся й піднесла ліве рамя, щоби поставити йому на плече. Коли пустив ся з нею в танець, що кілька кругів потикав ся на инші пари. Не знав, чи се передні пари зле танцюють, чи

казувати, що ретроградні, гнилі порядки на російських університетах, се лиш конечний вплив абсолютичного устрою держави, його невіддільна, інтегральна частина.*) Отже коли тая друга менше свідомою частина студентства виступає безпосередно проти лихих порядків на університетах, то посередно вона бореться з загальнодержавним ладом в сучасній Росії. Йдимо далі: колиж у своїй боротьбі вона надібає людей вправді з ширшими і даліше ідучими змаганнями та плянами, але між ними знайде і се, чого сама молодіж душою і серцем бажає, то цілком природна річ, що тих людей стане вважати своїми приятелями і серед них шукати-ме союзників. Кільканайцять рядків вище ми вже сказали, хто ті люди, тепер лиш коротко зазначимо, що як чи так стрейкуюче студентство майже з елементарною силою, майже інстинктивно стає що раз ближше до робітницької соціалістичної партії. Колиж до того додамо цей широку пропаганду соціалістичних ідей між університетською молодіжкою, а побіч цього і той напрямок серед ідейної молодіжи, що виражується у змаганню зблизити ся до робітницьких мас і між них нести світло науки та організувати їх у катну, солідарну партію — то будемо мали ще одно звено більше, що лучить молодіж з революційними елементами.

Ось в тім лежить розв'язка питання, чому російське правитель-ство з такою скаженою заїлостію давить студентські рухи, не узгля-дняючи молодечого жару та поривистости, не жаліючи жертв.

*) Диви стаття Андрея Кожухова: Депо про студентське жите в Росії „Молод. Укр.“ Ч. 9 і 10. 1900. рік.

він путається зі зворушення. Бо був такий зворушений, що серце в нїм било ся і трохи дух не заперало. Чув, що не обійде з нею кругом цілої салї, бо дуже був стомлений. Посадив її зараз на най-близчїм кріслі і з великої втоми бояв ся слово проговорити, бо був переконаний, що серед одного слова задихається й не докінчить.

Став перед нею, щоби заступити її від дансерів, аби хтось не заангажував. Вона холодила ся вахлярем і дуже рідко глипала на Володимира. При тім зовсім без потреби крутила головою. А він у думці просив її: „Прочитай у мене на чолї то пятно, що питає ся, чи будеш пригідна менї на жінку і відповіж. Прошу тебе: прита-кни“.

Трохи віддихавши ся, проговорив до неї: „Панї відай зму-чили ся“, й дивив ся уважно на її чоло, гладке й низьке, а опісля на білі груди й від цього обвіяло його холодом. „Чи сеж — має бути любов?“ — зі страхом подумав.

Вона його почувань зовсім не розуміла й тільки відповіла на звернене до себе питанє одним словом:

„Нї!“

Висше сказано, що студентськими розрухами надміру одушевляти ся і перецінювати їх досяглисть нема чому, але в кождім разі треба їм признати, що і вони наглядно фактами доказують, як застаріла, як невідповідна та несправедлива єсть сучасна форма правління в російській імперії, отже тим самим стверджують конечну потребу змінити її в напрямі хочби лиш конституційної монархії. І вже через саме той момент студентські розрухи на російських університетах заслугують собі на нашу симпатію.

До того усього треба долучити ще один важний момент, який для нас, як Українців, повинен бути рішаючий.

Звісно, що ініціативу до сьогорічних студентських розрухів дала українська молодіж кийського, а опісля харківського університета, що українська молодіж веде у них перед. Се зрештою цілком природна річ, бо до усіх тих неправд і гнетів, які тяжать на російській молодіжці, до тої політичної і суспільної несправедливости, яка тяжко кривдить загал російської суспільности — зглядом Українців, прилучуть ся ще одна, а то національна. Коли до тепер група українських націоналів поза сильним заінтересованем національною квестиєю, себто у їхньому розуміню лиш квестиєю мови та літератури, не добачала других вельми важних справ іменно справи політичної та суспільної реформи — і через се відчужувала ся не лиш від поступових елементів російської суспільности, но і відтрусувала від себе також елементи таки українські і силоміць пхала їх в чужі ряди, то тепер бачимо, що саме українська молодіж відграє

Оглядав її лице й переконав ся, що воно не зовсім гарне. Навіть того блиску не мож було з близька на нїм завважати. А все щось його тягнуло до сеї дами.

„Ви любите танцювати?“

„Чому би ні?“ — відповіла вона зовсім апатично і глянула йому прямо в очи. Він не пізнав краски її очий, але той погляд збентежив його до краю.

„Говори-ж, говори-ж, нехай тебе пізнаю“ — просив її в думці, а в голос сказав:

„Як з ким, може зі мною не так, як з иньшим .

Тепер вона й не глянула на нього:

„Ото мені в голові“ — відповіла тай замахала вахлярем.

Він нагнув ся до неї ближче: „При танцю робить ся знакомости, залюблюєть ся“.

Вона-ж не порозуміла його натяку тай знов відповіла одним словом: „Овва!“

„Тай дурна-ж“ подумав Володимир — „коби хоть держала себе природно, так як на селі при родині. А то ті дивні манери маханя

у сьогорічних розрухах рішаючу роллю, і тим безперечно з'єднує собі симпатії усіх поступових людей, що хочуть Росії політично вільної, а суспільно справедливої. Отже ся українська закрутка студентських розрухів, то ще один мотив більше, чому ми повинні солідаризувати ся і симпатизувати зі студентськими розрухами на російських університетах, а на київським та харківським зокрема.

ПРОФ. МИКОЛА КАРЄВ.

„ЗМАГАННЯ РОСИЙСЬКОЇ МОЛОДІЖИ ДО САМООСВІТИ“. (Дальше).

Живий ум молодого чоловіка не може вдоводити ся лиш тими спеціальними науками, що є потрібні для правника або для медика, для архітекта або агронома і т. п., але шукає і таких відомостей, котрі причинюють ся до вироблення загального сьвідогляду, доступного кождому мислячому чоловікови, з другої сторони працює в такім молодім чоловіці не тільки ум, але і совість, т. е. його займають побіч питань відірваного знання ще й питання життя брані з їх моральної сторони, питання про ціль життя, про кінчене і некінчене, про добро і зло, про своє питоме „я“, про людську особу взагалі, про її значінє і права. Наконєць стоять перед молодим чоловіком і питання практичного життя, що вимагають власного порі-

вахлярем і кручення головою ще дужче показують її дурноту. Але може — може їй саме до лица з дурнотою. Не вжеж жінці доконче розуму? Хто зна, чи розумна жінка не відогнала би не одну приємність із подружнього життя одним розумним словом?“

Знов обзирає її лице й її груди, а то неозначене почуванє й дивний настрій душевний знов розплив ся по його грудях. Намагав ся кінче виявити її свої наміри.

Може, пані, вже не стоїте о любов, може вже кого й полюбили?“ спитав ся несміливо.

„О! Не мала бим роботи“? — відповіла апатично.

„Вона сюди не приїхала, її привезли“ — подумав Володимир і тут же додав — „чого-ж я хочу від неї, атже я її не люблю, хибаж се любов?“

Прото однако відчував, що не може від неї відійти.

Прийшов її батько, грубий, червоний піп, сів коло неї на крісло, поставив долоню на коліна й почав трясти ногою. Володимир

шення вибір звання, що повинно відповідати і його замилюваню і його спосібностям, а при тім причинювати ся до розвитку загального добра. Вибір тої суспільної партії, в котрій прийдець ся йому колись працювати. Справдішній молодечий ідеалізм, як тільки не попаде в односторонність, є конечно полученій зі змаганнями: підготувати себе до життя в формі розвитої індивідуальности, що повинна покористувати ся всіми доступними її средствами до розширення, поглиблення і укріплення свого „я“ і в формі суспільного діяча, котрим знова може бути лиш розвитий осібник з виробленим і ясно поставленим світоглядом, з повним зрозумінем того, що є дійсно загальним суспільним інтересом. Стремління виробити в собі індивідуальність т. є. всесторонно розвите і самостійне „я“ і посвятити свою долю суспільному життю, є до такої степені характеристичне для молодечого ідеалізму, що навіть слабі сторони і прояви його психологічного стану зводять ся вкінці до того-же жерела. Але все таки в ріжних сторонах проявляють ся загальні прикмети молоді мисли, молодого чувства і молоді волі у всіляких видах в зависимости від неоднакових внутрішніх обставин і впливів, до яких відносять ся і впливи літературні. Послідні можуть або затіснявати або навпаки розширювати кругозір молодіжї і надавати її ідеалізму всілякі напрями, вносячи в її молоді пориви, мисли, чувства і волі елементи віроісповідної або національної ексклюзивности і т. п. Коли я сказав, що поступові ідеї російської література не можуть бути для Вас непонятні, хоть вони і повставали в незнаній Вам

представив ся йому, додавши після свого імени характер: укінчений богослов.

„Я знаю“ — відповів піп, а очи йому просіяли — „вас тут лиш два: ви тай Харчук. Але Харчук уже заручив ся з Мамагірською. Не знаю, що він у ній видить?“

По сім поглянув лагідно о. Корольчук (так називав ся) на Володимира й прочитав на його чолі те пятно. Пятно-ж тепер так говорило: „Хочу женити ся з твоєю донькою та ще її добре не знаю“.

У відповідь на те заговорив о. Корольчук до доньки. „Ти, вижу, впріла. Ходім до буфету та щось випеш на прохолоду. Будьте ласкаві й ви з нами“ — звернув ся до Володимира — „та пізнаємо ся близче“.

В буфеті позасідали за стіл, пустивши панну в середину. Мушци випили горівку й закусували, а панна випила лімонаду й заявила, що нічо не хоче їсти.

Володимир оглядав її з боку й за кожним таким поглядом чув у собі той дивний настрій душевний. Уже в третє ставив собі питанє: „Не вжеж се має бути любов?“

суспільній сфері, то сказав те лишень з уваги на се, що ті ідеї відзначають ся характером загально-людським, т. є правдиво гуманним, усуваючи всяку загорілість (ексклюзивність) і подібні ідеї, характером, що улегчає цілковите зрозуміння і иньших обставин та ідей поза границями рідного краю. Молодечий ідеалізм повинен також проявляти ся і поміж українською молодіжю в Галичині, — а гуманні ідеї як-раз більш всего відповідають молодечому ідеалізмови.

На нас, на людях старшого покоління, лежить моральний обовязок, скажу навіть, суспільна повинність, причинювати ся до Вашого розвитку, виясняючи Вам самим нераз неясні і невизначні стремління і направляючи Вами в вироблюванню вашого світогляду. Однак самоосвіта, ведуча в першій мірі до тої цілі, повинна бути цілком свобідна. Духова потреба, що свобідно починає проявляти ся, повинна бути заспокоєна також свобідно.

Тому не треба молодіжжі поручати сього або иньшого погляду на світ, хотяй би він був для нас і не знати як симпатичний, але дбати про се, щоби наша молодіж самостійно вироблювала собі свої погляди на природу, чоловіка і суспільність і користуючи ся широко всіма теоріями, критично оцінювала їх і спинювала ся на тім, за чим промовляє логіка і факти і що відповідає голосови особистої совісті. Най молодий чоловік вибирає собі сам і ту партію, що в її рядах, прийдець ся йому відтак займати ся рішенем практичних питань суспільного життя. Навербувати партизанів між молодіжю при її малім познакомленю з життям і наклонї до поривів — се діло

Отже, хоч не знав на се питаня иньшої відповіді, як тільки: що се не є любов, все таки говорив до своєї сусідки любовні речі. Вона слухала тих річей байдужно, й неначе не розуміла, до чого воно йде. О. Корольчук пив пиво, клав долоню на коліно й тряс ногою. А Володимир не вгавав говорити. Вже дійшов до того, що присягав ся в любови, а вона все слухала із зовсім природною байдужністю. Ся байдужність провокувала Володимира до ще більшого й основнішого визнання любови. Коли й то не могло її вирвати з її спокою, він прямо освідчив ся. Як се стало ся, він не тямив. Знав лишень, що думки його зовсім логічно одна з одної родила ся і що вкінці він її мусів так сказати:

„Я, прошу пані, маю зовсім поважні наміри. Чи можу надїятися ся?“

Вона підняла на нього перелякані очі. Володимир знова ж не міг завважати, якої краски ті очі, видів тільки, що вони дуже перелякані. „Такими очима допевне дивить ся вівця на вовка, що хоче її роздерти“ — подумав собі і вже хотів своє слово взяти назад, коли вона йому відповіла:

взагалі нетрудне, але навряд чи корисне як для самих молодих людей, так і для вербуючих їх партій?

Най, чоловік сам шукає, вибирає, хотів би прийшло йому довго думівати ся, заким рішить ся прихилитись до того або иньшого напрямку; в сей спосіб вироблює в собі самостійне „я“; се й лежить в програмі самоосвіти, що має на цілі ясно означений світогляд.

І папугай може научити ся всіляких формулок і буде їх повторяти, але чоловік, що прилучуєть ся до тої або иньшої партії не надумуючись, не хитаючись і не сумніваючись, без чого ніяка правда чи думка не лишиться на власність чоловікови, очевидно не стремить до розвитку своєї індивідуальности. Віддане своїх сил в розпорядимість партії, спричинене або сліпим поривом або чужим приміром, потягає за собою уменшене індивідуальности в чоловіці, зводить його „я“ на степеня простого орудія чужої гадки і чужої волі, що ледви чи годить ся з моральним значінем і суспільним призначінем чоловіка. З другої сторони і партія не багато користає, приєднавши собі таких членів.

Одною з слабих боків молодечої психики — її невелика сталість, наклін скоро запалювати ся, а відтак скоро остигати до предметів своїх поривів, велика вражливість і здібність скоро та легко освоювати ся з окружаючою атмосферою, а так само скоро і цілком легко усувати ся і освободжувати ся від її впливів з переходом в иньшу сферу. — Всюди по цілім світі, а тим самим і в Росії стрічаєть ся часто, а навіть на жаль дуже часто така проява: поки молодий чо-

„Я не маю нічо проти того“.

Володимир поглянув на неї. Вона спустила голову й дивила ся в долину, але він видів ті перелякані очи: вони світили йому в його очах, як то світло, що й прижмури ся, а все таки його бачиш.

Чув, що повинен щось говорити, але не міг. Хотів уявити собі її блискуче тіло, але видів тільки ті перелякані очи. „Що ти очи хотіли мені сказати?“ — думалось Володимирови — „не вже вони просили мене, щоб я дав їй спокій? Чого-ж вона прийхала на баль, як не жениха шукати? Не вжеж її привезли сюди, як овечку для вовка, а вона, не видячи иньшого виходу, годить ся на все?! Атжеж батько привіз її сюди! Батько-ж її приятель“. О. Корольчук завважав, що по освідчинах молодим людям ніяково. Тому встав і всі троє пішли знов на салю. Танцювали мазурки. Якийсь академік заангажував її.

Володимир дивив ся на салю й видів тільки, як ті перелякані очи скачуть під такт музиці. „Мені її жаль; аж се може правдива

ловік знаходить ся в товариських, студентських кругах з їх ідейними і суспільними інтересами, переймаєть ся сам наскрізь тими інтересами, але як тільки він попадець ся в иньші круги (пр. стане урядником), тоді зчезає з нього цілий молодечий ідеалізм і він навіть готов сьміяти ся з свого давнійшого дитинства. Причина тої прояви лежить в тім, що молодий чоловік був в подібних случаях тільки зеркалом кругів, серед котрих обертав ся, а не самостійним паном даних ідей т. е. иньшими словами, в нїм була мало розвита індивідуальність і внутрішнє „я“.

Такі люди і своїм партіям приносять мало користи і чести, бо покладати на них дуже трудно.

От тому то я, між иньшим, раз-в-раз говорю нашій молодіжці: „Панове! Розвивайте свою індивідуальність, поглиблюйте, розширюйте і укріплюйте своє „я“!“

Чесний педагог — а педагогом повинен бути в дійсности кождий професор, кождий письменник, що має вплив на молодіж — кождий чесний педагог, не повинен закривати очий на слабі сторони молодечої психології, а противно повинен виказувати їх на самій молодіжці і відповідно остерігати її перед ними.

Згадані мною книжки я написав спеціально для молодих читачів, остерігаючи їх на основі гіркого життєвого досьвідчення. Так само дуже часто приходило мені говорити про тую пекучу тему на зборах молодіжці, а найбільше підчас наших університетських сьвят, коли по сталім звичаю цілі сотки молодих людей збирають ся

любов“ — міркував собі Володимир — „Але чому мені її жаль, щож із нею приключило ся“?

Слухав мазурки й виділо ся йому, що мазурка се продовжене кадріля. І тут проводять дам перед мужчинами. Кажуть їм скакати, щоби випробувати їх фізичну силу. Примусом беруть їх до сього. Пізнати се по їх сумних, викривлених лицах, по їх — заляканих очах.

„Що мені з тими очима? Я зробив рішучий крок у своїм життю, тому мабуть такий подражнений, що чорт зна що видумую“.

Так думав собі Володимир і слухав музики. Се не музыка, се поганяють до скаканя ті бідні жінки, що силою забрали їх до танцю. Виразнісінько чути ритмічні удари баса, а голос скрипки то тільки прикраса тих ударів, тільки покришка, щоби з боку так легко не догупатись, що се удари.

При кадрілю тягали й волочили їх силоміць навкруг салі, а тепер кажуть їм скакати. І хто їх спасає від сього? Не вжжж ті, що перед ними так лякають ся ті очі?

Володимир притис голову до одвірка й зажмурился. Як рибки з води проти сонця, так скакали до такту музики ті перелякані очі.

в одно місце і запрошують на свої збори людей старшого покоління. На ту саму тему молодечої несталості я написав більшу статтю, що появилася в одній часописи в день торжественного святкування рововин петербурського університета (8. лютого); між иньшим я писав в тій статі:

„День роковин московського університета (12. січня 1894 р.) я перебув в рідній мені Москві, і мені довелося бути на одних численних зборах теперішних московських студентів, як завсіди в подібних случаях, серед оживлених дуже добре настроєних і вражливиx молодих людей. Розуміється, мені прийшло говорити все на ту вічну тему про науку, про те, чим молодіж повинна з неї покористуватися і що повинна внести в тоє життя, що широко розкривається перед нею, — манить її до себе можливістю діяльності в користь загального добра, но — і як часто буває — робить з них деколи звичайних людей. Я щиро бажав, щоби ніхто з присутних не піддався такій метаморфозі, щоби вона, як можна найрідше показувалася в житті, щоби від тої судьби охоронила молодіж через правильне відношенє до науки. Я не міг стримати ся, щоби не повторити того самого в формі виводу з публичного викладу: „О личномъ началѣ въ исторіи“, відчитаного слідуєчого дня в Москві для тої самої молодіжи. Коли я повертав з згаданого студентського збору, я був під сьвіжим враженєм того, що видів і чув, згадував иньші подібні збори, думав, про що треба говорити молодіжи, коли вона з довірем чекає, що її скажуть

„Атжеж я її люблю“ — майже з розпукою виправдував себе. „Такий щирый жалъ за неї, се-ж ніжна любов. Але вона — вона чи любить, чи полюбить мене? З якої причини виходить вона за мене заміж? Вона, що село не дало їй нагоди розглянути ся на людей свого стану; вона, що мусить дождити, коли хто її осьвідчить ся; вона, що її сюди привезли. І чим я заспокою ті перелякані очи?!“

Тулив ся цілим тілом до одвірка її кліпав очима, аби вигнати з них ті дивні скачучі сьвітла.

ся дещо корисного, пливучого з самого серця і для неї потрібного і от тоді з'явилась в мене гадка написати статтю з нагоди надходячого св'яткування роковин петербурського університета і то не для того, щоби пригадати бувшим студентам роковини їх *almae matris*, але спеціально для цілої теперішньої молодіжи, в котрій університетське студентство творить лишень одну складову частину“.

Як видите, тема тої статі була досить загальна, ще не перестаріла, бо ще до нині і можна її примінити не тільки до самої російської молодіжи. Коли я прочитав підчас мого побуту у Львові в одній руській часописи, що і між українською молодіжкою в Галичині показуєть ся подібна проява — се е переміна ідейних студентів, з широкими поглядами на обовязки і інтереси суспільні, в правдивих прозаїчних урядників, покидаючих то, чим були перейняті і прихляючих ся до того, проти чого перше горячо виступали, — прийшло мені на гадку, заняти ся і тим питанем в статі, котру я обіцяв Вам прислати. Виповнюючи тепер свій замір, я зроблю найліпше, коли наведу тут декотрі виїмки з тої моєї давної статі, що про ню я тільки що згадував.

„Бать, — писав я між иньшим в тій статі — цілий ряд спеціальних наук, без котрих не можна бути ні вповні розвитою людицею, ні правдивим суспільним діячем, а звідси і не можна виповнити свого висшого призначеня в житю. І я говорю вам всім, що побирають науку на всіляких факультетах, у всіляких спеціальних школах і буду завсїди говорити: не замикайте ся у своїх спеціальностях, не придушуйте в собі висших духових стремлінь, змагайте до загального образования, особливо старайте ся пізнати внутрішній світ чоловіка і його товариське жите, пізнавайте по можности все загально, не думаючи на пр. що одна психологія, або одна політична економія містить в собі усю правду про чоловіка і суспільність, — одним словом, працюйте, щоби придбати собі жоть вчасти повний світогляд, руководячий вами в житю, коли розуміти мемо його як розумну і моральну діяльність“.

(Конець буде.)

МИХАЙЛО ГАЛУЩИНСЬКИЙ.

ЄНС ПЕТРО ЯКОБЗЕН. (Конець).

За всіма особами, що виступають в романі „Нільс Ліне“, стоять, як каже сам Якобзен, живі особи. Однак по замітці самого поэта, він так багато тим дійсним особам відіймив, а так багато свого додав, що годі їх уважати фотографіями.

Зі сторони артистичної роман сей менше робить вражіння. Якобзен, можна сказати, є майстром, коли прийдець ся йому представити і вийти в душу одної особи, а решту лишень групувати, щоби тим способом кинути ліпше світло на головну особу і звернути наші очі на головну особу. Коли однак Якобзен захотів більше осіб впровадити, показало ся, що поодинокі частини чи сцени, а навіть особи не лучать ся з собою відповідно. Сам Якобзен пише: „Внутрішня композиция робить ся сильнішою, ніж я гадав, а на внішню начхати“. Правда, се гадка Якобзена, з нею рахувати ся треба. Але коли він віддав нам у власність свої твори, то ми можемо ставляти і від себе вимоги.

Заразом з літами Якобзен являєть ся в тім романі меншим кольористом як в „Марії Груббе“. Але лучить сей роман багато спільних рисів з повістю. Насамперед всі постаті мають спільну тугу за уявленою красою життя, якої в дійсности нема — ось що лучить „Марію Груббе“ з „Нільс Ліне“. Але коли важне се, який повісти віддати перше місце — то заявимо ся за „Марією Груббе“ тому, що в ній сильніше й яркїше виступають всі сторони талану Якобзена. Ібзен, що правда, кладе головну вагу на роман „Нільс Ліне“, бо назвав його „найгарнійшим, що до того часу видала данська література“. Але на Ібзена зробило, здаєть ся, вплив дещо спільне в характерах молодих вільнодумців і в його творах.

Ті риси талану Якобзена, які ми піднесли в оцінці двох попередних романів, іменно, головна увага — звернена на всесторонне освітлене головної й одинокої особи, полишене інших виступаючих осіб більше в тіни — вказують, що новеля се його головне поле. Містецьке оброблене поодиноких епизодів, влучна характеристика почувань — дали йому спромому в новели розвинути ся.

Якобзен розпочав і закінчив свою поетичну діяльність новелею „Моґенс“ і „Пані Фенс“ — се два каміні граничні, з котрих один зачинає дорогу, а другий замикає її. „Моґенс“ — перший твір Якобзена — написаний з цілою силою молодечого духа. Кольористика його має тут такий сильний завязок, як в ані однім иньшій творі сего письменника.

Моґенс — пізнає доньку одного радника Каміллю. Майже конечна у Якобзена любов, тим разом взаїмна. Тимчасом Камілля гине в огни. Сей випадок, як також сильна простуда в часі ратунку — кидає Моґенса в недугу, а іменно запалене мізка. Поздоровівши, починає Моґенс провадити життя з ріжними дівками, переїздними акторками. Вкінці покидає такий спосіб життя, опускає дім. В короткім часі пізнає Тору, кузинку одних дідичів, і з нею женить ся.

Моґенс — се людина, що не бачив міста, нічого не робив, не читав більше нічого як звичайні оповідання і байки, а любив він

такі, де приходили Індійці. Такі книжки можна було дістати на сільських відпустках та ярмарках. Він може цілими днями просидіти під деревом, дивити ся в синю далечину, свистати та присьпівувати собі.

Заходить йому дорогу Камілля, в ньому будить ся нове почування любовне. Вже має чим займати ся, про що думати. Се почування ~~виріває~~, обіймає його цілого. Але Камілля гине в огни. Моґенс вже не найде щастя. Ні! ~~находить~~ його в Торі й годить ся з житем.

А що за живе представлене річи? Як добра підмісена Якобзонном конверзация, дуже часто банальна, виступаючих осіб. В представленю кількома почерками суспільної моралі, в живо схопленій розмові сильно відбиваєть ся. Там осуджуєть ся всіх тих, що не зважають на суспільність, на її цілі. Там уривані слова й недокінчені реченя доказували би бистроумности тих строгих судів, а властиво є характеристичними для їх глупоти.

Опис пожара, розмови Моґенса з Каміллею, Моґенса із Торою, се епізоди артистично викінчені. А вже ніхто не забуде, хто читав сю новелю, якто Якобзен описав хвилю, коли хмари небосклін залягають і з них паде щощ. Ніхто не забуде сего, як Якобзен уміє увійти в природу, відчутти її велику силу. Якобзен кольорист — стає тут на самім вершку.

А дальші новелі? Та велика сила розбурханой пристрасти в новели „Стріл в імлі“. Слова виголошені Аґатою „Геннінг, я хочу тобі тільки сказати, я не жалую того, що я учинила“, відразу дають нам зрозуміти, що Геннінг за пощочину пімстить ся. І яке вдоволене і гордість зі сторони Геннінга, коли безпощадно мстить ся і чекає нагоди, як зможе такі самі слова виголосити до Аґати.

Новелі „Стріл в імлі“, „Два сьвіти“, „Тут повинні рожі цвисти“ — мають за основу, як і иньші твори Якобзена, проблем щастя. Коли Моґенс осягнув щасте, а то передовсім може завдячувати своїй наївній вірі в жите, коли Марія вже з конечности мусить годити ся з житем, то в новелі „Стріл в імлі“ пімста — се щасте. За те короткий нарис „Тут повинні рожі цвисти“ — має в собі цілу філософію Якобзена, а іменно, що щасте є далеко більше тоді, коли ми за ним тужимо, ніж коли ми його вже зловили. Чудовим є сей нарис зі своїми обома пажами, з яких один віллучаючи ся від другого, іще з далека кланяєть ся і каже: „Такий ти щасливий“. Так, він щасливий, бо він за щастем тужить, а я вже зазнав його і сильно розчарував ся.

А як глибоко і сильно вражає нас се розволноване мас в новели „Пошесть в Бергамо“. Яке дивне вражінє будить у нас проповідь монаха, що навертає збунтовану товпу.

„Пані Фене“ — і тут проблем щастя. Але що значить щасте, коли смерть кожної хвили стоїть над нами, нищить його — і все кінчить ся. Ся новеля кінчить поетичну діяльність Якобзена. І тут іще раз зломаний поет каже своїй героїні осягнути щасте, але гадка про близьку смерть не дає вже спросто сього щастя вповні ужити, а впливом сего являєсь ся чудовий лист пані Фене до своїх діттих.

Якобзен поет-лірик. По тій причині могло би видавати ся, що його вірші і ліричні фрагменти будуть так само повними тої сили, що його романи і повісти. Що ті описи природи, зроджене любови, пристрасть змислів — що те все виступить ярко і сильно. Але так не є. Коли в прозі Якобзен являєть ся поетом, то в поезії не уміє він власного почування висказати, все воно стиснене, не може дати йому відповідної артистичної форми. Поезії його нічим не замітні. Йому бракує сили, брак концентрації. Є однак і між ними деякі, гідні уваги. Такою приміром пісня хлопа із „Пісень Гурре“, або „Арабеск“ написаний до рисунка Михайла Анджелиа. Однак у нього нема дару для поетичної лірики, його уява не знає границі, він любить туманом прикривати власні почування.

На творчість Якобзена, на його постаті вплинули його слабість і його жите. Поет хорий на груди уявляє собі жите иньшим у здорового чоловіка. Він тужить за ним. Для того у його осіб також туга, мрії і уява. Марія Груббе, Нільс Ліне — се хоробливі особи. З другої сторони самітне жите Якобзена дало його постатям іще один рис. Всі вони ведуть жите на самоті, далеко від дійности, вони мріють, фантазують.

В чім лежить вага Якобзена? По перше в його психології. Твори Якобзена — се висший вклад у психофізіологію. Він у своїх творах є правдивим і глибоким знатоком людської душі. Моґенса, Марію, Нільса — і всі иньші ми мусимо уважати за живі, реальні, а до того мітко заобсервовані і вірно схарактеризовані. Якобзен являєть ся особливо великим знатоком жіночих душ. Всі вони нас живо інтересують і ми за ними слідим — так Марія, що шукає героя-мушини, що має їй дати повне щасте, так само ліберальна пані Боайе, так Фенніморе, так пані Фене, яка ухопила щасте, аж тут смерть в короткім часі нищить всю ілюзію — всі вони з їх душою чудово і ніжно схоплені.

Друге, се Якобзен кольорист. Кілька разів підносили ми сю його прикмету. Однак більше сказати, як Брандес, тут годі. Він назвав Якобзена найбільшим кольористом XIX в., він сказав, що ніхто дотепер не малював так словами, як Якобзен.

Стиль Якобзена також йому властивий. Реченя будовані просто а навіть може монотонно, слова добيرانі з глибокою надумою —

підносять іще більше вагу того, що написав Якобзен. Наслідувати однак його годі. Можна впасти в манеру, як багато інших скандинавських письменників, що наслідували Якобзена. „Чого молодий поет — каже Брандес — може і повинен від него навчитися, се є, подібно йому стати ся самим собою“.

На закінчене скажемо, що хочая не сповнила ся мрія молодечих снів Якобзена, полишити по собі 40 томів творів, то і тих кількя творів, які він лишив, чим дальше з часом стають улюбленою лектурою всіх, і тим більше поступає розуміне для великого письменника.

Звиняч 24/IV 1900 р.

Хрожіка з нашого життя.

З Золочева.

Вже і кінець першому піврокови. Нашій гімназії сей піврік приніс не одну зміну. Двох старших професорів померло; шкода їх тим більше, що оба були досить вирозумілі та ніколи не маніфестували свого польського патріотизму в спосіб Сендзіміра. Сей — мимоходом сказати — усунений від своєї культурної праці; на його місце прибув Українець, проф. Волод. Масляк. Отже від нападів зі сторони польської в роді Сендзіміра ми вільні — та щож? Поспекались одного лиха, лишилось друге. Пішов „Imię Pan Jan Ostojczyk Sędzimir“ — остав ся „господинъ Иванъ Мих. Саноцкій“. Першій шовініст, Поляк, другий український ренегат і, як такий, московський шовініст — два екстремі, можна-б думати; однак так не єсть в дійсности. Хоча вони в дечім від себе ріжняють ся, то в однім зійшлись і один другому не уступає, іменно в ненависти до всего українства; крім того треба признати, що Сендзімір, хоч як багато виговорював на все українське, хоч не перебирав в словах, то все таки його балаканя в прирівнаню до слів проф. Саноцкого о ціле небо делікатнійші, чемнійші. Треба знати, що проф. Саноцкій, як правовірний Москвитянин, погорджає всею західною цивілізацією, обурюєть ся на „гнилий захід“ — а в тім і на західну чемність. На основі сих поглядів уживає таких слів, як: „zbełkarciła Grecya“; „zbełkarciła Kozaczyzna wylazła z błota i w błoto wróciła“; „obrzydliwy dziesięć gazy socyalizm, anarchizm“ і иньші „ізми“.

Погляд на нашу літературу та всі суспільно-національні змагання формулуєть ся у нього та остаточно зводить ся до ось яких слів:

„Leniwe Rusinki (себто Українці) zamiast oddalać się od błota, dobrowolnie w nie liżą i chcą z brzydkiego, chłopskiego żargonu zrobić mowę wykształconych ludzi“ — та при тим наминає учеників, щоби ніколи в таких змаганнях не брали участі, бо цілий український рух, се наслідки німецької політики, що засадою „divide et impera“ намагаєть ся знищити славянську єдність. „Zresztą — говорить поважаний педагог — i w małopruskiej literaturze niema jedności: ot Szewczenko leżąc pijany pod ławą w karczmie, apoteozuje kozaczyznę i szuka ideałów tam, gdzie ich nie było, t. j. w Ukrainie, Fed'kowicz śpiewa o swojej Bukowinie, a inni... (сих иньших на жаль п. професор не в силі собі пригадати) znowu śpiewają o... czym innym“. Коментарів до того не треба. Глибокий, критичний розум та знане української літератури самі за себе свідчать.

Взагалі проф. Саноцький всіми силами стараєть ся збудити у своїх учениках погорду до свого народу, ненависть до всего поступового, а робить се в спосіб простака-неука, не то „ученого“ професора всесвітної історії. Характеризуючи козацький період в нашій історії, доходить до ось якої геніяльної конклюдзи: „Przyczyną zbe-karcenia kozaczyzny był socyalizm i radykalizm, który rycerską niegdys kozaczyznę wprowadził w takie błoto, jakim była hajdamaczyzna“.

З тим усім він вимагає від учеників „iurare in verba magistri“ !

Се, що доси сказано, лиш частина тої премудрости, що її проф. Саноцький що року подає своїм ученикам в формі викладів; та того року наш учений педагог здобув ся на слідуючий „віщ“: В VII клясі, викладаючи про Хмельницького, сказав ось які монументальні слова: „Według najnowszych badań i dokumentów historycznych Chmielnicki nie był ani szlachcicem polskim ni ruskim, lecz wychrzczonym żydem“. Сі слова — се ще один листок до вінця слави на голову поважаного історика... Не лише в висшій, але і в низшій гімназії п. Саноцький отверто висказує свої гадки. Перед кількома днями на годині географії в III кл. казав одному ученикови вичисляти провінції Росії. Коли ученик між иньшими натякнув на Україну, поважаний професор спинив його словами: „Е, twoja „durna“ Ukraina, a коли сі слова викликали між хлопцями голосні протести, то п. професор з зимною кровю загрозив, що повикидає їх за двері...“

Може кому буде видавати ся неімовірним, щоби в XX століттю найшов ся такий оказ і то з університетським образованием... Що се кого обходить, що такий несовісний професор деморалізує молодіж, ображає та кидає болотом на її ідеали, фальшує історію — адже се молодіж українська, ідеали — українські, а історія також лише українська! Його ідеали, котрі намагаєть ся заціпити у своїх учениках — се самодержавє, абсолютизм, ненависть до всего поступового, навіть до конституційної форми держави. Ось його слова в тій

справі: „Konstytucya — droga zabawka, która Austryę w błoto wprowadziła; jedyny ratunek dla Austrii — to powrót do ojcowskiej władzy absolutnej“.

Та досить буде про п. Саноцького; я розказав про нього в тім пересвідченю, що належить таку гніль, таке сьміте налягнувати, сьвітови показати, щоби безсторонні люди бачили, яких ми маємо провідників та якими средствами українські ренегати воюють проти свого народа. Скажу ще, що п. Саноцький має нагляд над цілою бібліотекою та, що книжки, які єму не до вподоби, він має право не допустити до рук учеників.

Наша бібліотека як в багато иньших гімназиях, дуже вбога як числом; так і змістом. Кількадесять слабших, давнійших видань „Просьвіти“, кілька томів історичної бібліотеки та видань „Дѣл-а“ — се майже все, що має бути душевним кормом Українців-учеників поза шкільною наукою. Не дивно отже, що в учеників особливо молодших, вироджуєть ся якась апатія, брак цікавості та інтересу до своєї літератури, та що вони місто читати слабі твори з гімназ. бібліотеки, волять гратись в „кічку“ та волочитись по улицях.

Число учеників-Українців в нашій гімназії, особливо в висших клясах, дуже мале. Замітно також, що в кожній клясі мусять бути свої ренегати. Так в VII-мій на 5-х грецько католицьких — один признаєть ся до Поляків, хоч його батько іменує себе „руским“; в VIII на чотирох гр.-кат. обряду один виступає як Поляк-шовініст, хоч рід його український. Додати однак треба, що оба сї паничі не виховали ся у нашій гімназії, а що йно у висших клясах сюди при-мандрували.

Хочу згадати ще про одну подію з студентського життя, хоч вона спеціяльно не доторкає Українців. Маю тут на думці сьвіжий факт, що викликав між учениками обурене задля разячої несправедливості Ходив тут до IV кл. Жид, Брумер. Сей хлопець майже в крайній нужді учив ся. Зарабляв на удержане лекціями. Звісно, який се невдячний хлїб. Хлопчина дуже мало заробляв і бачили його пераз в старій, знищеній одежині, як блідий і висохлий ішов до школи. Уміє гарно грати на скрипці (навіть торік грав на вечерку Шевченка); коли недавно відбував ся „баль“ в міській сали, то замовлені музиканти, його сусіди, намавляли хлопця, щоби перебрав ся і пішов з ними грати, а заробить собі кілька шісток. Дома у родичів може не було що до губи вложити. Не був в силі оперти ся покусі... Пішов — на своє нещасте. Знайшов ся на „балі“ один учитель. Пізнав хлопця тай в шляхотнім обуреню за таку профанацію гімназії, доніс се директорови. Дальше здаєть ся, не треба й оповідати... Се таке звичайне, природне в наших гімназиях, а проте таке безсовісне!

Директор закликав до себе виновника та, з чистим сумлінням, на підставі шкільних приписів, казав йому з сеї гімназії виноситись, і зробив йому ту ласку, що обіцяв не псувати обичаїв, щоб його прийняли до иньшої гімназії. Справді велика ласка — лиш не для бідака, що в чужім місті не має найменшого способу удержання! Всякі прошеня, моленя до нічого не довели. Справедлива кара не може минути ученика, що сьмів на „балу“ заробити на хліб кілька нужденних шісток. Се-ж понижене свого гімназияльного мундура, зганьблене цілої гімназії!... Ті, що такий суд видали на хлопця, котрого нужда випхала на балъ шукати зарібку, мабуть не знають, що тим може звихнули ціле його житє... Зрештою, що се їх обходить!... Sprawiedliwości stało się zadość!... А кілька то учеників уходить за взірцевих мимо нічних п'ятак, оргій та гидкої розпусти! Яка моральна гниль, яка деморалізація ширить ся між гімназияльною молодіжкою, захоплює одну часть? Які підлости діють ся! Але тихцем, осторожно ніхто сього не бачить... Може і не хоче бачити!...

Spectator.

З чужого житя.

Кореспонденция студентської жизни.

Подаємо подробиці про сходку, що відбула ся 30/I. у військовій медичній академії в Петербурзі.

По дозволу міністра війни відбулась вчера вечером загально академічна сходка, що тривала від 4. до 10¹/₂. Уважаю своїм обовязком згадати, що позволивши на сходку, Куропаткин категорично заявив, що в случаї „неблагоприятного исхода“ (заяви стрейку) уся академія до 24 год. буде віддана в салдати. І отся погроза безусловно мала вплив. Більшостию 391 голосів проти 159 ухвалено стрейку поки-що не розпочинати (ждати, що буде в других університетах). А опісля одноголосно рішено подати безпроводочно через начальство академії (і се сьогодні виконано) петицію до міністра війни більше менше сього рода :

„Ми, медики, не можемо оставатись байдужі до того, що діялось і діеть ся з нашими товаришами на університеті. Поглянувши зовсім об'єктивно на житє університетське і порівнявши його з житєм на на академії, бачимо, що університет хорий і тратить лучші сили на борбу з хворобою; противно ми здорові. Правительство стараєть ся

вилічити його і в тій цілі пристосовує місцеві средства, не замічаючи загальної хвороби, а ми, як медики, прекрасно знаємо, до чого доводять средства на місцеві хвороби, поки не усунеться загальної інфекції. У нас в академії, де ми користуємось правом сходок (хоча в присутності начальства) і товариськими судами, де начальство радить з нами, як лучше зділати сей чи той крок — тут кождий почуваеться членом маленької держави, і академія живе здоровим житєм.

I. Дайте те саме університетови, а він буде здоров.

II. Уся академія одногосно просить признати усіх товаришів, відданих в салдати (за се, що вони були на сходці) невинними, так саме, як признаеться і нас невинними, коли збираємося (як отсе тепер) обговорити питання, що нас інтересують. — Я переконаний, що академія застрейкує, бо петиция по вей імовірности останеться голосом „вопіючого в пустині“. В університеті 35 чол. передано судови.

Петербург 31/I. 1901.

Збір студентів Московського (X інститута) радив ту 30/I. над сим, яку відповідь дати студентам московського університета на їх запитанє, як віднесуться студенти московського (X) інститута до студентських розрухів в Києві. Збір прийшов до слідуєчих висновків:

I. Збір одногосно висказав своє негодованє як з причини „временных правил“ так і „настоящего примѣненя“, і узнав пожаданіи помочи товаришам.

II. Розваживши можливість добитись в тім напрямі позитивних результатів, збір більшостию 44 проти 38 рішив, що можливости його ожидать не можна.

III. Признано, що отсим голосованєм ще не рішається питання, чи протест є пожаданий, чи непожаданий, тому отже се питанє піддано під дискусію. Но з уваги на се, що на кінці збору осталося тільки 98 чол., рішено доповнити результати голосованя поіменним допитом студентів“. За протестом було 69, проти протесту 95; прочі 60 були неприсутні, або здержалися від голосованя.

Із приватного письма звісно, що у Варшаві почалися студентські розрухи з протестом проти „временных правил“ і проти деяких місцевих недостатків університетського житя. Подрібних вістиий ожидаєть ся.

Москва 5/II. 1901.

Перепечатано Комітетом зорганізованих студентів (Харків).

До всіх харківських студентів.

О смілий сокол! Вь бою с врагами истек ты кровію... Но будет время и капли крови твоей горячей, как искры вспыхнуто мракъ жизни и много смілых сердец зажгут безумный жаждий свободы, свѣта!..

Горкій „Пісьн о Соколѣ“.

Товариші! Вже більше як дві неділі пройшло від того дня, як в офіційальнім правительственнім органі був напечатаний мерзкий вирок, засудивший 183 наших товаришів на безмірні страданя і пониження в примусовій військовій службі. Вже більше як дві неділі ми покійно зносимо ті пльваня, ту жмень болота кинену нам правительством в лице. На нас звернені очи цілої російської сусильности, до нас доносять ся стони закріпощених в казарми товаришів, від нас ждуть помочи упадаючі в борбі Київляни, а ми все еще мовчимо. Невжеж, товариші, то позорне мовчане буде ще довго продовжатись? Ні! тисячу раз ні, і ми тому ніколи не повірили! Ми знаєм, що всім вам душно в тих університетах, обернених в казарми, що серце кожного з вас обливає ся кровю на згадку о каннібальській розправі з товаришами, но ви все еще отягаєтесь з боязни і нагло потратили свої сили. Не піддавайтесь тій мисли, товариші! Вірте, що ніколи ні одно чесне велике діло не пропаде без сліду, що довго ще будуть нас споминати будучі покоління і що та зоря сьвятої свободи, яка зйде над натерпівшою ся російською землею, буде куплена по части і нашими терпіннями, нашими жертвами. Та пощо нам, товариші, думати тепер о жертвах! Ми видимо, що правительство само якби злякавшись свого варварства, не застосовує вже піддаваня в саддати, лишень позбавляє київських студентів права входу в університет. Не вжеж нам трудно буде принести і ту маленьку жертву? Ми кличемо до Вас, наші товариші, котрим бути може перший раз в житю приходиться ся відорватись від занятій і доконати дійсно великого діла. Не выпускайте з рук так дорогої хвилі! Бути може, що вже ніколи, ніколи не прийде ся вам її переживати! Віддайте всі ваші сили на службу своему сьвятому обовязкови протеста і вірте, що чувство повної сатисфакції ніколи не уступить місця безхосенним співчутям. Звертаємось також і до тих з вас, котрі вже раз потратили свої сили на загальну студентську справу і тепер якби розчаровані і змучені хотять остатись на боці. Ви повинні відкинути всякі сумніви, а най чувство радости наповнить вашу грудь, таж та справа, за яку ви боролись, вона не вмерла, встають на борбу нові сформовані студентів маси і бути може, що недалекий час побіди. До нас в ряди! Злучім ся-ж товариші і кинувши суперечки всякі, злучім ся в одну велику і дружну сімю

і зібравшись всі разом, зажадаймо як один чоловік зміни теперішніх правил і повороту 183 безвинно осуджених товаришів.

Ми віримо що чувство, смутку, яке наповняє нас, збере нас всіх на сходини, де ми користуючись нашими, котрих нам відняти не можуть, правами, осуджувати свої особисті поступки, найдем вивід з того тяжкого положення, в яке ми поставлені мерзкими порядками, пануючими у нас.

Союзна Рада і Організаційний Комітет студентів техніків.

Спішимо поділитись звітками, отриманими з Петерб. і Москви. В петербурській університеті д. 22. і 25. відбулись сходини а на послідних з них значно більшою голосів рішено зараз на другий день начати активний „страйк“. В Горнім, Ліснім і Путейським інститутах на сходинах рішено прилучитись до протесту. В Москві 20. відбулись сходини, подробиці котрих суть ще не знані, но загально судячи по одержанім нами телеграмі відбулись вповні удачно.

1/30 1901. Харк. Союзн. Совіт.

Студенти, що в майже одинокими у цілій російській суспільности активними борцями за волю та людські права, дуже часто жалять ся, що вони лишені всякої помочи у сій борбі. Наведене низше письмо „До студентів-салдатів“ з поміж тих, котрі полишили для нас поглубляти ся в штуках і науках, та віддаватись поривам і мріям, самі-ж тяжко працюють руками, переконає наших товаришів, що робуча верства, яка ударом своєї тяжкої руки розібе в порох будівлю деспотизму царського, розуміє нас та одобряє наші заміри, а виражаючи слова признання, піддержує нас у тяжкій годині правдивою вірою в наші сили.

Орг. Ком. ст. техн.

Харків 26. січня 1901.

До київських студентів-салдатів.

Шолом відкрито. Згашено сьвітло. Дряхлий мізк царя Миколи замінив університет у казарми. Ледви й ранче мерехтіло у нас се сьвітло. Микола рішивсь затьмити зовсім сьвітло науки блеском виостреної шаблі. Серед военного табору, званого Росиею, стоїть сам він з нагайкою в одній руці, з указом в другій. При ньому Богаліпови, що каламутять грязюю та кровю чисте жерело науки. Довкруги мільйони опричників. Ту у безладі жандарм, шпiон і... професор. Ту найшли собі видне місце і учені: Фортинські, Фльоринські, Бобрецькі, Славатинські, Тихомірови.

Ми чули, що вони боять ся говорити з вами братами в науці, та ввели до університету військо і впустили до вас у шкільну кім-

нату жандарма, губернатора і відділ козаків з обнаженими шаблями. Вони за одним столом з жандармом і членом военного суду судили вас студентів, та рішили вас віддати у москалі. Вони зовуть себе представителями зваңя, що чисте як Христос, високе як небо, свобідне як сама свобода.

А рядом з ними, крісло при кріслі, жандарм і военний судя: темнота шпiонство, гниль, неправда, насильство, знущаня. Вони судили вас, ті учені люди, і в тісному кружку серед шайки козаків не лякались вас, тих, котрих вони учителями.

Ми, робітники, для котрих наука се висша сила, глядимо з чутем та глибоким зворушенем, як школу знаня перемінюють в казарми.

Витаємо вас, студенти, прогнані із університету за те, що не хотіли улягти заскорузлим порядкам. Ми не сумніваємось, що лиш революціонерів могло правительство так засудити. І ми раді, що можемо витати вас як 200 салдатів революціонерів.

Ми віримо, що ваша жертва допоможе і прочим вашим товаришам пізнати правдивий характер самоправління. Воно, відкинувши шолом, показало лице і веде отверту революційну борбу. Воно навчає вас. Нехай раби мирять ся з ним; революціоністи бороти ся муть жертвуючи свободою і житем.

Нехай закривають університети — казарми! Ідїть у наші ряди. Нам дорогі інтелігентні товариші. Нехай віддають вас в салдати! Буде більше салдатів-революціоністів.

Меркне сьвітло робітницької ляmpi. Розжарюєсь грізне полумя. Не жмуріть очий. Розжарюйте полумя сильнійше. Зрозумійте, що бурї не уйти! Вірте, що сила однодушности, витревалости та борби на смерть і жите розібе гнетучу тьму.

Если у вас живе чувство людської гідности, если дійсно болить вас від козацької нагайки та царських указів, если ви вірите в силу і честь науки, — ви не улягнете, щоби вернутись під ярмо, ви не піддасте ся, поки не побідите.

Центральний робітницький комітет російської соціал-демократичної Партії.

Петербург 18. січня 1901 р.

Печать Партії.
„Робітницьке знамя“.

До суспільности!

„Правильний біг занять“ виражаючи ся язиком правительственных заяв, на ново нарушений в Інститутах і других висших школах. Знов для російського студентства настало „время люте“. Ми-

мо того, що в суспільність давно проникли чутки о початих студентських розрухах, — однак суспільність, не достаточо ознакомлена в академічному життє, не представляє собі цілої важности момента, що його саме переживає студентство. Розходить ся ні менше ні більше як о само панованє російського студентства, наколи під студентством треба розуміти не загаль людий, що носить через кілька літ приписаного крою штани і мундїри і що получають опісля приписані дипломи, а число суспільности, що живе ідейними інтересами і етичними принудами, що хоронить звїсні традиції і ідеали. Тепер іменно тій красшій часті російського студентства, яке має право на то імя, яке хоронить студентські традиції і не для дипломів приходить на університети, тій то часті студентства приходить ся або відказати ся свого етичного характеру, задавити в собі чувство негодованя і спокійно продовжати науку в той час, коли вирвані з їх рядів товариші сказані на салдатські казарми, або протестувати против насиля і поділити судьбу київських товаришів — з студентів стати салдатами. Що ліпше? чи мирити ся з внїшнім гнетом і відказати ся красших стремлінь свого духа, пробуваючи спокійно в університеті, чи хоронити своє людське „я“ під салдатською шинелею. Студентство вибере скорше то друге. Оно буде протестувати проти послїдного акту самоволї російського правительства і буде бороти ся з утяжливими відносинами теперішнього академічного житя. Дїло лиш в виборі більше суспільної форми борби.

Обертаючи ся з тими словами до суспільности, ми не маємо на думці тронути кого небудь, розрухати або побудити до протесту. Кого не підбурюють факти російської жизни, того не зможе тронути проклямація. Ми хочемо тільки, щоби симпатизуюча з нами часть суспільности прихильно понимала ціль і зміст починаючого ся руху. Ми протестуємо проти позірних „временних правил“, що роблять салдатами красшу частину студентства. Ми протестуємо против стремлінь правительства убити в студентстві свїдому себе свобідну личність і перемінити нас в присутників уряду. Ми заявляємо, що доки нам буде грозити салдатичина, поки в казармах будуть знущати ся над нашими товаришами і поки над університетом буде тяготіти рука ворожа студентства Богалєпова — ми не можемо спокійно віддавати ся наукам і тому, доки не сповнять нам наших законних вимагань, до тої пори не буде „правильного і спокійного бігу занять“.

Харківський Союзний Совіт.

(Печатка).

Що говорять за границею.

В Nr. 50 »Le messenger de Bruxelles« з 20. лютого 1901. року (п. ст.) була поміщена прекрасна вступна стаття д. Н. Pergameni »Less Universités russes«, котру в перекладі пропонуємо:

Російські університети (Less Universités russes).

Російські університети знова заставляють говорити про себе. Без огляду на китайську стіну, якою російське правительтво окурило Росію, без огляду на крайню строгість безглядної цензури, всеж доходять нас короткі вісти і ми маємо підставу судити, що не всьо ведеть ся добре в університетській жизни Росії.

Студентські розрухи, козацькі атаки, арешти, суди, масові катування студентів — що то все значить? Чиж се не ударяюча поява бачити, як університети — сі святині чистої науки, раз-у-раз перемінюють ся в поле боротьби!

Одно з двох: або російські студенти нічо иньшого як товпа бісоватих, що студентами є лиш по імени, або царське правительство повне ненависти до університетів, бо добачує в них огнище свободної думки.

Сей другий суд вповні оправданий. Всякий абсолютизм — ворог просвіти. Чи цар, чи папа — кождий деспот дροжить перёд наукою, тому, що она — се правда, тому, що она — се світ, тому що її золоті стріли крушать тяжкі военні збруї і обертають в порох противників поступу.

Російське правительство прекрасно знає отсе. На народній темноті опирає ся отсе правительство і тільки завдяки тій темноті може оно тримати під тяжким ярмом абсолютизму ту громадну масу 130 мільонів, що $\frac{9}{10}$ її не вміє ні читати, ні писати; завдяки отсій темноті воно царує над переконаннями своїх підданих і сковує їх кайданами темних забабонів. І от чому воно боїть ся університетів, боїть ся, щоби слабе світло тих малих світильників, хочби так рідких, не розвіяло тяжкої мраки, що нею окутана вся широка імперія. Воно боїть ся університетів! Знаючи рівночасно, що не обійтись йому без них, бо чиновники і практичні діячі доконче йому потрібні, воно стараєть ся звести університети до типу вузко-спеціальних шкіл і піддати суворій діципліні казарм, звідкіля безжалісно проганяєть ся всяку критичну думку, всякі академічні свободи. Не роздумувати в полку, не роздумувати на університеті! Ось торжество сліпого послуху.

Всі средства добрі, щоби отсього досягнути! Уживаєть ся на череміну то хитрости, то насили. Заборонюєть ся студентам завязувати кружки для самообразованя — та основуєть ся забавові кружки; протегуєть ся професорів — лакеїв, переслідуєть ся і прогоню-

еть ся правдивих людей науки. Студентів убираеть ся в мундури і примінюеть ся зглядом них самі найострійші кари: карцер або університетська тюрма, часове або постійне виключене, а навіть виключене без права продовжувати курси в яким небудь висшім науковім заведеню імперії.

Но все те не вистає. Коли без огляду на цілу серію тих острих кар свободний академічний рух ще протестує — тоді правительство видає драконські „правила 29. юля 1899 року“, по яким студенти, що починають безпорядки будь то в університеті, будь поза ним, будуть прогнані і засуджені на зсылку в салдати, навіть коли се противить ся постановам загально-державного закона, інакше говорячи, коли „нереступники“ влітні бути увільненими від повнення військової служби, чито задля родинних відносин, чито задля степеня образования, чи задля увільняючого льосу, чи задля малолітності.

Обвинені підлягають судови мішаної комісії — пів-академічної, пів-воєнної, назначеної університетським начальником і міністрами війни, внутрішних справ та справедливости. Отся комісія видає свої постанови навіть і в неприсутности обжалованих, відбираючи їм право мати защитника. Она може засудити на один, два і три роки військової служби. Отсі правила, вперве примінені зглядом київських студентів, викликали загальне негодоване. Студенти урядили збори, щоби домагати ся знесеня одной з ганьблячих дисциплінарних кар, а іменно — карцера. Ректор зборюєсь їх вислухати, а губернатор висилає проти них козаків. Наслідки тих фактів: першій суд спеціальної комісії засуджує 12. ян. 1901 року 2 студентів на три літа військової служби, 5-тьох на два і 385-тьох на один рік! Та послідна цифра була зменьшена М. Н. П. до 176, а що-до позіставших 209 їх позбавлено всіх прав і дано їм остру нагану.

Київська розправа в короткій дорозі вкинула 200 студентів в казарми і запечатала 200 других.

Той суворий присуд викликав на всіх російських університетах заяви сильного протесту. Розрухи, що вибухнули з тої причини в московськім університеті, визвали назначене такої же комісії. Що буде дальше? Чи московських студентів постигне судьба їх київських товаришів? Чи вкинуть в казарми цвіт російської молодіжи? Все можливе! Тому що в Росії все тремтить перед горсткою людей, котрі не стидають ся нищити свободи Фінляндії і котрі правлять державою при помочи террору. Та найбільше прикро констатувати факт, що так велика нація, як Франція, що завсїди йшла передом по шляху цивілізації, стала союзницею правительства, котре боїть ся просьвіти і котре в XX. столітю йде в слїди варварських традицій Чингисхана і Тамерляна.

И. Р.

Переписка Редакції.

Тов. С. Л. Хочемо помістити Вашу допись у купі з другими на сесю тему, щоб дати можливо докладний образ відносин, про які пишете. На кожний случай помістимо Вашу допись найдальше у маевім зошиті. — Тов. О. К. Буде друковане. — Тов. В. С—вич. Не забудьте прислати на час обіцяне! — Тов. Ка. Б—цька. Ми відповіли уже листом. Невже се правда, про що питали ми? — Тов. І. В. Добре! — Тов. Передплатчик. Де маємо післати? Ви-ж не подали адреси!

Кожного, хто досі не звернув нам 1-ого зглядно і 2-ого числа нашої часописі, уважаємо постійним передплатником: вписуємо в касові та експедиційні книги, висилаємо дальші числа і — розуміть ся — просимо точно і правильно надсилати передплату.

Всі письма до Редакції просимо пересилати тільки на руки тов. Володимира Старосольського у Львові ул. Личаківська, ч. 27.

Всі грошеві посилки просимо пересилати тільки на руки товариша Павла Чайківського у Львові ул. Академічна ч. 25.

Як I-ий випуск: Бібліотеки „Молодої України“

появила ся книжка:

Соціалізм і соціальний рух у XIX-ому столітті.

Д-ра Вернера Сомбарта

у перекладі Л. Цегельського.

Ціна для передплатників „Молодої України“ виносить

80 сотиків,

для прочих 1 корона 40 сотиків.

Просимо у нас замовляти.

Молода Україна

часопись української молодіжи.

Ч. 4.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата в Ачетро-Угорщині річно 6 корон, піврічно 3 корони, поодиноке ч.
вносить: в Росії заказн. . річно 6 ср. рубл., незаказн. 5 ср. рубл., коштує
в Америці річно 2 долари 60 сотиків.

Видає і за редакцію відповідає: Мирон Залітач, ул. Кохановського, ч. 49.

Адміністрацію веде: Павло Чайківський, ул. Академічна, ч. 25.

ПРОФ. МИКОЛА КАРЄЄВ.

„ЗМАГАНЯ РОСИЙСЬКОЇ МОЛОДІЖИ ДО САМООСВІТИ“. (Конець.).

„І для себе“, сказано дальше „і для себе, коли ви хочете бути тим, чим новинні бути люди, що для них доступна наука, і для суспільности, коли ви бажаєте, щоби вона була такою, якою повинна бути суспільність уже перенята наукою; ви повинні вироблювати свій світогляд при помочи научного знаня і при помочи тих царин мисли, з якими ви повинні познайомити ся, займаючи ся своїми спеціальними науками. І для себе і для суспільности ви повинні поперед всього вироблювати в собі індивідуальність і то опять при помочи тої же науки. Ви почуваете свій обовязок зглядом суспільности і уважаете себе покликаними працювати над її поліпшенням, покликаними перемінити ті круги, в які вам приходить ся вступити в характері самостійних діячів, і я скажу навіть, що я сумнівав би ся о вашій молодости, если би ви не почували ся покликаними до того. Але от що належить вам знати, — і наука не допоможе вам зрозуміти: вам тільки може бути таке діло легке, вам не зазнавши ще життя! Знаєте іменно і памятайте се завсїгди, що певні круги бувають часто сильнійші від одиниць і опирають ся її змаганям перемінити їх, а навіть впливають в значній мірі на одиницю та приновляють її до себе. Чи не доводило ся вам чути наріканя на те,

що як тільки покінчить молодець університетські курси і вибере собі сей або иньший рід життя, то разом з тим і улітають усі його минулі мрії, усі його давнійші пориви, усі благородні стремління: в однім крузі він був одним, в иньшій став також иньшим, забувши науку, покинувши ідеали, за котрими впередше розпинав ся, будьто би так і повинно бути; побавив ся в своїм часі, а не все можна бути дитиною! Очевидно може так відійти і відскочити від чоловіка лишень те, що зверху пристало до нього, бо що ввійшло в тіло і кров, що стало складовою частиною самої одиниці, те на завсїгди лишаєть ся. Я певно глибоко діткнув би вас і сказав би неправду — я навіть не можу сього повісти — если би я відважив ся назвати ваш молодечий ідеалізм діточою забавкою: най вже так кажуть ті, що покидають і відрікають ся того, чому поклоняли ся. Але вже сам факт істнованя таких людців, еклюює нас застановити ся над тою появою: не закривайте же і ви очий на його можливість. Ви певно щиро вірите в серйозність своїх поривів і я пересвідчений, що ви себе ані трохи не ошукуєте, но не гнівайтесь на мене, если я вас запитаю з певним скептицизмом, чи працюєте ви над тим, щоби перевести свої вірованя і мрії в дійсні переконаня. Я просто без обиняків ставлю се питане і ви повинні не гнівати ся але скорше подякувати мені за те, що я хочу привести вас до поважної застанови над сим питанем.

„Есть в житю одна страшна, чисто елементарна проява, іменно чувство, що робить з чоловіка правдивий автомат без власної гадки і волі. Чим менше розвита індивідуальність з закраскою самостійности гадки і волі, тим лекше стаєть ся вона таким автоматом. Вплив окружаючого людского окола на якусь одиницю становить сам собою лиш богато слабшу ступінь сьої прояви і певно, що той лишень може мати надію заховати свою окремішність, у кого сильнійше розвита ум і характер. Сфера може бути добра і зла: добра виховує, будує, зла нищить і псує, но щоби вплив доброго окруженя (сфери) не перервав ся при переході в гірше, треба конечно розвинути в собі силу опору гіршому окруженю, внутрішню сталість гадки і волі. Студентське товариство з його ідейним і суспільним настроєм може і повинно бути дуже доброю виховуючою сферою, коли тільки буде надавати свою закраску поодиноким студентам, поки вони находять ся під впливом сього окруженя. Але часто переважає в тій сфері лиш певний настрій, коли між тим нема нічого більш змінчивого, як взагалі настроій чоловіка і ні в чім так чоловік не піддаєть ся впливам маси і окруженя, як в области своїх настроїв; за те більш всього сталі і непохитні в чоловіці його мисли, а не мисли того круженя, тої сфери, якій він підлягає, коли він тільки розвинув

в собі силу волі через підчинене свої діяльності ідеалови обов'язку і через витревалу працю в ім'я своєї ідеї.

„В таким значінню я говорю о виробленню індивідуальности, бо тільки така одиниця, що має сталі погляди і тверду волю, може оперти ся деморалізуючому окруженню і відограти активну роллю в переміні і улпшенню окруження, о чім так багато фантазує і мріє ідеалістично настроєна молодіж. Вироблюйте отже в собі індивідуальність, вироблюйте в собі силу оперти ся окруженню, що могло би вас поглотити і зняти з вас всі сліди давнйшого товариського життя з його добрим характером“.

Думаю, що було би цілком злишно, наводити тут всі ті погляди висказані мною в тій статі при розслідуванню її головної гадки, однак все таки не можу стримати ся від того, щоби не навести ще одного місця з повисшої статі, а се те, де об'яснюєть ся, длячого я приписую науці і самоосьвітї, що змагає до вироблення сьвітогляду, таке велике значіне в справді розвитку свого питомого я. Тою виїмкою я й закінчу своє письмо до Вас, що і так видаєть ся мені досить уже нудним.

„Коли певна гадка в чоловіці не є результатом часового настрою, що зависить від внутрішних або внішних причин, від питомих поривів молодости, прилітаючих і утікаючих, від принадних кличів, лунаючих довкола нині, а улягаючих завтра — серед иньших людий — цілковитій заміні, коли стала гадка в чоловіці не дійшла до

ВАСИЛЬ СИЛЬВЕСТЕР ПАЧОВСЬКИЙ.

Смуток.

Спали би очи — дума злітає;
Не сплять ні в день, ані в ночі,
Дума і дума — дума в безкрає
Лине і спати не хоче!

Ой коб міні то орлові крила
Та соловейкові очи,
Я полетів би там, де могила
Батькова — темної ночі.

Лісом летів би, дуби ломив би,
Гори затряє би піснями!
Лугом летів би, луги топив би,
Море розляв би сльозами!

Так полетів би тай усїдав би
На берізові на віти,
Тай отрусив би, тай розсипав би
Росу жемчужню на цвїти —

його голови зі світа уже готова і сформулована, без співучасті його самого, і коли є продуктом довшого внутрішнього процесу і многочисленними коріннями сполучуєть ся з иньшими гадками, чувствами і стремліннями чоловіка та стаєть ся тому якби невідлучною частиною його власного „я“, тоді не так легко (а навіть зовсім не легко) перемінить ся вона на иньшу: незамітно влітають і незамітно видітають з чоловіка лишень чужі, не його власні гадки нині одні, завтра иньші, відповідно до настрою окружаючого окола. Нехай же наука помагає вам виробити собі самостійні погляди, бо дорога вказувана наукою — се найліпша дорога в тій справі. Наука нічого не бере на віру: для кожної гадки вона шукає основ в льогічних фактах і не піддаєть ся (коли тільки вона справдішна наука) ніяким переходовим настроям; наука стало провірює свої основні твердження, порівнюючи їх з иньшими, доповнюючи їх новими фактами і не опираючи ся на здобутих виводах, як на догмах, в яких містить ся ціла правда, вона стремить завсігди до певного і повного знаня. Дорога науки є критична і провадить до самостійної творчости; вироблюйте тому в собі силу критики, самостійний погляд на все, що чуєте і що вас окружає, стараючись пізнати як найбільше гадок і боків житя, порівнюючи їх між собою, провірюючи і доповняючи одні другими, а особливо вистерігаючи ся односторонности, готуйте собі докладний, повний і правдивий світогляд, що промовляв би до розуму і серця, а рівно з тим і кермував би вашою волею; — такий

Тай засьпівав би тими словами:

Батьку мій, де мое щастя?...

Тужу віками, гоню світами —

Тайна збагнути не дасть ся!

Є в мене пісня, щастя не має —

Є соловейковий голос,

Роса є рання — та посихає

Яро підкошений колос!

Як соловейко я виливаю

Пісню свою соловіну,

Пісню щебечу, тай розвиваю —

Вольную Русь-Україну!

Куди прилину, всюди закую,

Як та зазуленька кує,

Весну віщую, бо весну чую —

Так, як зазуленька чує.

Але у серцю смуток без тями,

Смуток, як море глубокий!

світгляд вироблюйте в собі, щоби не було сумішки можливого, правдоподібного, сумнівного з певним і означеним. І най при безсильности особистого ума створити все то із себе, буде материялом під вашу будову все те „розумне, добре, вічне“, що здвигнено людством в области гадки, чувства і діла, що відбило ся в його філософії (релігійній, метафізичній і научній), в його поезії, в його історичній діяльності“.

Закінчуючи отсей лист, не можу не виразити найсердечнішого бажання, щоби все написане мною дістало ся до сердець моїх молодих читачів, а бажаю того не з авторського самолюбства лиш длятого, що я пересвідчений о правдивости своїх слів і о добрім впливі та користи заключених в них замірів та рад.

Добрих людей і чесних суспільних діячів я бажаю кождому народови длятого, що »homo sum et nihil humani a me alienum esse puto.

Петербург 31. (18) січня 1901. р.

Тим смутком вічним, як раменами,
Сьвіт обіймаю широкий!
Чи вам не вільно там з під могили
Тайни роздерти заслону?...
Чому зі щастя нам присудили
Тільки сю тугу до скону?
За чим ми тужим, за чим ми гоним?
Хто тхнув надію у груди?
З тою тугою голову клоним,
Тут розчаровані всюди!
Чи там є тое, за чим ми гоним,
Чого ми тут не зазнали?...
Чому ж при сконі сльози ми роним,
Що живці бить перестали?...
Що де відрем ся над людські сили,
Нову стрінем перепону!
Чи вам не вільно нам з під могили
Тайни роздерти заслону?...

IV.

Хемічні сполуки.

Різнородні тіла, що нас оточують, не утворені із однородної матерії: стіл єсть із дерева, книжка з паперу, каламар зі скла, ручка нашого пера, що ним ось тепер пишемо, з дерева, бляшка, що нею обгорнений один кінець сієї ручки з заліза, а перо там вложене з глину, погруді Шевченка з гіпсу, мисочка з порцеляни, а червона фарба в ній розроблена з киновару і т. д. Та колиб ми нашу ручку з пером вкинули в огонь, то звісно, дерев'яна ручка почне горіти і з неї полишить ся нам лиш мала грудка вугля, але залізна бляшка і перо з глину остануть при тім цілі, ненарушені. При сім досвіді мусимо мимоволі звернути увагу на сей цікавий факт, що після такого спалення одержимо дивно малу скількість вугля, що ні об'ємом ні тягарем не дорівнювати ме давній дерев'яній ручці — очевидно, що через спалення об'ємив ся тягар і об'єм дерева, так як колиб із нього щось відділило ся і „зникло“. Колиб се явище нас роздікавило, а ми мали до сього спромогу, то моглибисьмо сей досвід повторити ще раз із захованем усяких можливих средств осторожності.

Вечірня дума.

В повітря жар, аж чахне лист.
Скрізь парно, сонно, тихо...
Нараз з фабрик розніс ся довгий свист,
Аж розголос у небеса подав ся,
А гук якийсь відгомонів і увірвав ся...
Шляхами тьма іде з проклинами на лихо !...
Знов тихо. Знов горить незримий жар —
Як душно, тяжко, курно...
І знов гремить і блискає без хмар,
Скрізь шепти здавлені на силу до спокою,
Нудьга якась безкрая за цілющою росю...
Чи грім гремить коли на чистім небі дурно ?...
Ой чую я, як бурить ся в міні,
Якась могуча сила
І давить чутя всі сентиментальні,
Вибухує як лява і буртить в навальні:
Напни, напни свої демонські крила!

І так передусім зважимо докладно саме деревце нашої ручки а окремо залізну її оправу і перо з глину, відтак вкинемо все те в цівочку з сильного грубого скла і відповідними до сього приладами витягнемо з неї весь воздух, тоді доперва заткаємо її щільно та вложимо в сильно горючий огонь. Розуміть ся, що і сим разом деревце нашої ручки звуглить ся, а її залізна оправу і перо остануть ненарушені, та по цілковитім остудженю цівочки побачимо, що на її дні зібрало ся доволі багато чистої води*), а коли зважимо сю воду і вуголь, побачимо на немале наше здивованє, що вони разом важать як-раз тільки, що важило деревце нашої деревяної ручки — значить, дерево в сїм случаю „розложилось“ на дві, впрочім зовсім неподібні до себе, складові части, на вуголь і воду. Але в дуже великім горячу, або при помочи електричної струї можемо ще й сю воду розложити на два зовсім ріжні від себе гази а то водень (Hydrogenium) і кисень (Oxygenium), що разом важать знова тільки, що наша вода, а проте наше дерево дасть ся розложити на три, відмінні від себе, складові части: вуголь, водень і кисень.

Одержані в той спосіб отсі три складові части нашого дерева не дадуть ся вже дальше розложити — ми можемо до вподоби пра-

*) Перебіг сього хемічного дійства ми трохи з'ідеалізували — бо в дійсности відбуваєть ся воно так лиш з початку — а опісля стаєть дуже вложеним і зовсім відмінним.

Скидай окуви, карк згинаючі,
Скидай родинні пута!
Як вздриш примани потягаючі,
Закрий руками лиця ті понурі,
Бо сонце на заході котить ся в пурпурі...
А завтра кров порине в воздуху відчута!

Чому так страшно граєш нині знов,
Моя зловіща пісне!...
Про кров сьпіваєш знов, не про любов!
Чому нераз без вітру фіє перце?
Чому так чує всьо моє прокляте, бідне серце?
Так чує, так дзвенить, так грає, а не трісне!...

3 пісень болю.

Чому як сон, чому як сон
Жите мое минає,
Хоч дума лине в небосклон,
В безкрає улїтає.

жити їх на найбільшій вогни, можемо переводити через них найсильніші струї електричності, можемо уживати всяких иньших знаних нам способів хемічного розкладу тіл, то все таки вуголь остане вуглем, водень воднем, а кисень киснем; з них не вміємо ми вже видобути нічого иньшого, відмінного від їхньої питомої матерії.

Поступаючи в подібний спосіб із залізною бляшкою або із глиновим пером, побачимо, що вправді они дадуть ся стопити, а навіть замінити на газ — але всеж таки залізо остане все залізом а глин глином — а з сього переконуюемо ся, що єсть на сьвітї деякі тіла, що їх матерія не дасть ся ніяк розложити — значить: що з них не дасть ся вже видобути нічо відмінного від їх питомої матерії, і ті тіла ми називати мемо первнями, себто тілами первісними. Та більшість тіл в природі дасть ся розложити хемічно, значить: з них можна видобути щось відмінного від їхньої матерії, а проте ми будемо їх звати тілами зложеними, тому, що вони як-раз складають ся із первнів. Зелізо, золото, срібло, мідь, ртуть, глин, сірка, вуголь — отсе найзвичайніші первні, а натомість дерево або папір зложені з вугля, водня і кисня, шкло з крему, соду, кисня і вапу, гіпс з вапу, сірки, водня і кисня, киновар із ртути і сірки і т. д. і т. д.

Не входимо тут зовсім в розбір сього питання, чи сей факт, що матерія заліза вже дальше не дасть ся хемічно розложити, означає, що залізо єсть справді первнем, чи може, що здасть ся імовірнішим, залізо таксамо зложене з якихсь незвісних нам первнів, тільки що

Та щож із тих відлетних дум,

Як руки скостеніли?..

Жите бере мене на глум,

Жите мое — без ціли!

Як той вітрак я кручу ся,

Куди вітрець повіє,

І вічно, вічно мучу ся,

Моя висока мрія!

Хто дав на глум моїм думкам

Такі небесні крила,

Коли судьба моїм ногам

Лиш землю присудила!

Волочу ноги по землі,

А дума улїтає

В якісь надземні краї,

Де вічне сьв тло сяє.

Забув, що змерз, забув, що змок,

Іду, іду без тями,

нашими звисними нам до тепер способами і средствами ми не всілі-
тай не вміємо його розложити, скажемо лиш загально, що більша
часть первнів не приходить осібно в природі, а лиш у взаємній
злучці творячи безліч хемічних сполук або так званих тіл зложених.

Ровкладом тих зложених тіл на складові первні (т. зв. аналіза
хемічна) та злучуванем первнів у тіла зложені (т. зв. хемічна сін-
теза) займали ся хеміки уже від давного віку, та не доходили при
тім до ніяких важнійших загальних правил — аж доперва коли
Лявуазіє впровадив до своїх дослідів методу важення т. е. помір
тягару тіл, сейчас виступило на яву дуже важне і велике правило
природи; а іменно показало ся, що при аналізі тіла зложеного одер-
жані складові первні важать разом взяті як-раз тільки, що важило
тото тіло, що ми його розложили — а при сінтезі утворена хемічна
сполука (важить знова тільки, кільки важили разом усі первні, що
утворили сю сполуку. З сього виходить, що так при розкладі тіл
(т. є. при хемічній аналізі) як і при злучці тіл (хемічній сінтезі)
матерії тіл ані не убуває, ані не прибуває — значить: материя
ніколи ані не витворюєть ся нова, ані ніколи ні одробина єї не гине.
Ціле житте у природі, то є, повставане мінералів, та жите рослин
і звірят полягає остаточно на розкладі одних тіл а на злучуваню
ся других тіл, то є на безчисленних тяглих хемічних аналізах
і сінтезах, а що підчас тихже ані дрібка матерії ніколи не могла
загинути ані повстати — значить: скількість матерії у цілій при-

І спотикаю ся що крок

І падаю, що ями!...

І знов встаю і знов паду

І знов раню коліна,

Куди з тобою я зайду,

О пісне соловіна!

Як пташка рвеш ся в гору знов,

Хоч кров із мене сходить,

А я знов далі йти готов,

Бо се нічо не шкодить!

Зайду на манівці кудись,

Де стрімголов звалю ся —

Розібю голову колись

І вже не підниму ся!

Не сьмійте ся, я сам сьміюсь,

Сьмію ся я крізь сльози,

Бо я-то Україна-Русь

Ваш глум — то мої сльози!

роді споконвіку є незмінна — матерія ніколи не могла повстати, ані ніколи не загине — матерія є вічна...!

Всіх первнів відкрили хеміки около 70, а кожний із них має в хемії свою назву утворену на взір латинських або грецьких слів а крім цього ще окремих свій значок, утворений для вигоди із початкових букв власної назви. І так пр. залізо зовесь Ferrum і має знак *Fe*, сірка зовесь Sulfur і має знак *S*, а кисень Oxygenium, значить ся буквою *O*. — Сполуки же хемічні означають ся в той спосіб, що пишеть ся побіч себе значки всіх первнів, що входять в склад цієї сполуки; а проте тіло зложене з заліза, сірки і кисня мусить ся означити буквами *FeSO*.

Пригляньмо ся тепер ближше хемічним сполукам.

Возьмім приміром нашу звичайну сіль: складаєть ся вона з двох первнів: соду (Natrium) і хльору (Chlor), а то так, що із 100 гр. соли одержуємо 40 гр. соду (*Na*) а 60 гр. хльору (*Cl*), значить, на кожний грам соду, припадає півтора грама хльору; коли возьмемо 1000 гр. соли, то одержимо 400 гр. соду, а 600 гр. хльору а на 58·95 гр. соли 23·58 гр. соду а 35·37 гр. хльору — словом, яку небудь скількість соли розложимо, одержимо все півтора разів більше грамів хльору як соду.

100 гр. квасу флюорового (*HFl*) дають нам 5 гр. водня (*H*) а 95 гр. флюору (*Fl*), а 20 гр. тогож квасу дадуть нам 1 гр. водня

Самі себе берем на сміх,
Моя нещасна мамо,
Трагікомедіє, зі всіх
Найтрагічніша драма!

Чому так рвем ся в небосклон,
А світ нас погнобляє?
Чому як сон, чому як сон,
Житє нам улітає?

а 19 gr. флюору — значить: в першому і другому случаю одержуємо все 19 разів більше грамів флюору як водня.

100 gr. квасу сольного (*HCl*) дають нам 2·75 gr. водня а 97·25 gr. хльору, а 36·37 gr. того квасу 1 gr. водня а 25·37 gr. хльору; то есть, все на 1 gr. водня припадає 35·37 gr. хльору, а вкінци в нашій звичайній воді, що складаеть ся із водня і кисня, одержуємо з розкладу рівнож без огляду на єї скількість все на кождий грам водня 8 грамів кисня. І противно: 60 gr. хльору і 40 gr. соду лучать ся разом, даючи нам 100 gr. соли, 5 gr. водня і 95 gr. флюору дають 100 gr. квасу флюорового, 1 gr. водня і 35·37 gr. хльору дають 36·37 gr. квасу сольного, а вкінци 88·89 gr. кисня і 11·11 gr. водня 100 gr. нашої звичайної води. Колиж би ми взяли 60 gr. хльору і 60 gr. (а не 40 gr.) соду то побачили-бисьмо, що 60 gr. хльору злучили-б ся лиш із 40 грамами соду, даючи нам 100 gr. соли, а решта т. е. 20 грамів соду лишить ся свобідна, несполучена. Очевидно, діеть ся се тому, що хльор із содом можуть лучити ся лиш так, що на кождий грам соду йде півтора разів більше грамів хльору — значить, в сьому случаю для 20 грамів соду нестало вже хльору і щоби сьому зарадити, ми мусіли би додати ще 30 gr. (т. е. півтора разів більше від 20 gr.) хльору. Подібно 10 gr. водня і 95 gr. хльору дають нам 100 gr. квасу хльорового, полишаючи ще 5 gr. свобідною незвязаного водня, 1 gr. водня і 45·37 gr. хльору дають 36·37 gr. квасу сольного з виділенєм 10 gr. свобідного хльору, а 90·89 gr. кисня і 11·11 gr. водня дадуть нам 100 gr. води і 2 gr. свобідного кисня. Із тих кількох примірів бачимо наглядно, що у кождій хемічній сполуці стоять завжди складові її первні у певнім відношеню тягаровім, постійнім і питомім виключно для сієї сполуки; яку небудь скількість якого небудь тіла зложеного розложимо на складові його части, побачимо, що ті тягарі стоять у строго означенім відношеню постійнім і питомім для сього тіла зложеного — і на відвороть: хочачи утворити із якихсь первнів тіло зложене, мусимо їх зложити у певних, строго означених відносінах тягарових, постійних і питомих лиш для сієї сполуки, що її хочемо утворити.

Коліж возьмемо якогось первня більше від скількості відповідної сьому строго означеному відношеню тягарів, то надмір лишеть ся незлучений, свобідний. Сьому не противить ся ні один первень і ні одна хемічна сполука — а проте хемія мусить признати загальним правом природи сей факт, що: первні лучать ся із собою у постійних тягарових відносінах, питомих для сполуки.

Повисше згадане право не виключає очевидно зовсім сієї можливости, щоби первні лучились не лиш у однім але й у кількох

відносінах тягарових, витворюючи очевидно в той спосіб тількиж різних від себе хемічних сполук.

Правда, що із наведених повисше примірів случайно сод (*Na*) і хльор (*Cl*) лучать ся зі собою лиш так, що тягар соду стоїть у такому відношеню до тягару хльору як числа 2:3; творячи в той спосіб одну одиноку сполуку соду і хльору т. зв. сіль звичайну, у иньшому відношеню тягаровім хльор і сод не лучать ся ніколи, подібно сьому водень (*H*) з флюором (*Fl*) лучать ся лиш у відношеню тягарів 1:19, даючи одиноку сполуку тих двох первнів, квас флюоровий, а водень (*H*) із хльором (*Cl*) лучать ся знов лиш у відношеню тягарів 1:35·37 утворюючи рівнож одиноку сполуку тих двох первнів т. зв. квас сольний. Але водень (*H*) з киснем (*O*) творить вже дві сполуки; одна звана звичайно водою відзначаєть ся тим, що на 100 гр. її одержуємо водня 11·11 гр. а кисня 88·88 гр., значить, тягар водня до тягару кисня відносить ся тут так як 1:8 — друга сполука тих двох первнів звана перекисом водня дає нам на 100 гр. 94·08 гр. кисня а 5·88 гр. водня, значить, тягар водня до тягару кисня відносить ся тут як 5·88 : 94·08 то єсть як 1:16, а з сього бачимо, що на 1 гр. водня йде кисня в тій другій сполуці два рази більше як в сполуці першій.

Тяжко із сього одинокого случаю висновувати які небудь заключеня або права, до сього треба би розглянути коли не всі то бодай значну скількість анальогічних фактів — та замість сього ми наведемо ще один примір дуже цікавий та незвичайно переконуючий. Азот*) (*Nitrogenium N*) із киснем творить аж пять різних сполук; з розкладу тих сполук показуєть ся, що: перша сполука (закис азоту) дає на 14 гр. азоту 8 гр. кисня, друга сполука (окис азоту) дає на 14 гр. азоту 16 гр. кисня, третя (безводень азотистий) дає на 14 гр. азоту 24 гр. кисня, четверта (двокис азоту) дає на 14 гр. азоту 32 гр. кисня, пята (безводень азотовий) дає на 14 гр. азоту 40 гр. кисня; з сього бачимо, що коли в першій сполуці азоту з киснем припадало на 14 гр. азоту 8 гр. кисня, то в другій сполуці тих двох первнів припадає на ту саму скількість азоту два рази більше кисня, в третій три рази більше, в четвертій чотири, а в пятій пять разів більше кисня як в першій сполуці — значить ся, у всіх пяти можливих різнородних сполуках азоту і кисня скількості тягарові кисня, що припадають на ту саму скількість азоту, стоять досебе в відношеню чисел 1 : 2 : 3 : 4 : 5, а проте у відношеню чисел цілих і то дуже простих. Так само дієть ся із усіми иньшими сполуками всіх иньших первнів, що лучать ся зі собою нелиш у одному, але й убільше відношенях тягарових се

*) Газ, що змішаний з киснем творить наш воздух.

єсть рівнож загальним правом природи, а називати мемо його правом многократности відносин тягарових.

Оба сі права постійности і многократности тягарових відносин називаємо звичайно загальною правом Дальтона, на честь сього геніяльного вченого, що перший звернув увагу на ті цікаві явища у природі.

Право Дальтона не єть ніякою теорією, се лиш безперечний факт стверджений безчисленними досьвідами, а ціла заслуга Дальтона полягає на тім, що він на се явище у природі звернув перший свою увагу та прибрав його у форму людської думки. Але людський дух ніколи не вдоволяєть ся самим реєстрованем знаних вже явищ та пізнаванем нових, він ставить собі сейчас питання: чому ті явища відбувають ся так а не інакше — він дошукують ся остаточної причини явищ та на основі знаних вже фактів додумуєть ся, яка причина, із численних иньших можливих, єть найімовірнійшою, то єть, ставить гіпотезу. Така вже вдача людського духа, то й тому ми не можемо дивувати ся сьому, що і Дальтон поставив собі таке питання: „чому?“ та старає ся ва нього відповісти після становища тодішньої науки. Розумованє Дальтона було зовсім льогічне, та притім дуже просте. Численні досьвіди переконали його, що первні злучуючи ся зі собою, тратять зовсім свої питомі індивідуальні ціхи, утворюючи тіло зовсім нове о ціхах зовсім відрубних: сріблиста ртуть і жовта сірка дають червоний киновар, два гази кисень і водень дають звичайну воду; отрійний хльор і сод дають конечну для життя сіль і т. д. і т. д.; значить ся, з тими первніми, що сполучують ся, заходить якась дивовижна переміна.

Досьвіди Лявуазієра доказали знова напевно, що при сполуді тіл нічо до тих тіл не входить нового ані нічо їм не убуває, складові части кожної сполуки можна в кожній хвилі одержати назад і то в такій самій скількості, в якій ми їх злучили з собою — значить, ті згадані переміни не суть наслідком якихсь посторонних впливів, а лиш результатом самого процесу злученя ся первнів у тіло зложене. Але найменша частинка води єть водою, зложеною так як і вся вода із водня і кисня, а найменша частинка киновару киноваром зложеним, так як і весь киновар із ртуті і сірки — видно, що матерії злучуючих ся первнів перемішують ся основно зі собою і так докладно, що мішавши ся зі собою, витворюють тіла о свійствах фізичних і хемічних зовсім иньших та цілком відмінних від свійств матерій злучуючих ся первнів.

Ся згадана відмінність ціх фізичних і хемічних з правила так значна, що нам мимо волі насуваєть ся думка, що матерія первнів злучуючись, витворює зовсім нову одностайну матерію сполуки. Але колиб так було, то ся нова одностайна, для себе самостійна матерія

сполуки повинна мати всі свійства первнів, а тимчасом так не єсть; материя сполуки даєть ся в кожній хвилі розложити на складові части, і то нераз дуже легко, а коли возьмемо на увагу, що і найменша дрібочка сполуки даєть ся розложити на складові первні, значить, материя сполук не єсть ціла однородна і одностайна — бо і в найменших єї частинках складових первнів, так що в кожній найменшій частинці води мусять бути єще частинки водня і кисня а в кожній найменшій частинці киновару частинки ртуті і сірки. Можуть тепер бути дві можливости: або єї найменші частинки первнів суть все аж до безконечности подільні, або то суть свого рода одиниці вже більш не подільні — атоми.

В першому случаю, колиб подільність тих частин не мала ніяких границь, могли-бисьмо мати або безконечний ряд сполук двох первнів, або один первень утворюючи з другим більше сполук лучив би ся із ним не лиш у відносінах чисел цілих а і у відносінах чисел дробових або й не вимірних. Коли у воді водень із киснем злучений у тягаровім відношеню чисел 1:8 а у перекисі водня в відношеню 1:16, то нас тут дивує дуже ся обставина, що ми ані в природі не маємо, ані штучно не можемо витворити такої сполуки, де би тягар водня до тягару кисня стояв у такому відношеню як числа 1:4 або 1:2 або 1:1 або $1:1\frac{1}{2}$ або $\frac{2}{5}:\frac{3}{4}$ і т. д.

Дивує се нас тут тим більше, що як показуєть ся з досвєдів, у найменшій частиночці води єсть не одна але що найменше дві частинки водня — длячогож ті частинки не розділять при нагоді сю найменшу частинку кисня, або длячого якась часть приміром половина єї не відділить ся колись від частинок води, так як се дієть ся часто із перекисом водня, внаслідок чого розділюєть ся він очевидно на воду і вольний кисень? Приймаючи подільність тих найменших частинок первнів, що входять в склад найменших частинок сполук, ми не можемо в ніякий спосіб прояснити собі тих явищ постійности і многократности відносин — а проте нам остаєть ся одинока можливість не признати єї части неподільними атомами.

Єї і тим подібні наведені факти а передусім права постійности і многократности відносин змусили проте Дальтона до проголошеня давно забутої гіпотези атомістичної будови матерії, вносячи в той спосіб до науки хемії новий фермент, що вплинув незвичайно благодатно на розвій єєї уміетности.

Після єєї на ново воскресної гіпотези, складаєть ся материя тіл зложених із незвичайно маленьких частиночок „молекулів“; кожний молекул має усї свійства сього тіла зложеного, та фізичними способами не даєть ся вже більше розділити, але хемічно даєть ся розложити молекул на одробиночки тих первнів, що з них склада-

еть ся дана сполука. Сї одробиночки первнів, що входять в склад молекулів, суть неподільні — суть атоми. Атоми одного і того самого первня суть зовсім однородні, атоми ріжних первнів ріжняють ся передусім величиною і тягаром. І так: найменша частинка kwasу сольного, то есть його молекул, складаеть ся з одного атому водня і одного атому хльору (се значить в хемії HCl), а що кождий атом хльору есть 35·37 разів тяжший від одного атому хльору, проте не диво, що в згаданім kwasї припадає все на один грам водня 35·37 грамів хльору. Молекул води складаеть ся з двох атомів водня і одного атому кисня (се означаеть ся HO), кождий атом кисня есть 16 разів тяжший від одного атому водня, а проте 8 разів тяжший від двох атомів водня; тому то у водї на кождий грам водня йде 8 грамів кисня, а з той-ж самої причини в перекиси водня, що його молекул має по два атоми кисня і водня (H_2O_2), се відношене есть як 1:16.

Гіпотеза атомістична, вновлена Дальтоном, вияснює, як бачимо, дуже легко усякі прояви хемічні, проте здобула собі від разу багато сторонників, а до сього вдирала ся вона у найбільш таємне питане внутрішньої будови матерії, а проте так сторонники як і противники атомізму, стараючи ся розслїдити стійність сїєї гіпотези, мусїли робити численні дослїди у сьому напрямку та поставили тим для хемії сю величну цїль, що нею пишати меть ся умієтність еще довгі столїтя — а то роз'яснене остаточної будови усїх сполук і первнів, то есть будови усїєї всесвітньої матерії.

Очевидно гіпотеза Дальтона пояснюючі дуже добре явище постійности і многократности відносин тягарових, не роз'яснювала впрочім еще справи остаточної будови матерії — вона дала лиш товчок до численних і пильних розслїдів у сьому напрямку — та ми полишаємо собі на пізнїйше відповідь на се питане, о скїлько сучасні нам науки зближують нас до розвязки сїєї таємної загадки усього бутя. — На всякий спосіб Дальтон і його сучасники мусїли собі сказати еще нераз гірку правду: *ignoramus et ignorabimus!*

C. В.

НОВИЙ ТЕРРОР!...

Коли 14. ст. ст. лютого російський міністер народньої просвіти Мик. Боголепов приймав в салї міністерства в Петербурї ріжних людей на аудієнції, Петро Карпович, колишній студент московського опїсля дорпатського а тепер берлінського університета,

пострілив міністра саме в тій хвилі, як міністер стояв біля нього недалі за один крок. Куля цілила в ший. Міністер звалив ся як мерлий*). Счинив ся загальний переполох. Закричали: „Лови, тримай злочинця“. Але Карпович кинув спокійно револьвер на землю і сказав: „Я не втікаю“. Його арештували. Слідство ведеть ся під проводом самого міністра справедливости, але по офіційальним відомостям досі причина, з якої Карпович зважив ся застрілити міністра, „невідомо“.

Така відомість облетіла усю російську державу і нікого не здивувала. Кождий, хто стежив останні 2 — 3 роки життя російської молодіжи, надіав ся сього, а що сей вистріл не є випадком, що він є тільки першим у новій серії політичних убійств в Росії, про се здаеть ся двох думок не має.

Розуміеть ся, хочби як слідство провадив і сам міністер справедливости, ніяких особистих причин, з яких-би Карпович стріляв Боголепова — не найде, просто тому, що їх не має. Останні студентські розрухи й сабдачина мали свій вплив, але тільки тому, що стріляно саме Боголепова, а не кого иньшого, та може перший вистріл роздав ся трохи швидше, ніж він мав роздати ся — от і все. Ніяких особистих відносин у Карповича з міністром не було, участи у останніх розрухах Карпович не брав, бо був, як відомо, на берлінським університеті, а нарешті, прозьба, з якою він прийшов у галю міністерства, була тільки средством, щоби бути допущеним до міністра. Маємо діло зі звичайним перед двацять роками в Росії — політичним убійством.

Політичне убійство — річ досить відома в Європі. Отже сі поодинокі кроваві вибухи, здаеть ся, не одно й те саме в Європі й Росії, і може подекуди мають спільні риси.

Європа знає дві форми політичних убійств: одна — се поодинокі вчинки окремих одиниць, політичних утопістів, що сподівають ся переміни загального суспільно-політичного ладу — по усуненю з політичної, а навіть житевої арени одного з перворядних діячів політики. Клясичними примірами являють ся Шарльота Корде, і німецький студент Занд. Коли початково сі випадки були ідеалізовані — поетами й художниками, то з часом спокійна критика оцінила їх по заслугі і на сторінках історії вони займають цілком осібне місце не дуже далеко від старинного Герострата.

Друга форма — се знамениті події анархістів. Анархія не чужа річ для російської суспільности. Не дивно, що батьком її уважають російського емігранта Бакуніна. Коли вона не теж саме, що російський тероризм, то бодай рідна сестра його. Ріжницю треба

*) Від сеї рани мін. Боголепов помер через два тижні, 2. марта ст. ст.

бачити у провідній ідеї. Анархія, особливо коли вона виявляє ся у Франції у нападах на цілі верстви суспільности, згадаймо бомби в парламенті, театрі, кофейни і т. д. — уважала метою своєю: знищити, викоренити цілком всю буржуазію, иньші класи з боку економічного паразитні. Розуміть ся, абсурдна мета та сама тактика довгий час не могла мати місця в культурній країні. Вона мусіла відмінити ся і відмінила ся зверхною формою, а не змістом. Анархісти уоружили ся проти осіб, що стоять на чолі держав. За не дуже довгий час жертвами анархії пали: французський президент Карно, цїсарева Елісавета, король Гумберт, дехто з міністрів, не числити покус, що не кінчили ся смертельно. Отже в сій формі анархія має метою викоренене державних осіб, очевидно тому, що вона набрала інтернаціональної закраски, побирає собі жертви із різних держав, представників різних форм державної власти, навіть осіб різних політичних напрямів.

Політичні убійства в Росії — иньша річ. Се тактика певної російської політичної партії, так званих терористів. Ся партія має конечною метою політичний переворот у російській державі, й як средство, котрим повинно ся примусити уряд згодити ся на переворот, має бути ряд смертельних присудів і кар, які видає комітет партії на більше значних урядовців. Таким чином тактика російських терористів містить ся у тім, щоби налякати уряд, і в той спосіб вимогти на нїм радикальні реформи. Така тактика — се збруя слабого. Розцвіт діяльности сеї партії були сїмдесяті роки минушого столїтя. З якою енергією партія переводила свою тактику в жите, красно євїдчить така серія убійств, як: Крапоткіна в Харкові, Стрельникова в Одесї, бар. Гейкінга в Києві, Мезенцева в Петербурзі і т. д. Досить того, що на царя Александра II. було зроблено чотирнайцять нападів, і нарешті великий успіх сеї партії дня 1. марта 1881. року — вбійство царя. Оскільки партія опирала ся на симпатії суспільства, євїдчить суд над Вірою Зазуліч. Вистріл її в петербурського градоначальника Трепова не дав бажаного наслідку.*) Її арештовано; а як се був час ліберальних реформ в Росії, то суджено її прилюдно перед судом присяжних засїдателїв. Серед присяжних були особи із висших слоїв суспільства. Присуд був „не винна“. Віру зараз пустили на волю, а численно зібрана публіка, що повитала присуд оплесками, вчинила на улиці цілу манїфестацію. Хотїли Віру нести на руках, але жандарми вмїшали ся і заборонили. Вона сіла в карету, тоді публіка випрягла коней і мала везти карету; коли жандарми і се забороняли, тоді студент Сідорацький почав стрїляти в жандармів, але замість у якого з них,

*) Куля вмучила в живїт, але Трепов прожив єще багато років з сею кулею.

стрілив у студентку і в одного чоловіка з публіки. Після того, чи він сам себе з розпачі застрілив, чи жандарми у відповідь на його стріли не помилилися — зісталося невідомим. Але вже більше з того часу терористів судом присяжних не суджено, аби не давати публиці нагоди виявляти свої симпатії, і сама Віра Зазуліч мусіла з Росії утікати.

Уряд розпочав з терористами енергічну боротьбу. Не легка праця повести статистику всіх повішених, розстріляних, засланих на каторгу, замкнених на ціле життя до Шлієсельбургу. Але в кождім разі уряд підлягав жаданям свого ворога, і мусів йти шляхом реформи.*) Але — по 1. марті 1881. р. трон перейшов до Александра III. Уряд відмінив ся. Всі поступові, що були в уряді, мусіли уступити. Уряд зрозумів, якого він ворога має в терористах. Він побачив, що має діло з гуртом людей, що хотять і опирають ся на симпатії суспільства, то в кождім разі не може оперти ся на народні маси. Зрозумівши се новий уряд рішив зломати, знищити, викоренити російський терор в як найрадикальнійший спосіб і він виконав свою задачу ідеально. Все, що лишало ся в Росії між суспільством, не тільки революційного, а скільки-небудь поступового, все те мусіло забирати ся на Сибір, коли не еще дальше!

Уряд розпочав політику реакції, пригноблення, репресії... Вся доба царюваня Александра III. єсть добою касованя тих реформ, що були заведені за Александра II. Пересьвідченими принципами Александра III. були: національність, самодержавство, православіє. Національність — треба розуміти обрусеніє і пригнобленя всіх національностей окрім московської, самодержавство — значить нищеня всіх автономних прав і взагалі всяких поступових змагань, нарешті православіє — се підле насильство і повне непризнаня ніякої свободи совісти. Політика з такими трома провідними принципами гнітила російську державу до смерти Александра III. Перейшов престол до Миколи II. і політика ні крихти не змінила ся. Таким чином після бомби, убившої 1. марта 1881. року царя, житя усеї російської держави за протягом двацяти років являєть ся переживанем гнетучої репресії без просьвітку, без події, без яких будь познач інтелектуального, суспільного житя; і як-раз через двацять років тому, 14. лютого 1901 р. залунав вистріл в міністра і вистріл не случайний. Минув тяжкий, довгий антракт і дія знова почала ся.

Розумієть ся, не легка задача брати на себе оборону тактики терористів ні з боку морального, ні з боку наукового обгрунтованя їх політичної теорії. І мораль і наука свій присуд над теорією і так-

*) З відомости, що уряд починав мирні переговори з терористами через Драгоманова, але о скільки се певне — не знати.

тикою терористів висловили в як найострійший спосіб, а що-до життя, то воно красно наказало, яку долю мають бодай поступові рухи, коли вони не спирають ся на ширші верстви суспільства. Через двацять років обговорюваня, критика і виясненя помилок терористів були улюбленою темою студіюваня російської молодіжи. Антипатія до сеї тактики, здавало ся, запанувала у всіх; отже тим часом тактика воскресла, і воскресла, здаєть ся, в тій самій формі, в якій завмерла перед двацятьма роками. Причину такого буцім-то нелюдічного явища в житті можливо пояснить тільки в єдиний спосіб.

Коли тероризм двацять років перед сим і тепер опираєть ся на ту-ж саму теорию, вживає тіє-ж самої тактики, то причини появиня його в житті тоді і тепер як-раз цілком противолежні. Тероризм семидесятих років прийшов після надзвичайного небувалого перед тим в Росії духового піднесеня. 1861. рік знесене панщини, реформа суда, заведене земського укладу, полекші в військовій службі, особливо скасоване кріпацтва — се було таким стрясенем всіх верстов суспільства, який сам собою минути не міг. Раз ухвачені в бурливу течію духові сили муїли перги з усією енергією вперед і ніякі перепони удержати їх не могли. Их можна було зломити, але не адержати. Доки уряд встигав потрапляти за духовими силами поступового суспільства, доти між урядом а суспільством був лад. Але коли уряд спинив ся, спинити суспільства він не міг. Вони попали у ворожі відносини, між ними почала ся боротьба. Уряд опирав ся на народні маси увільнених кріпаків, на зреформоване військо, на силу ф зичну, грубо-реальну; гурт поступової інтегенції на свою-духову силу. Але він в боротьбі з урядом спробував вжити також грубої сили — терор, і уряд побачивши, що спинити сього терористичного гурту не можна, зломив його, знищив, викоренив... І скінчив ся двацять років перед сим терористичний рух, що вийшов після духового піднесеня суспільства, був рухом наскрізь перейнятим сьвітлим оптимізмом, надією на красну будучність. Кождий вистріл тоді відпроваджував ся рожевими мріями. Рожевий оптимізм що-до будуччини був найхарактернішою одзнакою тероризма двацять років перед сим. Зовсім иньше тепер. Двацять років гнету і реакції встигли вибороти нове покоління. Безвідрадность, безнадійність налягає на се покоління всім своїм тягаром. В значній мірі воно зжило ся з сим, звикло до темряви, являєть ся поколінням „хмурих людей“. Але молодіж не встигла зректи ся усяких надій, а тим більше жадови життя. Навпаки жадова життя розвиваєть ся може ненормально, але тим сильнійше. Прожить двацять років день за днем сьогондя як учора, завтра як сьогондя, нічого не пережити, нічого не почувати, ніде не бачити просьвітку — молодіжи не сила!

Нерви напружують, розпука обурює і з глибини душі вириваєть ся стогін: „жити! жити! почувати жите!“ Наукові теорії бліднуть, щоденне життя волочесь по світу, стає нестерпиме, безпросвітність навкола примушує хватати ся за бритву спасеня, за... убійство. Террор може навіть без надії на красу будучність — річ страшна, і він є ділом самої молодіжи, молодіжи, що зросла за останні 20 років. Озлобленність, зневіра, лють, безнадійність — відрізняють сучасний террор від попереднього. Стріляти, убивати і... не вірити навіть в добрі наслідки сього убійства, не вірити в успіхи, побіду — яка тут мораль, яка логіка?... Неморальний стан викликав ненормальне явище.

Сьогорічний террор, перші убійства — се несвідоме, інстинктове шамотане будь-що-будь гарних душ, що сильно відчують, ясно розуміють нестерпиме положене російського суспільства. Вони до глибини душі почують, що так дальше не повинно і не може бути, но разом не бачать виходу, ратунку і розпука пхає їм у молоді, поривисті руки обогодний меч, меч страшний, але побіди... непевний!

Чиж винні вони, ті, що в тюрмі зросли з сильною жадобю світла, життя?... Хто відчуває в собі силу, але щирю, без перфідії — нехай кине на молоді серця каменем, на тії серця, що чашу недолі випили до дна, а ще не стратили охоти служити загальному добру!..

Хрожіка з нашого життя.

З „Кружка українських дівчат“.

Перші загальні збори товариства „Кружок українських дівчат“ у Львові відбули ся дня 17. марця с. р.

Тов-а *Нат. Будзиновська* говорила про мотиви, що дали товчок засновати окреме товариство українських дівчат. Ширше пояснила його мету, яка лежить у самообразованю, розбудженю інтересу до суспільного життя, підготовленю до праці в тім напрямі, зазначивши, що кружок повинен нашу жінку впровадити в життя суспільности, як діяльну одиницю, як конечне колісце у народнім механізмі, повинен уоружити її до сповнення усіх обовязків суспільної одиниці.

Зборам проводила тов-а *Ірина Шухевичівна*, секретарювала тов-а *М. Підлісецька*. По прочитаню і обговореню статута вибрано виділ, до якого увійшли товаришки: *Н. Будзиновська* як голова, *М. Ардашівна*, *Ол. Березницька*, *Ст. Левицька*, *Мар. Підлісецька* і *Дар. Шухевичівна* як виділові, а *М. Борковська*, *І. Дольницька* і *О. Дуткевичівна* як заступниці виділових. До контрольної комісії вибрано: *Т. Дольницьку*, *Ір. Січинську* та *Ір. Шухевичівну*.

На внесене тов-и *Ір. Січинської* загальні збори поручили виділови звернути ся з відозвою до членів „Кружка“, що живуть на провінції, аби вони заняли ся просьвітою селянських дівчат, уряджували відчити для них і закладали товариства.

Се мав би бути початок суспільної роботи, перший крок до умового піддвиження українського жіноцтва.

На найближшій засіданю виділу „Кружка“ вибрано тов-у *Березницьку* заступницею голови, тов-у *Дар. Шухевичівну* секретаркою, тов-у *Підлісецьку* бібліотекаркою, а тов-у *Ст. Левицьку* касиеркою.

Окремо свого локалю „Кружок“ поки-що не має, тож сходини відбувають ся в комнаті „Читальні Просьвіти“ (Ринок 10), там містить ся тже бібліотека товариства.

Виділ випрацював уже програму відчитів і так перша серія буде займати ся переважно белетристичною літературою українською та чужою. Сю серію відчитів заінавгурувала вже тов-а *Н. Будзиновська* опрацьованем теми: „Жіночі типи у Шевченка“. Відчит відбув ся в неділю 24. марця. На дальше рішено устроювати що неділі і сьвята сходини з відчитами.

Відозва.

Товаришки і Сестри!

В теперішній добі осьвідомлення широких мас і праці над їхнім культурним розвоєм, коли здобутки людського ума популяризуєть ся щораз більше і більше, коли здемократизоване знаня поступає так скоро вперед завдяки людовим університетам, читальням, просьвітним вічам і різнородним популярним видавництвам, то в цілій тій досяглій і дуже важній роботі добачуємо одну дуже важну недостачу, а то сю, що тов ширене національної, політичної, чи взагалі культурної сьвідомости між широкими масами населеня обмежуєть ся майже виключно лише на одну половину нашої суспільности, іменно мужеську. На наше жіноцтво взагалі, а на дівчата зокрема, рефлекс-

туєть ся у тій культурній праці дуже мало, коли вже їх зовсім не виключуєть ся.

І як з одного боку бачимо значний поступ в осьвідомленю широких мас нашої суспільности, то поступ сей дасть ся замітити лиш серед мужеської половини, з другого боку наше жіноцтво полишуєть ся на далі у цілковитім застою.

Розумієть ся, що такий стан єсть наскрізь аномальний, бо культурне піддвигнене нації повинно поступати рівномірно, повинно обгортати як найширші маси і рівнобіжно повинно старати ся піднести духово і жіноцтво та сим способом підготовити його до як найлучшого сповнення усіх обовязків і повинностей, які вкладає на нього родинне і суспільне жите.

Розпочати сю важну роботу і провадити її зі сьвідомостию мети се, Товаришки, наш перший і найважнійший обовязок, се наше завдане у найближшій будучности.

Тут ми дівчата повинні вийти вже раз з блудного колеса вічних нарікань на покривджене жіноцтва і пустословного домагання якихось прав, ми повинні вперед старати ся сповнити свої обовязки, вихіснувати усьо, що можемо вихіснувати і що вихіснувати давно було треба!

Перший наш обовязок взяти ся зі щирим жаром за те, що давно де праці нашого ума і наших рук; перша наша повинність доповнити культурну роботу наших батьків і братів, розширити її на ціле наше жіноцтво!

Що до такої роботи можемо сміло приступати, на се безпеку дає нам постійний приріст сьвідомих дівчат, котрі не лише відчули, але й зрозуміли важкі обовязки жєнщини в суспільности, а з другого боку пізнали сумне положєне загалу нашого жіноцтва, особливо селяньського, і зі щирої душі раді-б йому помочи, бо відчувають пєкучу потребу такої помочи, бо розуміють її вагу...

Коли однак досі не бачимо видатної праці тих сьвідомих одиниць, то причиною сього єсть брак усякої організації, недостача взаїмного порозуміння і хочби загального плану роботи.

Ми пересьвідчені, що багато з нас дуже радо взяло би ся до роботи, що до тепер було би вже значно більше зроблено, колиб не тєє почутє відокремленя, що мусить параліжувати і найщирійшу охоту, колиб не те, що багато з нас не знає, як до діла забратись і як його дальше повести.

Відчуваючи конєчну потребу організації, з єдинення усіх сил охочих до праці, ми завязали наше товариство „Кружок українських дівчат“, розуміючи, як важке наше завданє, що його ми в почутю своїх обовязків зглядом нашого народа собі зачеркуємо, знаючи, як се тяжко тії обовязки совісно та успішно сповняти, вважаємо конєч-

ним услівем вперед самі підготувати ся, уоружити ся до роботи, се значить, ми мусимо поперед усього подбати про власне осьвідомлене!

І се має сповнити наш „Кружок“: Хочемо, аби „Кружок українських дівчат“ став нашою школою, нашим університетом, де би ми взаємно учили ся, порушували усї важні питання народного життя, обговорювали їх і вироблювали собі на них погляд, а побіч того студювали прояви культурного життя інших суспільностей, що в багато дечім можуть нам бути приміром. Хочемо, аби „Кружок“ став осередком життя усїх українських дівчат і то не лиш у Львові але у цілому краю. Він повинен мов тая сочка збирати думки і пляни усїх товаришок, з нього повинні виходити пляни і почини, у ньому повинні гуртувати ся усї українські дівчата, що дорожать розвитком нашого народа, що бажають по силам своїм йому пособляти...

І тоді ми викуємо зброю і тоді з нашого „Кружка“ піде культурна праця по цілім краю. А працю сю ми представляємо собі як організоване сільських дівчат, осьвідомлюване їх відчитами, заснованем бібліотеки і поважними розговорами.

Наше горяче бажане зорганізувати усе наше дівоцтво в численні товариства, зближити їх взаємно через живу переписку і вміну думок, одушевити одною ідеєю праці для суспільности!

Розуміть ся, що найлучшим средством до пропаганди таких думок серед широкого загалу українських дівчат була би окрема своя часопись, що її брак так наглядно даєть ся відчувати.

Та усьо тото можливе лиш при як найчисленнійшій участі усїх наших посестер, що розуміють, який вплив може і мусить мати сьвідома жєнщина не лише на родинне, але і суспільне, народне жите.

Тому кличемо до Вас, Сестри і Товаришки, приступайте в члєни нашого „Кружка“, з'єднуйте для нього щораз більше число не тільки члєнів, а і людий сприяючих його ціли, помагайте „Кружкови“ своїми радами, досьвідом і увагами, подавайте йому звістки про жите і бутє наших посестер-селянок, вказуйте на їхні потреби, пособляйте „Кружок“ материяльно, словом, не залишіть нічого, що може помогти розвоєви нашого „Кружка“!

За Виділ „Кружка українських дівчат“ у Львові:

Наталка Будзиновська

голова

Дарія Шухевичівна

секретарка

Зголошеня і всякі лисьма просимо присилати на руки секретарки товариства тов-и Дарії Шухевичівної, Львів, Собіщина ч. 7., а грошеві посилки (вписове 50 сот.; місячна вкладка 30 сот.) на руки касиєрки тов-и Стефанії Левицької, Львів, Домбровського ч. 6. Книжки до бібліотеки „Кружка“ просимо присилати на адресу Адміністрації „Молодої України“.

3 Перемишля.

В другім числі „Молодої України“ була згадка про пок. тов. Гриця Олексина, що він помер з голоду. Згадка ся так роззлобила якогось перемиського „парната на печі“, що в 43 — 44 ч. „Дѣл-а“ стараєть ся оборонити перемиську українську громаду, що вона в тому не виновата. Ми не будемо тут пробувати збивати низьких аргументів, та інсинуацій, ані що-до Олексина, ані що-до муштин, буцім вони гляділи тільки на декольте жінок та їх шовкові строї (зі сторони жінок дістав сей патріот знамениту відправу від д. Віри Лебедової в ч. 54.) — станемо лише на чисто позитивному ґрунті. Хоч для декого ся звістка, що Олексин помер не на чахотку а таки з голоду „зовсім не певна“ — так вона правдива. Покійний на груди ніколи не хорів, так і не міг на них померти. Такий факт, певна річ, дуже прикрий та пригнітаючий. Прикрий та сумний він ще тим більше, що професори та товариші знали про се, що він цілими тижнями не мав теплої страви в роті і не зарадили сему! А зарадити сему не було-б так дуже трудно, бо прецінь в Перемишлі є найбільша бурса на цілу Галичину на звиш 80 учеників. Олексин старав ся до неї, але не мав ласки та протекції, бо він — радикал! Хв. Виділ на його подане навіть нічого не відповів. А небіщик, бачите, не вмів просити, лизатись, та й за гордий був на таке понижене...

Покійник — людина дуже характерна та щира — був на свій вік надзвичайно образований, читав по російськи, німецьки, французьки, — писав поезії, оповідання, научні статі, виголошував відчити. Хто знав покійника ближше, його мрії — ідеали, його ідеально страсну любов та щире бажане працювати для закріпленої України — тому певне жаль стискає серце, що так скоро розпрацав ся з тим світом. Та що то всьо значить — він більше-б шкоди приніс, як користи, бо він — радикал! кажуть иньші. І що він тому винен, що родивсь з горячим серцем, палкою вдачею, стійким характером?... Надмірна праця, та безупинна борба з голодом зломли його енергію, підкосили нерозвитий організм.

Цілий Перемишль, звісна річ, обмотаний сітею шпіонів в мундурах і без мундурів, платних і безплатних. Останніми часами до сеї „чесної кумпанії“ прилучивсь ще о. Савчин, катехит української гімназії та москвофіл проф. Будзиновський. Впадають вічною порою на станції гімназіястів, перетрясають книжки, постіл, куферки... Шукають за „радикальними“ виданнями, книжками, хоч ніде таких доси не нашли. Такі ревізії відбувають ся тільки у Українців, у москвофілів ні. Москвофіли знають ся поміж собою, як лисі коні!

І в якій цілі ці трусениці відбувають ся? Звісно, щоб опісля проганяти з гімназії, та нищити, ламати молоді екзистенції. Чи се чесно та по християнськи — се о. катехиті байдуже!

Чи не все одно нам, коли уступить Бобжинські а наступить Лясковські, чи навіть Цьвіклінські? Чи можемо мати надію на зміну теперішньої шпiонської системи, коли вона вілась в кров та зісхлий мозок наших педагогів?...

В. Миколаїв.

З чужого життя.

СТУДЕНТСЬКІ РОЗРУХИ В РОСІЇ,

які в остатних часах проявили ся в ріжних містах, описує „Правительственный Вестник“ в таким хронологічним порядку:

Дня 4. марта зібрали ся студенти в Петербурзі перед Казанським собором і вирушили на Невський проспект. Коли поліція заступила їм дорогу, удались вони до ратуша, де списано 244 назвищ, між ними 41 студентів і 128 студенток. По списаню пустили всіх на волю. Обійшлося без пригоди.

Того самого дня прийшло до розрухів у Харкові. Після богослуження за Александра II. більше сотні студентів пійшло походом на університет, не хочачи мимо візвань поліції розійти ся. Грізнійші розміри прибрали розрухи вечером. Гург молодежи хотів устроїти демонстрацію перед редакцією „Южного Края“. До молодежи прилучила ся ще проча публіка. До 12. год. в ночи козаки розганяли демонстрантів. Арештовано загалом 136 осіб, а 24 з них задержано в арештах.

Дня 8. марта товпа студентів і студенток в Москві зібрала ся перед університетом і мимо завізваня поліції, аби розійшлась, вдерлась до актовї салі (університетської авлі) і там почала виголошувати промови. Тоді поліція спровадила маніфестантів силою до поблизької манежі (райтшулі). Було між ними 507 студентів, 101 жєнщин. Женщинам дозволего вечером розійти ся домів, але лиш 9 скористало з дозволу. Другого дня (9-го марта) 21 учеників передано шкільним властям, а 463 осіб задержано в арешті. Перед манежною зібралась товпа з 700 людей, але поліція і салдати розігнали

єї. О півночі знов розігнала поліція около 100 студентів і студенток, що зі сьпівами перетягали вулицями. — Дня 10. марта вечером товпи в кількох улицах вибивали вікна, але козаки і драгони розігнали їх. Около 400 людей спроваджено до манежі. Арештовано одного лікаря і 17 студентів яко провідників. — Дня 11. марта около 150 студентів і множество иньших осіб зібрало ся на площі „Охотний ряд“. Поліція спровадила до манежі 85 осіб і арештувала двох провідників. Того самого дня вечером підчас демонстраційних походів арештовано 2 студентів і одну жєнщину. — Д. 17. марта пополудни молодіж хотіла викликати розрухи, але поліція не допустила до того, арештуючи 12 студентів і 2 жєнщини.

До грізних забурень прийшло 17-го марта в Петербурзі. Три-тисячна товпа зібралась коло полудня перед Казанським собором. Поліції ніхто не слухав. Один студент відчитав відозву з жаданями студентства. Маніфестантів відділила поліція і військо від решти публики. На козаків посипались різні предмети. Пробовано розвинути білі і червоні прапори з ріжними написями. Один командант козаків дістав в голову зелізним молотком. Демонстранти вдерлись до собору, викрикуючи, мимо того, що правило ся богослужєне. Найстаршого духовного, котрий взивав їх до виходу, не послухали; доперва поліція виперла товпу з собору, арештуючи 399 студентів, 44 иньших осіб і 377 жєнщин, переважно студенток. Крім згаданого команданта козаків, ранєно тяжко одного комісаря поліції, а лекші рани потерпіли 20 поліцейських, 4 козаки і 32 цивільних осіб. Заряджено слідство.

До льондонських дневників телеграфовано з Петербурга, що сеєя послїдна демонстрація стоїть в звязи з виключєнем гр. Льва Толстого з православної церкви.

До інтелігенції!

Дня 11. січня 1901 опубліковано в „Правітельственном Вєстнікі“ вивок, який видала окрема рада, що складала ся з представитєлів ріжних урядів і остаточну резолюцію міністра народної просєвіти по причині неладу на кїївськїм університетї. 176 студентів присуджено віддати в військову службу на один рік, п'ятьох на два і двох яко подвійно винних на три роки.

Усього 183 студентів. 183 нових жертв всєросийської самодержави! Правда, ми привикли усьє зносити, ми привикли до безнастанних і бішєних пароксизмів самоволї, і не легко нас зачудувати числом страдаючих. Бож не абсолютне число, дивоглядне свєсіми розмірами, дивоглядне навіть для мрачної епохи Миколы I, важне

в данім случаю. Ні, але важне се, що тут доконано обурюючого насильства.

Важне се, що ту нарушено і задоптано в болото навіть ті видимі запоруки і форми, які ми, що не маємо прав, російські горожане, могли уважати до своєї пори за закони, що обмежують приновлене п'ястука.

Ми звертаємося до вас, родичі! памятайте сей роковий день 11. січня і знайте, що від сього дня діти ваші, котрих ви не зуміли виховати в душі, з правительственной точки погляду достаточного добромиснім, будуть мусіти зносити муштри та моральні муки в касарнях в царстві диких криків, наругань і палки, в царстві тих упрощених педагогічних приютів, котрі наше вітцівсько-печаливе правительство уважає явно за ліпше средство до заціплення в молодих заблуканих умах „здравих“ понятій.

І не заманюйте, не потішайте себе магічними словами „отбиваніе воинской повинности“. Ні, бо то всьо щоиньше а лишень не сповнюване „общесударственной“ повинности, бо для нього існують звисні точно означені правила і форми установлені загальним для всіх законом. Се не повинність тому, що нещасну молодіж прямо женуть в касарні і не звертають уваги ні на вік, ні на родинні відносини, ні попросту навіть на фізичну спосібність відданого в військову службу. Ні, се кара, кара огидна задля своєї противзаконности, безглуздо-жорстока і цілком не відповідає розмірам вини, если би яка дійсно була.

Чого домагається учаща ся молодіж? Она домагається права осуджуваня і прогнаня з поміж себе товаришів нап'ятнованих негідними поступками, она домагається права висказувати свої гадки про виклади і про спосіб діланя шкільного начальства і взагалі брати участь в осуджуваню питань, що відносять ся до внутрішнього університетського житя.

Хибаж се так много і така страшна річ, що домагається безпроволочного і лютого суду? Правда, правительству вигідно, щоби звисні поганці безкарно перебували в мурах університетських, бо они в купі з его наємними шпіонами творять забороло против „разрушительних“ стремлінь ліпшої частини студентства. Їму вигідно, аби професорські катедри були обсажені пришелцями, без знаня без научного імени, котрі відзначають ся лишень лизунством, підлотою та гешефтьярством — вигідно через те, що сі негідники готові сповнити всьо те, що їм наказано з гори, і вже напевно не зділають ніякого замаху на цілість теперішнього державного і суспільного ладу; і на конець єму безусловно не вигідно, щоби студентство мало голос в справі внутрішньої господарки висших наукових заведень а то через се, що ся свіжа струя зворушила би сонне болото, вия-

вила би всю гидоту та мерзоту, якою наскрізь пересякло сучасне університетське жите, і зробила би наші університети більш гідними їх високого звання — бути правдивими розсадниками просвіти в краю.

Ні, наше правительство хоче і шукає темноти, оно всіма силами стараєть ся піддержати ту невіжу, придавлюючи всякі змаганя, що стремлять до проясненя; оно робить так для того, бо знає, що лиш та загальна темнота і моральна гниль становлять основу его безграничної могутости, і ми видимо, що в тій борбі правительство перед нічим не зупиняєть ся, оно не надумує ся пустити в рух всякі можливі способи, хотяй були-б они безпощадні і немилосерні, і се ясно, що ту розходить ся саме о его істноване.

Последні два десятиліття — се соромнійші із сромотних черт нашої історії. За цілий той час ми ані на крок не поступили на перед з того місця, де булисьмо при кінци 70-тих років; що гірше, ми з кождим роком бистрійше ішли взад, до зреформованих порядків, доки на конець не утратили і сьої тіни свободи, котру одержалисьмо на початку панованя Александра II. Се була епоха якоїсь малодушности, боязливости та зради. Кілько разів трафляло ся, що в рішучій хвили наша культурна суспільність, перенята дикою панікою в пориві чисто животного страху, з ганьбою утікала з поля борби, полишивши на самоволю судьби своє передове військо, свою гордієть, свою надію, нечисленну горетку молодіжи самопожертвованої. І полишені гинули в непідпомаганій борбі, гинули сотками і тисячами в тюрмах, на засланю, на шафоті, а на закровавленім ними полю розцьвігала гарна китиця абсолютизму. В нічим і нігде не стрічаючи ані трохи серіозного відпору, реакція скоро росла, з кождим днем она все вище і вище піднімала голову та ударемняла все, що виходило з уровени звичайного нічтожества і мов казочна гидка потвора, все кріпше здавлювала в своїх кліщах всякі прояви суспільного життя. Чим більше плазували представителі культурної суспільности, чим трусливішими і чим більше малодушними они ставали, тим смілійше і жвавійше родили ся реакційні елементи, котрі спішили бішеною оргією відсьвяткувати так легко одержану побіду. І от ми видимо, як по усіх усядах царствує самоволя і насильство; ми видимо, як самі страшні та незвичайні учинки сповняють ся безкарно і ні одного слова, ні одного звука протестуючого. Скрізь загальна німота, загальне мовчане. Хто то і де то стогне і безсильно розбиваєть ся в тяжких кайданах, хтож то і де то гине, і всі ті стогнаня і голосіння придавлених судьбою покривають ся диким витем торжествуючих побідників.

Се епоха володіня поганця. Поганець, що до сьої пори ховав ся від чужих очий поза одвірки та угли, прокинув ся миттю, з гор-

до піднятою головою він вийшов на улицу і з цинічною щиростію заявив всему світу: Ото я поганець і в тім моя сила, що для мене нема нічого сьвятого, що нема гадки, котру я не зумів би зогидити і обезчестити, нема діла, нема установи, з котрої я не зумів би виймати живу душу, а сучасним та потомству оставити одну гореч незмитої слави. Так, я поганець, але власть, сила по моїй стороні, і горе всякій чесноті, всякому путньому ділу, бо оно згине під моїм заразливим впливом.

Коли вступив на престол Микола II., більша часть ліберально настроєних Росиян віддавала ся невпинній радості та очікувала незвичайно благих наслідків від молодости та м'якого серця нового царя. Бідні люди! они забули, що хотяй би навіть Микола II. дійсно був добрим чоловіком, не дурним і м'якого серця, він все таки не міг би нічого зробити тому, що фактична власть по давньому спочивала в руках самовільної бюрократії.

Від тої пори много протекло води. Житє гірко і безпощадно насміяло ся над легковірними мрійцями, оно розбило ті солодкі сні і рознесло їх з вітрами, як пожовкле осінне листе і з давньої радості не остало ся нічого крім важкого чаду.

І на що ще можемо ся надіяти? Чи ж не досить тих соромних діл, тої безстидної та напрасної наруги над самими елементарними нашими правами? Які-ж еще можливі єгипетські кари, щоби роз'ятрити огонь в серцю нещасного і боязливого російського горожанина — та щоби із вірно-підданого перемінити его в активного горожанина — борця — що домагав би ся уперто і насильно того, що йому після права належить ся.

Ні, пора, давно пора упевнити ся в тім, що Микола II точнісьнько такий сам як і Александер III. та Победоносцев. Дарма, і їх достойні дорадники добровільно в нічім не уступлять. Длятого конечно є борба безупинна і уперта а іменно така борба, котру давно ведуть різні соціялістичні групи і робучі верстви і неначе луна великої пожежі знов зоря ліпшої будучности освітлює она затемнений овид нашої живни — борба досі, доки не здобудеть ся необхідної політичної запоруки, котра ударемнила би безграничне пановане нагайки і дала би кождому горожанини російської землі можливість жити і мислити свобідно.

Партия соціялістів-революціонерів.

3 Москви.

Посередною дорогою отримуємо з Петербурга під датою 15. марця відомости, котрі вказують, що демонстрації зразу льокальні, обій-

мають що-раз ширші круги. До студентів прилучають ся тепер і робітники. Можливість поважніших забурень, що готові встрясти державою білого царя, не виключена...

На разі заповідає ся страйк загально-університетський. Страйкують вже висші наукові заведеня в Москві, Казані, Одесі, Харкові, Томску і Київі.

В Петербурзі застрайкував до тепер інститут гірничий. Слухачі інститута ухвалили розпочати страйк, супротив чого з розказу міністра замкнено інститут.

Дня 16. с. м. мали відбути ся „сходки“ студентів інститутів технольоґічного, комунікації і лісового.

На день 17. с. м. заповіджено демонстрацію в Казанській перекві, на котру розіслано кілька тисячів запросин.

Жаданя студентів російських суть слідуючі :

- 1) Знесене „тимчасових прав“.
- 2) Реформа університетського закона.
- 3) Поворот всіх студентів, відданих до війська.

Від одного з наочних сьвідків одержалисьмо слідуючий опис демонстрацій, що відбули ся в Москві дня 10, 11 і 12 марця. В демонстрації брало участь 5—6 тисячів людей.

Більшість творила приватна публіка зі значним процентом робітників. Демонстрація відбула ся перед університетом, в котрого зікнах видніли прапори з написю : знесене тимчасових прав. Як відомо, на підставі тих прав заслано много студентів в салдати.

Поліція не була в силі змусити демонстрантів до розходу, увязнила отже 754 осіб, переважно студентів, відпроваджено їх до уїзджалні, списано імена і пущено. Се списоване тревало до год. 4. рано. Арештованим не дано нич їсти. Двацять і три особи зімліло з браку сил. — Той сам кореспондент доносить, що в Харкові дня 6. марця відбула ся демонстрація, котра тревала до 12 г. в ночи. Поліція і козаки розігнали товпи нагайками. Один з побитих студентів (технольоґ) умер на другий день від тих побоїв. Арештовано 159 осіб. З сего числа випущено на волю 140. І в Одесі відбула ся демонстрація, що в ній взяла участь значна часть робітників. Демонстрація потягла за собою численні ревізії і арештованя.

Підчас обходу ювілея дневника „Новое Время“, що займає неприхильне становище супротив рухів студентських, молодіж академічна хотіла урядити демонстрацію перед льокалем редакції, але поліція розігнала єї.

В Москві академіки урядили демонстрацію з вибиванєм шиб перед палатою губернатора, що ним, як відомо, є великий князь Сергій.

Професори московського університета видали до студентів відозву, у якій покликають молодіж покинути страйк та розрухи, та віддати свої сили научній праці. Відозва є повна всяких фраз про високу мету університетського життя і т. д. Студенти відповіли на її ось як:

Ви сказали своє. Праса рознесла по всіх закутках Росії вашу авторитетну відозву, що буде імпонувати масі, сли не сутю — то подостатком імен представителів давнішого розсадника русскої просвіти. Позвольте-ж і тим, до котрих ви звернулись з тою відозвою, подиктованою вам, по вашим словам, любовю і повинністю, висказати ті чувства, які она у нас викликала. Ви змалювали нам ярку картину жертви, опутаної сітями, представляєте студентство стадом заблукавших овець, без розмислу служачих простим орудієм в руках підпольно зі злими намірами ділаючих людей, після забаганок котрих устроюють ся віча, страйки, „грандіозні маніфестації“.

Отся думка не нова; уже 15 літ она фігурує в правительственных повідомленнях о „безпорядках“ і так само як у вас, розвивалась она і розвивається поміж опікунами у „страсного бульвара“ і в устах „колегії“ професорів, які стоять до студентів ближче, і знають, що серед студентства, беручого участь в вічах, страйках, находять ся не лиш самі молодики, спосібні лиш „горячити ся“ і бути вівцями — думка ся дійсно являється ганебною, позірною і сьмішною. Вчепившись поверхової, дешевої аналогії між страйками в фабриках а нашим „страйком“, ви дорікаєте нам за се „неприличне студентови слово і діло „страйк“, що приневолює нас дивитись на університет, як на якусь „фабричне заведене і не хочете поняти змісту слова „страйк“ як форми протесту, що стремить до зміни пануючого в університетах чиновництва і фабрикації будучих чиновників, остаючих індеферентними до всего, крім малячих їх дипломів. Ви дорікаєте нам за се, що ми не оправдуєм надій народу, що віддає останні окрушки на нашу науку. Но, скажіть по совісти — чи переконані ви, що ми не віддамо нашого довгу народови, а чи „без перешкод“ минаючі курси, дійсно потрібні нещасному народови, коштом якого живють тисячі дипломованих бюрократів. Чи не багато більше народних „окрушок“ іде на скріплене інспекції і тим подібних „охоронних заведень“, як „на наше научне виховане“. Отії докори — вершок лицеміря! Ви говорите, що ми добились „временних правил“. Але самі признаєте наше положене не легким, а „університетські справи“ ненормальними. Чому ж змаганя змінити отсе положене, хоч би „ложнымъ путемъ“ заслугоє у вас на застосоване міністром-професором такої варварської кари? Ви лицемірно називаєте нарушене основних законів — віддане в Київі

і Петербурзі неповнолітніх і хорих в салдати. — „дрібною появою життя університетського“. Ви лицемірно говорите о „перспективі“ нагайки, коли вона панує по всіх усюдах. І по тім морі лицеміря ви предкладаєте нам „одинокую вірну дорогу“ — дорогу „точного прослідження фактів“. Чи ж не такою дорогою „точного прослідження фактів“ міністром-професором, попечителями і ректорами-професорами на нараді 1899 р. були установлені „перші необхідні реформи“: скріплене інспекції і шпionства, передача „дражливих“ обовязків педелів особам з висшим образованием, спільні квартири за високою платнею, доступні для тих, що їх не потребують, но з державою інспекції і вкінці преславна „зв'яз“ з інспекцією і професорами в виді ріжних датків і обовязкових практичних занять.

Ви домагаєтесь з нашої сторони „повного довіря“, щоб ви мали можливість помагати при приверненю до порядку „осложених університетських справ“. Но яку ми маємо поруку, що ви оправдаєте наше довіре і не „поможете“ до того, до чого „помагали“ ваші товариші в 1899 році? Чи вистарчає се, що ви називаєте себе нашими учителями, друзами і старшими товаришами, що дорожать честію і достоїнством університету? Дійсно, чого учили ви нас крім научних правд, що перейшли через фільтри правительственной цензури? Деж ті аудиторії і лекції, в котрих ви говорили о тих „етичних принципах“, що помагають „точно розпізнати праву дорогу від ложної“? Де і кому з нас проповідали ви „віру в всемогучу силу правди“? Де з вашої сторони приміри жертв за побіду тих правд?

Чи ті „курси“, що ви їх читаєте по установленій програмі можуть мати претенсію на щось подібного? Ні! Ви учили нас своїми примірами, як мирити ся зі всякими обставинами, як корити ся до непізнання, як оставати ся індеферентними на наруги з дорогих правд!

Ви наші приятелі?! Ви, що засудили нас на втрату научних занять на рік, котрих часова перерва вас „возмущає“, ви, що засудили нас на ганебні кари, на втрату підмоги суспільної, ви, що засудили нас вкінці на салдатство!!

Ви дорожите достоїнством університету. Ви, представителі університету, заключили тісний союз з „охранним отдѣлением“, ви прикликуєте між стіни університетські жандармів і поліцію, ви під їх опікою переводите іспити, говорите вдоволяючі баляси тим, що льялять ся на іспити, ви даєте учені степені ріжним неукам, що мають могучих опікунів (пр. Хвостова), ви ізза корпоративних інтересів бороните товаришів-неуків, що попались на катедру.

Ні! Ви не учителі наші, а люди 20 числа, чиновники і генерали від науки. Ви не приятелі наші, а споконвічні наші вороги,

і вороги правдивої просвіти. Ви не дорожите достоїнством університету, а ганьбите его своїм лицемірам і ложю!

Університет знаходить ся „в облозі“ не від невдоволення „усіх ранг і верств“, а від вас, представителів вищих ранг.

Чому ви, признаючи наше положене не легким, мовчали до сеї пори. Тепер надались знов жертви і стрейк до того, щоб ви заговорили, і... ви заговорили, але так по рабськи і так погано.

Письмо париських професорів.

До панів професорів університетських.

Високоповажані товариші!

Позвольте нам висказати сею дорогою пригре здивоване, яке обгорнуло нас на вістку про недавні події в Києві.

Старане про заховане, чи перестерігане порядку в університетах у всіх сторонах зависить від самих університетів. Бачить ся нам, що без огляду на рід політичного устрою державного, той привілей є конечний для тої високо моральної функції, якій підлягає образоване. Ми не можемо обмежувати ся лишень до самої передачі знання — ми обовязані виховувати (витворювати) характери. Університет — вживаємо сильного вислову д. Л. Буржуа — формує в собі сумління науки. Тому то як-раз годі нам зрозуміти поведене наших київських товаришів.

Коли студенти визвали розрух, що не мав особлившої ваги і, як усі зізнали, дотикав єдино університет, жандарі і козаки вдерли ся в університет і стали в нім поводити ся, як у своїй хаті. Професори не протестували проти такої інтервенції, а деякі з них навіть пособляли тому. Студенти не противили ся, а з ними поступили як з бунтівниками! 183 з них понесли строгі кари, що не мали нічо спільного з університетом. Сі кари визначив їм адміністративний трибунал, що судив їх без всяких правничих формальностей і то в неприсутности обвинених, які тим самим не мали спромоги — боронити ся. Професори засідали в тім трибуналі поруч з представниками армії і поліції. На нашу думку — університети цілого світа обовязані рішучо заявити, що відступають від всякої солідарности з тими своїми товаришами, які узнали можливим — прийняти і одобрити таку юрисдикцію.

Той моральний авторитет професорський, на яким хіба тільки тримаєть ся образоване — зовсім на певно провалить ся, коли ми будемо вдавати ся в такі компроміси.

Оригінал підписали пп. Лянґлюа, Сенюбое і другі менше знані. Обіцяли підписати Льовісе, Летурно, Секлю та инші.

Париж 1901.

Останні події в Харкові.

Ще не прогомніла цілком справа насильства на київськiм університеті, що відбила ся об уха цілої Європи і найшла відгомін у відозві професорів париського університета, коли знов маємо перед собою потрясаючі своєю брутальностию факти самоволі поліції зглядом студентів харківського університета.

Дня 19. ст. ст. лютого (5. марта) минуло сорок літ від знесеня кріпацтва. Студенти харківського університета хотіли помянути сей сьвітлий момент. Аудиторії пустками сьвітили, бо ледви 1 — 2 було слухачів. О 12. годині в полудне зібрало ся в соборній церкві багато студентів, по панахиді рушили лавно в сторону університета, сьпіваючи „Дубінушку“. Вже зачали розходити ся, як нараз з'явились козаки і одного студента збиди нагайками, що треба було відвести його до шпиталу. Потім слідували удари, звернені еще на кількох студентів. 60-тєох людей відділено і відведено на поліцію, куди зійшлось множество народа. Тут ґрупку студентів, що нараджувались над висвободженем товаришів, відведено на інспекцію. Від того часу інспекция була окружена студентами, інтеліґенцією і робітниками, аж до 6. години вечером. Особливу увагу народа звернула на себе присутність козаків в повній готовости (Bereitschaft). Около 3. години з полудня часть студентів з інспекції відведено в пересильную тюрму. Около 6. години вечером рушила товпа студентів, окружена масою інтеліґенції і робітників з піснею „Дубінушку“ „Ах! ти воля моя воля“*) з інспекції на Сумську до драматичного театру. Той демонстративний похід з грізною піснею викликав велике вражінє своїм революційним характером. Окруживши товпу, козаки не вагались кинутись на ню з нагайками, не вважаючи на се, що студенти рішучо заявили готовість пійти на інспекцію. У відповідь на їх заяву козаки кинулись з нагайками. Крик, страх, лемент і плач жінок, окрики поліції — все то змішало ся і творило пекольний акорд. Від тої пори демонстрация перестала бути виключно студентською, а громадна товпа рушила з Сумської улиці сьпіваючи грімко революційні пісні. Безпереривні натиски козаків і роти салдатів здержували многотисячну товпу, яка розій-

шласть около 12. години в ночи. Треба також згадати, що охороняючи дім Йосифовича, окружений товною, козаки виймили шаблі і були ними безоружних людей, не вважаючи ні на пол, ні на вік. Кілько було ранених, поки-що не знати та обіцяють нам донести.

Арештовані студенти сидять до тепер в пересильній тюрмі. Ні гроший, ні річий власть не хотіла передати, а харч згодила ся щойно по великих просьбах на другий день по арештованю, і студенти мусіли довго (більше як 36 годин) обходитись без харчу.

Всього то спонукало студентів до розпучного кроку. Не маючи за собою нікого, вони порішили так довго стрейкувати, аж увільнять в тюрми товаришів.

Відозва, зрадагована Хар. С. С. Ст., накликає студентів до активного стрейку вже від $21\frac{1}{5}$ лютого.

Послідні вісти, які нашіли пізнійше, подають що слідує: Ректор університета Лягермарк спараліжований, як кажуть, з іритациї.

Студент — технольоґ Грозенберг умерає від побоїв. Його перевезли з мійського шпиталя в тюрму і нікого не допускають до нього.

Приватний доцент університетський др. мед. Светухін сильно побитий.

130 студентів сидить до тепер в тюрмі. Нікого до них не допускають, навіть не знати, чи вони у Харкові, чи їх вивезено. Губернатор, в тій справі запитаний, відповів, що завтра 22. лютого прийде відомість з Петербурга, що з ними діяти.

Тимчасем стрейк триває дальше: виклади не відбувають ся ані на університеті, ані на ветиринарийнім інституті, ані на технольоґічнім...

3 Харкова.

„Нагаечка, нагаечка, родимая моя,
Гуляла ты, нагаечка 8-го февраля!

Як-раз нині 8. лютого минуло два роки від дня, у котрім наша „рідная нагайочка“, користуючись правом даним їй з гори, протріпала всякого прохожого, кого стрінула, до волі прогулялась по спинах невинних зовсім студентів. Сього дня російське студентство найяснійше могло пізнати, що се таке сеся сторучна і стоголова гідра, що зовесь російське самодержавє, на що рішають ся упоєні властїю батьки рідної землі, усі від провінціального держиморди аж до самодержавця цілої Росії.

Сей день був також початком великого студентського руху, що обійняв усю російську молодіж висших шкіл і доказав жреціям нагайки, що храм науки не зовсім легко переіменити у поліцейський уряд. Рух сей здушено усіми способами, якими розпоряджує російська адміністрація: дисциплінарними процесами, релігаціями непокірних з університета, висилками у безвісти; но тоті жертви російської молодіжки не були даремні. В наші часи, коли усьо, навіть і ті, що звуть ся інтелігентами, клонить голови перед силою, перед кнутом і нагайкою, усякий чесний протест має загальну моральну вагу. Російські студенти мають право сказати гордо, що не лиш самі раби-невільники заселяють Росію. І хто знає? Може оті іскри, що розвіялись на усї сторони із погашеного студентського руху, упали уже на добру рілю і скоро загорять ярким пожарем, в котрім найдуть кінець самоволя, насильство і безправство, що від них стогне російська земля.

Минуло близько два роки. За той час російське самодержавє найшло нагоду виявити себе. Лишень здеревілі нерви російського горожанина, що рівнодушно приглядаєть ся усьому, зможуть перенести сесе систематичне нехтована всілякої свободи, усіх личних прав, се безглядне оскорблюване найсвятїйших почувань людини, сї бакханалїї деспотизму, що не знає ні міри, ні стриму.

На основі приписів „Височайше утвержденных“ довершено — місяць тому — на студентах ще страшнїйшого насильства, чим 8-го лютого 1899. р.: 183 студентів мусїло замінити студентські мундурики на салдатецьку шинелю. Університет переіменено в касарню. Но й що з сього? Від того часу було лиш кілька спорадичних заворушень, лиш кілька протестів зі сторони нечисленних студентів, що їм дійсно за душно стало в університетах-касарнях, що для них помиритись зі злом було моральною смертю, утратою індивідуальности і що не зуміли цінувати своєї шкіри висше ідеалів усього життя. І у Харкові були такі заворушеня. Вони ледви чуть-чуть розрухали студентську масу тай знов усе завмерло. Не-вжеж на все? Ми, не в силі погодити ся з гнетом накиненим академічному житю щедрою рукою самодержавя! З сильним обуренем дивлю ся на оттих наших товаришів, що ховаючись за благородні слова, гидко утікають з поля боротьби. Ми віримо, що не ціле студентство складають самодовільні свищі, усе готові до модних спорів, у них багато золотих слів, а чесних діл нема! Тому кличемо усіх невдоволених студентів до злуки з нами.

Поважані Товариші! Нині 8-го лютого, в день величезної скорби для всего російського студентства, ми покажемо, що не так скоро забуваєть ся заподїяна нам зневага і докажемо тиранам, що наше невдоволенє може перейти в діло.

Товариші, вийдім на улицю і там, протестуючи против насильства перед лицем суспільности, сміло вискажім свої жаданя: відкличте „временні правила“ — верніть нам товаришів! Нехай наш благородний протест буде іскрою, що від неї запалає полумя студентського руху! Наша погибель спасаючою жертвою за свободу і правду! Взиваємо до участи в демонстрації усі лучші сили суспільства! Наша справа повинна бути сьвятою кожній благородній людині. Бо наш ворог, се ворог загаду, ворог усіх лучших Росиян! Коли той ворог видає „временні правила“, зносить свободу печати, або обмежує права земства, замінює суд на поліцейський уряд, в його ділах усе противляеть ся та сама темна сила. На борбу з нею слід нам віддати усе житє і протестувати проти неї має бути усе нашим найсвятійшим обовязком. На сходку просимо усіх явити ся в жалібній одежі. *Гурток непримиримих.*

Вже 3 неділі, від коли почуте сильного обуреня і протесту огорнуло лучшу частину харківського студентства. Цілим рядом проклямацій, що свідчать про такий настрій других міст, С. С. явив ся речником найбільше діяльної частини студентства. Результатом призваня до протесту явились сходи 128 людей в суботу 3. лютого. Збори прийшли до висновку, що протест є конечний, а пасивний опір зі сторони студентів можливий — отже звернули ся до прочих студентів з призивом зібратись на 5. лютого. Але того дня сходи не відбулись задля нечисленности. Виклади відбували ся в присутности двох слухачів, а зібрані не хотіли ужити зглядом них обструкції. Брак єдности у веденю обструкції обясняеть ся тою тактикою, за яку приняла ся інспекция. 4-го двом запроєктовано подати ся о увільненє, більшу часть учасників сходи вівзано до ректора, при чім ужито кар, себто вписували їх у „штрафной журнал“, відбирали полекші, робили їм докори і остороги. Дальше інспекция поручила поліції зловити трех по її думці найнебезпечніших студентів. У ночи вислано Штайлекнера на румунську границу (ревизия у нього тревала 2 години), двох братів Григоровичів, (таки місцевих) Тремля, Карпинського, Самойлова, Компаніца, Грановського, Тимофєєва, Клеванського, Кірхнера, Ананєва, Волжіна, Гіріносского, Івніцкого. Побоюючись демонстративного відпроваджуваня на залізничий дворець, кількох увязнених відставлено потайки. Нині декотрим студентам відібрано право входу в університет.

Від сеї пори наступає нова фаза борби. До жаданя відкликаня „временних правил“ добавляємо жаданя повороту невинно засланих товаришів. Товариші! Не будемо ходити на виклади, щоби показати нашу солідарність з товаришами. Нехай ті ходять на виклади, що

їх не обходить доля товаришів-салдагів, що безстыдно байдужі до долі товаришів, вирваних споміж нас, благородних, обурених насильствами. Нехай пустою сьвітять аудиторії, най сьвідчать про наш протест!

Харків. Союз. Сов.

Крім університету застрайкував лісний Інститут.

19. лютого 1901.

Події послідних днів занадто болючі, щоб не тронули до дна душі цілого студентства. 183 студентів київського університета, 28 петербурського віддано в моральну опіку їх товаришам гімназійним недоукам-офіцирам. Ві всіх університетах гудить, бо не можуть погодити ся з таким варварським поступованем з товаришами, з злодійством, з нездарностию професорів та з „хлостанем“ мас нагайками. Надія протестувати в мурах університетів завела. Студенти проходили ся по пустих майже аудиторіях. Підчас такого душевного настрою став ся дня 19. лютого факт, що був ярким контрастом супроти поступованя студентства, факт, що своєю наготою допровадив всіх до крайности. Сього дня відбуло ся богослужене за царя, освободителя народних мас з кріпацького ярма. Підчас такого настрою уми студентів були пригноблені, їм душно було в сій атмосфері — їм хотіло ся в який небудь спосіб виразити свої почування. Вийшовши з богослуженя — стали перед церквою і засьпівали французський гимн свободи. Всего було до 80 чоловіка. Коло них зібрало ся немного публіки, що вислухала сьпіву і стала розходити ся. Ціла маніфестация не тревала довше як 10 минут, бо студенти скінчивши пісню почали також розходити ся. Но поліция не залишила спосібної нагоди, щоби наробити шкандалу, відзначити ся усмиренєм розрухів й заслужити собі надгороду в день великого сьвята. Коло церкви з'явили ся козаки, вдерли ся в перестрашену товпу й вняли нагайки. Крик падаючих женщин, плач малих діттей, протести зі сторони спокійних сьвідків і грімке „гурра“ студентів рознесло ся по цілій площі. Студента, що упав під ударами нагайки, вивели з товпи. Козаки окружили студентів і гнали наперед себе. По дорозі прилучило ся до них більше студентів і публіки. Нараз роздав ся серце роздираючий крик одного студента, техніка, котрому козак нагайкою вибив око.

Загнаних в подвіре студентів списали і кількама партіями вивезли в тюрму на „колодної горі“. Кожду партію увязнених студентів проважами цілі товпи народа.

Товариші! знова один приклад більше самовільного поступованя русских чиновників — кнут, знова дає о собі знати, не оглядаючи

ся на явні закази і невдоволення молодого царя. Гірко жити при таких умовах, гірко терпіти знущане ся здичилого війська і поліції над людською гідністю.

Але час не стоїть — а народ не може збути мовчанкою такого варварського поступованя. О 6. год. почали на миколаївській площі збирати ся товпи народа, що коло 7. год. зросли до 8 тисяч. Площі, перед домом Йозефовича, земним Банком, театральна і миколаївська були забиті народом. Маса зі сьпівом на устах грімко протестували против поступованя козаків, що осліпили молодого студента. „Доблестну русску армію“ привитали свистом і криком — але козаки під'юджувані офіцерами сікли нагайками на всі сторони. Пять сотень козаків герцювало по ходниках, насмівало ся з публіки і били нагайками. Били нагайками, били звір'юки по лицю, били женщины і діти. Плач, стони і голосне невдоволене роздавали ся в товпах.

Товариші — студенти, ви, що маєте нести в народ сьвітло правди і науки, чиж супокійно будете глядіти на таке поступоване, чиж глухі останетесь на бите Вас нагайками, чиж своєю мовчанкою підпишете ся під таким средством взбуджуваня в народі вірнопідданчих чувств.

Кріпите і бодрите ся, гордо і сьміло несите стяг ідеалів наперед, стяг, що не піддаєть ся пригнобляючій дійсности.

3 Одеси.

Товариші!

Два роки тому взад, коли над нашими петербурськими товаришами вчинено насилле, студентство усіх університетів проявило небувалу доси солідарність у викликанім чувстві негодованя. Воно ужило одинокого для него способу протеста і борби: стрейку. Стрейк ставсь могутим средством в руках сполученого та солідарного студентства. Борба показала ся і тут нерівною, та усі товариські симпатії були по її стороні: преса, о скільки було їй се можливо, горячо висказалась за нами, ліпші товариські елементи подали нам свою поміч участю та можливими средствами. Одно тільки правительство віднеслось до нас рішучо ворожо і неприязно, зовсім не беручи сього під увагу, що наш протест нічим не виходив поза границі пасивности та легальности. Воно без пощади і без розслідження справи розсправилося з нами, розігнавши та заславіши по всім усюдам сотки самих діяльних і, бути може, спосібніших товаришів. Мало сього: воно видало справді драконські „часові закони“ о засланню в военну службу студентів за найменшу участь в розрусі. Хотя роблено приготовленя і розпорядженя, ми до сього часу не ві-

рили в спроможність приміненя закону, що не перейшов через звичайні стадії законодавчого процесу і рівнався самій, переступній провокації. Та се, що ми за прямо немислиме вважали, здійснилось: 183 наших товаришів віддано в салдати! А після отього правительство зовсім не оправдуєсь в своїм офіційальнім органі, лише лицемірними та облудними поясненнями на наш зазив. Ми не маєм своїх органів, що боронили-б нас, та нам і нема до кого відкликатись в нашій нерівній борбі, ми в тій борбі одинокі та в соромно малім числі; но ми спочуваєм непоборену відразу до палячів безборонних жертв і з цілим серцьом стаєм по стороні отьїх останніх. Ми протестуам проти відобраня прав без суду і слідства соткам наших товаришів та і самі-ж не бажаєм піддатись тійже ненависній судьбі. Ми не можемо узнати „часових законів“, що відбирають нам право: мирно судити наші студентські справи, що піддають нас понижаючим та тяжким наказам за висказ товариської та корпоративної солідарности. Ми мусимо запротестувати не тільки проти заподіяного над нами насилля, но і проти усеї системи брутальства, що віддає нашу судьбу розсліженю таких, чужих університетам, корпорацій, якою єсть саме визначена „окрема комісія“. Ми будем боротись і боротись до кінця. А вернемось, товариші, до раз приміненого средства. Вернемось до стрей ку і в отьїй формі відвернемо не тільки ненависні „часові закони“, но і всі наслідки, які з них виходять.

Колиж і нас постигне доля наших київських товаришів, що не підчинились добровільно, то поки у кожного із нас стане сил і спроможности — сполучимось, товариші, тіснійше та приймемо кинений нам зазив.

Організ. ком., Одесса.

Адміністрация „М. У.“ просить всіх передплатників прислать як найскорше передплату. Ми мусимо платити за папір, друк і висилку готівкою, а вона вже вичерпала ся. Просимо також старих довжників за 1900 р. вирівнати залежности, бо в противнім разі будемо приневолені ужити острійших средств, які ні для нас, ні для них не будуть приємні.

Всі письма до Редакції просимо пересилать тільки на руки тов. Володимира Старосольського у Львові ул. Личаківська ч. 27.

Всі грошеві посилки просимо пересилать тільки на руки товариша Павла Чайківського у Львові ул. Академічна ч. 25.

Молода Україна

часопись української молодіжи.

Ч. 5 і 6.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата в Австро-Угорщині річно 6 корон, піврічно 3 корони, поодиноке ч.
вносить: в Росії заказн. . . річно 6 ср. рубл., незаказн. 5 ср. рубл., коштує
в Америці річно 2 долари 60 сотиків.

Видає і за редакцію відповідає: Мирон Загітач, ул. Кохановського, ч. 49.

Адміністрацію веде: Павло Чайківський, ул. Личаківська, ч. 4.

ІВАН ТРУШ.

ВРАЖІНЯ З МОГИЛИ ШЕВЧЕНКА.

В маю, в погідному ранці, відбили ся ми, товариство кільканоцяткох людей, парохомом від берега Подола і пустили ся в до-рогу з бігом Дніпра. За нами на синьому небі зарисовували ся в острих контурах квієвські горби, а з них світили, мов сходячі сонця, золоті верхи церков. На самім кінці Київа мерехкотіла білим сійвом сріблистої бляхи андріївська церков, но скоро закотила ся за горб і щезла; за те відкрив ся новий вид на Печерську Лавру, що пишала ся в ранішному сонці на поли Київа і Подола з пристанями парохомів. Чим дальше віддалювали ся ми, тим ширші горизонти навкруги города обхоплювало око, а дерева, церкви і доми спливали ув одну горбисту масу сірого цвіта, на поли широкої рівнини, що кінчала ся синим поясом, обперізаючим землю. Над тим видніли ще високі вежі Печерської Лаври і софійського собора, що мов дві білі свічки сторчали над Київом і горіли золотим блеском; но незадовго розтопили ся і они в синій воздушній дали, а квієвські горби щораз більше меншали й меншали, чимраз глибше западали в береги і воду, аж зовсім пірнули в Дніпро, а над ними розтягла ся довга, сина лівія. Перед нами і за нами грали ся в сонішному теплі сині філі Дніпра.

На пароході людей сила: Пани порозлягали ся в низу або проходять ся на верхньому помості парохода, мужики мучать ся стіснені в третій клясі в середньому помості. Одні сидять при столиках і пють чай, другі порозідали ся по лавках під стінами, а найбільша частина мучить ся порозлягавшись по долівці, а так густо, що не то перейти не можна, а навіть зміркувати, котра голова до котрого корпусу належить; деякі сидять гуртами по кутках заняті читанем книжок: то про хороби і як проти них бороти ся; то про гроші, як їх заробляти і придержувати при собі; то про Хмельницького, як він зробив патріотичний крок, віддавши Україну московському цареві. Усе друковане по московськи, бо цензура неохочо і мало коли пропустить українську книжку. За се мужики мстять ся на московській мові викручуючи слова при читаню і розмові в найкомічнійший спосіб. Часами читаючі поясняють „простійшим“ по нашому.

Спека зачинає на добре доскулювати. Стаєсь нудно і важко, і трудно на пароході дібрати вигідного холодного місця; а навкруги рівнина і рівнина, переривана тільки великанськими вербами, що ростуть на берегах Дніпра, або славними дніпровими кручами. Ми наємо пристани в Тритолю, Переяславі і наближаємо ся до Канева.

Підчас їзди, щоби перервати нудьгу, оповідає нам Микола Лисенко про історію могили Шевченка: якто єї сипала громада, як потім багато молодих і старших із української громади через кілька діб і днювали і ночували на могилі, а потім забули не лиш Шевченкові ідеали, але й затратили память прожитих хвиль великих поривів; вкінци, як могила прийшла до теперішнього свого вигляду — а тим росте у нас цікавість до нетерпеливості, щоби чим скорше побачити гріб Тараса, а в памяти повторюємо слова „Заповіта“:

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого
По Україні милій :....

Як той степ виглядає? як могила?

Очи всіх звернені в сторону Канева. Необзнайомленим з місцем вже кожний блискучий предмет, що вистрілює в гору, видаєть ся за крест на могилі; ні, єї ще не видко. Висідаємо під Каневом з парохода і їдемо дальше лодкою.

Дві версти від каневської пристані стоїть гора між двома холмами, а на ній видніє крест, що підніс рамена високо і здаєсь панувати над цілою околицею — се крест з могили Шевченка. Під могилою виставила українська громада хату для вигоди туристів. Одна комната призначена на помешканє, друга прибрана в українські плахти і вишиванки, на стіні видніє портрет Шевченка з де-

ревяним виразом лица і пуста картина українського бандуриста у куті; на одвірках, стінах і картках „Кобзаря“, що лежить на столі, читаеш дикі та банальні фрази, написані багатьома українськими путниками; вписову книгу, призначену для звиджуючих, а переповнену такими-ж фразами — на щасте сконфіскувала каневська поліція; з почутом несмаку опускаємо хату, а спішимо на могилу віддати поклін порохови Тараса. Сходами виходимо на верх і зупиняємося при залізній огороді високого, в українську орнаментику різьбленого креста. Тут Він похоронений...

Сонце хилить ся до заходу.

По правім боці Дніпра тягнуть ся горби, покриті білими хатами, по лівім степи пісків, що стелять ся ген, десятками верст далеко. Нахилене до горизонту сонце покрило цілий той простір помаранчевим цвѣтом; сьвіжозелені дерева і трави, кручі і піски жарять ся неначе обкидані яскіром; тільки Дніпро вѣть ся широким, синим руслом здовж кручів, вибігає на вільний простір, плине спокійно дальше й дальше — аж губить ся зливаючись з небом в синій долині. Під вечер прибрав він свою найгарнійшу, сьвяточну шату, на хвилю прощаня з сонцем. Тож горячі лучі обнимають его своїм багряним сьйвом, обнимають кожду травку, кождий камінчик, кожду цвѣтку, бо прощають ся з дніпровими берегами і оставляють їх холодним обіймам ночі.

Попри кручі здовж Дніпра уже в тіні вѣть ся стежка. Сюди-то любив Шевченко проходжувати ся: то надслухувати ся, як Дні-

ВАСИЛЬ ЩУРАТ.

ПРОЛОГ концерту гімназ. молодіжи в Перемишлі в память 40-вих роковин смерті Тараса Шевченка.

Други! Брати! Прислухайте ся пильно! —

Що чуєте у сій сьвятій тиши?...

Не голос той, що мов о скелі громом

Вдаряв колись, мов дзвоном всіх будив,

Сурмою звав на жизнь нову, на вольну?

Не голос той, що шумом бору в тучу

В серці завяте бою навівав, —

То лагідно, як тихий плач музики

В ніч місячну у душу плив тоскою, —

А все єї окрилював на лет

Шляхами зір, шляхами щастя, долі?

про реве, то поглядати з горбів на чудово-гарну, поневолену Україну. „Кобзар“ розійшов ся добре, а за придбані гроші задумував Шевченко купити в тому місці землю і устроїти тихе, може сімейне житє, він бо дуже любив той шматок України... тож громада й похоронила его тіло тут, як не на вибраному ґрунті, то бодай близько него.

— — — — —
Час попрощати ся з могилою, ужэ пізно.

Уже чарівник-вечер розтопив красу порфіра, ізмарагда, опаля і лягура, розвіяв єї по небосклоні, перелив в Дніпро і обняв тією чудовою симфонією вечірних красок високий холм, що чорніє ся від сторони Канева; в широкій дали розтягнув лагідний, синій півсумерк, а зпоміж того вечірного тумана білїли рідко розсіянї, мужицькі хатки. — Скали або гори о острих контурах викликають рефлексийне чутє енергії — глядять на сей вид — губить ся та сила по широких просторах степів, а спокійний синій вечер нашіптує тобі рої гадок про щастє і волю, будить любов до братів, що живуть по хатах розсіяних перед тобою, роздумеш про їх недолю, темноту і пониженє... а в серци повстає бажанє бачити їх щасливими і відроджену щасливу цілу Україну. Треба тільки иньших вражінь, щоби зродили енергію до діла. В такому то настрої і з такими гадками зійшли ми з Шевченкової гори, оставивши на могилі вінець, що сплела його з степових цвїтів дочка Драгоманова — а по дорозі гомонів в пам'яті заповіт Тараса :

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,

Герой поезії прапор підніє!
Прапор той блиском імени героя
Блищить ся днесь... А голос, що тремтить
Вам у серцях, в душах лунає ваших —
Се клич побіди! Днесь із-за могил
Озвав ся нам герой живого слова,
Наш животворець, батько наш: Тарас.

Він вас підвів! Днесь ви єму коріть ся!
Могуча власть его пісень всіх вас
Давно хиба уже заповонила.
Та мимохить воно в полоні сьпіву
Забудеть ся часами на сьпівця.
Однак тепер — саме пора звернути
Серця налиті подивом краси
До віщого сьпівця пісень безсмертних.

Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі,
І Дніпро і кручі
Були видні, було чути,
Як реве ревучий!
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу, от-тоді я
І лани і гори —
Все покину і полину
До самого бога
Молити ся; а до того —
Я не знаю бога!

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кровю
Волю окропіте!
І мене в сімї великій,
В сімї вольній, новій,
Не забудьте помянути
Не злим тихим словом!

Сярець 22/VII 1900.

Сей день — то згадка дня, коли на світі
Він появил ся завдяки судьбі.
Сей день — то спомин дня, коли безчасно
Він вік скінчив свій завдяки-ж судьбі.
Сей день — то наші радощі, наш смуток!
І смуток? — Ні, подвійні радощі!
Бо муж такий, як він, не знає смерти.
Коли могучий, визначний талант,
Ледви діставши крил, сей світ покине,
Немов на небі світлий метеор,
Ледви заблещи, кане в пропасть ночі,
Тогді і місце є на жаль, на сум.
Та скоро хто високу ціль осягши,
Зробив своє, ляг на спочинок в гріб,
Нехай світ чорних шат не добуває,
Нехай відчинить двері радощам.

ПРО ОСНОВУ І ЗНАЧІНЄ СЪПІВНОСТІ В ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Не знаю, чи який другий віщий поет в роді Шевченка діждавсь тільки всяких музичних оброблень своїх поетичних творів, як саме Шевченко. Музичні композиції до слів Шевченка становили-б у нас уже велику музикальну бібліотеку. На російській Україні Лисенко підложив під музику трохи не половину думок і дрібних пісень Шевченка, не згадуючи вже про ряд більших хорів і кантат до слів Шевченка. В Галичині від 60-тих років, себ-то від першого знаомства з Кобзарем, усі майже композитори, почавши від старого Воробкевича до найновіших, вибирають до сольових та вокальних своїх композицій частійш усього слова творів Шевченка. Деякі-ж твори Шевченка як „Гамалія“, „На музиці“, „Калина“ і инь. діждались (або ще й дождають, як мені відомо) кількох оброблень музичних ріжних композиторів, чи то в цілости, чи частинами.

Причини сього не можна шукати виключно у пієтизмі для Шевченківської поезії взагалі, або у иньших патріотичних зглядах, як прим. у імпульсі, який викликають щорічні святакованя вечерниць Шевченка; — помимо всього пієтизму, який мають прим. Поляки для справді високої поезії Міцкевича, між його творами находимо ледви кілька балад і пару сонетів, що були оброблювані музично (в значній части неfortunно); подібно маеть ся річ з поезіями Пушкіна: — хоч отже мотиви патріотичні можуть подати певний імпульс в тім напрямі, то всеж таки вони самі про себе не мали-б тої сили, щоб побудити усіх майже українських композиторів

Тарас не впав як ранний цвіт весною
Під подихом морозів ночі, ні!
Він впав неначе той покіс на ниві,
Що під вагою колосів поник,
Лишаючи роботу косареви.
Щоб нам лишити довгії жнива,
Зужив він всі могучі духа сили.
При тих жнивах всі бачите тепер,
Що смерть над ним зовсім не має власти.
Ось—ось століте скриєть ся ціле
У безвістях минувшости безслідно
З часу, коли у перве глянуло
На него небо оком променистим.
Ніхто не був би відгадав тогді, —
Тогді зовсім ніщо не віщувало,
Що та билинка рівна другим всім,

до такої оживленої творчості,—колиб у самій поезії Шевченка не було до сього даних, особливож сеї *conditio sine qua non*—се є сьпівності і мелодийности, яку бачимо, а радше відчуваємо у всіх без різниці більших і менших поезиях Шевченка.

Та ось тут попались нам слова і терміни поетичні: сьпівність, мелодийність, що хоча часто вживані і будім усім зрозумілі, то колиб ми хотіли собі критично здати справу з їх внутреннього значіння, або інакше кажучи, їх здефініювати, се прийшло-б нам мабуть доволі тяжко: кождий легко відчує сьпівність і мелодийність в стиху, але не легко подати точну і ясну дефініцію, в чім лежить її принцип. Звичайно кажесть ся, що сьпівною є пісня, себ-то, що сьпівність є звязана з формою пісні; але се виглядає трохи на тавтологію і лишаєть ся питане отверте, в чім лежить форма пісні? Квестиї тої, так поставленої, що могла-б подати субстрат до широкої і без научних дослідів нерішеної дискусії, я прямо не беруєть ось тут рішати ані давати на неї вдоволяючої відповіді; ограничуюєть лиш до декількох дуже проблематичних заміток, відки бере основу сьпівність поезії взагалі, а Шевченка спеціяльно.

Поезия і музика були довго (подекуди є й до нині) дві нерозлучні сестриці, що розвиваючись разом не були в силі одна без другої ні кроком поступити. Вони вязались органічно, о много тісніше, чим нині з релігійно-побутовим житем, і виступали усе разом в формі сьпіваної поезії як щось одноцільного, нерозлучного, як один вираз найрізніших почувань одиничних і загальних. Поезия не була ніколи деклямованою, як нині, а по друге, не було нинішньої самостійно розвиненої інструментальної музики. Яв-

Прозябши, видаєть плоди незвичайні, —
Хоч сила й велич дуба скриті вже
У сімени его, щоб міг він згодом
Поглянути з висока на хаці.
Тарас — не був він з тих любимців долі,
Яких вона достатками добра
Немов оружем сильним захищає
Перед журбою, клопотом житя,
Сама веде їх все до мет високих.
З простонародя видобув ся він,
Журба була ему пістунка перша.
Чи міг-же він дізнати ся при ній,
При тій своїй пістунці непривітній,
Який в житю ему судив ся путь?
Журба вчить лиш, як силу рук справляти,
Щоб відогнати геть голодну смерть.

ним доказом сього відношення обох штук до себе є те, що усі мітичні, а й часті півісторичних поетів, хоч і як різні їх назви: усі ті Орфеї, рапсоди, аойди, трубадури, барди, Бояни, Minnesänger-и, кобзарі і иньші, являють ся не поетами в нинішньому значіню сього слова, а піснярами — співачками, яких девізом був старинний інструмент музичний: лютня, гарпа, гуся, чи кобза, — що лишаєть ся й до нині наче символом поезії.

Сеся нерозривна звязь обох штук починаєть ся у сій первісній фазі розвою людства, коли то мова, музика (спів) і поезія становили одну нерозлучну появу органічну, коли то примітивні і несконпліковані почування первісного чоловіка виражувались заодно з думками у співній мові, якої останки подибуєть ся й нині у деяких племен маляйських. З огляду на те, як з сього розвивались і вирізнялись поодинокі складові чинники мови, поезії і музики, первісно однородні, можна-б попровадити по моїй думці у загальних почерках (не вдаючись у пояснення фізіологічно-антропологічних процесів) поділ на три головні періоди розвою людства: 1) період доісторичний, в яким, як вже сказано, мова, поезія і музика (спів) були одним витвором людського організму, себ-то зводились усі до співних голосових звуків без ніякої ритмічної закраски; 2) в другому періоді почало (може в части під впливом інструментів музичних) вироблюватись сильнійше почуте мельодійних тонів, що стали діссімілюватись¹⁾ до звуків нинішньої мови. З такою діссіміляцією му-

¹⁾ Діссімілюватись значить розріжнюватись і відділюватись від чогось; коли якась річ розкладаєть ся на два неподібні складники, то процес сього розкладу зовемо діссіміляцією або дифференціяцією.

Що з дня на день запрошуєть ся в гості.
Могучий дух сам робить тисяч проб,
Поки помітить ціль для себе гідну.
Та помітивши, ока не зведе
Він з неї вже. Хоча-б і завзяли ся
На него злидні всі, хоча-б немов
Гнилі колоди ніг его чіплялись,
Своїм шляхом піде він до кінця.
Бо в змаганю росте завзята сила,
Кріпке-ж завзяте кпить із перепон.
В душі Тараса негасимим жаром
Розжеврїло ся. І нараз ему
За душно стало, тісно між своїми.
В широкий світ, у вир життя его
Закинуло судьбою. Спорожнив він
І чашу втіх і чашу сліз гірких.

сіло йти інтензивнійше почуванє і потреба ритміки у мє-
льодийній мові, яка під впливом сеї формуючої сили, що
лежить у нашому організмі, — ставалась таким чином сьпіваною по-
езією. 3) В третьому періоді поезія відділилась від музики і стала
на власних основах естетичних, стала деклямованою, а вслід за сим
розвинулась самостійно інструментальна музика (з незалежним му-
зичним тактом).

У різних народів не зовсім однакові були дороги сього довго-
вікового процесу, не однакові полишились і його сліди, і не в одному
часі припадає третій період, се є період взаїмного висвободженя по-
езії і музики, як двох самостійних штук. Залежало очевидно го-
ловно від розвою і степеня культури даного народу в даному часі,
а дальше в значній мірі від географічних і кліматичних відношень, а
відтак від расових і племінних прикмет, темпераменту даного народу,
бо усе те впливало на розвій квалітативних і квантїтативних ¹⁾ відно-
син між сими двома складовими елементами, що відбували процес
дїференціяції. Так прим. у сьпівучих старинних Греків в до-але-
ксандрійському періоді поезія особливо лїрична і драматична не
вийшла мабуть зі своєї предестинації до сьпіву зглядно сьпівної ре-
цитації (виімок становила мабуть лиш дидактична і епіграфічна по-
езія); натомість в практичних Римлян дуже рано (мабуть уже за
Ціцерона) поезія стала деклямованою, а навіть трактованою scho-
ластично. Народи азійські, східні і південні прим. раси семїтської
й до нині задержали сьпівну поезію. Про комплетну еманципацію

¹⁾ То значить від відношеня сили і якости елементів поезії і музики.

На все вражливий на високе й низьке,
На все уважний — на красу й гідке,
Мов на торзі житя він став та бачив
Журбу людий, діла, стражданя їх.
А що пізнав умом, що помітив лиш,
Те в творчїм дусї образом робив,
Щоб образ сьвіта сьвіту показати,
Щоб виявити чесним—чесноту,
А підлим — підлість, кривдженім — їх кривду.

Ті образи — поезія его —
То дійсний сьвіт, в якому всяка дійсність
О степень лиш яркїшою встає,
Тут — при могильнім сьвіті смолоскипів,
А там при сьвіті ранної зорі.
А скрізь, на всім, хоч як і різнородна

(т. зн. визволене) поезії від сьпіву ми можемо властиво говорити лише в поезії штучній, індивідуальній; поезія народня, колективна, поезія взагалі нелітературна, написана й до нині майже нерозлучно звязана зі сьпівом: найкрасшим сього доказом є славянська, а головню для нас українська народня поезія. Звісна річ, що український мужик (як впрочім великоруський або польський) ніколи не подасть ніякому збирачеві тексту своєї пісні деклямацією, а усе засьпіває її. Він і не розуміє і не стямить собі інакше пісні, як лиш з мьелодією. Мьелодія є чинником управненим і безусловним на рівні з думками слів. Сей довговіковий, спільний органічний розвиток поезії зі сьпівом мав головним наслідком взаємний вплив на себе творчих сил обох сих елементів навіть тоді, коли вони уже стали еманципуватись. Головною творчою силою, а заразом головною звязкою поезії і сьпіву був ритм, сей імпульс в нашій організмі, що змагав до рівномірних і симетричних рухів, ударів і формаций у даних елементах. Матеріялом ритмічним в сьпіваній поезії були з одного боку слова і фрази мови, з другого боку тони мьелодії. Взаємний вплив чинників поезії і музики проявивсь відтак головню і його можемо найнагляднійше обсервувати у отсім органічних їх сполучнику: у ритміці, а далі й в загальній формі поетичній та мьелодійній. Ходить нам тут лиш о вплив мьелодії на ритміку і форму поетичну. Групи ритміки поетичної укладались і формувались не самі про себе, не лиш з огляду на ритмічний матеріял поезії, на слова і думки, а також з огляду на ритмічний матеріял мьелодії у звязи з відповідаючими музичними фразами, під постійним і безпосередним впливом формуючої сили мьелодійного елемента.

Воно й живе, — на всім лягла одна
Печать часу, печать доби поета.
І сим як-раз великий він для нас,
Сим він великий для грядущих родів.
Печать часу — се те цїпке звено,
Що лучить всі часи, хоч як далекі,
Що зближує всі роди всіх часів.
Минає час, минають ся ті форми,
Що в них свій зміст вливає кождий час.
Однак живе ество самого змісту
Всіх форм — усіх часів — треває все!
Любови жар, огонь живої мисли,
Хоча-б із форм таких старих як сьвіт,
Віками чар кидати-муть на людські
Серця і душі всіх часів, країв.
Як довго — жити-муть на сьвіті люди,

Не однако представляють ся на зверх сліди впливу ритміки мелодійної і мелодії взагалі на ритмі і формі поетичній; залежало се знова від загального характеру народу і його поетичної творчости, від його мови, як материялу поетичного ритму, і від сили і якости складових чинників, прим. від музикальності і евентуальної переваги елементу мелодійного над поетичним.

Найзагальнійше можна б сей вплив здефініювати в сей спосіб, що поетична ритміка, укладаючи заодно свої ритмічні групи в ряд аналогічних фраз мелодії, мусіла акомодувати їх до змагань елементу мелодійного, мусіла годити і робити певні уступства ритмічним і естетичним зглядам і стремлінням мелодії, що навряд ослоблювала ті уступства і невгоди поетичної ритміки нівелюючою силою мелодії. Результатом отже сього впливу в часі спільної формациї поезії і мелодії була зі становиска поетичної форми ритміка поетична неподібна в основі до нинішньої (в штучній поезії, що формувалась незалежно), ритміка стосована і акомодована виключно до сьпіву, ритміка, яку можемо звати коротко сьпівною¹⁾. Та щоб не запускатись в загальники, спитаймо про те, про що тут спеціально мусимо говорити: в чім іменно лежить сеся акомодация до сьпіву, або як ми собі назвали, „сьпівність“ поетичної форми в українській народній поезії?

1) Терміну „сьпівної“ ритміки вживаю тут в значіню очевидно о многоширшім, ніж се, яке звичайно привязуєть ся до вислову „сьпівність та мелодійність стиха“, а під яке з другого боку нераз підтягаєть ся ритмічні та формальні прикмети поезії в засаді ріжні від нашого понятя „сьпівности“, прим. богатство і майстерна будова поетичних форм, — про що скажу в своїм місци.

Так довго все придасть ся їм хиба
Приглянутись своїм подобям вірним.
Побачать чесні — чесноту свою,
А підлі — підлість, скривджені — всю кривду.
І ободрить ся чесний в чесноті,
І сором дехто в підлоті відкрив,
І схаменеть ся може не один.
Тож слава й честь, хвала Тобі, Кобзарю,
За ті діла, яких не знищить час!
На віки честь, хвала Тобі, наш Батьку,
Що з пропастиї народ ведеш — на світ.

Увесь сей процес мелодійного впливу на форму ритмічну поезії, який я найзагальнішими рисами старавсь представити, можемо перенести і на українську народню творчість і сліди сього процесу дуже виразно виступають в формі українських народних пісень; та коли говорить ся про них, річ вимагає певної спеціалізації.

Коли ми переглянемо українські пісні по етнографічним збірникам, то дивлячись на їх форму з становища шаблонів сучасної стопово-акцентуаційної штучної поезії, вони представляють доволі нестійну і не зовсім строго видержану ритміку поетичну. Богатство форм у них доволі велике, але ділене стихів на менші групи ритмічні (стопи) представляєть ся вельми неоднотайно, особливо під зглядом акцентуаційним: акценти слів (граматичні) не сходять ся з сподіваними, гіпотетичними акцентами ритмічних стіп; через те ми поневолені при читаню їх або збуватись в части почування ритмічної акцентуації, або насилувати раз в раз акценти граматичні до звичайно прийнятої схеми н. пр. коломийкового ритму. Рими мужеські іноді змінюють ся женськими, навіть число силляб змінюєть ся у більше скомплікованих формах, так що не одна з них могла-б справити (особливо тому, хто перший раз з ними має до діла) клопіт, яку стопово-ритмічну схему для неї прийняти. Дуже рідко трапить ся пісня, що підходить в цілости під якусь сталу схему ритмічну зі згодою акцентів граматичних з стоповими. Усе те далоодному з перших збирачів українських народних пісень причину до закиду „необработанности слога“ в сих піснях, а в новіших часах до багатьох дослідів деяких рос. і укр. теоретиків над істотою ритміки в укр. піснях. Досліди ті були піднімані з ріжного наукового становища та не зовсім систематично і спеціально, а більше принагідно; і результати їх не є згідні і не зовсім вдоволяючі. Серед думок і поглядів учених можна розрізнити головні два напрями: одні теоретики, як Сокальський, Потебня і ин., не припускають ніякого стопового укладу в українських (як і у великоруських) піснях, та приймають метричною одиницею один півстих, який відповідає звичайно одній фразі мелодії пісні; другі, як Нейман, приписують безстоповий півстиховий уклад лиш старим (обрядовим) пісням; у піснях новішої формації догадують ся уже више розвиненого, стопового укладу, з тим, що всякі акценти ритмічні, незгідні з граматичними треба класти на карб неповного виробленя стопової засади в одних, або пояснювати пересуванем движимих акцентів граматичних, під акценти ритмічні в других случаях. Правда лежить по середині, ближше другої теорії, але з певними застереженнями. Передовсім, як було уже справедливо зазначено ¹⁾ поділ

¹⁾ Гл. Dr. Kolessa: *Ukraińska rytmika ludowa w poezyach Bohd. Zaleskiego* Стор. 76.

Неймана на пісні старинні безстопові і нові стопові, є позбавлений ширшої підстави, (бо прим. не одна веснянка або колядка представляє докладнішу стопову схему чим не одна з нових пісень). Засада ритмічна у всіх українських піснях є одна і та сама, а вона виражується у відносинах укладу ритмічного слів до мелодії.

Згідно з загальним правом у диференціальній еволюції — поетична ритміка могла розвинути вповні свої нинішні засади стопово-акцентуаційні аж тоді, коли визволилась зовсім з під впливу мелодії і її ритмічних принципів; у фазі суцільного органічного розвитку з мелодією вона не встигла виробити своїх окремих теоретичних правил,¹⁾ бо мусіла свої ритмічні принципи усе нав'язувати до ритмічних принципів мелодії. В українській народній співаній поезії мусіла отже виробитись якась зложена, випадкова, спільна обом принципам засада ритмічна. Засада сея, доволі скомплікована, що виражує відносини ритмічних змагань поетичного тексту до мелодії²⁾, пояснює нам найкраще усі появи, усі повірні нерівності в стихічній ритміці тексту. Мелодія є як-раз сею нівелюючою і формуючою силою ритмічною, що без порівняння легше (нім рецитация) пересувала граматичні акценти для своїх ритмічних цілей: мелодія розпоряжаючи без порівняння більшою скалею і якістю акцентів, чим рецитация, потребувала годити (з засади) лиш головні (граматично-логічні) акценти слів стиха пісні з своїми ритмічними (тактовими) акцентами, а прочі різниці граматичних акцентів з акцентами такту вирівнювала легко иньшими родами своїх акцентів (прим. високістю, довшим видержанєм тонів, які припадали на акценти граматичних слів). Мелодія лагодить в українських піснях неповні рими, вирівнює на всякі способи нерівності силябічні (прим. в пісні: „Не ходи Грицю“), а нераз змінює через свої рефрени і повторювання, ритмічну фізіогномію тексту пісні не до пізнання. Аналізувати-ж відтак будову ритмічної української пісні, як суцільного організму, стопами, як метрами поетичної ритміки, не в силі, бо вони не дадуть нам ніякого поняття про суть ритмічну укр. пісень. Колиж ми говоримо про стоповий уклад в поетичній ритміці співаних укра-

¹⁾ Повірний виімок становила-б в тім згляді грецька стопова співна поезія та мусимо зважати, що теорії грецької стопової ритміки стали розвивати і установити що-йно граматики грецькі в александрійському періоді, се є саме тоді, коли поезія грецька стала трактована схолястично. Впрочім засада ритмічна грецька являєть ся прозодичною, то значить, основувалась на довготі самозвуків і її ми собі можемо пояснити і порозуміти тільки співучастью мелодії.

²⁾ Засаду ту відмічували нераз теоретики, як Сокальський, Нейман, Корш, Колесса і ин., але систематично вона ще не проаналізована у всіх своїх проявах.

їнських пісень, то поповнюємо тут певного рода преокупацию¹⁾, бо прикладаємо чужий шаблон, який є витвором уже поезії в пізнішій добі розвою, поезії незалежної від мелодії; значить ся, коли ми навіть у будові стиха якої української пісні бачимо певний правильний стоповий уклад, з захованем згоди акцентів граматичних з ритмічними, то мусимо усе тямити, що стопи ті не виробились незалежно вимогами поетичної ритміки, але рівночасно під впливом і у звязи з певним симетричним укладом і тактовими акцентами мелодії. Говорити відтак про стопи хочби у самій поетичній ритміці українських народних пісень ми можемо лиш в трохи змодифікованім значіню.

І ми, коли говоримо про який небудь уклад ритмічний в українській пісні, абстрагуючи від мелодії, то поповнюємо уже певну неточність, бо ігноруючи виключну предестинацію українських пісень до сьпіву, розлучаємо теоретично те, що являєть ся як нерозлучне, і як таке повинно бути трактоване. У текстах українських пісень, записаних у збірниках, є лиш половина ритміки сих пісень; друга половина лишилась живцем відтята у мелодії, якої звичайно (на жаль) не записуєть ся.

Та деколи для узмисловлення собі появи трохи чужої і далекої нашим понятям понятими нам ближшими такі неточности мусимо допустити. І в тім случаю, щоб не бавитись надто в тонкости, можемо приймити в стихічній ритміці українських народних пісень менше або більше розвинені завязки стопового укладу, які опісля уже незалежно від мелодії певно розвинули-б ся у теоретичні правильні стопові схеми. Та прийнявши се, ми поки-що, щоб нічого не преокуповати в поетичній ритміці українських народних пісень мусимо сконстатувати, особливо в будованю дрібніших груп ритмічних, певну нерівність і волю, які є условлені і викликані призначенем укр. пісень до сьпіву і впливом мелодії, і тим становлять одну головну прикмету „сьпівности“ українських пісень.

Але таку вільність і позірну нешаблонність²⁾ в дрібній ритмічній структурі стиха українських пісень заступали і винагороджували в значній мірі богатяма иньшими шаблонами поетичної форми сих пісень, що витворились також приспособленем її до сьпіву і вибили на неї дуже ярко типічний сьпівний характер. Одним з найвизначнійших таких шаблонів, — се своєрідна строфічна будова укр. народних пісень. Текст пісні мусів усе так бути будований, щоб

¹⁾ Такий згляд вплинув мабуть на Сокалського, що вважає можливим мірити і розбирати ритмічну будову української пісні яко такої (з мелодиею) лиш півстихом.

²⁾ Нешаблонність-неправильність: шабльо, форма вироблена певною сталою засадою.

мельодия своїми рівномірно повторюваними мотивами обіймала і становила наче рами для скінченої думки поетичної, що формуловалась у одній строфіці. Строфічна будова мельодії не допускала відтак на розділеня думки до другої строфки. Та і подрібні строфічні частини, поетичні і музичні в українських піснях стоять в доволі тісній звязи і собі відповідають. Поодиноким фразам, нерас і тактам музичним мельодії відповідають певні ритмічні групи слів, (звичайно одній фразі — один півстих), — що усе майже становлять певну льогічну цілість. Тому отже, що мельодия і її складові частини становили іїсні форми для ритмічних груп тексту, — тому і синтактична структура тексту пісень мусіла бути проста, прозора і зложена менше-більше з частин льогічно самостійних, відділених ритмічними цезурами. Така синтактична прозорість і льогічна (не ритмічна) симетрия, условлена вимогами мельодії, є найголовнійшою признакою сьпівности поезії взагалі, і вона є такоюж признакою у поетичній формі української народної пісні. Та по при сю появу виробилось в поетичній формі українських пісень чимало иньших своєрідних шабльонів, що стоять у звязи з попередним, та що уже в самому стиху пісень роблять вражінє мельодийности. Є се численні появи звучного лученя фраз поетичних, звісні під назвами ітераций, алітераций, поетичних паралелізмів і ин.; часті рефрени, — однородні або шабльонно утерті звучні рими і т. ин.

Так отже певна вільність і невязаність подробиочної ритмічної стихової структури, гнучкість акцентів граматичних з одного, а строфічна будова з льогічною і синтактичною прозорістю і симетриєю і з всякими змаганьями до звучних ефектів з другого боку, — складають ся на „сьпівність“ (в нашім висше заложенім розуміню) поетичної форми українських народних пісень. Лиш деякі з сих появ (прим. строфічна будова, льогічна прозорість і ин.) роблять уже в самому тексті пісень (при рецитації) вражінє сьпівности і мельодийности, але усі без виїмка корінять ся і впливають безпосередно з приспособленя українських пісень до мельодії.

Усе те, про що ми досі (може надто широко) заговорились, мені здаєть ся конче потрібним, щоб порозуміти основу і істоту ритміки і сьпівности в поезії Тараса Шевченка.

(Далі буде.)

МИКОЛА ВИСОЧАНСЬКИЙ.

ВАСИЛИЯНИ В ШКОЛАХ!

До вязанки ріжних благодатий, о які ніхто не просив і не молив ся, але ще і дорого заплатив би відчепного, щоби лишень вони не сипали ся так щедро із повного рога ізобилля, до ріжних реформ, які вводить в наші школи краєва шкільна Рада, до того бодай формально управнена, приходиться ся дочислити ще одну реформу, яку починають вводити чинники до сього ані не управнені, ані не покликані, а яка очевидно стрічається з великими симпатіями тих, в чийх руках керма нинішньої школи.

Сеї реформи бачимо поки-що лишень початки, але як взяти на розвагу, „з відки вітер віє“, як поглянути на сі чинники, які в чийм інтересі вони ділають, як узгляднити систематичне поступоване в сьому напрямі, то годі нехтувати сих початкових симптомів, годі не взяти їх під поважну розвагу.

Наша нинішня школа се державна інституція. Ніякі приватні чинники, чи то поодинокі особи, чи цілі корпорації осіб не можуть мати в ній голосу, не можуть безпосередно мішати ся в шкільну науку і се нам навіть здається зовсім природне, що держава, яка на підставі закона з 25. мая 1868 р. має найвисшу керму публичного вихованя в своїх руках, домагається від учительських кандидатів відповідних кваліфікацій, і певно здавало-б ся, що се дивне, якби учитель математики прислав від часу до часу на заступство замість себе вознього з податкового уряду, або учитель латини якого небудь органіста.

Параграф 2. згаданого закона говорить про науку релігії в школах, якої може уділяти лишень той учитель, кого віроісповідна власть узнає за укваліфікованого. Та крім своєї фахової кваліфікації мусить він ще бути і учителем, бо інакше, як приватна зглядом школи особа, він не має найменшого титулу мішати ся в шкільні справи. Кваліфікація се усліве, від якого залежне одержане посади, але вона сама собою ще не дає права зайти до школи на годину і там учити.

Та як-раз в науці релігії в середних школах починається ся у нас від кількох літ проявляти зміна.

Як відомо, перед Великодними святами відбувають ся через три дні для учеників проповіді, що їх називають звичайно реколекціями — а потім приходиться Великодня сповідь. Сі проповіді повинен всюди голосити катехит, а ніхто иньший, бо й ніхто иньший не має до сього найменшого права. А тимчасом починаємо від кількох літ стрічати ся з цікавим проявом; то в одній то в другій гі-

мназиї, чи там середній школі держать реколекції оо. Василяни. Мимоволї насуваєть ся питання найперш, яким правом особа зо-всім посторонна, що стоїть поза складом учителїв сміє входити в шкільні мури і тут впливати на шкільну молодїж, а потім, що спонукує оо. Василянйти до школі між шкільну молодїж, займатися як-раз в школі сею будучою інтелїгентною верствою нашої суспільности, як мають на се церков, де вони в повному праві займатися, ким захочуть; а вкінці, який вплив, які наслідки може мати для молодїжи ся дивна інвазия оо. Василян в шкільні мури?

Як взяти сю справу з правової точки погляду, то ся ціла Василяньська місія є одним актом безправства і самоволї, бо вона противна основним державним законам і не встояла би ся навіть перед одною парламентарною інтерпеляцією. А що її толеруєть ся, що власти доси в се не вглянули і відай поки-що не думають вглядати, се легко пояснити тим, що у нас толеруєть ся не одно, чого не повинно ся толерувати, що у нас покриваєть ся не одно безправство, якого бути не повинно, як воно лишень йде на руку правлячій кляпї і як вона може з нього сподівати ся для себе користий і успіхів. Як оо. Василяни схотять се порозуміти, то можемо їм навести гідний наслідуваня примір їх духових батьків Єзуїтів. В одному провінціоальному місті мали вони своє тайне товариство „Sodalitas“ зорганїзоване з молодїжи середних шкїл. Членам виставляли патент, а обовязки членів були 1) медитації, 2) слїдження і нагляданя за товаришами, ну і денунцияция їх Єзуїтам.

Та вистало опубліковане єзуїцького патента, а Єзуїти самі звинули своє товариство.

Може і оо. Василяни схотять се зрозуміти, що повинні покинути свою роботу, тому, що вона безправна, бо противна основним законам.

Які цілі ведуть оо. Василян в середну школу, не тяжко відгадати, як взяти під розвагу, яким способом ми дістали сю нову благодать „реформованих“ Василян, яку школу вони перейшли. Сього одного вистане, щоби наша боротьба проти впровадження в шкільні мури Василян вела ся як найострійше з повною свідомостию того, проти чого і задля чого ми боремо ся. Ми бачимо, кїлько то лиха накоїли Єзуїти там, де вони осїли і захопили в свої руки школи; ми знаємо, що Єзуїти у своїх школах (се найбільше слїдно в Іспанїї і Франції) старають ся забити всяку індивідуальну думку, всяку ініциятиву, що вони з повірених собі людий роблять автоматів, які з покїрністю теляти мусять служити їхнім цілям.

А як тепер зважити, що з тої самої школи вийшли наші „реформовані“ — і що наші „реформовані“ поклоняють ся і точно поступають по правилам голошеним Єзуїтами (диви лишень Міссіонарь) — то побачимо, кільки то лиха можуть вони спровадити у нас, як їм повірять ся шкільну молодіж.

Не треба вірити їхньому опозиційному духови, не треба вірити їхнім національним почуванням — бо се є лишень штучне припоровлене до тих течів, які нуртують в нашій суспільности. Не будь у нас сильного опозиційного духа, не було би його і у наших „реформованих“. Се є лишень влучна гра на струнах, з яких добувають ся акорди, що милі нашому ухови. Вся їхня робота веде до одної ціли, до якої дійшли їхні учителі Єзуїти у всіх иньших краях Європи, у всіх частях світа, а нею є: склерикалізоване, посунене до ультрамонтанства науки, її способів і її розсадників (до чого, правду кажучи, ґрунт в Австрії добре підготовлений), виховане в такому ультрамонтанському дусі шкільної молодіжи, за чим пійде і виховане в тому дусі суспільности.

Се дуже хитро обдумане, повірвати страстні проповіді, призначені для учеників, Василянам. Бо як вони до тепер не мають у нас ніде ніякого впливу на шкільну молодіж, то мусять шукати і вибирати яку небудь дорогу, що вела-б їх до ціли. Сьогодні проповіді перед Великодними святами; завтра вже проповіді перед кожною сповідю, — після завтра вже й недільні проповіді і так крок за кроком; поволи а систематично, навіть не оглянемо ся, як і коли вони охоплять своєю містецько уплетеною сіткою всі школи, а перед всім, що найважнійше, всі середні школи.

Лихо, якого вони накоять для всеї української суспільности, страшне; воно страшнійше як всі татарські лихолітя.

І тепер вже — коли ся нова зміна що лише впроваджена в кількох місцях — яке є поступоване Василян в часі проповідий? Вони замість тримати ся тільки прав віри, починають говорити про всілякі „ізми“, як соціалізм, радикалізм, анархізм, починають проклинати ті „— ізми“. І щож дієть ся? З одної сторони, здаєть ся, або самі проповідники не знають, що то є ті всі „—ізми“, а коли знають, то скривляють правду, з другої сторони більша частина учеників, не розуміючи річи — набирає скривленого понятя про них. Але не досить того. Молодий, живий а вразливий хлопчина, коли бачить, як оо. Василяни піднесеним голосом, з заверненими очима, а навіть — з плачом (автентичне) починає говорити про тих противників Господа Бога — то сам, не знаючи нічого, стає противником чогось сфінгованого, стає зажертим неприятелем... але

чого, сего він сам не знає. Се одна дальша агітація з проповідниці проти нової літератури, проти лектури, се є надужите права. Бо коли сьогодні справа лектури для шкільної молодіжи стає предметом поважної дискусії¹⁾, коли ми сьогодні знаємо, що лектурою вироблюється ся світогляд чоловіка — то тут береть ся сю справу рішати о. Василяннн одним словом.

Правда, що се річ звісна, що заборона читання книжок як-раз збільшає охоту до їх читання, що молодіж самою елементарною силою мусить знакомити ся — не лишень з клясичними творами, бо ті її не вистарчають — але з творами, що мають звязь з житем, мусить знакомити ся з модерною літературою. Всяка проповідь проти лектури, чи під загрозою смертельного гріха, чи під иншою, є злочином, є насильством над молодим, гнучким духом. Коли дальше узгляднимо проповідуване расової ненависти проти Жидів (автентичне) — то маємо всі очі й благодати, які вже тепер спливають зі щедрої руки оо. Василянн на шкільну молодіж.

Крім того „реформовані“ Василяни, як проповідники серед шкільної молодіжи, впроваджують т. зв. „медитації“ або роздумване над тим, що вони проповідували, а щоби успішнійше ученик піддава ся сим „медитаціям“ — то наступає зі сторони дирекції заборона — ходити ученикам в часі страстних проповідий на проходи, а зі сторони монаха-проповідника заборона учити ся, або говорити між собою. І прошу собі тепер представити молодих, живих хлопців, які в часі шкільної науки не могли уживати проходів, бо не було часу, у вільнім часі від науки заборонено також. Вони мають роздумувати над річами, котрих або не знають і не розуміють, або як знають, то лишають ся їм до роздумування: перекручена правда, купа лайок, проклонів та слів ненависти. А се непедагогічно й неетично! І які думки мусять родити ся у тих молодих хлопців, у яку духову анемію попадають вони — про се дуже добре знають оо. Василяни, а позваляти на такий духовий занепад молодіжи — се справді немилосерно!

Поминаю вже денунціяції всякого рода зі сторони нібито „побожних“ учеників на живійших, що не хочуть піддати ся злому

¹⁾ В справі лектури для молодіжи була поміщена в „Zeit“ стаття д-ра Мольдавера (з Німеччини) п. а.: „Zur Frage der Jugendlectüre“ Bd. XIX. N. 242. S. 120—122, і N. 243 S. 138 — 139. — Дуже цінною є також книжка, яку видав Heinrich Wolgast: „Das Elend unserer Jugendlitteratur. Ein Betrag zur künstlerischen Erziehung der Jugend. 2. Auflage, Hamburg. Selbstverlag 1899. In Commission bei L. Fernau, Leipzig.“

впливови, поминаю багато інших злих сторін сеї зміни. Але коли тільки угляднимо те, що я сказав — то побачимо, кільки то зла, кільки гнилі може зродити і родить повірене духового проводу учеників людям, що не мають нічого спільного із шкільною молодіжю, і що хочать сю молодіж позиськати для своїх укритих цілий. Коли би призначений катехит некоректно поступав — то тоді власти шкільні потягають його до відвічальности. (У нас, Богу дякувати, нема іще того, щоби учителів за їх нераз варварське поступоване потягати до відвічальности. У нас панує тільки система „ze względów służbowych“). Тимчасом вільний як той птах монах, хотяби навіть засуджено його на кримінал, не має нічого до страчення, противно такий факт може його цілям навіть помогти. (Процес Василянина Ортиньського за злочин обиди маєстату).

Томуто домагаємо ся рішучо, щоби компетентні власти взяли те все під увагу, і заборонили вступу людям, стоячим поза шкільною молодіжю, в шкільні мури, заборонили Василянам проповідати в школах. На се є призначені оо. катехити, що мають займатися духовим вихованем молодіжи, і вони за се побірають платню. Або катехити не розуміють того, що вони в той спосіб ослабляють свою повагу, а коли розуміють, то тоді хиба з лїни вства відступають роботу Василянам; а ті хижи на кожду спосібність, яка їм лучається, щоби вийти в близьку звязь зі шкільною молодіжю. Василяни дуже добре знають, що то значить захопити в свої руки провід шкільної молодіжи. Бо там можна безкарно, чи просьбою, чи розказом, чи вкінци тероризмом впокувати в учеників то, що кому подобається. Длятого ще раз кличемо до шкільних властей, нехай заборонять вступу монахам Василянам до шкіл, нехай стануть, если не на становиску свого морального обовязку, то хоч на сторожі ненарушимости обовязуючих основних законів. Коли шкільні власти не виступлять відповідно в тій справі, то ще має голос сама суспільність. І мусить розпочати ся боротьба на жите і смерть, бо таку справу, як виховане молодіжи, мусить покласти ся на вістрі ножа. І дальше, нехай шкільні власти знають, що дуже легко невдоволене учеників — яке з сеї причини росте — може прибрати непожадані розміри. А що й ученики мають в тій справі голос — то сего чейже ніхто не заперечить.

Тарасові обходи.

ЧЕРНІВЦІ: Гімназія.

Українська молодіж черновецької гімназії устроїла дня 24-ого лютого с. р. в перше поранок в честь нашого Генія. Було се разом і сьвятковане 50-літнього ювілею науки української мови у нашій гімназії. Сумні спомини тиснуть ся до голови з нагоди сього ювілея: як сумно подумати, що за увесь майже сей час потапала наша молодіж у москвофільським багні, що не проявляла вона так довго ніякого життя!

Та йно недавно починаєть ся в духовім житю чернівських гімназистів завдяки невпинній праці кількох ідейніших людей переворот в користь нашої народньої справи.

Вже тамтого року допоминала ся молодіж у професора української мови п. Клима помочи, щоби устроїти вечерниці в память Шевченка. Але її добра воля розбиваєть ся об москвофільську апатію, що нею була пересякла більша половина молодіжи висшої гімназії. Між тим починаєть ся праця сьвідомої часті сеї-ж молодіжи над осьвідомленем своєї нещасної, москвофільством прокаженої братії і то з успіхом. Сього року не мали чого гімназисти бояти ся, що з сеї сторони стрінуть опір. Вони ідуть до проф. Клима з просьбою, щоби він виміг у дирекції дозвіл устроїти вечерок. Тут мушу остен-тативно замаркувати, що все робило ся за почином молодіжи, а не проф. Клима, як писали часописи. Проф. Клим був вже 1893-го року у чернівській гімназії, чомуж тоді він не дав почину до устроєня вечерниць? Чи може чекав аж сорокових роковин? По довгих короводах дістали ученики відповідь від п. Клима, що пан директор не позволяє на вечерок, лише на поранок, і наказує, щоби те сьвято устроювала молодіж і учительський кружок, бо то, мовляв, німецька гімназія. Така була відповідь проф. Клима на жадане учеників. Але щоби сьому жаданю бодай от що небудь вволити, директор позволив устроїти поранок під фірмою і на користь »Franz Joseph Unterstützungsverein-у«. Характеристично, що члени сього Verein-у майже всі Жиди. Ученики були всі обурені і хотіли відступити від устроюваня поранку, хоч були вже до сього приготовані, але щоби не дати можности ворогам ликувати, згодились на приказ дирекції. А таки політична голова проф. Клима уміла виратуватись з поміж Сциллі і Харибди, бо він не казав друкувати в запрошенях ні „русько-українська молодіж“, ні Franz Joseph Unterstützungsverein устроює,“ а лише

устроюєть ся на дохід... Так обмив він свої руки. Чи удало ся йому? Се иньше питанє. Ученики мали не одні прикрі перепони побороти, нїм уложили сю мізерну програму, бо мізерна она була справді. Декляматам не позволив проф. Клим деклямувати сього, що вони хотїли, але те, що він назначив. Тов. О. Безпалко мусїв немало набігати ся, нїм йому дозволено деклямувати „Послание“. Коли ученики хотїли також відсїпвати одну народню пісню і вже були навчили ся „Гей там на горі,“ прибігає в послїднім часї проф. Клим і заявив, що дістав нагану від ради шкільної за те, що позволив сїпвати неморальну пісню. Се інкриміноване місце звучить: „Що продав жінку за тютюн і люльку“. І з сього найшов п. Клим вихід. Казав перемінити „жінку“ на „шапку“. Чи се етично пане професоре? Ученики, не хочачи нічого обкрюувати ані переїначувати, вивчили ся другої пісні „Сонце заходить“.

Між тим наспів поранок. Явили ся на нїм не лише професори а також і публіка, між иньшими українська інтелігенція так старша як і молодша, а найбільше було пань. Були також гості иньших народностей: Німці, Волохи, Жиди. На диво не було Поляків нї з професорів, нї з гостей.

Поранок отворив директор Клявзер німецькою промовою, бо й взагалї сей поранок мав більше німецьку цїху. Він дякував прибулим за співучасть у сьвяткованю „der Besten der ruthenischen Nation“. Потім виголосив проф. Клим своєю проповідь. А так, проповідю можна назвати його промову. От що з його промови виходило: „Тихо діти, заховуйте ся порядно, слухайте учителів, будьте чесними, одним словом, тихо не плач, привезе тобі кіточка на фості колач“. Потім хор відсїпвав „Ой чоґож ти почорніло“ Шевченка Воробкевича. Відтак говорив тов. А. Клим про значїне Шевченка в нашій літературі. Промова була знаменита, як на такого ученика, що потапає в морю германських впливів. Ми би до нього як до абітуриєнта звернули ся кількома словами на прощанє: „Згадай, брате, на солом'яну стріху, під якою ти родив ся, на запрацьовані руки, що тебе вивели у люди, на рідне слово і пісню, що під її звуком ти дитиною засипляв, а тоді роздумай, як своїх духових сил уживати, чи не на користь тої стріхи, тих рук, того слова і пісні“. По відчитї виступав хор під управою тт. Вольського і Ярмолевича на перемїну з декляматами. З пісень сїпвало ся: „Огні горять“, „Минають дні,“ „Сонце заходить“ Шевченка-Роздолського. Деклямації віддали дуже добре тов. Пігуляк „Кавказ“ а тов. Безпалко „Послание“. Послїдний поривав своїм голосом і запалом всіх а найбільше молодїж. Взагалї хоральні продукції випали надзвичайно добре, як висказували ся й самі професори Німці. На поравок

наспіла лише одна телеграма від коломийських товаришів. Чи черновецькі гімназисти, що вислали до Галичини до десяти телеграм, заслужили на таку подяку, на се хіба най самі Галичани відповідять.

Оттак відбув ся в нас поранок. Було би було гарнійше та щож, коли сьому перешкодила трусливості пана проф. Кліма. Справедливо судячи, то він найліпшим професором української мови із всіх дотеперішних і старає ся з учениками входити у близші зносини, але сього він не осягне, коли не скине із себе трусливість, що робить його рабом людей, від яких він стоїть морально далеко вище.

Треба піднести ще й се, що крім проф. Кліма не займав ся справою поранку ніхто иньший з професорів Українців.

ЛьВІВ: Вечерниці II. III. IV. і V. гімназії та школи реальної.

Дня 3. марця с. р. відбули ся в салі школи реальної у Львові Шевченківські вечерниці отсих пяти наукових заведень.

В програму увійшли: Вступне слово (виголосив т. В. Шухевич); чотири пісні на мужеський хор (Жолесса: Було колись; Лисенко: Ой щож то за ворон; Уєнко: Што чутіє і Копко: Де срібнолентий; дві деклямації (Чигирин виголосив т. Демяновський і Посланіє т. Курчаба. Орхестра виконала: Roubrougi: Вербицького. Сольо Лисенка: Реве та стогне, в супроводі фортеп'яна відспівав т. Процишин, а хор хлопців: Гіжовського: Привіт Тарасови. В часті III. слідувало представлене Павла Полуботка в виїмках. Прольогом і епільогом вечерка була: Ще не вмерла Україна укладу т. Людкевича.

Під зглядом вокальним випав вечерок, як не міг лучше. Вступне слово як і деклямації були виголошені знаменито, бо зі зрозумінем річи. Хори, що складали ся з дібраних голосів, були дуже добре вишколені; а те, що всі були одушевлені, належить завдячити диригентови тов. Гіжовському. Не без похвали випало і Roubrougi Вербицького, котре виконала орхестра, як і сольо Лисенка: Реве та стогне, відспіване тов. Процишиним. А хор хлопців доказав, що з тов. Гіжовського не лише добрий диригент, але і не согірший композитор.

Представлене: Павло Полуботок переняло усіх, бо не лише були роді добре порозділювані, але і знаменито виконані (особливо роля самого Полуботка.

Отсей вечерок різнив ся не в однім від иньших того рода. І так: його аранжери мали перед собою не мало перешкод, як зорганізоване учеників аж 5 наукових заведень, супротивлене не лише зі сторони деяких професорів, але і самих учеників — маю на думці москальофілів з німецької гімназії — і т. п. А друге: сей вечерок мав деякі продукції, що або належали до рідких у нас, або були наскрізь самостійними. До перших належить представлене Павла Полуботка та сильно заступлена орchestra, а до других музика тов. Гіжовського до слів тов. Ганкевича: Привіт Тарасови — річи і змістом і музикою гарні.

Тому і не диво, що публіка була одушевлена і ніхто, навіть з польської суспільности не жалував, що посвятив кілька хвиль сим Шевченківським вечерницям.

В. Б.

ПЕРЕМИШЛЬ : Гімназія.

Дня 9. марця с. р. віддали перемиські гімназисти-Українці святоточними вечерницями поклін памяти Тараса Шевченка.

Вечерниці розпочались нарочно на сю ціль написаним прольотом д-ра Щурата. Прольот, твір дійсно поетичного вітхнення, виголошений зі розумінем товаришем Бараником, викликав сильне вражінє. Відтак пішли звичайні вокальні та музичні продукції, відчит і деклямації. З того найкрасше випала вокальна частина; хорів було чотири, два мужеські: „З округків“ Ніжанковського і „Quot-libet I.“ Лисенка, два мішані: „Народні пісні“ Топольницького і Лисенків один хор з опери „Утоплена“. Крім сего, в програму входили ще два соля: баритонове „Гетьмани,“ відєспіване тов. Смолинським і тенорове „Минули літа молодії“ тов. Яворського. Так хорові продукції під умілим проводом тов. Смолинського, як і оба соля вийшли вповні удачно і могли вдоволити найбільш вибагливого критика. Акомпаніамент спочивав в руках талановитого п'яніста тов. Кібіца.

Гарно вивязалась із своєї задачі гімназіяльна орchestra під батуютою тов. Савицького.

Інтересний був відчит тов. Гемби на тему „Шевченко а Славяни“. Однак річ, в своїм роді дійсно добра, не звернула на себе належної уваги — бо (і се одинокий закид, який можна піднести зглядом тов. пролегента) виголошена була тихо й монотонно. Се вадило тим більше, що наша публіка зовсім звичайно не напружається, щоб відчиту з увагою вислухати.

Деклямацій було крім прологу дві. Тов. Цеглинський декламував „Черця,“ а один з молодших товаришів „Чигирин“. Годить ся ще піднести артистичну гру на двох цитрах тт. Момрика і Савицького. Вечерниці закінчив промовою проф. Ярема. Говорив банально.

Простора, найбільша в Перемишлі саля „Сокола“ була підчас вечерниць тісно заповнена передусім місцевою українською інтелігенцією і молодіжкою української гімназії. Тт. Поляків прийшло небогато. За те греміяльно явили ся Українці-рenegати, москвофіли з польської гімназії, щоб пописатись — своїм визиваючим поведенем та цинічними дотепами. Розуміть ся, не похилить ся могутня стать нашого Генія під ударами моральних ідіотів, та всеж воно прикро, коли з тим зрівнати тактовне і гарне поведене тт. Жидів.

Аранжерам вечерниць треба почислити в заслугу, що запросили на вечерниці велике число селян із близпих околиць Перемишля. Та на жаль, на їхже рахунок припаде також се, що на вечерницях було багато людців, загально звісних із свого ворожого успособлення зглядом всего, що українське. Сего треба би на будучність вистерігатись.

На вечерниці наспіло до трийцять телеграм із усіх майже середних шкіл східної Галичини від тт. Українців, тт. Поляків з Кракова і Бохні, від „Акад. Громади“, редакції „Молодої України“, „Кружка українських дівчат“ і т. д. Телеграми відчитано підчас перери між двома частями програми. Найбільше вражінє зробили передусім телеграми від тт. Поляків. Вже по вечерницях прийшло привітне письмо від Товаришів із Ряшева. Віддаючи честь генієви нашого поета, вони кінчають словами: „польська молодіж стане поруч з українською, коли прийде до борби за вольну, демократичну українську республіку“.

САМБІР: Гімназия.

І ми самбірські гімназиясти сьвяткували 40-кові роковини нашого незабутнього Тараса вечерницями дня 9. марця 1901.

Простора саля гімнастична заповнилась битком місцевою інтелігенцією, не бракло однак і замісцевих. З підвисешеня неначе поглядав безсмертний Кобзар на громаду, що зійшла ся численно споманути свого Величтя слова не злим тихим словом.

Нараз втихає гомін публіки, а по саді розливають ся милозвучні тони орхестри. Відограла вона вдачно гимни братів Славян

а кінцевий гімн нашої нещасної неньки України переняв уже на самім початку кожде українське серце чарівним настроєм.

З промовою виступив тов. Ярослав Біленький (VIII кл.). Не голосні, але теплі та взрушаючі слова впливали в його груди, переповнених зворушенням, та вривались в серце кожного щирого Українця. Промовляв на тему „самостійна Україна“. За що терпимо? чому в неволі? і чи довго? Україна поборе демона темноти і неволі, скине кайдани і встане вольна, самостійна, обновлена! Кому-ж з нас не мусіли припасти до серця сі гадки!.. Проте нагороджено бесідника грімкими оплесками.

В програму вечерниць входили також і хори переплітані деклямаціями та грою на віолончелі фортепяні. Хорами управляв тов. Ізидор Гичко (VII). На перекір численно ставленим перепонам зі сторони шкільної власти зумів він приготувати хор належито так, що ухо кожного могло вповні налюбуватись звуками нашої пісні. Відсьпівано Я. Вінцковського: „Рідня моя“, К. Крайцера: „Молитва“ з опери „Нічліг в Гренаді“ дальше Лисенка: „На прю“ а на закінчене розлилась мельодійна вязанка народних пісень, того-ж композитора.

Деклямацій було дві. Крайну розпуку і страшний біль горем прибитого засьпіву віддав удачно, з чутем і з розумінем в цілім значіню того слова тов. Олекса Боберський (VIII). Супровід цитри доповняв мелянхолію сього твору. Польська деклямація „Reduta Ordona“ Mickiewicz-a випала також добре. Знатокам музики припала до вподоби гра тов. Гримкевича (VI). на фортепяні „Phantasie“ Meltrger-a та віолончельове сольо Пуліковського (VIII).

Закінчення не було цілком. Взагалі відчуваємо жаль, що в нашій гімназії нема між професорами ні одної щирої душі, яка могла-б та хотіла теплим словом і доброю радою заохотити молодіж.

Піднесемо також ту, яке властиво призначене мають телеграми прислані товаришами з иньших гімназій та академіками? — Дирекция заборонює їх відчитувати. Ми знаємо длячого. — Слова заохоти від товаришів, відчитані молодіжки, могли-б піднести висше її настрої та загіти любовію до ріднього. Та се мабуть не до вподоби нашим властям. Так діє ся що року — ось і тепер одержали ми телеграми від товаришів гімназистів з Коломиї, Бережан, зі Львова від Молодої України та від львівських академіків, але відчитати їх строго заборонено.

Рівнож заповіла дирекция, що колиб ми поважили ся відсьпівати наш народний гімн підчас вечерниць, то перерве вечерниці, та не дозволить на будуче сьвяткувати памяти нашого Генія.

САМБІР: Учительська семінарія.

Живе життя, яке пробуджується тепер в нашій народі відбилося також на товаришах учительської семінарії в Самборі. Дотепер могло видаватися, що там Українців нема — бо через тільки літ не здобулись вони на устроєння Шевченкових вечериць. Відрадий се факт, що сього року і вони кинули сю дрімоту і заманіфестували свої народні почування, а вилили їх так, що вже чи-й можє лучше. Ми, Молода Україна, ставляємо своїм ідеалом самостійну Україну й мемо боротись за її волю! кликнув тов. Котелко в своїй промові. Як і в гімназії так і ту ідея волі і самостійности України дає доказ, що молодіж бажает широ вступити на шлях проміряний Шевченком, бажает не пустих фраз, а хоче ділом; горячою працею довести до краю обновління України. Віра в щасливішу будучність і в народні ідеали запалює наші молодечі душі жаром патріотизму, кличе нас на прю за правду, волю, за наш край! На прю до смерти, до загибну!

По салі розливають ся звуки вправної орхестри, а пісні народних композиторів уносять душу в країну мрій. Гамалія Біликовського з орхестрою, До руської пісні, Урра у бій, До Сяну — виконані мистецько. Поему „Сон“ виголосив тов. Бачинський з глибоким чутем і зрозумінем. Горе України, деспотизм царя, нелюдський гнет, розпука поета так і пронизували своєю могутистією присутну публіку. Тов. Шкодзінський віддекламував крім того „Maraton“ Ujejsko-го. Героїзм Греції — яку всіма силами хоче ворог здавити — се вірний образ України під ворожою кормогою! нам треба такого героїзму і посвятити!

Вечериці закінчив живий образ: Україна скидає кайдани до слів Кобзаря:

„Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Сьвіт правди засьвітить,
І помолять ся на волі
Невольничі діти“.

ТЕРНОПІЛЬ: Учительська семінарія, гімназії і реальна школа.

У нас в Тернополи були сего року три вечерки устроєні шкільною молодіжкою в честь Тараса Шевченка. Найборше, бо ще дня 11. марця с. р. дали вечерок товариші семінаристи. Велика сая „Сокола“ битком набита людьми, всі бічні убікації були заняті

Серце в грудях росло кожному Українцеві, коли бачив, що пієтизм до Шевченка з кожним роком збільшає ся, що вечерки в его честь не стають ся, так сказати-б, буденними, але чим більше їх устроє ся, тим більше набирають они притягаючої сили. До звеличання пам'яті Шевченка причинила ся в великій мірі добірна та — на славу товаришам семинаристам — ними самими виконана програма.

Вечерниці в 40-ові роковини смерті Тараса, що відбули ся заходом обох гімназій 26. IV. в сали „Сокола,“ були чисто студентські, а не публичні, як минувших років. Публичні вечерниці заборонив п. дир. М. Мацішевський без подання причини, хоч Поляки не тільки що вшанували сього року свого великого поета публичними вечерницями, але до того ще й позволено їм на сценічну виставку. А прецінь українська молодіж, що рівнож від кількох років шанувала пам'ять свого Кобзаря публичними вечерницями, не дала п. директору найменшої причини, задля якої міг би дати свое veto на подібні вечерниці. Дячогож отже таке нерівне трактоване? Дячого таке явне шовіністичне поведене та нехтоване найсвятійших почувань української молодіжи...? Ми не мали причини жалувати ся на п. дир. Мацішевського, але останна поведінка що-до Тарасових вечерниць тяжко вразила українську молодіж і дала їй багато до думаня.

О 7. год. вечером, коли мали розпочати ся вечерниці, появило ся ледви кількадесять учеників. П. директор не був навіть ласкав оповістити по клясах про Тарасові вечерниці, хоч се все так оповіщалося. Пригноблене та гіркий жаль огорнув товаришів. Кождий мимохіть відчував заподіяну, нічим незаслужену кривду. — Щоб як-так заповнити пустки салі, заняли ученики місця на розставлених кріслах, а на переді засіло кількох (не всі) професорів-Українців, дир. Мацішевський і поляк Кубік, безсторонний, правдивий приятель молодіжи. Решта пп. професорів не зволила явитись. Може уважали себе негідними йти на wieczorek pięwsy hajdamaków?.. Забувають на те, що річию правдивих вчителів бути все там, де збираєть ся молодіж публично; деінде, то являють ся непокликани і де-б їм не місце, але тут, де їх обовязком є явитись, то їх нема. Дивні опікуни. Чи гадаєте, що таким способом зискаєте серця молодіжи?

Перед 8. год. розпочав сьвято др. Калитовський, дир. української гімназії. Бесідник говорив, а властиво, — як сам казав — хотів доказати великий талант Шевченка та силу його слова. — Чи доказав він сего в своїх словах, сумніваюсь, але те, що говорив, було таке сухе, так не потягаюче, таке зимне, що не лиш не розвіяв сумного настрою, але противно по його бесіді лиш ще більший сум наляг на салі. — Електричною іскрою, що прошибла нерви всіх

і роз'яснила насуплі лиця товаришів, була з чутем виголошена деклямація О. Парагуса уч. VI. рус. гімн. „Розрита могила“. На неумовкаючі оплески віддеклямував еще „Садок вишневий“. — Відчит „Шевченкові сльози“ тов. Р. Курбаса, ліпше оброблений і ліпше відчитаний, міг би був зробити вражінє. На некористь відчиту вплинув глухий, басовий, неприродний голос, яким товариш читав і який глушив цілі кінцеві слова речень так, що позаду тяжко було розуміти. Вражінє було ніяке. А можна би прецінь здобутись не кілька сердечнійших слів на так сьвяточну і важну хвилю, щоб натхнути серця зморожені будденщиною хоч раз до року якимись видними почувавами та взнеслійшими поривами. — „Засьпів“ віддеклямував тов. М. Губчак вправді з розумінєм, та однак без того елеґійного, сердечного болю, яким дишуть слова поета. Поодинокі точки переплітались сьпівами, що випали досить удачно. Вечір закінчив тов. О. Темницький. В коротких але ядерних словах висказав він, против чого власне поет наш протестував, за що, за які пориви та ідеї терпів, і навязуючи до слів Кобзаря „Учіте ся брати мої“ взивав товариш до праці та науки, щоб з здобутого знаня та науки черпати сили у тяжкій боротьбі над відродженем вільної України. — З піснею на устах „Не пора, не пора“ розійшлись домів.

Вражінє вечерниць яко цілости було таки сумне, невеселе і пригнобляюче. Яскрава ріжниця вражінь виступила, коли пригадались мені публичні вечерниці, уряджені товаришами семинаристами. Сьвятим, молодечим запалом та найчистійшою любовю до Тарасової музи заґріли товариші неодна щире серце, в неоднім збудили іскру дрімуючої нерішучости, а всім зібраним з готовили справдішне торжественне народне сьвято. — А того власне сьвятого запалу, тої сильної віри в себе, тої надії лучшої долі, що повинна пробиватись на кождім кроці — не доставало як-раз сегорічним гімназияльним вечерницям.

Невдачу відчували й самі виконавці — опанувало їх якесь невимовне розчарованє і пригнобленє так, що й невесело їм було відчитати кілька привітних телеграм і не відчитали.

Третий вечерок дали дня 11. мая с. р. товариші реалісти. Вечер був публичний за запрошеннями.

Після сил своїх усьвятили они память Кобзаря. Не велике число Українців є в школі реальній та мимо того рік-річно старають ся устроїти Шевченківські вечерниці після можности своїми власними силами.

Великою заслугою уважаю всім тернопільським товаришам їх заходи коло устроюваня вечерниць. Вечерниці се не тільки місце попису перед знакомими, але також місце, де засїває ся в серця може ще і несьвідомої публики зерна національної сьвідомости. Та однак,

щоби ширити таку національну свідомість, треба в перед, щоб ми самі були свідомі своїх стремлінь та цілей. Треба, щоби ми самі вперед були ідейні, та на жаль я сеї ідейности між нами не бачу. На пальцях міг бим почислити ідейних товаришів з помежи гімназистів, реалістів та семинаристів. Більша часть, се такі, що нічим не інтересують ся. — У одних одинока ціль кар'єра, у других донжуанерия, у третих знов скрайна безідейність. Доповнить їх вкорі ще на разі молоденька українська гімназия, ведена єї педагогами тим самим путем. Експелевция Бобжинські справді тепер може спочивати на лаврах, бо его труди не змарновані.

Львів: Українська гімназия.

Дня 12. марця с. р. відбули ся заходом і силами української молодіжи академічної гімназії у Львові вечерниці в память 40-их роковин смерти батька Тараса.

Вечерниці розпочали ся відчитом т-а М. Тершаковця про впливи, які слідно в Шевченковій „Тополі“. На вступі пояснив прелегент, що треба розуміти під літературним впливом, а іменно, що розвій культури полягає на традиції та оригінальній творчости. Але заки ся творчість може щось власного докинути до добутків духа своїх попередників, мусить переходити усї фази розвою, які попередники переходили, і аж тоді під напором вражінь починає ся духове житє артиста, головно поета. Однак талану поета не можна оцінювати після того, чи поет послугував ся більшою, чи меншою скількістю знаних творів, лишень як він знаний материял використав. Дальше говорив прелегент про самі впливи, наводячи схожі місця з „Людмили“ і „Свѣтлани“ Жуковського, Міцкевичевої „Usciczki“ та Шевченкової „Тополі“. Опісля згадав прелегент і про вплив української людвої поезії на „Тополю“ та зазначив, що людова поезия мабуть чи не найбільше вражине зробила на душу поета. На доказ наводить прелегент також слова пісень народних, подібні до слів „Тополі“ та згадав і про се, що український нарід знає чимало розказувати про ріжні переміни (метаморфози) а передовсім про переміну дівчат в тополю. Але поет не бере живцем слів і гадок з наведених творів, лиш переробляє їх гадки на свій лад і творить з сього артистичну цілість.

З дальших точокь програми передовсім заслугує на увагу „Завіщанє“ Вербицького, яке відсвпівав мішаний хор під управою проф. Витошинського. Крім сего відсвпівав мішаний хор також XVIII. кон-

церт Бортнянського і „Верховину“ Лисенка. Так само мужеські хори під управою тов. Познанського випали вповні удачно. Надто в склад багатой і дібраной програми ввійшли продукції поодиноких гімназистів. На увагу заслугоє деклямація ученика II кл. тов. Височанського, який своїм звучним голосочком віддав з повним чутем Шевченка „Богданову могилу“ і Лисенкове сольо тов. В. Крушельницького: „Ой чого ти почорніло“. Тов. О. Гуньовський і Т. Кудрик відсьпівали дует на тенор і барітон Вільбоа „Моряки“, а сьпів їх заслужив на бурю оплесків.

Вкінци годить ся ще сказати, що славно удалась й музична часть, на яку зложились Монюшків „Козак“, скрипкове сольо, яке виконав з повним артизмом тов. А. Максимович, і Познанського: „Вязанка народних пісень“, відограна орхестрою під батуютою тов. композитора.

Величаве се сьвято закінчив проф. Кокорудз мовою, зверненою до молодіжи, щоби не забувала ніколи обходити сего найбільшого народного Тарасового сьвята.

Вповні одушевлена публіка, зложена так зі старших Українців як і товаришів академіків та гімназьяльної молодіжи опустила салю „Народного Дому“ по відсьпіваню народного гимну: „Ще не вмерла Україна“, лишаючи в глибині своїх сердець як найліпші спомини. На се сьвято насіпи телеграми від тов. гімназистів-Українців з Коломиї, Чернівців, Бродів, Ярослав, Перемишля, учеників реальной школи у Львові і редакції „Молодой України“.

Б. І.

ПЕРЕМИШЛЬ: Учительська жіноча семинарія.

По довших заходах та побореню чималих і ріжнородних перепон довелось і нам, Українкам „утраквістичной“ семинарії, звеличати память нашого Генія, нашого Сівача високих ідей: братерства братнього, рівности та волі... З трепітом, нетерпеливостю та якимсь страхом ожданій нами, наспів день нашого сьвята.

Як зуміли, так прибрали ми нашу маленьку, нужденну салю IV. р., щоб надати її сьвяточного вигляду на гостину в ній нашого Кобзаря. І коли Він на тлі цвітів, зелені явив ся між нами, та своїм лагідним зором, наче всьміхаючись, ласкаво поглянув по нас, в сердцах наших зажеврів огонь запалу до борби за свій нарід, за самостійну Україну.

В такім настрою товаришок зачались наші перші „Вечерниці“.

„Вступне слово“, виголошене проф. О. Ціпановською, що має щирю симпатию між товаришками, нагадало нам ідеї, за котрі боров ся Тарас, загірло нас і на дальше до борби за належні, а зрабовані нам права. та скріпило нас в пересвѣдченню, що наша участь в народній роботі необходима, що нарид, який вспіє виховати собі свѣдомі і повні запалу до праці дівчата, буде два рази сильний.

Хор Лаврівського: „Чом річенько домашная“ вийшов удачно.

За тим слѣдувала деклямація тов-ки Ст. Літинської, уч. П. р.: „Лічу в неволі“. Тов-ка Л. відчула скаргу зболілого серця катованого морально Кубзаря та з перенятєм єї віддала.

Сольо скрипкове при акомпаніяменті фортепяна о. М. Копка було без сумніву дуже гарне. Першу часть „Вечерниць“ закінчив хор з деклямацією та сольовим сьпівом: Копко - Шевченко; „Гамалія“. Тов-ка Медицька дуже добре виголосила свою часть: „Гамалії“, сьпіви сольо та хор випали знаменито, завдяки заходам о. Копка, котрий по причині недуги професора музики, п. Д., управляв хорами.

Тепер слѣдувало відчитане телеграм; наспіло їх 17, а то слѣдуючі:

Бережани. Честь Вам, що сьвяткуєте память нашого Незабутого— нам не довелось. — Бувша перемиська семинаристка. Софія Дуткевич.

Бережани. — Бережанські Українки шлють привіт з нинішнім сьвятом: Зена Дуткевич, Галя і Ольга Кордубівні, Ліна і Наталія Навроцькі, Наталія Чайківська.

Броди. — Слава! Борімо ся, поборемо! Українці — гімназиясти.

Броди. — Бордеви за волю України слава! Ш... гімназияст.

Відень. — Українкам, сьвяткуючим память Тараса, шле привіт: Товариство „Січ“.

Відень. — Вірмо в нашу будучність! Так встане наш народ і буде великим, коли загальне сьвято Тараса сьвяткують Українки-семинаристки. За „Руський клуб послів“ Др. Коє.

Добромиль. — Духом з Вами на великому сьвяті. Українці добромильські Ярема, Стецяк, Курчак, Метик, Ліпинський.

Львів. — Лучимось з Вами славні Товаришки в сьвяткованю великого сьвята: Нехай росте слава нашого Генія! Полюбім свій народ, як любив його Тарас, а встане Україна вольна і самостійна. Українська молодіж польських гімназий і школи реальної.

Львів. — Йдім спільно за стягом братерства та волі, що підніє його Тарас, а встане Україна! — Академічна Громада.

Львів. — Честь і слава Вам, Товаришки, що святкуєте пам'ять Генія України, котрий глибоко відчув також недолю жінщини. Ми духом і серцем з Вами святкуємо також, а загірті Вами до праці, чекаєм сповнення пророчих слів Тараса: „Встане Україна!“ — VII. кл. академ. гімназії.

Львів. — Честь вам! серцем витаємо на Вашому великому святі. „Основа“ — товариство українських техніків.

Львів. — Ми духом з Вами, України вірлята. До праці рядами, бо нива богата! — Українці-богослови.

Самбір. — На Тарасовім святі духом з Вами — Українці-гімназисти.

Сокаль. — Не вмирає душа наша, не вмирає воля! І пам'ять нашого Кобзаря не загине! Слава незабутому Тарасови! Українцям святкуючим пам'ять його, щирий привіт шлють — Товариші-Українці.

Чернівці. — Дорогим посестрам, славним Українцям, засилає з нагоди нинішнього свята найщиріші желання — Академ. товариство „Союз“.

Львів. — Хай не кануть сльози з дівочих очий, а хай жевріє огонь ідеалів Тіртея, мученика України! — Редакция „Молодої України“.

Відчитане телеграм, доси невидана, нечувана річ в семінарії, викликало між товаришками величезне вражінє та немало причинилось до величавости нашого свята.

Другу часть „Вечерниць“ зачала тов-ка О. Коритовська, уч. IV. р., відчитом на тему: Вплив Тараса Шевченка на наше національне відродженє та розбудженє політичної свідомости.

Тов-ка К. представила страшний занепад моральний нашої нації після заведеня панщини, темноту простолюдя та заскорюзлість панів, що знущанєм над найменшим братом та службою у ворогів неситих катували „власну матір недоріку, сліпую каліку,“ та серед тої темноти явив ся Тарас мов сонце на мрачнім небосклоні та надлюдським своїм терпінем за голошенє високих ідей та любов до України вказав нам дорогу, куди прямувати. Його пісня зазвеніла грімким пеаном і завізвала всіх до братолюбія, приневоліла недолюдків-ренеґатів скаменути ся.

Його ідеї проникають щораз глибоше в серця чимъ раз дальших поколінь і нині ми, теперішня молодіж, зовсім зрозуміли думку Тараса.

Його заповіт: Любити Україну та найменших братів, всіх неволених, невикритих, ми виповнимо, ми за ті ідеї наложимо жите в жертві. З вдячности, що Він вказав нам шлях відродженя і від-

будованя України самостійної, вільної, днесь віддаємо ми Йому, „Апостолови правди і науки,“ честь та з глибини серць, похиляючи голови перед величию Його духа, кличемо Йому, Його таки словами :

„Будеш батьку панувати,
Поки живуть люди,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!“

Після відчиту тов-ки Є. Цеглинська та О. Жураківська уч. IV. р. відспівали пісню Лисенкову: „Молитву,“ що починаєть ся словами „Боже Великий, Єдиний Русь-Україну храни!“

Потім тов-ка М. Копківна, уч. III. р. відограла композицію Лішта на фортеп'ян „Соловей“. Вивчене вимагало чимало часу, тов. К. вивязалась з своєї задачі дуже добре.

Деклямація Шевченкового „Послання“ тов-ки Цеглинської здобула собі загальне признане, бо була виголошена з жаром та з повним розумінем річі.

Хор: „Урра у бій“ випав знаменито, чого найкрасшим доказом, що на загальне жадане публики мусіли учениці його повторити.

Свято закінчив образ з живих осіб, укладу знаного артиста маляра, п. Скрутка, п. з. „Живе Україна“. „Геній вінчає Кобзаря, а там у стіп Тараса розсілась сімя українська, зложена з хлопчини-школяря, що ледво читати вивчив ся; прочитав дещо про великого борця, що „волю писав,“ та розказує се бабуси і дідови свому, які велухались здивовані, що десятки літ проживши, не чули того, що нині ось та дитина їм розказує.

Отже „Живе Україна!“ коли Його слово, Його думка пробилась під стріху найменшого брата та він прозрів“...

Серед звуків гимну „Ще не вмерла Україна“ розходились ми домів покріплені на душі, сильні вірою в велику будучність нашого народа, бо устроєне тих перших „Вечерниць“ зблизило нас старших з молодими сестрицями.

Ми пізнались взаімно, порозумілись і ми майже певні, що наші товаришки-наслідниці не дадуть видерти собі того, що ми вибороли.

Се їх обовязок, бо сором тому, хто добровільно уступає з поля, но ще більший сором тому, хто позволить видерти собі те, що вибороли попередні.

Держіть ся-ж, дорогі товаришки, стійте твердо за свої права, сьвяткуйте на будучий рік память Тараса ще величавійше, а тим докажете, що ви зрозуміли поклик: „Живе Україна!“

Ідея вільної, самостійної України живе поки-що лиш в серцях наших, але у нас є охота до праці реальної для її відродження,

а віщі слова Кобзаря додадуть нам сили до найтяжшої борби, до борби послідної на смерть і жите, рішаючої про наше „бути“ чи „не бути“. З цілим засобом сил пійдемо ми в той бій за ідеал, про якого здійснене наш Апостол-пророк сьпівав:

„ . . . Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Сьвіт правди засьвітить,
І помолять ся на волі
Невольничі діти!“

Підгірлянка.

БЕРЕЖАНИ: Гімназія.

День 16. марця був для всеї української молодіжи бережанської гімназії найбільшим сьвятом в цілім році, бо того дня відбулись її заходом вечерниці в честь нашого генія Тараса Шевченка. Однак заким прийшло до сего великого сьвята, молодіж мусіла поборювати немало перепон зі сторони нашої „няньки“ краєвої Ради шкільної. Бо треба знати, що наша гімназія належить до тих гімназій в Галичині, котрими Рада шкільна дуже опікуєсь, через те, що тут український елемент прибирає щораз то більше число. Пан Левіцкі назвав нас свого часу „potulną młodzieżą,“ тож Раді шкільній ходить о се, щоби ся „potulna młodzież“, позістала дальше „potulna,“ а як довідалась, що гімназисти читають „Молоду Україну“, то звернула передовієм увагу нашій дирекції, щоби взглянула, чи тутка не віє, борони Боже, радикалізм. Польська молодіж устроєє тутка що року вечерниці в честь Міцкевича по приказу самої дирекції, а Українці мусять доперва бити перед нею поклони, щоби дозволила на щось подібного. Так було і сего року. А що Поляки давали вечерок в театральній салі при сьпівучасті всеї місцевої інтелігенції, то для самої консеквенції не міг директор сего відмовити й Українцям. Зачались приготованя й проби. На пробах польських вечерниць мусять Українці брати участь і то з виразним zagrożенем зі сторони дирекції, а нехай би котрий важив ся не прийти, хотяй би навіть перешкоджений, то наразив би ся на велике ворогованє зі сторони професорів. А треба признати, що польський вечерок без помочи Українців не міг би абсолютно відбутися.

Інакше має ся річ з українським вечерком. Проб ніхто урядово не заповідає, лишень молодіж сама поза годинами порозуміваєсь. Поляків просило ся все о сьпівучасть в пробах, але звичайно явилось

двох, се тт. Ковальчевський й Райтер, ученики VIII. класи, і їм прилюдно складаємо подяку, бо прочі то поклонники ідей Сендзіміра.

Вкінці після звичаю, що, здаєсь, по иньших гімназіях не практикує ся, муїла молодїж виготовити програму й дати єї до перегляду дирекції, щоби не було в нїй дечого революційного та небезпечного, що могло би некорисно вплинути на молодїж. А треба знати, що програма переходить через руки трох інстанцій: професора української мови, дирекції, вкінці висилаєсь до Ради шкільної, і вона присилає відтак єї обкросну до minimum. Так було сего року. — День вечерниць вже зближав ся, а програми іще не було. Отець катехит пише на просьбу молодїжи приватний лист до п. Левіцького й отримує відповідь, в котрій п. інспектор перечеркнув „Урра у бій,“ „що могло би викликати непожадані кваси,“ а накинувсь нам зі своїм „До руської пісні,“ й застеріг собі, щоби вечерок відбув ся без співучасті публицк, „бо бережанська молодїж вже раз прогрїшилась тим, що оголосила була вечерок афішами“. На тім не кінець. На три дні перед вечерком наспїла з Ради шкільної резолюція з тими самими застереженнями й додатком, що вечерниці мають відбути ся в шкільнім будинку „jako uroczyść czysto szkolna“. Цікаве, що Рада шкільна не знає, що роздана сьвідощв матуристам відбуваєсь кожного року при співучасті „польських дам,“ що їх запрошає сам директор, розумієсь, між ними і свою жінку wraz з дочкою, хотяй та урочистість „чисто шкільна“.

Рада шкільна якби на сьміх позваляє грати „прольоґ“ Лепкого, а знаючи добре, як нужденно поміщена тутешня гімназія, забороняє давати вечерок поза шкільним будинком. Се глум і чиста іронія. Впрочім резолюція наспїла перед самим вечерком, коли молодїж заплатила за салю й понесла кошт на 90 зр. Тодї молодїж не зважаючи на жадні погрози дирекції, висилає до Ради шкільної телеґраму і в нїй представляє неможливість виконання вечерниць в означених рамах, та просить, щоби Рада шкільна дозволила дати вечерок в театральній салї. Тут знов Рада шкільна наражуєсь на сьміх, бо відкликуює попередню резолюцію з застереженням, що на вечерницях можуть брати участь лишень представителі властей. В такім случая можна попередню резолюцію завдячити хиба п. інспекторови. „Не дай Боже з Івана пана!“ каже хлопська пословица. — Сего року сам директор розіслав сторожем запрошеня, чого ніколи не бувало, й поспрошував ріжних шпіонів і прямо таких, що зі всего, що українське, сьміють ся й болотом обкидають, а на запрошене батьків учеників кількох Українців не хотїв зізволити; много не прийшло, бо запрошеня задержав аж до дня вечерниць.

З таким огірченням і по так великих трудах прийшлося вкінці молодіжці сьвяткувати вечерниці, однак з внутрішнім вдоволенням, що й она не лишаєсь позаду иньших гімназій й має бодай таку спроможність віддати честь пам'яті великого Апостола правди й науки.

„Прольог“ о. Сильвестра Лепкого, який писав під псевдонімом Марко Мурава, помимо великих труднощостей, з якими було сполучене его виконанє, випав зовсім вдоволяючо. Тов. А. Цурковський уч. VII. кл. грав ролю українського лірника й вивязав ся з своєї задачі зовсім добре, хотяй його роля була найтруднійша й найдовша. Лірник сидить на могилі Шевченка, грає на лірі й сьпіває думу про славу борців народу, про козацькі могили та могилу, на котрій сидить. Зближаєсь молодіж і з зачудованем прислухуєсь его думі. На запитанє лірника, чого вони прийшли на могилу, відповідає найстарший з молодіжці: „щоби поклонитись своєму батькови Тарасови“, бо в їх серцях „ідеї ясні й чисті“. Відтак являєсь „Слава“ й складає вінець на могилі; з противної сторони виходить „Україна“, звертаєсь до молодіжці й виражає свій жаль над „двинтарищем“ і „бідною ненькою“. Вкінці являєсь на могилі дух Шевченка й благословить „свої діти“. Велике вражінє викликав живий образ, коли вірний образ Тараса появив ся на могилі. Повне узнанє належить ся тов. Бородиєвичеву уч. VII. кл. за вимальованє могили. Часть вокальна (на котру зложилося: Бажанського: „До бою“, Вахнянина: „Урра у бій“, Топольницького: „Quoblibet“, Біликовського: „Гамалія“ й польський кусник) була виконана вельми вдачно під управою тов. В. Пацлавського уч. VII. кл., що трудив ся надзвичайно богато і над самим хором і на грою на фортеп'яні. Відчит тов. В. Гошовського уч. VIII. кл. був так богатий в зміст і так з чувством відданий, що потрафив заняти всю зібрану публику.

На вечерниці наспіло 16 телеграм, між ними від професорів пп. Насальського і Білика з Коломиї, від тов. академіків, що покінчили у нас гімназію, від тов. „Академічна Громада“ і др. й кілька листів, котрі зараз відчитано. На закінченє сьвята промовив професор Бачинський. Вказав на велику вагу Тарасових ідей, на його любов до простого народу й закріпив молодіж до любови й праці такої, якої бажав Тарас.

Українська молодіж всіх клас згромадила ся численно, жадна почути щирє слово, свою рідну пісню, що влялась в кожде серце, як цілюща струя. Деякі наші товариші Поляки з висшої гімназії оказали ся так байдужними, що навіть не були ласкаві своєю присутністю причинити ся до звеличання так великого для нас сьвята, розумієсь, пішли за приміром деяких педагогів.

При кінці вечерниць ціла молодіж відьспівала „Ще не вмерла Україна“, й одушевлена з неохотою опускала те місце, де між цв'їтами виднів Тарас.

Взагалі вечерниці не були сухими продукціями, а торжеством, що піднесло кожного на душі і зворушило не одно закаменїле серце. Не по однім молодім лицю полялась горяча слеза.

ПЕРЕМИШЛЬ: Український дівочий Інститут.

Перший раз отсе відбув ся публичний концерт в честь Шевченка в новій просторій, гарно удекорованій салі. Давнійшими літами мусїли запрошені гості тиснутись в вузькому коридорі.

Вечерниці розпочались хорошою, патріотично-революційною змістом та поетичною формою, бесїдою, яку в жаром та справді по козацьки виголосила т-ка Олекс. Домбчевська. Останні слова „Україна ще не вмерла та не вмере,“ проголошені з таким вогнем та запалом, з такою вірою, що викликали загальні, не конвенціональні оплески. Хори, сильно обсажені, добре вишколені, відьспівали Вахнянина „Живем, живем,“ Кишакевича „Калину,“ і його-ж нову композицію „Хвилями-сльозами“. Всюди видко було старанне виконане та майстерську руку, що знала вміло подобирати голоси. Особливо вирізняв ся в сольових партіях голос т. Софії Левицької — хороший, в низьких позиціях ніжний та рівний, в висших може за надто ліричний сопран. Загалом голос дуже приймний та металічний, хоч ще не вироблений. Тов. Соф. Шведзіцька і Евг. Миронович деклямували зі зрозумінем та відчутем, перша „Думи мої“, друга, „Кавказ“. В другій деклямації енергія вислову пригнітала часами властиве віддане іронії. Обі деклямації віддано вірно, сьміливо та з житєм. Не менше гарно відограла на фортепяні Дворжака „Славянські танці“ тт. С. Левицька та Щуровська. Першу частину закінчили скрипкове сольо Фрімана „Колисанка“ і Бріоттїого „Концерт ч. 22., І. ч.“ в супроводі фортеп. та Гори „Концертова увертюра“ орхестра 9. полку піхоти.

Другу частину програми завняли П. Ніщинського „Вечерниці“ іменно II. акт. Так знаменитого виконання ніхто не сподївав ся. Потїшно виглядали ніжні, румяні, не порізані татарськими кинджалами дівочі личка, пристроєні замашистими козацькими вусами. Се „модерні“ козарлюги. А дівчата „мов пави по саду походжають“ в народних строях. Загальну увагу звертали на себе чудово вишивані народні сорочки. Манери — свобідні, сьпіви — милі та певні

— робили вражине, як не мож красше. Про саму гру нічого й говорити. Прийшло-б ся повторити шабьонове: грали як справдішні артисти.

На закінченя живий образ, хорошо уложений, відповідно освітлений. Військова музика грає „Ще не вмерла“ а з грудий соток, замість давнішого „многая літа“ еп. Чеховичеви—залунало по салі грімке „Не пора, не пора, москалеви, ляхови служить...“

А тепер кілька рефлексий та уваг. Я вже такий „дивний Малорос“, що все за рефлексиями, як москвофіл за кнутом та рублями. Хто тільки був присутний, певно вийшов вдоволений та підбадьорений. Ні одна точка програми не попусувала загальної гармонії милого вражіння... На лицах відгриваючих якийсь шіетизм, жар та бажане життя, борби, бажане служити ідеям великого Тараса, якесь одушевлене та запад, який мимохить із сих молодих, горячих сердець передаєть ся видцеві. Не бачимо тих пустих уклонів, вдоволенних усміхів, зайвих повторювань... Оплески не дають ім призабути, що се свята пророка-мученика—за волю-долю України... Такі вечериці тепер рідко бувають...

Сих кілька слів щирого признаня, не збудять, думаємо в наших товаришках гордості, а додадуть охоти, ще усерднійше працювати над собою, щоб потім понести зарево Тарасових ідей між темний, прибитий народ...

В. Миколайв.

БРОДИ: Гімназия.

Минули ті часи, коли брідська гімназияльна молодіж обходила память своїх геніїв — Українці Шевченка, Поляки Міцкевича — величавими вечерницями; відколи до нашої гімназии завитав п. директор Лібревський, відбувають ся вмiсто вечерниць т. зв. поранки. Вправді просили Поляки о дозвіл на „вечерок Міцкевича“ і попирали їх багато професорів, але п. директор, гейби перечував, що если позволить Полякам, то й Українці того самого домагати муть ся, не позволив, відправляючи їх словами: „Wieszorek nie jest konieczny. Wystarczy poranek“ — і при тім зістало. Українці взяли уділ в поранку через деклямацію і сьпів. Окрім того відсьпівав один Українець „польське“ сольо, за яке віддячили ся йому Поляки в такий спосіб, що по першім півроці опустив брідську гімназию. Також фінансово пособили Українці Полякам, стараючи ся, щоби випало все як найліпше. Надійшов вкінці час святкованя Шевченкових роковин.

Поранковий комітет установив на те свято день смерти Тараса; але не так склалось, як гадалось. Щойно зачали ся перші проби сьпіву, як п. Лібревський вложив на Українців обовязок, вивчити ся трьох пісень на вечерок Сенкевича, що мав відбути ся публично (!) на кілька день перед Шевченковим поранком. Очевидно, що Українці задля тої „братньої“ справи занедбали свою власну. Сьпіваки по більшій часті позахрипали, а диригент, тов. Давидович, навіть на кілька днів мусів — в сам час поранку, — відложеного вже з 16. на 21. — положити ся до ліжка. Поминувши те, що нас Поляки фінансово не попирали, а відтак п. Лібревський своїм „публичним“ вечерком Сенкевича забрав нам немало вільного часу, ми на 21. зовсім були приготовані і могли безпечно устроїти поранок, еслибсьмо були мали Давидовича. Які наслідки мала для нас тота перешкода, довідають ся товариші із слідуючого. Телеграм, що надійшли, не хотїла гімназія прийняти, бо тоді була саме наука і не було кому відобрати. Декотрі, зле заадресовані, бо до „Товариства Українців,“ (очевидно блуд на поchtі), послужили п. директорови підозрівати Українців за якесь тайне товариство. Обурений кричав він, що »tu niema Ukrainy,« а до одного товариша сказав многозначні слова: »Moskali nie lubisz, Galicya (?) ciebie nie chce, a gdzie Brody, gdzie Ukraina!« На програмах не позволив п. Лібревський „українсько-руський,“ лише „руський“ і в вступнім слові хотїв зробити те саме. Нічого не помогли толкованя товаришів, що учимо ся в школі української літератури, бо сам п. професор укр. літератури, Лотоцький, притакнули п. директорови, кажучи, що українство спротивляеть ся австрійському патріотизмови. Не досить на тім: пан Лібревський лютив ся, коли ми приходили просити його о відступлене нам салі, перенесене градусів і т. и. І так відбуло ся у нас не без великого труду те народне свято яко шкільне торжество дня 28. цвітня. Що-до фінансів ми собі самі порадили, приймаючи також датки від деяких Жидів.

Вступне слово мав. тов. Біленький. Характеризуючи діяльність Тараса яко патріота ударив він на перевертнів і ренегатів і закінчив, обертаючись до бюста безсмертнаго Генія присягою, що молодіжк завжди памятати-ме на передані їй ідеали і в кожній хвилі за них буде бороти ся. Що-до сьпіву — „Ой не гаразд“ — Лисенка — і „Завіщанє Шевченка“ — Вербицького, де при солі заступив тов. Давидовича Поляк — Гаховський, — то не випав він так, як ми сего сподївали ся. По польски сьпівали — майже самі Українці — „Chór guscerzy“ Zielińsk-ого (з Gorlan-и). Часть деклямаційна випала дуже добре. Тов. Яків Плашовецький віддеклямував „Розриту могилу“, а тов. Боярчук з чутем віддав „Засьпів -- Думи мої“.

І польська деклямація винала досить добре. Поляк — Волович бо-дай навчив ся її добре (не так як торічний декляматор, що втік, не скінчивши деклямації) і старав ся віддати її в українським народнім дусі. Около єспіву і музики найбільше заслужили ся о. катехит Туркевич і тт. Мах і Давидович. Приемну несподіванку зробив нам диригент польського хора Іржабек. В останній день перед поранком звихнув той панич ногу, а на слідуючий день був вже цілком здоров. О. Туркевич мусів отже диригувати польським єспівом, а при музиці грати на басі. В склад орхестри ввійшло потпуррі з народних пісень Квіпля, тріо Мендельсона „Sommernachtstraum“ відогране тт. Махом, Штіфльом і Ваґнером, — і з Гайдна симфонії „Andante“. Музыка і вступне слово найбільше домагали ся оплесків. Лише зі закінчення не були ми вдоволені, хотяй в певній мірі на него приготувані. Мав його п. проф. Лотоцький, на скрізь „русскій челавак.“ Ніхто його о те не просив, і заким ми мали час попросити иньшого п. професора о кілька теплих слів, п. Лотоцький станули у фракці перед нашими очима і закінчили поранок радою, щобиєсмо вчили ся „мови, історії і літератури нашого братнього народа“ себ-то Поляків. На сам копець „наші“ зачали єспівати „Ще не вмерла“..., але п. директор зірвав ся як опарений і заборонив єспівати, толкуючиь тим, що „to nie należy do programu“. Стало ся, як директор хотів, але ми зробили те, що хотіли. Бо не ходило нам о те, щоби той гимн відєспівати (бо нам вільно його єспівати, де і коли схочемо), але щоби дати знати директорови і всім присутним „тиранам“, що Україна ще не вмерла. І те нам удалось, бо відєспівано два перші вірші гимну. Присутними були всі пп. професори кромі гаспадіна Куєтіновича (на Міцкевича був!) і Поляка-шовініста Тирана. З молодіжи були усі Українці і майже усі Жиди, хотяй п. директор дозволив „Rusinom ze wszystkich klas, a Niemcom i Polakom tylko z wyższych“. Розумієть ся, що з Поляків було більше з незаражених шовінізмом низших клас, як з висших. Додати ще треба, що в день поранка Міцкевича була наука лише до 10. години, для нас аж до одинацяті.

КОЛОМИЯ : Українська гімназія.

Наша українська гімназія устроїла Шевченкові вечерниці сього року дня 22. марця вперве в новій добі свого істнованя, коли іменно по осьмирічних ковтанях та домаганях добула собі нарешті самостійність. Кождий, хто чи то з часописий, чи з устних описів знає, скільки то веліяких, найчастійше прямо безосновних перепон

кожного з попередних років приходилось стрічати аранжерам концертів зі сторони своїх висших властей, був би тої гадки, що бодай тепер, освободившись з під бл. п. гіркої курателі „braci pod jednym dachem,“ українська самостійна вже гімназия дійсно почує те „nadane“ їй освободжене і раз бодай по людськи зможе віддати почесьть памяти великого поета. Та не так склало ся, як ждало ся. Немов у гостинци при вході на нову дорогу, немов на новий доказ зичливости супроти нашого заведеня зі сторони висшихъ кругів, які й на далі прецінь не перестали над нами царствувати, немов на вказівку, як і на будуче з „независимою“ українською гімназиею буде ся поводити, — на те дістали ми заборону публичного устроєня вечерниць. А була се справді несподіванка, бож минушого року відбув ся обхід при участі численної публїкї з поза школи, а з другого боку Поляки свій концерт в память Міцкевича все попередними літами, як також і сього року устроїли публично.

Признаючи, що не раз можуть зайти такі обставини, що конче треба обмежити участь публїкї на самих гімназиястів, хочемо відкрити, яка се така важна причина сим разом заступила дорогу. Отже всім у нас відомо, що заборона наступила „за кару“ за те, що на вечерницях минушого року тов. Гузар у своїй вступній промові мав ніби то „кидати ся на Поляків, а навіть їм згрозити“. Правда, такий „вубгук“ винайшов у згаданій промові одинокий мабуть чоловік, а се редактор чи співредактор „Kołomyjsk-oї Gazet-и“ (ч. 11. з 1900. р.), який, мимоходом докинувши, і не був зовсім на вечерницях. Правда також, і се всі без виїмки тоді присутні згідно можуть і мусять признати, що зміст промови, який відносив ся до представлення Шевченкових ідей про „одновлену Україну,“ містив в собі лиш слова „проч з польськими перевертнями,“ а впрочім ні словечком не доторкав польського народа тай не згадував польського імени. Всеж однак не вадило нашим шкільним властям оперти ся на тій ложній денунциядї і не слїдивши мабуть більше єї достовірности, бо не переслухано навіть головного „винownika“, себ-то згаданого бесїдника, наложити про те „кару“ на сьогорічну молодїж.

Не входимо в той згляд, чи справедливо се, аби за одиницю, яка, нехай буде, і провинила ся тяжко, відповідав тепер загал, т. е. уся молодїж, що сього року устроювала концерт, а яка не має найменшої звязи із згаданою минулорічною пригодною; не будемо розводити ся і над тим, чи ціла та подія не вплине на ще більше підкопане в молодих душах поваги власти загалом, а специяльно тих не від нинї гноблячих нас та прямо ворожо до нас настроєних верховних властей шкільних; не будемо розказувати також, яке вражїне зробив факт заборони прилюдних вечерниць на тутешню

грумаду старших Українців. Хочемо лиш піддати всім інтересованим під розвагу: чи наші ретроградні та шовіністичні керманічі публічного виховання справді так наївні, аби думали, що беззглядним та пересадно боязливим береженням молоді перед нездоровими струями, відберуть їй уже всяку нагоду, висказати собі взаємно свої національно-суспільні погляди й почування, та ширити між собою думки ще „страшвіші“ від тих, які проголосилось на торічних вечірницях? чи гадають вони, що через таке сьмішно скрупулятне цензуроване публічної промови молоді уми вже ніяким иньшим способом не дізнають ся, хто се був Шевченко і які ідеї він дійсно проповідував? чи не припускають вони, що тим своїм подвигом імовірно викликали щось противне своєму намірови? чи не догадують ся вони, яке жито посіяли в ображених серцях сим новим витвором своєї ненависної системи? чи не предвиджують вони, до чого таке сповнюване їх „післанництва“ веде й доведе?

Закине нам хто, що з маловажного факту робимо принципіальну квестию. Може так кому видавати ся, але ми се не так розуміємо. Ми бачимо в тім лиш один причинок більше до того безконечного ряду „благодатий“, якими нас від років безкарно обдаровують наші верховоди, а які разом зібрані, глибоко дають ся відчутти, а заразом сильно обурюють молоді серця, більше певно чуткі на всякий гнет та кривди, чим старших людей. Ще більше! Ми в тій забороні, публічно відсьвяткувати Тарасовий обхід, бачимо дразнене наших найсьвятійших почувань, бо така заборона, наступивши без основної підстави, бо така „кара“, вимірена при такій сьвятотчній нагоді, є прямо профанацією пам'яті Шевченка, нашого найбільшого народного сьвіточа. Отсе все подаємо до загальної відомости.

Переходимо до короткого справозданя з самого концерту. Почав ся він промовою тов. Гр. Тимошука на тему: „Значіне Шевченка в сьвітлі всесьвітної критики“. Бесідник основно зібрав і навів нам численні так інтересні а так прихильні для нашого поета вискази про нього, які в давнійших іменно часах появились з під пера Поляка Совіньського, Росіянина Тургенева, Німця Обріста, Франпуза Діранда і ще других визначних чужосторонних письменників. Підвіс далі се, що ми справді можемо гордити ся нашим Кобзарем, коли й другі народи його високо цїнять і поважають, а наконєць висказав незломиму надію, що нарід, який з межі найбільше пригноблених і поневолених верстов видав такого гевіяльного поета, такий величезний талант, не може ніяким чином загинути, хочби і як спиняли і душили його розвиток не один, але десять царів-деспотів та поменших всїлякого рода цариків і самовольців. Борше чи пізнійше встане вільна Україна і воскресне наш хлопський нарід до нового, крашого життя!

Бесіда зробила добре вражінє. Хоч з конечности була висказана дуже обережно з огляду на цензуру, то проте зібрані зрозуміли єї провідну гадку і прийняли єї з одушевленем на знак, що солідаризують ся з висказаними гадками.

Що-до прочого, то концерт загалом відбув ся сьвітло, а передусім бачили ми у кожного, хто виступав на естраді, велике старанє про належите викінченє свого предмету, та відданє його по змозі своїх сил і способностей. Тому, хоч природно не все вийшло рівно гарно й добре, ми не будемо ґрупувати поодинокі точки поступенно після вражіння, яке кожда зробила на публику, а згадаємо лиш коротко про все. Хори вповні удачно відьспівали між иньшим „Завіщанє“ Вербицького, „Закувала..“ та Судермана „Хлопське весіле“, а орхестра під управою тов. Ткачука відіграла композиції Сміта і Вердієго. Тов. В. Левицький з чутєм виголосив дві думки Шевченка, а тов. Е. Гузар відіграв на скрипці трудну „Угорську рапсодию“ Гавзера зовсім поправно. Не годить ся мовчки поминути продукций молодших сил, а то сольо-сьпіву тов. В. Павлусевича і деклямації тов. А. Базилевича. Окремо скажемо про тов. Плавюка, що не лиш відіграв на цитрі „низку народних пісень“ і вів деякі хори, але й виступив з двома власними хоровими композициями, а то до слів Сивенького „Наша славна Україна“ і Шевченка „Чернець“, се посліднє полученє з деклямацією, на взір „Гамалії“ Біликовського. Знатоки признають талант молодому композиторови і підносять деякі лучші місця з обох творів.

Українська молодіж явилась на концертї дуже численно, як і годить ся ожидати. Польська, хоч кожду клясу окремо просило ся, спинилась так, що єї незначна присутність декому могла видавати ся змогою. Пішла мабуть за приміром своїх учителїв, яких на двацять і кількох в сего трєх було на салї в часї вечерниць, та силувати когось, щоби віддав почесть памяти нашого поета, ми очевидно не маємо права.

БУЧАЧ: Гімназия.

По „очищеню“ висших кляс, т. зн. по прогнанню 14 (чотирнайцятьох) Українцїв, між котрими були найліпші сьпівачи, декляматори і музики, заповіджено вечерницї в честь Тараса. Мриц, учитель української мови, остро заказав друковати запрошеня лиш по українськи, але його не послушали. Вкінці склєли програму аж сорокату від чужих пісень та авторів. Коли звертали увагу Мрица на те, що

з віршами Шевченка є красше пригожі на вечерниці молодіжи, чим „Тополя“, відповів, що „вони поліційно сконфісковані“(!).

Не дивниця отже, що вечерниці в порівнянню з ранійшими вийшли млаві. Хор під управою о. Добрянського звів ся на нінащо і помимо щирої охоти списав ся кепсько. Часть музична могла би бути далеко красша, якби дир. Зих за публичні гроші куповав інструменти не лиш виключно ученикам латинського обряду.

Та найгірше випало вступне слово, яке вигикав учит. Мриц. Він, що знав, то сказав. Скінчив в протягу кількох хвилин. Ось зміст: „Вже тоді було але з Україною, як Хмельницький відірвав її від Польщі і піддав Москві, а далій стало іще гірше. Та „судия судий“, що все нами спеціально інтересував ся, „зіслав нам на потіху апостола Шевченка“. З його творів можемо легко вирозуміти, як жити: Наперед учити ся в школі, корити ся власти, слухати настоятелів, а головно „не розлучати того, що сам Бог злучив“, себ-то наш нарід жив досі в „дружних“ (читай: рабських) зносинах з Поляками, найже і далій так буде...“ Закінчив єзуїцьким *viribus unitis*. Кат. Добрянський мало не прослезив ся, почувши такий вступ до реколекцій.

Якаж користь з такого сьвята, де впоюєть ся молодіжи рабські ідеї послуху і то під фірмою Шевченка! Взагалі вечерниці по гімназиях — шабљон, і се головно вина учеників, що самі повинни укладати програми і виголошувати промови та відчити.

Товаришам з иньших гімназий, що прислали нам запросини на вечерниці, подаємо до відомости, що наш директор Зих сховав Ваші листи і видав аж по вечерницях. Ми отже не могли вислати привітних телеграм.

Ученики вищої Гімназії.

ДРОГОБИЧ: Гімназия.

В понеділок, дня 25. марця 1901. відбули ся заходом гімназійної молодіжи Тарасові вечерниці в салі „Сокола“.

Скупонька собі програма! — нема що казати. Та і виконаню поодиноких точок програми бракувало багато-багато. Зваживши одначе, яка фреквенция і сили Українців в дрогобицькій гімназії, треба таки признати, що сьвято випало доволі добре.

Вступне слово виголосив тов. В. Петрикевич (що багато завдав собі праці при устроюваню вечерниць). Слово — палке, гарно обду-

мане, шкода тільки, що не виголошене як слід. Се впрочім не було виною товариша. А і так викликало воно красне вражінє. Тов. Ю. Дицько деклямував „Посланіє“ добре і з розумінєм гєнієвих думок. Про деклямацію тов. М. „Гамалія“ замовчимо. Вокальна часть вечерниць (Воробкевич: „Огні горять“ — хор мішаний; Лавровський: „Красна зоре“ — хор муж.; * * * „Широкий луг“ — хор муж.; Walter: »Dalej bracia« хор муж.; Донауров: „Ожданое“ сольо баріт. з акомп. форт.) робила пересічно добре вражінє, хоча відданє її могло бути лучше. Доволі добре був відданий „Марш“ Mendelsohn-a — фортеп'ян. Вповні удачною була часть музична (інст. дуті та різані) Verdi-ого „Cavatina“ та Лїпінського „Коломийка“.

Відтак проф. В. Паславський виголосив довше послєслово.. На закінченє дано чудовий живий образ: „Український лірник“.

Старий дідуган-лірник сидить під крестом на розпутті. На колїнах — ліра. Що тільки права рука спочила на нїй. Лїву підніє в гору, неначє сьпїваючи. З цілої його пози так і віє завзятість. А хто би не хотїв почути пісєнь лірника? Цїле село висипалось, щоб почути діда. Ось і гуртом довкола його старші чоловіки, жінки з дїтьми, десь там і вислужений вояк, парїбки та дївчата. Усе цікаве послухати пісєнь лірника. Час — тепер лїтня пора. При червонім освїтленю бенгальського огня виглядав образ чудово.

Саля „Сокола“ була битком заповнена. На вечерницї наспїли двї телеграми, обї з Самбора: від тов. Гїмназистів VII кляси, та тов. семинаристів. — Та ще маленька увага! На внїшню форму запрошень треба-б бїльше зважати, щоб там часом не вкрадались грубї похибки, чи то друкарські, чи таки просто з невїжи. А вжеж сьому товаришови, що ті запрошеня адресував — слід би попрацювати над фонетичною правописию. Про слова на запрошенях: „господин“, „госпожа“ сьмішно згадувати. Увага-ся дрібна, та важна тим, щоб на будучє таких похибок і вицьвітїв вистерїгатись.

ЗОЛОЧІВ: Гїмназия.

Дня 26. цвїтня 1901 р. відбулись в Золочевї вечерницї в XL. роковини смерти Тараса Шевченка заходом осьмої кляси гїмн. з слїдуючою програмою. 1) „Шевченко а Україна“, вітчит. 2) Michałowski-Surzyński: „Pieśń koleżańska“, муж. хор. 3) Т. Шевченко: „До Основяненка“, деклямация. 4) а) Chopin: „Mazurek“. б) Вербицький-Ярославленко: „Щє не вмерла“, форт. соль. 5) Т. Шевченко: „Думи мої“, польська деклямация. 6) Матюк: „Первий акорд душї“,

міш. хор. 7) Т. Шевченко: „Кавказ“, деклямація. 8) Шашкевич-Матюк: „Цвітка дрібная“, тенорове сольо. 9) Палівода: „Первий вінок українських пісень“, сольо скрипкове в супроводі фортепяну. 10) Закінчена.

Безперечно першу нагороду з учасників заслужив собі тов. Василь Панейко уч. VIII. кл. своїм дуже гарно обробленим і гарно виголошеним відчитом: „Шевченко а Україна“. В вітчиті прелегент представив слухачам стан України, перед виступленем Шевченка, опісля сам виступ Шевченка, зазначив его велике значіне так в українській літературі як і в славянській та що Шевченко перший підніс грімкий протест проти надужить панів над низшими українськими веретвами. Вітчит зробив велике вражіне на слухачах, а грімкі оплески були нагородою за труд, який собі муєів завдати прелегент при обробленю сего вітчиту. Сьпіви випали добре, особливо пісня „Первий акорд душі“, яку відсьпівав хор мішаний, викликала грімкі оплески. Деклямацію „Кавказ“ виголосив тов. Домбровський уч. VIII. кл. дуже гарно; видно було, що декляматор вітчув те, що виголосив. Рівнож тов. Пеньонжжевич віддеклямував по польськи „Думи мої“ дуже добре.

Деклямація тов. Дудикевича уч. V. кл. була би вповні удачна, якби не була за тиха. Скрипкове сольо в супроводі фортепяна відіграв тов. Завадзький уч. VI. кл. а на загальне жадане муєів еше раз повторити. Слабше випало фортепянове сольо тов. Нементовського уч. VI. кл. іменно „Ще не вмерла“. Вечерниці закінчили ся промовою п. проф. Ружицького. В своїй гарній промові підніс він значіне творів Шевченка не лише в нашій літературі але в цілій Славянщині а навіть Європі. Всі учасники вечерниць вийшли одушевлені і покріплені на духу.

ЛЬВІВ: Українська виділова школа ім. Шевченка.

Добре знакома комната „Руської Бесіди“, а у ній всьо по давньому лиш... у куті копиця цвєтів, а поміж ними Тарас...

Ніби весна вдерла ся у каменичні мури і богатою пригорщю розсіяла зелень на воскованих паркитах і сьвіжим листем омаїла бронзове погруде Шевченка.

А біля нього в сутінку цвєтів дівчатка в сьвяточнім строю. Він понад ними...

Немов у церкву дівчатка зійшли ся, щоб на коліна впасти перед Генієм народа — невольника...

І була се хвилина, що в душі виконує нестертий слід на цілєжитє. Се діти молили ся за Україну; діточі серця хвалу складали Тарасови.

Плила горяча молитва, як сьпів Херувимів невинна і щира. Жертвенним димом піднімала ся з поневоленої землі і разом з кровію батьків і потом сучасних поколінь несла ся високо до ідеалу народньої волі...

„... Боже великий, Боже єдиний, Русь-Україну нам дай!“ Діти просили, діти благали, а у їх душах витав безсмертний дух Тараса. Молитва плила, душі дрожали і так ясїли, як тая ранна, чиста роса...

Стало ся, на що Шевченко сам не мав надїї. Діти поминають того, кого за „Україну замучили колись“. Батько каже синові: „молись“, — а син молить ся, молять ся діти, бо потребу сеї молитви виссали з молоком мами.

Разом і сиві голови і горячі молоді серця і діточі незрілі душі — разом молить ся увесь народ і просить того вогню високої любови, того сонця яєного розуму, тої сили великої душі, що колись родила пророчі думки: „Встане Україна“...

Молитва заглушує брязкіт кайданів і лине понад товпою невольників і сяєвом зорі сьвітить на шлях великої будуччини.

Діти молять ся... Се велика сьвята пора, коли в маленьких серцях прозябають Шевченкові ідеали, се велика сьвята пора, коли дрібний дівочий сьвіт підносить серця до Тараса...

А Генїй з ними і у їх душах Його душа... Було се Шевченкове сьвято — Великдень українських дітий, сьвято пальми і жертви. Великдень сей обходили 7. червня дівчата з української віділової школи у Львові.

Не дивім ся на програму обходу — глядімо в душі наших сестричок, а як достроїмо ся до того високого торжественного настрою, який в тую сьвяту хвилю огортав невеличкий гурток дівчат-учениць — то стане нам за все і за артизм і за ерудицію. Несьмілі вони, тії діти. Наляканими очима глядять на зібраних гостей. Але з очий тих гостей сьвітить якийсь лагідний-привітний настрій, віє якась щирість, сердечність, любов... І діти відчули сей теплий легіт, зрозуміли його... Не критики сидять перед ними, але хтось иньший, хтось такий і близький і рідний... У приязній стрійній атмосфері спільних думок та ідеалів, яка витає серед зібраних у тісній кімнатці, діти чують тую високу гармонію тонів душі і дрозжачими маленькими руками торкають струни високо строїної кобзи. Грає велика музика народа від молитви за Україну по гимн „Ще не

вмерла“... Точка по точці виповнюєть ся програма, снуєть ся мов нитки шовкової пряжі і вяже-лучить діточі душі і з тими молодими, повними жару і з тими старими, що у них подумя високих ідей ніколи не притахало.. вяже і лучить у одну сімю, а понад тією сімєю царєє безсмертний Тарас і розкидує перли високої поезії, говорить сльозами своєї душі, пламінем любови до України.

А діти молили ся — з ними молила ся ціла Україна до свого апостола, свого пророка . . . і було се Тарасове сьвято!...

В. Т.

ВІДЕНЬ: Товариство „Січ“.

Товариство українських студентів „Січ“ сьвяткувало що року публичними вечерницями память Тараса Шевченка. На жаль мумусимо сказати, що віденська інтелігенція так як-би зігнувала се сьвято, бо велика частина, а навіть більше як половина із запрошених, не явила ся. Саля »zur Wiener Ressource« іще далеко була не заповнена. З поміж — опозиційних послів явили ся пп. Ю. Романчук і Др. А. Кос. Рівнож явив ся запрошений п. Є. Пігуляк. Програма досить богата — добре була викінчена. Головна заслуга в тім, що вечерниці удали ся — е тов. Юліяна Нижанковського, який був також дирігентом січового хору.

По вечерницях відбув ся комерс, на яким виголосили промови представителі ріжних товариств, а іменно тов. Зграблїч від хорватського товариства »Zwornik«, тов. Полозенцов від „Кружка студентовъ изъ Россіи,“ д. Яхімович від робітничого товариства „Поступ“. Також промовляв Словінець тов. Іван Пріятель.

Взагалі сьвято випало гарно, а було би воно більше величаве, коли би нічим не оправдана неприсутність віденських Українців не відбивала так дуже.

ЛЬВІВ: Учительська мужеська семинарія.

З нагоди Тарасових вечерниць, які задля перепон (яких? — Редакция.) не могли відбути ся, кандидати зібрали межі собою 35 корон 18 сот. на памятник Шевченка у Львові. Зібрану квоту передано „Науковому Товариству ім. Шевченка“.

Хроніка з нашого життя.

Відозва.

Славні Товариші абітуріенти!

Приходить для нас велика хвилина, важна для нас як одиниць та важнійша ще, більша ще для нас як загалу, як частини суспільности, що свої перші кроки ставити ме на далекому, на камінному шляху, що зоветь ся житем народу.

Се жите, що усміхало ся до нас до нині з далека, через решотку шкільних вікон, жите вільних членів суспільности — воно стає від нині нашим житем, воно має повести нас у далекі простори, де жевріє боротьба, де пануть жертви, та де усе висше та висше сияє стяг вселюдських сьвятих ідеалів.

Великі обовязки стають від нині нашим уділом, великий тягар праці мусимо ми узяти від нині на своє плече. Се у першій мірі обовязок зглядом нас самих, обовязок зглядом власного умового та морального розвою — а далі як його наслідок та продовжене сї численні сьвяті обовязки, що повинна їх сповнювати образована людина для своєї суспільности та цілого людства. Вони тяжкі та великі самі собою — ще сьвятійші та більші для нас, для синів віками неволеної, окраденої, мученої України, для нас як членів інтелігенції, що тільки разів та так тяжко, як жадна иньша, прогрішила ся, потоптала у багно свої обовязки.

І нині стає перед нами яснійше чим коли потреба порозуміння, організації, конечність звести у одно наші бажання та пориви, получити наше жите у одно велике русло суспільної праці.

Для важких питань, що стають нині перед нами, ми спільно мусимо знайти відповіді для сумнівів, що точать може нині душі кого з нас, спільну розвязку, і так як підемо колись „в одну громаду скуті всесильною думкою“ — так мусимо нині зійти ся разом і дружні руки подати собі на сю боротьбу життя, у яку ідемо.

І тому кличемо Вас нині, Товариші, на спільну нараду, кличемо в імя спільної нашої віри, спільних ідеалів, кличемо в імя усього, що непорочним вогнем запалу жевріє нині у наших душах.

Прибувайте усі, з усіх закутків нашого краю, на першу спільну стрічу з будучими товаришами праці, з будучими сопутниками на одним шляху праці! Прибувайте усі до Львова, де ждуть нас уже

і простягають до нас руки товариші, що скорше нас на сей шлях поступили.

Програма нашого з'їзду слідує:

В суботу дня 13. липня вечером вечерниці в пам'ять Драгоманова. В неділю 14-ого липня нарада, на якій обговоримо 1) теперішнє положення української молодіжи, 2) наші обов'язки зглядом суспільности.

В неділю вечером спільна вечеря.

Раз ще звертаючи ся до Вас, Товариші, з горячим зазивом прибути на наш з'їзд як найчисленнійше, просимо рівночасно повідомляти нас можливо заздалегідь, хто і коли прибуде, щоб могли ми бодай в приближеню знати число учасників з'їзду, та відповідно сьому приготувати і комнату для нарад і приміщене для приїзших.

Комітет з'їзду абітурієнтів України у Львові.

З поясненнями просимо звертатись в Редакцію „Молодої України“.

Відозва.

Посол Дашинський і товариші внесли в державній раді слідуєчу інтерпеляцію до міністра судоводства:

„Чого pozwalюють собі ц. к. державні власти зглядом независимої преси, се переходить усе понятє. Як примір сеї своєволі цитуємо слідуєче сконфісковане місце з 4. і 5. числа часописи „Промієн“:

„Відозва.

Від товаришів абітурієнтів у Кракові одержуємо слідуєчу відозву:

По многих літах дїждали ся ми вкінці волі. Молоді ми, але брак нам тої погідної думки, котрою відзначаєсь молодість. Систематичне одурюване видало вже по части плід. Нехай ликують ті, котрі місто чистої сьвятої правди впоювали в наші молодечі серця лож і сервілізм. Нехай ликують, бо затроїли нам здоровле, скривили природу. Але чуємо, що мусимо боронити ся і утікаємо перед грозячою нам загладою.

Товариші! витягаємо до Вас братню руку. Не стерпіти нам, щоби на дальше приюмували лож і підлість. Боронім ся! Заборолом для нас — сьвідомість ціли. Застановім ся над нашим становищем зглядом народа і суспільности. Обчислім, що нам дано, а чо-

го нам не достав. Самі кривджені, сильнійше відчуймо всякі народні і суспільні кривди. Втручувані до тепер лишень в блудний світ загадок, невияснених нашими шкільними настоятелями, виховувані на рабів виходимо отсе несвідомі зі страшним питанем: „що нам почати і куди прямувати?“

Ведені горячим бажанем запізнати ся зі всіми, що є одноі думки і мисли, постановили ми устроїти III віче матуристів шкіл середних в Кракові в днях 29, 30. червня і 1. липня, щоб заманіфестувати спільність ціли, щоби визначити члян життя, котрий — про що з гори єсьмо переконані, не буде застелений цвїтами. Прибувайте як найчисленнійше!

Комітет матуристів в Кракові.

Прибуваючі товариші будуть ласкаві зголошуватись на адресу Жулавський, в Кракові, Баторого ч. 23. П. п. щоби можна приготувати відповідну скількість мешкань“.

Сесі невинні слова та думки були сконфісковані!

Запитуємо міністра:

Чи є він готовий наказати своїм державним властям захувати закони про свободу преси, та удержувати в мірі їх своєю волю? Слідують підписи“.

3 товариства „Академічна Громада“ у Львові.

На надзвичайних загальних зборах товариства переведено доповняючий вибір Виділу, до якого увійшли товариші: Іван Яримович і Володимир Бачинський, студенти прав. Заступниками виділових вибрано товаришів: Михайла Коцюбу і Теодора Гуля, студентів філософії і Теодора Коржиньского, студ. прав.

3 українського академічного товариства „Союз“ в Чернівцях.

На надзвичайних загальних зборах дня 3. мая с. р. вибрано:

Головою тов. Грушкевича Максима, студ. прав; заст. голови тов. Вишньовського Івана, студ. прав; писарем тов. Сабата Андрія, студ. філософії; скарбником тов. Ясеницького Івана, студ. прав; бібліотекарем тов. Яворського Осипа, студ. прав; контрольорем тов.

Артимовича Агенора, студ. філософії; господарем тов. Артимовича Адріана, студ. філософії; заступниками виділових: тов. Ганкевича Івана, канд. прав; тов. Кобилянського Володимира, канд. прав; тов. Шиха Ілька, студ. прав.

3 „Научного Кружка Академічної Громади“.

В місяці лютім і марці відбули ся слідуочі відчити в поодиноких секціях:

I. Секція літературна: 1) Відчит т. Я Гординського „Про Коцюбинського“ (з нагоди збірок „В путях шайтана“ і „По людському“). 2) Відчит т. Василя Хировського „Про твори Кобринської“. 3) Відчит т. Теофіля Меленя („Про польського поета Новіцкого“. 4) Відчит т. І. Гаврилюка: „Братя Гонкури“ і їх послідна новість „Братя Земганно“.

II. Секція історична: 1) Реферат т. Зенона Кузелі »Rawita-Gawroński: Historia ruchów hajdamackich, томів 2“. 2) Відчит т. Осипа Чайківського: „Литовські бояри XVI і XVII в.“. 3) Реферат т. Мих. Коцюби „Равіта-Гавронський: Про Орлика, яко гетьмана козацького“. 4) Відчит т. Гарасимчука „Відносини Ягайла до Витовта“.

III. Секція філософічна: 1) „Розмова про Картезия“ заінавгурував т. Ар. Хомик. 2) Відчит т. Вол. Темницького „Про Нічцшого“.

IV. Секція природних наук: 1) Відчит т. Р. Цегельського „Істория природних наук ч. 1“. 2) Відчит т. Ф. Примака „Біогенетичне право і решткові органи у чоловіка“. 3) Відчит т. Р. Цегельського „Істория природних наук ч. 2“. 4) Відчит т. Ник. Даниша „Про спектральну аналізу“. 5) Реферат т. Наз. Блюя „Dr. Nusbaum: Szkicy i odczyty z dziedziny biologii“.

V. Секція правнича: 1) Реферат т. Мих. Волошина »Balzer: Historia rogowpawcsza praw słowińskich«. 2) Відчит т. Дністряняського: „Приватна власність в праві римськім на підставі Л. Пінінського“. 3) Відчит т. Гната Кисіля: „Українська колонізація в Парані“.

На надзвичайних загальних зборах „Научного Кружка“ вибрано новий заряд: головою т. Осипа Чайківського, ст. філь. а писарем т. Зенона Кузелю, ст. філь. — На першім засіданю порішено відсвяткувати сьвяточно вечерниці в честь Драгоманова при співучасти товаришів абітуриентів.

3 ПЕРЕМИШЛЯ.

Дня 16/III. відбули ся в Перемишля, в жіночій семінарії, вечерниці в честь Тараса Шевченка. Вечерниці устроїли виключно семінаристкы Українкы власними силами. Честь їм за се, що з великого пієтизму і любви до батька Тараса, поборолы ріжнородні неприємности і перешкоды та дійшли таки до цілы. Бажане їх сповнило ся!

Не мало труду стояли їх сі вечерниці, бо ніхто їм в урядженю не помагав; самі занимали ся всім, навіть урядженем декораций і т. д. На се так велике съвято запросили перемиську українську публіку, а між иньшими і „Руський дівочий Інститут“. Сяля, в якій мали відбути ся вечерниці, дуже мала, тому на вечерниці вибрали ся лиш дві найвисші кляси з настоятельками а не цілий Інститут. Та яка-ж несподівана неприємність стрінула їх? Яке бруталне простацтво замість гостинности подибали вони там?

Як інституткы ввійшли на коритар семінарицький, почули якийсь крик, що вразив їх немило. Вони побачили перед собою якогось съвященника (а як пізнійше довідали ся, був се ксьондз Фалат), що стояв з розпростертими руками і відозвав ся дуже делікатними словами: »Proszę panienek wynosić się, nikt tu was nie zapraszał«. А коли управителька Інституту показала ему запрошене, він до крайности зіритований, взяв ся дуже остро до інституток, виганяючи їх словами: »Retour, proszę nas opuścić, ja przecież tylko pod tym warunkiem pozwolił na koncert, że instytutek nie będzie, któż śmiał bez mego pozwolenia zaprosić, proszę się wynosić«. Інституткы здивовані таким чемменьким привітом почали вертати домів, причім почувли они неодно колюче слово від „добре вихованих“ Поляк: як що »nieproszonych gości zawsze się za drzwi wyrzuca« і т. ин. Та то ще, здаеть ся, мало було тих делікатних слів, тому виступила до помочи ксьондзови Фалатови і до скомплетованя хорошого вражіння і забрала голос ще і семінарицька сторожиха і закричала: »Naso było wpuszczac tę hołotę, jeszcze się mury rozwała«.

Сі слова справді дуже мило звучали. Богато таких і иньших ввічливостей долігало до інституток, які не відзиваючись ані словом, вернули домів з огірченем та жалю, що без причини наразили ся на таке понижене і то власне при съвяті того, що так горячо бажав, „щоб усі Славяне стали добрими братами і синами сонця правди“.

Наука була прикра і болюча: не диво, що молоденькі інституткы розбирали потім між собою, якто часто приходить ся слухати деклямації про згоду Поляків з Українцями, і що сі слова мають значити? Невжеж ціла згода має тэк виглядати, як се приняте в семінарії?

Інститутка.

3 Бучача.

В останньому році прогнали з Бучача головню через, consilium abeundi кільканайцятьох учеників. З тих двох Жидів, решта самих Українців. Причиною усього є директор Зих, чоловік зовсім пригожий на шефа жандармерії, а не педагога. Його помічниками були (і досі є) два псевдо-Українці, учит. Мриц і кат. А. Добранський. Перший служить за доносчика, другий за інквізиторя: він усе сидить при протоколах. Мриц робить те з сервілізму, Зих з шовіпізму, Добранський з переконання і по часті „страха ради“.

Зих бачучи, що Українці і чисельно зачинають перемагати над „Поляками“ (що в дома по нашому говорять), а в деяких клясах уже їх більше, вмовив катехита, що радикалізм і атеїзм захоплюють щораз ширші круги. Він не догдувавшись, о що Зихови ходить, зачав голосити круцияти проти читання книжок і публично захвалювати донос на своїх товаришів, як богоугодне діло (тим, мовляв, поправиш злих), наказував товаришувати з учениками Жидами, а далі і сам напаятнував деяких Українців на підставі задач атеїстами і доніс про те дирекції. Ученики ті потратили увільнення від шкільної оплати.

Дир. Зих є справедливий: стипендії одержали (крім одної) виключно ученики obrządku łacińskiego і то панички-„штуцери“.

Він без сорому говорить таке: »Gdyby państwo nie dopuszczalo do tłumów oświaty, nie obawiałoby się o swą władzę. Jak oświata przyczynia się do buntów, mamy dowód na powstaniu Zjedn. Stanów Ameryki północnej«.

Цезар Боржія був рідним сином папи Александра VI, що є навіть в шкільнім підручнику до історії. Та Зих сказав при викладі, що Цезар був кривим папи, бо „papież nie ma dzieci“. Особливо нашу історію знає він знаменито: »Igor, następca Olega, którego czyny opiewa Słowo o pułku Igora... і т. п.

Та всі подвиги Зиха і Добранського просто зникли в порівнянню з тим, чого доказав учитель Мриц, що недавно прибув зі столиці, під зглядом образования і знання в своїм фаху — увікат, що є найкрасшим доказом, що варта „іспити зрілости“, коли перепускають таких людей. Він на першій лекції виложив свої „погляди“: „Я каже, ще з тих, що мають здорові погляди, виобразовані на клясиках. Після моєї гадки вас повинні виховувати різгами. Я чув, що між вами суть атеїсти! Що ви читаете „Молоду Україну“! Таке тоту брошуру видають такі, що не могли видрапати ся на люди“. В клясі обурене. Хотіли вислати до Зиха депутацию, але він іще перед тим оголосив, що хто прийде зі скаргою на професора, дістане злу ноту з обичаїв. А Мриц обходив ся з усіма просто брутально.

но, вкінці заборонив ходити по місті. Його не послушали, і двох прогнано за опір. Мрицови вибили вікна.

Майже всі педагогі почули ся тим обиджені, особливо приятель Мрица, Терлецький. Посипали ся карі і „двійки“; між усіми визначив ся Терлецький. Тоді і йому вибили вікна. Зачало ся слідство, оба „потерпівші“ що ночі мали сторожу під вікнами, а у Терлецького з'явили ся два великі пси. Думаючи, що тепер безпечні, захотіли пімстити ся. Не помогла наука і пильність, не помогло і те, що всі успокоїли ся. На першу конференцію півкляси стояло зле. Ученики взяли ся знов за давню роботу і що конференції били вікна. Прийшов кінець першого курсу. Много несправедливо дістало злу ногу. Роздратоване було так велике, що Терлецькому не каменем, але колами висадили вікна. Він о півночі пігнав до магістрату і до касарні жандармської за місто. О другій в ночі жандармерія і поліція зробила ревізію у найбільше підозрілих учеників, але усіх застали дома. Слідуючого дня жандарми після вказівок дирекції ходили до родичів кільканайцятьох студентів, а на третій день запросив дир. Зих до своєї канцелярії жандармерию! Зтягнуто коло 20 підозрілих, в гімназії страх, наука застановлена... Але не викрили нічого. Тоді Терлецький знизив ся на тільки, що обіцяв і прирікав гроші тому, що зрадить винувників! Все надармо. А тут треба конче когось укарати... Є спосіб — двійки. Відповідь зі сторони учеників була скоро — Мрицови вибили вікна (Терлецький іще не вставив). Аж тепер „педагогі“ злякли ся. Мриц отверто сказав в VII клясі: „Говорю до комітету виконуючого, що сеї ночі вибив міні вікна: Змінить своє поступоване. ми своє змінимо“...

„Д'яло“, „Куриер львовскі“ і „Дзеннік польскі“ заговорили про російські порядки в бучацькій гімназії, але Зих „спростував“ — „учеників, каже, взивали— як євдіків (о другій в ночі!) а вікна вибили новобранці“. Цікаво знати, чого „новобранці“ так завзяли ся на Терлецького, що 12 разів на рік бють йому шиби.

Після нашої гадки таке поступоване з професорами не лицює образованием, але мусимо знов признати, що приведені до крайности иньшого способу не мають.

Іше одно. Директор, якби на перекір, віддав бібліотеку в заряд — Терлецькому. Він раз на дві неділі приходить собі, а як хто захоче української книжки, кричить: „Trzeba się najpierw po polsku nauczyć! Po rusińsku będziesz miał czas czytać, byle było co— bo waszą literaturę można schować w jedną szafkę, w jeden maleńki naktkastlik“ — і втикає в руку яку патріотичну польську книжку!! Наші „книжки“ уже порохом поприпадали. Ми думали, що як при-

іде інспектор, то загляне хоть до бібліотеки, але де там. О, тут є матеріял для „казань“ о. Добранського про книжки, але йому ані дуду...

Як дальшу ілюстрацію до бучацьких відносин подаємо статистику гонений за 1900 р.

IV кл. (тепер V)	Українці:	Підгірний, Ульяновський, Гайдукевич, Рудавський cons. abeundi. Луців прогнаний з ціл. Галичини.	Крім того кількох Укр. виступило, бо д. Зих прозив, що їх прожене.
	Поляки:	— — — — — — — —	
	Жиди:	— — — — — — — —	
V кл. (тепер VI)	Українці:	Колчан cons. abeundi. Гушалевич, Сімянович прогнані	
	Поляки:	— — — — — — — —	
	Жиди:	Гецлер cons. abeundi.	
VI кл. (тепер VII)	Українці:	Навроцький прогн. Назарук прогнаний з цілої Галичини	
	Поляки:	— — — — — — — —	
	Жиди:	Вільдман прогнаний.	

В короткім протягу часу збожеволіло уже трох учеників з виших клас — они на Кульпаркові. Усі (крім доносителів, як Т. Є.) так стероризовані, що, як то кажуть, власної тіни бояться — особливо хлопці з низших клас. Ми отже, не хочачи степенувати їх страху, не випитували їх, кого прогнано. Впрочім п. Зих має на низшу класу чньшу зброю — злі обичаї. Відома річ, що гімназиясти-Українці звичайно діти убогих родичів і не веслі усе тратити увільнене від оплати шкільної, коли до того лат. кат. Сцісловські загадує своїм овечкам приймати їх за інструкторів.

Від учеників вищої гімназії.

В обороні правди.

В справі дописи з Перемишля, що була поміщена у 4-тім числі нашої часописи, читаємо в „Ділі“ ось що:

„Хто прочитає сю вість, справді зжахне ся і подумає в першій хвили: якже-ж ту молодіжи жити, вчитись і думати свобідно серед такої шпiонської матні? А тотя матня в дійсности ось яка:

Від трох лiт видала ц. к. Рада шкiльна краєва регулямін, котрим управилинила вижадане від давен-давня відношене надзорів домашних, т. зв. станцій, до школи, визначила точно обовязки, яких станция має придержуватись у веденю і вихованю молодіжи під зглядом релігійним, моральним, педагогічним і гігієнічним. Тимчасом правила, хоч як гарні, кажуть своє, а несовість і захланність людска робить своє. Звісно, що студентів не приймає ніхто а бодай рідко хто з самого замилуваня до вихованя молодіжи, але прямо з інтересу, для зарібку; а у нас більша часть бідної суспільности живе таки з учеників. Длятого коли лучать ся їй „добрі“, значить, добре платні ученики, то гаразд: і ученикам добре і станції добре; колиж не лучать ся добрі, приймає дешевших і тоді страту відбиває на мешканю, страві, т. є. прямо на здоровлю ученика. Се все давня істория, знають її всі, а найлучше родичі, що приневолені віддавати учеників на станції. Лучаєсь і так, що господар, стараючись в Дирекції о регулямін, т. є. о позволене тримати учеників на станції, виказує ся зовсім добрим і сухим і ясним мешканем, але в році не діставши „добрих“ учеників, зміняє мешканє на дешевше і буквально пакує молодіж по норах вогких і темних, задушних і нездорових, аж важко приступити. О моральних впливах такого окруженя на молодіж вже не говорю. А родичі? — спитаєте, — деж родичі? не доглядають своїх дітей? Родичі убогі селяне та міщанє, або живуть далеко, або в убожестві своїм раді, що дитину і так примістили за невеликі гроші.

Серед таких відносин, о котрих може мати понятє лиш той, хто їх власними очима бачив або власним організмом відчув, питаю ся: потрібна тут опіка і нагляд станцій зі сторони учителів чи ні? І певно кождей посторонний і навіть подалік від життя молодіжи стоячий чоловік відповість, що не тільки потрібна але й конечна; що учителі, котрі піднимають ся сего труду, сповняють одну з найкрасших і найважвійших задач педагогічних, бо хоронять свою молодіж від фізичного і морального занепаду, від передчаснаго каліцтва. І сего труду піднялись не тільки о. катехит Савчин і проф. Будзиновський, але всі учителі нашої гімназії. За се зустрінула їх звичайна сьвітова подяка — така потворна клевета. Переведена приміром в місяци цвітни люстрация станцій приневолила Дирек-

цію до дельожованя аж чотирох станцій і то сейчас. В одній станції застали учителі шістьох учеників, котрі свої ліжка постягали на середину кімнати, бо по стінах стікала вода; в другій замість трох застали збитих п'яťох учеників: в иньшій замість двох застали чотирох, а знова в иньшій невидно ся було серед білого дня.

Отсе в дійсности тотя шпiонська система, котру так сьміло і так неперемірливо в словах порікає дописуватель В. Миколаїв“.

Допись кінчить ся словами:

„І не треба-ж тут опіки, та ще й якої вбачливої і всесторонної? Жаль лишень, що „Молода Україна“, поставивши собі в меті такі гарні ідеї, пособляє їх такими ложними і клеветними дописями. Тим чином викидає себе сама з рук чесно і здорово мислячої молодіжи. А молодіжи нашій хиба сказати німецьку приповідку: „Боже хорони мене від приятелів, бо від ворогів збережусь сама...“

Г. Г.

Редакция „Молодої України“ зазначає зі свого боку жаль, що автор сього спростованя не звернув ся з тим прямо до нас, так що ми мусимо аж посередньо до нього доходити.

Коли містимо його нині, вважаємо своїм обовязком додати кілька слів для поясненя нашого становиска у сій справі.

Допись, про яку бесіда, одержали ми від чоловіка, якого особа не позволяла нам сумніватись про її правдивість. Ми одержали її впрочім так пізно, що не було коли постарати ся о провірене дописі.

На кождий случай ми зробили се пізнійше та переконали ся, що подані у нашій дописі факти є неправдиві, наслідком чого, колиб навіть д. Г. Г. не був написав до „Дѣла“ була-б „Молода Україна“ помістила від себе спростоване дописі, що зробила поневільно кривду перемиській гімназії.

Колиж допись „Дѣла“ виясняє справу зовсім докладно, ми передруковуємо її в переконаню, що даємо сим повну сатисфакцію обидженим.

Редакция.

По причині дописі з Тернополя, печатаній в 2-гім числі „Мол. Укр.“, ми дістали кілька листів, з яких друкуємо два, що освітлюють спірну справу із двох зовсім противних боків. На кожний slučaj застерігаємо ще собі голос у сій справі.

I.

В 2. ч. „Молодої України“ на рік 1901. в дописи з Тернополя накинув ся невідомий автор на трех професорів Українців, що саме в сім році покинули тернопільську гімназію, т. е. на катехита Громницького, д-ра Володимира Левицького і д-ра Ів. Копача.

Провина тих професорів, після гадки автора, лежить в тім, що вони коли не переслідовали, то спиняли кожний живійший рух в гімназії. Так сього року прогнано двох учеників VII. кл. за участь в похороні пок. Грицуняка, хотяй господарем тої кляси був др. В. Левицький, а на вісьмох професорів, котрі там учили, було аж п'ятох Українців.

Другі своїм впливом причинили ся до упадку життя серед української молодіжи. Той уємний вплив був в тім, що катехит забороняв читати книжки противні вірі, через що відстрашив(?) учеників від всякої лектури, др. В. Левицький був лише автоматом, котрий „ходив до школи та учив математики,“ а др. І. Копач, був деморалізатором, впоював в молодіж самолюбство, був розбійником на власнім народі.

На умотивоване тих закидів подає автор лише один факт і то дуже слабо уаргументований, а решта то пусті фрази без найменшої підстави.

Я сказав, що той факт, який автор подає, дуже слабо умотивований, а то з слідуєчих причин: На перший погляд видає ся, що прогнане згаданих учеників з гімназії, то діло професорів Українців, котрих в тій клясі було аж п'ять. Тимчасом такі справи як прогнане з гімназії належить до цілої конференції, а не до професорів одной кляси. Проте п'ятох переголосувати не могло решти професорів Поляків, котрі в тій справі безусловно були за прогнанем. Дальше: Конференція відбувала ся тайно, отже тим самим автор не міг на певно знати, чи тих п'ятох, а зглядно трох професорів Українців голосувало за прогнанем, чи може „здобуло ся на батьківську вирозумілість“. — Цілий проте доказ опирає ся лише на домислі автора, через що тратить силу, тим більше, коли ходить о доказане провин і то тяжких, людям в кождім разі поважним і чесним.

Дальші закиди то суть лиш пусті фрази без жадної реальної підстави. Годі бо від катехита вимагати, щоби він не виступав против книжок противних вірі, але щоби тим способом відстрашив від всякої лектури — то не правда, бо коли хто хоче і любить читати, той і на заказ катехити дуже оглядати ся не буде.

Що-до професора д-ра В. Левицького то годі що відповісти на піднесені через автора закиди. Бо хто знає д-ра В. Левицького, той мусить признати, що др. В. Левицький не є такий неприступний зглядом своїх учеників, але противно поза школою відносив ся до них мов старший товариш.

Головно ходить мені о д-ра І. Копача, на котрого автор в своїй дописи найгірше накинув ся. Такі закиди, як деморалізація, розбій на власнім народі вимагають сильних і незбитих доказів, бо в противнім разі звертають ся против самого автора. Той вплив деморалізуючий д-ра І. Копача бачить автор на его учениках, котрі тепер відтягають ся від діяльності проти товаришів. Знов лиш фраза, бо автор не подає найменшого факту, де б то відтягнене не мож було бачити, хіба що діяльність прочих товаришів обмежує ся лиш на шкалюваню людей, чого доказом допись. Надто д-ра І. Копач знаний занадто, щоби хто міг припустити такий шкідливий его вплив. Противно він все старав ся своїх учеників заохотити до серйовної праці, до любови, правди і чесноти. А коли не любив слабих характерів, коли радив радше вперед добивати ся становишка, щоби тим успішнійше і позиточнійше працювати для народа, як брати участь в яких непотрібних маніфестаціях, і через то наразити ся на прогнане і стати тягаром суспільности, то ще не деморалізація ані „утилітарна політика“. На се мусить згодити ся кождий поважно думачий чоловік. Приміром така участь в похороні двох учеників не принесла найменшої користи для народу, а прогнане їх може позбавити нашу суспільність двох позиточних одиниць.

Вкінци ще скажу, що такими деморалізаторами і розбійниками на своїм народі то такі індивідуа, котрі зовсім безпідставно шкалюють впрочім може і заслужених людей тим більше, коли ще грає ролю особиста яка ненависть або месть, що не трудно добачити в згаданій дописи.

Львів 25/V. 1901.

Тит Галуциньський.

II.

3 Тернополя пишуть нам:

Пан професор др. Іван Копач почув ся обидженим дописию поміщеною в 2-гім числі „Мол. України“ з сього року і рішив ся

боронити себе в „Дзві-і“, помістивши у тій часописі (ч. 97.) допис під гарним, но дуже елястичним наголовком: „В імени правди“.

Пан професор кількома словами відпирає закиди, які робить йому автор згаданої дописі; от так собі просто називає їх брехнею підлого дописувача, що підшиваєть ся під імя ученика; дальше наводить цілу масу цитатів з Паульзена та Шілера, а вкінці, як найсильнійший доказ своєї невинности витягає з кишені лист від п. Галуцинського, і каже читачам вірити п. Т. Галуцинському, а не авторови дописі, бо п. Т. Галуцинський... підписав ся, а автор дописі ні!

Коли-б ми не знали п. І. Копача, то не могли би порозуміти, що саме говорить з нього? Пан професор жадає від дописувача підпису — в противнім разі всі закиди — підла брехня! Кождий, хто лиш читав інкриміновану допись, пізнаєть, що автор її гімназияльний ученик, бо хто-ж иньший міг би так добре знати усе, що в школі дієть ся? Я пересвідчений, що і п. Копач се добре тямить, а тоді його домагане — коли не наївне, то дуже хитре! І так з сеї нагоди, що автор не підписав ся, пан Копач дуже проворно кже подвійне оруже щит і... меч!

Не хочу дальше полемізувати з аргументами п. Копача; наведу лише кілька гадок, які він висказував в школі перед учениками, а вони певно лучше роз'яснять цілу справу, ніж не знать кілько підписів, а може і п. Копачеви бракне... відваги їх заперечити.

Було се — *exempli gratia* — в першім півроці біжучого шкільного року, в пору, коли проти кількох учеників нашої гімназії вело ся карне слідство за участь в зборах якоїсь читальні.

По годині сьпіву питали ученики п. Копача, що є властиво на річи. На те п. Копач заявив попередусього, що не може боронити обжалованих учеників, бо вони „переступили гімназияльні приписи“..

Чи не льогічно? П. професор радо згодив би ся боронити таких, що не „переступили приписів“, що нічим не провинили ся, але виправдати, або хоч облегчити вину таких, що „переступили приписи“ ... сього ніколи!... По таким льогічним застереженю п. Копач говорив дальше: „Іздите один з другим на село та цілуєте ся з хлопами, аби дістати килішок горівки, а потім ось що!...“

Певна річ, що такі прогульки на село для гімназистів невмісні хочби тим, що потягають за собою кару, але наскільки більше не на місци такий грубий цинізм п. Копача зглядом нехай нерозважних та все таки патріотичних поривів молодіжи! Може бути, що п. Копачеви саме сей мотив і близший і більше зрозумілий, але чи сьміє він безкарно підсувати його молодим і то дуже молодим людьом?!

Такі слова нікого не врозумлять; противно, вони лише псують щирі відносини учеників до професора. Ось таким способом пан Копач висьміває та лихословить усе, до чого горнеть ся молодіж, а з другого боку не хоче, чи не має відваги ясно вказати її, як саме треба поступати.

Але ні! Будьмо справедливі, преці раз п. Копач в надмірнім приливі щирости, вказав нам досить ясно дорогу, що нею нам слід ходити. І тото було також сього року. Коли ми приготувлювали вечерниці Шевченка, п. Копач сказав в VIII кл. таке: „Ми повинні тепер йти Полякам під лад (ходило ту о заказ публично урядити сї вечерниці), бо у кого дістанете якесь занятє, якусь лекцію, як не у Поляка?.. Кому завдячуєте, що можете покінчити студії? Я сам ніколи не мав лекції у Русинів, я завдяки Полякам вийшов в люди і т. д.“...

„А — по тім — коли осягнете сильне становиско, коли будемо мати гроші, тоді можемо виступити проти них!“ Чи пропаговане такого низького ваденродизму уморальнює молодіж, се лишаємо кождому його совісти... Цікаве для нас за те, як в практиці п. Копач розуміє то „патріотизоване“ з „сильного становиска“. У відповідь наведу слова одного проф. Поляка котрі добре характеризують патріотичну діяльність наших професорів. До них належить також п. Копач, бо того ученика, про якого згадує проф. Поляк, учив аж два предмети.

Той професор сказав: »Ja nie rozumię polityki profesorów Rusinów, bo rosób oni tam siedzą, kiedy aż ja Polak, muszę bronić ich uczniów?!«

Правда що гімназияльна професура ще не найсильнійша і не найінтратнійша посада, правда, що прм. університетська катедра богато вигіднійша, но на мою думку, навіть гімназияльний професор Українець може що найменше робити в користь учеників Українців се, що робить такий сам професор Поляк...

Es giebt kein anderes Unrecht, als der Widerspruch!

Неправда-ж?...

Що п. Галущинському et consortes подобаєть ся таке виробоване характерів і така патріотична діяльність п. Копача, се річ... г'усту...

З чужого життя.

3 Москви.

Коли зачала ся наука після різдвяних свят, було видно меж студентами рух визваний правительственным оголошенем з дня 11. січня. В наслідок сього руху власти відтягали початок науки, а тим часом рух чим раз більше зростає, а деякі організації навіть рішили висказати протест. Що до форми сього протесту були великі вагання. Одні студенти заявили ся за сходкою, і на случай її удачі за демонстрацією, иньші знов (більшість) за страйком і обструкцією без демонстрацій.

Вибраний виконавчий комітет 29. с. ст. січня в тиждень по початку науки устроїв загальну сходку в Актівій сали університета. Зібралось лишень 308 чоловіка; їх списано, а відтак пущено на волю. Сходка заявила ся за страйком і против усяких демонстрацій; постановила зажадати 1) увільнення із салдатів київських товаришів, 2) зміни „часових правил“, зміни закона 1884. року в дусі 1863. Власть рішила розтягнути розбиране сеї справи на цілий місяць, взиваючи до списання протоколу 10 людей на день. Ся тактика до нічого не довела. На 3. ст. ст. назначено другу сходку. В наслідок лихого оголошення виконавчого комітету зійшлося не много (до 150 людей). Уряд рішив заказати усї сходки, а зібрані обурені на се, подались в сторону Никитської площі, рішивши устроїти на Тверській бульварі демонстрацію. Коли підійшли до пам'ятника Пушкіна, зачали співати „Нагаєчку“ і „Дубинушку“. Завдяки тактовному поведеню поліції розійшлись студенти по якімсь часі спокійно домів. Хотяй рух після сего не зменшив ся, то не знати було, який був настрій більшої часті студентів. В виду сього виконавчий комітет рішив зібрати голоси, а голосуючим за сходкою предкладав зобовязатись словом чести, явити ся на ній, коли освідчить ся за нею що найменше 900 чоловіка. Збір голосів зростає поспішно, а по замаху на міністра просвіти, картки зі запитами почали вертатись в більшій скількості. 19. лютого ст. ст. виконавчий комітет оголосив, що за сходкою і за страйком зайвилось 917 студентів, а при тім майже одноголосно відкинуто уличні демонстрації. Сходку назначено на 23. лютого, но як видно, много з голосувавших не витрвало в своїй постанові: на сходку явилось 400 чоловіка. Університетське подвірє було замкнене, длятого поліція мусіла тут вмшати ся і аж тоді пустили студентів в браму. Сходка відбулась в університетській Актівій сали; а брали

в ній участь також студенти інших наукових заведень і курсистки. З вікна вивішено хоругов з написом червоними буквами на білім полі, „Жадаємо зміни „временних правил!“ Коли препроводжуване студентів в манеж, прилучилась до них ще часть студентів з публіки. Крім сього забрано ще часть публіки ріжних кляс, яка на приказ поліції не хотіла розійтись. В манежі було всего 638 студентів, 102 курсистки і 24 чоловіка з публіки. На другий день о 3. год. випущено курсисток і жінок, крім 5, що не хотіли вийти з манежа. Много з випущених жінок там перестудилось. Тих, що лишили ся, держали до 3. години в ночі на 25. лютого. Коли стали їх з манежа вивозити, щоби перевести в Гутирську тюрму, коло 11. години вечером 24. лютого зібрана товпа завзято біла в манеж і пробувала виломляти двері. Студентів в сій товпі було не много. Головну масу становили горожани, а межи ними було також много гімназистів, що прийшли для цікавості. Розігнана товпа стала розходити ся домів. По представлень в театрах товпа знов зібралась, але поліція та козаки не допустили її до манежи. Вона подала ся на Тверський бульвар, співаючи „Нагаечка“ і „Дубинушка“ і т. и. В товпі було до 400 осіб, але студентів не багато. Недалеко мешканя генерал-губернатора загородило дорогу пів сотні жандармів; товпа по части розійшлась переулками, щоби відтак явитись коло Страсного монастиря, але і тут явилось пів сотні жандармів; часть знова вернулась до манежи, окруженої поліцією. На слідуочий день 25. лютого рано був незвичайний рух в сій части Москви, що зветь ся городом. Около першої години відбула ся сходка робітників в Політехнічнім музею, і висказала свою симпатію студентам. Сходка була величава і представляла маніфестацию. Її учасники щасливо утікли з рук поліції. На тій сходці був також звісний писатель гр. Л. Н. Толстой, а саме в той день було напечатано в московських газетах о його виключеню св. Синодом. Він радив студентам кріпко держатись. Коло 3. години товпа народа заповнила усю Тверську і Никитську площу і уладила велику демонстрацію перед домом генерал-губернатора; співано як звичайно: „Нагаечку“ і т. п.

Випущені з Тверського двора козаки віхали в товпу і стали виганяти з неї студентів (було їх до 200) в напрямі до бульварів. Коли вийшли на Страсну площу, козаки попустили коний. Але тут товпа пропустила студентів, а нагло зробила з камінів барикаду. Деякі подробиці вельми інтересні. Загородивши дорогу козакам, народ кричав до студентів: „Ратуйтеся! ми вас засланняємо“. Козаки знов перед товпою кричали і проклинали свою долю. І дійсно козаки уже третій день були на конях. Тут також на площі Страсного монастиря пійшла поголоска, що ніби то на Тверськім співають сту-

денти „Со сьвятими упокой“ на адресу генерал-губернатора. Тоді двох зі студентів, ставши на камінях пояснили товпі, чого студенти добивають ся. Жаданя студентів нашли у всіх признане. Над вечером товпа людей займила усю просторонь від Страсної площі до Схотницького ряда. Говорять також, що нарід забив одного з приставів. Коло 6. години вислано на Страсну площу 2 полки салдатів. Вони загнали багато в манеж; в день загнали тут також багато робітників, що були на Никитській. При таких розрухах поліція не знала хвилі віддиху. Ледво розженуть товпу в однім місци, вона вже збираеть ся на другім. Треба замітити також, що в тих товпах були представителі майже усіх кляс суспільности, студентів же в порівнаню було не багато. І вони по можности заховувались тихо після постанови виконуючого комітета. В наслідок таких непорядків усі війська Москви мали наказ бути на поготовю (зн. не виходити з казарми) і роздано патрони. Склепи в той день були уже о 10. годині вечером замкнені. Рух продовжав ся цілу ніч.

Цілею сього письма є познакомити провінцію о дійснім ході діла і звернути увагу на се, з якою симпатиею відносить ся суспільність до теперішних рухів.

До добрих людей!

Харківські тюрми по давньому переповнені політичними в'язнями. Інтелігенти, лікарі, адвокати, інжинери, студенти, молоді дівчата, робітники мучать ся в тісних, відокремлених казнях, зносять всякі горя та счікують заслання, де прийдець ся жити під гіршими ше услівами. Семі арештованих робітників буквально голодують. А кож-дий місяць, кожда неділя приносять з собою нові арештованя, нові погроми. В'язнів вивозять в Богодухов, Із'юм, Волчанськ та в иньші города, прочишуючи в Харкові місце для нових жертв. Комітет має надію, що суспільність не буде байдужна на муки своїх борців за ліпшу будучність і охотно зложить свою лепту для ув'язнених, живущих в самоті і недостатках, тим більше, що средства комітета дуже ограничені.

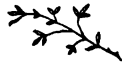
Справозданя з надісланих жертв оголосить ся. 28. жовтня арештовано слідуєчі особи: 3 лікарів (Файнберг, Левин, Іванов), 1 адвоката (Рогачевський), 2 інжинери (Маковський, Селиверстов), 6 інтелігентів (Бобровський, Дудавський, Чайченко, Гольберг, Попов, Кожевников), 12 студентів (Горвиць, Прибишков, Захаров, Бобков,

Шкловський, Марков, Алексієв, Поддубний, Шумов, Яхоц, Бельке, Шепелько). 10 дівчат: (Чайкель, Шестакова, Котлярова, Николаєва, Зеліхсон, Дрибина, Хоружинська, Радзевич, Завялова, Казирновська.

За 19. лютий арештовано більш як 100 робітників і 21 студентів.

Випущені на волю Маковський, Бобровський, Прибшиков, Бобков, Николаєва, Хоружинська, Радзевич, Казирновська, Чайкель, Завялова.

Комітет для помочи політичним в'язням і засланим.

Події в Москві.

На 23. лютого назначив був Організаційний Комітет віче. Коло 12. години почали студенти збирати ся коло брами університету і малу по малу заняли вхід до університетського подвіря, котре стерегли на приказ інспекції возні, швайцари і педелі. Вони хотіли заперти браму, однак се їм не повело ся. Коло 2. години зібрало ся до 400 студентів. Хотіли пождати ще, заким зійдуть ся всі, що обіцяли прийти на віче, але коли появиля ся поліція і жандарми, очевидно в тій цілі, щоби розігнати вічовиків, зараз відкрили віче. Всі студенти і курсистки, що були на подвірю, кинули ся до салі. Вибрано председателя і він розпочав нараду. З вікон салі повівали дві хоругви з написю: „ми жадаємо знесеня „временних“ правил. Проч з нагайками!“ Коло університету зібрала ся маса народу, передусім студенти і курсистки, дожидаючи кінця наради, щоби зробити демонстрацію. Одна пані (не курсистка) стала собі недалеко брами і говорила до студентів і курсисток, щоби ішли на віче. Поліцмаїстер казав їй відійти, але коли вона заявила, що не піде, поліцмаїстер спіймав її за рукав і хотів насильно відтрити. Вона видерла руку і крикнула „Тьфу! яка мерзька та поліція! Прошу не дотикати ся мене своїми брудними руками. Я сама піду“. Відтак відійшла кілька кроків. По скінченій нараді студенти вийшли на двір і хотіли вислати депутацию до куратора, бо ректор не приняв був депутациї тому, що жаданя студентів не законні. Коли студенти вийшли, поліція сейчас заперла браму, щоби студенти знов не прийшли до салі. На вулиці стояли по обох сторонах поліція і кінні жандарми. Публики коло університету вже не було. Одну часть — коло 400 людей — загнали до манежи, прочих запхали на Никитську вулицю і ріг Махової. Вічовиків окружили два ряди жандармів і завели до ма-

нежи. Коло манежи похід спинив ся, бо зі сторони публики, що ішла разом, рознесло ся грімке „гурра!“ Студенти відповіли: „гурра!“ Сі студенти, що були серед публики, прорвали ряди жандармів і ввійшли до середини. І знов рознесло ся „гурра!“ Над сіми студентами, що були серед публики і придивляли ся, глумила ся публіка і сьміяла ся. Так простояли студенти дві години, наконець рішили ся іти в манежу. В слід за студентами в'їхали до манежи жандарми. Однак за кілька годин прийшов полк піхоти на місце жандармерії і заняв всі входи і виходи. Під вечер появил ся охоронний відділ і приймав жаданя. Женщинам дозволено піти під сторожею до дому, но студенти запротестовали і зажадали, щоби їх випустили без військової опіки. Відтак дали знати про се оберполіцмайстрови, але він не позволив. Невдовзі явив ся жандармський офіцер і сказав, що оберполіцмайстер позволив піти без сторожі, если вони дадуть слово чести, що їх імена правдиві. Показало ся, що поліція обдурила студентів обіцянками. Коли курсистки одівши ся, стали виходити, над'їхав конвой, що предложив їм свої услуги. Курсистки вернули ся назад і рішили цілком не йти домів. Дали знова знати оберполіцмайстрови, і на сей раз випущено курсистки дійсно без сторожі. Вісім курсисток не хотіло зовсім іти. Настала ніч. Сон клеїв очи, тому старали ся его прогнати сьпівом і танцями. Деякі, що успіли заняти лавки, котрих по правді було дуже мало, спочивали вже в солодких мріях. Прочі поклали ся на сирій землі. Вогкість була страшенна. Видно було, як підносила ся з землі пара. І балаканє нічо не помогло, умучене взяло верх. На другий день рано довідали ся студенти в манежі, що в університеті знова нарада. Досить вчасно одержали вони слідуючу оповістку: „Ідемо до вас на поміч, сильно стискаем вашу руку, стійте відважно, нас много“. Коло одного вікна проти університета був деревляний балькон. На нїм розсіли ся студенти і розпитували ся прохожих. Тут висіла також хоруговка з написю: „Ми жадаємо знесеня „временних правил“. Проч з нагайками“. З початку полковник і поліція, здавало ся, не звертали на се уваги. Опісля поліція постановила заняти сама сей балькон. Полковник зажадав, щоби студенти уступили ся. Вони відмовили. Тоді він прийшов з кількома салдатами і хотів їх насильно прогнати, однак студенти викинули полковника і салдатів. Сейчас загудів тарабан і дві ескадрони салдатів явили ся перед бальконом і чекали на розказ полковника. Студенти заявили, що не опустять балькона, если салдати не відійдуть. Салдати відійшли, а студенти тоді зійшли на долину. Тепер порозумівали ся вони з иньшими студентами за помочию листів, що їх приносили і відносили салдати або хлопці за малу заплату. Коло другої години довідали ся, що довкола манежа стоїть сила публики. Вічовиків і курсисток окружи-

ла і сим разом жандармерія і поліція. Вічовики просили, щоби поліція завела їх до манежа, однак поліція не вволила їх просьби. Їх відвели тільки під манеж, а за ними тягнула сила публіки, котрої поліція не всилї була прогнати. Тодї зачали всі сьпівати „Дубинушки“ і „Нагаечки“ і ин. пісні. Двері то відчиняли ся, то замикали ся і по манежи рознесло ся грімке „гурра“. Публіка махала хустинами і шапками, студенти відповідали так само. Пісні сьпівано без перестанку. Під вечер почули студенти голод і зажадали тепло-го напою, котрий їм належав ся яко арештованим. Напою не дали, а оберполїцмайстер заборонив навіть приносити який небудь харч. Тодї студенти запросили його до себе, но він не прийшов, прокурор теж не хотїв прийти. Хотїли вислати до него депутацию, однак салдати не пустили. Се так розлютило студентів, що они кинули ся на салдатів і хотїли зробити собі дорогу. В тій хвилї один з підпоручників закомендерував: „ружьья на перевіс“; студенти кинули ся на багнети. Дав ся чути звук труби — душу продираючий звук — в кождїй головї мелькнуло, що то сигнал до нападу і всі готовили ся збирати кости. Но в ту мить прибіг капітан, „ударив двох салдатів по „пицї“ і зачав кричати: „Поганці, що ви то робите, ви знаєте, що за се будете відповідати — ви не маєте права сего ділати!“ і закомендерував „к ногі“. Коли студенти підійшли до него з докором, як він міг підпоручникови на се дозволити, відповів: „Я не винен, панове, що менї прислали такого ідіота. Ви можете на него подати жалобу, я вам навіть раджу се зробити. Я ніколи ще не піднімав руки на салдатів, а завдяки сему дуракови прийшло ся менї що-йно двох ударити“. Опісля прийшов прокурор. Студенти жалували ся, що поліція морить їх голодом. За дві години принесли студентам теплий напиток. Поліція хотїла голодом довести студентів до бунту, а потім віддати до тюрми. Ще кілька інтересних фактів. Коли салдати витягнули багнети на студентів, один салдат розплакав ся. Симпатию для студентів видно було у всіх, почавши від простих салдатів до полковника. Салдати давали студентам хлїб і юшку, а полковник просив о одну відозву, щоби познакомити ся з їх справою.

До студентів.

Щоби забезпечити собі на будуче
побіду, належить рішитись бути якийсь
час не в моді. М. Драгоманов

Союзний Совіт, в одній з своїх проклямацій з дня 19. лютого, даючи почин нинішньому студентському розрухови у нас в Харкові і по другим університетам, указав на се, що перешкодило тому рухови прибрати широку форму загально-студентського протесту учачої ся молодіжи. Цілий ряд згаданих тоді чинників е також підставою до оцінки подій, що скоїлись 19. лютого. Ся низька моральна і політична урвень маси студентства у даній хвилі, розділ студентства яко цілости після забурень з 1899 р. на відбувших і невідбувших пробу і різкий антагонізм між ними, білий тероризм та репресії правительства в виді салдатчини, що наче меч Дамокля висить над головами студентів, пасивність а також і певна байдужність тих, що не відбули проби, з малими виїмками, вкінці сама причина до протесту — віддача студентів в салдати — мають більше політичний, чим академічний характер.

При таких-то услівях приходило ся ділати тим, що бажали не зіставити без відповіді жстокість правительства. На зборах, які много разів оповіщував Союзний Совіт, збирало ся всего 120—150 чоловіка. Мимо того, що після перших зборів з 3-ого лютого зовсім невинно заслано при помочи поліції 16 людей, стративших раз на все надію скінчити своє образование, мимо того, що всі учасники зборів були підчинені догані та карному засудови, вкінці мимо того, що у Києві та в Петербурзі знова віддано в салдати наших товаришів на два і на три роки, харківське студентство яко цілість не висказувало свого протесту. Найбільше діяльна часть, поставивши боротьбу на академічній почві, винесла свій протест на улицу. Намірена заздалегідь сподука послідного з празнованем памятного дня 19. лютого 1861 р., коли-то луч свободи пронизав гнетучу мраку, але не розвіяв її, спричинила тобі маніфестації студентства, робітників та інтелігенції, які на жаль рідко відбувають ся в Росії. Нагайка, що просвістїла знова над спинами студентів, арештоване 154 товаришів, безправно забраних в тюрми, назначене слідства над 22 студентами, посадженими в одиничну тюрму і обжалованими без всякої основи, усе те вплинуло на настрій части студентства, но вже не викликало загального негодованя. З виїмком десятиох негідників, слухавших лекції разом з поліцією, наші товариші лишили аудиторії пустими. Союзний Совіт назначив активний стрейк. В протягу кількох днів збирали ся товариші не побільше як 150 чоловіків, а що позіставша часть висказувала свою солідарність тільки пасивним неходженем

на лекції — то сі, що збирали ся на сходини, не приміювали об-струкції тим більше, що обструкція могла би продовжити ся тільки один день. І дійсно в ветеринарнім інституті обструкція була пере-ведена з успіхом лише один раз. В виду всего того Союзний Совіт здіймає зобовязане з товаришів не ходити на лекції, однак позіста-вляє за собою право підняти розрухи в случаю дальших репресій над товаришами, оставшими в тюрмі.

Товариші, ми мусимо задля успіху діла і скорійшої побіди від-казати ся поки-що від боевої тактики, бо треба мати можливість здер-жувати ся перед неможливістю бороти ся тепер. Глибоко віруючи в се, що сильні люди не можуть відказатись цілковито від боротьби з теперішнім положенем та виступлять трохи згодом з тою самою смілістю, що і тепер, — радимо з'єдинити ся тіснійше в організа-циях і кружках та ждати відповідної хвилі. В едности наша сила. в однородности наших думок і поглядів — наша віра в побіду і при організациях, в котрих товариші будуть виробляти з себе борців на всіх точках, Союзний Совіт ніколи не побоїть ся обвістити борбу.

Нашим девізом не може бути лише „обиджена честь студента“, а „обиджені права чоловіка і горожанина“. З сею вірою і памятю о необхідности відістити ся за всі насильства та несправедливости сего року, С. С. без перерви продовжає свою діяльність. Ще одно слово: С. С. висказує свою повну погорду студентам, що ходили на лекції в часі від 22. до 26 лютого і припоруцає товаришам зір-вати з ними всякі зносини.

Харків 1901 р. 28 лютого:

С. С. харківських обединених земл. і орган.

Заява.

В нашім житю стрічаєть ся на кожному кроці таку безліч не-справедливости та невідрадних фактів, що випивають із загального устрою російського житя, а приголомшують розум і чує, що у Ро-сіянина не прийметь ся гадка протесту, хочаби надужитя і безпо-рядки перейшли всяку можливу міру. До сьої пори були при вся-ких нових насильствах адміністрації студенти, яко найбільше про-свѣчена частина російської молодіжи, оборонцями прав личних вза-галі і своїх власних з окрема. Насильства, гнет, чиста насмѣшка з прав студентів яко горожан в роді битя нагайками, віддачі в сал-

дати засудження на кару карцеру, одним словом се все, що стало ся причиною розрухів київських, одеських, московських, петербурських та томських студентів, очевидно всего сього ще надто мало, щоби в харківських технолоґів проснуло ся почутє чести, почутє обидженого достоїнства та щоби вони вже раз взяли ся за оборону своїх прав. З початку 60% із скликаних заявило ся за стрейком. Однак тепер одна частина з них без огляду на се, що на підставі їх заяви оголошено стрейк і всі студенти на се пристали, зачинає собі ходити на виклади і не почуває ся до обовязку хочаби повідомити о такій скорій перемінї своїх переконань. Відносини-ж по других городах і судьба загранич в тюрму не то що не дають найменшої причини до занехання розрухів, але противно вкладають на студентів обовязок до активного протеста супроти нових насильств в Москві і Петербурзі.

Організаційний Комітет приймаючи до відомости повисші справи, уважає своїм обовязком заявити, що він не ділав на підставі яких небудь повномочий, але був виразом гадки більшости і що при такім легкодушнім відношеню студентів до свого слова, він не в силі розібрати, чого студентство хоче і тому перестає вести дальше стрейк. Однак щоби усунути непорозуміне, в яким можуть находити ся особи, що стоять за стрейком і надіють ся від товаришів дружної помочи, вибрав Організаційний Комітет окрему комісію, що має порішити питанє стрейка за помочию переговорів або яким небудь иньшим способом.

3. марця 1901 року.

Орган. Комітет студ. техніків.

ХТО ВИНЕН ?

Хто винен, що самоволя такого Победоносцева, Сіпягіна, Боголепова в своїм наглім, безглузнім розмаїї довели до такої жостокости, як віддача в салдати 180 київських студентів? Хто буде винен, як ся жостокість повторить ся в иньших університетських містах? Победоносцев? Сіпягін? Боголепов? Чи може студенти? Ні, ні і ще раз ні! Винні сі, що виховали і укріпили сю самоволю, котра довела вкінці до жостокости. Винні ми „хами“, „раби“, ми українська суспільність, ми, що вміємо лише терпіти, мовчати і тремтіти. Ми живемо покірливо без сього, без чого не мислиме істнованє ніякої культурної суспільности: без свободи слова, нетикальности особи, ненарушимости наших домів. На оправдане, і то оправдане пони-

жаюче нас, мусимо сказати, що ми до всіх тих прав ще не дозріли; ми мовчимо тому, бо не відчуваємо утрати прав там, де їх відчуває культурний чоловік. Но нема оправданя для нашого мовчання і покірливости там, де кричить і протестує звір. Та сама самоволя, котру ми вигодували і укріпили нашою поганою трусливістю, видерає наших дітей сотнями в салдати за „шумну“ нараду, на котрій нема і тіни так званої політики, карає їх так, як карали 60 літ тому назад тяжких політичних злочинців. Чоловік нім забере цуциня або котя, оглядаєт ся, де собака або кітка. Победоносцеви не оглядають ся, їм нема з ким числити ся. Кого вони боять ся, може суспільности? Вони знають її ціну, легковажать її і плюють на ню. Чи вони справедливі? Так! тисяч разів так! Ми хама, раби, лакеї, ми на се все заслужили. Ми заслужили і на се, що наші діти можуть нас назвати рабами, дітогубцями, можуть кинути на нас прокляте за їх страчені молоді літа. Они будуть невинні.

(Видавництво „Групи інтелігентів“).

Одна із матерій.

ІВАН ТОПОЛЬНИЦЬКИЙ.

Товаришеви на спомин.

В сій просторій світовій панорамі, в якій що хвилі пересуваєть ся поперед наші очи така безліч людей ідейних і бездушних холодних і горячих, симпатичних і відражаючих, бувають люде, які на перший погляд звертають на себе увагу, здають ся якісь висші незвичайніші, до яких від разу привязуєть ся великі надії. Та вистане коротке пізнаня, щоби зовсім рсчарувати ся, щоби пізнати, що не все золото, що блещить, та щоби позбути ся тих рожевих ілюзий. Їх вистане пізнати, щоби про них забути. Та бувають і люде, що не роблять ніякого вражіня за першим поглядом. Їх треба добре знати, щоби оцінити їхню вартість, та за се, чим довше їх знаєш, тим більше надій до них привязуєш, а як їх не стане, то тяжко їх забути і мимо волі все повертаєм думкою до споминів про них і обчислюємо сї страти, які перенесла суспільність, що втратила сих люде. Вони зберігають в своїому нутрі нечислені скарби, яких

певно не замарнувалиби, які принесли би як найбільші користи для суспільности.

На згадці про одного такого товариша здержуєть ся моя думка. І чим більше часу упливає від тої хвилі, як раз на все його присипали землею, тим тяжше його згадуєть ся, тим вірнійше оцінюєть ся.

Се був наш товариш Віктор Рейтаровський. Він помер в осені 1900 р. і був студентом III. року прав на віденським університеті.

Час, в яким я запізнав ся з небіщиком, се рік 1894. Тоді були ми оба в пятій клясі гімназияльній. — Не було товариша щирішого, скаже не один, читаючи сю згадку. І не помилить ся. Він відносивсь до кожного симпатично, він щиро порадив, він навіть часто густо підпомагав материяльно декотрих своїх товаришів, будучи сином не вбогого батька, сьвященика в Налужу коло Струсова. — Зараз в пятій клясі війшов він зі мною в тіснійші зносини і за його ініціативою зачали ми у двох видавати часопись літературну „Надія“, що єї ховали ми в тайні. Часопись ся виходила яко двотижневник в пяти аркушах звичайного паперу у двох примірниках, для кожного з нас по одному на памятку. Нині переглядаючи її і дивлячись більш критично, не можна добачити вправді у ній нічо справді путнього, та всеж таки у віршах покійника і у його історичній статі: „Стремленя народів до волі“ пробиваєсь талан, що міг колись зробити багато добра. Його вірші робили вражінє на товаришів і годі було не признати їм вартости. Пригадую собі, як я раз в шестій клясі вивчив ся його один вірш: „Битва під Терношілем“ та деклямував небіщикови проф. Гошовському в клясі, всі товариші були одушевлені, а навіть проф. Гошовський займив ся сим стишком та хотів конче довідатись про властиве імя, автора. Я мушу сказати, що покійник був для мене святістю; я деклямував його вірші на вечерницях, устроюваних тіснійшим кружком товаришів, я старав ся наслідувати його в житю, слухав його у всім, бо він перший осьвітив мою замрачену душу.

Здавши іспит зрілости, записав ся бл. п. Рейтаровський на виділ правничий у Львові. З того часу датуєсь його статя п. з. 1897—99 в 6. ч. „Будучности“ з підписом В. Р—ський. Був також виділовим тов. „Академічна Громада“. По зложеню першого правничого іспиту вписав ся на виділ правничий у Відни. Небавом помер йому батько і від сего часу не мав ніхто найменшої про нього звістки. З одної сторони надмірна праця нам собою самим, з другої сторони смерть батька підтяли його вже з природи слабе здоровле. Минувшого року довідались ми, що смерть забрала нам щирого товариша, многонадійного борця за здійсненє наших ідеалів.

Бібліографія.

X-Strahlen тижневник,

видаваний в Відні під редакцією тов. Романа Сембратовича.

Сей тижневник виходить від 1. цвітня б. р. Його задача критика, що її метою „глянути в душу суспільности і без пощади особи, хоч без пристати і чванливости, судити. Його девіз „правди шукати і правду говорити“.

Тижневник обговорює найновіші денні події з австрійського життя на всіх царинах; та львина часть статей і артикулів відносять ся до справ галицьких, які для редакції ідентичні зі справами українськими, а особа начального редактора дає гваранцію, що тижневник засновано в тій ціли, щоби дати нам до рук дуже могутне оруже до борби.

З артикулів, що безпосередно відносять ся до наших справ, назву лишень: Panrussenthum im Kampfe mit der Civilisation (ч. 3), Iwan Franko (literarisches Charakterbild) (ч. 5.) Романа Сембратовича, Eine Proletarier-Nation (ч. 4.) Івана Франка. Освітлена російських справ і рухів, які Європі досить неясні і незрозумілі, а для нас такі важні, вповні вірне і правдиве. До того треба додати, що наші справи трактуєть ся з звязку з справами цивілізованого світа і перед його публікою, а се уможливяє її зрозуміне сих справ і еднає для нас симпатію.

Се правда, що значіня тижневника, хочби і під редакцією такого вмілого публіциста як т. Сембратович, годі перецінювати і що і він сам буде мав для нас тим більше значіня, чим ширшим руслом плисти-ме наше житє, і як тут, у нас, в дома буде застій, то не може нам і сотка журналів на чужих мовах: Та всеж таки такий орган для нас незвичайно важний, бо — що так скажу — ломить внішні кайдани, які важко мусять давити кождий народ, що знайдець ся в подібному до нашого положеню. Він розвіває сю темряву ігноранції наших справ, яка мусить панувати серед більш освічених народів і яку прогнати мусимо, але і можемо лиш ми самі.

До того ще треба додати, що до наших справ відносить ся X-Strahlen критично і без рутенського телячого захвату, а будемо мали важні причини, доложити як найбільше старань, щоби сей орган вдержав ся. Тому і вважаємо своїм обовязком, поручити това-

ришам, щоби старали ся, уможливити редакції переведенє її задач і приєднували для неї як найбільше предплатників серед нашої інтелігенції, на якої підмогу в першій мірі мусить сей тижневник числити. Адрес редакції: Wien XVIII/1 Währinger Gürtel 111.

Евген Косевич.

Дрібні замітки.

Шляхоцька ароганція.

Який суд видали-б ви, читачі „Молодої України“, на гостя, що зайшов на родинне сьвято, пр. який ювілей всім дорогого і всім поважаного чоловіка і щоби показати свою виспість над ювілятом, розсїв ся вигідно на кріслі тоді, як всі піднесли ся, щоби випити тоаст за здоровле ювілята? Здаеть ся, всіх обурило-б таке поведене.

„Як не вмієш відповідно заховати ся в товаристві, то радше не пхай ся там“ сказав би кождий!

Який суд видали-б ви, читачі „Молодої України“, на того, хто прийшов на Шевченківське сьвято і тоді, як кінчають ся вечерниці сьвяточним відсьпіванєм гімнашого воскресеня, „Ще не вмерла“, розсїв би ся вигідно на кріслі і не зволив ласкаво піднести ся?

Ви певні, що такого на цілій Україні не має, бож прецінь навіть такі грубоскірі мамути як „галицко-русскіє“ кацапи придбали собі вже сю гомеопатичну дозу делікатности, що підносять тоді свої бездушні тілеса.

А прецінь показало ся, що є ще у нас люди, що вважають за відповідне демонстративно відказати ся від обяву того пошанованя віри в будуче воскресене народа, хоч годі і думати, щоби вони не догадували ся, що їхне поведене мусить обуриати загал.

Тоді, як всі вважають за відповідне через повстане з місць віддати пошану ідеї України, не вважає сього за відповідне лишень галицький митрополит граф Шептицький.

На Шевченківських вечерницях, які устроєно дня 28. цьвітня в духовній семинарії, він один не зволив піднести ся з крісла тоді, як піднесла ся ціла саля.

Чому? Видно, він висший понад маєстат України і хотів дати науку тим, що одушевляють ся національним ідеалом, що навіть

така пошана, як встати з місця підчас співання гімна се щось за надто велике і непотрібне.

Як во виду того пояснити собі запевнення митрополита про його національні почуття, най собі сю загадку поясняє кожний сам.

Та що на се ви, Рутенці, що аж задихували ся від хвальби митрополита як свідомого і рішучого Українця, невже і дальше ще будете носили ся з митрополитом як з писаною торбою і писали метрові артикули, як лиш митрополит зволить пчихнути.

Не завадить додати, що митрополит доси вважав за відповідне пізнати ся і заприятити ся з цілим генеральним штабом львівських жацапів.

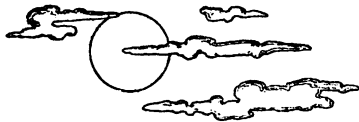
Перелиска редакції.

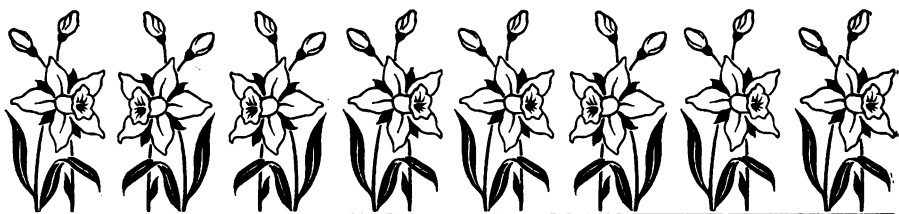
Тов. М. Гр. С. Дякуємо за прислане — на жаль не могли ми помістити другої частини дописі, хотяй годимось вповні з її змістом. Причини, чому так стало ся, не можемо тутки подавати, але коли Ваша воля, подайте свою адресу, а напишемо усьо у листі. Не забувайте про нас і на будуче. — **Тов. С—в.** Замітка Ваша щодо нашого поведеня неоправдана. Ми не друкували Ваших дописів, бо згідно з Вашим проектом бажали не обмежитись на одну гімназію, а подати загальний образ відносин, про які Ви писали. Що так не сталось, винні сьому товариші з провінції: ані на Ваше писане ані на наш зазив не відповів ніхто! — **Тов. І. Бушковиченко.** Питаєте, що варті ваші вірші? Гарні вони своїм ідейним змістом, щирим запалом та вірою — та сьому змістови не зовсім відповідна форма, ще не вироблена. У другій вірші „Спомин,“ сама собою форма коротеньких стрічок не відповідна для довшої вірші бо робить монотонне вражінє, хоча й відповідає змістові. Найслабші є рими — часто недібрані, та ритм, правдоподобно тому, що Ви неправильно акцентуєте слова. Деякі місця, пр. 4. строфка „Спомину“ — хороші, та хсеж таки здаєть ся, що у Вас талан більше публіцистичний чим поетичний. — **Тов. Ярополк.** Щож сказать Вам про Ваші вірші? Помістити їх не можемо через не вироблену форму, та всеж таки вони звертають на себе увагу та перевишають иньші присилані в нашу редакцію. Визначні вони своїм змістом: у них багато справді глибоких думок, та слідна Ваша задумчива, гарна

душа. Напишіть про себе більше. Може-б хотая донесли Ви карткою, кільки прислали на книжки, щоб можна провірити рахунок. — **Тов. Ів. Ш-кий.** У слідуючім числі! — **Тов. І-н.** Чому мовчите усі? Пишіть, щоб знали ми, що скоїлось. — **Тов. Нор.** На порушену Вами тему помістимо статю. — **Тов. П. Г.** Помістимо радо, але по-дайте більше фактичного материялу, та скажіть до кого нам звернутись з доказами на случай потреби. — **Тов. К. Б.** XVIII/1, Währinger Gürtel 111. — **Старший Передплатник в Кюл.** В публичних льокалях нема „М. У“, бо ніхто єї не жадав. Признаємо Вам справедливість, що першорядна каварня повинна передплачувати „М. У.“, але як ніхто не жадав „М. У.“ то властитель каварні не був обовязаний замовити єї. За приеднане нам передплатників будемо вдячні.

Левкоя. Ваші вірші не друкуем, бо слабі формою, а зміст ще не ясно пробиває ся. Радимо Вам читати як найбільше людвої поезії, та по при се пробувати сил у прозі. По якімсь часі самі побачите, кільки Вам ще бракує. Читанє прояснить Вам погляд на цілу справу а тоді не будете винували нас за нашу відмову. — **Тов. Н. Миколаїв.** Вашу допись одержали ми уже по зложеню анальогічного спростованя, так що не могли уже її друкувати, щоб не повторяти того самого.

Усіх тов. дописувателїв просимо писати виразно та лишень на однім боці паперу. Головно виразно! Чейже лекше подбати кождому за четкість свого письма, чим редакції старати ся о переписанє усіх дописів, яких іноді ще й не можна прочитати!

Всі письма до Редакції просимо пересилати тільки на руки тов. Володимира Старосольського у Львові ул. Личаківська ч. 27.

Всі грошові посилки просимо пересилати тільки на руки товариша Павла Чайківського у Львові ул. Личаківська ч. 4.

Адміністрація „Молодої України“ просить всіх ВП. передплатників, які ще доси не заплатили сегорічної передплати, вирівнати залежності найдальше по кінець сего місяця з огляду на піврічне замкнене қасових қниг.

В книгарні „Наук. Товар. ім. Шевченка“

(Львів ул. Чарнецького ч. 26)

можна дістати;

Записки Наукового Тов. ім. Шевченки т. XXXVI по	3 К.	сот.
„ Подвійні томи XXIII і XXIV, XXXI і XXXII, XXXV і XXXVI . по	5 К.	— сот.
Збірник історично-філософичної секції т. I і II (Історія України-Руси Грушевського) брошурований том по 4 К. на ліп. папері	5 К.	— сот.
в гарній оправі том по	5 К.	40 сот.
на ліпшій папері по	6 К.	40 сот.
Том III на звичайній папері	5 К.	— сот.
в гарній оправі	6 К.	40 сот.
на ліпшій папері	7 К.	40 сот.
Збірник філологічної секції т. I і II (Тарас Шевченко Кониського і Розвідки Драгоманова т. I і II) по	3 К.	— сот.
на ліпшій папері по	4 К.	— сот.
Етнографічний Збірник том I—IX. всі разом	22 К.	— сот.
Матеріяли до українсько-руської етнології т. I (з малюнками зібрав Вовк) . . . по	8 К.	— сот.
Матеріяли до українсько-руської етнології т. II (з малюнками зібрав Шухевич) по	4 К.	— сот.
Матеріяли до укр.-руської етнології т. III	4 К.	— сот.
Старинна Історія Галичини нап. Омелян Партицький по	6 К.	— сот.
Історія літератури руської Омел. Огоновського т. II—IV всі разом	16 К.	— сот.
Словар російсько-український Уманця і Спілки I—IV, комплет	12 К.	— сот.
Руська історична бібліотека всі томи . . .	60 К.	80 сот.
Хто купує цілий комплет чи поод. томи дістає і платить за цілий комплет 45 К. 60 сот.	20%	опусту
Шевченко Т.: Кобзар I—IV в гарній оправі	10 К.	— сот.
„ „ з пересилкою	11 К.	— сот.
Руданський Степан: Твори т. I—IV брошур.	4 К.	— сот.
„ „ в модерній оправі	6 К.	— сот.
Чайченко Василь: Твори т. I—III	4 К.	40 сот.
Гомерова Одиссея т. I—II	4 К.	40 сот.
Шекспірові Твори переклав А. Куліш т. I	2 К.	— сот.
Антін Крушельницький: Пролетарі	1 К.	— сот.

Крім цього можна замовляти в книгарні Наукового Тов. ім. Шевченка: всі українські, російські і на інших мовах книжки а також і ноти. При більшій закупні книжок (понад 20 кор.) дістає ся від „Видавн. Товариства“ 10% знижки.

— Усі книжки можна замовляти в гарній дешевій оправі.

Перехрестні Стежки повість Франка брош. 3 К. — сот.
„ „ в гарній оправі 4 К. — сот.
„ „ на гарній пап. в полот. 6 К. — сот.

Молода Україна

часопись української молодіжи.

Ч. 7.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата в Австро-Угорщині річно 6 корон, піврічно 3 корони, поодинокі ч.
в Росії закази. . . річно 6 ср. рубл., неакази. 5 ср. рубл., коштує
в Америці річно 2 долари 60 сотиків.

Видає і за редакцію відповідає: Мирон Залітач, ул. Кохановського, ч. 49.

Адміністрацію веде: Павло Чайківський, ул. Личаківська, ч. 4.

ВІСЬОМЬОСЯТКОВИЙ ЛИСТ ДО РОСИЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ УСІХ НАЦІЙ.

„З важкої хмари та малий дощ“.

Мої панове, я двічі принимав активну участь як член комісії кооперативних бюр, спільних рад, як представник організацій, як делегат у другі города — в наших рухах 1899. і 1901. років. На проміжні останні три-чотири роки я стояв дуже близько до нашої справи і гарно знаю усі боки наших безпорядків, наших перешкод і труднощів. Мені приходило ся розбирати деякі проекти петицій, тривалих зборів; приходило ся улаштовувати сходки, збори; приходило ся кооперативно приймати та вислухувати депутатів та делегатів; приходило ся обороняти студентів; приходило ся писати відозви, прокламації, редагувати програми і рішення спільної ради, — се все те, чим я щиро, ніколи не проневіряючись справі, маючи певну надію, вважав, що студентство має відограти значну ролю у революційнім руху нашої України. Ніколи я не відтягав ся, коли треба було робити щось за рух 99. року був арештований, виключений з університету, відданий під „гласний призор“ поліції, зоставлений на другий рік на тому же курсі, у мене була віднята стипендия; тепер же я знов виключений, висланий — і не знаю коли я знов стану до науки, яку я люблю занадто. Я не злічу ще цілої маси ганьби, утисків, проти моїх людських прав, проти моєї волі;

проти мого внутрішнього я, які я стерпів за увесь час мого студентства від уряду, інспекції, шпівнів, станових професорів, ректорів, товаришів-мерзавців. Я не злічу і зневага громадських, коли я чув про нові утиски студентства в Росії, коли я бачив, як віддавали у Москалі моїх товаришів, коли професори топтали ногами науку і вільний розвій. Я не злічу усього; не звертаю на се уваги — се раціональні наслідки нашого становища у нашій—не своїй землі. Але моя довга практика, моя прихильність до студентської справи усе ще дає мені сміливість звернути ся до усіх безвиключно товаришів з сим відкритим листом і я надію ся, що редакція „Мол. України“ умістить його, здаючи ся на мое велике прохане як чоловіка і як студента.

Замість усіх висше наведених моїх перешкод, що мусіла дати мені моя участь і моя діяльність? Замість усіх зневага, що думав я одержати позитивного у нашій справі? Я гадаю, що за усе переказане, за усе перестраждане мною, я маю право на моральне задоволене, що я сповнив свої обовязки перед товаришами, перед ділом, в яке я вірив. Але головне, на що я мав право, се поспіх діла, поступ його і сила студентства, як моральних свідомих людей і робітників — се повинно було бути моею нагородою. За рух 99. року я не получив сего, але я не стратив віри у діло. Щож я одержав за рух 1901 р.? Що ми бачимо тепер, що маємо за се, щоб нагородити себе, щоби не стратити віри у нашу справу?!

Одно непорозумінє, одну дезорганізовану масу студентів, одну

МИХАЙЛО ЯЦКІВ.

ДОРІЙСЬКЕ ПІДСІНЄ. (З циклю: „Химери злочинів і смерті“).

У старинній святини, опушеної на горі серед міста, заколочують епігони деколи спокій давних богів і построюють свої гри. По тисячах літ дочекала ся святина, що відновлено у ній Софоклевого Царя Едіпа.

В першій ряді сидить артист і видить, як велч сеї трагедії за тяжка на нинішні сили, як уся її вага скриває ся перед публікою. Едіп і публіка — обое сліпі; тільки Едіпови не снило пізнати її, наколи вона профанує його.

Стривив ся трагізм сліпоти Едіпа з комізмом темноти нинішньої суспільности. А може ся друга сліпота ще більше трагічна?

Артист заглибив ся в штуці, його забуте мало таку силу інтелігенції, що заняло увагу одної дівчини. Вона вдивила ся в него всею інтуїцією і забажала глядіти й відчувати його душею.

Зо внї святини повівають хоругви в погоднім темно-синім вечері, а подалік сидить на плиті бабуся. Відшепотіла молитву, сперла

зневагу, одно безсиле, один політичний брак вихованя, розбиті усі ідеали, усі надії, увесь запал!

Пригадаємо собі, іза чого ми повстали, іза чого почала ся наша студентська революція! У нас є певні відомости власні і писані (наші і закордонні), чого ми повстали і збунтовали ся. Наша головна мета було протестувати проти віддачі у Москалі наших товаришів, наша друга мета була поліпшити нашу долю шляхом „забастовки“, демонстрацій і маніфестацій і звернути увагу цілого світа на аномальність усього царського уряду.

Що-до сего останного — то було зроблено, і наші товариші рядом з інтелігенцією та робітниками маніфестовали ся добре. Кров наша проляла ся на улицах обох столиць, Харкова і Києва, суспільність жажнула ся, цар з своєю сforoю утік з Петербурга і військам було приказано бути на готові стріляти до нас. Репресалії над нами збентежили усю Европу. Усе, що мало щире серце, вихваляло наші вчинки, усе було на нашому боці.

Аж ось з'явив ся і рескрипт царя, назначуючий міністром освіти Ванновського — старця, що ледви ноги носить. Сей дід приказав „проявлять сердечное отношеніє молодежи“.

І тут ми бачимо щось таке чудне, несподіване і трагічне, що не знаємо, як і назвати той поворот усіх товаришів на другий шлях! Досить було лицемірному урядови заявити, що він буде милосерний, досить було лисиці дати обіцянку, що вона не їсти ме качок та курок, — як сі курки та качки почали тріпати крильцями і празд-

голову на руці і вдивила ся в древні камяні стіни святині. Сутеніє чим раз більше. На темнім підсїню заметушиди ся дві потворні тіни, бабуся здригнула, перехрестила ся і подріботіла в долину.

Представлене скінчило ся, в святині знов глухо й пусто.

Минають дні і ночі, дівчина вяне, розсіває ся в тінях туги і смутку, а артист не видить нічо і не знає.

Одної ночі зібрав ся він до виїзду в далекі краї і переходив через гору по-при святиню. Ішов через підсїне. Було тихо, місяць світив ясно і метав грубі тіни аркад. Долі стіни спочило дивне смутне світло. Артист сів на камяній підлозі, вдивив ся в те освітлене і йому видало ся, що воно самотне, незнане, мертве, має свою мову і притягає його. Невияснена дрож переб гла по нім, він вихопив кинджал і оглянув ся. Кругом глухо й пусто. Вглубив ся опять в світло на стїні, відчув смуток прощаня і розлуки з сим місцем на віки. З підземних коридорів долітали здавлені зітханя і стогнаня, таємничі шелести і гомони, перед ним розвивав ся блідий величавий сувій хороводу богів, розвивав ся чарівним танцем і линув як хмара з святині понад міртві й кипарисові корчі. Артист не замітив,

нувати перевагу над урядом, забувши усі свої обіцянки, усі мети руху, усі клопоти і весь запал.

Досить було поприймати декілька товаришів назад та сказати кілька слів — як рух наш скінчився: Майже по усім висіим школам „забастовка“ скінчена, іспити складають ся, а до того усі революційні тенденції змінили ся на вірнопідданьчу і подлу надію „на уряд“, який тільки сего і хотів.

Наші товариші у Москалях, наші кати — що били нас нагайками та шаблями 19-го февраля, 4-го марця і 11-го і далі — невіддані під суд; наші товариші розіслані під надзир поліції. Наші рани і наші звічені товариші кличуть „пимсти, пимсти!“ а усі студенти складають іспити і забули і борбу у Петербурзі і у Москві і у Харкові; забули, чого домагали ся, ізза чого починали рух, ізза чого „гличика розбито“.

Се така подія, яка вражає кожного і твердого чоловіка, що я не можу мовчати і заплюювати очи на усю подісти, на се позорне забуте того, про що кожний у марцю балакав і за що розпинав ся.

І коли бачиш се, то надія на студентство, як немогучий чинник, гасне у серці! І я не можу бути товаришом цих людців, які забувають через годину, що обіцяли. І не можна сподівати ся на поспіх діла, коли студентство так робить; коли оно не має ніякого громадського політичного вихованя, коли оно довгий російському урядови, який ніколи не може бути щирим ні на хвилинку,

як до него наблизилася хитка жіноча тїнь. Вона стала на хвилину і кинула ся з роздертим сьміхом на його шию. Заглушливий напруженим страхом вхопив він кинджал, пробив її і втік.

У далекій дорозі здригав він не раз, не два на той спомин і вірив, що втік з рук розбишаки.

Хто переходить нічю через те підсінь, чує, як зачинилося крилатого смутку, але воно щезає скоро.

Занавіса упала. Правдиві, великі драми не все виходять на яву, вони остають поза людською увагою так далеко, як тіні в тїни, що налякали задуману бабусю і не нам судити такі злочини.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА.

ЕПІЛОГ.

Чи сумно вам, чи радісно читать
Оповіданя про велику драму?
То хочеть ся над вами заридать,
То засьпівать з ралтового нестяму.

коли бачить покірність. І горе тим фарисеям, які кажуть, що треба дождити спокійно реформи; — не реформи будуть, а буде ще гірше.

І тим моїм товаришам, які так як я зневажані товаришамі-лібералами, я можу порадити тільки одно: згромаджувати ся до купи і приймати участь у революційних партіях. Нехай кождий студент усякої національності виробляє з себе борця за свій нарід, нехай він обирає в університеті політичне вихована і йде працювати, а на академічну боротьбу треба махнути рукою!

СЕРЕДНІ ШКОЛИ В ЧЕРНІВЦЯХ.

Вже не від нині чуємо з усіх сторін поважні закиди, що теперішня шкільна система до нічого, бо впроваджує в середні школи з одного боку такі предмети науки, що з них у дальшому житю колишні ученики або дуже маленько, або й зовсім нічого не користають, з другого-ж боку не допускає тих галузей науки, які знати конечно річ для кожного, не допускає тих наук, котрі приспособлювали би молодіж до колишньої роботи серед суспільности.

Питанем реформи середніх шкіл займали ся і все ще займають ся самі найвизнатніші, люди, ті люди, що своїм знанем та своїми думками здобули собі поважне місце, одні на полю науки, другі

То був якийсь блискучий карнавал,
Червона оргія буяла на просторі,
Здавалось, налетів девятий вал
І прокотив ся бурєю по морі.

Девятий грізний вал! У глибині
Якісь печери позіхали чорні,
Та високо здіймались гребіні
І, тремтячи огнем, здавались необорні.

Плавким багаттям вал на гору наступав,
Гора стояла твердо, міцно, стало,
Холодна та німа. Розбив ся вал,
Утихла буря — більш валів не стало.

Зоставсь на дрібних хвилях марний шум,
Та дрібні камінці безсило торохтіли.
Нещасні камінці! той побережний тлум
Ні море, ні гора приймати не хотіли.

в суспільній праці. І коли вони роздумували про потребу реформи середніх шкіл і випрацьовували в тім напрямі відповідні пляни, то руководили ся раз широю приязню і любовю до самої-ж молодіжи, по друге зглядом на се, аби середні школи приспособлювали народова як найліпших робітників, як найповажніших членів суспільности.

І всі вони загалом взявши, згодили ся на те, що теперішня система навчання лиха, що відповідна реформа в тім напрямі спонукала би учеників до правдивої духовної праці і сим способом втворювала би мислячі одиниці, придатні для суспільности, поворотні в життю, одним словом, одиниці правдиво інтелігентні.

У нас кромі того загального лиха, що впливає із основних хиб шкільної системи, є ще окреме, своє питома.

Воно впливає звідси, що ми присилувані учити ся у чужих школах, від чужих людей, бо з тим лучить ся тая дуже прикра, хоч така щоденна аномалія, іменно ворожий настрій учителів зглядом учеників. Сей ворожий настрій має свій початок у національній нетерпимости та шовінізмі і він виходить з гори, з найшисших властей краю, а тягнеть ся аж до долу, аж до мізерних суплентів, котрі і собі дозволяють на ріжнородні вискази та поступки, націховані крайнім шовінізмом.

Що наші слова не безосновні напасти — на се сьвідощтво можна дуже легко найти трохи що не у кожній дописі, печатаній в „Молод. Україні“. Ті прикрі відносини в середніх школах міг би хтось обмежити лиш на Галичину і певно зробить се, коли

Девятий вал... Чи тож була вода,
Що марне так розбила ся об кручу?
Тож силь землі, тож сила молода
Ішла на смерть, на згубу неминучу.

Лягала молодь у труну жива
З відважним усьміхом, немов байдужа.
Отак індійська молода вдова
Іде вмирати на кострищі мужа,

З вином в руці, весела та хмільна
Іде обнять в огні дружину любу.
Хто знає, чи любов, чи просто чад вина
Веде її на огнище до шлюбу?

О, то було огнисте вино,
Те, що спянило молодь героїчну!
По жилах розливалось воно,
Палило кров, до хмелю непривичну,

опреть ся на тих дописах і статях, які до тепер містили ся в „Мол. Україні“. Тому, що з Буковини не було там точнійших інформацій, можна думати, що на Буковині відносини лучші. І як такий оптимістичний суд є сам в собі милий, так розчароване в тім згляді далеко більше болюче.

Але піднесім тую ослону, що родить ілюзії... Зачнім від сухих чисел.

1883 року скінчило I. кл.	33,	до VIII. кл. дійшло	6.
1884 року в першій кл.	24,	дійшло до VIII кл.	7.
1885 " " "	18	" " "	6.
1886 " " "	18	" " "	3.
1887 " " "	21	" " "	7.
1888 " " "	21	" " "	2.
1889 " " "	18	" " "	3.
1890 " " "	18	" " "	4.
1891 " " "	20	" " "	2.
1892 " " "	23	" " "	9.

Кривду свою, яка ясно змальована в цифрах, відчуваємо тим більше. Але додаймо ще до сього, що ученики чернівецької гімназії майже ніколи не кидають сеї гімназії і не переходять в иньшу, а за те багато учеників з Галичини прибуває в чернівецьку гімназію, а тоді дивує нас ще більше, чому так мало учеників кінчить в Чернівецькій гімназії, чому чернівецька гімназія дає такий скупиий контингент матуристів Українців. Розвязка питання дуже близенько, треба

Правдиве „пяне-чоло“ з буйних мрій,
 Св'ятої віри, молодого паду, —
 Та хто-б не кинув ся від нього в бій
 З широким розмахом збунтованого валу?

Чи сльози, чи квітки від нас належать вам,
 Підкошені в розцвітї сил герої?
 Колиб то так судило ся і нам
 Спалити молодість і полягти при зброї!

Не те судилось нам. Найкращі дні
 Своєї прбвесни ми зострівали сумом;
 Тоді яє-раз погасли всі вогні
 І вкрилось темне море сивим шумом;

Порікування дрібних камінців
 Наводило оспалість і досаду;
 Минув час оргій, не було вінців
 І на вино не стало винограду;

лиш знати, що то за люди тії, чернівські учителі середних шкіл та який момент для них є рішачим в трактованю своїх учеників. Що вони Німці, се кождий знає, але які з них шовіністи — не кождому довело ся перевірити.

Головною тенденцією тих панів єсть змаганє, аби Буковина продуковала більше німецької інтелігенції, бож тая інтелігенція захопить усі місця, залле цілий край і Буковина ніколи не стратить німецького характеру. Ось головний принцип буковинських Kulturträger-ів.

Тії пани прийшли по більшій часті з німецьких провінцій Австрії і принесли з собою національний гнет, принесли змаганє згерманізувати Буковину, тому з таким задрим завзятем в накорінку придавлюють усьо, що могло би становити чинник відпору против їх роботи. Свою екстірапацию працю звертають з найревнійшим усилям проти тої інституції, яка в першій мірі повинна будити свідомість т. є. проти школи. Буковинські школи хотять замінити на касарні яничарів, а хто не подаєть ся їм, того ломлять завчасу, нім ще набрав сил і знаня до борби.

Отсе загальним начерком подані умови, у яких виховуєть ся українська молодіж в буковинських середних школах. Природна річ, що багато учеників не годні видержати того гнету і кидають школу, прим. вже у сім півроці аж 10 виступило і то з висших клас. Такі гнилі відносини родять фатальні наслідки. Молодіж дегенеруєть ся морально, спідлюєть ся і перетворюєть ся у череду безідейних ка-

Старі мечі поржавіли, — нових
Ще не скували молодії руки;
Були поховані всі мертві, а в живих
Не бойової вчились ми науки;

Стих карнавал, а тії, що пили,
Для нас покинули важке похмілля —
Ми, лицарі без сладку, не могли
Так бучно справити собі весілля...

О, ви, що полягли в таку смутну весну,
Як вдарили недобсвіти-морози, —
Нащадки не складуть вінців вам на труну,
Вам не квітки пристали, тільки сльози!

8/VIII. 1900.

риєровичів, що вже з далека присвічує їм чорно-жовтий блиск австрійської бюрократії. І таким способом буковинські гімназії не виховують людей, не виховують Українців, Румунів, Німців — ні вони коштають молодіж в інертну масу австрійських урядників!

А поза тим українська молодіж не має нізвідки якоїсь моральної піддержки, якоїсь духової підйоми, що преці помагала-б молодим людям вдержати ся хочби на середній ровени національної, або хоч людської гідности.

Духової поживи, що вдоволяла би тую жажду знаня, яка родить ся в чодовіці в пору його розвою, нема що й питати по наших гімназиях. Бібліотека тут дуже нужденна. В українській гімназияльній бібліотеці зарядником є учитель Німець, що навіть читати не знає по нашому! Якже той пан може знати, яка книжка відповідна ученикам старшим, яка молодшим? Хоч і се дуже зглядна річ, чи нащо придало би ся, бо щож він порадить, коли таки нема що позичити? Сором згадувати, що в нашій бібліотеці нема ані цілого Шевченка, ані творів Нечуя, ані Франка, а про иньші то й питати шкода!...

Ось такий сумний стан в нашій гімназії. Підносимо се прилюдно, аби звернути увагу компетентних людей і маємо надію, що вони схочуть постарати ся, щоби українська молодіж гімназияльна мала хоч трохи пригіднійші умови розвою та образования. Особливо багато надіємо ся по проф. Клімі. Він в першій мірі покликаний до сього, а впрочім до тепер дав вже почасти докази, що ся справа

ЗАБУТІ СЛОВА.

То вже давно було. Мені сім літ минало,
А їй либонь минуло двадцять літ.
Сиділи ми в садку, там саме зацвітало
І сипав ся з каштанів білий цвіт.

Вона не бавила мене і не учила,
Я кидала і забавки й книжки,
Щоб тільки з нею быть, вона уміла
Єдину забавку — плести вінки.

Я подавала їй квітки, і листя, і траву
І з рук її не зводила очей.
Здавало ся, вона пледа не для забави,
А щоб зробить оправу для речей.

В її речах слова котились наче хвилі,
Мов сльози по її замучених братах —
В вінку, здавалось, блідли квіти білі,
І вянули слова журливі на устах.

лежить йому на серцю. Лиш більше енергії і рухливости, а праця марно не пропаде.

Свого часу багато надій будила ніби то українська гімназія, яку тут перед кількома роками основано. Та в дійсності вона показала лиш неждарність наших патріотів, що то так люблять величати ся національними здобутками.

Румунів менше на Буковині і вони не належать до правительственной партії, а мимо того потрапили виторгувати собі гімназію з румунською викладовою мовою і в Сучаві і в Чернівцях. Українська гімназія в Чернівцях се знаменитий оказ буковинського гермофродитства.

Чому вона називаєть ся „українська“?

Хиба тому, що усього учать там по німецьки з виімкою латини і математики!

А й учителів вона має славних! Господин Преліч хвалить ся перед учениками, що має такі великі кишені, що в одну сховає усю українську літературу. Не перечу, що московському запродавцеві великі кишені можуть придати ся, та за те у нього голова дуже вузенька, коли не соромно йому пописувати ся такими дотепами... Крім сього сей господин уміє гарно прозивати учеників і тоді черпає повними пригорщами зі словаря найгідкіших висловів. А е у тій гімназії ще другий панок Г., що зі своїм брутальним поведенем далеко лучше надаєть ся на капраля у війську, ніж учителя. Щойно завитав п. Г. з Галичини на Буковину, то зараз таки побив

То знов зривали ся слова палкі, ворожі,
Мов грізні вироки всім тим, що кров ляли,
В вінку палали кровю дикі рожі,
Слова, мов квіти ярїї, цвили.

Шумів зелений лист, а голос той коханий
Про волю золоту сьпівав мені, —
В вінку мінив ся злотом ряст весняний,
І золотим дощем лились пісні...

То вже давно було. Давно пора минула
Таких червоних необачних слів;
Либонь вона й сама про них забула —
Хто дбає про вінки, що замолоду плів?

І я забула їх, не пригадаю й слова
З тих наших довгих запальних розмов,
А тільки барва їх, мелодия раптова
Тепер, як і тоді, мені бунтує кров.

так тяжко кількох учеників в класі, що бідні хлопці довго ходили з синяками.

Ще сумнійші відносини у чернівській реальній школі! Ту лиш уніяти записані як Українці; православні усі фігурують як Румуни. Такі то наслідки приносить румунізаторська робота учит. Кока. Одних пострахом, других обіцянками на стипендії або гарні ноти в науці перетягає на Румунів так, що тих зрумунізованих Українців можна спізнати лиш по назвисках. Бібліотеки українських книжок зовсім нема. Української мови учить кацап Кирилович. У своїй безмежній наївності запевнює учеників, що від фонетики зродило ся все лихо, що з етимологією можна увесь сьвіт перейти і т. д. Крайній час займити ся сею школою, щоб українські діти не пропадали там марно. Зробити се повинен перший пос. Пігуляк, він же сам учить в тій школі.

Поза школою розтягнуто над учениками дуже широку контролю, але то лиш в тій цілі, аби вислідити, чи ученики не читають заборонених книжок. Шкільні власти посунули ся так далеко, що поліції поручили надзір над учениками! Наші шкільні власти зачинають попадати в галицьку недугу! З кождою хвилию переслідують їх сильнійше манія слідження за товариствами межи учениками! Щоби викрити тіі фікційні товариства, посилають поліцаїв ученикам під вікна!.. При тім наші попи взяли на себе задачу викорінювати споміж учеників „радикалізм“, соціалізм“ і т. и. Левинський стараєть ся випередити у тій роботі Семака, а сей тамтого, але обох їх

І та мелодія не може завітати:

Нераз, як тільки лист від вітру зашумить,
Чи блиснуть проти сонця ярі квіти,
Вона нечаяно в думці забренить.

Неначе хто її поставив на сторожі,
Щоб душу в кождий час будить від сна,
Щоб не заглухли в серці дікі рожі,
Поки вона не зацвите весна. 9/VII 1900.

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ.

СЬПІВ ВІДЛЕТНИХ ЖУРАВЛІВ.

Як вітри осінні дунуть
І на небо хмари сунуть —
Попід хмари сумно лине
Ключ відлетних журавлів.
Хто з них верне, хто загине —
Чути їх пращальний сьпів,
Серед сьпіву сумно лине
Ключ відлетних журавлів.

перевисшив уніяцький канонік Костецький. Се єзуїт чистої крові, з цілою перфідією та заїлостію. Переслідує учеників, що не йдуть йому на руку, не жахаєть ся найбільше плюгавих способів, аби лиш оклевитати такого хлопця перед товаришами і відчужити їх від нього. Учен. Безпалка називає усюди анархістом, підчас сповіди наказав своїм сповідникам-ученикам сходити ся і говорити з т. Б. а мамі одного ученика радив молити ся до Богородиці, щоб вона відвернула її сина від товаришованя з т. Б... Жалую, що середні віки минули; о. Костецький був би знаменитим інквізитором, а яку велику він мав би втіху, якби так міг побачити товариша Б. на коєтирі... в полуях... Тепер такий пережиток що найменше сьмішний, але з другого боку відповідні власти, а передусім граф на Шептицях, а митрополит з Юра, повинен заказати о. Костецькому в сей спосіб надуживати конфесіоналу, коли йому залежить на тім, аби о. канонік був інакше трактований ніж звичайний комедиянт.

Гуцул.

Сумно лине, сумно грає
І на крила забирає
Тепле літо, зелень яру
Під вирійний небосклін,
Сьпів несеть ся понад хмару —
В горах грає відгомін:
Забирає зелень яру
Під вирійний небосклін!

В небі темна хмара плаче,
В полі чорна кавка краче,
В хаті тєсля тєше трумно —
Мому серцю чогось жаль,
Чогось сумно, дуже сумно —
Очи шлють ся в мрачну даль:
Нащо тєсля тєше трумно —
Мому серцю чогось жаль!

ІВАН БРИК.

„В ЦАРСТВІ САТАНИ“ МИХАЙЛА ЯЦКОВА.

Роки 1899. і 1900. гарно записали ся у нашому культурному життю. Тоді перший раз виступили на українське, літературне поприще нові сили, можна-б сказати, нові таланти. Ті знова, що уже давніше підносили свої крила, тепер злопотіли ними дуще, — та свобідно, скинувши із себе кайдани шаблонности, понесли ся у країну краси артизму, поезії, щоби малювати зовсім непоетичну буденщину.

До перших належить Михайло Яцків.

Перший раз дав ся сей письменник пізнати оповіданнями, поміщеними у „Літературно-Науковім Вістнику“ за рік 1899. Тоді надрукував: 1) Недоумна, 2) Пробуджене, 3) Собака, 4) Щож робити, 5) Весняний захват, 6) Затроена шпилька. У Л.-Н. В. за рік 1900. напечатане оповідане: „У наймах“. Всі щойно згадані оповіданя з виїмкою „Пробудження“ зложили ся на осібну збірку, п. з. „В царстві сатани“, яку у році 1900. видала „Видавнича Спілка“ у Львові. Та тут увійшли й нові оповіданя, як: 1) Осінна недля в касарни, 2) Погонич і коняка, 3) Поганство юрби, 4) З циклю вічних поезій, 5) Готуріди, 6) Білі вівці, 7) Diva, 8) Нухим, 9) Посуди. У Л.-Н. В. за рік 1901. вийшло оповідане: „З військового шпиталю“.

Так виглядає сума дарунків, якими досі збогатив Михайло Яцків скарб нашої літератури.

Уроджений в р. 1875. в селі Лесівці, богородчанського повіту. Та незвичайно фантастична і лісиста околиця вплинула дуже на самотне, слабовите хлопя. Сему сильному впливови чарівної природи завдячує автор дуже багато. Крім природи вплинуло на розвій його письменського таланту також і образование. Та формального образования, себто гімназьяльного, не довело ся авторови покінчити. Воно було получене з великими перешкодами. Поминаючи всі иньші перешкоди, які мусить поборювати трохи не кождий Українець, згадаю, що в Станиславові (автор ходив також і до гімназії в Бережанах), коли Михайло Яцків був учеником IV. кляси, дістав ексклюзію в р. 1889: »*Za antireligijne tajne schadzki socalistyczne*«. (Тут йде мова про кружок Дениса Лукіяновича).

Та автор добував собі образования і знаня дорогою самоосвѣти і сим шляхом добив ся до визначної інтелігенції.

„Задачу свою — пише зтор у одному до мене письмі — відчув я иде з малку, для неїзрік ся я земних вигід і блиску. Я знав, що мене чекають перешкоди, клопоти і борба, але се коли мене не принаджувало, то ніколи не страхало. Знаю, що через гірку буденну працю опало багато ясного цвѣту з моєї поезії, але й знаю свою.

силу. Нераз паду під її тягаром. Викликати нові думки, піднести духа понад рівень буденного нидія — се моя ціль. Моїм старанем є ніколи не знудити нікого, не обмежувати уяви, ні думки, а сказати більше, ніж написати“.

Коли автор так поняв своє завдане, письменника — то цікаво приглянути ся його творам, чи і о скільки він вірний своєму бажанню.

Пізнати твори Яцкова, оцінити їх вартість та значіне є моїм предметом. Я бажав би зрозуміти душу автора, заглянути у її тайні закутки. Я хотів би віддати се вражіне, яке на мні зробили — ба щей тепер роблять деякі твори Яцкова; в інших, хотів би я бути посередником між автором а читачами.

Та не хочу виключно із суб'єктивного становища оцінювати твори Яцкова — я по змозі зближу ся до об'єктивної оцінки, маючи на меті зазначити головні напрямки у автора, відповісти на питане, що вносить Яцків у нашу літературу і яке в слід за тим здобуває собі місце, та яким уляг впливам.

Говорючи про який небуть вплив — хотів би я бути трохи обережним, — бо се річ дуже небезпечна, та в своєму роді і драстична. Нераз критики у своїй загонистости та фантазії доглянуть ся таких аналогій, допускають ся таких впливів, про які бідному авторови і не снило ся.

Я не хочу відмовити великого значіня сего рода критики для научного трактованя літературних появ, але після моєї думки належить ся із сим острим інструментом поводити дещо обережно, щоби тим болючо не скривдити автора.

Спеціально-ж що-до творів Яцкова, я думку про які небудь безпосередні впливи полишу на боці, раз тому, що літературна фізіономія Яцкова видаєть ся мені доста оригінальною, друге, що автор є на тій точці, о скільки мені відомо, може аж надто скропулятним. Цілком природно, що на авторі відбив ся вплив новійшої нашої та чужої літератури, але о стільки, о скільки він замітний на кожній рівно образованій одиниці. Ми можемо ізза того, приглядаючи ся творам Яцкова, що найбільше повести між ними а творами інших письменників певну паралелю, покликати ся на подібність напрямів.

Коли читаємо новелі Яцкова, розкриваєть ся перед нами душа автора, холодна та як чорний сумерк погасаючого щастя. Ми чуємо сильний крик, але не плач душі, що накупіла тим відвічним, всесвітнім болем. Він її їсть — але не переможє. У чудовім, яснім фантомі світла доглянаєть ся автор темної смуги птьми; у музиці, що так і розливаєть ся у спокійній гармонії звуків — зачує крізь гру воздушну дикий диссонанс, що пече любе вражіне ме-

льодні. В хвилях щастя відчує автор близький хід важкої судьби. Ті тіни, той диссонанс, той блиск недолі, та ще й пекучий біль, — у дикім танці мішають ся в його новелях, мерехтять троха не у кожному слові.

Се глухий, всесвітний біль.

В глибокій задумі, в легкій утомі вслухуєть ся автор у світову поезию. І піт і кров і сльози точать ся по лиці старого Атляса як води по шкалубинах гір, а ті глибокі зітхаця під землею, то давні, забуті жалі, а той дрегит під небом, то молитва, проклон і розпука.

Отсе вічна поезия вселенної — се її музика, при якій вона вічно карала ся і карати ся буде.

Свідомо душа його просить Маму природу, щоби дала душі світло, ідеї і дала жити свідомістю світла і твореня. І він пробудив ся. — Блаженна та хвиля свідомости — болж. Тоді пізнав він відвічну філософію нищети і трикляту случайність — судьбу.

Але се пробуджене дуже важке. Ні Богів, ні Сатани, ні муз, ні дружини, ні родини, ні приятеля нема.

Одні, глухі персоніфікації, а другі то люди такі, що ліпше їх лишити і самому бути. Ні до кого прихилити ся, ні до кого свого захвату, ні душі підняти.

Океан бурить, грає в груди. В тих чорних глибинах тільки ідей світлих, невинних потоцив я. А вони діти-ангели мов бліді, хорі німфи виринають — простягають до мене свої обійми. Не я привів вас на той безконечний смуток, а та відвічна сила зла, що случайно зродила і мене.

Сї його слова найкрасше віддають зболілий стан душі автора. Для тої крихти душевної волі, для тої путі своєї окремої покинув все. Для поезії і штуки зрік ся всього, всіх світлих ласк людських, і служить їй вірно серед плоских насміхів і рад, серед обид, понижень і самотньої борби.

Відчувши біль автора, ми зачуємо його у кождім мрачнім та болючім його творі, що його породила відвічна сила зла. А та сила зла, серед болю і крику пливе широкою струєю із землі — сего „Царства Сатани“. Щоби кинути на те царство світло, щоби його змалювати, автор зачіпає різнородні житеві питання, економічні та суспільні. Зло не є тільки моноподем людий; йому улягають і звірята, — бо се зло всесвітне. Та ріжнорідність тем — відріжнює його дуже від Стефаніка, сего мужицького психолога, і Мартовича, сего мужицького сатирика, а зближує до Франка. В тому знова, що в своїх темах порушує питання суспільні, сходить ся із тамтими трьома на одному ґрунті. Картипи свої малює Яцків із справжнім реалізмом Золі, але кількома лише, за те дуже сильними та яркими почерками, та освічує їх почуваннями своєї душі.

Перейдім ся по галерії його образів, а побачимо, яке щасте, яка розкіш у тому „земському раю“.

„Недоумна“, прибита і робуча, як чорний від, жертва сім'ї Юстина. Молодших сестер виняньчила, вони викрасіли, розвились понад неї, і попихають ся нею. Терпеливо зносить вона нехтованя і проклони, без зависти дивить ся, як сестри живуть собі вигідно і гарно убирають ся. Кинуть що їсти, то добре, а забудуть, то вона не упігне ся. Скулить ся на краю лавки — і так без вечері засне. У дрянній загортці ходить в ліс по воду, — і тішить ся образом із старої газети, що його завиває у жмут пестрих платків. Або дивить ся, як грають ся котики і сьмієть ся щасливим, сердечним сьміхом.

Нужденна молода жидівка, з хирлявою дитиною на руках відчиняє несьміло двері, стає перед порогом, витягає руку, а розбільні очі в сльозах просять милостині. Як голодній собаці дасть ся кусень хліба, вона возьме його швидко і тікає з людських очей. Так борзо дріботіла і тікала сеся мати, діставши милостиню. Не разити людей своєю нуждою, се був її такт...

Кляра, що Германа до непамяти любила, тримає при груді дитину. Герман лишив її без крейцаря на божу опіку, а вона на тих часах мусила втекти з дому, щоби бідній матери не зробити сорому. Вона тиняла ся, як собака по закутках, ночувала і мерзла по таких місцях, про які їй перед тим і не сніло ся. Вона ішла і тисла до груди ціле жите, ціду утіху, свою дитину, і був час... але... „Глянь Германе, як воно всьміхає ся. Чи могла би я погубити його. Сі оченята дивили ся на мене так невинно і жалібно, що я розплакалась, як ще ніколи і поцілувала його. І від того першого поцілунка учула таку любов і розраду, якої ти не піймеш. Кілько разів я проклінала свій нерозважний крок. Я умістила дитину у одної знайомої і кинулась шукати служби. Сама не знаючи, як і відки, я опинила ся в таких місцях, що бодай не згадувати. . . . Щож робити?“

Або: — Стара дихавична, худа як терлиця конина тягне під гору віз із тяжким набором. Візник не дає їй пристанути і набрати духу, пере по кістках, що аж з під шкіри висувають ся. Погонич жене і верещить, як бішений. Вона дροжить, ледви ногу за ногою воліче, а бичівно лопає глухо по її кістяку. Коли з'їздили з гори, вона упала, витягнула судорожно ноги, а в її склистих очах сльози, а в чертах довголітне пекло муки.

Господар забрав собаці цуценята, а її саму викинув у мороз на двір. А вона ночами стерегла майно свого господаря, терпіла голод і холод, а днями шниряла по чужих обійстях за поживою. Звичайна

історія. Боки запади ся глибокими ямами, ребра можна було з далека порухувати, як на маглівниці.

Таких коротких, але дуже рел'єфних картин добирає автор, щоби змалювати се суспільне зло, якого жертвами є недоумна, жебрачка, яке попихає дівчину на дно моральної руйни. Се суспільне, всесвітне зло ілюструє автор також звирячою мукою.

Сучасні соціальні обставини дуже шкідливі, вони ломлять одиниці, гасять запал до посвятити, остуджують ідеї. Серце чоловіка, що било ся для всіх, перестає бити для нього самого. Він не може вірити в ніщо (Пробуджене).

Коли автор остро критикує суспільні порядки, то задержуючи рівновагу, не ідеалізує і товпи. І рона являеть ся нерав нужденною жертвою своїх поровів і звирячої пристрасти. А у смердячій улици кілька то інтересів, благ, реклами, гумбугів. Проста, найпідлійша стара ціль — плекане свого життя, свого примітивного егоїзму і більш нічого. Неначе зібранем авторових поглядів, можна вважати безпретенсіональне, але дуже гарне оповідане Нухим. Він ломить ся, стає нещасливим лиш тому, що був чоловіком.

Картини, як бачимо, взяті із життя дуже вірно, психологія підхоплена зручно, та не брак і ідейного освітлення. У деяких однак оповіданнях разить нас брак природности. Катастрофа деколи наступає зовсім несподівано, без ніяких, або дуже незначних психічних причин, деякі подробиці виходять може трохи вишуканими, чи перерафінованими... неначе би автор хотів викликати тільки ефект. До таких я би зачислив „Недоумна“, „Пробуджене“, та впрочім дуже гарну новельку „Весняний захват“.

Нині перший день такий чудовий, такий гарний, перший день так пізно в маю. Марійка нині щепетлива, щаслива, — вона чує ангельський захват любови. Нині обійме свого любка і буде цілувати, любити, пестити, як дитя... Незадовго вінчана. Прийшов Мілько, вийшли у гай. Мати в тіни спочиває, а молодята збирають цвіти, бігають, ховають ся, як діти. Вони щасливі.

Він пестить її, — цілує, шептом чарівним її упоює, а віддих його горячий її вялить. Щасте безмежне. Але і тут впустив автор чорну тінь смутку, і тут в сей тихий, чарівний гай, у ту свіжу, бурливу музику, якою били ся два кохані серця, впровадив діссонанс. Струна щастя урвала ся, і якоесь фальшиво, проймаючо зазвєвіла. Кущі, полянки, зелень, цвіти мерехтять круговоротом, а Марійки нема..., тільки на плесі срібної глибини — голуба стяжка.

Біль автора є так великий, що він не може змістити його у реальних, зрозумілих картинах, а пускаєть ся на глибоке море фантазії та філософії, заходить у безвісти символізму. Тут належать Готуріди, Білі вівці, Посуди. У першій дівчина, що сім літ тому, як

світло в її очах погасло на віки, бачить у вищій фантазії, як сім Готурід с. е. богинь долі пістує душу. Автор виводить три пари Готурід, а кожда се пара, дві противности, через які переходить душа від уродження. А сема богиня сама-саміська. І дівчина яку полюбив молодець так великою і непорочною любовю, як великий її біль, боїть ся стати семою Готурідою, бо тоді мусіла би бути сама.

У другім — моряк завиває на знаний собі острів із великою охотою до праці, із значним засобом енергії — але щож? І пастухи і вівці сліпі — але вівці білі. Се наш чистий народ — і його непокликани, сліпі проводирі.

У третім виставив автор на сатиричний сьміх теперішну прасу. Автор порушує тут, як бачимо, ті самі питання, що і попередно. Але щоби довести нас до основної думки, очищує оповідане від всяких додатків, підіймає те, що найтрагічніше, та перепускає через фільтр своєї філософії.

Як на напрям реалістичний зложив ся вплив європейської літератури, так у напрямі символічнім, що правда, не декадентським, бачимо вплив сего напрямку із скандинавської літератури, з головним його представителем Ібзенем.

Ми нарочно понереду не згадували про три оповідання: „У наймах“, „Осінна неділя в касарні“ та „Військовий шпиталь“. Се оповідання довші і над ними варта осібно застановити ся.

„У наймах“ — се тема у нашій літературі може аж надто часто порушувана. Автор однак осьвітив се зло такими картинами, вирізьбив такі характери, що оповідане читає ся з приємністю, хоч іноді автор його розводнює.

Яцків у сьмілім мальованю картин, в граню на нервах, в підбираню ситуацій майстер — не менший від Стефаніка. Коли запитати про генезу його творів, то вони переважно виходять із пережитого горя, із застанови над суспільними порядками; одна хвилина викликує у його болючі рефлексії, а конфлікт із брутальною силою пхає йому у руки перо.

Найбільше заблистів талант автора у тих оповіданнях, де він в шалений спосіб грає на наших нервах. Се оповідання з військового життя.

Автор веде нас до шпиталю. Поміж иньшими хорими бачимо двох нещасливих епілептиків. Цинічна недовірчивість асентерункової комісії звела їх тут, щоби побавити ся їх мукою. Кілько там лиць пожовклих, скорованих і тих очий з виразом скритого, таємного злочину. Сей підрізав ся, сей скочив з другого поверха і поломив собі руки і ноги. Пекло мук. А лікар батько, се унікат, здаєть ся, у цілій Галичині!

Щоби ще маркантнійше представити сей понурий лабіринт мук, болів, нудьги і смерти — автор в майстерний спосіб впроваджує до його ясний промінчик — се румяна, сьвіжа панночка, що відвідує свого любого. Вона вносить туди з собою чар свободи і здоровля. Або гарний сон, як він сильно відбиває від понурих, гробових шпитальних мурів.

Та коли автор у тім оповіданю а більше Толстоївським філософом, то в оповіданю „Осінна неділя в касарни“ автор малює жите рекрутів у касарни, та брутальність панів фрайтрів та капралів так просто, але ярко, тільки виливає своєї жовчи, свого благородного обуреня, що сей твір я вважаю найкрасшим з досі знаних творів Яцкова, а перлиною сього рода оповідань у нашій літературі.

Житя військового доторкав ся уже Федькович, але він, будучи сам добрим командантом, змалював його за ідеально, се жите служило йому радше средством до відданя туги до зелених рідних верхів, якою перенята душа гуцула.

У Вістнику за р. 1900 та у „Волі“ 1901“ почав помішувати свої оповіданя п. з. „Потомки Марса“ Андрій Верховинець. Сей пішов більше слідом Федьковича. Жите се у його, безжурне, веселе, бурлацьке. Іводі у своїх ефектовних оповіданях тільки зачіпає жите військове, що любовником являеть ся жовнір, — а впрочім сцену оповіданя можна пересадити, де хто хоче. Се за поверховно — за ідеально.

Яцків зачіпив суть того жита і представив його вірно зовсім не ідеалізуючи, ані переходяти границі дійсности. В тім є він реальнійший від Федьковича, висший понад всяке порівнане із Андрієм Верховинцем, — а тим самим оригінальною появою у нашій літературі.

Крізь касарняне вікно виглядає артист і дивить ся у глупе небо, що туманіло над містом... Із далека доходять до його звуки музики. З військового шпиталю посував ся похоронний похід. Сумовитий марш Бетовена стогнав у вогкім тумані.

С к о н ф і с к о в а н о .

С к о н ф і с к о в а н о .

Але се чорне пекло поневолених синів землі, дітий гір та долин, той гриб здичія, гниді і брутальної деморалізації не пройде безкарно. „Ех, з кістки кожної, з найменшої каплі крові виросте колись герой“. Гільберт уже збираєть ся на своїй майоліці вирізьбити образ любові і волі.

Се постуцоває за ліберальними думками свого часу, ідейне освітленє творів підносить високо їх вагу, відповідає тій сфері суспільности, для якої автор пише.

Ми, здаєть ся, вказали, яке поле вибрав собі Михайло Яцків, та який ґрунт. Ґрунтом для його, се суспільне зло, музика його творів, се відвічний, всесвітний біль, — але все таки найкраще заблистів талант автора у „Касарняних оповіданях“. Ми висказуємо лиш бажанє, щоби автор не кинув пера, а вказувати дорогу боїмо ся, може автор її сам найде, бо він себе ліпше знає. Ми не робимо сего тим більше, що маємо в тямці слова автора: „Маю ще дуже багато сказати, а кожний мій твір, буде мав цілком нові, иньші ціхи і напряди. Ніколи не люблю вертати ся тою дорогою, з якої вийшов. Се мій спокійний секрет і я радив би моїм острим критикам заздалегідь затамити собі се“.

Львів у липни 1901.

Л И С Т 3 У К Р А І Н И .

„І на сторожі поставлю слово“.

Покинувши справи великих міст та умових центрів, де наша інтелігенція і студентство так скоро попало ся на вабливі принади уряду і „генерала міністра“ Ванновського, зглянемо ся хоч на одну хвилиночку на наші забуті, обікрадені, але дорогі кождому справжньому синові України — наші села.

Колись російський поет писав про Росію в 70-их роках :

„В столицах шум, гремять витіи
Кипить словесная война,
А там, во глубині Росіи —
Там віковая тишина!“

А наш батько Тарас додав ще від себе :

„Все благоденствує, бо спить!“

Не мало часу проминуло від того, не мало кривд і ганьби витримала наша Україна за ті роки, але по відозвам уряду і офіційної та продажної преси, наше село спить спокійно, бо так йому гарно, там усього доволі, що й бажати більше нічого.

Але кождому, хто придивляється ся пильно його життю, хто боліє за його хибі та злидні, такому видно яскраво, що за спокій, що за „благоденствіє“ панує на йому. В попередних „листах з України“ я подавав звістки, як починає ворухитись народня думка, як гноблені люди шукають засобів боротьби проти економічного та політичного утиску. Тепер я не можу не поділити ся з товаришами і читачами „Молодої України“ своїми вражіннями, які я відобрав на іспитах в жіночих народних шеолах на Україні. Я не можу промовчати тих страшних моральних мук, які я переходив, коли я був присутній на тих публичних іспитах. І коли я раніше звертав увагу радикалів і соціалістів в листах що-до економічного гнету українського робучого люду, то тепер не можу не обернутись до всієї інтелігенції без різниці поглядів, бо ту діло іде про уся душу народну, про знущанє над розумом і над вільним зростом культури нашого села і нашого народа.

Мені прийшлося бути присутнім на іспитах в центрі України, де нарід, особливо діти і ученики думають і балакають виключно по нашому — а проте в школах наука веде ся по російськи; книжки і читанки, арифметики і збірники, усе написано по російськи; зміст усіх статей, фабули оповідань, приклади — усе винято з життя середньої Велико-Росії, краю, де і мова і стан життя і культура і побит і географічні обставини багато різняться від нашого южно-земного, степового, південного краю. Ось наприклад статя, де розказує ся про усякі ховайські справи Великороса. Та не лише зміст статі темний і неясний для нашого хлопчика, але і слова не зрозумілі: „Саха, кулебяка, прясло, овін, лучина, курная губа, пастуший рожок, околица, сьвітлиця, горница, сьрмяга, сарафан“ і т. д. і т. д. — такі слова на кождому кроці. Я дивлюсь на хлопчика, чую, як учитель-Українець пробує роз'яснити йому, що таке „овін“ чи „сарафан“, і примічаю, що багато слів не розуміє і сам педагог і упевнююсь усе більше і більше, що ученик не розуміє ні свого учителя, ні того, що прочитав. Я чую, що учитель звертає ся до него по українськи і каже: „ну перекажи вже по своєму, що ти прочитав“. Хлопець починає балакати таку нісенітницю, коверкує російські слова, не додержує правил російського „склоненія“ і я не розумію зовсім, на-віщо мордують ученика, на-віщо зневажають мову Пушкіна, на-віщо не дають балакати так, як ученик думає і на-віщо не дають

розвиватись мові Шевченка, Квітки, Куліша. В багатьох школах і учитель і панотець-батьошка балакають на іспитах по українськи, а нехай хлопчик або дівчинка скаже по своєму хоч одно словечко, зараз учитель і другі починають гримати і перекладають на російське. Я вийшов зі школи збентежений і засмучений тим малюнком духовного рабства нашого народу і скільки не міркував, таки не міг зрозуміти, для кого корисно так ломати мову і мозок молодих людей. По відповідям учителів, з якими мені довелось балакати про шкільні справи: і народ відносить ся до школи безучастно і тупо, і тільки самі поступові одинокі елементи займають ся російською мовою і з'являють цікавість в школі — особливо коли учитель починає по українськи (за що його можуть скинути з посади) про що-небудь розказувати. В одній школі я заговорив з учениками про українські книжочки і почав розпитувати, хто що читав. Треба було видіти, як засіяли оченята у хлопчиків і як почали мені перебиваючи один другого, переказувати зміст оповідань і байок. Один хлопчик проказав з пам'яті кілька байок Глібова. Видно було, як вони відносять ся до рідної літератури, яка потайно і помалу ширить ся по селам, находячи собі щораз ширший круг читачів.

Потреба рідної книжки, потреба національного виховання і освіти почтає вже здобувати собі свідомих прихильників між козаками і крест'янами. Я читав листи дядьків, де вони жалують ся на те, що „в школі вчать чорт зна чого, що хлопці допочуть щось таке, що й не розбереш“. Другий інтелігент з селян пише, що перед тим, аби завести школи, треба улаштувати діло просвіти на рідньому ґрунті.

В балачках з деякими попечителями шкіл з козаків, та волостними старшинами приходило ся мені слухати, як вони хотіли б, щоби діти учили ся „по нашому читати“.

Учителі Українці, що самі дуже погано розмовляють по російськи, самі бачуть, як іде справа і частенько вживають у школі української мови, але у них нема сміливости маніфестувати голосно перед урядом, земством і суспільністю, яку кривду терплять їх ученики і вихованці. З другої сторони доводилось мені чути, як тяжко і важко балакати учителям кацапам з нашими хлопчиками. „Іноді стоїш тай дивиш ся на них, що вони таке допочуть“ — казала мені одна жєнщина кацапка — „і сама не розумію дітей і вони мене, отут і учи“.

Колиж буде скасований сей аномальний стан річий, колиж наш народ зачне учитись по своєму. Що весни стає передо мною се пекуче питанє, а сим разом особливо було мені пекуче бачити. як мордують наших дітей, бо по усіх часописях веде ся балачка про „реформу школи,“ яку обіцяє лицемірно міністерство просвіти.

Колиж наша інтелігенція, учителі і козацтво сьміливо підійме голос для оборони прав нашої нації?! Коли українська мова запаує у школі і читальні, несучи зі собою демократизацію науки і штуки і національне відроджене темного народу.

Поки я не їздив по школах і не бачив того, що бачив тепер на іспитах — я не уявляв собі ваги усеї кривди, яку поносить наш народ — і я раджу усім тим „общечеловікам“ усім „централістам“ і усім „російським марксистам“, що сьміють ся з наших змагань, щоби послухали іспитів в українських народних школах. Тоді може перестануть вони називати наші стремління вузкоглядними і часовими, тоді може вони, що захищають польську і жидівську мову, звернуть увагу і на українську мову і зрозуміють, чого ми хочемо для нашого народу, та для його поступу і культури...

Хроніка з нашого життя.

Відозва до Товаришів матуристів.

Товариші!

Останній рік Вашого побуту в гімназії скінчив ся Ви вибираєте ся на університет і вибираєте ся звичайно до Львова. Туди тягне Вас традиція, туди тягне розбурхане життя академічної молодіжи. Та ось відзиваєть ся до Вас голос із Буковини, із Чернівців. Відзиваєть ся голос із зазивом звернути ся там, де треба рук до праці, де треба сил до боротьби із ріжними ворожими елементами. На Буковині і в самих Чернівцях найдете поле до роботи, найдете урожайну ниву, гарна вона, цвітиста та наша нива, а сівачів на ній обмалъ. Кождий сьвіжий чоловік, охочий до роботи, милий нам, дорогий. Ми витаємо его щирим серцем як співробітника, друга, простягаємо до него свої руки з надією, що віддячить ся він нам за нашу сердешність щирою роботою.

Товариші, не багато нас тут у „Молодій Україні“ — 20 людей, але всі ми як одна родина. До роботи стаємо всі разом — ніхто не сьміє відсунути ся від неї, ніхто не сьміє полишити ся позаду там, де треба праці всіх!

За поступленем на черновецький університет промовляє німецька викладова мова, якої придбане не стоїть великих трудностей,

багато здоровіше повітря в Чернівцях, чим у Львові, або у иньшому місті, та тавше житє. Крім того, мала скількість слухачів, товариське, майже фамілійне житє, та відсутність всякої нетерпимости та національного шовінізму, яким надихана польська суспільність в Галичині — ось мотиви, котрі кличуть Вас, Товариші, на черновецький університет. Тож прибувайте численно, Товариші, на нашу зелену Буковину.

„Молода Україна“ кличе Вас щиро в свої члени.

Всяких інформацій в тих справах уділяє листовно т. Гриць Герасимович, студ. прав, льокаль товариства, вул. св. Тройці ч. 51.

Від Виділу товариства „Молода Україна“

Микола Харжевський
писар.

Василь Сімович
голова.

Чернівці, в червни 1901.

ТОВАРИСТВО „МОЛОДА УКРАЇНА“ В ЧЕРНІВЦЯХ.

Уже пів року минає з тої пори, як „Молода Україна“ подала у доволі довгій статі тов. В. С. начерк повстаня нового академічного товариства на буковинській державі. Се діяло ся іще тоді, як се товариство що лиш подало статуту до правительства. Хоча були всякі вигляди по тому, що вже в грудні 1900 буде істнувати правно — так перші загальні збори відбули ся доперва 31. марця 1901. Причини сього менше-більше відомі всім. Буковинське правительство відкидало кілька разів статуту товариства — ну і тому всею так припізнало ся. За той час не мало натерпіли ся товариші, що мали становити в-будучности товариство, багацько докорів та глузовань із боку людей, що уважали себе ніби-то покликаними давати научку „хлопцям“, що задумали зробити якийсь „переворот“ на спокійній Буковині. А треба знати, що у нас на Буковині виробило ся з літами пересвідчене, що університетським студентам слідно займати ся лиш забавами та взагалі думати над тим, якби то перебути академічні часи як найвеселійше, бо то, мовляв, академічне товариство не є ніяка академія наук. Ось і не дивота, що зараз проти „бурителів“ відізвили ся неприхильні а навіть ворожі голоси. Своєю дорогою, що такі відносини багацько причинили ся до піднесеня духа серед наших товаришів та скріплення тої солідарности, з якою розпочинали ціле діло — хоча з другого боку можна було

деколи добачити певного рода неохоту. Але вінци дїждали ся ми свого. Прийшли перші загальні збори. Аж тоді виявило ся, якого симпатією тішить ся молоде товариство серед місцевої молодїжи. Наспіло близько двадцять привітних письмів, а то від черновецьких гімназиястів, від абитуриєнтів реальної школи, від учеників учительської семінарії і від українських черновецьких дівчат. Крім того повитали „Молоду Україну“ телеграмами місцеві міщанські товариства: „Міщанська читальня та Міщанський хор“, товариство ремісників „Зоря“ і група українських радикалів у Чернівцях. Зараз на тих загальних зборах розділено цілу працю поміж три органічні тіла. Вибрано віділ, до якого увійшов тов. Василь Сімович головою, тов. Микола Левицький заступником голови, тов. Микола Харжевський писарем, тов. Гриць Герасимович скарбником, тов. Лев Когут контролером, а тов. Еман. Стратийчук господарем. В заступники віділових вибрано тов. Ант. Ковалюка і тов. Павла Шухевича. Головою „Научного кружка“ вибрано тов. Антона Крушельницького; заступником тов. Льва Когута, а секретарем тов. Гриця Герасимовича. Крім сього утворено ще „Видавничий комітет“ зложенний на разі із тов. Мих. Івашка, тов. Вас. Сімовича, тов. Гриця Герасимовича і тов. Антона Крушельницького та позіставлено йому зовсім свобідну руку в ділапю. Перед віділом товариства мусить одначе складати „Вид. ком.“ що два місяці справозданя зі своєї дільности.

Що-до діяльности віділу — так крім адміністрації, заняв ся він вечерком в честь української поетки Лесі Українки, що пробувала як-раз в Чернівцях. Свято се уладило товариство на пів із „Буковинським Бояном“ — одначе в „Буковині“ заведви було зазначено, що один із наших товаришів мав деклямацію (т. Лушпинський), а другий (т. Сімович) мав вітчит про поезії поетки. Поминено зовсім гри на скрипці тов. Харжевського при акам. фортепяна тов. Стратийчука, та найгарнійшу точку усьої програми сольоспів тов. Модеста Левицького. Мимоходом скажу, що промовлено рівнож повитане поетки др. Трильовським із Коломиї. Та ми сьому не дивуємо ся — ми знаємо, як дуже прихильна нам „Буковина“.

Научний кружок відбуває постоянно засіданя що тижня. Тут читають ся та розбирають ся відчити з ріжних галузий науки і літератури. До сьої пори читав тов. А. Крушельницький про О. Маковея, як новелїста, тов. Когут про аграрні відносини в Австрії, про хлопську посїлість в Галичині (на основі праці Будзиновського, про розвій соціалїзму, тов. Шухевич реферував новїші праці про розвій суспільних наук, а тов. Лушпинський про політичні пісні українського народа на основі розвідки Драгоманова. За кождим

відчитом була незвичайно оживлена дискусія, яку не раз зза браку часу був голова приневолений відкладати до слідуочого засіданя.

„Видавничий комітет“ поставив собі за завдачу: подавати в першій лїнії у перекладах твори тих Українців, що писали по неукраїнському — далї видавати твори иньших европейських та загалом українських письменників. Тримаючи ся одже програми, пустив у свїт як перший випуск Гоголевого „Ревізора“ в перекладі тов. Сімовича, якого брак відчував ся у нас від давна. Як другий випуск вийшла новеля сучасного дуже талановитого російського письменника Г. Яблочкова (псевдонім) п. з. „Сільська учителька“ в перекладі тов. А. Крушельницького. Тепер друкуєть ся і небавом вийде*) збірка новель із гуцульського житя вельми талановитого молодого новеліста тов. Івана Семанюка (Марка Черемшини) п. з. „Карби“. Крім того приготовлюють ся до друку поезії Теодота Галіпа, новелі Антона Крушельницького, Власть темноти Толстого у перекладі М. Павлика, поезії О. Маковея та Лесі Українки, збірку новель Якобзена в перекладі Ольги Кобилянської і т. ин. Рівнож постарав ся комітет про зорганізоване громади перекладників на російській Україні і подаєть невдовзі декілька річий із Королєнка, Г. Потапенка, Матчета, Н. Данченка, Чехова, Горького та М. Сибіряка. Ціни своїх видавництв подає комітет вельми приступні, маючи на увазі те, що се перше у своїому роді періодичне українське видавництво на Буковині, так проте, щоби могло розходити ся як найдалше по нашій вузшій вітчині, та сповняло свою культурну місію.

Отже як бачимо, товариство розвинуло в так короткому часі дуже велику діяльність. І колиб лиш більше рук до праці, так в часом міг би сей малочисленний іще гурток молодих людей дорівняти иньшим йому подібним товариствам та стати огнищем умового житя на зеленій Буковині. Добре було би проте, щоби галицька молодіж як найчисленнїйше приходила на черновецький університет та прикладаючи рук до спільної праці, складала цеголки до величньої будівлі.

З'їзд абітурієнтів Українців у Львові.

Заповіджений між иньшими і нашою часописію з'їзд відбув ся у Львові на днях 13-го та 14-го липня с. р. при доволі численній участі, головню товаришів абітурієнтів. Після зробленого комітетом обчисленя, з'їхалось самих абітурієнтів коло сотки — решту

*) Вже вийшла, а ціна її для передплатників „Мол. Укр.“ виносить 80 сот. без порта. — Ред.

(понад сотку) учасників становили товаришки абітурієнтки, студентки та студенти висших шкіл. З'їзд розпочався в суботу вечірницями в пам'ять Михайла Драгоманова. Відкрив їх довшою промовою тов. Ганкевич, абітурієнт зі Львова; — у програму входили крім двох деклямацій, відчиту та гри на фортепяні, мужеські хори під управою тов. Людкевича. Відьспівано Гушалевича-Вахнянина: „Наша жизнь“, історичні пісні: „Та не буде лучше“, „Про голоту“, „Ой Січ мати“, Лисенка: „Ой не Байда“ та „Ой щож бо то тай за ворон“ і Людкевича: „Ой по горі, горі“, а на закінчене Старицького-Лисенка: „На проу“. Хори випали як не мож красше, дарма, що брали у них участь товариші з провінції, які щойно день перед концертом приїхали до Львова і могли взяти участь лишень у останніх пробах. На перший плян вибилась гра на фортепяні тов-ки Одарки Шухевичівної, окінченої студентки львівської консерваторії. Вона відограла Гріга „Allegro з концерту А-моль“ та невмовлючі оплески змусили її ще два рази вертати на естраду та понад програму подарити зібраним ще кілька цв'ітів своєї прегарної гри.

Відчит д. Михайла Павлика захопив слухачів передусім своїм сердешним, чистим якимсь тоном, питомим прелегентови усе, коли говорить він про свого великого учителя-друга. Д. Павлик подавши загальну характеристику Драгоманова як ученого, естета, публіциста та політика, підніє у своїому відчиті кілька цікавих питань, як пр. чому культ його не росте у нас так як культ Шевченка, о скільки слідний на нашім публичнім житю вплив ідей Драгоманова, та о скільки був би ще сей вплив пожаданий. Хотяй ми не згодили-б ся без застережень на усї відповіді, які дав прелегент на сї питання, то всеж таки уже через саме піднесене сих запитів є сей відчит вартісним причинком до так убогої літератури про Драгоманова, та ми постараємось подати його товаришам у цілости.

Поки-що записуємо тутки кинену прелегентом думку перевезти тіло Великого Земляка з далекої чужини на українську землю. Се одна з поміж численних несповнених досі нашою суспільністю її повинностей.

Вечерниці розпочаті народним гимном закінчили ми відьспіванєм „Не пора“.

На закінчене сього справозданя одна ще увага. Старшої „інтелігенції“ на вечерницях якби не було — була лишень з малими виїмками сама молодіж. Таке „бойкотоване“ чи радше байдушність для нас впрочім не новина, і не на те підносимо сю обставину, що-би робити комусь закиди, що не був ласкав потрудитись на наше сьвято. Натомісь з другого боку є для нас не без значіння се, що вечерниці устроїла сама молодіж і сама виповнила саялю та віддала поклін пам'яті Драгоманова — сама своїми силами зробила молодіж

усе, що хотіла вечерницями зробити — а сталося так, бо вона сильно хотіла та вірила в себе та свої сили. Се й є головна тайна удачі усього діла.

У другий день по вечерницях, в неділю, відбула ся в салі гостинниці „Belle-vue“ дозвірочна нарада усіх учасників з'їзду. Відкрив її промовою абітурієнт української гімназії у Львові тов. Миндюк привітною промовою, почім вибрано на його-ж внесок годовою зборів тов. М. Галуциньського з Відня, а місто-головами тт. О. Навроцького абітурієнта з Тернополя та Гр. Герасимовича студ. філь. з Чернівців. Рефератів було два: тов. В. Старосольський говорив про теперішнє положення української молодіжи, тов. Мелень про її завдання зглядом суспільности.

По рефератах розвинулась довга дискусія головню над рефератом тов. Меленя, так як реферат тов. Старосольського був інформаційний, поясняв лишень деякі прояви нашого життя, полишаючи співреферентови витягнути із них консеквенції на будуче. Осю цілої дуже оживленої дискусії було питанє, чимолодіж має брати безпосередню участь у публичнім житю народа, чи навпаки має вона держатись від нього осторонь та працювати над своїм інтелектуальним розвоєм, словом, було нею так часто порушуване у нас під теперішню хвилину питанє: політика чи само образованє? Та в дійсности не було се питанє предметом дискусії у такій суворій, різкій формі. Політична робота молодіжи та праця над самоосвітюю не стояли против себе як два противенства, що взаїмно виключають ся, як два непримиримі з собою ставлені до молодіжи жаданя. Навпаки усі бесідники узнавали конечність одного та другого, бажали такого полученя їх, щоб вони взаїмно доповнювались у одну гармонійну цілість. Спірною була отже не засада сама, а її примінене у практиці, питанє, на що потреба нам положити більший натиск, та на що звернути у першій мірі увагу.

Замітні були два напрямки: Перший, з тов. Меленьом на чолі, клав самоосвітю як перший обовязок молодіжи, другий, заступлений тов. Бігуном, звертав увагу на потребу участі у публичнім житю. Неваче третій напрям був слідний з річи тов. Темницького. Він був о стільки окремий від обох попередних, що коли тамті згадані више товариші звертали головню увагу на самий зміст нашого життя (самоосвіта чи участь у публичному житю), то тов. Темницький підносив як окреме жаданє головню до товаришів абітурієнтів — щоб молодіж кинулась справді у круговорот життя, та пізнала його зміст, заки рішить ся на яку-небудь дорогу. Крім сього ще багато товаришів піднесло поодинокі жаданя до молодіжи. Товариші Клим, Миндюк, Плавюк, Дацько, Посацький та другі ще підносили та освітлювали з ріжних боків поодинокі завданя молодіжи, коли вона стрі-

часть ся з народом. Між иньшими піднесено так важні справи як агітацію за посиленням селянами дітей до шкіл головно середних та висших, та обов'язок взяти участь у просвітнім рухови на селі.

Взагалі дискусія над поставленим на дневнім порядку зборів питанем, який повинен бути зміст життя нашого на університеті, заняла увесь майже час нарад. Побіч неї виринули ще й другі питання. Тов. Когут підніс питанє взаїмних відносин суспільних та національних наших постулятів, та викликав на сю тему дискусію, у якій забирали голос тов. Яцків (він висловив погляд, що історія перейшла уже до дневного порядку над суспільним питанем, так що лишилось ще до поалагодженя само національне — коли порішить ся й воно, настане на землі чистий рай) та другі ще товариші. Сеся дискусія покінчилась виясненем тов. Старосольського, що показав тісну злуку обох питань та конечність дивитись на них та рішати їх лишень у сій тісній сполуці. Коротка ся дискусія показала впрочім, що загал товаришів дивить ся однаково на сею квестію.

Рівнож без дискусії прийняли збори як конечність піднесену у довшій промові тов.-кою Будзинівською потребу викликати серед наших товаришок сильнійший умовий рух, витрутити їх з того стану дивної апатії та байдужности до публичних справ, у якому находить ся тепер наше жіноцтво.

Кількох товаришів підносило питанє вибору факультета. Підніс його спершу у дуже загальній формі тов. Темницький, а далі тов. Галька виказував потребу записуватись Українцям на техніки. Бесіда тов. Гальки могла-б дати почин до ширшої дискусії, та не дозволила на те спізнена пора та дискусія над рефератами, що не була ще покінчена підчас бесіди тов. Гальки. Товариші Даньо, Більтрат, Ганкевич та Шухевич щось не то закид (закидом воно не було, так як два з бесідників були самі членами скликуючого комітета), не то висказали жаль, що віче не відповіло їх бажаням, бо не порішено найважнійшого для абітуріентів питання про вибір факультету. Коротенька дискусія, що вивязалась на сю тему, вияснила справу, почім тов. Галущинський закрав збори горячою промовою і по салі залунали дужі акорди „Ще не вмерла“ та „Не пора“.

На закінчене сього справозданя ще декілька замітів.

Важні для мене питання: яке загальне вражіня зі зборів? які консеквенції витягнути нам на будуче?

Що-до першого, тяжко відповісти на його одним словом. Сконстатувати було треба ось що:

Не усі товариші (навіть з поміж львівських) розуміли яено ціль зборів. Так приміром дехто стояв на становиску інтересу одиниці й думав, що берегчи сей інтерес та найти йому найкрасші условини розвою, мало бути завданем з'їзду. Так бодай можна було порозуміти

слова деяких бесідників, що „треба було в'яснити товаришам абітурієнтам, які виглядають на будуччину дає який факультет“ таї подібні відірвані вискази.

Далі мож було замітити якусь повздержливість товаришів абітурієнтів, що не давала їм узяти досить живої участі у дискусії. Щойно при самому кінці зборів записались вони у більшім числі до голосу, та тоді був уже майже на хвилини почислений час нарад, і виміна гадок не могла стати так живою та основною, як сього ми бажали. Заміт сей підношу зовсім не як закид, а на те лишень, щоби на будуче числити ся із сим легко зрозумілим психічним проявом, та відповідно йому устроювати з'їзди.

Останній вкінці заміт, се брак одноцільного сьвітогляду, брак теоретичного підготованя у нас до публичного житя. Не хочу й не можу тутки доказувати правдивість сього заміту — та відай чи не багато учасників нашого з'їзду признаєть міні, що він правдивий — та не піднести його, значило-б перед самими собою скривати се, з чим прийдець ся нам почислити та поборотись.

Я підвіс відай чи не усе, що могло нас немило вражати на нараді; — тепер слід мені піднести й додатні його сторони. Наш з'їзд показав нам дві справді відрадні черти.

Одно — се дуже численна участь товаришів, друга, се серйозне відношене до діла, що було слідне у всіх учасників. Як не мож красше, показала се дискусія, що хоч довга та й доволі абстрактна придержала усіх товаришів до пізнього вечера у салі та ще опісля достарчувала теми до живих розмов.

Ще останнє питанє: які висліди дає наш з'їзд на будуче? Чи багато нових робітників принесе нам сей рік? Чи дасть наш з'їзд товчок новому, красшому житю у нашому гурті?

Я вірю сильно, що так! Коли дивив-ся я по салі, коли бачив сотку нових молодих товаришів, їх поважні погляди, їх запал, що виливав ся хвилинами у оплесках та окликах — то я мав почуте, що перед мною велика, сьвіжа сила, що дримає еше, ще непевна, ще нерішена, кудю її піти. Збудити її мусить найблизша будучність.

По нараді відбув ся комерс, — комерс, що серед промов, поезії та сьпіву протягнув ся до пізної ночі. У добрім, сердешнім настрою перемірили ми шматок часу, щоб скріпити ще, ще тіснійше завязати сі вязи, що мають получити нас у „думкою скуту“ громаду борців. Між иньшими деклямував тов. Пачовський свою сатиричну поему „Празник“, а тов. Петрушевич заімпровізував на привіт товаришкам отсей тоаст, який подаємо на закінчене отсього справозданя.

Тоаст.

За що татарська дич лушила християн?
За що кипіла Січ, за що піднявсь Богдан?
За що томивсь кобзар, про що сьпівав Тарас?
За волю лиш, українські дівчата, і за Вас!

Про що сьпіває все й сьпівати-ме Боян?
Про що звенить сопілка, скрипці, теорбан?
Про що Франко сьпівав, Стефаник і кождий з нас?
Про волю лиш, українські дівчата, і про Вас!

За що терпить мужик і оре панський лан?
За що кидає край і губить свій талан?
За що народ терпить і кождий з нас?
За волю лиш, українські дівчата, і за Вас!

На що пливе Дніпро, на що пливе Дністер?
На що ми тут всі зібрали ся тепер?
Про що тут бесіда уже не перший раз?
Про волю лиш, українські дівчата, і про Вас!

Для кого в чарці сій шумить вино-алмаз?
Хто серце запалить, як прийде слухний час?
Для кого варт жить і згинути сто раз?
Для волі лиш, українські дівчата, і для Вас!

З ЧУЖОГО ЖИТЯ.

З'їзд абітурієнтів середніх шкіл в Кракові.

Дня 29. червня с. р. відбув ся III. з'їзд абітурієнтів шкіл середніх у Кракові.

На се віче крім тт. Поляків з Ряшова, Нового Санча, Тарнова, Ярослава і ин. прибуло також 5 Українців зі Львова. Віче се є дуже симпатичною хвилиною в життю польської молодіжи, бо брали в нїм участь найпоступовійші і найкрасші її сили. Се не були сі елементи, що в шовіністичнім засліпленю не можуть зрозуміти стремління і бажань нашої молодіжи, але сини демократичної молоді Польщі; чулисььом там слова і бесіди, в яких пробивала ся велика сила огню молоде-

чого, що запалює серця до борби зі всім насильством, гидкістю, мерзотою. Всі майже бесідники стояли не на вузькій національно-повиністичнім ґрунті, але говорили зі станівського вселюдського, що стремить до свободи і поступу для всіх поневоленнх у якісь краю. Тому і се віче зістрінуло ся з великими трудностями. Ціла преса реакційна і всі назадні елементи докладали всіх старань, щоби се віче не удалось. Не занедбано всяких, хочайби найнечесніших средств, щоби молодіж відтягнути від участі в тім вічу. Сей сумний стан і деякі насильства представив т. Дробнер, по отвореню зборів тов. Кісілевським. — Єго власне реферат був головною точкою першого дня.

Він поставив 3 резолюції:

- 1) щоби працювати над самими собою,
- 2) праця серед суспільности
- 3) праця над людом.

По внесеню сих резолюцій розвинулась довга дискусія, в котій перший забрав голос т. Темницький делегат редакції: „Молодої України“.

В горячій бесіді вказував на боротьбу зі спільним ворогом — шляхтою. Бесіду єго прийнято довгими оплесками.

По т. Янушу і Стоні промовляла др. Голінська-Дашинська, та заохочувала жєнщини до браня участі в публичнім житю.

Найінтересніші і найбільше пориваючі були бесіди т. Виростка і т. Качановського, що виясняли задачі молодіжи в суспільности.

Не обійшлоь одначе і без прикрої сцени. Почин до сього дало провокаційне і вороже виступленє акад. Босніцького голови тов. „Młodość“ проти Українців.

Але бесіди т. Прушковського, Кошутського затерли єю прикру сєну, так що Українці дістали повну сатисфакцію. Почім резолюції т. Кісілевського ухвалєно одноголосно.

На другий день в неділю, зібрали ся учасники віча коло памятника Міцкевича і тут зложено вінець та виголошено дві промови, одну т. Прушковський, другу по українськи т. О. Пелєнський (з Кракова).

Найцікавіший однак був другий день віча.

На нїм відчитано три реферати, перший був реферат тов.ки Горовіцівної, про значіне жєнщини на університеті на тлі обовязків горожанських молодіжи.

Другий був т. Бросмана, дуже совісно і красно оброблений: „Що нам дає школа середна“.

І тут прийнято 3 резолюції:

1) Виражаючи щире та глибоке узнанє та вдячність тим нечисленним професорам, котрим добро молодїжи було першим обов'язком,

С к о н ф і с к о в а н о .

3) Жадаємо від школи всіх найновїших уряджень, які сучасна гігієна має до розпорядження, а усунення всього, що стоїть розвоєви фізичному на перешкодї.

По горячих бесїдах тт. Дробнера, Прушковського, Церкевича (Українця) і Кошутського резолюції сї ухвалено.

Яко послїдна точка вїча був реферат т. Стопи „О значїню шкїльництва людowego“.

І тут ухвалено 3 резолюції:

- 1) праця над людом,
- 2) попиране „школи людовой“ і „унїверситету людowego“.
- 3) Висказанє симпатїї учительству, в боротьбї о свої права.

На сїм вїче закінчило ся. На вїче прийшли телеграми від Польакїв з деяких гімназїй і від Українцїв з Бережан, 2 з Перемишля, від „Молодої України“ і від „Кружка українських дївчат“.

Бесїда т. О. Пеленського у памятника Мїцкевича.

Отсим припадає менї честь промовити в імени української молодїжи.

Тут, у піднїжа памятника наславнїйшого генїя Польщі, складає молодїж вїнець, яко поклін великому героєви свободи. Вїнець простий та щирий, звинений з пільних цвїтів, що вирости на тих нивах і левадах, які так горячо полюбив поет. Складає йому поклін також і молодїж українська, яко речникови волї, котру проголосив великий апостол свободи поневолених народїв: Тарас Шевченко.

Оба ті мужї, Шевченко і Мїцкевич, дають нам примїр незрїваної любови й безграничного посв'яченя для чоловіка. Як жите кожного майже великого мужа, а передовсїм такого, що стає в обо-

роні народної ідеї, не цвите добром, так також й жите тих двох мужів було одною великою мукою, туртурою душі й тіла від літ дитинних аж до гробу. Оба вони покликані були на сей сьвіт неначе на те, щоби полюбити горячо свій нарід, за него страдати й умерти. Жите обох має почасти дещо спільного. Обох арештував російський уряд за те, що були членами товариств о чисто гуманних стремліннях. Від хвилі арештованя починають ся для обох поетів довгі дні недолі, в котрих коротають свій вік до самої смерти. Шевченка замкнено на десять літ до неволі як-раз тоді, коли молодий ум поета дійшов до найбільшої творчої сили. Вязниця, кайдани, душевні та тілесні муки причинили ся без сумніву до передчасної смерти, що небавком по виході на волю заскочила його на чужині, в Петербурзі, здалека від дорогої України. Не красної долі зазнав на своїому віку Міцкевич. Арештований тим самим російським урядом, мусів опустити рідний край, щоби його вже більше не побачити. Зломаному на душі й тілі, прийшлося замкнути на віки очи так само на чужині, далеко від свого народу. Вони вмерли, однак їх слова вляли в народ нове жите, яким живе і жити буде. Честь й слава великим апостолам правди й науки.

Йдучи за сьвітлом наших народних героїв свободи, ожидаємо тої хвилі, важної в культурнім розвою людскости, коли устане власть сильнішого над слабшим, поневолене думки й слова; коли сильніший перестане перечити слабшому права житя. Бо ніколи не згине народ, що має таких провідників. Ніякі укази на жите не в силі положити його до гробу. Не зломить його ніяка політична буря. Нехай ликують вороги, та не на віки! Або як каже М. Драгоманів:

„Шалїйте, шалїйте скажені кати,
Годуйте шпіонів, будуйте тюрми,
Но вольного духа не скути в кайдани,
Біда, біда, біда вам тирани!“

Так, прийде час, коли

„прорветь ся руїна,
І покотить ся лявіна,
і деж в сьвіті тая сила,
щоб в бігу єї спинила,
щоб вгасила мов огонь,
розвидняючий ся день!“

Най кують на нас острый меч, однак най знають, що той меч так добрий на наші шиї, як на їх карки і що він в відповідній хвилі може упасти на їх голови.

Обстаючи твердо при тім, охочо берім ся до сповнення діла, коли не сповнили його наші батьки. І то іще не звісно, чи доведеть ся нам за життя збирати плід з наших трудів, так „здобуваймо хоч синам, як не собі, красшу долю в боротьбі“. „Das Rad der Zeit dreht sich unaufhaltsam,“ сказав Гердер. І дійсно, нестримно обертає ся се великанське колесо часу. Молодіжко! до нас належить будучність. Проте ми з молодією силою і енергією маємо причинити ся до одного обороту того великого колеса, надіючись з тим оборотом для нас ліпшого часу, ліпшої долі.

Ми твердо віримо в те, що та воля, котру проголосили наші народні генії Шевченко й Міцкевич, засяє в будучности, як сіяє день-в-день сонце на небесних просторах!

Царський указ.

Часописи принесли сензаційну вість з Росії: Цар Николай II, помилував студентів засланих в салдати за участь у розрухах — проголошеним в правительственнім дневнику указом звільняєть ся від військової служби фізично нездібних й тих що з огляду на їх родинні відносини були б звільнені від сього обовязку. Прочі муть вправді далі служити, однаковож прислужують їм привілеї відповідні їх станови, вислужений час ме їм числитись, а їх чинна служба кінчить ся в правильній порі їм належної служби військової. Що нам говорить указ? Ото навіть фізично нездібні, уломні, хорі люди, що жадною мірою не були в силі двигати тягару військових обовязків, ба навіть бідні молодці, що в вільних хвилях від науки заробляли на удержане нездібних до праці, стареньких материй і тих заслано без милосердя. Нині ласка царя помиловала їх — та не слід в указі чи всі вернуть здорові, чи богатєм вернуть ся, хоч і так не завидні їх материяльні відносини.

Як назвати царський указ?

Помилуванем? — ні. Коли кару визначають ся як прессию і пострах на свободну думку інтелігентних людей, а не переводить ся її як покуту за кривду ближнього або порушене закону, коли кара вже своєю формою виходить поза межі правної кари і здійснюєть ся її без огляду на здоровле і життя засуджених, чи звільнене від неї назвемо „помилуванем“? Сей висказ не відповідний тут і з иньшого боку. Помилуване повинно бути впливом доброї волі і любови ближнього. Сього тут не видно. Тим разом введено в здущуване революційних рухів у інтелігенції тактику з часів Николая

I-го — примусову військову службу. Але нині перечеислились ті, що її вводили. Що иньше посеіали, а иньше зібрали. Переповнена міра гнету запалила в серцях студентів незвичайне огірчене, що звело їх в завязту борбу з гнобителями. Одні рухи студентів слідували за другими а в вирі борби найшлись усі висші наукові заклади з виімкою варшавського університету. Небавки до студентских рухів прилучились й робітники, а очам зляканого деспота появилсь образ загальної революції в державі.

Але не тільки насильні кари вимірені проти студентів були причиною сих масових рухів — інтелігенція й робітники ненавидять деспотичної системи з иньших причин. Правительство стреміло насильством приневолити студентів до послуху та в дійсности посеіало воно підпал. Треба було кинути утертий шлях й „лагідностию“ успокоїти народні маси, що тут і там проявляли свое певдоволене. Представителі петербурського деспота усунулись з поля борби з хитрим наміром привернути супокій легким коштом — проголошенем указу — а се чейже не помилуване. Проте й тішитись нема чим. Побіду над правительством окупили студенти геройськими подвигами незвичайної витревалости; вони довели тим, що любов свободи ге побойть ся й сили російського деспота.

Тортури в Росії.

»Narzód« з 7. червня 1901 поміщує ось які, стинаючи кров в жилах, образки з царського „Ельдорадо“.

29. марця с. р. арештовано в Петербурзі уч. VI кл. гімн. Густава Крессера, яко підозрілого о знаомство з елементами „неблагонадьожними“. Доказів проти него не було ніяких. Правдиво по звїрски обходили ся з ним в тюрмі: не давали їсти ні пити, не дозволяли з ніким видіти ся і мучили ріжними способами, силуючи видобути з него признане. 14. мая (не до увірення, а однак правдиве) дали ему насильно якесь средство побуджаюче і денервуюче. Обезсвідомлений тим, виговорив ся, а коли прийшов до себе і зрозумів, що зложив зізнання, рівні доносови, розбив шибу і розрізав собі живіт. Зараз перевезли єго до лічниці, де він в найстрашніших муках помер 24. мая.

Молодіж: шкільна мимо заборони зібрала ся численно на похороні жертви російського кнута так що похорон став ся величавою демонстрацією. З нагоди формальних тортур, які мусів зносити сей нещасливий хлопець, пригадує »Vorwärts«, що вже в р. 1899. начальник вязниці в Мітаві „власноручно“ задусив робітника Евальда,

о чім свого часу писала обширно тайно видавана соціалістична часопись »Robotnik litewski«.

Вкінці подає »Vorwärts«, що вязні особливо „політичні“ так є зле живлені, що арештований перед пару місяцями якийсь Бредіс тяжко занедужав з причини подаваної йому поживи.

Иньший знова вязень, назвиском Währter, арештований в марцю по приїзді з Берліна, вкоротці захорував від страви тюремної, так що мусіли го перевезти в кінцем мая в больницу.

В Лоди арештовано на донос майстра робітника пекарського, Якова Палкина. Замкнений в І. циркулі, не дістав через 5 днів ні їсти ні пити. Коли 5-го дня' вязень зачав ся обурювати на се, впа-ли дозорці і обили го так страшно, що вкоротці помер (стверджують се сусіди, котрі чули стогнання жертви). Батько арештованого усе дармо просив о дозвіл побачити сина, приносив для него їду, але відправляно го з нічим. Вкінці сказав му комісар циркулу, що сина перевезено в Варшаву. Тимчасом від иньших вязнів довідав ся Палкин про замордоване сина. В розпуці побіг до офіцера жандармерії, щоб вивідати всю правду. Жандарм відповів му цивічно „до 12 літ син належить до тебе, по 12 літах до нас, не маєш тому права допитувати ся, що з ним стало ся“. Палкин від жандарма пішов сей-час до рабіна Майзля і ту довідав ся тільки, що сина поховано в четвер в ночі, але ні рабін ні брацтво похоронне не хотіло му вказати місця, де похоронено 'сина, звиняючись наказом властей. Поліция розпустила тимчасом вість, начеб Палкин сам повісив ся.

ГРИЦЬ КАМІНЬСЬКИЙ.

І знова перед нами сьвіжа могила! Неумолима смерть перетяла нитку життя, забрала з нашого гурту одного робітника охочого до праці для добра поневоленого народа, для добра України. Перестало бити ся одно горяче серце, стало менше рук до праці. Дня 6. с. м. „тихесенько без гомону“ заснув вічним сном, щоб ніколи вже з него не пробудити ся, Гриць Каміньський в домі своїх родичів в Угнові.

Покійний був сином угнівських міщан. Родичі розуміючи вагу науки, а ще до того, щоб не дробити ґрунту, лишили старшого сина на господарстві, а молодшого Гриця — вже з роду хирного — від-

дали в школу. І вчив ся маленький Гриць на втіху своїм родичам. По скінченню школи народної в Угнові, перейшов покійний до академічної гімназії, де належав до найпильніших і найспосібніших учеників. Та ізза слабого здоров'я не міг ходити до школи, а складав по найбільшій часті іспити приватно. По матурі записав ся покійний на правничий факультет на львівськiм університеті. Се принало як-раз на час злуки академічних товариств „Ватра“ і „Академічне Брацтво“ в одно акад. товариство „Академічна Громада“. Покійник належав отже до членів основателів „Академічної Громади“ і брав живу участь в життю української академічної молодіжи взагалі, а в товариській життю Громади з особна. Не позабув покійний про Громаду і перед своєю смертю, бо — як писав до одного зі своїх тов. ришів — вже задалегідь зарядив, щоби одиноке его майно, яке мав — невеличка, але добірна бібліотека, припало Громаді, де покійний в часі своїх університетських студій — провів не одну гарну хвилию.

Та в запалі до праці ставав йому на перепоні тяжкий недуг-чахотка. Покійний гидив ся всяким доктринерством і ділетанством і старав ся придбати собі основне знане, щоби відтак здобути независиме становище і посвятити своє знане і свої сили праці над народом. Однак надмірна праця вичерпала его й так невеликі фізичні сили і його здоров'я значно погіршилось. На весну минушого року дістав покійний в коротких відступах часу 3 рази вибух крові, а коли трішки одужав, поїхав за порадою лікарів на сьвіжий воздух до Закопаного. Та не придав ся на нічо здоровий закопанський воздух. По довшім побуті в Закопанім повернув покійний сього року до дому лише на те, щоби зложити свої кістки в своїй рідній землі!

Працуй Товаришу!

СИЛЬВЕСТЕР ЛЕЛКІЙ.

„Чи ж жита сьвяте робітне,
Пропаде також, як надія марно?
Правду шукає мало хто безкарно.
Однак жита в борбі ділом вагітне
Виплине з мраки сонця яснотою
І жита буде згадкою сьвяткою“.

Марко Мурава, „Кулішеви“: (Д'яло.
1897. р. ч. 55).

В хвилях тяжкої боротьби за наші права на кождім полі, стає кожда сьвідома одиниця неоціненим для нас скарбом. Страта її на-

повнює жалю і смутком не лиш серця поодиноких людей, родини і знайомих, але покриває жалобою цілу суспільність, серед котрої і для котрої вона працювала.

До таких 'світлих і свідомих' одиниць належав і покійник, що не щадив своїх сил і не зважав на слабе здоровля, коли прийшло забрати ся до роботи для добра загалу. Син сільського учителя, вихований на селі, приляг цілою душею до свого рідного і бідного народу і ціле своє житє посвятив для нього. Для нього став сільським священиком, хоть талан його потягав в иньшу сторону та домагав ся иньшої поживи, і за ніщо в світі не хотів промінати село на місто. І тут далеко від мійського гамору працював покійник пером а працював стало і витревало (хоть спершу не друкував своїх творів) і не дав ся нічим зразити, маючи завсіди ту добру надію, що добро колись переможе лиху долю. Покійник до кінця життя лив ся молодим серцем і поглядами і тим можемо пояснити се, що він так пристрасно любив молодіж і переймав ся її ідеями. Головну вагу клав він на розбуджене і освідомлене народних мас і тому писав лишень для народу і від нього радив зачинати будову самостійної України :

„А зачинайте від основ будову!
Дайте скалисті нарідні основи,
Щоб не схитали всі пекольні змови,
Щоб жизнь почати красну і здорову“ . (Lieber tristium).

Покійник належав до того невеличкого гурту старших людей, що ясно поставили собі гарну ціль працювати для самостійної України, і йшов до тої ціли через цілий час свого життя прямо, не схитнувшись і не сплямивши її.

„Побороти або впасти се одніське нам діло,
Тож розважно жизнь покласти за найвисшеє добро!
Про побіду не журитись, бо побіда все йде там,
Де за правду знають битись, де не служать двом богам.
Як не хочете недолі й світла й правди ворогів —
Йдїть офірами до долі, вчїть бороти ся синів“ . (Війна).

Звідси впливала і його ненависть та завзятість против всякого рода ренеґатів а передовсім москвофілів, перед котрими остерігав заедно селян і цілу суспільність. З самого початку був він ворогом консолідації і наче в осторогу політичним провідникам написав горячу і повну любви для народу серию поезий п. з. „Noli me tangere“ і „Lieber tristium“. Однак ніхто з тих, до кого були звернені слова покійника, не звернув уваги на сю осторогу. Не помогла нічого і умисне написана політична поема „зрада“. (Дѣло 1897).

„Не має сили, оружя не має
 Серце убити народне,
 Бо все живоче... Виродне
 Йно племя згине, як позневажає.
 Само свої сьвятощі рідні.
 Мруть сьвятощів люди негідні.
 Ви патріоти руські від паради,
 Й ви двоязичники солодкі,
 Безчесні торговці,
 Що йдете навманці,
 Вже баришів дні вам короткі;
 Ви народної темноти плюгавство,
 Ви плід гріхів нечистоти...
 З'їсте самі гріхів своїх лукавство,
 Бо нарід вставши з темноти.
 Обмиє з себе всяку сквернь
 І вийме з ран колючу тернь,
 Позбудесь ран, позбудесь вас.
 Полосів кровопійних —
 І прийде знаня й праці час
 Із страстей безнадійних!
 Бо світло очистить всю нехар так зрадну
 А праця спростує на стежку відрадну,
 І нарід вам скаже тоді:
 Не тикайте серденька мого —
 Там сьвятощі мої сьвяті...
 А ви мов чад трупа гнилого
 Заразу несете,
 Де стане йно нога зрадлива
 Й проклята. Ви бете,
 Поклони? О! даром! з'їдлива
 Вина ваша кличе кари!
 Преповні вже мести кари —
 Завив вже страшений вихору висек.
 Протяг ся по хмарах гадючий блиск
 Йде сьвіжа хвиля заплаги“.
 І нарід скаже: Не тикай мене.
 Йдїть там, де щільно кланяли ся все
 Й замкне він вам — двері від хати.

Небіщик був незрівнаним популяризатором, а доказ сього давав так в популярних письмах, як і в промовах, виголошуваних дуже часто на вічах і зборах в Бережанщині. Українська суспільність стратила в нїм сьвідомого і ідейного політика, що витривало, горячково

і невпинно навіть понад сили працював над політичним, економічним і просвітнім підвигненням нашого народу.

Покійник був щирим нашим прихильником, любив дуже говорити з молодими людьми і радо пробував в їх товаристві. На них покладав він найбільші надії і завжди повторював свої улкблені слова: „що лишень молодіж може нас піднести“. Для молодіжи посв'ячував о. Лешкий увесь свій час. Не було такого дня, щоби в його хаті не гостив хтось з „молодших“: кожда справа піднесена молодіжю находила в його серцю щирий відгомін і ставала на довший час предметом дискусії цілої його патріотичної родини. Від самих початків був покійний передплатником „Молодої України“, а коли перечитав її перше число, одушевив ся до тої степені, що сказав: „Від тепер я все з молодими йти буду“. І вивповнив покійний совісно свою обіцянку. На концерт бережанської гімн. молодіжи написав він нарочно прольог, а хату свою відступав радо на всілякі маніфестації, устроювані заходом гімназьяльної молодіжи. Тому й не диво, що молодіж любила його як рідного батька і що перша поспішила йому віддати послідну послугу. Коли старші (львівські) патріоти забули цілком на свого найчеснійшого і найгідвійшого представителя, то молодіж не забула про свого батька і приятеля. Бережанська молодіж постановила взяти участь в його похороні, а коли о. шамбелян Соневицький і директор з якихсь причин заборонили, мусіла ограничити ся лишень на зложене вінка з написю: „Українська молодіж гімн.“

В сумом і бодем приходить нам пращати того чоловіка, що вмер в не так ще старім віці і що мав щирю охоту працювати для добра цілої України, для свого, сповитого мріями ідеалу, самостійности України, що після його всюди голошеної гадки, незадовго мусить наступити.

Жаль нам стискає серця і сльози тиснуть ся на очи, коли нам приходить пращати сього незвичайного чоловіка, що до послідних літ заховав молодече серце, молодечі пориви, змаганя і ідеали, та що не упав на духу серед гнилого окруження, як иньші.

Пращай нам, дорогой батьку, пращай нам найдорозший старший товаришу у спільній праці, пращай поважаний приятелю і опікуне — пращай! Не оглядати вже нам Тебе і не почувти слів заохоти із уст Твоїх проречистих, але наслідки Твоїї роботи покажуть ся на тому поколіню, що виросло під Твоїм впливом і в них віджме і Твоя охота і Твій запал та готовість посв'ятити ся; а ми запевняємо Тебе, що й далі витривало і сильно працювати будемо для тих св'ятих цілий, котрі одушевляли Твоє любляче і людське серце і отвирали його для молодіжи. Сильний запалом велитню,

що потрафив влити огненне море любови в жили молодечих організмів, ми Тебе працаємо раз на все!

Похилені під страшним ударом, нанесеним неминучою смертю, ми з глибини сердець наших кличемо до тебе: Пращай! Не забудемо про Тебе!

„Із землі взят, в землю і пойдеш, і если время все уносит, то діла живут вічно!“

Українська земля, що її Ти цілу обнимав своєю любовію, най буде Тобі пером, а пам'ять по Тобі лишить ся вічною!

Зенон Кузеля.

Бібліографія.

Літературно-Наукова Бібліотека.

Заснована з кінцем 1898. р. „Українсько-руська Видавнича Спілка“ дала за два роки свого істнованя незвичайні як на нашу суспільність, докази живучости та рухливости на полі видавництва. Найновіший чоказ, се видаване „Літературно-Наукової Бібліотеки“, розпочате з початком с. р. „Л.-Н. Бібліотека“ се вже третя серія видавництв „В. Спілки;“ першу серію становлять, як звісно, видавництва з обсягу белятристики, другу видавництва строго научні.

„Л.-Н. Бібліотека“, призначена для селян, міщан, молодіжи та менше заможної інтелігенції, є неначе мініатурним полученем обох перших серій: белятристичної і наукової, а має вона містити усьо, що може зацікавити нашу суспільність. У її програму входять: 1) Оригінальна і перекладна белятристика: повісти, оповіданя, драматичні твори і поезії найліпших наших та чужих письменників; 2) Оригінальні і перекладні статі з обсягу вселюдського знаня та науки, отже популярні по змозі розвідки із природничих і суспільних наук, із історії, політики і т. д.

Повиший уступ, взятий майже дословно з відозви „В. Спілки“, характеризує зовсім ясно програму „Л.-Н. Бібліотеки“. Для інформації додамо, що усіх книжочок буде найменше 24 на рік, в обемі коло 48 аркушів друку. Річна передплата, яку треба висилати на адресу „В. Спілки“ (Львів, вул. Чарнецького, ч. 26) з допискою: на „Л.-Н. Бібліотеку“, виносить 5 К.

Тутки хочемо схарактеризувати перших десять випусків цього видавництва. Заки приступимо до подрібної оцінки кожної з них, скажемо кілька слів загально. І так уже сама назва видаєть ся нам не конче раціональною. Правда, термін „літературно-науковий“ на означене видавництва з обсягу белетристики і науки так у нас вкоринив ся, що скочив навіть у назву „Л.-Н. Вістника,“ але се його горожаньство ще не дає йому права на раціональність. Таж під літературою розумієть ся не тільки белетристику, але взагалі письменна праця на кожній духовій області, як сей навіть говорить ся про літературу правничу і т. п. Проте відповіднійшою і зовсім раціональною була би тут назва: Белетристично-Наукова Бібліотека,“ бо, як виходить з програми, в „Л.-Н. Бібліотеці“ як раз мають містити ся твори з обсягу белетристики і науки.

Та годі. Назви вже не змінити. А дехто скаже навіть мені: „як звав, так звав, коби що дав“. Що-ж дала доси „Л.-Н. Бібліотека?“ На се відповімо, переходячи поодинокі її випуски по черзі.

1) Хмельницький і Хмельниччина, історичний ескіз Михайла Грушевсь ого. Ціна 20 с. — Тим, що займають ся нашими науковими видавництвами, звісна отся праця з 23. і 24. тому „Записок Наук. Товариства ім. Шевченка“, де вона була надрукована 1898 р., в 250. роковини повстаня Хмельницького. На 63 сторінках перейшов автор цілу історію Хмельниччини, її причини і наслідки, не запускаючись, очевидно, в подробиці. Оттим то і праця не дає нічого нового, лише зводить до купи те, що знає, а бодай повинен знати про Хмельниччину кожний освітаний Українець. Коли однак взяти під розвагу те, для кого „Л.-Н. Бібліотека“ призначена, то-отся книжочка сповнить свою задачу, особливо супротив інтелігенції, бо для селян і міщан говорить вона місцями за мало або занадто по вченому. Не думаючи спорити з висновками ш. автора, всеж таки мушу зазначити, що порівнувати значіне Хмельниччини зі значінем реформації для німецького народа, а тим більше зі значінем французької революції для західної Европи, се занадто сміло і не зовсім оправдано. Не знати також, якої радикальної-соціальної революції довершено за Хмельниччини?! Таж шляхта й на далі остала шляхтою, козаки козаками, т. є також шляхтою певного рода, хлопи хлопами, примушеними робити панщину... І деж тут соціална революція, і до того ще радикальна?!

2) Фільотас, старинний процес за змову на королівське жите, оповідане Квінта Курнія Руфа. З латинської мови переклав Іван Франко: Стор. 59. Ціна 20 с. — Се оповідане є частиною „Історії Олександра Великого“ (De rebus Alexandri regis Macedonum) написаної Квінтом Курцием Руфом, про якого не знаємо нічого

близше. З нього довідуємо ся, як один з Олександрових полководців, Парменіон, і його син Фільотас, були покарані смертю за змову на жите короля, хоч за їх виною промовляло тільки те, що Фільотас, вчувши про змову від неконче віродостойної людини, не доніс про неї Олександрови. Оповідане цікаве тим, що познакомлює нас з тодішніми відносинами, показує нам самоволю і лицемірну хитрість Олександра Вел., тай жорстокість, а при тим брак самостійної думки та особистої відваги в Олександрових підданих. В інтелігентної людини збудить воно відразу до всякої царської самоволі та негодоване на неї; в темного селянина може викликати ще більший страх, а тим самим і сервілізм супротив властий... Оповідане хоч тяжко написане, завдяки прегарному перекладови, читаєть ся цікаво. Дає воно наглядний доказ, що добре переложені пам'ятники стиринної греко-латинської літератури були би для образования молодіжи більш корисні, як оригінали з невідступними додатками, як препарациї, звороти, повторення і т. п.

3) Величина і будова звіздяного сьвіта, Володимира Наумовича; в додатку: Спомини про Вол. Наумовича, написав І. Франко. Ст. 34. Ціна 15 с. — Отся невеличка розвідка має свою, і то з огляду на автора дуже сумну історію. Вол. Наумович, се син звісного о. Івана Наумовича. Свою розвідку написав він 1879 р., яко 19-літпий хлопець, після виданої тоді по німецки книги Секкі про сталі звізди, на просьбу І. Франка, котрий хотів помістити її в своїй „Дрібній Бібліотеці. Змісту розвідки переповідати годі; зрештою сама назва говорить про него. Про автора розвідки згадаємо ще, що його вплутано в звісний москвофільський процес Ольги Грабар і товаришів, з котрого виходило, що Вол. Наумович, живучи у Відні, займав ся шпiонством своїх товаришів з припорученя російської амбасаді. Др. Франко пише, що Вол. Наумовича до таких зізнань змушено, що він шпiоном ніколи не був. По процесі вмер він з грижі, а доля хотіла, аби син заїлого „обедвинителя“ дав свою лепту в українську літературу..

4) Лови, оновідане Панаса Мирного. Стор. 16. Ціна 6 с. — Є се вдатна, легенька гумореска з життя поліцейського пристава Костенка. Шукаючи в готелі за якимсь великим політичним злочинцем, найшов Костенко свою молоду жінку з офіциром...

5) Непропаща сила, д-ра Івана Пулюя. Стор. 53. Ціна 20 с. — У сій праці йде річ про переміну тепла на працю і праці на тепло. Непропаща сила, се т. зв. в фізиці „жива сила“, якої ніяк не можна знищити. Отся непропаща, вічна сила, що виявляєть ся у всяких видах, походить прямо від сонця в формі тепла, через що „ми — як каже Гайндаль — діти сонця не тільки в поетичному, але й у механічному значіно слова“.

6) Бех-Аль-Джугур, оповіданє Михайла Грушевського. Стор. 26. Ціна 20 с. — Шар. наш історик пробував також своїх сил в белетристиці. „Бех-Аль-Джугур“, се перша і найлучша з таких проб, оголошених друком. Написана вона 1885 р. і надрукована вперве того-ж року в 66—68. чч. львівського „Дѣла“. Зміст оповідає — напад англійського війська на арабську оселю. Жорстоке поведене Англійців, вважаючи себе „культуртрегерами“, змальоване з гризучою іронією.

7) Вік нашої землі, І. Раковського. Стор. 20. Ціна 10 с. Отся розвідка звісна вже читаючій громаді з сьогорічного „Л.-Н. Вістника“. З неї дізнаємось, що при уживаню ріжних метод обчислюваня доходжено до того, що „наша матуся земляція мають уже нівроку 100 міліонів літ, бо так сказали панове: лорд Кельвін, Пенк і Ромер“, хоч „наша земля мусіла істнувати може трохи довше, як 100 міліонів літ, аби рослини і звірі могли дійти вже до такого ступня досконалости, на якому находять ся тепер“. Метод, уживаних при обчислюваню, не подаю, бо подати їх значило-б, повторити більшу полсвину розвідки.

8) Каптанка, оповіданє Антона Чехова, переклала Марія Грушевська. Стор. 39. Ціна 15 с. — Є се історія Каптанки-собаки, що загубила свого пана-столяря, попала ся в руки панови із цирку, що навчив її робити ріжні штуки, а на конєць, продукуючи ся в цирку, пізнала по голосі свого давного пана і утікла до нього. Оповіданє гарне, впрочім саме імя Чехова говорить про нього, хоч психольогію собаки провирити годі... Та все таки на початок можна було вибрати котресь з оповідань Чехова про людей.

9) Микола Іванович Костомарів, житєписний очерк Мих. Драгоманова. Стор. 41. Ціна 15 с. — Отсе житєпись славного історика, написана не менше славним ученим, що до його спеціальности належала також історія. В житєписи призначено відповідне місце і для літературної діяльности Костомарова, для котрого характеристики наведемо стесей уступ: І майже завше, коли в ньому (Костомарову) блідне український народовець і федераліст (на користь „русских національных интересов“ — М. М.), блідне й його історичний талант, блідне політична думка... На щастє, се трапляеть ся з ним дуже рідко... У сій книжочці находить ся також лист Костомарова до Драгоманова, писаний (по російськи) 20. січня 1876 р. Драгоманов просив Костомарова підпомочи прагське виданє „Кобзаря“ грішми, які зібрав Костомарів в 1862—63 рр. на виданє українських популярних книг і перекладу біблії, на що Костомарів не згодив ся. З того листа виймаємо отсі слова: „Такая литература нужна (Українцям), которая возможна только при полномъ согласіи съ властью, а не при какой бы то оппозиціи“. Сьвітлий історик не

все мав світлі моменти в поглядах на українську справу... На кінці книжки знаходять ся два жарти Костомарова, оповідані церковно-словянською мовою.

10) Еміль Золя: „Напад на млин. (Оповідане з війни 1870 р.), Переклад Івана Франка, Ст. 59. Ціна 20 с.

Отсе знамените оповідане звісного французького письменника було вже раз друковане в збірці п. з. „З чужих зільників“. Подавати його зміст в отсій короткій замітці годі; про його вартість говорить саме імя автора, а про вдатний переклад імя перекладача.

11) Нові і перемінні звізди, д-ра Івана Пулюя. Стор. 38. Ціна 15 с. — Нові звізди, се звізди, що нагло появляють ся на небозводі, а опісля деь щезають. Одну з таких звізд замітив 11. листопада 1572. р. звістний Тихо Браге. Перемінні звізди одержали назву сюзю від того, що їх сяєво і краска через довший або коротший час зміняють ся. Та зміна повстає наслідком розтягання або скуплювання газової кулі, що потягає за собою меншане або більшане теплоти. Коли теплота кулі така висока, що газова маса жевріє, то мусить вона ясніти то темніти. Книжочка познакомлює нас також з теорією (непрокиненою доси) Августа Ріттера про повставане нових звізд.

*

*

*

Оттак перейшли ми дотеперішні випуски „Л.-Н. Бібліотеки“. Доси не гасуплені в ній іще суспільні науки, чому повинні запобічи слідуєчі випуски. На всякий випадок видавництво отсе варта підпори. Вправді можна йому закинути те і друге, але думаємо, що коли воно розходити-меть ся, то й хиби його будуть по зможі усунені. Його редакції порадив би я більше відваги в виборі праць (прикра історія з „Оповіданнями про заздрих богів“ Мих. Драгоманова, котрої тут не хочу розмазувати!) а товаришам можу як найгорячіше поручити се видавництво, тим більше, що в науковій його часті найдуть вони не одно, що причинить ся до розширення їх свідогляду, а про що вони в школі нічого не чують або чують дуже мало.

М. Лозинський.

Др. Василь Щурат: „Вибрані оди Горация“.

Погляд на жите зі становища автора. Відбитка зі справозданя п. к. II. гімназії в Перемишлі.

Є се переклади 22 од Горация, переклади прекрасні, з усіма прикметами знаменитих перекладів д-ра Щурата. Крім сих прикмет, що лежать у хорошій мові, й плавности форми та вірного передання думки автора, мають вони ще окрему вартість через подвійну новість заведену у них д-ром Щуратом. Вони є дословні та задержують ритм та форму оригінальну. А при тім є вони клясичні не лишень своєю формою а цілим своїм настроєм. Вони є перещіпленем красних цвітів клясичної поезії на нашу ниву. Через те вони можуть віддати добру услугу товаришам гімназіястам раз як поміч у науці, а відтак показуючи красу поезії Горация, яку закриває звичайна граматика та препарація. Та не менше поручаємо сю книжечку і другим нашим читачам, яким др. Щурат зробив можливим пізнати на українській мові великого Римлянина.

Переписка редакції.

Тов-ка Ч. Р. У такій формі, як тепер, Ваших віршів не можемо друкувати — дарма, що вони визначають ся деякими гарними прикметами. У Вас живе почуте краси, ніжність чуття, винаходчість у висловах — взагалі вірші з поміж присиланих нам одні із красних. Та у них є хиби, з якими мусите поборотись. Ви уживаєте іноді слів не наших („розпачний“ приміром слово польське), часом знова складаєте реченє на чужий духови української мови лад, — також ритм змінюєте часто, хотяй такої зміни не оправдує зміст ні мелодія вірша. Ви повинні старати ся пізнати добре мову не лишень з верха, а так, щоб вжити ся у ню, у її „душу“ та читати багато поезії, щоб пізнати добре її вимоги. На сім скористаєте ще й через те, що таке читанє розширить Ваш світогляд та дасть Вашим думкам можливість вийти поза доволі вузький кружок, у якому вони тепер обертають ся. На кождий случай не вгавайте у роботі, щоб дати розвинути ся таланови який слідний уже із сих перших писань. — **Тов. М. С.** Відписати у п'ятьох днях ми ніяк не могли, тож сли хочете, будьте ласка подати знова адресу, але без речинця, бо в нас роботи так багато, що легко можемо його переступити. Що-до наших мотивів, то Ви відгадали їх через половину — були ще другі,

про які лишень у листі можна пивати. Адресу подайте конче, щоб ми могли роз'яснити справу. — **Тов. Наві.** Надрукуємо радо, як підпишетесь та позволите децо змінити. Розуміть ся, Ваш підпис лишить ся лишень для нас, але знати мусимо, хто е автор та до ко-го звертатись нам евентуально за близшими обясненями. — **Тов. К.** Добре, але напишіть ще. — **Тов. Мі-сьгий.** Просимо прислати рахунок. — **Тов. Св'ятополк.** Чи одержали? — **Тов-ка С. С. Вичерпане.**

Всі письма до Редакції просимо пересилати тільки на руки тов. Володимира Старосольського у Львові ул. Личаківська ч. 27.

Всі грошові посилки просимо пересилати тільки на руки тозариша Павла Чайківського у Львові ул. Личаківська ч. 4.

Адміністрация „Молодої України“ просить всіх ВП. передплатників, які ще доси не заплатили сьогорічної передплати, вирівнати залеглости.

„БУРЯ“

ДРАМА

А. Н. ОСТРОВСЬКОГО.

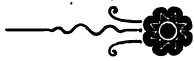
Переклав з російського і видав

М. ПАВЛИК

Мала 8°, ст. 84. На гарнім папері екз. неопр. 70 сот., оправлений 1 корона. За 25 неоправлених примірників 12 корон (замість 17 К. 50 сот.).

Адр. видавця: Львів ул. Унії Любельської 5.

Молода

Україна

часопись української молодіжи.

—т

Чч. 8. і 9.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата в Австро-Угорщині річно 6 корон, піврічно 3 корони, поодиноке ч.
вносить: в Росії заказн. . . річно 6 ср. рубл., незаказн. 5 ср. рубл., коштує
в Америці річно 2 долари 60 сотиків.

Видає і за редакцію відповідає: Мирон Залітач, улица Куркова, число 6.

Адміністрацію веде: Павло Чайківський, ул. Личаківська, ч. 4.

Всі письма до Редакції просимо прислати лише на адресу: Евген Косевич
у Львові, Ринок ч. 10, I. пов.

ЕВГЕН КОСЕВИЧ.

УКРАЇНЦІ НА ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.

Може ніяка справа, яку підношено послідніми роками, не стала так швидко популярна, не заінтересувала так живо суспільність, як справа, що її піднесла українська молодіж на вічу в 1899 р., справа основаня українського університету.

Ся справа, що, здавало ся, не зробила великого вражіня на загал, як її піднесло „Дѣло“ в 1897. р, в ряді статей (чч. 145, 146, 147), показала ся одною з найпопулярнійших справ, коли її піднесла сама молодіж; суспільність привитала домаганя молодіжи (можна сказати) з западом і показала свою солідарність з домаганями молодіжи рядом телеграмів і привітних письм.

I від 1898 р., здаєть ся і не проминуло й одной пригожої хвилі, в якій не домагала-б ся українська суспільність основаня університету: згадаю лишень меморіял, що його внесла в тій справі молодіж 1890. р. в міністерство просьвіти; такі самі меморіяли внесені від товариств Академічна Громада, Наук. тов. ім. Шевченка, Просьвіти, Руського товариства педагогічного і ин. в р. 1900; домаганя підношені академіками Українцями на українських і польських академічних вічах. Що сї всі голоси не викликали ані слова відповіди, не спонукали міністерство ані до одного кроку, який вказував би на

інтенцію бодай в далекій будучности зреалізувати сі домаганя, се чейже нікого не може здивувати так само, як нам не може ані відібрати охоти ані зменшити нашої енергії в домаганю самостійнього українського університету, поки з усіх університетських катедр не залунає українське слово.

В днівникарській дискусії, яка вела ся і яка відновляеть ся при кожній нагоді, піднесено і обговорено майже всі аргументи, які-б промовляли против оснoваня українського університету. В цілій аргументації, яку виведено в найбільш шовіністичних польських часописах против самої думки оснoваня українського університету*), найцікавійше се, що половину сих аргументів можна би відвернути до Поляків і як би ми зраджували хоч половину того кретинізму, яким нав'язні гумористичні статі про українські справи в „Dzienniku polskim“, то можна би сьміло домагати ся знесеня обох польських університетів в Галичині.

Такі аргументи, як за мале число слухачів, недостача кваліфікованих кандидатів на катедри, недостача наукових підручників з обсягу предметів, що викладали-б ся на університеті, можна нині сьміло зложити в архів, бо вони або неправдиві або такі, що їх можна усунути лишень через оснoване українського університету.

Та поки ми дочекаемо ся свого власного університету, українська молодіж приневолена тиняти ся по чужих університетах: в Відні, в Градци, в Кракові, в Чернівцях і у Львові. Міра, якою ми мусимо мірити відносини української молодіжи до сих всіх університетів, дуже неоднакова. Як на иньших університетах України справді становлять дуже невеликий процент слухачів, то урядова статистика львівського університету з посліднього півроку (літнього 1900/901) виказує, що число Українців на сім університеті перейшло вже 600 слухачів та що число Поляків по відтрученю передовсім числа жидів, які по неволі мусять вписувати ся на університет як Поляки — перевиспає число Українців ледви о 334 слухачів.

Коли отже на всіх иньших університетах мусить українська молодіж приймати се, що вони дають, то на львівському університеті так само число, як не менше і се, що Львів лежить в самому осередку української землі в Австрії, мають право жадати, щоби узгляднено їхню мову; можуть жадати, щоби він дав їм можливість працювати для своєї науки.

А однак фактичні відносини на львівському університеті вказують як-раз на щось противне. Права, якими покористуєть ся на

*) Гляди пр. „Dziennik polski“ ч. 195 з р. 1899. статю п. в. Śmieszne i dziekie uroszczenie.

ньому українська мова, мікроскопійно малі; можна сміло сказати, що вона не лишень не має тут ніяких прав, але навряд слухачам Українцям приходиться ся нераз дуже діймаво відчути се упосліджене їхньої мови, яке набрало прикмет системи в Галичині немовби нарочно на се, щоби їх привчити і освоїти з цілою системою всіх иньших галицьких інституцій і вивести з університетських мурів поєднаних з сею системою і без охоти жадати яких-небудь змін.

Та як би нам прийшло ся дати відповідь на питання, чи є яка правна основа, з якої виходило-б, що львівський університет має бути вчислений в ряд виключно польських наукових інституцій, то відповідь мусіла-б бути рішучо заперечуюча; а однак львівський університет є фактично в посіданню і неподільному володінню Поляків. Що сей університет при переважачій фреквенції польських слухачів є одним з центрів польського умового життя, се зовсім природне і оправдане, але що не природне і ніяк не оправдане се, що друга хоч менша частина слухачів не має тут найменшої спромоги працювати для своєї питомої науки, що приневолена вчити ся на чужій для неї мові і в своїх зносинах з університетськими властями мусить все таки набрати того пересвідчення, що се не є тотя сьвятиня науки, яка давала-б їй спромогу приготувити ся до служби свому народови.

Як розглянути історію львівського університету і історію його напрасного спольонізованя, як роздивити ся в тих законних поста-

ЛЕСЯ УКРАЇНКА.

ВІЧЕ.

Ще старість не прийшла, а все минуле
Нераз мені встає перед очима
І я дивлюсь так пильно, мов бою ся,
Що більш мені не прийдець ся побачить
Того садочка спогадів моїх,
Що мінить ся барвистими квітками
При сьвітлі мрій, мов при західнім сонці,
І кличе й вабить: глянь на мене ще раз!..

Ось і тепер встає дитячий спогад:
В дворі старого замчища-руїни
Зібрались ми на віче, все поважні,
Учені голови, гладенькі й кучеряві,
І віком не малі: якби вложить
Літа усіх, століття ціле вийшло-б!
Ми всі були на зборах, всі дванадцять.

новах, на яких опираєть ся ціла організація університету і зрівнати се все з фактичними відносинами, які маємо на сьому університеті, то передовсім мусить звернути нашу увагу се з одної сторони неприхильне становище, яке все займала більшість професорів зглядом справедливого трактованя прав української мови, а з другої цілковита апатія, брак всякої вразливости на се, ба навіть неохота використати сі права, які забезпечують законні постанови серед українських академіків.

„Весна нарадів“ стрінула на львівському як і на всіх иньших австрійських університетах старі форми науки, невиносимі, поліційним духом воняючі відносини, а в додатку ще і чужу викладову мову. 1848 рік одним подувом звів старі порядки, ввів нову наукову систему, дав початки університетській автономії, та не так легко покінчила ся справа викладової мови на львівському університеті. Міністерське розпоряджене з 4. грудня 1848 вводить на університеті німецьку мову викладову; українське і польське населене мало вдоволити ся катедрами української і польської мови і літератури. Як взяти за вихідну точку 1848. р., то стрічаємо тут українську мову зрівнану в правах зовсім з польською. Та такий стан, який бачимо в 1848. р., був цілковито аномальний. Німецький університет в провінції, де майже нема німецького елемента, се лиш продукт германізаційної системи, якою була овіяна політика абсолютистичної Австрії, мусів повалити ся з конституційною ерою, з покликанем до участі в політичному житю всіх верств населеня. Краківський

Обачні люде, тямилі ми добре,
Що живемо у небезпечний час,
Поставили сторожу коло брами,
Як хто надійде, щоб давала знати,
І раду радили.

Таємне товариство
Ми закладали і ніхто з великих
До нього доступу не мусів мати.
Зложили всі обітницю в рочисту
Ховати таємницю до загину.
Яка-ж була метá у товариства?
Мета? „Великі“ вже-б не обійшли ся
Без того слова, — ми були щирійші
В нас не було мети. Було завзяте,
Одвага, може навіть героїзм,
І з нас було доволі. Щеж до того
Була в гурті маленька Жанна д' Арк,
Тоненька, блідолиця, голосочок

університет починає перетворювати ся швидко в чисто польську наукову інституцію, а в слід за ним йде справа націоналізації львівського університету.¹ Та тут справа була тяжша. Націоналізації? — в користь якої нації? Прецінь годі уважати Поляків за корінне і одиноке населене в східній Галичині. Прецінь ся частина краю заселена Русинами. Се розуміло центральне правительство і як най-енергічніше боронило ся против польонізації львівського університету. Попри се, що правительство раде-б було оставити львівський університет як твердиню германізації, можна занотувати узгляднене прав української мови, які на жаль полишили ся і досі майже одинокі. Розпоряджене з 23. марта 1862. р. вводить в жите дві надзвичайні катедри предметів, що входять в обсяг теоретичного державного судового, і іспиту на правничому факультеті з українською викладовою мовою, „щоби подати українському язикови на правах спромогу науково розвинути ся і виробити ся і вдоволити практичній потребі“.

Того самого року міністерство при нагоді відмови дозволу на виклади некваліфікованому кандидатови на катедру австрійського цивільного права висказує погляд, що воно не противне основаню і третьої катедри з українською викладовою мовою, але хоче підіждати, чи не знайдесть ся кандидат з відповідною науковою кваліфікацією, або чи котрий з суплентів, що вже викладають по українськи, не схоче викладати також цивільного, торговельного або векс-

Бренів, немов дзвінок, її очіці
Блакитні блискавиці розсипали,
Злотистее волосє розвівалось,
Мов оріфламма. В нас її вважали
За речницю великої снаги.
Вона сиділа в замковій бойниці,
Неначе в ніші, і навколо неї
Було ще досить неба весняного
В тій рамці камяній; західне сонце
Вінцем її голівку червонило.
Вона держала слово і багало
Великих слів у ньому поміщалось:
„Братерство“, „рівність“, „воля“, „рідний край“..
Так, так, те все було!... А потім слово
Змінило ся у сьпів. І вся громада
До дзвінкої промови прилучилась.
О, то були такі „червоні“ сьпіваки,
Яких либонь не чув старезний замок

левого права, або вкінці, чи хто не будеть габілітувати ся, як приватний доцент сих предметів.

За другий прояв сього розуміння прав Русинів можна вважати відповідь в соймі правительственного комісаря в 1869. р. на інтерпеляцію посла Бохенського в справі санкції соймової ухвали про викладовий язик на львівському університеті:

„На університеті в Кракові виклади відбувають ся в засаді в польській мові“. „Що-до львівського університету, то міністерству годі так само поступати. Як вже поминути згляд на оправдані бажання непопольского населеня в Галичині, то треба се мати на увазі, що держава не є обовязана удержувати в краю два польські університети, а з польонізацією того університету усунуло би ся підставу, на якій опираеть ся і яка управляє його істноване“.

Становиско центрального правительства, яке підпомагає сильно становиско німецької професорської колегії на університеті, дає Полькама товчок до виступленя зі своїми домаганями.

В р. 1864. дістає проф. Зельонацький дозвіл узглядняти принагідно при викладах римського права польську термінологію.

В 1867. р. дає міністерство дозвіл на одну системізовану катедру римського права з польською викладовою мовою і дві або три надзвичайні катедри з предметів, що входять в обсяг судового іспиту, а по обсадженю сих трьох катедр іменує ще телеграфічно суплента векселевого і торговельного права, а в 1869. р. дістає др. Білінський дозвіл викладати в польській мові економію.

І в ті часи, коли червона кров
Йому красила тверді, сиві мури.
„Гартовані ножі“ були у сьпівах,
А в серці у сьпівців була любов
До тих великих, що були малими
На бенкеті житя. Летів той сьпів
Геть за зубчасті мури і котив ся
Зеленими моріжками до річки,
Немов хотів поплисти за водою
До вбогих сел, що мріли навкруги.

Зубчаста тїнь від замкового муру
Все довжала, а далі й двір покрила,
Не стало вже червоного віночка
На голові малої Жанни д' Арк,
А ми сьпівали... Раптом наша варта
Нам знаки подала: „Гуси до дому!
Вовк за горою!“ Все затихло миттю,
„Великі“ йшли!... Під муром притаївшись,

Рівночасно з сими здобутками Поляків на правничому виділі йдуть здобутки на філософічному виділі.

В 1868. р. дістає професор Ліпінський дозвіл викладати по польськи філософію, в 1869. р. др. Ліске історію і дипломатику.

Р. 1870. приносить системізоване звичайних кафедр цивільної процедури, цивільного і карного права і надзвичайної векселевого і торговельного права з польською викладовою мовою, а в р. 1871. виходить з університету пропозиція на іменоване д-ра Білінського надзвичайним професором економії.

Дня 4. липня 1871. р. виходить найвисша постанова в справі львівського університету: „Всі обмеження, які були досі на перешкоді польським і руським викладам на правничому і філософічному виділі, зносить ся, а в будущині можуть обняти кафедри лишень кандидати спосібні викладати в одній краєвій мові“.

Відносини в сій хвилі на двох факультетах були ось які:
польські кафедри:

на правничому: а) звичайні: римського, цивільного і карного права, цивільної процедури, б) надзвичайні: торговельного і векселевого права і політичної економії;

на філософічному: кафедри історії, філософії, польської мови і літератури.

українські кафедри:

на правничому: надзвичайні: цивільної процедури і карного

Ми бачили, як побраті незграбні,
Хитаючись та пишучи „мисліте“,
Блукали по замковому дворі,
„Великі“ йшли з веселої бесіди,
Ой, видно шлях був довгий та трудний!
Либонь вони й заночували в замку.

Таємне віче розійшлося таємно,
Скрадали ся ніжки маленькі тихо
У темряві. Ніхто не озивав ся.
Ручки стискались мовчки на розстанні.
За брамою всі ріжно подались...

Де ви, мої товариші колишні?
Ми розійшли ся, мов стежки по лісі!
Чи ви коли ще згадуєте замок
І всі ті речі, сьпіви, таємниці?
Чи може вам, „великим“, мудрим людям
Тепер уже не до дитячих мрій?...

права, обсаджені двома суплентами, з габілітованим доцентом карного права кацапом д-ром Добрянським;

на філософічному факультеті: одна катедра української мови і літератури.

Розпоряджене з р. 1871. становить епоху в історії львівського університету. До 1871. р. університет був німецький. Правительство, можна сказати, навіть не було неприхильне підпомочи Русинів, щоби здобули собі сей університет і треба признати, далеко більш прихильне його рутенізації як польовізації. З розпорядженням 1871. р. віддало воно університет в руки самих Поляків і Русинів. Природно, що серед таких відносин сильніший елемент мав спромогу зовсім придавити слабший елемент, а сей сильніший елемент були, як виходить з перегляду польських і українських кафедр, Поляки. Дячого, чому се так стало ся, які причини зложили ся на се, що Русини хоч вже в 1862. році дістали дві суплентури т. є. тоді, як Поляки не мали ще ні одної, хоч в тому самому році правительство заявило охоту давати дозвіл і на дальші виклади на правах, лишили ся ще і в 1871. році при двох надзвичайних професурах?

Винні сьому самі Русини, так слухачі як і всі иньші чинники, які могли прецінь в тій хвилі, як важила ся борба о сей університет, як Поляки серед незвичайно тяжких з початку відносин добували позицію за позицією, піднести також борбу і в рішаючій хвилі виказати ся бодай такими самими здобутками як Поляки, а тим

СТЕФАН ЧАРНЕЦЬКИЙ.

З Бескидів. (Д-рови Е. Ромерови)

Говерля.

Знов бачу я тебе! Он твій вершок біліє,
І око знов мое по твоім блудить склоні;
Ось бач, вже сонця жар на сьвіт весь теплом сіє,
Лиш ти одна сумна у сніговій опоні!...

Поглянь вокруг себе: Хомяк вже зеленіє,
Вже Піп Іван чоло у сірій взніс короні,
Вже Прут шумить долом, вже літа вітер віє,
Лиш ти одна сумна у сніговій опоні!...

Горо моя, горо! о, я тя розумію...
Твоя судьба: в снігу красніти і в інею,
Твоя душа в зими обіймах вічно мліє.

Ти все сповита в мрак і літо над твоєю
Короною теплом ніколи не повіє...
Ох! яка схожа ти із долею моею!...

самим унеможливити се, що в будучині університет стане виключно польський, та що всякі розпорядження і постанови про рівні язикові права остануть лишень мертвою буквою на папері.

За цілий час від 1862—1871 маємо одну однуоку габілітацію д-ра Добрянського на доцента карного права; не габілітуєть ся ніхто ані з цивільного права, ані з торговельного і векселевого. Ані зі сторони слухачів, ані зі сторони тодішніх професорів, які викладають в українській мові цивільну процедуру і карне право, не зроблено ні одного кроку в справі побільшення числа катедр. А серед борби німецької професорської колегії в домаганнями Поляків падали нераз аргументи, що східня Галичина заселена Русинами, їхня опозиція отже против українських катедр була б з природи річи слабша, а здобуте катедри лекше.

Акція Русинів в галицькім Соймі в справі українських катедр така сама безкровна як і поза Соймом. Зі всіх внесень, які в сій справі поставлено в Соймі, заслугоє на увагу одно лишень внесєє Лаврівського в 1869 р., яке домагаєть ся, щоби виклади на львівському університеті відбували ся в польській і українській мові, а в цілі переведєня внесєня домагаєть ся введєня в жите на правничому виділі катедр предметів з обсягу судового іспиту, на філософічному катедр філософії, клясичної фільольогії, історії, математики, фізики і природніх наук. Катедри иньших предметів мали б ся вводити в міру потреби. Всі иньші внесєня обмежуєть ся на пусе парафразованє анальогічних польських внесєнь.

При водопаді Прута.

Куда сповершені гравітів горді стіни —
Де ліс смєрек відвічних в млі дрімучий —
В провалині страшній у борів темній тіни
Мов срібнолєнтий вуж, там Прут повзе ревучий.

Глянь в пропасть ту, звідкіль той дикий рев несе ся,
Де філя з лоскотом в безодню упадає,
Де бовван на стрімкій підводній скелі дре ся
І береги піни завоем прикрашає...

Де вколо пропасти глази мертві, холодні;
На їх чолах віки пером часу порили
Природи засуд сей, страшний в своїй погрозі:

„Хто боввані ті взрить, що гинуть у безодні,
Хто їх почує шум — проч гордість! Най безсилий
Дух задрожить в покорі і тривозі“ !..

Що властиво вводить постановою з 1871. року? Вона зносить німецький викладовий язык, а на його місце ставить нормою для узисканя права викладати, знане одної краєвої мови. Котрої — се рівнодушне, отже можливість, що всі катедри можуть бути обсажені Українцями і виклади можуть відбувати ся в українській мові. Та ся постанова, як справедливо підносить проф. Стажинський, може бути лишень переходова. Вона зносить німецьку викладову мову. Натомість висказуєть ся зовсім загально про се, що заняти катедри в будущині можуть такі кандидати, які зуміють викладати в одній краєвій мові. Чи се була утраквізація університету? Зовсім ні. Про се, хто має викладати, рішає професорська колегія. Від неї залежить і се, чи вона предложить доцента до іменованя професором. А чи можна би мати яку небудь надію, що професорська колегія вибере з двох кандидатів на катедру кандидата Українця хочби відповіднішого, якби її прийшло ся вибирати між Українцем а Поляком? Ба навіть сам акт габілітації, про який рішаючий голос має колегія, річ дуже безвиглядна на успіх. В короткому часі не пощастила ся габілітація двом кандидатам Українцям, д-рови Левицькому і Зобкову, хоч послідній за сю саму працю дістав *veniam legendi* на загребському університеті. Та всеж таки габілітувати ся можна. Але який вигляд для габілітованого доцента? Розпоряджене з 1871. р. якби було справді мало на меті утраквізувати університет, мусіло-б було зарядити подвоєне числа катедр, з яких одні були-б з польською, другі з українською викладовою мовою. Про се в розпорядженю

Хомяк.

Мов великан грізний в горбів зелених краю
Обідраним хребтом над зелень виринає;
Здаєсь: чолом щоглим блакитів досягає...
На нім обломи скель в соняшнім блеску с'яють.

Он, по боках гори вітри шумні гуляють;
На скелі самітно корч рожі процвітає —
Слезою жерело у стіп її спливає
І котить ся долів — і никне в темнім гаю.

В той сьвіт ся рве душа, там серце відпочине,
Літати-муть попід небес просторі
І око перебе лазурів ясне море...

То чарів край! У стіп його скрізь карли-гори,
Над ним лиш небо те прозоре ясно-сине,
І Херувимів пісьнь з його притворів плине...

не має й згадки. З розпорядження виходить, що з кожної катедри можна викладати або по українськи або по польськи. Чи ж дивниця, що Поляки, які в 1871. р. були вже панамі університету, старалися про се, щоби всі катедри опинилися в руках Поляків, а тим самим, щоби для Українців не стало місця, щоби отже університет, хоч *de iure* не польський, став *de facto* чисто польський.

Для габілітованого доцента Українця лишається чекати божого змиловання і або науку практикувати як побічне заняття, або жити лишень духом божим без вигляду на катедру.

Як одинока дошка ратунку осталися ще Русинам надзвичайні катедри, які введено ще за час в німецького університету себ-то катедри цивільної процедури, цивільного і карного права. Відповідно до духа постанови з 1871. р. стали ці катедри по інтерпретації колегії аномалією. На львівському університеті нема ані спеціально польських ані спеціально українських кафедр, лишень по одній кафедрі з одною краєвою викладовою мовою, почала аргументувати колегія, отже навіть екзистенція сих кафедр стала доволі непевна. Від року 1870/71 до зимового семестра 1873/74 включно було тих кафедр 3. З перенесенем суплента цивільної процедури д-ра Лопушанського пропала і його кафедра і протягом 26 літ професорська колегія не вважала за відповідне постарати ся о обсаду сеї кафедри. Поміж порядними людьми затратила ся тота кафедра! Дві другі катедри, що правда, остали і досі, але не бракувало заходів професорської колегії, щоби їхне значіння як найбільше зредувати.

В 187* році вносить професор Зьрудловський з нагоди нарад над університетським прелемінарем, переіменити ці катедри в звичайні. Всесене відкинено против чотирох голосів (проф. Фангура, Німця Буля, Ол. Огоновського і внескодавця). Проф. Зьрудловський зголошує *votum separatum*.

В 1880 році проф. Зьрудловський підносить знова сю справу на засіданню правничого факультету, мотивує її конечністю рівноправності і звертає увагу на се, що лишень переімення сих кафедр в звичайні заохотить українську молодіж до наукової роботи і академічної кар'єри. В відповідь проф. З. теперішній міністер Пентак по філіпці против українських кафедр ставляє внесення вичеркнути з прелемінаря позицію на дальше удержане сих кафедр і на знесення їх.

В 1880. р. приходиться на правничому відділі знова під дискусію справа українських кафедр. Товчком до дискусії є знова внесення проф. Зьрудловського. Мусимо справді дивувати ся, звідки взяло ся у проф. З. тільки об'єктивності і тільки почуття справедливості, серед цілої колегії, яка всіма силами перла до цілковитого спольозовання університету. Проф. Зьрудловський вносить предложити міністерству іменоване д-ра Ол. Огоновського звичайним професором

цивільного права з українською викладавою мовою з огляду на його визнатне становище в науці. Та ціла колегія виступає против сьому, а опираєть ся на постанові з 1871. року, по якій годі оправдати істноване навіть надзвичайних катедр з українською викладавою мовою. Колегія вносить отже: а) знести українські надзвичайні катедри, б) системізувати другу катедру цивільного права без означеня викладавої мови, в) іменувати другим звичайним професором д-ра Огоновського без означеня викладавої мови.

Про українську катедру карного права не має й згадки, хоч тут не могла би була колегія заслонити ся навіть тим аргументом, який підношено нераз, недостатчею кваліфікованих кандидатів, бо був прецінь габілітований доцент карного права. Катедра карного права мала піти в архів за катедрою цивільної процедури.

Міністерство іменувало д-ра Огоновського професором цивільного права з українською викладавою мовою, а при тім висказує свій погляд на иньші домагання колегії. Міністерство не вважає за оправдані жаданя внесеня українських катедр. По нинішньому устрою львівського університету обовязані всі професори в zasadі викладати в польській мові з виїмкою таких випадків, в яких правительство шануючи все обовязки, що тяжать на кандидатах до катедри, виказати ся цілковитим знанем одної краєвої мови, або інакше порішить, або вже порішило, як стоїть власне справа зі згаданими українськими катедрами. На сім міністерськім рескрипті опираєть ся і системізоване української звичайної катедри карного права. Міністерський рескрипт з 1862. р. був нічо иньше, як відповідь на хижачькі апетити професорської колегії. Він не зніс і не міг знести найвисшої постанови з 1871. р., бо з формального боку міністерський рескрипт не може змінити найвисшої постанови. Її могла-б змінити иньша найвисша постанова, а такої досі нема. Він прямо констатує нинішні фактичні відносини, додає в них як засаду, що виклади відбувають ся в польській мові, а рівночасно вказує на се, що товчком до системізованя українських катедр є як-раз ся постанова з 1871. року. Витягаючи дальші консеквенції з сього рескрипту, слідує домагати ся, щоби сі інакші рішеня, які собі резервує міністерство в згаданому рескрипті, стали як найшвидше ділом.

Та в сути річи сей рескрипт не змінив нічого, хоч він підчеркнув, що українська катедра цивільного права, повинна бути задержана; не довго прийшло ся дождити, щоби професорська колегія знов показала свій апетит і на сю катедру. По смерти проф. Огоновського унеможливлено сю катедру д-ру Зобкову, а передано її в руки Поляка д-ра Долинського. Чому і пощо? Очевидно, щоби той міг скористати потім з постанови з 1871. р. і почати викладати не конче в українській мові. Лишень однодушний протест преси, суспільности

і слухачів університету Українців зберіг ще на сей раз яко-такі права української мови, але поки-що хоч і іменовано суплентом на сій кафедрі д-ра Дністрянського, кафедра і досі ще не обсаджена! Та ціла процедура з її обсаджуванем вказує, як професорська колегія розуміє постанову з 1871. р. Що її інакше розуміє міністерство, сього доказом системізоване другої кафедри всесвітньої історії з українською викладовою мовою (в 1894. р.), яку займає проф. Грушевський.

Обовязок знати одну краєву мову, отже се, що знанє української мови зовсім вистарчає, щоби зайняти кафедру, веде за собою як консеквенцію, що професори і в урядованю як декани або ректори, як їх виберуть на сі університетські гідности, також не обовязані послугувати ся иньшою мовою крім своєї, а почуте горожанського обовязку, у кого воно ще не завмерло, диктує їм, що вони иньшої мови не сьміють уживати. Та тут національна нетерпимість подиктовала колегії також своєрідній спосіб поступованя. Від 1871. року досі не було випадку, щоби вибрано ректором кого небудь з професорів Українців з правничого або філософічного фукультету. Навіть проф. Шараневич не дочекав ся ректорату, хоч його явна принадлежність до кацапської парафії зменшала небезпеку, щоби він використав права української мови і в ній виголосив інавгураційну промову. Так само не дочекав ся ректорату і пок. проф. Омелян Огоновський. Ся шовіністична заїлість подиктувала колегії і сю на око невеличку та всеж таки характеристичню нечемність, як взяти під розвагу університетські звичаї, що при відході проф. Шараневича з університету сьвяточно ніхто його не працав, хоч се звичайно при таких нагодах доводить ся. Проф. Грушевському загородило дорогу до деканату також не що иньше, як лиш се, що він зробив би ужиток з прав, які йому прислугують і послугував би ся в своїму урядованю українською мовою. Найновішими часами рознесли часописі вість, якій ніхто досі незаперечив, що декан Твардовський заборонив проф. Грушевському на засіданю виділу філософічного факультету промовляти в українській мові. Сей новий здобуток нашого чверть-вікового дорібку на львівському університеті подає нам надію, що вневдовзі появить ся заборона і для слухачів уживати української мови в мурах університету.

Так представляеть ся по розпорядженю з 1871. р. справа українських кафедр, отже одна з найважніших справ, що вичерпують обсяг діланя університету.

Друга квестія, яка тут приходить на думку, се справа іспитів і ригорозів. Що-до іспитів, то з постанови з 1871. р. ясне, що як всім професорам вільно викладати в якій небудь з краєвих мов, так само вільно і слухачам здавати іспити в якій небудь з краєвих

мов: в польській чи українській. Та як каже пословиця: дав бог копіечку а чорт дірочку, пішла божа копіечка в чортову дірочку. Таке і з іспитами в українській мові. З трьох іспитів на правничому факультеті є лишень для одного судового іспиту іменована екзамінаційна комісія українська. Нема ані одного екзамінатора ані для історичного, ані для політичного іспиту. Виходить, що в засаді вільно здавати всі іспити в українській мові, в практиці один одиникий судовий іспит.

Справу ригорозів нормує найвисша постанова з 1879. року. Постанова ся говорить: Ригорози має складати ся в польській мові; по українськи і німецьки, можна здавати ригорози тоді, як поміж професорами покликаними ригорозальною ординацією є професори, які знають сю мову.

§§. 7. 8. і 9. розпорядження з 1872. р. покликають як екзамінаторів при ригорозах крім декана по чотирьох звичайних професорів відповідних предметів, підчас коли тепер на львівському університеті є на правничому факультеті один одиникий звичайний професор др. Стебельський.

Се про правничий факультет. Щож говорити про філософічний. Тут крім катедри української мови є одна катедра історії з українською викладовою мовою. Як на правах можна бодай один іспит здавати по українськи, то на філософії нема ані одної групи в якій могли-б здавати іспит в українській мові будучі професори по українських гімназіях.

А чи маємо згадувати про медичний факультет, на який мусимо розтягнути постанову з 1871. р. На медицині не було ще досі тої аномалії, щоби роздало ся українське слово з якої небудь катедри.

Та в засаді є повна рівноправність, цілковитий утравкізм, бо в засаді вільно всі іспити здавати в українській мові.

Є ще одна справа, яка тісно вьжеть ся з викладовою мовою на університеті і з цілим характером університету — се справа урядової мови. Справа ся при порішеню обох перших т. є мови викладової і мови, в якій відбувають ся, а властиво, мають відбувати ся іспити, повинна би порішити ся сама собою. Та ми вже бачили, які луки вигинала і як стоїть справа катедр і справа іспитів. Не дивниця, що і справа урядової мови має свою історію. В переведеню найвисшої постанови з 1871. року, заряджує міністерство, що від тепер мають академічні власти приймати без ніякого ограничення поданя в польській і українській мові і постарати ся, щоби в сій мові відповідати на поданя.

Здавало ся, що справа порішена. Справа внішнього урядованя поставлена ясно і недвозначно, справа внутрішнього урядованя ви-

пливала і без коментарів ясно з постанови з 1871. р. Та для професорської колеґії була вона зовсім неясна. Маючи на меті цілковите спольонізоване університету і викинене з нього українського слова, вона старанно піклується, щоби ввести язик польський як урядовий. На засіданю Сенату в 1878. р. рішено внести в міністерство представлене, щоби ввести в урядоване університету язик польський з застереженням, що на поданя в українській мові має відповідати ся в тій самій мові та що „підручні каталюґи і кільоқквіяльні свідощтва для ужитку руських професорів мають печатати ся по руськи“. Жадаю сьому вволено постановою з 27. цвѣтня 1879. р.

Я не буду доказувати тут, що ціла ся постанова ніяк не може погодити ся з постановою з 1871. р., а також не зносить її і консеқвенцій, які з неї пливають. Для проясненя наших відносин на львівському університеті вистане лишень се підчеркнути, що навіть се, чого домагали ся самі Поляки, щоби затерти слід своїх польонізаційних заходів, т. е. обовязок відповідати на подане, внесене в українській мові, по українськи інстнує лишень на папері і досі не пощастило ся ніодному слухачеві львівського університету дістати відповідь на своє подане в українській мові.

Щож на се все українська молодіж, якої число зростає з року на рік, а в минувшому році перейшло вже шість соток? Від 1871. р. одна одинока живійша акція молодіжи було бойкотована викладів д-ра Долинського; другим проявом будячої ся самосвѣдомости можна назвати відказане ся в 1900. р. від участи в свѣточному пращаню проф. д-ра Пентака. Поза се годі нам відшукати який небудь прояв живійшого руху і домаганя рівноправности на університеті.

Рік 1893. записав ся раз на все в історії життя української молодіжи. Вона перший раз виступила в великому числі і поставила від себе жаданя основаня українського університету. І основане українського університету мусить становити нашу остаточну ціль, до якої ми мусимо зводити всі наші домаганя на полі вишого шкільництва і аж основане самостійного українського університету розвяже раз на все спірні питання про сю справу.

Та як на початку сказано, ми мусимо тиняти ся поки-що по чужих університетах. Львівський університет се тото місце, де з природи річи мусить гуртувати ся найбільше число всіх слухачів університетів Українців. Без огляду на се, чи ми будемо ся домагали, чи ні основаня нашого окремого університету, поважне число студентів, практичні потреби життя, інтерес науки і мноґи иньші згляди кажуть нам як найенерґічнійше домагати ся, щоби відносини, які істнують тепер на університеті, змінили ся на інакші.

Ряд домагань, який ми мусимо поставити до університету і до міністерства, не довгий і домаганя єї не такі, щоби їх не можна бу-

ло перевести хочби сейчас; від енергії і від консеквенції в домаганю буде залежне, чи ми будемо справді рівноправним елементом на львівському університеті, чи і дальше будемо лишень своєю працею підносити виключно польську наукову інституцію.

Наші домагання мусять почати ся від дрібниці може, але її перевести треба, домагати ся тим консеквентнійше. Мусимо раз вже діждати ся того, щоби на українські подання ніхто не діставав польських резолюцій, за сим мусить іти домагане узгляднення української мови ві всіх друках і індексах. Се була-б чисто формальна рівноправність. Попри се мусимо з як найбільшою енергією домагати ся доповнення постанови з 1871. р. а іменно, системізованя побіч кожної польської катедри рівнорядної катедри з українською викладовою мовою. Що така інтерпретація постанови з р. 1871. можлива, ба що більше, що міністерство просвіти само так розуміє постанову з 1871. р., се бачили ми при системізованю звичайних правничих катедр і другої катедри історії.

Здасть ся, аргументів за українськими викладами було вже тільки піднесено, що я не потребую тут повторяти. Варто лишень звернути увагу на аргументацію п. Барвінського, який в 1899. р. в „Руслані“ зажадав від молодіжи діл і казав її габілітувати ся на доцентів. Не сумніваю ся, що правда була щира, та най п. Барвінський вкаже, пощо габілітувати ся. Щоби габілітувати ся, треба відбути по скінченю університету ще й заграничні студії, на які стипендій у нас дасть Біг, а вигляду на катедру хочби і в найдальшій будущині майже ніякого. А безвиглядність на яку небудь наукову карієру не лишень не може нікого заохотити робити як найбільше вкладу праці і грошей, обширнійші студії, з яких потім і так нікому не буде ніякого хісна, бо кождий по неволі знайдець ся в тому положеню, що буде мусів науку трактувати як побічне занятє. Се здасть ся і причини, що Українці, які уходять за ліпших учеників університету, зовсім не мають охоти до академічної карієри. І нехай ніхто не сподіваєть ся, щоби у нас знайшли ся сили на катедри, доки не буде самих катедр.

Кому мимо сього приходить охота відкликати ся до почутя обовязків молодіжи, сей, як справді свої відклики сам трактує серіозно і поважно, що найменше короткозорий оптиміст, що не добачає, які засібні люди ся українська молодіж і зовсім прижмуриив очи на наше дійсне жите і його потреби.

Як би кому здавала ся моя гадка дивна, домагати ся катедр, а потім клопотати ся професорами, най прочитає в історії львівського університету, як системізовано польські катедри. Здобута рівнорядних катедр з українською викладовою мовою се буде сурогат українського університета.

Новий шкільний рік на університеті мусить почати ся під окликом: добудьмо собі належні нам права на університеті! Сим мусить почати ся наша праця над основаєм самостійного університету. Ми мусимо поставити сю справу перед академічним Сенатом і перед міністерством як найповажнійше і почати вже раз домагати ся з як найбільшою консеквенцією признаня нам наших прав і понехання вже раз того мачошиного трактованя і відмови належніх українській молодіжи прав. Того домагаєть ся від нас так само почуте власної народньої чести, як і почуте обовязку. Не можемо дозволити, щоби колись і під нашою адресою могли виходити закиди, що ми нічого не домагали ся і не розуміли нашого становиска на університеті.

С. ЛЮДКЕВИЧ.

ОСНОВА І ЗНАЧІНЕ СЪПІВНОСТІ В ПОЕЗИЯХ Т. ШЕВЧЕНКА. (Далі).

Шевченка звемо частійш усього поетом „народнім“ з огляду на те, що він є речником усього українського народу. Але при Шевченкови імя „народнього“ поета приймає часто ще своє спеціальне значіне: Шевченко є речником усього українського „простого“ народу, українського мужицтва. Так інтерпретує се імя прим. Костомаров, коли каже, що поезия Шевченка була „новою піснею народньою“, яку би міг засьпівати увесь укракраїнський „простий“ народ, що немов вибрав Шевченка съпівати замісьць його. В такім значіню гаворять про Шевченка і чужинці, прим. знаменитий критик Добролюбов: „Шевченко поет зовсім народний, такий, якого ми не вкажемо в нас. У нього ввесь круг його думок та почувань в усіх подробности відповідає у всім зміслові народнього життя“. Подібно Дашкевич, Пипін і иньші. Тількиж вони і ми звичайно відносимо те значіне Шевченка съвідомо лиш мабуть до змісту його поезий, та не знаю, чи ми зовсім съвідомі та чи ясно здаємо собі справу з того, що добра друга половина сього значіня поета лежить у формі його поезії. Річ ясна, що так, як український народ і перед Шевченком мав виразом своїх почувань та ідеалів свою богату съпівану поезию, — Шевченко, коли мав стати „зрозумілим речником усього „простого“ народу, мусів втягнути в свої поезії не тільки увесь зміст, а і усі елементи форми української народньої поезії. І справді, поезия Шевченка при всяких літера-

турних впливах, яким улягав поет, по змістови і формі осталась найблизшою, зросла в органічній звязи і є найкрасшим вицвітот української народньої поезії. Шевченко — „останній великий кобзар України“, в якому злилась, зіндивідуалізувалась і піднеслась до артистичної творчости уся колективна українська поезія — по змістови і по формі. Тількиж я в понятю форми поетичної не хочу розуміти лиш зверхні ритмічні схеми, а хотів-б брати її в значно ширшій значіно, так як понятє змісту і форми (особливож в поезії) не дасть ся ніяк точно розграничити, так як найдемо в поезії (а іменно ліричній) чинники (прим. поетичні образи і фігури), які з рівним правом можна віднести до змісту або до форми, залежно від точки зріня. Та як-раз тому нам ставити дефінітивно понятє форми в поезії Шевченка не легко і воно нам далі й саме собою прояснить ся; та поки-що, коли нам приходить ся говорити про основу сьпівности і мелодійности у формі Шевченка, мусимо зачати для вигоди і прозорости як-раз з сього найформальнішого боку: мусимо придивитись, які є схеми ритмічні в Шевченка.

Переглянувши повного „Кобзаря“ Шевченка, ми поперед усього бачимо, що поет звичайно особливож в довших поемах не видержує однородної форми, а часто перекидуєть ся з одної у другу. Та поминувши те, ми зчисляючи в сумішку усі схеми, бачимо, що яких 3/4 усього „Кобзаря“ займає форма коломийкова (8 + 6), подекуди також (8 + 5), (майже цілі Гайдамаки, Катерина, Наймичка, Невольник, Москалева криниця, Сон, Посланіє, майже вцілости усі баляди та багато дрібних думок та стихотворів). Побіч сього доволі багато місця (яку 1/5 або 1/6 частину усього) займає зовсім відмінна характером схема ямбічного диметру з перемінним мужеським і жіночим римом, та сама, якою писана Енеїда Котляревського (ціла Марія, переважно Царі, Неофіти, Петрусь, Сотник, Марина, в більшости думки, писані в неволі, і в иньших поемах спорадично.) Доволі часто подибуєть ся схема стиха 12-силябічного з перемінним каталектичним (11 силябічним), зложеного з чотирох амфібрахів (∪ ∩ ∪) з цезурою в середині: (6 + 6) + 6 + 5): [Причинна, I. ст. 22. (О Боже мій милий), Гайдамаки (початок, епілог, пісні: Ой Дніпре мій Дніпре! Гетьмани, гетьмани і т. д.), — та диметер трохайчний (8 + 8) початок поеми „Чернець“. (У Київі на Подолі, II. 116), „Хустина“ (I. 178.) виїмково каталектичний (8 + 7) (I. 177. початок поезії „Пустка“)]. Поминувши кілька імітацій форми народніх дум (як „Вибір гетьмана“, дума Петра в „Невольнику“ і ин.), ми бачимо в дрібнійших думках та піснях, будьто вплетених (в Гайдамаках I. 103, 117, 118, 136.) будьто окремих (Утоптала стежечку, Ой одна я, одна, якби мені мамо наместо і ин.), ми бачимо ще иньші або ріжно комбіновані схеми. Наводити їх тут і аналізувати не місце:

але зазначу те одно, що впрочім всякому буде легко провiрити, що усi вони як i висше наведенi схеми, дадуть ся вiднайти в цiлостi, будьто частинами у формi українських народних пiсень, — з одним властиво лиш виiмком¹⁾ ямбiчного диметру, що являеть ся пiд впливом лiтературним, захiдним. Колиж тепер ми-б хотiли вглянути трохи ближше i глибше у прикмети ритмики Шевченка, то менi мимоволi насуваєть одна, хоч не так може важка, та всеж цiкава та характерна kwestия, що до нинi подекуди становить злобу дня та справляе клопiт i образує чутя патрiотичнi горячих почитателiв „народнього поета“.

Тямлю добре, як ще в гiмназiї мої товаришi дискутували багато i завзято на ту тему, що в Шевченка не викiнчена форма; особливо не подобалась декому нестiйнiсть та змiнчивiсть ритмiчних схем у однiй поемi та нерiвнi або неповнi рими. Подiбнi замiтки, що в Шевченка „невироблена“ форма, чув я вiд Полякiв. Колиж бo недавно зробив менi один доволi широко (ще й до того музикально) образований Українець замiтку, що говорючи про форму поезиї Шевченка, я мабуть говорити-му про „недостачу форми“ в його поезиї. Закиди робленi форми Шевченковiї дадуть ся звести ось до яких трьох головних точок: 1) змiнчивiсть схем ритмiчних, якi поет нераз безпрограмно перемiшує в однiй поемi; 2) Незгода акцентiв граматичних з ритмiчними i нерiвнiсть силабiчна (подекуди); 3) неповнiсть кiнцевих римiв (прим. поле, — воля, плачу — бачить). З формального боку закиди тi опирають ся на фактах i їх мусимо прийняти. Возьмiм поки-що другий i третий на розвагу. Зi становиска ритмики стопово-акцентової, римованої, вони є навіть оправданi. I я не хочу боронити перед ними Шевченка в той спiсiб, як боронять його з чесним запалом деякi апологети, не хочу оправдувати неповности кiнцевих римiв тим, що прим. грецька поезия є зовсiм неримована, а нерiвностий акцентових том, що є форми поетичнi (як думи народнi i ин.), якi зовсiм не вляжуть ся правильними акцентами. Таке оправдане нагадує менi, як хтось своє засмолене лице оправдував тим, що мурина мають зовсiм чорне лице.

Неримована грецька поезия, як вiльна ритмика українських народних дум мають свої окреми прiнципи та є витворами sui generis i не можна їх формою пояснювати i оправдувати форми Шевченка, що проявляє явнi прикмети стопової та римованої поезиї. Але й таке оправдане має одно здорове зерно, бо нагадує, що не конче або не у всьому мусить ся, мiрити форму Шевченка такими мiрами, якi

¹⁾ Схема 12 силабiчного стику подибуєть ся в укр. народнiх баладах, але Шевченко вживає (пiд впливом лiтературним) перемiнно каталекси т. є перемiнно 12 i 11-силабiчного (мужеського i жiночого).

виробила римована, та стопово-акцентована поезія в західній Європі, та що коли мірене такими шаблонами не зовсім відповідає, не конче відси треба робити висновок, що в Шевченка „не достає“ форми; що в Шевченка можуть бути якісь свого роду ще інші шаблони та завязки, що складають ся на його поетичну „форму“. І ми далі побачимо, що вони справді в Шевченка є, і є доволі явно розвинені, та що ті, що говорять багато про недостачу форми, ритміки та римів в поезії Шевченка, ігнорують та не бачать зовсім сього, що для неї є може найхарактерніше, що вона основана на українській народній співаній поезії, не бачуть її співної основи.

Недокладність стопових акцентів виступає найяскравіше у Шевченка у формі коломийковій (8 + 6) та трохайчній (8 + 8). Є се форми майже типичні у українсько-народній поезії¹⁾.

У формі ямбічного триметру, т. є формі літературній, чужій українським народним пісням, ми бачимо цілковиту згоду акцентів граматичних з ритмічними²⁾.

Та при тім ми мусимо сконстатувати ще одну відворотну появу, і то експериментально. Всякий схоче признати, що при деклямації першої ліпшої строфи коломийкової Шевченка:

Задзвоніли в усї двіони
По всій Україні
Закричали Гайдамаки
Гине шляхта, гине!

або трохайчної:

У Києві на Подолі
Братерська наша воля
Без хóлопа і без пана
Сама собі у жупані і т. д.,

кождей, що має хоч трохи почуття музикальності, дослухаєть ся далеко більшої мелодійности та звучности, ніж у ямбічній формі Шевченка:

Буває, іноді старій
Не знає сам чо́го зрадіє і т. д.;

хоча тут акценти зовсім правильні. Але сей факт відповідає вповни сьому, що ми давнійше сказали про „співність“ поезії. Ми вже

¹⁾ Форма (8 + 8) домінує у піснях старих, лицарських, про полон татарський, (Щось ся в полі забігло) козацьких (Чорна ріла заорана), бурлацьких (Нема в світі так нікому) і ин. Замічу, що схема коломийкова в народній поезії ще не успіла виробити вповни правильних сталих стіп: іменно у другій половині (група 6) являють ся, або три трочей $\underline{\quad} \rightarrow \underline{\quad} \rightarrow \underline{\quad} \rightarrow$ або частійше 2 амфібрахи: $\underline{\quad} \underline{\quad} \rightarrow \underline{\quad} \underline{\quad}$.

²⁾ Майже повна згода акцентів панує, річ цікава, у 12-силлябічній амфібрахічній схемі (Ой Дніпре мій Дніпре), хоч вона народна.

знаємо, що невгоди акцентів в тексті українських народних пісень є як-раз условлені співністю, т. є. предестинацією тексту до співу, де вони лагодять ся. Поезія Шевченка складана не безпосередно зі співом, але усі прикмети „співності“ українських народних пісень перелились силою живого впливу на форми Шевченка, взоровані на народніх, в першій мірі отже і найяркїше на такі типи як коломийкова та трохайчна. Річ здаєть ся природна, що появи, які мають основу у співній ритміці співаної народної поезії, не можуть противорічити вражїню співності у самім тексті.

Тїлькиж, щоб мене дехто зле не схотїв зрозуміти. Я-ж не ставлю такого парадоксу, щоб невгода акцентів граматичних з ритмічними становила і робила при рецитації строф коломийкових та трохайчних вражїне співності; але мушу лиш рішучо запротестувати проти сьому, будьто би сея ритмічна невгодина перечила мольодїйности сих форм Шевченка, та будьто би ідеальна згода акцентів ритмічних з граматичними була конечним услївом мельодїйности поезії в загалї, а спеціально в Шевченка. Та ми ще мусимо завважити одно, що причинить ся до повного зрозуміня, чому як-раз в Шевченка нагинає акцентів граматичних до ритмічних або на відворот не робить при деклямації прикрого вражїня ¹⁾.

Тут передівсім мусимо узгляднити і сам характер акцентологїї в українській мові. Звісна річ, що в українській мові є акцент движимий (рука plus. рўки) противно, як прим. в польській, німецькій або латинській. Далі висказують ся деякі учені, що акцент в українській мові є більше тонїчний нїж динамічний, то є полягає більше на модуляції висоти голосу, нїж на рїзницї сили голосу. Я би підніс ще одну прикмету в акцентації української мови, з якою вяжуть ся і якою вчасти пояснюють ся обі попередні, та яка мабуть трохи уходить уваги. Українська мова проявляє певну рїзницю, певну скалю рїзних акцентів, чого не має прим. мова польська або латинська. Всякий схоче признати велику рїзницю в характері акцентів: гора а гори, тебе а без тебе, широкая (в укр. поезії звич. широкая) а широкїй; в одних грає ролю елемент часу, в других тїльки сила і висота голосу. Не місце тут аналізувати систематично ті рїзницї та відтїнки; те одно лиш тут скажу, що як движимість акцентів в українській мові є очевидно в тїсній звязи з рїзнородністю акцентів, так з другого боку обі ті появи (вони зближують дуже нашу мову до грецької) коріняють ся і є останками колишньої співності української мови та пояснюють ся сильним актуальним

¹⁾ Ми нераз нагинаємо при деклямації акценти ритмічні:

Думи мої, думи мої.

впливом української співаної поезії на модуляцію поетичної а за тим і буденної мови ¹⁾. Українська мова а іменно поетична до нині знаходиться в плавнім та теклім стані, та переливається у гнучких акцентах та плавних сполученях звуків ²⁾. Усі ті прикмети приспособляють українську мову до легкого пересування та нагинання акцентів в поезії, яке приміром в польській мові є з малими виїмками майже немислиме. Шевченко відтак по крайній мірі у формах, в яких почував живий вплив української співаної поезії, не взяв ся в багатьох случаях акцентами граматичними (хоча їх дуже легко міг вирівняти), бо його ухо і чує не відчувало потреби і не хотіло для них посвятивати деяких інших ефектів, що становлять як-раз чар співності сих форм, та на які зараз вкажемо.

Се є що-й-но негативна сторона kwestії мелодійности поезії Шевченка. В чім лежить тепер дефінітивна, позитивна прикмета мелодійности його поезій? Усі вони є будьто в повнім виді, будьто в завязках основані у прикметах співаної народньої, поезії які я згадував в иньшій місци.

І так льогічна прозорість, простота і симетрия, условлена строфічною будовою українських народних пісень, виступає принципіально у всіх формах Шевченка з виїмком одного ямбічного диметру: кождий стих ділить ся цезурою на дві рівні половини („півстихи“ в народній поезії), що становлять дві льогічні або синтактичні цілости. (В стиху коломийковім так ділять ся перші 8 силляб: *Думи мої, || думи мої; На що стали || на папері і т. д.* В трохайчнім диметрі: *У Києві || на Подолі; Туман туман || долиною; подібно у схемі (5+5): Сонце заходить, гори чорніють.* Стих 12-силлябічний представляє так само усе будову зложеною з льогічно круглих частин (6+6)+(6+5): *Гетьмани гетьмани, || якби то ви встали, Встали подивились || на той Чигирин і т. д.)* У цілім Кобзарі я найшов ледви кілька случаїв, де слово розділюєть ся до одного і до другого півстиха, та се лиш тоді, коли акценти граматичні згідні з ритмічними. Не згадую вже про різно комбіновані схеми деяких дрібних думок та пісень (Якби

¹⁾ Вкажу хочби на такі слова, як *Україна, дівчина, тихесенько* і т. д., які в українській поезії народній (і письменній) взагалі, та спеціально в Шевченка (у народніх формах) є акцентовані *Україна*, (у ямбічнім *Україна*), *дівчина, тихесенько* і т. д. Мені здаєть ся певним, що навіть пересунене акценту з тебе на до тебе має свою основу у вимогах ритміки трохайчної в українській народній поезії.

²⁾ Українська мова є повноголосна (дорога польськ. droga) і тим уникає збитих співзвуків, — натомість проявляє багатство самозвучних, особливож йотованих сполучень (подібно як мова Гомера): *моєі, тієі, тої, милий, маю* поетичні форми: широкая милая (польськ. *mat miła*), вокалізує в в у, і т. д.

мені мамо, |намісто), в яких отсі прикмети строфічної будови та логічної симетрії, надто впадають у вічі.

Та навіть у ямбічнім стиху ми бачимо декуди зовсім строфічну будову (Реве та стогне || Дніпр широкий), в якій видко не раз ще логічні півстихи.

Логічна прозорість і симетрія є лиш умовиною та фундаментальним підкладом, на якій здвигається чудова і майстерна, хоч свобідна структура та орнаментика співної ритміки Шевченка: є се величезна сила всяких звучних фраз та мелодійних ефектів, що з елементарною силою продирають ся та вистрілюють з кожного сливе вірша Шевченка. Взорована сей співний орнамент знов на народній співаній поезії, та між тим, коли там він є лиш в завязках та звязаний усе з мелодією, то в Шевченка очевидно абстрагований від мелодії та приспособлений до деклямації, де він становить сам про себе справжню мелодію. На логічній симетрії строфи полягає поперед усього звісний широко в українських народніх піснях строфічний паралелізм. В Шевченка він є на порядку деннім (особливож у формі коломийквій), та він в нього має незвичайно широке пристосоване та сповнює найрізнороднішу службу. Раз він являється в своїм звичайнім типічнім виді:

Зацвила в долині || червона калина,
Наче засьміялась || дівчина — дитина,

подібно: Вітер віє, || повіває, | по полю гуляє,
На могилі || Кобзар сидить | та на кобзі грає.
Ой три шляхи || широкі | до купи зійшли ся,
На чужину || з України | брати розійшли ся

або в значіно експлікативнім:

Доборолась Україна до самого краю:
Гірше ката свої діти її розпинають!

або як паралельне питає і відповідь (Ой чого ти почорніло...) або як паралельна антитеза:

Панували, || добували, | і славу і волю
Минуло ся, || остали ся | могили по полю!

або як контраст:

Бють пороги, || місяць сходить, | як і перше сходив:
Нема Січи! || пропав і той, | що всім верховодив!

і т. д. і т. д. приклади такі та ще иньші подибуємо десятками на кожній сливе сторінці „Кобзаря“.

Мелодійних ітерацій т. е. звучних повторень слів та фраз в Шевченка не дочислив би ся. Вони є деколи сплетені з паралелізмами: Було колись || на Україні ревіли гармати,
Було колись, || Запорожці вмiли панувати!

але впрочім являють ся самостійно з ріжними відмінами та відтінками, будьто симетрично в стиху або півстиху :

Ой Богдане || Богданочку
Вітре буйний, || вітре буйний!
Чигирине, || Чигирине!
Тонка тонка, || та висока і т. д.,

будьто переставлені:

В своїй хаті, || своя правда; в чужій хаті, || чужі люде; стогне земля, || стогне море; Од краю до краю; І богата я, і вродлива я; Чого мені тяжко, || чого мені нудно; Чи пити, чи їсти, || чи спатоньки кочеш; Минають дні, || минають ночі, минає літо... і т. д.,

будьто навязуючи стихи або строфи:

Ой не петь ся горілочка, не пють ся й меди (II 144)
Мабуть я її на віки, на віки покинув (II 29)
Зажурились чумаченьки, тяжко зажурились.
Засьпівали козаченьки пісню тії ночі,
Тії ночі кривавої... (I 49)

Які ріжнородні та нераз прямо кольосальні, не чувані ніде ефекти уміє Шевченко видобути з майстерно скомбінованих ітерацій нехай послужать крім молитви козаків з Гамалії (Ой нема нема ні вітру ні хвилі) ще сих кілька строф:

Оттут з муштри виглядала, оттут розмовляла,
А там, а там... сину, сину! тай не доказала. (I 60)
Гомоніла Україна, довго гомоніла;
Довго-довго кров степами текла, червоніла,
Текла-текла та висухла; степи зеленіють і т. д.

Питають ся у буйного:

„Де наші панують?
Де панують || бенкетують? | де ви забарились
Верніте ся! || дивіте ся: | жита похилились,
Де пасли ся || ваші коні, | де тирса шуміла,
Де кров Ляха || Татарина | морем червоніла...
Верніте ся!“ „Не вернуть ся!“...
Заграло, сказало сине море:
Не вернуть ся! на віки пропали!“
Правда море, правда сине: такая їх доля!
Не вернуть ся сподівані не вернетъ ся воля,
Не вернетъ ся козаччина, не встануть Гетьмани
Не покрийють України червоні жупани.

Порівнай сюди початок поеми чернець: („У Києві на Подолі“).

Се не сама поезія а правдива поезія з музикою. Та отся музика поезій Шевченка не лежить у самих ітераціях, а ще в чомусь

більше, що мені здаєть ся мати найбільшу вагу та що мабуть зовсім уходить уваги.

З ітераціями як найтісніше в'яжуть ся в поезії Шевченка побічні алітерації (рими) слів та фраз. Самі-ж ітерації (тих самих слів) не становлять для вражіння слуху нічо иньше як рим. Та уже й в останньому прикладі поезії Шевченка ми бачимо крім властивих тотожних ітерацій кілька виразних римів в середині вірша (Верніте ся : дивіте ся ; де панують, бенкетують? Заграло, сказало сине море), через ставлена побіч себе рівно або подібно звучних груп. Щоб набратись докладного виображіння про многоту та значіне отсих всякого рода римів, алітерацій та відтінкових консонансів в Шевченка, треба-б перечитати та проаналізувати усього Кобзаря, вслужуючись уважно в кожду строфку ; ми мусимо знов вдоволитись лиш певною можливою скількістю різнородних прикладів.

Поминаю вже те, що в Шевченка в коломийковій формі римують ся не лиш групи : 6 з 6 а дуже часто і 8 з 6 (ніколи 8 з 8.)¹⁾, а вкажу многоту примірів, де в групі 8 римують ся половини : 4 з 4.

Сонце гріє || вітер віє | на степу козачім ;
Нехай злидні || живуть тридні, | я їх заховаю ;
А я плачу, || літа трачу, | його виглядаю.
Панували, || добували, | і славу і волю
Та про волю || нишком в полю | з вітрами говорять
А внук косу || несе в росу, | за ними сьпіває.²⁾

Декуди цілі строфки так римовані :

Стан ви сокий, || лист широкий ; | на що зеленіє
Кругом поле, || як те море | широке, синіє ;
Слава не поляже !
Не поляже, || а розкаже, | що діялось в сьвітї,
Чия правда, || чия кдивда, | і чий ми діти !

Такі консонанси, більше або менше повні, має сливе кожда коломийкова строфка в Шевченка.

Рідше римують ся у них половини групи 6 :

Мандрували гайдамаки лісами, ярами (I 130) ;
(Подібно : сказали, і сталось ; а дівчина гине і муки за муки і т. д.)
Подібно римують ся половини иньших схем ; трохаїчної (8+8) :
Ох плахточка черваточка (I 73) Рано в ранці, новобранці, А за ними,
молодими (I. 177) і т. д. ; 6, силябічного (2 амфібрахи : $\overset{\vee}{\text{L}}\overset{\vee}{\text{L}} | \overset{\vee}{\text{L}}\overset{\vee}{\text{L}}$) :
дівчина-дитина, тихою ходю (II. 40), анапестичної ($\overset{\vee}{\text{L}}\overset{\vee}{\text{L}} | \overset{\vee}{\text{L}}\overset{\vee}{\text{L}}$) : Не
кричи, й не проси, і мене не мине (II. 5) 12-ти силябічної : Все йде

¹⁾ Прим. : Вітер віє, повіває, по полю гуляє : або : По діброві вітер віє гуляє по полю край дороги гне тополлю до самого долу., і т. д.

²⁾ Порівняй народне : А учера, із вечера, — Ой йшли Лахи на три шляхи і ин.

все минає, і краю не має; Єсть у мене діти, та де їх подіти (І. 87) і т. д. У послідньому також частенько четвертини творять нечаяно рими: Сумує, воркує || білим сьвітом нудить. Літає, шукає, || дума, заблудив і ин.

Побіч отсих кінцевих римів в Шевченка виступають в величезнім багатстві алітерації звукових груп на початку або в середині слів. Про них нехай засьвідчать кілька наглядних прикладів :

Закувала зазуденька в зеленому гаї (II. 43);

Все сумує, тільки слава сонцем засіяла (I. 34.)

Задзвонили в усі дзвони по всій Україні;

Закричали гайдамаки : гине шляхта гине!

Горить Сьміла, Сьмілянщина, кровю підливає

Горить Кюрсунь, горить Канів, Чигирин, Черкаси (I. 124)

Сюди треба віднести отсю безліч звучних шаблонних фраз в Шевченка (в часті звисних в українській народній поезії): **моя мила, мій милий (чорнобривий), вітер віє повіває, за вольною волю, в неволі вольним, (коси) плести-розплітати, край дороги, кров морем червоніла, Дніпр широкий до-долу, по полю, явір та ялину, біле тіло, замучені руки і т. д.**

Підносить ся, що в Шевченка нераз не має повних кінцевих римів. Так, справді вони нераз не повні, бо вони сходять супроти величезної сили побічних римів та консонансів нераз зовсім на другорядне значіне. У поезії несьпівній, складаній виключно по правилам стоповим, в якій уся вага риму спочиває та ограничуєть ся на предестиновані до сього кінці стихів, у неї повність римів є конечним услівем вдоволяючого естетичного почуття. Але в поезії Шевченка, типово сьпівній, в якій ритми та рими є безпосереднім відблиском всякого і найдрібнішого порушення душі поета, в якій вухо раз враз ловить звучні ритмічні і римові ефекти, що не стриманим потоком, з елементарною силою розливають ся в кождім стиху, в такій поезії кінцеві рими нераз прямо забувають ся.

Я вкажу на деякі аналогії у поезії иньших літератур, іменно на ліричні сьпівні поезії таких майстрів „піснї“, як Гейне або Гете. У Гейного римуєть ся в піснях усе лиш 2. і 4. стих зі собою; до того у обох поетів стемі ритмічні є подекуди немов умисно вільні та нерівні, прим. Гейне: Du bist, wie eine Blume, So hold, so schön, so rein; і т. д. (7+6) а далі: Mir ist, als ob ich, die Hände Aufs Haupt dir legen sollt' (8+6). В такій, самій схемі Гейного («Lorelei»): Ich weiss nicht, was soll es bedeuten, Dass ich so traurig bin (9+6) а побіч сього: Die Luft ist kühl und es dunkelt Und ruhig fließt der Rhein (8+6). (Нерівности ті дуже легко вирівняють ся в мелодії).

Подібно, а навіть ще більше довільно та свobodно змінює та модифікує Гете засадничу схему, поезії „Erlkönig“. Але за те ми в сих поетів бачимо логічну симетрію, та своєрідні мелодійні ефекти, ітерації, алітерації: *So hold, so schön, so rein; Meine Mutter hat mauch Gùlden Gewand*, і т. д.)

Лиш в схолястично кованих поезіях XVI. в. усі ритмічні або римові недокладности вилізають мов шило з мішка та вражають наше почуте форми як щось нездарного та недоладного. Та зовсім иньша річ в поезії Шевченка, де вони лежать глибоко закриті та знівельовані під живими хвилями мелодійних нюансів. Та коли ми ще серед них силкуємося віднайти неповні кінцеві рими або нерівности акцентів, то у тім я бачу лиш певного роду атрофію живого, безпосереднього почування форми та вплив „формальної“ схолястичної рафінерії, з якою деколи трактується поетичну форму. Та я зовсім не маю претенсії, щоб отсим моім оглядом сьпівних прикмет поезії Шевченка сугґестіонувати комусь почуване для краси поетичної форми Шевченка, коли хто „так не має“, та боюся, щоб через таке подробичне розкавалковане сьпівности Шевченка ми якраз не стратили почування краси його форми. Візьмім краще, перечитаймо отсей уступ на перших сторінках Кобзаря:

За карії оченята, за чорні брови
Серце рвало ся, сьміялось, виливало мову
Виливало, як уміло: За темні ночі,
За вишневий сад зелений, за ласки дівочі;
За степи, та за могили, що на Україні,
Серце мліло, не хотіло сьпівать на чужині,
Не хотіло в степу, в лісі козацьку громаду
З булавами, з бунчуками збірать на пораду...
Нехай душі козацькі в Україні вітають!
Там широко, там весело, од краю до краю
Як та воля, що минулась, Дніпр широкий, море і т. д.

Може найдеться хто, що і у сьому уступі місто чудової мелодійности, що уся дрозжить та мінить ся дугою ритмічних та римових відтінків, буде почувати тільки неповноту кінцевих римів та нагинане акцентів; та мені здається, що колиб його Шевченко хотів вповні вдоволити, то мусів би хйба зовсім зрезигнувати з усеї мелодійности своїх поезій та ще з чогось важнішого. Форма Шевченка в більшости, сказати можна, ще не зовсім докладно здифференціована у стоповій ритміці тексту, ані не має ще зовсім сталих предестинованих римів: вона є сьпівної, народньої основи, вільна, свobodна, „як та воля, що минулась“, що переливається у буйнім ритмі та багатстві невязаних римів. У тім і лежить увесь чар мело-

дійности форми Шевченка; тим і форма Шевченка в „народня“, в якій лиш одиноко міг поет висьпівати свою „нову, народню пісню“; та про значіне усіх сих прикмет форми Шевченка ми приневолені поговорити уже другим разом, та при тім узгляднити ще деякі давнійше накинені питання, що ждуть відповіди.

(Конець буде.)

ТЕОФІЛЬ МЕЛЕНЬ.

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК.

Я чув колись, в моїх дитинячих роках, дивну казку. Казку про малого хлопця, що зайшов був раз в глибокі, підземні печери, темні і понурі як глухий вихор осінний. На стінах печери висіли поприбивані цвяхами закрівавлені трупи людські, роздавлені голови і руки лежали розкинені на землі, а темна, перегнила кров плюско-тіла тихо під ногами. Хлопчина розглядав ся довкола себе зачудованими, наляканими очима, — він тужив за ясним, сонішним днем і за материною любовю... Втім побачив далеко в глибині печери бліде сьвітло, що з трудом продирало ся крізь важку пітьму. Він пішов в напрямі блідих, непевних промінів — а чим ближше приходив, тим сьвітло ставало яснійше. Вкінці побачив зовсім виразно, гарну сьвітляну веселку, що простягла ся широкою дугою на склепіню печери. Деся крізь укритий отвір падало сонішне проміне до нутра печери і заломлювало ся в безчисленних людських сльозах, що важкою мракою наповнювали весь простір... Хлопчина задержав ся і дивив ся радісно на пишноцьвітну веселку. Він забув страшний вид, який його перед хвилию так мучив — не думав вже про людські трупи, прибиті цвяхами до чорних стін печери, не думав про роздавлені голови і руки. Сьвітло сонішного дня збудило радість і надію в його душі...

Так оповідали мені, коли я був ще малою дитиною — і так я розумію Стефаника... Бо там, — в країні його творчости розстелило ся чорними скибами поле рівне, далеке, під сонцем спечене. Воно води просить, дροжить і усіяке зіле до себе клонить, аби з него води напити ся. Мужик оре на ниві і руками чепіг не може

вдержати, бо палить его спрагнота у горлі. Руки від чепіг відпадають, а він падає на ниву, а вона его на вуголь спалює... „І не раз тай не два я на поли без води погибав“, каже вмираючий мужик — „у Бога все записано!“ — Перед малою хатою сидить на приспі п'яний мужик і держить в руці сину книжечку службу. Він пропив все своє майно, вкінці продав також хату і мусить тепер іти в світ шукати служби. Але йому так жалко покидати рідну хату і село рідне, де тільки літ прожив, — він прощає ся з хатою, з кожною її частиною, з вуглом кожним, — і йому здаєть ся, що по шибах вікон спливають рісні сльози. То хата плаче з жалю за ним. — Молодий рекрут покидає своїх родичів, своїх братів і знайомих, покидає рідне село, іде до войска, — і там в далекім, незнамі, великім місті гине як самовбійник. І от він лежить у трупарни на білій плиті мармуровій, а нещасливий, старий батько цілує скостенілі ноги сина і бе сивою головою об твердий мармор. Горячі сльози падають на трупа і на зимну плиту. Батько плачучи, убірає сина на смерть, у біленьку мережану сорочку, у поясиваний та в капелюх з павами его убрав, писану тайстру поклав під голови, в головах поклав сьвічку, аби горіла за страчену душу. Такий годен та гарний парубок у павах лежав на студеній, мармуровій плиті та гейби усьміхав ся до свого тата. — Широкою дорогою, між двома рядами білих хат і цвитучих садів іде поволи тяжкий віз. Мужик везе хору доньку до лікара. Вже стратив на ню майже все майно, платив знахорам і бабам, але надармо. Тепер кличе злий до доньки: „А ти, розпаднице, памньитай, шо як я гроші задурно по дохторях розсію, тай ти амінь зроблю!“ Дівчина заходила ся від плачу і кашлю. Тоді батько почав її успокоювати, витягнув з пазуки яблуко тай якось несєміло подав донці; ніколи він ще не давав їй ніяких ласощів. — Мужик топить в ріці свою дитину, — бо нужда приневолює його до сего. Але він робить се з жалем і безнадійним смутком в душі. Другу дівчину лишає на її горячі прозьби при житю. І тепер ще дбає про ню, проводить її до села, показує хату, де може переночувати; наймила ся потім дитину бавити; за те дадуть їй їсти. З якоюсь ніжною, трогоючою любовю він дає дівчинці до рук бучок, щоби мала чим перед псами оборонити ся, а сам іде до міста „мельдувати ся“. — В малій мужицькій хаті лежить на постели смертельно хора жінка. Мужик пішов в поле до роботи, а малі діти лишили ся самі в дома з хорою мамою. Найменша дитина лежить в колисці і плаче, а найстарший шестилітний хлопець старає ся її успокоїти. „Співай дитині, най не плаче“, — каже мати. Хлопець колише дитину, а співати не вмів. Тоді мати обтирає долонею сухі губи і зачинає співати. У слабім, уриванім голосі виливає ся її душа і потихоньки

спадає межі діти і цілує їх по головах. Слова тихі, невиразні говорять, що кленові листочки розвіяли ся по пустім полю і ніхто їх позбирати не годен і ніколи вони не зазеленіють. Пісня намагає ся вийти з хати і полетіти в пусте поле за листочками...

Отсе проба змісту деяких оповідань Стефаніка. Щира душа мужицька, пригноблена страшною, неумолимою нуждою, неначе безглядною судьбою, душа приневолена тою жаждою, що є найвірнішим, невідступним товаришом мужика, що вдирає ся силоміць навіть до немногих веселіших, свободних хвилин його життя і лишає на кождім моменті тихої надії своє важке, нічим незатерте пятно, — та проста, сердечна, пригноблена недолею душа мужицька — то сама внутрішня, глибока суть творчости Василя Стефаніка. Перше і найважніше місце в його творах займають прояви психічного життя мужиків, найбільше значіне мають для нього почування мужицької душі. Та душа скована важкими кайданами болю і зневіри, але вона прецінь яснїє часом промінями глибокого, благородного чувства, вона горить вогнем могутньої любови, тим внутрішнім, укритим вогнем, що хвилями запалахкотить, вирине ярким полум'ям з серця налитого гіркими сльозами.

Коли читаємо поеми Стефаніка, то перед нашими очима пересуває ся ціла трагедія мужицького життя. Біль, туга, розпука, резиґнація, — та страшна, трогаюча до глибини музика нервів хлопських, потім та п'яна, безнадійна рішучість, з якою хлоп поповняє найбільший злочин, або зрезигнований продає майно і їде далеко за море, їде без надії на лучшу долю. Але серед того понурого голосу зойків і плачу прогомонюють часом також веселі оклики правдивої радости і чарівні, тихі, несмілі, то знова могучі і бурливі звуки горячої любови родичів для дітей. І як-раз ті шляхотні, щирі почування мужика, ті прояви простої, але в своїй простоті і силі чистої любови і сталого, непохитного привязання до дорогих людей і предметів, — все то є причиною, що оповідання Стефаніка роблять на нас вражінє гордої, свідомої себе певности і сили. Се немов яснї промінї сонця, що продирають ся крізь темні, густі хмари і огортають нас своїм дивним, таємним чаром. Наші серця наповнюють ся надією і тривкою вірою в те, що ті світляні промінї можуть заясніти колись повною силою свого блиску... Можуть заясніти — і заясніють!

Стефанік звернув ся цілим своїм талантом, цілою силою поетичної творчости до життя українського хлопа-мужика — і як-раз завдяки сему його твори мусять зайняти визначне місце в нашій літературі. Українська література — се передівсім мужицька література. І наколи вона коли небудь відограє якусь важнішу ролю

в загально-європейським письменстві, то стане ся се лишень завдяки тим знаменитим творам, яких суть становить жите робучого народу, жите мужиків. А тоді оповідання-поєми Василя Стефаніка на рівні з иньшими творами нашої літератури сповнять свою високу загально культурну задачу, бо покажуть широкому загалови нове, незнане йому доси багатство почувань.

Стефанік порозумів добре сю велику вагу мужицького елементу для української літератури і умів з богатих, заклятих скарбів хлопської душі добути такі чудові перли почувань і шляхотних поривів, умів глибоко на дні темної челюсти життя хлопа найти прояви такої могутньої любови, а притім зобразив то жите так вірно і реально, що кождий хто читає його твори, мусить повірити в живу, елементарну силу почувань українського народу. І Стефанік, що так недавно зачав свою літературну діяльність, став уже справдішнім поетом мужицької душі. Він, як син мужиків, пішов в жите з дорогими споминами тих хвиль, які прожив при своїх родичах, серед простого народу. Він виніс з селянської хати любов до того народу, і нераз потім, коли стрічав на собі в житю сотки гордих поглядів людських, вертав думкою до родинного села, до товариша своїх давних, дитинних забав. Він тоді повтаряв з якимсь ніжним чутем народню сьпіванку, яку йому мама колись сьпівала:

„Ой не коси бузьку сїна,
Бо ся зросиш по колїна;
Та най тота чайка косить,
Що на бакир шапку носить“.

Від тих особистих, родинних споминів переходив може думкою до ширшого життя мужиків, яке в молодечих літах плило, пересувало ся перед його очима в найріжнїйших проявах і його щира любов обнімала чимраз ширші круги людей, аж полила ся сильним, звінким гомоном пієні про зневолену, богату душу робучого народу. Про творчість Василя Стефаніка, про таємний чар і силу його оповідань можна сказати те, що сказав про себе знаменитий швайцарський поет. Дорога мого життя і моєї поетичної творчости, — каже поет — се широкий, битий гостинець. Ходять по нїм товпи людей, їздять вози і збивають темні хмари пороху, а від часу до часу сяде на нїм птиця, підїме з поміж каміня і пороху гарне, здорове зерно збіжжа і полетить з ним ген — високо до блакитного зводу неба.

НАШІ ПРОФЕСОРИ.

Минув уже так часто й гарно описуваний поетами, витаний з западом та новими надіями витаний, такий романтичний початок шкільного року?

Пересунулись та зійшли нам із очей звязані із ним сі хороші живі сцени, що розгрівають ся рік-річно по студентським квартирам та серед шкільних мурів. Вони вже й забулись за новими вражіннями — та не усі забулись. Є між ними такі—хоч і не веселі й не гарні — що не сьміють так скоро йти в непамять.

Чи тямите їх? Чи може вже й забули про сі так повсюдні у нас образці:

Від гімназії до гімназії мандрують молоді наші товариші, зажурені, сумні, у розпуці. Іноді без сотика при душі вони стукають до дверей п. директора, йдуть до порога о. катехита, від професора до професора ходять просити великої ласки: дозволу учити ся, можности покінчити школи. І звичайно відходять ні з чим, ідуть на дальшу невеселу мандрівку у другі міста, у другі гімназії, де певно скажуть їм знова: тугки „таких як ти нам не треба“ і т. д.

А хтож вони?

Се прогнанці-ученики, що їм довелось досьвідчити на власній шкїрі благодать системи та більше ще педагогічного запалу п. п. професорів. Їх злочин се „полїтика“! За сею „полїтику“, що називається на сьвідоцтві „nieodpowiednem zachowaniem się w szkole i poza szkołą“ розломила шкільна справедливість над їх головами білу тростину свою засуду, клеймуючи їх на дальшу шкільну карієру великим пятном злочинців.

Сих вигнанців, що їм в імя педагогії віднято сьвітло науки, перед якими зачинено ключі шкільного знаня, з року на рік стає більше — а усі знаки на шкільнім овиді показують, що число їх росте-ме і на далі. І щож є таке прогнане? Є у кожної майже суспільности — і певно що були у кождім часі розвою людства — інституції, про які ледви міг би хто сказати, що вони мають розумну рацию та ціль істнованя. Коли чим удержують ся вони, то не якимись розумними аргументами, не потребою, а виключно лишень через те, що ніхто не подивить ся на них критично, не запитає, по що вони, на що та кому служать, або не сьміє сього питаня в голос сказати.

І так продовжають вони далі своє істноване — нікому непотрібні, іноді і дуже шкідливі — та безпечні через людську темноту та слїпий безкритичний консерватизм. Бо звичайно є се пережитки старих часів, памятки старих, правдивих або видуманих потреб, давно змінених поглядів та вірувань.

Одною з найбільше поганих, найбільше дурних, найменше відповідних нинішному часови і вимогам нинішньої теоретичної думки, є інституція, що передусім у галицькій педагогії так дуже перворядне займає місце. Се одна з перших, бо головна з поміж кар нашої шкільної системи, кара прогнання зі школи.

Що день документує вона своє істноване новими жертвами, що на основі не знати якої педагогічної системи мусять нечаяно бодай змінювати школу, до якої привикли, коли не кидати її на все.

Се дієть ся у нас найчастійше, майже усе по одному, одностайному способі. Звичайна собі штука на три акти: перший акт — се вина, другий — строге слідство, третій кара.

Вина се звичайно заборонена книжка або підгляджена яким професором нехайби найневинніша розмова з яким „небезпечним чоловіком“, соціялістом чи радикалом.

Знаємо приміром такий случай, що коли прогнаний зі школи ученик допитував за причиною так строгої кари, один з професорів сказав йому довірочно, що причиною прогнання була приязнь, яка будім-то лучила прогнаного з одним із соціялістичних діячів. Показало ся, що ціла ся приязнь, се була одним одинока розмова, яку на нещастє ученика підглянув хтось з професорів.

Сей перший акт, се впрочім річ найменше важна — се лиш спосіб завязати дальшу акцію, що залежить від талану, зручності та рутини аранжера.

Другий акт є зате найбільш цікавий, найбільш різнородний та найбільше дає нагоди показати геніяльність головних діячів. Тутки пересунула-б ся (коли не відбував ся він за спущеною занавісою) перед очима твоїми ціла різнородність типів, ціле багатство помислів, ціла винахідчість та фантазія принагідних авторів.

С к о н ф і с к о в а н о .

А далі іде третій, остатний акт — прогнанє. Як воно виглядає, як безмилосердно не по людському переводить ся воно часто в практиці галицьких середних шкіл, над сим не будемо тутки розводились. Про „педагогічне“ знова значіне сеї кари, про її безглузність, неконсеквенцію та суперечність з найсмирнійшими навіть бажаннями, які треба конче ставити до школи, ми говорили уже раз основно та супокійно у „Молодій Україні“,

С к о н ф і с к о в а н о .

С к о н ф і с к о в а н о .

Та се спинюване чисельного зросту інтелігенції, се не є ще усі наслідки шкільних прогонів. Вони мають ще своє друге, не менше погубне значіне через свій моральний вплив на прогнаних та їх товаришів.

Для безпосередньо потерпівшого ученика прогнанє, се дуже часто хвиля рішучої зміни цілої його психології, вдачі його характера. Вплив сеї кари на прогнаного, хоч і дуже різнородно проявляє ся, відповідно до вроджених наклонів, лишаєть ся усе на молодій його душі глибокою борсздою, якої дуже довго, а часто ніколи не може затерти жите.

Ми не станемо тутки наводити усіх можливих проявів сего впливу; вони надто різнородні, надто змінчиві, щоб можна їх зобразити не попадаючи у казуїстику. Та всеж таки ми мусимо піднести хоч се, що вляжеть ся із прогнанєм стало та одностайно, та є його конечним — бодай серед наших відносин — наслідком.

Отож прогнанє будить усе, майже без виімку, так у прогнаного як у других його товаришів почутє тяжкої, незаслуженої кривди— якою вона і є. І сеєя велика кривда — се для учеників один із перших більших житевих досьвідів, отсе одно із перших силь-

нійших дуже часто вражінь, які він відбирає від світа, які забирає з собою на довгу житеву вандрівку. З почутем сеї кривди лучить ся і друге ще погубнійше. Се почута немочи, переконане, що нема ніде средства від сеї кривди оборонитись, що нема средства усунути її.

Гірке розчарованє, жаль до світа, недовіре до людей, — ось що виносить він зі школи, у якій неодному приходиться лишати і святий вогонь молодого запалу і віру в людей і усе, що було красою його молодї душі.

Усе те зовсім зрозуміле, бо й воно природна психологічна проява. Та хоч ніхто його не заперечує, то ніхто про се не говорить.

А чейже воно не повинно бути зовсім неінтересне ані для педагогів, ані для прочої суспільности.

А далі, те саме почуванє кривди, переконанє, що вимірена кара є нічим иньшим як лишень проявом безсильної мести зі сторони людей, котрі не уміли помиритись із тими своїми розумними аргументами та моральною перевагою — робить дуже часто із прогнанців якихсь справжніх „надлюдей“, зарозумілих на свою мудрість та значіна. І се прямий наслідок сего твореня „мучеників“, яких на велику скалю фабрикуєть ся по наших школам. І се зовсім природний, майже конечний наслідок прогонів і подивляти лишень треба товаришів, що зуміли від нього зберегти ся.

Що не зберегли ся усі, се знає добре кожний, кому приходилось жити серед нашої головно академічної молодїжи. Він певно знає сей тип людей до пересадки амбітних, нещасливих, замкнених у собі, нетерпимих у зносінах з товаришами, що з висока дивлять ся на окруженє, яке буцїм-то кривдить їх недоцінюванем. Є се дуже часто і дуже спосібні і палкі і гарні люде, що могли-б бути перворядними силами, колиб не се, що тяжкі пригоди перед матурою, пригоди, у яких вони були пасивними героями, кинули їм почутя великості у душі і збавили їх як не зовсім то бодай у великій мірі їхнього суспільного інстинкту та суспільної вартості.

Та чим є прогнанє ученика для самих учителів? Педагогічним средством? Сього хіба ніхто не скаже. Се що найбільше то лишень капітуляція педагогії, явне признанє, що педагогія сама чи заступники її є надто слабі — або радше безсильні, щоб мочи далі виховувати злу, отже таку, що вихованя найбільше потребує, одиницю.

За те воно є дуже часто нагодою, при якій спосіб думаня, політичні переконаня, лояльність учителя можна пізнати. Се має місце при квінтесенції усіх, при прогонах за „полїтику“.

Та скінчим уже зі значінем прогонів. Хочби як думати над тим, хочби як хотїти знайти щось на їх оправданє, ледви чи менї се могло-б повестись, ледви можна-б захитати погляд, який л по-йно ви-

сказав, що вони один з найпоганіших боків нашого шкільництва. Як я сказав, практикують ся вони на велику скалю. І коли правдиві слова Мілля, що услівем поступу суспільности є ліпші чим її закони одиниці, то галицькі педагоґи, які з таким запалом приміняють при кожній нагоді найпоганішу із законних інституцій, можуть захитати усею віру в можливість поступу на сім полі.

Ми не наводимо поки-що фактів, не називаємо людей, які може й несвідомо приложили до них свої руки, не розпочинаємо поки-що боротьби з одиницями, якої поки-що не бажаємо.

Та проте ми знаємо сих фактів багато. Знаємо гімназію, де за один піврік прогнано понад 20 учеників, другу, де в одній класі також за один піврік дістало 10 учеників „consilium abeundi“. Пригадуємо впрочм дописі з Тернополя у 4, 5. і 6. та статистику із Бучача у 5. та 6. числі „Молодої України“.

Із них самих ясно, що перш усього наша суспільність терпить від прогонів чимало. І факт сей вона збувала досі мовчки, хоч се страшна язва для її життя. Суспільність мовчить і досі. Може тому, що вона має иньші більш займаючі та живіще доторкаючі її теми до дискусії? Може! — та може і иньша трохи є ще причина сеї мовчанки. Та коли мовчить про се загал „політикуючих“ та „патріотствующих“, то се сумне та бодай в частині зрозуміле, можна старать ся бодай виправдати сю мовчанку „обставинами“ та усім, чого уживаєть ся звичайно у нас на оправдане нашої публичної індоленції.

Алеж є у нас ціла кляса людей, якої окремим великим обовязком, забрати голос у справі, про яку говоримо. Се наші професори середніх шкіль.

Зате поодинокі члени нашого суспільства, наші патріотичні професори не відносять ся байдуже до описаних фактів. Ні! Вони беруть у вимірі сеї страшної справедливости дуже живу, дуже діяльну участь, хоч і не таку, як можнаб, від них вимагати.

По гімназіям Галичини існує ціла валка професорів — Русинів, що, здаєть ся, головним своїм педагоґічним завданем поставили собі перечищувати гімназії від учеників. Ціла лють їхньої роботи звертаєть ся у східній Галичині у першій мірі против учеників — Українців. Між ними відгравають професори „Русини“ зовсім неважну роль.

Нема майже случаю прогнання — Українця; де котрий із сих панів не був би судиею чи прокуратором, чи — коли він смирніший та „не для слави“ хоче працювати — бодай шпігуном та доносчиком.

Се страшна правда, звісна аж надто добре усім інтересованим, хоч і чужа досі нашій публичній опінії. Отсе „наші“ професори! Чи усі? Певна річ, що ні, нехай що далеко не усі — але є їх бо-

гато, але є вони у кожній майже гімназії і досі безкарно розвивають свою погану, погубну, підлу діяльність.

Вони встигли навіть до нині розділити ся на поодинокі родичи групи, що разом становлять одну валку, яка під одним стягом йде, хоч може й різними дорогами, та щораз сходить ся у своїй шляхотній та гуманній роботі.

Знаємо головні типи сих людей.

Перший тип, се свідомі, цинічні інквізитори, уроджені вже для своєї місії, що сповнюють її „сop amoге“ з цілим замилованем, запалом та іноді знавством. Для них є інквізиція цілю сама про себе. Вони віддають ся їй як штуці — для самої штуки, шукають у ній вдоволення своїм високим інстинктам, заспокоєня своїм задушевним потребам.

Вони певно не змінять своєї педагогічної системи.

Другий тип недалеко відскочив від першого. Тутки належать інквізитори для кар'єри, що уважають своє ремесло лиш як средство, що має їх до вести до иньшої красної мети—нехай що по зломаних егістенціях, поручених їх опіці учеників. Із першими згідні вони в сїм, що одні і другі ділають свідомо, бачучи яєно погань (коли се слово для них у моральнім своїм значію зрозуміле) своєї роботи.

Обом сим типам припадає львина частина заслуг при усіх гімназіяльних інквізиціях. Вони є передові люди у цілій гарній компанії — і як такі не є на щасте надто численні. За те вони уміють надолжити свою малу скількість своєю енергією, рухливістю та неперемінністю у средствах, що можуть довести їх до ціли.

Сі средства дуже розмаїті. Почавши від звичайної провокації (се средство доволі ще невинне) знають вони і шпігунство, і намовлене або приневолене товариша зраджувати товаришів, і неточне або зовсім неправдиве писане протокола, і обцянку неробити ужитку з евентуальних зізнань підозрілого, якої не думаєть ся додержати, і багато ще иньших гарних штукочок.

Цікавих відсилаємо до давнійших чисел нашої часописи, де мимохїть зібралось досі у дописах немало цікавого материялу. Не сумніваємось, що і в будуччині будемо мусїли подавати нові сего рода сумні образці.

Героями у них не лишень люде перших двох типів. Аж надто часто є ними інквізитори третого, не менше симпатичного типу.

Се є рівно як перші мало численні інквізитори-фанатики. Звичайно дотепер були ними професори кацапи, та останніми часами є деякі вигляди на те, що сей тип збільшить ся новими набутками з рядів наших гр.-кат. Єзуїтів, що показують нездоровий але сильний апетит на наші середні школи. Сей тип стараєть ся звичайно при помочі інквізиції та усім, що по інквізиції слїдує, вигнати з уче-

ників якогось чорта. Звичайно є се радикалізм, соціалізм та атеїзм, і за то виганяють звичайно ученика зі школи.

Усі три типи наших професорів се провідники сеї армії, що переводить в жите шкільну систему, що надають напрям виховавчій діяльності, яка так сумні овочі видала вже досі, та й далі видає.

Вони через своє умове свояцтво подають одноцільність веденій собою акції, воно їм завдячує свою ширшу, страшну силу, з якою зайняли увесь майже край, обхопили мало що не усі гімназії.

Як сказано, сих людей є зглядно мало, вони становлять відносно малий процент усіх професорів, та всеж таки їх досить, щоб робота не спинювалась, а ішла своїм повним ходом, яким так і іде нині. Вони впрочім не є самі: їм у кожній пригоді подають братню долону усі інквізитори братньої народности, що несуть культуру на варварський схід — а над ними розпростерлись опікунчі крила усіх шкільних та нешкільних властей, від низьких до високих і найвиших.

І тому вони гуляють безпечні: у братніх обіймах „Поляки і Русини“, що знайшли собі одно поле до згідної роботи. Одна хіба є між ними різниця, що коли Поляки всеж таки опаджують хоч троха (бодай у східній Галичині) учеників своєї народности, то ученики Українці мусять сподіватись найбільшої строгости зі сторони „своїх“ таки професорів.

І так шумлять собі інквізиторські банкети. Цілі ряди учеників майже виключно Українців, опускають що раз шкільні мури непевні будучности, або дуже часто певні, що вона уже пропаща.

А щож на се решта наших професорів?

Отсе питане — а відповідь на нього дуже сумна, дуже болюча. Відповідь на нього се пощочина для великої частини нашої інтелігенції.

Наші професори не піднесли досі ніякого голосу протесту, протесту проти сеї самоволі, що розповсюдилась так широко, не забрали слова в обороні своїх нищених учеників.

Вони мовчанкою своєю, своєю байдужностию, своїм браком доброї волі чи відваги беруть пасивну участь у сих злочинах, сповнюваних на нас таки, на грядучих поколіннях нашого народу.

І до них, до сього спокійного загалу наших професорів хочемо нині відозватись, хочемо збудити його зі спокійного сну, яким засипляє він нині.

Або краще не говорити до загалу а до одиниць.

Бо і сей загал ми знаємо надто добре, щоб надіятись, що він піде за нами.

Знаємо, хто він є.

Се ті самі Рутенці, яких повно усюда і поза шкільною катедрою. Се ті Рутенці, що чекають ласки з свише та приймають поки-що мовчки та терпеливо удари, що сю ласку попереджають. Се наша опозиция з правительственным гимном на устах.

Се урядники, і перш усього і більше над усе смирні та тихі, слухняні урядники зі своєю сліпою пошаною усякої власти, уроджені бюрократи та наївні приклонники бюрократичного люду. Се фаталісти, що уміють зі східним спокоем погодитись з усяким злом, певні, що ліпше бути не може.

Се ті наші щирі та тихі патріоти, що цілим арсеналом великих аргументів обставили вигідні, теплі леговища, де патріотствують.

Ми знаємо їх та знаємо їхні аргументи.

„Я професор і присягав, що поступати буду після приписів та слухати моїх настоятелів“, скажуть одні, повні гідности та поваги, і подумають, що сказали щось дуже мудре та велике.

С к о н ф і с к о в а н о .

А другі скажуть, що усьо треба робити поволі та потиху, бо скоро „криком та гвалтом нічо не зискаєш, а то ще й „вони“ спостережуть ся та ще гірше буде, як є“. Се політики, яких політичної системи не в силі захитати і наші хочби й як горячі аргументи, що во виду сього, що дієть ся по гімназиям, ми ждати довше не сьміємо, а мусимо розпочати вже раз сьміливу та відкриту боротьбу зі злом.

Треті оглянуть ся довкола, прочитавши сї страшні стрічки, одлянуть ся з острахом, чи не підглянув їх хто при такій лектурі, та сплять скоро часопись, щоб затерти сліди своєї революційної діяльности. А далі подумають про себе, що вони дуже революційні та дуже відважні люди — і се буде одинокий ефект наших слів. Ми не хочемо розвівати їх милої ілюзії — бо й на що, коли вони і так не робити муть того, чого від них жадаємо, як і досі не робили.

Іньші проголосять з обуренем, що ми кидаємо клевету на цілий учительський стан, і відказувати муть на „напасть“, завдавати брехню.

Іньші ще може й не зрозуміють, чого від них можемо хотіти. Се правдиві професори, професори „з замилюваня“ — метапрофесори.

Вони не прості Рутенці: їх душі більше зложені, хоч не більше інтересні. На них зложивсь крім рутеньства ще другий елемент, воплощений у їх спеціальности. Се є Рутенці-професори математики, фізики, латини чи греки, чи історії чи якого небудь предмету, для

якого посвятили вони усьо, що не є сею спеціальністю. Люде, що поза своїм предметом не хочуть бачити сьвіта, перш усього не хочать бачити иньшого обовязку для себе як „удільване“ сього предмета шкільної науки. Таких у нас і певно що не лишень у нас дуже багато і таких як-раз у нас не повинно бути зовсім. Та на жаль вони є і вони остануть ся глухі на усе, що могло-б витягнути їх на яний сьвіт із їх тісного, закостенілого закутка.

Та всеж таки є між нашими професорами чимало людий щирих, благородних людий, є багато таких, що хоч у муці, нераз у болю бережуть у своїх душах ясне полумя сьвятого, божого вогню. І до них хочемо ми говорити, і мусимо звернутись зі словами гіркої критики і великого зазиву.

Вони мусять узяти на своє плече увесь тягар сіх завдань, які має сповнити школа. До них ми хочемо і будемо прикладати велику міру наших думок про учительство, а вони мусять хоч у части відповісти сім великим вимогам, які ми до них хочемо поставити. А по кождий случай вони не сьміють зійти низше кінцевого уровня, на якому мусять опертись їх відносини до учеників та до властей.

Із подвійного значіння школи, яке вона може мати для суспільности, має наша школа одно лишень: місто виховувати людий, давати їм умовий та моральний сьвітогляд, наша школа дає їм виключно лишень формальну можливість заняти суспільне становиско, аби красще запевнити собі кусень хліба — дає їм патент, відчиняє двері до кариєри. І хоч як се ненормально, хоч як погане сьвітло кидає на школу саму і на суспільний лад, якому вона служить, всеж таки так воно є і не скоро буде ліпше.

С к о н ф і с к о в а н о .

Против тенденційних прогонів по середніх школах лиш іноді виступає хто з учителів — і то виступає звичайно не як горожанин

і людина, не як Українець і навіть не як педагог а виключно лишень як добросердний, ласкавий „батько“ та приятель молодіжи.

Тепер крайна уже пора зійти раз нашим учителям — говоримо про найкрасших поміж ними — із свого спокійного, безкровного становища. Знаємо цілу трудність їх положеня.

Знаємо, які послідки мали відважні виступи учителів-Українців, що за сміливе висказане і оборону своїх думок потерпіли тяжкі переслідуваня та секатуру.

Знаємо се та з одного боку мусимо піднести, що сї наслідки не були-б такими ніколи, колиб се не виступали одиниці лишень, а бодай більший гурт людей однакової думки та відваги. Тоді і противна сторона мусіла-б інакше числитись із сими виступами, і люди не потребували-б, не мусіли-б виступати як тепер без надії на побіду, з одинокою лишень певностию, що пануть жертвами за свою справу.

З другого боку мусимо піднести одно ще. Коли нашим учителям тақ зовсім вже неможлива є яка небудь боротьба в обороні та інтересі нашого народа, коли вони справді з конечности на його некористь мусять виступати, тоді справді нема нам иньшого виходу, як поставити на будуче бодай пересторогу для усіх, хто задуме посьвятитись учительському заводу.

Та певна річ, що поставлена нами ся друга альтернатива є не-правдива. Про се, що можлива для учителя-Українця широка навіть робота, свідчать сї щирі робітники-професори, яких імена з поважанем та пошаною згадують по усій майже Галичині.

Треба лишень, щоби воли не були так як нині нечисленними, полишеними собі самим одиницями, а щоби находили точку опору та поміч у своїх товаришів та серед прочої суспільности. Треба, щоби суспільність навчилась і на сїм полі беречи свої інтереси, а учителі середніх шкіл як частина сеї суспільности поняли красше як нині свої завданя та їх вагу.

І се друге нехай мають на прикметі сї наші товариші, що рішають тепер про свою будучність вибором університетського факультету.

Ми вказали їм на головні хиби нашого учительства, на рутенство його характерів та світогляду.

Вашим, товариші, обовязком не допустити, щоб се й на далі було характерною ціхою сього учительства. Перш усього треба з більшою розвагою, чим робить ся звичайно, рішатись на вибір філософічного факультету.

Звичайно складають ся нині на таке рішене дуже односторонні та однородні мотиви.

Є се т. зв. замиловане до якогось предмету.

Мотив в засаді дуже гарний — та у житевій практиці, серед

вигворених нашою школою обставин дуже неглибокого та поверховного значіння.

Що же є се замилуване?

Є у кожній клясі якась скількість одиниць, що учились з більшим як другі заняттям, у яких під впливом читання та науки збудилось зацікавлене та охота до умового життя, науки та научної праці. І річ зовсім зрозуміла та конечна, що се зацікавлене іде у напрямках, які вони бодай загально пізнали, що се є зацікавлене предметами шкільної науки, поза якими лежить широка „terra incognita“ людської думки. Се одинокий звичайно мотив, чому вибираєть ся філософію та стає в будучности педагогом.

Думка вибираючого рідко коли виходить поза се „замилуване у предметів“, рідко коли числить ся із вагою сих суспільних громадянських завдань, які повинен сповнювати кожний учитель, а учитель-Українець у більшій ще мірі чим другі. А далі приходить колись як наслідок сього односторонного порішання се, що учитель находить ся нараз серед обовязків та завдань, яких він ніяк негоден не то сповнити а навіть порозуміти. А коли він ще до того по вдачі Рутенець, то він погодить ся скоро з положенем і стає аж надто — на жаль — частим типом педагога, про який ми що-йно казали.

Тому кличемо до усіх товаришів, що записали ся уже або записують на філософію: робіть се, товариші, з великою розвагою, з поважним, глибоким намислом.

Ви не рішаєте про свою лишень судьбу — а про судьбу сих соток та тисячів колишніх ваших учеників, про хід сеї великої частини народної роботи, яку забираете на своє плече.

Нині ще час Вам пофнутись — та колиб навіть прийшло ся Вам і стратити один піврік, то се ліпше, чим занастити для Вас чи для народа ціле ваше молоде житє.

ЛЬОНГІН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ.

ЕРА БОБЖИНСЬКОГО.

Нарешті! Нарешті ті глухі та непевні поголоски, що несміло появляли ся то знов затихали, що скорше виглядали на щире бажанє многих і многих а не на дійсність, нарешті ті що раз то виринаючі слухи справді стали дійсністю. Гаситель освіти на стано-

вищи її верховного управителя в краю, ворог школи на місци її першого керманіча — славетний Бобжинський вкінци таки уступив. Чого не доконали голоси праси, чого не діпняли гримкі обвинуваченя з посольських уст, чого не змогла перевести оінія цілого краю, усеї ще незгангренованої суспільности — сего доконала ненаситна амбіция галицького „міністра осьвіти“, еґоїстична та завислива жажда почестий і відзнак. Не стерпів, що містопрезидента галицької краєвої скарбової дирекції іменовано „ексцеленцією“. — не стерпів, і сам добровільно уступив. Кажуть, що настав йому час виступити на ширшу політичну арену, відіграти не-аби яку ролю в позбавленім старих проводирів „колі польським“, ба! навіть посягнути за міністерським портфелем. Все те має признаки правдоподібности. Та не про се, не про будуччину є нашим бажанем тутки говорити. Хочемо глянути коротко в недалеку, щойно пережиту минувшину, на тих послідних 10 років галицької шкільної мартиро-логії, що їх вже названо „єрою Бобжинського“.

Шкільництво в Галичині не могло ніколи почванити ся надто великою опікою та печаливостію властей. Ще Йосифинські зачатки се мабуть найяснійша доба в його розвитку. Опісля-ж і в попаннянних ба! й в конституційних вже часах правлячі круги були для школи усе, чи в більшій чи в меншій мірі, мачохою. Про природне а так високе призначене школи — виховувати суспільности, найкращих членів, образувати державі сьвідомих горожан, приготовляти до будучого житя молоде покоління суспільности, про се в Галичині наче-би ніхто й не думав. Галицька школа була тільки фабрикою бюрократії, інституцією призначеною до підготовленя потрібних державі функціонерів, починаючи від сільських писарів або податкових еґзекуторів до судових радників або скарбових інспекторів. Реформа галицького шкільництва з 1869-ого року, основане Ради шкільної краєвої та передача під її надзір усіх шкіл парохіяльних, нормальних та середних, не ввели в сю справу ніякої майже зміни. Якийсь короткий час, під впливом загально-ліберальних течій, повіяло і в галицькім шкільництві дещо живійшим духом. Уклад шкільних підручників повірено покликаним з помежи горожан-знатоків комісіям, для укладу українських підручників зложено комісію з перворядних українських педагогічних сил; усунено зі школи клерикальні впливи, а не кладено сильних заборол супроти національних і вільнодумних струй. Та се була хвиля, по якій з тим більшою силою стала насувати ся реакція. І ту прийшло ся першу ролю відіграти професорови (а властиво фальсифікаторови) польської історії на краківськім університеті, Михайлови Бобжинському.

Десять літ тому назад він обняв містопрезидентуру в краєвій шкільній Раді, став шефом краєвої осьвіти. І сих десять літ се —

як сказано — мартирологія нашого шкільництва. Обнимаючи провід галицької освіти, робив се краківський професор не як педагог а як політик, як член та повновласник, як муж довіря найреакційнійшій часті польської шляхти — т. зв. краківських станчиків. Йдучи на містопрезидента галицької Ради шкільної краюї ніс Бобжинський зі собою далекосягаючі партійні пляни, переймав на себе політичне післанництво. Краківська станчикерия, се єсть, зорганізована в сьвідоме своїх цілів а крайно еґоїстичне та кастове сторонництво, при тім найбільша, часть галицької шляхти, ся краківська станчикерия, захопивши раз в свої руки управу краю, поставила своєю цілю, вкорінити свою владу на довгі-довгі часи і перестроїти в своїм дусі цілу Галичину. Школа мала теж послужити тій цілі а перевести се — було ділом Бобжинського. І зачали ся реформи.

Десять літ трівало се перестроюване нашого шкільництва на станчиківське копито і за тих десять років справді змінило ся воно наскрізь. Хто й не обсервує сего сьвідомо з наміром обсервації, хто й не займає ся шкільництвом і його розвитком, загалом — хто й не хоче, сей мусів доконче завважати сю поражаючу різницю між шкільництвом перед десяти роками а тепер. Надто вже впадаючі в око сі „реформи“ п. Бобжинського та їх сумні наслідки, аби й найбільш грубошкірий галицький філістер остаточно на них не похопив ся.

Обнимаючи свій уряд, застав Бобжинський звичайну „галицьку“ школу з усею її безсистемністю, недостачами, шлендріяном та напівпатриархальними відносинами — школу, що вправді не виховувала але й не обезображувала молодих поколінь. —

С к о н ф і с к о в а н о .

Сотки цілі розпоряджень, обіжників та інструкцій, десятки дрібних та більших реформ протягом десяти років доконали свого. Школа стала не та!

Як сказано, Бобжинський обнимаючи уряд шефа Ради шкільної краюї, йшов сповняти своє політичне післанництво. Партії, якої він був повновласником, треба було — й треба до нині служняного та покірного хлопа і робітника, треба „колтуньського“ міщанства та рабської і льокайської, не в „якісь-там“ ідеали але в золоті зьвізди на ковнірі задивленої інтеліґенції, а по правді не так інтеліґенції, як бюрократії. Чим довше темна і несьвідома людова маса, чим більше здеморалізована бюрократия, тим сильнійше та на довше забезпечене пановане шляхти. Зростаюче національне й політичне

освідомлене українського народу, що nolens-volens мусів звернути свою борбу против шляхти як головного репрезентанта національно-політичної а далі й соціально-економічної неволі, теж мусіло спити ся, коли не мало захитати становища володіючої кліки. І ось, Бобжинський, на становищі шефа галицької осьвіти, ставить своїм завданем вчинити все, аби тільки сповнили ся сі преміси шляхоцької влади. І він робить се двома дорогами: негативно і позитивно. Негативно — спиняючи розвиток осьвіти в Галичині, замикаючи міліонам сільського, спеціально-ж українського люду сьвітло науки, накопичуючи перепони на дорозі до образования; позитивно — роблячи школу оскільки вона доконечна чи се для фабрикованя бюрократні чи то задля зацитькованя жалоб опозиції — як найгіршою, відбираючи їй увесь природно-педагогічний, розвиваючий характер, переміняючи її в полційні інститути для тресури затуманених і раболіпних креатур та в польонізаторські фабрики.

Правда! Бобжинський не висловив ніколи ясно та виразно своїх замірів, крім звісного висказу про се, що „шість міліонів (себ-то загал: і Поляки і Русини і Жиди) галицького населеня мусять почувати ся Поляками“. Се міг він голосно сказати, бо на сій точці не сподівав ся нізвідки ніякого протесту — крім протесту одних Русинів.

Та й мимо мовчанки прочі заміри Бобжинського надто були ясні, надто консеквентно пробивали ся вони в кождім його зарядженю, в кождій і найдрібнійшій реформі, аби ще мати що до них які небудь сумніви.

Певне! се феноменальна поява, аби голова краювої осьвіти був першим її ворогом, її гасителем, щоб він її спинював. А однак так є. Введемо факти та числа. Нехай вони говорять самі про себе.

Перша, основна та найважнійша часть шкільництва се безперечно народна початкова школа. Її задача підготовити до життя загал суспільности, міліони люду. Станом людогового шкільництва а не кількостію університетів міряеть ся урвень краювої осьвіти. — Як-жеж розвивала ся та школа під рукою п. Бобжинського?

Ото числа:

1881-ого року, обіймаючи свій уряд, застав Бобжинський близько 3.000 громад без школи і 4 міліони анальфбетів, бо всего не цілих 13 % населеня знало грамоту. Нині, по стільки голосах людий дорброї волі, по стільки покликах до розвитку шкільництва із боку опозиційних послів і праси, нині, в десять років потім, має Галичина понад 2.500 громад без школи, 700.000 — словами — сім сот тисяч дітий в шкільнім віці остає без ніякої науки а абсолютне число анальфбетів не то що не зменшило ся, але щей зросло о цілий міліон душ! А однак п. Бобжинський мав засоби для креованя нових

шкіл, бож шкільний краєвий бюджет виріє протягом десяти років з 5 мільйонів корон на 16 мільйонів! А однак п. Бобжинський мав владу в руках, мав цілу фалангу урядників та інспекторів, що мусіли сліпо виконувати його залізну волю! І мимо того, по десяти роках Галичина може почванити ся місто 4 мільйонів неграмотних аж 5-ьома!

Чи се можливе? чи се можливе навіть хочби й в Галичині? — питає не один з читачів. — Ну! числа показують, що воно не тільки можливе, але що так дійсно є. П. Бобжинський не даром є політичним одномишленником та другом тих всіх „державних мужів“ в роді князів Чарторийських, графів Стадніцьких або графів Тарновських, що то їх максима: „хлопови до гралів та до гною, а не до книжки й не до газети!“

Та сказане не вичерпує ще всіх заходів і способів, що їх придунав „галицький міністер осьвіти“, аби тільки спинити зріст образованя в Галичині. — Чейже існують якісь виші школи, якісь гімназії, що дають сяке-таке образованє своїм ученикам. От і накладаєт ся пута і тій осьвіті. Заострюєт ся незвичайно вступні гімназійальні іспити, заряджуєт ся сильне „чищенє“ гімназий через нечувано суворі клясифікації, деяким середним школам накладаєт ся *numerus clausus*, підносить ся шкільну оплату та вводить ся гімназійальні мундурки, аби тільки унеможливити загалови посиланє синів до гімназий. Так спинюєт ся „нездорове переповненє“ середних шкіл.

Та лишім се. Перейдім до другого боку реформ уступаючого містопрезидента. — Кляса, що вислала його „реформувати“ школу, се кляса земельних потентатів, панувавших в середновічній кастовій суспільности феодалів. Кастова ексклюзивність се основна прикмета суспільного світогляду сеї кляси. Ідеалом її — суспільність, поділена на різко від себе відмежовані стани, з унеможливленем а бодай з обмеженем переходу з одной кляси у другу. Мужичькі сини мають остати мужиками, ремісницькі ремісниками, сини бюрократії — бюрократами а сини „панів“ — панами! Ось така, розбита на кусні, на вузкоглядні та замкнені касти суспільність, без живого обміну суспільних сил, сонлива та мертва — се знаменитий материял до панованя. Побіч сього, така реґляментация суспільности забезпечує „панів“ передінвазією неотесаних „мугирів“ — синів люду — в круги, яких призначенє володіти неподільно краєм.

І Бобжинський, як виконавець програми своєї феодальної кляси, дбає пильно, аби через школу уреґляментувати галицьку суспільність по середновічно-феодальним традиціям. Так поділено початкові школи аж на три різнородні категорії: перша, се мужичька школа або, як се офіціяльно зве ся, „школа низшого типу“; друга, се маломі-

стечкова школа або „школа висшого типу; третя, се школа „виділова“, призначена для більших міст.

В мужицькій школі, де вже з конечности — бо на то-ж вона „школа“ — треба вчити дещо письма й численя, не сьміє мужик набирати ніяких таких відомостей, що розбуджували би в нього жажду знаня, що давали би основу до критичного погляду на сьвіт та суспільне житє, що родили би в нім бажане зміни його злиденного бутя на ліпше, що виводили би його поза вузький круговид села і його традиційної темноти, рабства та нужди. Мужик повинен винести зі школи вязанку молитов і релігійних формул, страх і приниженість перед усім, що тільки трохи відстало понад мужика — особливо-ж перед усякими „панамі“ — і терпимість та резігнаційне погодженє зі своєю нужденною долею як божою волею! Мужик не повинен пхати ся више. Мужик повинен вмерти мужиком і тому перехід з сеї „мужицької“ школи у висшу школу, чи в „середну“ чи в „виділову“, чи навіть в звичайну „міську“ (висшого типу) або яку небудь „промислову“, став неможливим. Доконав сего п. Бобжинський дуже легко через виключене початкової науки німецької мови зі сих „мужицьких“ шкіл. Так само, як „мужицька“ школа, так і прочі відміни шкіл мають на ціли виховувати відповідні категорії молодих поколінь в певнім, з гори тісно означенім, напрямі. „Міська“ школа (шк. „висшого типу“) се виховуючий інститут для всякої категорії писарів або пропедевтика для середної школи — коротко — початкова фабрика бюрократії. „Виділові“ школи — коли вони жіночі, то мають задачу доставляти найгіршого суррогату учительок, т. зв. „некваліфікованих“, про котрих ми ще заговоримо; колиж вони мужеські — а є їх всего кілька — то цілю їх підготовка материялу на купецько-промислову касту. — „Промислова“ школа сповнює рівнож ту саму задачу, або виховує дрібнійших ремісників — відповідно до сего, чи се „висша“ чи звичайна промислова школа.

Кастова реґляментация не минула й середної школи. Середна школа потрібна шляхті лише о стільки, о скільки вона виплекує всякого роду бюрократів; а сю задачу сповнює на вдивовижу добре „клясична“ гімназия. Абстрактна, від усеґо живого відорвана, відвертаюча уми від сучасности та від реального суспільного житя, „клясично-гуманістична“ наука, надає ся як-раз до препарованя з молодих людей засушених мумій, неспочуваючих суспільности канцелярийних молів, так мертвяцьких як грецька „препарация“ бюрократів, — „каламарів“ по Шевченковім вислові. Реальна середня школа, з якої виходили би будучі техніки, промисловці, фабриканти, загалом сучасні промислові та підриємчиві люде, така школа нашим феодалам не то що непотрібна, але навіть небезпечна. Й тому-то на

цілу широку Галичину маємо всего 6 реальних шкіл, се значить сім разів менше, ніж „клясичних“ гімназій. Відношене се стане ясно зрозуміле, коли зважимо, що в иньших австрійських краях число реальних шкіл менше-більше рівноважить ся з числом гімназій, як се остаточно й було заміром сих законодавців, що сотворили монструальний поділ середних австрійських шкіл на сі дві категорії.

Які нездорові відносини витворює такий поділ і розділ шкіл після станів і заводів — легко можна зміркувати. Родителям унеможливлено ся належний вибір стану для дітей. Щоби-ж перервати науку в одній школі а перейти у школу иньшої категорії, на сей люксус не всякий може собі призволити.

Та навіть ще в самих гімназіях не забув Бобжинський перевести свойого принціпу кастовости. До гімназій вчащають і сини шляхоцькі, а іменно сі, що вже від колиски призначені займати всі вищі місця в краевій бюрократії. Годі-ж, аби сі „паничі“ сиділи на одній лавці з всякою „голою“! І от зарезервовуєть ся для них цілі осібні гімназії, як приміром: гімназія ім. Франц-Йосифа у Львові або св. Анни в Кракові, а бодай осібні відділи по гімназіях. Уділене права публичности приватній, аристократично-клерикальній гімназії Єзуїтів у Хирові, як і розділюване молодіжи по відділам після віроісповіданя, належить теж розуміти із становища кастово-регламентацийних плянів Бобжинського.

Та крім сего дивовижного поділу шкіл сповняють кастово-регламентацийну місію ще й иньші, вже згадувані благодати, якими п. Бобжинський ушасливив галицькі гімназії, себ-то мундурки і високі шкільні оплати та ще й надто дорогі, а щораз то нові шкільні підручники і прибори. Справді, як навмисне, що рік або два зміняють ся шкільні підручники, аби тільки ученики — зглядно їх родителі — мусіли купувати не уживані (отже дешевші) але новіські, дорогі книжки.

І сими всіми способами п. Бобжинський осягнув—бодай в части — замірену ціль. Регламентация суспільности в ярко відмежовані касты, що опирала ся в середновічю на законній основі, доконала ся в Галичині як фактичний наслідок витворених реформами Бобжинського шкільних обставин.

В тісній звязи з тою кастовостию школи стоїть і її склерикалізоване та наповнене її крайно-назадницьким духом. Коли вже раз існує се *malum necessarium*, що зоветь ся школою, так повинно воно виховувати людей такими, якими хоче їх мати пануюча в краю, шляхоцька кліка.

Наука — се небезпечна річ. Наука перевертає людям в головах! Наука вчить їх критично глядіти на сьвіт, вироблює в них почуте власного достоїнства, будить свободну думку, — одним сло-

вом — сіе зароди невдоволення а затим і бажане зміни, бажане перестрою. Наука — се жерело суспільного ферменту, всіх непотрібних течій, що то своїми „ізмами“ так лякають всіх вдоволених з теперішнього порядку. Як бачимо отже, наука справді небезпечна а затим і непотрібна річ. Як-жеж вже мусить істнувати якась наука, нехай-же се буде пародія усякої науки, нехай вона служить не до роз'яснення але до затемнення здорових умів, нехай вирабляє покірні, слухняні та рабські орудя пануючої верстви.

І зачало ся „прочищуване“ науки. Переціджено її через клерикально-назадницьке сито, піддано суворій дессинфекції, аби убити й найменші зароди усяких „ізмів“. Перероблено всі шкільні підручники, починаючи від граматик мертвих мов аж до начерків все-світної історії та природничих наук; вивіяно звіттам усяку „революцію“ та непокірливість; зчеркнено всі граматичні приміри (!), що пахли „лібералізмом“; викинено з читанок всякі оповідання про борби за людську свободу — хоч-би у Греків або у Римлян; ви-метено, як трійливе зіле, реалістичні образки з народного життя, де тільки троха „заносило“ соціальними ріжницями і загалом соціальним елементом; закрито правди, які нам голосить природа (хоч-би палеонтологію), аби тільки не з'явила ся звідки мара „дарвінізму“; в підручниках історії обкидано болотом лайки та підлих інсинуацій всіх „бунтівників“, зображаючи їх перед молодими умами як послідних злодіїв, розбишак, як крайно занепавші етично, кроваві індивідуа.

Вмісто того всього влито в книжки „побожного та покірного“ духа: Читанки наповнено ніби релігійними а властиво ультрамонтанськими уступами, раболіпними оповіданнями про „подвиги“ або глупі домашні події (ени, забави і т. п.) всяких царів, королів, графів, князів, панів; натикано кретинічних пеанів про „доброту“, „мило-серде“ і прихильність до бідноти у всяких можних світа сего й історичного; уквітчано лаврами похвал всяких репрезентантів неволі та середновічної старини, коли тільки против них сьміла здіймити ся хвиля протесту з боку „бунтівників“. — Так „зреформовані“ підручники потребували ще тільки відповідного педагогічного персоналу, аби зробити свою службу. І про се теж не забув подбати п. Бобжинський. Зачнім від низших шкіл. Розуміючи дуже добре, що чим менше хто освічений, тим і менше сьвідомий та менше освіти і освідомлення може передати другим, наважив ся Бобжинський витворити як найгірш образоване учительство. Першим кроком до сего в нужденні пенсійні відносини учительства. Вже ся одна обставина здержує всі ліпші сили та всіх більше самостійних людей від посвятити учительському званю. Тим способом осягаєть ся ще й се, що місто мушци — яким годі удержати ся з нужденної плати —

вступають на учительську службу жінчини, що загалом подагливійші і менше сьвідомі від мушин. Ось так протягом послідних 10 років при іstownаню 9-и мужеських учительських семінарів число кваліфікованих учителів зросло ледви о 519 (себ-то по 51·9 на рік, що становить 5·73 учителя на один семінар річно), коли рівночасно мимо три разів меншого числа жіночих семінарів число кваліфікованих учительок зросло о 1.611! Ясна річ, що учителі-мушини, покінчивши семінар, розтікають ся до всяких иньших заводів, коби тільки не до учительства; а ясне й те, що три жіночі семінарії, в яких і так перестерігаєть ся дуже низький numerus clausus, не могли самі абсолютно ніяким чином доставити так значної в прирівнаню до числа учителів скількості учительок. Звідки беруть ся сі учительки, на се дає нам відповідь велике, релятивно дуже велике, число приватисток, що по приватній науці, відбутій дома або в повставших ad hoc „конвіктах“, здають в жіночим семінарі учительський іспит зрілости.

Та й так образоване учительство не відповідає ще видко ідеалови п. Бобжиньского. Ото після послідного справозданя Ради шкільної краєвої крім згаданих кваліфікованих учителів і учительок є ще 140 некваліфікованих учителів і 1039 (!) некваліфікованих учительок. Се вже люде, що нераз прямо мало й рижнять ся „образованем“ від своїх учеників. А однак, мимо такого надміру некваліфікованих учительських жіночих сил, п. Бобжинський з упором відкидав всякі зазиви до закладаня нових жіночих семінарів. І його упір нам ні трохи не дивний — а ярким осьвітленем для тенденцій п. Бобжиньского нехай послужить сей факт, що саме перед півроком Рада шкільна краєва видала розпоряджене, котрим у 5-тиклясні, жіночі, виділові школи вводить ся у 5-тій клясі науку шкільної педагогіки і шкільних приписів, регулямінів, наукових плянів і т. п.

Тенденція ту ясна! Учениці звичайних виділових шкіл мають заступити кваліфікованих семінаристок на учительських місцях Семінаристка, хоч і менше самостійна та менше підлягаюча новим струям ніж мушина-учитель, всеж таки має стільки початків загального образования, що нераз через лектуру або житаві обставини вирабляєть ся з неї доволі независима, сяк-так самостійно думаюча людина — часом лучаєть ся, що й „радикалка“. З недовченої, ледви штуку читаня добре витвердившої учениці з виділової школи, се вже майже неможливе!

Та й про тих учителів, що виховують ся в семінарях, не забуло сторожке око п. Бобжиньского. Часть їх в часі семінарських курсів приміщено в урядових „бурсах“, які віддано в заряд що найреакційнійшим елементам серед семінарських професорів, катехитів і т. п. Аргусове око сих опікунів стереже будучих просьвіти-

телів народу від всякого шматка позашкільного паперу та не лишає без опіки і неперебуваючих в „бурсі“ семінаристів. Поліцейський систем, шпіонажі, доноси, інквізиції, ревізії — що про них будемо ще особно говорити — в ніякій категорії шкіл не досягнули сего ступіня розцьвіту, що в учительським семінари.

Однак і те видало ся п. Бобжинському за мало! За мало того, аби учительство стояло на низьким інтелектуальнім уровени; за мало того, аби воно вже зі школи виносило раболіпного духа; треба ще йому дати відповідних проводирів.

І поіменовано інспекторами та директорами найбільш реакційних людей, вірних слуг володіючої кліки, перших ворогів усякої свободнійшої думки; остаточно зачало ся систематичне клерикалізоване учительства і народної школи через обсаду інспекторських і директорських становищ найклерикальнійшими з поміжи клиру.

Рівнобіжно з сею діяльністю в народнім шкільництві, з малими відмінами те саме доконувало ся і в середних школах. Сотки обіжників, цілі копиці інструкцій, поучали учителів про їх „педагогічні“ обовязки, про потребу викорінюваня з молодіжи небезпечних струй, про доконечність хоронити її перед читаючими на її душу „ізмами“.

Становища директорів по гімназиях обняли люде, яким місце скорше в бюрах поліції, ніж в дирекції середної школи. Побіч них, як темні духи, станули старанно добираєні серед найобскурнійших елементів — у Русинів з поміж кацапської банди — катехити. В учительським зборі їх голос переважає голоси й найліпших і найповажнійших педагогів; їх впливи сильнійші вераз і понад власть директорів.

С к о н ф і с к о в а н о .

Відповідно до сего дбаєть ся і про лектуру молодіжи. Шкільні бібліотеки піддано основній ревізії: вимежено на чотири вітри все, що тільки на один волос не підходить під замисли клерикальної та

станьчиківської кліки, а натомість виповнено бібліотечні полицки — оскільки загалом щось мусить на них знаходити ся — „благонадежною“ лектурою, що не „попсує“ молодіжи:—як не найобскуРНішими апольогіями назадництва, реакції і консерви, то бодай „подорожами“, „моряцькими пригодами“, „робінзонадами“, „байками“ і т. д. Не менше зорке око звернено й на домашню, поза шкільною бібліотекою роздобувану лектуру молодіжи. Цілком на блудній дорозі був би сей, хто думав би, що цілю сего надзору є відвернути молоду, жадну читаня генерацію від пустих та глупих а часто дуже некорисно впливаючих французьких романів „на метри“, сензаційних криміналістичних повістей і порнографічних огид, а звернути за се її увагу на — справді як і з естетичного так і з суспільно-етичного боку вартні а за тим виховуючі твори давніших чи теперішних поетів і повістярів або серйозні наукові чи науково-популярні розвідки. Уся ціл сеї опіки недопустити до рук молодіжи як-раз все, що найліпшого видає чи наукова чи беллетристична література сучасности. В сій літературі воплочений — „переворот“. Її проскрібовано!

Ліпше вже нехай ученик розчитує ся в „Tajemnicach Konstantynopola czyli gwiazdach sułtańskiego haremu“, „Władych hrabinach“ „Czarnych maskach“, в памятниках розпустника Касанови — ніж би мала дістати ся до його рук така „деморалізуюча“ річ як Гекслія „Становище чоловіка в природі“, як Лявелєя „Первісна власність“, Кавцкого „Народність і її початки“, Золі „Жерміналь“, Толстого „Воскресенне“ або вкінци яка небудь книжка підписана іменем Франка, Драгоманова чи котрого небудь иньшого „радикала“.

І ось для береження молодіжи від сеї літератури, як і загалом для нагляданя її думок і вроджуючих ся переконань — як вінець усеї діяльности п. Бобжинського—красуєть ся сотворений ним та до совершенства доведений, поліцейсько-педагогічний систем з усіма його темними атрибуціями: шпіонажию, доносом, ревізією, інквізицією і прогоном зі школи.

Ох! сей вінець! се терновий вінець сучасного молодого покоління.

Ще в тямці нам сі не так давні а в прирівнаню до теперішности так „добрі часи“. Ще в тямці нам ті, хоч і не ідилічні а всеж таки в прирівнаню до нинішних, гарні відносини між молодіжию а учителями. Ще тямимо сих старих професорів, що нераз бували суворі, але суворі батьківською суворостію; ще тямимо сих учителів, що то з ідейним запалом голосячи з катедри свій виклад, запалювали в молодих серцях безсмертне бажане добра і волі, святий огонь любви і пожертвованя для загальної справи, що свої домашні бібліотеки, де аж кишіло від „ізмів“, відчиняли на-остіж для своїх учеників; ще не забули ми на сих учителів ба! й катехитів,

що бували потайними опікунами студентських тайних „кружків“ і „громад“, з яких вийшли майже всі найкращі суспільні діячі так нашого як і польського народу; ще памятаємо сих стареньких „катабасів“, що то навчаючи не облудно але щиро Христової віри, усьміхали ся добродушною усьмішкою на екскурсії молодих „світобурників“ по просторім мори філософічних, природничих та суспільних теорем. Все те ще ясно тліє в нашій памяти, бож діяло ся воно всего перед якими 15 роками. Як сказано: не були ідеальними і сї часи; і тоді лучав ся донос, затим і слідство та „consilium abeundi“ або і прогін зі школи. Та хоч і бувало таке, то всеж далеким воно було від признак системи. Коли прогонювано кого за „атеїзм“, то чинено се зі справдішного — хоч в наших очах і нерационального — обуреня на „безбожника“; часто однак рівночасно з жертвою свого доносу донощик діставав теж тиху пораду — попрацати дотеперішнє шкільнє заведење.

А яка-ж зміна за тих десять років господарки Бобжиньського!

С к о н ф і с к о в а н о .

Нема тепер середної школи, де щорічно не відбуло би ся бодай одно гуртове слідство задля читаня „заборонених“ книжок або основаня тайного „кружка“. Нема одної середної школи, звідки що року не емігрувало би примусово, як не кільканайцятьох, то бодай кількох „прогнанців“. А вишколені на інструкціях свого майстра педагоґи розсилають формальні стежні листи за „злочинцями“.

С к о н ф і с к о в а н о .

Загинули давні, нераз сердечні відносини учеників до своїх учителів, на чім найбільше мабуть втратили сї з поміж учителів, яких не чіпила ся наука Бобжиньського. Пропала давна, далеко нераз посунена щирість учеників супротив професорів, пропали й давні приятельські та довірочні відносини серед самої молодіжи. З одного боку одні вітрять як гончі собаки, нишпорять за новими жертвами — з другого знов всі мають ся на острозї, бережуть ся навіть перед

найменшим підозрінєм о який „ізм“. Душна, невиносна, крайно демо-
ралізуюча та деправуюча атмосфера залягла наші школи.

Се так у відношеню учителів до учеників. Та не ліпше і серед
самого учительства. Учитель, чи гімназьяльний чи людовий, остає
під невисипущим наглядом. Поліційне його curriculum vitae се основ-
ний акт для оцінки, котру вирабляє собі про нього Рада шкільна
краєва та її функціонарі. Нічим його педагогічні спосібности, нічим
любов і довіре учеників та їх родителів, нічим гарні наукові успіхи,
нічим його образоване і інтелігенція, — коли він тільки не вміє
бути „благонадежним“. І кидаєть ся його, коли се гімназьяльний
суплент або народний учитель, з місця на місце, руйнуєть ся його
материяльно і морально, доскулюєть ся йому на кождім кроці —
евентуально й прогонюєть ся. Нехай такий народний учитель або
гімназьяльний суплент посьміє ще до того закладати читальні або
читати відчити для народу, а він вже припечатаний. Факти безпро-
волочного перенесеня „ze służbowych względów“ народних учителів
задля основаня читальні, хору і т. п., навіть задля участи в укра-
їнськїм педагогічнїм товаристві — се для Галичан хлїб насущний.

С к о н ф і с к о в а н о .

Коли о се ходило, так Бобжинський може почванити ся, що
він свою місію так, як-би сповнив: спинив зріст осьвіти, загатив
скільки мож жерело духової культури, склерикалізував школу, за-
пряг її у станьчиківський віз, обнизив уровень загального образо-
ваня, опутив шкільництво поліцейськими тенетами — коротко: зро-
бив усе, аби Галичина остала й надалше клясичним краєм безгра-
мотного хлопа, колтунського міщанина, безхарактерного й безідей-

ного бюрократа та володіючого над тим усім шляхтича. Так! він зробив своє!

Коли не можмогучого колеса історії завернути назад, коли не можмо перепинити у розгоні розвоєвого процесу суспільности, так Бобжинський спинив бодай оборот сего колеса, кинув загачуючу колоду на дорогу поступу. На тій точці він сповнив своє післанництво бездоганно.

Та побіч загального післанництва — спинити загальний розвиток суспільности, обнизити загальний уровень освіти, приноровити всю галицьку суспільність до шляхоцьких бажань — мав Бобжинський ще одну спеціальну задачу, що в першій ряді дотикає нас — Українців, а се польонізація українського народу в Галичині.

Український рух в Галичині вже з самої конечности мусить звертати ся против шляхоцького режиму. Українці в Галичині се сам робучий нарід, мужики та робітники, яких інтереси — соціальні, політичні та культурні — йдуть в розріз з інтересами пануючої верстви, великих земельних власників, шляхти. Соціальний антагонізм східно-галицького мужицтва супротив шляхти а українські стремління се дві категорії змагань, що майже взаємно покривають ся. Зрозуміла проте річ, що подавлене українського руху в Галичині мусіло стати заповітом шляхоцької партії, коли вона схотіла вдержати ся при власті. В тій антиукраїнській роботі станули по стороні польської шляхти як природні союзники: польська бюрократія, польський клир і польське міщанство. Українськомужицьке движене загрожує їх егзистенції й вони в відношеню до українського питання мусіли знайти ся в однім таборі з польською шляхтою та ще й до того під її булавою. Спинене українського національного відродженя, ослаблене українського культурного розвитку, недопущене до національного освідомленя та загалом до горожанського самопізнаня українського люду а за се тим лекше та успішнійше спольонізоване галицьких Українців стало цілю галицько-польської шляхти і її льокайських сателітів. „Польонізація“ стала принципом у міжнародніх відносинах верховодячих польських сфер до більше як трех мільонів галицьких Українців.

І ось Бобжинському, як повновласникови шовіністичної станцикерії, припадає задача перевести сей принцип там, де він найборше може видати овочі, се єсть в шкільництві. Бобжинський ужив школи для заглади галицьких Українців.

І тутки знова мусимо відрізнити дві дороги, якими він змагав до визначеної цілі: негатиwну і позитивну. Дбаючи з одного боку про спинене освіти серед українського народу, з другого боку — оскільки се перше було неможливе — намагаєть ся Бобжинський ужити істнуючої школи до винародовлюваня Українців. Звернім ся

знова до фактів і чисел, а то тим радше, що як Українці не бажаємо, аби нас підозрівано о парціальність задля національного антагонізму.

Сказано, що першою задачею Бобжинського в відносинах до Українців, було загалом спинене освіти серед українського народу. Може нам дехто — й про око цілком оправдано — закинути, що нерациональним, ба! й сторонничим буде підтягати сей прояв відносин п. Бобжинського до Українців під яку небудь національно-шовіністичну тенденцію. Як сказано, про око воно й справді так виглядає. Та пригляньмо ся сій справі дещо близше!

Не перечимо, що п. Бобжинський старав ся усіма силами спинити загальний розвиток освіти в Галичині; сего не тільки, що не перечимо, але противно задачею всего майже, що доси ми про діяльність Бобжинського сказали, було як-раз виказати й розяснити сю, злочинну так супротив українського як і супротив польського люду, тенденцію уступаючого шефа галицької освіти. Так! Бобжинський оглуплював цілу Галичину, але в тій своїй оглуплюючій діяльності перше місце як своїй жертві визначив українському народови.

Бобжинський дбав не закладати народних шкіл; о скільки-ж се мусіло діяти ся, о скільки мусіли вирости нові школи, так старав ся він, аби сі нові школи припали польському народови. Ось дати :

Коли 1869-го року уконституована Рада шкільна краєва переймала від консисторій народні школи під свій заряд, мали Українці о 238 шкіл більше ніж Поляки. Український мужицький нарід в Галичині дбав видімо більше про свою освіту, ніж Поляки — хоч у сих послідних була богата й освічена шляхта та своє міщанство, яких в Українців й до нині... дасть-біг! Ще 1875-го року східно-галицькі, отже українські округи виказують більше число шкіл, ніж західно-галицькі — чисто польські: в Золочівщині на 300 громад 7 усего було без школи; в Стрийщині на 231 громад не мало школи тільки 34; в Тернопільщині на 279 громад бракло школи в 32 громадах і т. п. За се в західно-галицьких округах відношене являло ся ось яким: в вадовицькім окрузі на 375 громад 237 було без школи; в бохенськім повіті на 315 громад — 137 а в тарнівськім на 360 громад — 131 не мало ніякої школи. Так представляла ся пропорція між українським а польським шкільництвом перед чверть столітєм. А тепер?

Після справоздання Ради шкільної краєвої з 1899/900 всіх „чинних“ українських шкіл було 1894 а польських 2.000, значить — протягом 25 літ — головно-ж за влади п. Бобжинського — Поляки, що мали зразу о 238 шкіл менше ніж Українці, не то що зрівнали ся з нами, але ще й здобули о 106 шкіл більше від Українців. Та

се відношене набере правдивого освітлення що-йно тоді, коли завважимо, що 1894 існуючих тепер „чинних“ українських шкіл репрезентує 2.308 клас (відділів), коли рівночасно 2.000 польських шкіл має 5.671 таких-же клас! Для ілюстрації не завадить додати, що на цілу Галичину, на звиш 3 мільйони українського народу, нема ні одної української шести- або п'ятикласної школи (хоч польську, шести- або п'ятикласну школу має кожде — хоч-би й українське — містечко) — чотирокласних шкіл є всего 8, трикласних 10; що з прочих українських шкіл бодай половина се однокласні школи; не завадить додати, що з загального числа — 341 — „нечинних“ шкіл аж 242 є українських*), що дві третини з накладом „некваліфікованих“ учительських сил припадає на східну, отже українську часть Галичини, що на 49 „виділових“ шкіл нема ні одної (!) української або бодай утравістичної.

Таку преференцію польського шкільництва зрозуміємо, коли розглянемо ся в грошових сумах, які Рада шкільна краєва розділює між поодинокі повіти. Ото приміром 1892-го року західні, польські повіти дістали: Краків (повіт) 16.275 зр., Вадовиці 12.631 зр., Новий Санч 10.000 зр., Бохня 11.000 зр., Ясло 12.000 зр., Ряшів 15.000 зр., — коли рівночасно о много більші, але за се східні, українські, повіти одержали: Чортків 1.604 зр., Заліщики 2.685 зр., Березани 1.048 зр., Надвірна 4.000 зр. В останніх двох-трех роках — мабуть задля жалоб українських послів і української печати — різниця між сумами уділюваними західно-галицьким а східно-галицьким повітам не так вже поражаюча. Та за се придумав п. Бобжинський тутки нову кручку! Ото всі майже гроші, призначені східним повітам, йдуть на міські отже польські школи. „Teraz kolej na miasta“ ! так дословно звучить девіз, яким Бобжинський наче смоковичним листом хоче закрити своє намагане недопустити до розвитку української школи. Природно опісля, коли українські повіти, яким сама Рада шкільна краєва перед 20-ма літами признавала сильнішу фреквенцію від мазурських повітів, тепер виказують о много низшу, для нас прямо застрашаючо низшу, фреквенцію від мазурщини. Ні один з західно-галицьких повітів не викаже повисше 36% обовязаних до науки а не побираючих її дітей, коли між тим в східній Галичині

*) Ось замітні для порівняня дати: в богородчанському повіті є українських шкіл 31, польських 3 — з чого „нечинних“ 11, самих українських; в борщівському повіті укр. шкіл 48, пол. 13, з чого нечинних 5, самих українських; в дрогобицьким п. шкіл укр. 58, поль. 10 — неч. 11, самі укр.; в горлицьким п. шкіл укр. 24, поль. 24—неч. 16, з чого 14 укр.; в рудецьким пов. шкіл укр. 32, поль. 16. — неч. 12, з того 11 українських; в сяницьким повіті шкіл українських 55, поль. 37,— неч. 19, самих укр.; в заліщицьким п. шкіл укр. 42, поль. 6— неч. 10, самих укр.; в жидачівським п. шкіл. укр. 58, поль. 10 — неч. 6 самих укр.; в лїським п. шкіл укр. 40, поль. 1! — неч. 18, самих укр.; і т. д. in dulce infinitum.

таких повітів більшість, а в деяких з них число невчащуючих до школи дітей досягає страшної висоти 77% ! Але навіть і в тих східних, українських повітах і ту задля щедрішого обділення школами польських або півпольських місточок і кольоній ніж корінно-українських громад, відношеня між процентами невчащуючих до школи дітей українських а польських знова мусить вразити всякого неупередженого. Ось дати: в Сянїччинї з обовязаних до школи дітей побирае науку всего 9·9% зпоміж Українців а за се 58·4% зпоміж Поляків; в Перемїщинї 23% Українців, а 48% Поляків; в Ярославщинї 28% Українців а 74% Поляків; в Яворівщинї 30% Українців а 67% Поляків; в Дрогобиччинї 25% Українців а 56% Поляків — і т. д.

Заключати з того, начеби наш український люд не бажав свїтла і науки, було би негідною перфїдією, було би злочинним підозрінєм супротив сего люду. Наш люд, що в XVI і XVII столїтї сотворив власними силами сотки своїх шкіл, друкарень і бурс, наш люд, що за панщини образував своїх синів, хоч їх за се віддавано „в камаші“, наш люд, що перед 25 роками при конфесійній автономїї свого шкільництва виказував при своїй біднотї о 238 шкіл більше, ніж о много богатші Поляки, та якому і зложена з Поляків Рада шкільна краєва мусїла признати сильнїйшу фреквенцію шкільну від Мазурів, сей наш люд остав тепер далеко по заду, бо замкнено йому школу, бо його кервавицію, коли й креуєть ся яку школу — то польську, в польськїм повітї, або коли вже в українськїм повітї, то в польськїм місточку або кольонїї.

Сум і жах огортати мусить кожного Українця, коли перед його очима пересуваєть ся сей страшний образ темноти нашого люду; жаль і обуреня зроджувати ся мусять в серци його на сего, що замкнув сонце освїти українському народу, замкнув на се, аби зробивши його безрадним та темним, зробити й безсильним і неспосібним до нїякого відпору.

Та лишім ті так сумні картини, лишім народну школу а перейдїм до висших научних заведень, до середних шкіл. І тутки ярко пробиваєть ся той сам систем.

На 32 їстнующї гїмназїї всего 4 є українські; на 5 реальних шкіл Українці не мають нї одной! На 3,621.000 корон видатків, понесених послїднього року на удержаня всіх середних шкіл, тільки 321.000 кор. себ-то $\frac{1}{12}$ (!) часть цїлої суми пішла на українські школи. До того замїтний територіяльний розклад середних шкіл: в захїдній Галичинї, що повіт, що місто або й місточко — то гїмназїя або реальна школа по кілька миль одна від другої. Такі провінціональні „дїри“ — майже села — як Бохня, Дембїца, Ясло, Вадовицї пишашуть ся осїбними середними школами, коли між тим

в східній Галичині цілі величезні полоси краю, цілі комплекси українських повітів, території, що „стало-б їх на балканську державку“, такі простори, як ціла північна частина східної Галичини, положена між Сяном, російським кордоном і залізничним шляхом Перемишль-Львів-Броди або як ціле полуднево-східне Поділля, такі повітові міста як Сокаль, Жовква, Яворів, Рава, Камінка, Теревовля, Скалат, Збараж, Гусятин, Чортків, Борців, Заліщики, Городенка, Снятин, Рогатин, Калуш, Городок, Бібрка, і т. д. на дармо ждуть на основане середньої школи. Правда! побільшаєть ся дещо число середніх шкіл і в східній Галичині та тільки польських середніх шкіл у спольонізованім Львові. Бобжинський застав їх у Львові 4 а лишає 8, коли між тим Українцям годі добити ся, аби переповнену одну українську гімназію у Львові поділено на дві!

Як завзято Бобжинський боронив ся против засновуваня українських гімназій, можна зміркувати з тих усіх негідних викрутків, з тих брехливих реляцій, якими бажав перепинити основане української гімназії в Тернополі і якими таки спинив креоване української гімназії в Станиславові, можна збагнути з сего факту, що після проголошеного ним принципю українська середня школа не може повстати там, де нема ще такої-ж польської школи, можна спізнати з сього, що дирекції українських гімназій — очевидно наслідком інструкцій Бобжинського — завели у себе *numerus clausus* та не приймають учеників понад певну скількість до кожної класи, можна остаточно побачити з сього найновішого факту, що Рада шкільна краєва не згодилася на відчинене четвертого паралельного відділу в першій класі львівської української гімназії мимо того, що один з трьох існуючих відділів має понад 70 (!) учеників, не згодилася видимо тому, аби не давати Українцям основи до жаданя другої української гімназії у Львові.

Щоби спинити успішний розвиток українських гімназій та щоби зробити їх для Українців як найменше позиточними, ужив галицький міністер освіти того-ж способу, який ми мали нагоду спізнати вже при народних школах. Ото заповнюєть ся учительські місця при українських гімназіях що гіршими силами, не рідко самим послідом українського учительства, ще й до того в добрій частині найреакційнішими індивідуами — коли рівночасно найліпші українські педагоги, найсвітліші Українці-учителі, люде звісні з інтелігенції й глибокої науки мусять виховувати чужі діти по чужих гімназіях. Годі нам тутки наводити імена, годі нам вказувати пальцем на людей; — остаточно се й непотрібне, бо сї факти враз з іменами аж надто добре звісні нашій суспільности. І як при народних школах, так і тутки Бобжинський осягнув свою ціль. Коли перед чвертстолітєм число Українців, учеників середніх шкіл, рівноважило ся

з числом Поляків, нині на 15.284 Поляків (ту вчислені й Жиди, а є їх 19.04 %) маємо в середніх школах ледви 3.363 Українців — себ-то всего на всего 17.61 % усіх учеників!

Віцепрезидент Бобжинський зробив своє! Він спинив насильно та підступно освітний розвиток українського народу, задержав злочинною рукою культуру українського народу на низькім уровені, запер нашій нації одну з найважніших доріг до національно-політичної та соціально-економічної еманципації зпід шляхоцько-польського ярма.

Та се тільки негативна сторона опіки, веденої віцепрезидентом Бобжинським, над українським народом. Є в сій опіці ще й друга, позитивна сторона: п. Бобжинський дбав консеквентно про польонізацію Українців через школу.

Сказано вже в першій, загальній частині нашого огляду, що хоч і як п. Бобжинський докладав усіх сил, аби спинити загальний зріст шкільництва, то всеж таки воно в дечім муїло зрости. Сказано далі вже в другій частині сеї статі, як то п. Бобжинський піклувався про се, аби й зі сего, йому самому непожаданого зросту, і дрібка не припала Українцям, аби увесь той, хоч і слабкий приріст так народного як і середнього шкільництва пішов у виключну користь Полякам. Та на тім ще не кінець.

Мимо всіх перепон, мимо незакладання нових українських шкіл, мимо їх упослідження та великого числа „нечинних“ шкіл, всеж таки було ще висше 1 1/2 тисяча українських народних шкіл. Такий стан річи далеко ще був від того, що було наміром Бобжинського.

Кляса, в котрої імени Бобжинський сповняв своє післанництво, се та сама кляса, з якою лучить ся вся майже традиція історичної Польщі — головно-ж традиція з часу її експансії й найвисшого розцьвіту; се та сама кляса, що пхнула Польщу на схід загортати багаті українські землі, що її ділом була політична унія Польщі з литовсько-руською державою, завершена на люблинськім соймі, та — як цемент для сеї політичної унії — унія релігійна „перепачкована“ в Бересті; се та сама кляса, що опанувавши українські землі, зробила їх для себе жерелом невичерпаних доходів, основою безмежного розвитку шляхоцьких політичних свобод, шляхоцько-польської культури і державної могутости шляхоцької республіки; се та сама кляса, що до нині ще в характері великих земельних власників сидить по „дворах“ серед українського люду на схід аж до Дніпра, а на полудне мало-що не до Чорного Моря, се та сама кляса, якої ідеалом може бути Польща тільки в історичних границях, Польща „od morza do morza“, Польща сягаюча всюди там, де тільки сидить польський шляхтич. Колиж так далеко сягає *pium desidenium* польського шляхоцького табору і його послужників, то щож доперва

говорити о Галичині? — Ясна річ, що східна Галичина мусить входити в круг шляхоцько-польських реставраційних комбінацій, вона мусить бути Польщею!

І п. Бобжинський, як повновласник сеї кляси, мусів ужити школи — о скільки допустив до її істнованя — для спольонізованя східної Галичини, для винародовленя Українців, -- винародовленя що менш свідомих, а здеморалізованя та приспаня сяк-твк вже освідомлених. І він переводить се консеквентно в цілім галицькім шкільництві. Зачнім знова від народної школи.

Основні принципи педагогіки навчають, що велька наука, головно-ж початкова, повинна відбувати ся в матерній мові учеників. На жаль, сей принцип вивертаеть ся до гори дном тамки, де школа місто служити своїому педагогічному призначеню — стає орудем політики. Так стало ся й у нас, в Галичині. Оперши ся на теоремі, що школа повинна польонізувати, або бодай о скільки мож, підготовити терен до польонізації—Бобжинський консеквентно й уперто переводить сю догму в практику, замінюючи прямо народні українські школи в чисто-польські або „утраквістичні“. Грунт до сеї роботи підготовили п. Бобжинському вже його попередники. Іх винаходом був оригінальний спосіб, без великого гомону перероблювати українські школи на польські. -- Ось він: 1869-ого, коли Рада шкільна краєва переймила народне шкільництво від консисторій, застала вона 1293 українських 1055 польських народних шкіл. В два роки опісля місто 1293 українських шкіл знаходимо вже менше ніж половину, бо тільки 572 (!) а за се появляеть ся нова категория шкіл — „утраквістичних“, українсько-польських—в числі 787! — За два роки сі „утраквістичні“ школи зникають, аби знов появили ся 1875-го року в числі 260 шкіл. Прочі „утраквістичні“ школи з малими виїмками стали вже польські Се перевипуване шкіл через „утраквізм“ від української нації до польської продовжасть ся й далі, тільки, що Бобжинський вміє доконувати се не так впадаючо у вічі. Він вдовільняеть ся щорічно двома-трема десятками перейшовших чистилище „утраквізму“ шкіл, але за се вибирає до сеї операції самі найчисленніші та найбільші українські школи. П. Бобжинський розумє цілком ясно: „возьму одну триклясову українську школу, то так, якби я забрав три поменші, одноклясні школи — а „крик“ (Українців) той сам“. Давати тутки зразки сеї операції не довело би до цілі. Соймові промови наших послів та річники наших дневників містятьцілі стоги сего материялу. Можемо сміло сказати, що в теперішній хвили всі т. зв. „українські“ школи є надорозі до цілковитої польонізації. Кажемо „так звані“ українські школи і сей наш висказ має повне оправдане в фактичнім положеню річий.

Неоспоримим нині фактом єсть, що властиво нема вже в Галичині ні одної української народної школи та що всі т. зв. „українські“ школи се в дійсности школи утравквістичні і то по більшій часті з сильною перевагою польщини. Фактом єсть, що нема в Галичині ні одної народної школи, якої заряд провадив би ся в українській мові; фактом єсть, що польська мова займає і в „українських“ школах перше та привілейоване місце; фактом єсть, що всі ті 733 „некваліфіковані“ учительські сили, якими ущасливлено „українські“ народні школи, се міські Польки — учителів-муштин між ними омаль — вихованиці польських, в крайно шовіністичнім дусі ведених „виділових“ шкіл, де не вчать й вловечка українського; фактом єсть, що ті, неволодіючі українською мовою або крайно ненавидячі її Польки вводять в українську школу *iure caduco*, силою самого факту, польську викладову мову, за що з боку своїх шкільних наставників можуть надіяти ся тільки похвали. Нема затим ні словечка пересади в висказі, що нині нема в Галичині ні одної української народної школи!

Йдім далі! Перейдім до учительських семінарів а далі до середних шкіл.

Учительських семінарів має Галичина 12, з чого тільки 3 жіночі. Та хоч більша половина усіх семінарів лежить у східній Галичині на українській землі, хоч більша половина семінарів призначена підготовлювати учительство для т. зв. „українських“ шкіл, однак нема між ними ні одного українського семінаря. Чотири „утравквістичні“ семінарі в східній Галичині се пародія усякого утравквізму, се гіркий насміх над усякою рівноправністю. В тих „утравквістичних“ — *sit venia verbo* — семінарях і виклади застережені українській мові голосять ся по польськи і ціле урядоване на скрізь польське і дух їх польський, а українська мова зіпхнена на послідне місце. З тих „утравквістичних“ семінарів виходять люде, що не вміють навіть по українськи читати (!), не то одного слова по українськи зліпити, — ми самі мали нагоду таких людей особисто знати — а се чей вже вистане для характеристики „утравквізму“ сих семінарів. Не диво-ж проте, коли опісля з сих заведень виходять сліпі орудя польонізаторської роботи Бобжинських.

Гляньмо на середні школи. Чотири тільки з них українські (одна що-йно креуєть ся), проті польські. В польських середних школах східної Галичини минушого року побирано науку звиш 2.000 Українців. Деякі з східно-галицьких польських гімназій виказують навіть більше число Українців як Поляків (без Жидів!). А однак мимо так значного числа учеників-Українців, мимо того, що в нормальних обставинах із сих 2.000 Українців можна би утворити 6 осібних гімназій, мимо того мусять вони учити ся в чужій, в польській школі. Як сказано, — против заложеня хочби одної

нової української гімназії п. Бобжинський боронив ся руками й ногами і 2 000 українських гімназистів на дармо вичікує на науку в українській мові. Розводити ся тутки, що значить наука в чужій мові і в чужім, пенаціональнім дусі, дусі ворожим прямо власній нації — мабуть не потребуємо. Український хлопчина, що прийшовши до гімназії приносить ледви неясне почуте своєї національності, загублює його опісля серед вісімрічного (що найменше) впливу чужої культури. Цілу гімназію годований польським патріотизмом (розумієть ся „патріотизмом“ по рецепті Бобжинського), він відчужує ся від власної нації, і коли його не врятують побічні позашкільні впливи, він стає Поляком або що найменше індеферентним гермафродитом. Надобовязкова „наука“ української мови, яку можна побирати в польських гімназіях, се така наука, що не то, що не піддержить національної свідомости ученика-Українця але нераз прямо забиває її. Щось більш неуправильненого, щось більше полишеного директорській самоволі, щось більше з розвагою легковаженого, як ся „наука“, годі собі зобразити! Української мови, мови більш ніж трех мільонів східно-галицького населеня, матерної мови доброї третини а нераз і половини гімназіяльних учеників, сеї мови учить ся гірше, ніж французького, ніж гімнастики або співу*); спихає ся її на найнедогоднійший час, ограничує ся на дві години або й одну годину тижневно для цілих „курсів“, в які входить нераз по кілька клас. Та вінцем, яким Бобжинський завершив своє пікловане про науку української мови в східногалицьких середних школах є послідне його розпорядженє в сій справі. Ото, після сего розпорядженя наука української мови в усіх неукраїнських середних школах зводить ся до абсурду. Від нового шкільного року устають всі дотеперішні способи „науки“ української мови а заводить ся таке: наука української мови виключає ся з трех перших, як і з двох послідних клас усіх середних неукраїнських шкіл. Можна на неї записувати ся аж тоді, коли вже ученики призабули ту дрібку української грамоти, яку могли винести з народної школи — се єсть аж в четвертій класі і то за виразним, письменним призволом родителів або опікунів (ся послідня формальність додана прямо для шикани та для утрудненя запису). Всю надобовязкову „науку“ української мови, що обмежаєть ся на три роки, розділено на два „курси“, кождий по 3 півроця. Перший „курс“ (кляса четверта і перше півроче пятої) ограничаєть ся на читанє, писанє, оповіданє і дрібку граматики другий — назначений на „понюханє“ літератури і її історії. Для більшого обниженя уровни сеї „науки“ не признано злій ноті з української мови ніякого

*) Гляди „Молода Україна“ з 1900-го року ч. 7. статя „Наука укр. мови в польських середних школах у Львові“.

впливу на загальний поступ ученика або на обов'язок оплати „чесного“, як і звільнено записаних на сей предмет учеників від складання іспиту з нього при „матурі“. А все те докрано тоді, коли рівночасно польська мова в українських гімназіях трактується зарівно з усяким іншим предметом; тоді, коли на науку польської мови в українських гімназіях призначається в кожній класі з осіб на по дві години тижнево та веде ся її паралельно до науки української мови; тоді, коли для польської мови в українських гімназіях визначається години в найдогіднійший, для обов'язкових предметів призначений, час (рано, перша з ряду година або навіть і серед годин призначених на обов'язкові предмети).

А рівномірно з таким обмеженем науки української мови польських середніх школах йде й її крайне обнижене. Як на сьміх, якби для наруги поручено її майже у всіх школах некваліфікованим силам, — людям що або не мають поняття про українську літературу, що прямо анальфабети на сій точці, або що будучи першими ворогами українства, роблять з науки української мови карикатуру, вживають катедри до сїяння своїх ренегатських „уб'жденій“, вчать ненавидіти сліпо рідне слово і рідне письменство, вчать погорджувати власним народом. І се діється знова тоді, коли найкращі українські педагогічні сили марнують ся та загибають для рідного народу по мазурських гімназіях, — тоді, коли українські фільольоги викладають в польських гімназіях польську мову, а заразом тоді, коли польську мову в українських гімназіях подають належно укваліфіковані а до того ще й найліпші з поміж Поляків-фільольогів польоністи.

Наведеного тутки -- думаємо — досить, аби набрати незрушимого переконання, що Бобжинський справді ужив кравого шкільництва для польонізації українського народу. Се одначе тільки половина його „роботи“ в напрямі денационалізації галицьких Українців. Як мистець, як до краю консеквентний у своїому ділі, він не кінчає на сій більше формальній, літературно-язиковій стороні справи, але намагається перевести польонізацію сказати-б так — мериторично.

Відповідним напрямом науки, особливо-ж науки української і польської літератури та історії, думає він по своїм політичним інтересам дати напрям національно-політичним думкам молодого українського покоління а затим і цілого українського люду в Галичині; через школу — і через т. з. „українську“ — намагається Бобжинський вціпити в український люд свої державно-політичні ідеали, старається приноровити український нарід до основної думки шляхоцько-польських державно-політичних змагань, до думки про „унію“ Польщі, Литви і України, коротко кажучи — до „Ягай-

лонської ідеї". І в тім напрямі, відповідно до сеї наскрізь політичної цілі, препаруєть ся з науки все, що тільки може послужити до вироблення погляду на згадану квестию. Наукова об'єктивність... історична правда... фі! се пусті слова, пригожі для академічної дискусії, добрі для наукових молів або наївної публіки — але не місце для них у школі, яку для українського народу сотворив Бобжинський, не місце для них в підручниках, з яких Бобжинський каже українській молодіжи інформувати ся про Україну та Польщу в минувшині й сучасности.

Від букваря, уживаного в першій класі народної школи починаючи а на підручнику призначенім для науки української літератури або історії в висшій гімназії кінчаючи, все піддано основній реформі.

Найважнійший період українсько-польських відносин; предовгий ряд великих міжнародних колізій, ціла козацька епоха української історії, вся героїчна доба нашої минувшини — не існує в сих підручниках. Для неї нема тамки місця! Пильно виминаєть ся навіть й найменшу дрібницю, котра могла би як небудь приганути, що українсько-польські відносини не кінчають ся ще на Ягайловім подружжю з Ядвігою або на берейстейській унії, котра могла би нагадати Українцям трохи більше національних діячів понад Василька Тербовельського або Витовта Литовського. Імена Зіновя Хмельницького, Петра Дорошенка або Петра Могили, не кажучи вже про Тараса Бульбу-Трясила або Залізняка, проскрібовані та обложені баніцією зі шкільних книжок. А щож доперва говорити про цілий ряд поменших імен та фактів, які вяжуть ся з тою добою нашої минувшини, яку репрезентують наведені мужі? Все те вичеркнене безпощадно та з консеквентним зав'язем! Як далеко сягає козакофобія Бобжинського, вкаже нам хоч-би звисний загально факт знищення та перепечатаня одного листка з переплетеної вже малої граматики української мови, тільки задля того, що між синтактичними примірами наведеними на сім листку найшло ся ось-яке революційне реченє: „Гетьман Виговський був наслідником Богдана Хмельницького“.

За се обі преславетні „унії“, всякі уніятські „мученики“ в роді звисного полоцького інквітора Йосафата Кунцевича, польські королі, королеві та коронні гетьмани діждали ся в „українських“ підручниках піднебесних неапів. Польща являєть ся тамки на кождім кроці доброю, печаливою та розумною старшою сестрою, що цілим серцем піклуєть ся об малолітній та нерозумній ще Україні; польські королі, гетьмани, сепатори, каштеляни та біскупи виходять тамки безкорисними, ідеальними та добросердешними євітлоносцями, що ушасливали премогими добродійствами Україну,

без яких вона була би остала темною та варварською, дикою та азіяцькою, під яких предобротливою рукою доступна вона туземського раю. Між Польщею а Україною панує — після сих підручників — довічна і пресвята згода та єдність, якої конкретна проявна форма се „унія“ (політична і релігійна). — З літературних підручників виметено з великою точностию навіть спомин про сі твори наших письменників, яких предметом польсько-українські вірносини а деякі, хоч-би найвизначнійші письменники, от як приміром Драгоманов або Франко, не згадані навіть хоч би одною стрічкою.

С к о н ф і с к о в а н о .

Годуючи такою „наукою“ українські діти сподіється Бобжинський виховати своїй касті податливий матеріал для її плянів. Та не досить по його думці подати молодому поколінню так спрепаровану справу. Треба ще крім того охоронити його й перед всяким иньшим впливом, а в першім ряді перед впливом української літератури й науки.

С к о н ф і с к о в а н о .

*) Сей добродій зове ся Матієв і є тепер краєвим інспектором при Раді шкільній краєвій. — Прип. Ред.

С к о н ф і с к о в а н о .

Україньство вже само по собі становить явну признаку „неблагонадєжности“, — а щож доперва сказати про сї демократичні та хлопоманські симпатії, що лучать ся майже нероздільно з українським рухом; що казати про ті людві та антїшляхоцькі тенденції, які то в більшій то в меншій мірі пробивають ся у кожного з наших письменників — загалом, в цілій нашій літаратурі?! Щож сказати про сей радикальний зворот серед української суспільности, який викликало могуче слово Драгаманова враз з західно-європейськими суспільними струями?! — Все се течії, від яких відділити китайською стїною всю українську молодіж — вважав Бобжинський стоїм сьвятим обовязком. В школі зробив він се через „пврелицьоване“ науки, через „прочищенє“ бібліотек, через весь систем науки. Поза школою має доконати сего поліцейський систем. Українців-учеників піддано суворому наглядови, против них в першій ряді звернено всі способи поліцейської педагогіки.

Наглядає їх директор, наглядають учителі-Поляки, учителя-кацапи або таки „свої“ — директорські скоробрешенки — шпіонує їх катехит*) та зорганізовані ним в тайну поліцію „побожні“, „незіпсовані“ співученики; все вітрить тільки, як би захопити в свої руки яке небуть *corpus delicti* в виді „забороненої“ книжки і т. п. Марний донос, без основ, без доказу, рішає про долю молодого „злочинця“, якому довело ся не сподобати ся кому небудь з його наглядачів. І йдуть ревізії за ревізіями, слідства за слідствами, прогони за прогонами. Українці-ученики переживають в часі таких слідств справдішне пекло! І десятки молодих людей, часом ще дітий, йдуть відбувати сумну одісею з міста до міста, з гімназії до гімназії — всюди з цятном „доброго нумеру“, з опінією мало-що не Равашолів, переслідовані в кожній школі, тровлені наче дикий

*) Становища греко-кат. катехитів обсаджує Рада шкільна краєва з правилами кацапами, завзятими ворогами українства й цілого українского руху.

звір собачнею.

С к о н ф і с к о в а н о .

І Бобжинський цілих десять років гонив українську молодь з безпримірним завзятем та з цїничним лукавством, з плянвою консе-квенцією і систематичністю, гонив безсеречно, брутально, по-звірськи, гонив... бо йому треба викорінювати всякого „непокїрного духа“, треба виховувати покїрних телят, бо йому треба здавити прозабане української самостійности, треба знищити українство через школу. Бобжинський був тільки консеквентним!

І супротив українського народу сповнив він з макіявельським розмислом свое політичне післанництво. Закрив українському лю-дови — о скільки дало ся — сьвітло науки; спольонїзував східно-галицьке шкільництво; накидав Українцям польську школу; через школу виховував Українців на податливий матерїял для шляхоцько-польських заборчих плянів, проводив систематично „ягайлонську“ ідею!

Та найвисша уже пора покінчити з Бобжинським і його де-сятьлїтною містопрезидентурою. Ми старали ся оглянути усї боки сеї його „дїяльности“, ми намагали ся дати читачам загальний о-браз його реформаторської роботи, витворений на основі фактів, на основі порівняня теперішнього стану шкільництва з минулим. Ми дбали вияснити все те сею основою — політичною — думкою, з я-кою Бобжинський обїймав управу Ради шкільної краєвої. І нам здаєть ся, що — бодай по части — нам се удало ся, що бодай по части, ми осягнули, що наміряли. Тож тепер можемо вже з Бобжинь-ским розпрощати ся.

Та годї нам кінчаючи наш огляд, не сказати нашим читачам, задля якої причини ми саме тепер так просторо заговорили про Бо-бжинського і його дїяльність.

С к о н ф і с к о в а н о .

*) Цїкаві дати подає допись з бучацької гімназї, поміщена в „Молодій Україні“ в 1901 року ч. 5 і 6. На 12 вигнаних в одїім році, було аж 10 Українців, 2 Жидів а 0 Поляків.

С к о н ф і с к о в а н о .

Безперечно, що безпосереднім товчком, котрий встроїв нам перо в руку, було уступлене Бобжинського зі занимаемого ним становища. Уступлення сего вижидала вся наша суспільність зі справдішньою тугою й коли вже сї гєрчї бажаня загалу стали ся дійсностю, коли ціла увага суспільности з'осередоточена на факті сего уступлення та затим на особі Бобжинського, тоді саме найліпша нагода дати зацікавленій публиці образ діяльности сего добродія.

Та крім сего більше формального, зі становища публіцистики цілком оправданого, поводу зайняти ся саме тепер діяльністю Бобжинського, мали ми — думаємо — ще й иньшу більше прагматичну причину не поминути його абдикації мовчанкою.

Звісна річ, що причини, які ділають на уформованє суспільного життя, ділають поводи — повагом. Так маєть ся діло і з впливом школи. Завважати його можна аж по роках, по виході із школи кількох рядів молодіжи. Та хоч шкільна система Бобжинського не так давна, мусимо одначе сконстатувати, що наслідки її можна завважати вже тепер. Відчуває їх гімназияльна молодіж, відчуває їх ліпша часть учительства, відчуває їх старше університетське студентство, що мало найліпшу нагоду стрінуги ся з шой-но покінчившими середні школи вихованцями систему Бобжинського, відчуває

сі наслідки й загал суспільности, що не може глядіти рівнодушно на експерименти, які доконують ся на його діях, відчуває їх в кінци й увесь український нарід в Галичині бачучи перед собою сумну перспективу польонізації. Як сказано, систем Бобжинського ще не давний. Коли-ж мимо сего він уже тепер дасть ся відчувати, так се тільки доказ його скорого подавляючого впливу.

С к о н ф і с к о в а н о .

І коли було що нашим заміром при начеркуваню образу діяльности Бобжинського та її наслідків, то саме розбудити дрімливу опінію нашої суспільности, викликати рофлексию над будуччиною нашого народу й причинити ся тим способом до оборонної акції супротив наслідків галицької школи.

Та „Молода Україна“ є органом молодіжи, головно-ж для молодіжи.

С к о н ф і с к о в а н о .

Хроніка з нашого життя.

Товариші!

З надходячим початком шкільного року на університеті, чуємося в праві і в обов'язку, відізвати ся до всіх товаришів Українців, слухачів львівського університету на сій дорозі, і пригадати, що ми, як академічні горожани, які мають спромогу покористувати ся повнотою академічних прав, маємо також деякі обов'язки. Сі обов'язки переходять обов'язки чисто академічні, а набирають загальнонародніх прикмет через се, що лишень ми Українці академіки можемо їх виповнити, а не виповнене їх нами означає капітуляцію цілого українського народу з прав, які йому належать ся і які по обов'язуючим законним постановам йому прислугують.

Як загально звісно, львівський університет по найвишій постанові з 1871. р. не є зовсім польською інституцією, але такі самі права, які мають до сего університету Поляки, маємо і ми. Та не тяжко доглянути, яка велика різниця між сим правним а фактичним станом на університеті. Ми майже зовсім не маємо спромоги учити ся тут на своїй рідній мові, ми приневолені навіть вписувати сх на чужій мові, бо українських блянетів ані індексів університет не має!

Та хоч сі справи і як прикрі і болючі, хоч усунення сеї аномалії українська молодіж мусить домагати ся, то є одна аномалія ще більш прикра, ще більш болюча, як-раз тому, що єї усуненє залежне лишень від нашої доброї волі, лишень від нашого почутя самосвідомости, а що вона на університеті удержала ся, то се як-раз лиш доказ нашої невеликої самосвідомости і нашого недбальства.

По ухвалі академічного сенату з 1878. р., яку затверджено найвисшою постановою з 1879. р., дозволено нам правно вносити всі подання в університет в українській мові і резолюції на сі подання мають видавати ся також в українській мові

Се прикра і несправедлива річ, що, як здає ся, ще ніхто зі слухачів львівського університету не одержав резолюції в українській мові; але ще прикрійше, що ніхто з товаришів ніколи не домагав ся від університету такої резолюції.

Та найбільш прикро і соромно піднести, що при дотеперішньому поступованю доброї половини товаришів стало майже неможливо домагатися сього від університету. Мимо сього, що по закону вільно вносити подання і домагатися відповіді в українській мові, бодай половина товаришів вносить, собі самим на сором, всі подання в польській мові і тим сама добровільно резигнує з прав, які признано українській мові, і робить кривду цілому народови.

Справді бракує нам слів, щоби відповідно нап'ятувати сю прояву рабства і тупого індеферентизму, що граничить з ренегатством, щоби висказати обуренє, яке мусять опанувати кожного, хто почує сі аргументи, якими оправдують вношенє подань в польській мові. Неоправданий страх перед іспитовою комісією і надія на скорше увільненє від оплати — ось сі аргументи, які кажуть ідейній і свідомій своїм національним правам молодіжи резигнувати із тих прав, що навіть польський академічний сенат вважав відповідним українській молодіжи признати! Лице паленіє зі сорому на вид такого товариша і уява мимоволі рисує нам образ будучого раба і слухняного послугача, хочби і найбільших ворогів власного народа, в особі такої нужденної одиниці, яка в хвилі молодечих поривів спосібна зрезигнувати з признаних єї прав, щоби на нього лишень не подивив ся косим оком університетський урядник.

Справді прикро подумати, але страшно мусять погорджувати сими всіми панамі професори Поляки, якими ще стоїть в тямці ся борба, що її мусяли вести Поляки за признанє їм хоч би таких прав, які ми маємо застережені університетськими законами!

Товариші! Крайний вже час, щоби така поведінка з нашої сторони покінчила ся! Крайний вже час, щоби ні

від одного Українця не вийшло в університет ні одно польське подане! Крайний вже час, щоби ми використали бодай сі права, які нам забезпечують законні постанови!

Відкликуючи ся в сій справі публично до всіх товаришів, маємо повну надію, що отся наша відозва буде в сій справі послідня і що ми не будемо в тому немилому положеню, щоби були приневолені публікувати в часописах імена товаришів, як би на сором загалови української молодіжи з легким серцем зрекли ся права вносити поданя в університет в своїй рідній мові.

Тому звертаємо ся до всіх товаришів з зазивом: Вносить всі поданя в університет лишень в українській мові.

У Львові, дня 17. вересня 1901.

Евген Бурачинський, студент медицини; Мирон Залітач, студ. прав; Евген Косевич, студ. прав; Зенон Кузеля, студ. філософії; Евген Юліян Олесницький, студ. прав; Володимир Старосольський, студ. прав; Володимир Темницький, студ. прав.

Д О П Л О К И.

З Бучача: „Послідні події та найсвіжіші жертви пса, Зиха і спілки“.

В 5. і 6. чч. „Мол. України“ писали ми, як проф. Мрицови і Терлецькому ученики вибили вікна і як дир. Зих простував у „Дѣл-і“, що то зробили новобранці. Рівночасно той Зих постарав ся, що товаришови VII. кл. (К.) виточили судово-карне слідство. І пішли на термін—ученик і учитель. Всього иншого надіяв ся Тер., лиш не того, що стало ся: його власний ученик заговорив до нього на суді по українськи! Терлецький аж позеленів і на питаня судії плів такі нісенітницї, що публіка заходила ся зі сьміху.

Тепер мусимо впевнити земляків з під кнута батюшки, що від часу, як появило ся 5. і 6. ч. „Мол. України“ Австрия не змінила форми правліня. Інакше вони не няли би віри, що низше подані факти можливі в науковім закладі конституційної держави.

Рано в день роздавання свідощв вихід гімназьяльної вулиці заняла жандармерия, а її патруль посунулаь під саму школу. Пів міста злягло, щоб поглядіти на ту чудасію. Ученики, побачивши крізь вікна багнети жандарів, заворушились. Зих казав розділити кожду клясу з окрема. Мриці Терлецький, як fama vagatur, з руками на револьверах входили до кляс. Тихо вийшли низші, протестувати зачала IV-а, котрої господар Терлецький „Чому клясифікация несправедлива“? питали його. — „Я не винен, то пан директор“! закричав з ляку Терлецький (правду сказав!) і вибіг на коритар. Та тут був натовп батьків. Терлецького догонили і си ломіць за держа лиза фрак. Його власні ученики! В присутности родичів!... Мриц, господар VII кл., почувши рух на коритарі, спокірнів, „аки агнец“ і всю вину звалив на конференцию, а допавши канцелярії, на жадні персвазіи не хотів вийти. Обід там йому принесли. На місті зложили сейчас гроші на телеграми до газет. Аж тепер побачили власти, що стрілили дурницю. Комісар староства освідчив, що жандарів нігде не вислав, ротмістр шандармерії також. Отже жандарі прийшли під гімназию самопас. А чого того дня рано жінки Терлецького і Мрица ходили до жандармської касарні?

Наслідком того шкандалу було перенесене Мрица. В місті за- панувала радість, як по переході чуми... За тільки звихнених екзистенцій і витиснених сліз жезлаемо йому, щоби усюда найшов таку симпатию, як у нас. Кажуть, що при відході порівнав він школу до жолудка, а себе до рицинового олійка... Справді подібний.

С к о н ф і с к о в а н о .

Зих дозволив, а Т. урядив прогульку і так споїв учеників пивом і горівкою, що блювали, а його самого привезли до Бучача без памяти. Дописуватель „Narząd-a“ хотів то перед судом доказати, та Рада шк. не лиш не зарядила слідства, але навіть не перенесла того деморалізатора! Він так втратив повагу, що ученики уважають за понижене кланятись йому. Терлецький побачив те і увільнив VII. кл. від того обовязку... Чи чуване?

Його друг перенесений. Тернопільським Товаришам радимо виступати проти нього солідарно. Як учіпить ся кого, купою йти на

*) Пес директора, що кидаєть ся на учеників тай калічить таки добре.

скаргу до дирекції і писати до „Мол. України“. В науці нема чого його бояти ся, бо більше від Вас не знає. У нього найліпші задачі ті, що схожі на екзорти. Лиш не дайте йому найменшої причини до доносу, бо бреше артистично і не вірте в нічім.

С к о н ф і с к о в а н о .

За те сьвяте жите тим, що „мають плечі“. Пр. у нас двох панчів з VI. кл. видирає картки з дневника (за май 1901), де неоправдано їх неприсутности в школі. Втім входить Зих. Мусів бачити — але не бачив, бо то протеговані гр. Потоцького... А що би нашому братови було за таке?

Дрібкі вістки.

Професор Мриц перенесений!

Радуйте ся тернопільські гімназіясти і веселіть ся, бо небо для вас усміхаєть ся. Над Тернополем сонце сходить, бо до Тернополя в'їздить така славна особа як професор Мриц. Дістаєте дорогий скарб, дорогоцінний подарунок, на який ви собі не заслужили, який отже для вас тим дорогоціннійший і тим вартнійший. Будьте вдячні і благословіть шкільну Раду за її великодушність, що замість заховати де глибоко такі дорогоцінности, як професор Мриц, обдаровує вас ними.

Як професор Мриц йшов минувшого року на посаду професора до Бучача, голосив по Львові, що він дасть ся добре взнаки тамошнім гімназіястам за се, що в „Молодій Україні“ згадали не злим тихим словом про діяльність його приятеля проф. Терлецького з Бучача і обіцяв заінтересувати ся передплатниками „Молодої України“,

ну і слова додержав. Товариші, що хотять знати більше про його подвиги в Бучачі, можуть про се довідати ся з 5. і 6. числа „М. України“ за р. 1901.

З якою місією і з якими інтенціями йде Мриц до Тернополя, се поки-що незвісне. Та думаємо, що вже в слідуючому числі будемо в спромозі сю темну ще справу прояснити і що Мриц не залишить і в Тернополі виголосити інавгураційну бесіду до гімназіястів, як се зробив минушого року в Бучачі і просимо товаришів подати нам як найдокладнійший зміст тої промови.

Та на всякий спосіб се, що Мриц так сьвяточно проголосив в Бучачі останеть ся як провідна ідея його діяльності і в Тернополі. Він певно за рік своєї діяльності ще не змінив погляду, що учеників повинні виховувати різками, а як добру конкомітацию приносити за собою славу директорського донощика і авреолу, що він вмачав пальці, переданя учацьких гімназіястів під опіку ц. к. жандармерії.

Се во відомість товаришів з прозьбою, щоби стерегли ся пана Мрица.

До пана Мрица у нас иньша прозьба. Най п. Мриц намотає собі се на вус, що крім шкільної Ради, яка, може бути, з гордістю дивить ся на його подвиги і любить ся його полїцейськими інстинктами, є ще иньша інстанция, яка має право контролювати його діяльність — се голос публичної опінії. Вона чейже віддасть відповідну пошану його заслугам.

Ми чули таку звістку про подїю зі славним інквізитором тернопільської польської молодїжи а кс. Лібревським. Ві Львові зайшов кс. Лібревський в один публичній льокаль. На се гості, що пізнали його чесну особу, звернули ся до господаря з жаданем, щоби випросив кс. Л., бо інакше вони сейчас вийдуть з льокалю: Господар мусів вволити волю своїх гостей. Чи ся звістка правдива, не ручимо, але ний вона буде memento для панів Мриців і иньших подібних.

Бібліографія.

ЛЬОНГІН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ: Русь Україна і Московщина. (Історична розвідка. Львів 1901.).

З власного досвіду знаємо — як часто веде ся в кругах нашої суспільности палка дискусія на тему самостійности нашого народу. Видана тамтого року тов. Косевичом брошура п. з.: „Самостійна Україна“ досипала нової, свіжої грани, остра перепалка увійшла до часописий, — „Галичанин“ і „Буковина“ (!) з одної а „Діло“ і „Молода Україна“ з другої сторони завзятий вели бій. Відповідь тов. Косевича під адресою черновецької „Буковини“ в 7. числі „Молодої України“ — брошура п. Романа Стефановича, стаття д-ра Івана Франка в Літературно-науковім Вістнику — а вкінці друге віче української молодіжи, на яким молодіж на глум перевертням і запроданцям рішучо заявила, що остаточною цілею українського люду є його самостійність — усе те викликало живійший рух між молодіжню, оживило питане самостійної відрубности українського народу. — Сей оживлений рух — вложив безперечно перо до рук тов. Л. Цегельського і склонив його написати історичну розвідку під висше поданим заголовком.

Хотяй розвідка ся призначена головно для селян (видана коштом тов. Просвіта) — то всеж таки вона має і для нас велику вартість.

Квестію самостійности України перепроваджувано в ріжний спосіб. Пок. М. Костомарів (в творі: Дві рускі народности) опер ся, як відомо, головно на звичаях, приватному та публичному житю та на знаменній ріжниці успособлень себ-то душ сих двох народів. Інші опирались на відрубности української мови. Найпевнішим однак способом, який управнює видати осуд про відрубність якогось народу, є його історія.

І сею дорогою пішов тов. Л. Цегельський.

Щоби можна осудити, чи Русини-Українці є дійсно самостійним народом — автор питаєть ся вперед, як розуміти належить термін: народ? Виказавши, що ні релігія, ні положене, ні спільна мова о відрубности національній не рішають і що народи творять люди, яких лучить спільний економічний і культурний інтерес та спільна історична традиція, доказує відтак автор силою історичних фактів, що Москву і Україну ніякі такі інтереси не лучили та ще історична традиція сих народів також цілком ріжна. І так поло-

жене географічне обох народів — спровадило різницю економічних інтересів України і Москви. Кияне і околичні мешканці (себ-то пізнійша Україна) — та мешканці з над Дністра сиділи в степових урожайних околицях і управляли головно рілю, та провадили торгівлю з Царгородом. Крім сього лучила їх рівнож спільна мова. Противно племена північні, мешкаючі над Волгою, були дикими, „жили в лісах і з Царгородом торгівлі провадити не могли. Їх економічний інтерес був цілком иньший, а надто різнились они від племен полудневих своєю мовою, о якій говорить літописець, що вона: „отъ Ляховъ“. Рівнож і культурного інтересу спільного у сих народів не було. Лишаєсь історична традиция. Однак вічне і завзяте ворогованя Москви до України (і навідворот) ще від княжих часів, збурене Київа князем Андрієм Боголюбским, роздір північних — московських і полудневих — українських племен в часі нападів татарських, злука московських князів з Татарами против литовсько-руської держави, ідея самостійности України за Богдана Хмельницького, Дорошенка, Мазепи, „братня любов“ до України зі сторони Петра I і Катерини II, збурене Січи, страшні нинішні переслідованя, усе те факти, що так і перевертають гориніг усі ідіотизми про „адін народ“.

Угруповане сих фактів, коротке зіставлене їх побіч себе, се й є головна заслуга автора книжочки, про яку говоримо. Прозорість та ясність викладу, його живість, вкінці популярна усім доступна обробітка, се є прикмети сеї книжочки, що разом з її темою повинні запевнити її широке розповсюднене серед нашої суспільности, головнож серед сеї її частини, для якої національне питане не стоїть ще досить ясно, і для якої саме поставлене сього питаня нераз натрапляє на деякі трудности.

Тому поручаємо товаришам горячо книжечку товариша Цегельського. Вона повинна стати настольною книжкою кожного товариша.

Переписка Редакції.

Тов-ка Ч. Г. Ваш вірш „Для Неї“ дістали. Дякуємо, що не забуваєте на нашу Редакцію. В порівнаню з попередніми віршами слідний в ньому деякий поступ. Мило вражає, що в сьому віршу

нема польонізмів, та всеж таки будова речень буває у Вас не все правильна. В нашій мові всі прикметники мусять стояти перед іменниками, присудок сейчас по підметі. Що до самої теми вірша, то вона вибрана не дуже щасливо. Ви хотіли дати патріотичний вірш і говорити про свою любов для вітчизни. Се тема дуже гарна а до того сі почування лежать в більшій часті в сфері чуття. Але тут не вистарчає сама сфера чуття, тому що питанє любови до вітчизни сейчас ставляє до розвязки питаня праці для вітчизни. Любов повинна бути товчком до праці і без любови працювати для своєї вітчизни годї; але як-раз тому, що тут головне праця а любов лишень товчок, викладати про любов доволї злишне, а поезії, яких Ви на сю тему знайдете в нашій літературі сотки, всі обертають ся в крузі тих самих загальників і роблять вражінє зовсім не нових тем. Через се навіть вірші сі бувають менше інтересні для читача а в додатку вони ще й не в силі вичерпати цілого обсягу Ваших почувань. У названому віршу Ви не знайдете слів, які не були-б вже по безліч разів уживані в такій самій формі і се його найслабша сторона. Ми мусимо Вам повторити ще раз уваги висказані в 7. числі, радити не запереставати праці над собою і не зражувати ся тим, що ми і сього вірша не містимо. Думаємо, що дальші Ваші писаня на теми зовсім безпретенціональні покажуть чим раз більший поступ.

Вже по випечатаню 1. аркуша сього числа іменовано Д-ра Дністрянського надзвичайним професором австрійського цивільного права з українською викладовою мовою. О стільки простуємо статю т. Косевича.

Ізза недостачі місця відкладаємо справозданє з віча академічної молодїжи до слїдуючого числа.

Слїдуюче число „Молодої України“ вийде з початком падолиста.

Всі письма до Редакції просимо пересилати тільки на руки тов. Євгена Косевича у Львові Ринок ч. 10.

Всі грошеві посилки просимо пересилати тільки на руки товариша Павла Чайківського у Львові ул. Личаківська ч. 4.

Адміністрація „Молодої України“ просить всіх ВЛ. передплатників, які ще доси не заплатили сьогорічної передплати, вирівнати залеглости.

„БУРЯ“

ДРАМА

А. Н. ОСТРОВСЬКОГО.

Переклав з російського і видав

М. ПАВЛИК

Мала 8°, ст. 84. На гарнім папері екз. неопр. 70 сот., опрaвлений 1 корона. За 25 неоправлених примірників 12 корон (замість 17 К. 50 сот.).

Адр. видавця: Львів ул. Унії Любельської 5.

Молода

Україна

часопись української молодіжи.

Ч. 10.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата в Австро-Угорщині річно 6 корон, піврічно 3 корони, поодиноке ч.
виносить: в Росії заказн. . . річно 6 ср. рубл., незаказн. 5 ср. рубл., коштує
в Америці річно 2 долари 60 сотиців.

Видає і за редакцію відповідає: Мирон Залітач, улица Куркова, число 6.

Адміністрацію веде: Павло Чайківський, ул. Дичаківська, ч. 4.

Всі письма до Редакції просимо присилати лише на адресу: Евген Косевич
у Львові, Ринок ч. 10, I. пов.

ЕВГЕН КОСЕВИЧ.

ВИБОРИ. (Уваги і рефлексії).

Якби ми вірили в се, що небо ссилає різні благодаті на землю, що всяка заслуга находить там докладне зареєстрованя і що ніяка заслуга не минає заплати, то муїли-б бути переконані, що ми „галицько-руська“ суспільність мусить мати не-аби-які заслуги і що єї заслуги се як-раз продукт послідніх літ, бо протягом року на нас справді зійшла благодать.

Протягом одного року відбували ся у нас аж двічі вибори, раз в державну раду, другий раз в краєвий сойм.

Виглядає на іронію починати обговорювати сю справу такими словами. Зі самим словом вибори сейчас являєть ся як невідлучне його понятє цілий ряд обманів, цілий ліс жандармських багнетів, безліч запроданців, що „правдою торгують“, масова деморалізація і корупція, яку ширить всіми способами правляча нашим краєм кліка. Виїмковий стан, в якому ніхто з „непорядних“ горожан не може бути певний, що супокійно верне до дому з віча виборчого, яке відбуває ся в селі або місточку, і що не опинить ся в „Івановій хаті“, а в разі якого небудь конфлікту, що житю його не грозить ніяка небезпечність.

Та я полишаю сі всі розбишацькі історії на боці. Я не думаю ані одним словом затронуті справи виборчих надужитъ як-раз тому, що вони розбишацькі. Се, що банда опришків може безкарно допускати ся найбільше злодійств і рабунків, для мене лишень доказ, що в сій самій суспільности є якісь хиби і недостатки, коли можливо як-раз сій банді допускати ся таких безправств.

Та вибори мають для нас ще і иньшу сторону. Може при нїякій иньшій нагоді не виступає на верх тільки знаменних, тільки характеристичних черт суспільности, як при нагоді виборів; може ніколи не відхиляеть ся так широко занавіса нашого публичного життя, не бють так виразно в очи його недостачі, як при нагоді виборів.

Вибори були і покінчили ся. Вибрали послів в державну раду і кравий сойм. Як відгомін виборів полишив ся цілий плік дописів в наших дневниках і жива устна традиция. Ся традиция розвиваєть ся формально в цілий стос. По виборах стрінете безліч жгалів і нарікань на надужитя, безліч оповідань про се, як сей або той інтелігент пильнував своїх виборців і не дав їм збезчестити ся, через приняте, угощенє або гроші за голосованє на „польського“ кандидата.

А однак сі вибори помимо того всього, що їх витаєть ся радісно і що до них привязуєть ся великі надії, заводять раз-в-раз, як кинути зором на сей ряд виборів від 1848. року (себ то від виборів до державного сойму) аж по нинішні часи, то ледви чи найбільший оптиміст буде в силі ще усміхнути ся і чи не набере радше переконаня, що ми не зробили від того часу ані одного кроку на перід, але навряд поступили взад.

Ціла психіка всіх виборів, се щось горячкове, щось, що робить вражінє чоловіка, який незвичайно переляканий прокинув ся зі сну, скаче по хаті і хоче почати щось робити, а потім знова кладєть ся найспокійнійше на спочинок. В спокійне сільське пристановиско бе грім одним окликом вибори і воно починає ворупити ся. Само слово вибори вносить якийсь елемент руху. У мужиків виробило ся вже деяке почутє виборчої моралі. Такі випадки, що люди, які дали перекупити ся при виборах, не ввійдуть ніколи до громадської ради, що від них стороняють знакомі, а навіть свояки, не належать нині до незвичайнїх річий і вони підкопали вже, можна сказати, виборчі перекупства в своїм корені. По селах витворили ся нині деякі спеціялїсти від виборів, тип виборчих агітаторів, що не опусятъ нїякого виборчого віча в своїому повіті, що жертвують свій час, видають гроші, їздять по сусідних селах, промовляють по вічах і дістають силою факту диктатуру тоді, як треба почати якийсь рішучий крок,

пр. зібрати ся на правибори. По виборів всі мають якісь надії, всі по них чогось сподівають ся.

І сей рух в напрямі втягнення і заінтересованя виборами мужицьких мас ширшав досі чим раз. Ми нині мало маємо повітів, який би досі ще не вибрав ані разу опозиційного „руського“ кандидата. Він зростає і в другому напрямі: захоплював що-раз то ширші круги населеня, а в 1897. році дійшов до апогея. Великий під'єм народнього духа, величезне заінтересоване самими виборами зі сторони мужицтва, се був той елемент, що виписав кривавими буквами тоті криваві карти в книзі історії, які стоять під заголовком галицькі вибори. Авреоля мученик в прикрасила могили трупів, що зложили свої голови в виборчій борбі. Товчком до сього була зміна виборчої ординації, введене V. куриї і покликане всього населеня до сповнюваня своїх горожанських обовязків. Се був немов би свіжий приплив крови до того самого організму. Мужицька товпа стала перед новою формою виборів з великими надіями. Може сі вибори дадуть се, чого не дали досі ніякі иньші.

Сей рух, який йде зі споду, потягає за собою інтелігенцію. І в її громаді можемо нині відрізнити категорію так званих виборчих агітаторів. Се аранжери віч, офіціальні кореспонденти денників і свого рода диктатори опінії в виборчих справах. Зачинаєть ся тота метушня, ся балаканка про вибори, про „своїх“ виборців по празниках, соборчиках. Апатичних до виборів п'ятнуєть ся по часописах. Хто відсунеть ся від участі в сьому руху, сей певний, що

В. КОРОЛЕНКО.

ДИВНА. (Нарис).

— Чи скоро перестанок, почтаре?

— Не скоро іще, щоби бодай перед заметілю доїхати; ось як закурило ся, північний вітер гуде.

— І справді, перед заметілю годі доїхати. Під вечір стає чим раз зимнійше. Чути, як сніг скрипить під санками; зимовий вечір, вітер гуде в темному борі, гилля ялиць погинаєть ся над вузьенькою лісовою дорогою і грізно колишуть ся в спадаючім сумраді вчасного вечера.

Зимно і невігдно. Вузка кібітка давить боки, а тут іще то маблюка то револьвер конвоюючих товчеть ся. Дзвінок виводить якусь довгу монотонну пісню, в акорд зі свистом куравиці.

На щасте — от і одинокий огник перестанка на краю ревучого бору.

стрінетъ ся з осудом своїхъ кругівъ. Живо стоить в тямці ще хобби торічна кореспонденція до „Діла“ о. Галушинського про поведеня при виборахъ о. Лотоцького, де послѣднього охрещено зрадникомъ тому, що він не интересуєть ся виборами та що „його виборці“ не голосяють як слѣд.

В 1897. р. ся струя, яка пориває інтелігенцію, була незвичайно сильна. До вязниці відведено поміжъ 700 увязненихъ 6 сьвящениківъ, людей зрештою зовсімъ супокійного темпераменту. Відносини, які укладають ся підчасъ виборівъ, а іменно на селі поміжъ попівствомъ а мужиками, мають часомъ сильно ліричну закрутку. Мені доводило ся бачити сьвяточні акти поєднаня попівъ зі своїми парохіянами підчасъ виборівъ, хоч від давніхъ літъ жили в дуже напруженихъ відносинахъ.

Перші вибори, які наші мужики переводили були в 1848. р. себто вибори, австрійської конституанти. Вибрано тоді 36 мужиківъ і кількохъ інтелігентівъ. Від того часу минуло 53 роківъ. Якби ми хотіли числомъ мандатівъ оцінювати вагу політичнихъ рухівъ, то справді мусіли-б вивести заключеня, що тодішні мужики представляли справді політично-свідомий елементъ. Та як ми перескочимо 53 роки впередъ і спинимо ся на сьогорічнихъ соймовихъ виборахъ, то стрінемо ся з дуже сумнимъ і неяснимъ проявомъ. Сьогорічні соймові вибори дали в руки нашихъ патріотівъ і їхніхъ цупілівъ всього на всього 13 мандатівъ, якраз за мале число, щоби мочи заняти бодай яке таке становище в соймі, підписати інтерпеляцію або внесеня.

Не-вжежъ ми протягомъ половини віка пішли такъ далеко взадъ?

Мої конвоїри, бренькаючи цілимъ арсеналомъ оружя, стріпають снігъ в сильно натопленій, темній та закопченій хатині. Бідно й непривітно. Господиня встромлює у сьвітлч димлячу скалку.

— Нема що з'їсти у тебе господине?

— Нічогажъ у насъ нема...

— А риба? Тажъ ріка тутъ у васъ недалечко?

— Була риба, но видра всю пожерла.

— А картопля?

— Померзла намъ сього року картопля.

Нема що робити; господиня дала хлѣба, на вдивовижу й самоваръ знайшовъ ся, і за се дякувати Богови.

Загріли ся чайкомъ і хлѣбця попоїли, а господиня принесла цибулі в кобилці. А на дворі шаліла хуртовина, дрібнимъ снігомъ сипала у вікно, і часомъ дрожало і хитало ся сьвітло екипки.

— Годі вамъ теперки їхати, — заночуйте.

— Такъ щожъ, заночуемъ. Ви, пане, не потребуєте такожъ спшити ся. Бачите, — яка тутъ околиця, ну а тамъ іще гірше, вірте на слово.

В хатині все замовкло. Навіть господиня зложила свою куделю

Не-вжеж за час 53 років, протягом яких у нас раз в раз побільшувалися ряди свідомої інтелігенції, серед якої зростало і почуття обов'язків зглядом народа і ширшав горизонт інтересів, поглиблювалося знання відносин, затратився у нас сей великий скарб, яким є політична самосвідомість і зрілість народніх мас.

Я стараюся в горі начеркнути, що підчас виборів у нас проявляється сей великий під'єм народнього духа, що сей прояв немов бакциль переносить ся на інтелігенцію, яка інтересується виборами і що часом клясифікація якоїсь одиниці залежна від її становища і від її участи в виборчому рухові. Інтересувати ся виборами, се патріотичний обов'язок. В житєписі „патріота“ знайдете все рубрику, як він заслугував ся при виборах, як голосували „його виборці“.

Вибори, се акт по часті бюрократичної натури. При ньому потрібна мужицьким масам доконче поміч інтелігентного чоловіка. Але роля інтелігенції не є тут така чисто пасивна. Вона хочби силою того факту, що спосібна до більшої абстракції як мужицтво, що повинна мочи поняти істоту і зрозуміти суть такої появи як вибори і ясно висловити се своє розуміння, стає відразу провідником цілого того руху. Успіх його залежний в значній мірі від того, як інтелігенція порозуміє його вагу і що в сьому цілому рухові є для неї важне і знаменне. Вона творить і формує виборчі кличі, вона надає їм змісту, вона формує цілий катехізм сього руху. Всі народні рухи, як лишень взяти під розвагу хочби нашу історію, се прояви більш елементарні, які силують ся дати відповідь на яке небудь пекуче

і поклала ся, погасивши світло скипки. Питьма і тишина запанували, а їх переривали лише сильні подуви нагального вітру. Я не спав. В голові, під шум бурі, змагали ся і летіли одна за другою важкі думки.

— Не спить ся, видно, Вам, пане, — запитав один із конвоїрів, „старший“, — доволі симпатичний чоловік, з приємним а навіть майже інтелігентним лицем, проворний, свідомий свого звання і ддятого не педант. В дорозі не вдаєть ся він у непотрібні обмеження та формальности.

— Так! не спить ся.

Якийсь час проходить у мовчанці, а я чую, що й мій сусід не спить, — знать, і в його голові блукають якісь думки. Другий конвоїр, молодий „підручний“ — спить сном здорового, но сильно утомленого чоловіка. Час від часу бурмоче дещо незрозуміло.

— Дивую ся вам, — чути опять рівний, грудний голос під-офіцера — молодий народ, благородні, образовані, можна сказати, люди — а як ведете своє життя.

— Як?

лихо, знайти лік на яку небудь наболілу рану. Вони по своїй природі мають більш негативний характер, їх сутю усунути зло одним замахом. Маси не переходять думкою цілого ланьцуха актив, в яких складаєть ся переміна якого небудь стану. Часом відповідь на питання виходить дуже дивоглядна, переведене в діло якої небудь справи по відповіді мас викликало-б як-раз противний ефект, як той, що його бажаяють маси. Я пригадаю як огірчене на господарку повітових рад мужицтво стало свого часу домагати ся на вічах знесеня сих рад і як провідникам радикальної партії прийшло ся звести не одну боргу на вічах з таким формулованем справи. Так само і з виборами.

Вибори становлять для нашого мужицтва як-раз той акт, що через нього має прийти поліпшеня мужицької долі. Сей загальник „поліпшеня долі“ веде як-раз хоч трохи свідомі мужицькі маси до виборчої урни, каже їм наражати ся на всякого рода неприємности, на переслідуваня, на завзяту борбу. Який звязок заходить між сим актом виборів а між поліпшенем долі, се для загалу мужицького трохи темна справа. Він повинен вибрати свого посла, а той посол буде старати ся о се, щоби було ліпше жити на світі, щоби були менші тягарі і справедливіші податки. Той посол має сейчас всьо се поладити; він має поїхати в Львів або Відень і привести звідти се золоте руно справедливости.

Про се, хто має бути послом, хто зуміє хочби боронити інтересів, ціла народня маса, а в ще більшій мірі її провідники інтелі-

— Е, пане. Чижто ми не всилі сього поняти?... Добре ми розуміємо, що ви не так жили і не до сього привикли з маленьку...

— Ет, марниця — не в сьому діло, до чого привикли із маленьку — був час і відвикнути...

— А чи мило вам? — питає сумнівним тоном.

— Не мило — на що казати... А вам мило?

Мовчанка. Гаврилів (так називати мемо мого співбесідника), здаєть ся, думає про щось.

— Ні, пане, що я вам скажу.. Вірте мені, нераз буває, що чоловік не хотів би дивити ся на світ... але з чого се так буває, — не знаю, лише иньшим разом так підступить, так підступить — острый ніж, тай тільки.

— Служба така тяжка, чи що?

— Служба службою... Звісно, що не забава, а й начальства, треба признати, строге, а всеж таки не через те.

— Так через віщо?

— Хто зна'?

Знов мовчанка.

генція не має виробленого найменшого суду. Найглупіїші індивідуа, які ніколи не інтересувалися публичним життям, які не в силі підглянути того процесу політичних перелин в державному організмі, посягають по мандат, як лишень мають охоту переїхати ся по кількох вічах і сказати кілька фраз, застосувати ся до сих ключів, під якими ведуть ся вибори. Прочитайте, хто цікавий, 174 число „Галичанина“ а знайдете в нім письмо о. Огоновського, в яким він поясняє генезу своєї кандидатури тим, що народ знає його як проповідника „будь храмового, будь місійного майже по всіх селах нашого повіта“.

Налоговий рутенський кандидат з одного повіта, який кандидує все як великий знаток економічних справ, чоловік о таких широких поглядах, що прилюдно на вічу зуміє вказувати мужицтву як причину його материяльної нужди се, що воно купує фабричні вироби на одержу.

Бувший кандидат на посла до державної ради в 1900. р. з П. куриї в Станиславові мав за собою лишень сю публичну карієру, що був кілька років головою касинового товариства і виголосив бесіду на привіт єпископа, а в день самого вибору ніхто не міг дати вдоволяючої відповіді, якої політичної краски сей кандидат, часом вистане бути деканом, щоби бути вже компетентним кандидатом до посольського мандату. Вони мають один однісінський обовязок стати кілька разів перед виборцями і кількома словами признати ся до сих ключів, під якими переводять ся вибори. А сі ключі, се не вплив

— Але тепер я вже привик до всего. Ну і начальство не забуває, зробили підфіциром, не карали ніколи, той домів скоро — у відставку...

— Так длячогож?

— Отже я вам, пане, розкажу, що лучило ся зі мною... До служби вступив я в 1874. р. до ескадрони прямо з рекрутів. Служив вірно, можна сказати, з повним посьвяченем, все по нарядам: нераз в народ, до театру — самі знаєте. Письменний тай начальство про мене памятало. Наш майор був мій краян, а коли бачив мою дбайливість, кличе мене раз до себе і каже: „Я тебе, Гаврилів, представлю на підофіра; чи тебе висилали в службових справах?“

— „Ще ніколи, кажу, ваше благородіє“. „Ну, каже, на слідуючий раз визначу тебе підручним; придиви ся, — не велика штука“. „Слухаю, кажу, буду старати ся, ваше високородіє!“ А мене справді ні разу не посилали, як ось то з вами. Хотяй се, кажеть ся, не штука, а всеж таки, знаєте, з інструкцією треба познакомити ся і проворність конче потрібна. Ну, добре... За тиждень відтак кличе мене дижурний до начальника і викликує одного підофіцера. Ми прийшли.

якоїсь ширшої думки, се загальники, під які дасть ся все підтягнути, які не дають ніякого поняття роботи з програмом. Такий клич був до 90-их років: „Вибираймо Русина“. І під сим окликом вибрано і мужика Кацуцака, на якого бесіди в конституційнім соїмі приходять ся і нині з подивом глядіти і всяких Ковальських, Геровських, Антоневи́чів, Кулачковських і иньших.

Від 90-тих років, себто від основаня радикальної партії, почало ся дифференціюваня сього поняття Русина. Загальник заступлено правдившим та знова загальником: „Вибирайте такого Русина, що є оборонець хлопських інтересів“. І під сим кличем кандидували і радикали і національні демократи і кацапи. Пан Антоневи́ч і його кумпаніони, яких орґан „Галичанин“ писав в липни 1890 р. артикули про се, що для нас ні при чому всякі парламентаризми і демократизми, бо ми прийняли християнство від східної церкви, могли так само підшити ся під імя оборонців хлопських інтересів як і сі „поступові елементи“, що становлять націон.-демократичну партію. По вічах, по зборах доводить ся почути зазиви: Приставайте до нашої хлопської радикальної партії, приставайте до нашої хлопської національно-демократичної партії. І в однім і другім разі партійні агітатори в праві уживати сього принаднього терміну для скаптованя собі партійніх прихильників, але се вказує, що він не менше пустий і без змісту, які термін руський, що він простий загальник, який нічого не каже й нічого не прояснює і яким може оперувати кождий, кому лишень захочеть ся. А сеж виборчі кличі се той прапор, під яким має йти

„Маєте, каже, їхати, яко конвоїри. От тобі підручний, каже до одного офіціра. Він ще не їздив. Уважайте—не тратьте голови, справте ся, діти, каже, як молодці; маєте відвезти панночку із тюрми. Ось маєте інструкцію, завтра взяти гроші — і з Богом“. Підофіцир, Іванів, їхав зі мною яко старший, а я яко підручний, — зовсім, як ось тепер у мене сей другий жандарм. Старшому дає ся інструкція, він одержує до рук гроші, письма також, він підписує, веде рахунки, а до помочи йому дають простого жовніра: деь післати, доглядати річий, тее, сее... Ну добре. Рано, скоро сьвіт, ми вийшли від начальства, — дивлю ся: А мій Іванів вже й підпив собі добре. Був він, просто кажучи, не подібний до чоловіка, — тепер здеґрадований. У начальства був — яким підофіцир і повинен бути, навіть других обріхував, — вислугував ся. А як з очий, зміняв ся цілком; зараз любив випити.

Ми прийшли в тюрму, як належить, дали письмо, стоїмо та ждемо. Мене цікавило, — якв то панночку прийдець ся нам везти, бо по маршруті назначено далеку дорогу. По сій самій дорозі ми їхали, лише її призначили до міста, а не в село. Так мене й заці-

цілою лавою мужицька маса і бороти ся за нього. Сам клич пустий і неясний, не дає відповіді на ніяке питання, а наслідком того борба починає йти не о засади, а особи, а метою всіх заходів добути мандат, з яким собі потім посол вже якось порадить!

Там, де пливе широкими струями політичне життя, темою всіх виборчих промов є все одна справа, коло якої повертаєть ся весь виборчий рух. У нас темою є неозначені терміни: руськість і мужицтво!...

Не диво проте, що властивого партійного політичного життя у нас нема. Інтелігенція, яка стоїть на переді руху, не приходить до мужиків, шоби між ними вести пропаганду і вийти до бою за спільні ідеали, вона приходить, шоби здобути в свої руки мандат. Загляньте до сегорічних кореспонденцій „Дѣла“ з часу соймових виборів, а прочитаєте там комунікат президії долиньського політичного товариства підписаний двома інтелігентами, в якому з безлічною глупотою чваняють ся вони, що постановили скликати лишень віча виборців з виключенєм всіх иньших „елементів“.

О щож ходило нашим патріотам в Долинї, що не допускали на виборчі віча невиборців, які з інтересу до політики охочі були слухати нарад. Одна одинока жажда виборчого мандату, мандату за всяку ціну, хочби й за сю, що при сїм ані на волос не розширить ся мужицький горизонт, а одинокий позитивний результат буде відданя мужицьких голосів на того божого помазанника, якого зволила інтелігенція вибрати кандидатом.

кавило се на перший раз — стою та жду. Лише переждали так з годину, поки не позбирали її річий, а тих річий мала маленький узлик — там спідниця, ну теа, сее, самі знаєте. Книжки також були, а більше нічого не було; знать, не богатих батьків мала. Отже виводять її; дивлю ся, молода ще, видала ся мені майже дітиною. Русяве водосе, заплетене в косу, на лиці аж палав румянець в сій хвилі, а потому поблідла і скільки зауважав, була бліда через цілу дорогу. Жаль стало мені її, дуже жаль, прямо, ну.

Вона почала надягати пальто, кальоші... Річи казали переглянути; припис становить, що після інструкції ми обовязані річи переглянути „Маєте, питаємо, які гроші з собою?“ Знайшли ся рубель і двацять копійок — старший взяв до себе. „Вас панночко, каже до неї, я обовязаний перешукати“. Як она на се не розлютить ся. Очи у неї заіскрили ся, а румянець ще сильніше виступив. Тонкі сердиті губи... як поглянула на нас, то вірте, я й не посьмів поступити ся. Но старший як звичайно пляний, лізе прямо до неї... „Я, каже, маю обовязок, така у мене інструкція“. Як не крикне вона, то навіть Іванів відступив ся від неї. Дивлю ся на неї, лице

Се становище долиньських патріотів типове у нас. Ціла суть політики се мандати. Вибори се не обчислене добутків політичної роботи, не сказівка на годиннику політичного життя. Вибори се у нас ціле політичне життя. Іншого політичного життя у нас немає, ми вдоволяємося самими виборами. Той прояв політичного життя, сей запас, який проявляється під час виборів, се щось відірване від себе, се якась катастрофа, що хронічно повертає на наш край і ворушить його як кривавий привид кілька тижнів, завдає знова кілька тижнів Танталевої муки деяким кандидатам, які від 30. року життя, себто від першої хвили, в якій по виборчій ординації вільно посягати по мандат, не залишили ще й одної нагоди, щоби по нього не посягати. А потім знова виривнується поверхня плеса нашого життя, щоби по 6 роках сонного летарґу дати прояви тої самої горячки.

Наша інтелігенція, яка чванить ся своїм демократизмом і в якій виробився вже кодекс виборчих обов'язків, вся разом вважає виборчу роботу за політичну роботу *par excellence*; у неї витворила ся вже своя рідня теорія політики про вагу посольських мандатів, розділ через послів впливів і влади без згляду на індеферентність самої маси. Парлямент виростає в її очах до розмірів якоїсь апокаліптичної бестії, яка все може і має як найліпшу охоту при нашій помочи вивести нас з сеї вавилонської неволі, в якій ми тепер живемо, коби лишень польський центральний комітет вже раз стратив свої рабівницькі інстинкти і позволив нам свобідно вибрати собі послів. До сього, що ціла сила послів буде лежати в тривкій полі-

поблідло, ані кроплі крови, а очі аж почорніли — страшно розгнівала ся... Ногою тупає, скоро говорить, — но я признаю ся, навіть добре не слухав, що вона говорила... Смотритель злякався також, привіс їй шклянку води... „Успокойте ся, змилуйте ся, просить її, пошкодуйте самі себе“! А вона накинула ся на нього... „Варвари, каже, ви кріпаки“. Но й багато наговорила йому ще прикрих слів. Як хочете, — але проти начальства, се відай не добре. Так ми не обшукували її. Смотритель запровадив її до другої кімнати і вийшли в той час з доглядачкою; — „нічого, каже, при ній нема“. А вона дивиться на нього і ніби сьміється йому в лице, а в очах видно велику злість. А Іванів — звісно, п'яному море по коліна — дивиться, та все своє бурмоче: „не по закону я маю, каже, інструкцію“. Але смотритель не звертав на се уваги. — Поїхали: Переїздили ми через місто, а вона все зазирає у вікно карити: ніби пращається, або хоче видіти знакомих. А Іванів опустив заслону і закрив вікно. Вона засунула ся в кут, притиснула ся і дивиться на нас. І я признаю ся, не втерпів: відслонив одну заслону, себто сам хочу поглянути, — а відкрив, щоб і вона могла видіти... Але вона й не погля-

тичній організації народніх мас, які самі між собою переживали-б і розв'язували всі питання політичного життя, а послі були-б лише речниками сих політичних течій на арені парламенту, ще наша інтелігенція не додумала ся, а в значній своїй частині в се і не вірить. Ся невіра в мужицтво як справдішню політичну силу, як в той чинник, що є двигачем цілого нашого розвою, характеристична черта не лише реалістів під проводом Барвінського але і національних демократів.

Заслуга радикальної партії, що вона з початком 90-их років піднесла з натиском як-раз се, що працюючі кляси є той чинник, до якого належить будучність і оклик організації народніх мас коло їхніх клясових інтересів як політичної сили а не трактованя їх як інвентаря до переведеня виборів. Та в практиці і провідники радикальної партії швидко зійшли на мандатову політику, а сі часи, коли справді можна було сподівати ся, що радикальна партія перетворить ціле наше житє, належать вже до історії, сила рутенської традиції, сила витворених у нас пересудів про вибори була так велика, що провідники радикальної партії пристали до мандатової політики, ані не перевівши, ані не ведучи дальше політичної організації мас.

Наслідки тої мандатової політики, се безустанні консолідації, безустанні компроміси поміж партіями і поділ немов завойованим краєм поодинокими повітами підчас виборів. В партійній журналістиці йде часом острійша, часом менше остра партійна полеміка.

нула в вікно, все сердита сидить у кутику, закусила губи, здавало ся, що до крови покусєє. Сіли до поїзду. Красна погода цілий день, се діяло ся в осени в місяці вересни. Сонце сьвітить, але холодний осінний вітер, а вона в вагоні вікно відчинить, сама висунеть ся на вітер і так сидить. По інструкції, знаєте, не вільно відчиняти вікна, але мій Іванів, як лише вточив ся до вагона так і захранів, а я не посьмів їй сього сказати. Опісля відважив ся, підійшов до неї тай кажу: „Панночко — кажу — зачиңіть вікно“. Мовчить і уваги не звернула, себто не до неї я говорю, а знаю, що добре чує. Я постояв, постояв, а опісля знова говорю: „Застудите ся, панночко, прецінь холодно“. Тоді звернула вона своє лице до мене і неначе здивувала ся. Подивила ся на мене і каже тихенько так: „Лишіть“ і знова висунула ся у вікно, а я махнув рукою і відійшов на бік. Вона стала спокійнійша. Зачинить вікно, завенеть ся ціла у пальто, видко, грієть ся: а тут вітер сьвіжий та холодно. А потому знова йде до вікна, знова ціла на вітрі, знать, не надивить ся по тюрмі. Навіть повеселійшала, глядить собі і стала усьміхати ся, а так любо було тоді дивити ся на неї: якби начальство дозволило, то сейчас замість на заслане, взяв би собі за жінку.

Та вистане, щоби розписано вибори, а сейчас збирають ся всякі спільні наради, всякі спільні комітети і починають від взаємної асекурації собі мандатів. Значить, ні одна партія не має навіть того почуття національної партії, не має на прикметі зорганізованя а по своїй програмі з робучих має справдішньої політичної партії, яке своєю силою ршала-б в політичних справах, а вибори були-б лишень мірилом тої сили. Вони всі можуть дуже легко зрезигнувати з того засадничого становища, поступові елементи можуть поєднати ся з консервативними, зробити для них уступку навіть в програмі, а не то в своїй тактиці, бо основою цілої політики здобути мандатів, а до сього стосуєть ся і програму і тактику.

І ми справді по 53 роках політичного життя доборолі ся до того, що помимо здеференціованя самих інтересів серед мужицьких мас, не маємо відблиску тої диференції в партіях. Се знаменне, що світлішші мужики є у нас речники всяких консолідацій, що політика партійна стала свого рода обидою, яку часто застосовують в полеміці партії против себе. Ніхто не вважає своєї партії за правдивого речника інтересованих клас народа, які є в даній хвилі речником цілого його життя, за речника інтересів цілого народа, але навряд за якусь приятельську компанію, яка що 6 років має дати гальове представленє і зааскурувати своїм приклонникам мандати.

Сі мужицькі товпи, які з елементарним розгоном, з відруховою силою кидають ся з запалом навіть на багнети і своїми трупами застеляють поле, через тільки літ стоять зовсім незорганізовані.

З міста прийшло ся нам їхати трійкою. Мій Іванів, сергега паний як пень; ледви проспить ся, то знова заливаєть ся. Вийшов із вагона — заточуєть ся. Ов, думаю, погано, щоб хоть не протратив державних грошей. Вточив ся до поштового воза, поклав ся і в той час захрапів. Сіла вона рядом не вигідно. Глянула на нього, як на гадюку. Відсунула ся так, щоб його не доторкнути і ціла студила ся в кутику — а я вже усів на козлі. Як ми рушили, а вітер зимний, так і продрогло мене; а бачу, що й їй холодно. Закашлала сильно й хусточку підняла до уст, дивлю ся, а на хустинці кров. Так мене наче хто шнигольнув у серце. „Ей, кажу, панночко, — як можна. Ви хорі, а в таку пору їдете — велика студінь.... Хиба, кажу, можна так?“ Кинула на мене очима, подивила ся і знова у неї неначе стало закипати у нутрі. „Що ви, каже, з глуздів зійшли, чи що? Ви не розумієте, що я не по своїй волі їду. Цікавий — каже, — сам везе і сам лізе з милосердієм“. — „Ліпше було, кажу, начальству сказати та покласти ся до ліжка в шпитали, чим їхати у таку студінь. Не близька дорога“. — „А де?“ — питає. А нам, знаєте, остро заборонено говорити виновникам, куда їх при-

І коло чогож вони мали зорганізувати ся? Інтелігенція необхідний чинник в формованю всякої партії, в перетворюваню елементарного руху на свідому своїх завдань і карну боеву армію до 90 их років, не здобула ся навіть на здане собі самій справи з сути мужицького руху, на сформуловане його програми. В 90-их роках перейшла сво- його рода революцію в публичній опінії і був час, в якому справді можна було сподівати ся, що у нас піднімаєть ся серйозний полі- тичний рух. Се були перші роки радикальної партії. Вона піддає під обради мужицьких мас в своїй агітації кілька актуальних і пе- кучих справ, які швидко стають популярні по цілій Галичині а з ними стає популярне і ім'я „радикал“ поміж мужицтвом. Та вже в 1892 році стрічаємо ся в історії радикальної партії з зародом думки про консолідацію, яка потім товчить ся як Марко по пеклі по радикальній партії. Партія як така зрезигнувала зі свого по- кликаня переняти ролю провідника в національному житю, чомуж не мали поодинокі члени партії зрезигнувати і з приналежности до партії і непричалити до супокійнішого і певнішого берега наро- довців, як в суті річи і політика радикальної партії стала з прин- ципіальної мандатовою політикою.

Вічевий рух, який заінавгурувала була радикальна партія, ослаб. Нині у нас як в 80-их роках віче, се щось надзвичайне. Та він ослаб ще і в другому напрямі. Перегляньте денний порядок ріжних віч, чого там не знайдете? Загальне голосоване побіч ухри- стиянення суспільности, поділ Галичини або краювої шкільної ради

казано везти. Побачила вона, що я отягаю ся і відвернула ся. „Не треба, каже, то я так... Не кажіть, та вже й самі не лізьте“. Но я не видержав. „Ось кажу, куда маєте їхати. Не близько“. Вона за- тиснула губи, насупила брови; не сказала нічого. Похитав я воло- вою: „Ой, кажу, панночко. Ви ще молоді, та не знаєте, що се значить“. Дуже мені було прикро, а вона поглянула тай каже: „Да- ремне ви так думаете. Знаю я добре, що се значить, а все таки не ляжу в шпиталь. Спасибі. Ліпше вже умирати на волі, а не у вашім тюремнім шпитали. Чи ви думаете, каже, що я від вітру, чи що заслабла, від простуди? бодай не так“. „Чи там, питаю, ви маєте рідню? Се тоді, коли вона мені сказала, що у своїх поправляти ся хоче. „Ні, каже, я там не маю ні рідні, ні знайомих. Місто се для мене чуже, бо мабуть є там такі, як я заслані товариші“. Здивувало мене се, якто вона називає чужих людей своїми; не-вжеж, думаю, хто її без грошей стане поїти та кормити, ще до того незнакому. Тільки про се я вже не став розпитувати, бо зауважав, як стягнула брови невдоволена, що випитую ся про все. Но під вечір дивлю ся: нависли хмари, подув зимний вітер, а там пішов і дощ. Болото пе-

побіч торгівлі покладкам і безрогами, справа громадської і краєвої автономії побіч рефератів про садівництво і молочарство. Може бути, що кожда сих справ сама собі важна і інтересна, але ані їх дивоглядне повязане, ані обговорюване на вічу не причиняєть ся до витвореня одного політичного напрямку поміж мужицтвом, до вишколеня його в сильну політичну партію.

І цілий сей розмах, який надала мужицькому рухови радикальна партія, всі сі завдатки на серіозний і свідомий своїх цілів мужицький рух пішов на марно. У мужицтва полишив він лишень деякий посмак, надав його рухам лише деякий кольорит, але не підняв мужицтва і не зорганізував його в карну партію. Нині мужицтво має далеко більші вимоги до кандидатів, як мало перед 10 роками. Підчас виборів нічого нині так не достає, як кандидатів, які-б відповідали бодай сьому неясному інстинктови мужицьких вимогів на посла, а тимчасом пхають ся в кандидати ріжні індивідуа, які не в силі відповісти сим вимогам і яких самі кандидатури мають пригнобляючий вплив на рух серед мужицької маси. Вистарчило приглядати ся при послідніх виборах до державної ради сій тупій резиґнації, з якою мужики віддавали свої голоси на „опозиційних“ кандидатів з твердим переконанем, що цілий кандидат не варт фунта клоча, а ще менше того, щоби за нього бороти ся, щоби зрозуміти цілу сю безодню нашого політичного життя, а властиво цілковиту недостачу політичного життя.

Запал до виборів, який проявляєть ся серед мужицтва, перено-

ред тим не було висохло — а тут іще більше заболотило ся, прямо кісялиця на дорозі, тай тільки. Цілі плечі, як є, так мені захляпало болото, но й її дістала ся добра пайка. Одним словом, погода на її нечасте стала дуже гидка: дощиком січе просто в лице, воно хотяй кібітка крита і я закрив її рогожиною, та де там. Всяди тече, виджу, цілковито перемерзла, вся тремтить і очи закрила. По лиці потекли дощеві каплі, поблідли щоки і не рухаєть ся вона мов не жива. Я аж налякав ся. Бачу, діло виходить погане, кепська справа...

Вже вечером ми приїхали до міста Я***. Коли розбудив Іванова, зайшли на почтовий перестанок, — я казав заґріти самовар. З того міста ходять пароходи, но нам по інструкції остро заказано везти пароходом. Воно було би вигіднійше нашому братови — можна би приховати троха гроший — так боязко. На пристани, знаєте, є поліція, а й наш брат, місцевий жандарм, все може зробити донос. Отже панночка й каже: „Далі почтою я не їду; як хочете, а везіть пароходом“. Но Іванів, шойно очи протер з похмілля — сердитий... — „Не вам, каже, се рішати. Кудя поведуть, тудя і поїдете“. Йому вона не відповіла нічого, а мені каже: „Ви чули, каже, що я ска-

силь ся наслідком того з одного повіта в другий. Найліпше ще знак для самого кандидата як і для руху, коли він провалить ся. Тоді менше розчарованя, менше зневіри між народом; полишаєть ся бодай надія, що при иньших виборах — як вже оперувати термінами нашої інтелігенції — пійде ліпше. Ми можемо слідити за тим, як у нас назва ліпших повітів щойно здобуваєть ся відданям більшого числа голосів на посольського кандидата, пересуваєть ся з одного повіта на другий, як при слідуючих виборах сі ліпші повіти вибирають урядові креатури, а назву ліпших здобувають собі иньші, щоби пійти тою самою дорогою. Дивоглядно виглядає, що при сегорічніх соймових виборах вийшов по рутенській термінології з виборчої борби турчанський повіт, в якому є найбільше в цілому краю анальфаетів, зі славою ліпшого і певнійшого повіта, що долиньський повіт вибрав такою більшістю опозиційного кандидата, тоді як перепали ладери рутенського політичного руху в найліпших дотеперішніх повітах, але сі події дуже добре зрозумілі в сьвітлі того політичного шарлятанства, яке плекають наші партії, чи може нині хто небудь бути певний, чи може мати надію, або хочби в себе вмовити, що при слідуючих виборах не поперепадають „руські“ кандидати в сих повітах, які так завзято держали ся при сих виборах, чи може нині хоч одна партія вказати нам повіт, який цілий приклонником її політики, в якому її становище в політиці було міродайне, який становив би її позицію і був доказом її сили? Здаєть ся, що найвірнійший член партії не кине на свою партію такої

зала: не їду!“ Тут взяв я Іванова на бік. „Треба, кажу, на пароході везти. Вам би краще: гроші лишать ся“. Він згодив ся на се, але боїть ся... „Тут, каже, полковник є, аби що з того не вийшло, йди каже, поспитай, бо я щось недужий“. А полковник жив недалечко. — „Підемо разом, кажу, і панночку з собою візьмемо“. Но я був у страху: Іванів, думаю, по пьяному повалить ся спати, так аби що не вийшло. Хто зна, вона або утече, або наложить на себе руку, ми відповідати мемо. Так пішли ми до полковника. Він вийшов до нас, „чого треба?“ питає. Вона йому поясняє, але й з ним говорить не чемно. Коли би попросила хорошо: так і сяк, сказати, будьте ласкаві, а вона тут по свому заговорила. „Яким правом“, каже, — ну і тим подібне, все, знаєте, кидає прикрими словами. Вислухав він її і нічо, — так лагідно відповідає: „Не можу каже; я тут нічого не пораджу. По закону... не вільно“. Дивлю ся, а моя панночка почервоніла ціла, а очи мов вугля стали. — „Закон“! каже, і по свому зареготала ся сердито та грімко. „Так є“ полковник до неї „закон“! Признаю ся, що тут я трошка забув ся і кажу: „Так є, ваше високородіє, закон, но вони, ваше високородіє, хорі“.

інсинуації, бо раз, що ніяка з наших рутенських партій не стоїть на ніякому становищі, лишень на становищі здобути мандатів, а потім, що ніяка партія не бере ся навіть вести правдивої організаційної роботи. Причини сього, се спеціальні рутенські точки погляду, які лежать в основі екзистенції наших партій, а наслідки їх сумні і плачевні так для народніх мас, як і для парламентарніх репрезентантів нашої суспільности себто для вибраних послів і їх цілої політики.

Та се постараю ся обговорити, в другому артикулі.

ТОРУНСЬКИЙ ПРОЦЕС.

„Нічо на сьвітї без причини“ і „рівні причини викликають рівні наслідки“ — се два аксіоми людської емпірики, що на жаль стільки разів нехтуєть ся їх, скільки разів лишень реальні факти бажаєть ся натягнути до своїх цілів та замислів. А вжеж і нашій молодіжи — маємо тутки на думці молодіж середних шкіл — приходить ся не раз і не два, а послідними часами таки без упину переконувати ся, що в наших краєвих верховодів наведені зверху аксіо-

Глянув на мене остро... — „Як тебе зовуть“ ? питає. „А вам, панночко, каже, коли ви хорі, — тюремний шпиталь не до вподоби?“ Вона відвернула ся, і відійшла, не кажучи ані слова. Ми за нею. Не хотїла до шпиталю, тай то правда: скоро вже на місци не лишила ся, то тут без гроша на чужині не випадає. Ну що робити. Іванів накинув ся на мене. — „Що, каже, тепер буде: конечно через тебе дурня, обох нас візуть до відвічальности“. Казав запрягати коні і не дав переждати ночі, та і в ночі прийшло ся виїздити. Підійшли ми до неї тай кажемо: „Просимо, панночко, коні готові“. А вона покляла ся на софу, доперва тільки начала оґрівати ся. Зірвала ся на ноги, станула перед нами, випрямила ся і просто дивить ся на нас, — кажу вам, що лячно було дивити ся на неї.

„Ви прокляті“, каже, — і знов щось сказала по свому, незрозумїле. Подїбно як по російському говорить, но нічого порозумїти не можна. Но дуже сердито та жалїсно говорила: „Ну каже, тепер ваша воля, можете мене замучити, — робїть що хочете. Іду!“ А самовар стоїть на столї, вона ще й не пила. Ми з Івановим заварили свій чай, а я її наляв. Був у нас білий хлїб, я знов удїлив її.

ми стільки раз уступають місця безличним софізмам та брехливим інвективам, скільки раз лишень розходить ся саме о сю нашу молодіж, її виховане та пануючий серед неї настрій і дух.

Та події послідних часів, хоч не в нас, але трохи на дальшому поли розігравші ся, приневолити навіть й сих непрошених опікунів нашої молодіжи признати а властиво тільки пригадати собі бодай перший з наведених нами, а ними в кут кинених аксіомів, а власне що „нічо на сьвітї без причини“.

В Торуні, одним з головних міст пруської Польщи чи там Познанщини, засіло на лаві обжалуваних перед судом присяглих 60 польських гімназистів, обжалуваних о закладане „тайних товариств“ та о участь у них. Молодим „проступникам“ — найстарший з них має 26 літ, коли переважна часть ледви покінчила 16 років життя — закидувало ся, що вони участвовали в трех тайних товариствах, з яких одно мало звати ся „Марияннїя“, друге носило монограмічне імя „Т. М.“, а третє називало ся „Союзом фільоматів“. Ціль сих тайних союзів була: познакомлювати ся з рідною літературою і минувиною, скріпляти національно-патріотичні почуваня серед польської молодіжи й впливати на вироблене сильних й високоморальних характерів серед неї. Організація „кружків“ мала бути наскрізь конспіраторська. Члени кружків складали присягу „на вітчину й імя чесного Поляка“, що існуванє кружка задержать у повній тайні. Кружки вибирали собі заряди, що складали ся з провідників поодиноких відділів кружка, а на чолї кружка стояв голова.

„Ідьте кажу, тож на дорогу. Та хоч трохи загірїте ся“. Вона вдївала кальоші, повернула ся до мене, дивила ся, дивила ся, потому стиснула плечима і каже: „Що се за чоловік? Ви, здаєть ся, зовсім божевільний. Я маю ваш чай пити...“ Чи повірите, як сильно те вразило мене тоді. Ще тепер, як згадаю, то серце забєть ся. От ви з нами хлїб-сїль їсьте. Везли також Рудакова пана, йому також не було гидко. А вона гидувала ся. Казала собі опісля на другім столї осїбно загірїти самовар і розуміє ся: за чай та самовар втрое заплатила... Дивна!“

Оповідач замовк і на якийсь час запанувала в комнатї тишина, перебивана рівним віддихом молодшого жандарма.

— Ви не спите? запитав мене Гаврилів.

— Ні, оповідайте дальше, будьте ласка: я слухаю.

— . . . „Багато я від неї“, розказував по короткій мовчанці оповідач, — „тоді зазнав муки. Крізь дорогу, знаєте, в ночи все дощик, бридка погода... поїдеш лісом... ліс так і стоном стоїне. Її бачити не міг, ніч темна, слїтна, нічого не видати, а вірте, так мені вона перед очима втоїть, що все чи в день, чи в ночи, виджу її:

Ширша організація мала бути переведена по приказці: „нехай не знає права рука, що робить ліва!“ — Отже й члени кружків цілком не знали про те, чи існують крім їх власного кружка ще й інші кружки, чи існує яка загальна організація, який єдиний заряд, а сі справи лежали виключно в довірчній компетенції кружкових голів, що їм одним лише була звісна ширша організація і що репрезентували саме усі кружки на щорічних з'їздах загальної організації. Для більшого забезпечення на злучай вислідження кружків урядом, находила ся в писаних чи теж неписаних постановках кружків точка, котра містила виразне — а як акт обжалована імпутує — позірне застережене, що товариство не має ні трохи політичної закраски, а єсть виключно кружком задля самообразованя в рідній літературі і історії. Для кращого береженя тайни водив ся в кружках як і в загальній організації принцип, як найменше вживати у взаїмних зносинах паперу та загалом письма, що в злучаю вислідженя союза могли-б послужити як *corpus delicti*. Рівнож берегли ся члени кружків і загальної організації вживати в взаїмних зносинах термінів і зворотів, котрі би вказували на організаційний характер кружків і загалом на існуванє якого небудь товариства. Тож уживано термінів: »zastęp. dzielnych«, »kółko przyjaciół« або »znajomi« і т. п. а вистерігано ся таких слів і зворотів, як: товариство, статут, голова, кружок, делегат і т. п. Для забезпеченя себе перед злобою виключених з кружка або перед підозрілими товаришами, не приймали кружки н як в члени такого молодця, перед я-

і очи і лице сердите та бліде, і як вона вся перемерзла, а все дивить ся кудись і видно передумує свої думки. Як ми виїхали з поштового перестанка, став я одівати її кожухом. „Надягніть, кажу, кожух, все знаєте тепліше“. Скинула кожух з себе. „Ваш кожух, каже, то ви надівайте“. Кожух був справді мій, но я догадав ся і кажу: „ні не мій, по закону вам належить ся“. Так одягнула ся... Але і кожух не поміг; як розвидніло ся, глянув я на неї, а у неї лица не має. Коли ми знов рушили з поштового перестанка, приказала вона Іванову сісти на козлі. Побормотів, но не посьмів не послухати тим більше, що мало ще вивітрів з нього хміль. Я сів поруч з нею. Три доби ми їхали і не ночували нігде. Перше діло: в інструкції сказано, не ставати на нічліг, а в разі великого умученя, не деїнде, як в містах, де є сторожа. Ну, а тут, знаєте самі, які міста. І сама все наганяла, — чим скорше хотіла бути на місци. Приїхали нарешті на місце; справді неначе гора сточила ся мені з плечий, коли ми загляділи місто. А треба вам сказати: вкінци приїхала вона майже у мене на руках. Бачу, лежить на фірі без чутя, а стрясе було на вибоях фірою, так вона ударить ся головою о стіну. Під-

ким перестерігали їх другі кружки через „організацію“. Крім того уживано ще мабуть того способу, що бажаючи виключити певного товариша, всі прочі, змовивши ся, сімулювали перед ним урочисте розв'язане кружка — по правді одначе істнував він і далі, тільки вже поза відомом виключеного.

Кружки пренумерували часописі — особливо часопись для молодіжи „TeKa“ і „Przegląd Wszepolski“ — удержували значні бібліотеки та уладжували відчити і т. п. Особливож великий натиск клало ся в кружках на св'яточні поминки великих національних подій: конституції 3-го мая, першого розбору Польщі, третього розбору Польщі, повстаня з 31-го року і т. п. На цілі кружка складали члени — а були се головно вбогі мужицькі сини, що від 4-тої класи переважно самі на себе заробляли — досить значні вкладки, бо по пів марки (около $\frac{1}{2}$ корони місячно).

Так представляє акт обжалуваня організацію студентських „тайних товариств“, що мали цілою єткою обняти всі середні школи Познаньщини, та що мають і дальше істнувати.

Початок вислідженя сих „тайних товариств“ типовий та характеристичний. Стала ся цілком звичайна річ. Знайшов ся — як звичайно — директор, котрий тільки те й робив, що нюхав за тайними кружками; знайшов ся зараз і помічник — катехит, котрий не завагав ся ужити релігійности, не завагав ся знасилувати сумління повіреної собі „овечки“ та в інтервалі межі сповідію а причастем стероризував одного зі студентів, — розумієть ся — члена

няв я її на праву руку, так і віз—все лекше. З початку відіпхнула мене, — „гей, каже, не доторкайте ся!“ А потому нічо... Мо е для того, що непритомна була... Очи зачинені, повіки зовсім почорніли і лице лагіднійше стало, не таке сердите. А навіть так було, що засьмієть ся крізь сон і будьто роз'яснить ся. Знать, бідна, в сні мріла про щось хороше.. Як ми наближали ся до міста, прокинула ся вона, підняла ся... Минула слота, виглянуло сонце, — от вона повеселійшала. А з губернії вислали її дальше, не лишили в губерньскім місті і мені прийшло ся її дальше везти: тамошні жандарми роз'їхали ся були по становищам. Вона умучила ся дуже, но таки від'їздила весела. А як ми мали від'їздити, — дивлю ся, в поліції громадить ся народ, — молоді панночки та панове студенти, знать заслані... І всі ніби знакомі з нею, говорять, за руку здоровкають ся, розпитують ся. Принесли гроший їй дещо, та хустку на дорогу. Випровадили... Іхала весело, лише часто кашляла і не дивила ся на нас, гейби нас зовсім не було. Ми приїхали до повітового міста, де їй призначено жити, нам підписано

кружка, та видусив з нього перші признання; знайшов ся вкінці — бо деж вони і не знайдуть ся — слабодух та покїрна „овечка“, що наляканий привидом пекельного огню, висьпївав перші „побожні“ зізнання на своїх товаришів. А там далі... по нитці до клубка. І зачали ся слїдства, ревїзїї, доходження, а далі зроблено з цілої справи страшний „злочин“ і 60 молодих людей опинило ся на лаві обжалуваних. Кїлька днів трївав процес а через судову, битком наповнену салю, перед лавою присяглих, серед яких не бракло заїлих гакатистів, пересунула ся ціла галерія свїдків: „наші професори“, катехити, директори, шпїони, доносчики, „побожні“ а „поважні“ жінки, що то відраджували молодцям належати до „тайних товариств“, а опісля ще вважали своїм святим обовязком обклеїти їх грубо перед судом — і т. д.

Остаточо видано вирок і з 60 обжалуваних увільнено тільки 15; — 10-ом задля недостачі відповідного до засуду віку удїлено нагану — прочих засуджено. Трийцять пять людей — тепер вже патентованих „злочинців“ — має відсїдїти кари від одного дня вязниці до трех місяців. Суд доконав свого; справа пішла по „параграфам“: був акт обжалуваня, були обжалувані, були докази і свїдки, — ну, і єсть засуд! Все стало ся „по закону“. Та питає тільки, чи „по правді“?..

Трийцять пять молодих людей пішло до вязниці. І для сих трийцять пяти, для усіх тих обжалуваних, що згідностию та само-свїдомостию, спокійно й рішучо відповідали перед судом, для тих

що її віддали, а вона сказала якесь родинне імя. „Чи такий, каже, тут?“ — Тут, відповідають.

Прийшов повітовий урядник, — „де, каже, заживете“? — „Не знаю, відповіла, поки-що піду до Рязанова“. Похитав головою на се, а вона зібрала ся і пішла, не попрощала ся з нами...

— Щож — та вже більше її не бачили?

— „Бачив, но ліпше було-б вже не бачити... І хутко навіть я її знов побачив. Як ми вернули з дорogi, сейчас вислали нас знов: знов в сю саму сторону. Везли одного студента. Дуже веселий, дуже гарно съпївав пісоньки а й випити умів. Його післали ще дальше. І ось то ми поїхали через се саме місто, де ми полишили її, а мені стало цікаво розвідати ся децо про її жите. — „Чи тут, питаю ся, наша панночка? — „Тут, кажуть, но якась дивна вона; як приїхала, так прямо зайшла до засланого і ніхто її більше не видів, у нього жие“... Дехто говорив: вона хора, а дехто знова бає, себто вона як любовниця проживає у нього. Та відомо, люди балакають, — вони не бачили. А я се знаю, як вона проживає з ним. Пригадали ся мені її слова: „у своїх хочу умирати“. Так мене се зацікавило

„злочинців“ не тільки в польській печаті але майже в усій німецькій — о скільки вона не урядово-гакатистична, найшли ся тільки слова спочутя та подиву.

„Дай то Боже, щоб і наші гімназियाльні хлопці допускали ся тільки таких „злочинців“, як таємні збори в крузі за містом або спільна наука рідної історії й літератури“ — так писав один Німець в німецькій часописи, обговорюючи торунський засуд.

І ми можемо тільки з повним спочуванем і подивом віднести ся до тих товаришів по віку і по анальоґічнім положенню, до сих молодих мучеників та героїв, що за ними замкнули ся тепер двері вязниці. І сьміло може глядіти в будуччину такий народ та перед усім сьвітом почванити ся може така суспільність, що родить і виховує таких синів. Народ, що видає мучеників, не може пропасти, ідея, за яку люде кладуть себе в жертву, мусить побідити! Тож без надуми писати ся можемо на наведені щойно отсе слова Німця і зі становища нашої нації.

Та вернемо до сего, що ми мали на думці, зачинаючи отесю статью а іменно до голосів і рефлексій, що їх торунська справа викликала в наших верховодячих кругах та до сеї вдаряючої ріжницьі, яка замітна в трактованю сими-ж кругами молодіжи їхньої в Познанщині а нашої в Галичині.

Типовим для нас тутки буде голос того орґану, що його можемо вважати офіціяльним речником думок, пануючих серед одної часті верховодячої в краю кліки, що впрочім не ріжнять ся нічим

і не то задікавило, а просто сказати, тягнуло мене. Піду, думаю, подивлю ся на неї. Пішов, добрі люди показали дорогу; вона мешкала аж на кінці міста. Маленький дімок, низенькі двері. Входяжу до сього засланого, дивлю ся, — у нього харно, прозора комната, в куті стоїть ліжка, а кут заслоною відгороджений. Рядом маленький варстат, а там на стільчику покладена друга постіль. Коли я увійшов, вона сиділа на постели, завинула ся хусткою і ноги заложила під себе, щось шила. Засланий сидить рядом на стільци та читає її книжку. Вона шие і слухає. Я стукнув дверми, вона як увиділа, підняла ся, схопила його за руку, майже завмерла. Очи стали великі, темні та страшні... Но так само, як перед тим, бувало, лише ще більше блідою видала ся мені. Сильно стиснула його за руку, так він налякав ся, кинув ся до неї. „Що з вами, каже, успокойте ся!“ А сам мене не бачить. Опісля вона пустила його руку і хоче встати з постелі. „Працуйте, каже до нього, знать жаль їм для мене хорошої смерти. Працуйте!“ Тут він обернув ся і побачив мене, — як зірве ся на ноги... я думав, — що він тут убе мене, справді. Вони, знаєте, думали, що її знов приїхали брати. Но видить він, що я

від думок і других груп тої самої пануючої касті. Маємо тутки на думці львівський „Przegląd“, що його можна було — коли обмежимо ся на шкільні справи — вважати тубою славетного Бобжинського й першим поборником сотвореного сим панком шкільного систему. Весь поліцейсько-шпiонський дух, що ним пересякли наші школи, мав усе в „Przegląd-i“ першого защитника, особливож, коли йшла річ про українську молодіж.

Послухаймо-ж тепер, що єьпіває тої саміський „Przegląd“. Читаймо в дословнім перекладі: („Przegląd“ ч. 213, з сего року у статі „Pruskie sądy i wyroki“ :

„Шістьдесять хлопців посаджено на лаві обжалуваних за се, за що властиво годило би ся хопити їх в сердешні обійми, розцілувати та поставити всякій молодіжи (отже і українській в Галичині!? *Прим. Ред.*) за примір до наслідуваня. Що злого вчинила молодіж, що її посаджено там, де ганьбою є сидіти?! Збиала ся, аби вчити ся історії, географії і літератури, творила союз, котрого члени прирікали поступати завєди чесно, великодушно, завєди так, щоби удостоїти ся польського імени, та багато працювати, багато вчити ся, ніколи-ж не брати карт до рук, не марнувати часу на пусті забави, що руйнують мораль і здоровлє. Всюди на єьвітї (ей! і чи в Галичині? — *Прим. Ред.*) єсть се заслугою, в Прусах — злочином! Молодіж робила се потайки — в тім її вина! — Алеж найперше і сам директор гімназії як єьвідок признав, що таких гідних річий не могла би молодіж робити явно, бо за се певне про-

стою ні живий ні мертвий, — налякав ся, та ще й один, звернув ся до неї, взяв за руку і усьміхнув ся. „Успокойте ся, каже, — а вам питає мене, чого тут треба“ Мені вчинило ся дуже прикро, що я налякав так її, і сказав я йому, що прийшов відвидіти, тай вона мене пізнала. Бачу, сердить ся так, як і перше. Ну сердить ся тай тільки, аж кипить від гніву; я цілою душею рад був все послужити, а вона як гляне, то так, гей би ти був для неї лютою гадиною. Порозумів він, у чім діло, усьміхнув ся до неї і почав їй дещо говорити. Но не все я порозумів, бо ви панове, якось дивно балакаєте між собою. Він говорить спокійно і тихо, а вона сердито та остро. Засланий говорить до неї: „Порозумійте, каже, се чоловік до вас прийшов, а не жандарм“. А вона йому на се: „А на віщо він служить?“

Господи! думаю, чиж я вже у неї не людина. Хиба по своїй волі я зробив їй щось поганого. Так мені гірко стало. „Вибачте, кажу, що налякав вас“. — „Се, каже, нічо, що налякали. Не в єьому діло“. Мені стало ніяково. „Пращайте!“ кажу. Вона не відповіла нічого, а він повернув ся, руку подав мені та поспитав, чи далеко

гнано би її зі шкіль (а у нас?...—Прим. Ред.). Всі обжалувані признали рівнож, що тільки тому їй робили потайки. Отжеж суджено їх не за саму річ, але за спосіб її переведеня! Та чия-ж вина, що чесної річи не вільно в Прусах робити інакше?! Чому не тямлено, що всяка молодіж лобуєть ся в тайнах і секретности?!”

Ось-так пише — „Przegląd“.

Пригадав собі видко старий грішник перший аксіом, що „нічо на світі без причини“ і що коли молодіж завязує тайні кружки, то сего причина — шкільний систем. Ми-ж йому пригадаємо і другий аксіом, що „рівні причини викликають рівні наслідки“ і що Галичина не є ніяким виїмком від сего загального аксіому.

А нашим читачам на закінчене радимо перечитати наведений цитат з „Przegląd-у“ тільки з малими змінами, а то підставляючи місто слів: „Пруси“ і „польська“ — слова: „Галичина“ і „українська“.

ідемо... „Іхати мете, каже, назад, то заходіть“. А вона дивить ся на нього та усміхаєть ся по свому: „не розумію“ каже. А він її на се: „Зрозумієте, каже, коли небудь серце у вас добре.

Коли ми вертали, начальник закликав старшого і каже. „Ви тут маєте полишити ся аж до дальшого зарядження; одержав телеграму: маєте ждати письма з пошти“. Ми лишили ся. Ось я опять до них пішов, то значить ся не до них, а так коло них, думаю і там поступлю, — хоч господарів про неї розпитаю. Пішов. Властитель дому каже: „але, здаєть ся, чи не вмерла. Бою ся, щоби опісля не відновідати, а властиво тому, що попа не хотять визвати“. Коли так стоїмо та балакаємо, в той сам час вийшов засланий. Побачив мене, поздоровив і каже: „опять прийшов? Щож зайти“. Я увійшов тихонько, а за мною засланий. Глянула вона і питаєть ся: „Знов сей чоловік? Ви, чи що його кликали? „Ні, я не кликав — сам прийшов“. Я довше не видержав, тай заговорив до неї. „Що, кажу, панночко, — чом ваше серце проти мене? чиж я вам ворог який“?

„Ворог, каже, абож ви сього не знаєте? Ворог!“ Голос у неї став слабій, тихий, на щоках румянець так і горить, а личко так

МИКОЛА ВИСОЧАНСЬКИЙ.

ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ ЧИ КВІСТИЗМ?

Дивно й соромно нераз стає, длячого у нас вислідки всякої роботи, культурної, політичної, економічної так малі й так низькі, мимо того, що не бракне доброї волі, і що вона веде ся з завязатем. А що вже великих слів, а що ентузіязму, а що рожевих надій, то й не коротко се розповісти. Складаючи рахунок із того, що взагалі зроблено — потішаємо себе, що — ми таки Европейці, ми маємо те все, що є в Европі, і кричимо що мога, що „ще прийде час ліпшої долі й для нас“. І в очікуваню сеї щасливої долі, або спимом блаженного, або п'ятуємо острими словами наших ворогів, кажемо, що вони своєю перевагою не дають нам способу до життя, всюди кидають нам колоди під ноги.

І так воно йде рік за роком. „Ліпший доли“ ані снить ся навістити нас, ворогів ми не побідили. А слідний поступ! А тут ще сьогодні деякі одиниці з польської суспільности або гакатистичні дневники з цілим цинізмом і безличністю нехнують нас, правительство не уважає нас за міродайний і рішаючий чинник, висші польські наукові заведеня не уважають нашої мови за вироблену до подаваня науки. І десь те все, що ми маємо — наука, штука, література, політика, журналістика, наукові, просьвітні, акційні товариства — нікому не впадуть в очи. З нашої мови сьміють ся, народ,

і миле, — здаєть ся, очий не відірвав би. Бачу, що їй не жити на сім білім сьвітї та став просити простити мені, — щоб, думаю, не вмерла не простивши мені. Простіть мені, кажу, коли заподіяв я вам яке лихо“. Бачу, знов закипає від гніву... „Простити! Ось що! Ніколи не прощу і не думайте, ніколи!“

Оповідач замовк і задумав ся. Опісля продовжав тихше та задумчиво. Знов почав розмову. Ви ось образований чоловік, мусите розуміти по їхньому, так я вам скажу, які запам'ятав собі слова. Як почали вони говорити тихше та спокійнійше, я вслухав ся. Тоді почув слова, що ще до тепер тямлю, а значіня не розберу. Він каже: „Знайте, що не важне тут простити, признайте людину. Простити се друга річ, він сам, каже, може не простив би“. А потому вже зовсім дивно заговорили. Одно на друге дивлять ся без злости, а по словам ніби лають ся. Він до неї: „Ви, каже сектярка“. — „А ви, вона до нього, холодний та рівнодушний чоловік“. Як вона се сказала, він аж підскочив. „Рівнодушний? каже, но ви самі знаєте, що неправду сказали!“ „Нехай буде, каже вона і засьміяла ся, абож то ви правду?“ — „А я, каже, правду“. Тут задумала ся, про-

— все ще „темна та непросвічена маса“, по селах — все ще „курні стріхи“ і т. д. dulce in infinitum... І длячого те все, де лежить причина?

Поминаю вже зовсім такі причини, як наша доля, що нас поділила між різними державами, слабкість і бідноту нашого народу серед нинішнього капіталістичного державного ладу — більша ще причина лежить у нас самих. І вона убиває все, і добру волю, і завзяте, і ентузіязм, вона розвіває ефект великих слів і рожеві надії. Вона каже нашим ворогам кидати колоди під ноги, нас нехтувати. А та причина — наше незнане, наше невідготоване до всякої роботи, з чого виходить як наслідок — наша публична безхарактерність. Се сумно й соромно признати, однак треба признати, що люди часом великого запалу, часом неспожитої енергії, які ціле своє життя проводять в праці на якому небудь полі публичного життя, о яких опирають ся і які бувають авторитетами в справах того життя, якраз в своїй спеціальности анальфabetи, а наслідком того сї ріжні підскоки в ріжні сторони, які-б робили дуже веселе вражіння, як би відбували ся на цирковій арені, а не на арені публичного життя. І годі підібрати на се иншого слова, годі охрестити се иншим іменем, як іменем публичної безхарактерности. А доки ми в Галичині не станемо тими зелізними виробленими велитнями, доки наші чільніші одиниці — не будуть гранітними скалами знання й характерности, поти всякий ворог для нас страшний. Не можемо нарікати, що ми таких людей не мали, або не маємо, але їх мало, і на них наша

тягнула до нього руку, він взяв її за руку, а вона глянула йому в очи та і каже; „Так нехай буде, ви правий“. Я стою як дурний та бачу, а у самого коло серця щось так і тисне та підступає. Поэтому повернула ся вона до мене, подивила ся ласкаво і подала руку. „Ось, говорить, що я вам скажу: Ніколи вам не прощу, чуєте? ми вороги. Но, а руку вам подаю, бажаю вам, щоб стали людиною. — Я ослабла“, каже до нього... А я виїшов.

Померла скоро. Як її ховали, я не видів, бо був тоді у повітового урядника. Но на другий день здивав я того самого засланого. Підійшов до нього, дивлю ся, а на нім майже нема лица. Він був високого росту. З лица серіозний, передтим глядів привітно, а тепер вовком глянув на мене. Подав було руку, а тепер відтрусив мою руку і сам відвернув ся. „Не могу, каже, я дивити ся тепер на тебе. Йди друже... ради Бога йди... а коли ще лишиш ся в місті, то зайти“. Опустив голову і пішов, а я пішов в хату, та так мене щось стиснуло, що два дни не приймав поживи. Туга... На третій день закликав мене повітовий урядник тай каже: „можете відїхати,

суспільність перша, підбурена фальшивими авторитетами кидає — каменем. А тих фальшивих авторитетів так багато у нас. Добре підглянути, а всюди видно лише котурни. Будьмо з повною шанібною перед людьми, але сьмішно робить ся, коли погадаємо собі на ті щасливі часи, коли ми мали аж 99 учених, коли ми мали Улянда і Поля, Біргера й иньших з ласки такого Дідицького. Соромно стає, коли читаємо засідання „Галицько-руської Матиці“, — де люди без освіти рішали важні літературні й наукові справи. Страшно стає, коли погадаємо на такі часи, де дяко-учитель мав рівний голос в справах азбуки з професором університету, де колюс Драгоманів не міг устояти ся в нашій суспільности супроти ріжних редакториків „Правди“ та „Зорі“, де гімназьяльні й семинарські професори, які можуть бути добрими педагогами, але кепськими політиками, провадять політичне жите, де терпить ся й толеруєть ся всяке свиньство в формі ріжних ренеґатів чи польських, чи московських, де під покровом патріотизму діють ся всякі безхарактерні й підлі вчинки. Та ті часи вже в частині минули, та бодай й не снили ся більше.

А сьогодні?...

Переходячи на поле політики й журналістики, які зі собою тісно звязані, можемо тут найліпше обсервувати головне жерело деморалізації у нас. Правда, у нас повно партий і партийних оргів, здавало би ся — з партиями йде й росте жите. Є націонал-демократи й реалісти, радикали й соціал-домократи. Три поступові пар-

прийшло письмо, но пізно“. Знать, знов прийшло би ся нам її везти, но Бог змиосердив ся, та сам забрав.

... Тільки що зі мною опієля — щось лучило ся, — ще не конєць. Вертаючи, ми приїхали на один почтовий перестанок. Входимо до комнати, а там на столі стоїть самовар, закуська і якась старушка сидить та чаєм гостить господиню. Старушка охайна, маленька, а така весела та говірка. Все оповідає господини про свої діла.

„Ось, каже, зібрала я пожитки, дїм, що одержала в спадку, продала й їду до моєї голубки. Тото зрадіє. Вже і полає, розсердить ся, — знаю, що розсердить ся, а всеж буде рада... Писала до мене — не казала приїздити. Щоб я в ніякім разі не посьміла до неї їхати... Но але се нічо“.

Тут мене так, гей би хто шпигнув під лівий бік. Я вийшов до кухні. „Що се за старушка?“ питаю служниці. — „А се, каже, буде рідна мати сеї панночки, що тоді везли“. Знаєте, тут я аж подав ся. Служниця бачить, що я змішав ся, та каже до мене: „Що з тобою, жовняре?“ — „Тихо, кажу, ся панночка померла“. Тут дівка — а дівка ся, треба сказати, була гуляща, бавила ся з пере-

тії — одна правительственна. Своєю більшістю повинні вони стати підоймою правдивого поступу у нас. А тимчасом щож дієть ся. Переважно на чолі партій стояли і стоять люди, яким або не слід бути політиками, бо не мають до політичної діяльності найменшого підготованя, або люди, які з зимною розвагою роблять досвід на членах партії, для яких партійне житє й політика — се забавка. А се покаже нам докладно розвій кождої політичної партії у нас. Найбільше руху і життя виказала, і найбільше розбурхала східну Галичину — радикальна партія.

З одної сторони під впливом Драгоманова, з другої сторони невдоволені сучасними відносинами — чільніші поступові одиниці, переважно студенти університету завязують в 90-их роках радикальну партію. Увійшли до неї і соціялісти-марксісти, і радикали, і може лише опозиціоністи, значить ся, люде з ріжними переконаннями, з ріжними інтересами. Сварка над одною, або другою точкою програми, над такою або иншою тактикою ріжнила лише людей, і партія мусіла розпадати ся. Як довго жив Драгоманов, то партія тримала ся силою його авторітету. А по його смерти стало ся диво! Ряні соціялісти спинили ся нараз в реакційній (розмірно до них) національно-демократичній партії, другі зробили сецесию в соціяльно-демократичний табор. А прецінь були ясні хвилі для розвою радикальної партії, а іменно час між новою ерою а 1898 р., коли то москвофіли зійшли з денного порядку, а народовці упали. Радикальна партія могла зайняти тоді сей терен і взяти провід

їзкими — а тут як не сплесне в долоні, як не заплаче і вилетіла з комнати. Я взяв шапку і тож вийшов, чув лише, як старушка з господинею все балакають; і так мені стало жалко, що висказати не всилі. І поблендав ся я прямо по дорозі, опісля вже Іванів дігнав мене фірою і я сів.

. . . Ось яке діло. Повітовий урядник, знать, доніс начальству, що я ходив до засланих тай полковник, Я-ський, теж доніс, що я за неї заступав ся, — одно з другим так і пошкодило. Начальник не хотів мене представити на підофіцира. „Який з тебе підофіцир, каже, ти баба! Тебе би до арешту, дурню!“ Но в той час мені се було байдуже і не жалував ані трошка. І ніколи я не міг забути сеї сердитої панночки, тай тепер так само: так стоїть перед очима. Що би се значило ся? Хто би мені се вияснив? А ви, пане, не спите?

Я не спав... Глубока пітьма закиненої в лісі хатини мучила мою душу, а сумний образ умершої дівчини являв ся в ній серед глухого ридання заверухи.

Переклав з російського у Львові у вересни 1901.

Михайло Волошин.

в нашім житю, тим більше, що такого заінтересованя, такого руху не наробила жадна иньша партія, тільки радикальна. Вона поставила вагу на питанє економічного піднесеня нашого народу, вона почала подавати йому заказані овочі із дерева поступу. Вона викликала широку полеміку на Україні, і дискусію про становище українців (диви „Воля“ орг. укр. соц.-дем. партії: „Опінка нарису укр. соціалістичної партії“). Її орган „Народ“ — се одна з найліпших часописий, які у нас видавали ся. Се взагалі партія, яка впровадила багато європейського духа у нас. Хотяй кричали багато патріоти, то все таки змінляли свої програми, та статuti, щоби зблизити ся до радикальної партії. Але особисті справи, непорозуміння одиниць (зовсім зрозумілі) довели партію до упадку.

Знов національно-демократична партія перейшла кілька фаз свойого розвою. Початок її сягає 60-их років, перейшла часи борні зі сьвятоюрством, перейшла часи українофільства — аж виродила ся в партію народовців. Мимо того, що стоїть на основі заяви 1848. р., що український народ не ограничаєть ся до Галичини — можемо бачити вічно се неясне становище народовців. Тут жерело консолідацій. З браку сильної віри в свою працю й народ — неясне становище супроти правительства. Тут жерело нових ер. Партійні провідники хилять ся на всі боки. Аж сумної памяти 1898. рік розбив цілковито народовську партію, але рівночасно консолідацією підніс ренегатсько-москвофільську зволоч. За тим йдуть народини національно-демократичної партії, які відразу

ІЛЬКО ГАВРИЛЮК.

* * *

Вічно жить в нестерпнім болю,
вічно клясти люту долю
і люту і лукаву,
і стогнать в ударах горя...
мов човен на філях моря
блукати ся без вгаву.
і любить той сьвіт без краю
і любить його в відчаю —
не сила!... Я конаю...

І ледіать барвні мрії,
ті жаркі, палкі надії,
віддять їм серце-руки...
І... кидати їх поволи,

показали її упадок. Люди „доброї волі“ сходять ся, завязують партію. Тим самим люди без переконань, або з різними переконаннями. Є тут і бувші соціалісти — і останньої сорти клерикали. Чи се може ворожити добрий розвій партії? Заряд партії оглядаєть ся на всі боки, в своїх рішеннях більше реакційний — чим загаль членів. До того давні привички неначе дідичністю перейшли в нову партію. А се консолідація з ренегатами.

А вже прямо обурюючою була політика реалістів. Се була школа, де йшла наука, як скорше можна доступити авансів, рані та ліпших посад, як справнійше лизати, аби милійше облизувати ся. Хотяй становище супроти москвофілів їх зовсім ясне, так з другої сторони накинені представителі українського народа ціною кількох дрібниць могли сьпівати для розбихак імни добродіїв. Ними заслонювали ся від паради розбійницькі банди центрального комітету та польського кола. Хотяй ся партія не тішила ся симпатією, і стояла лише кількома одиницями — то все таки ширила деморалізацію. Можливо, що від сецесії Барвінського те все змінить ся, але найновіший його виступ перед Бобжинським вказує, що хто раз був у ролі льокаля, сей паном не буде. Але може не повторять ся в будучности такі підлі виступи як Вахнянина в справі виборчих надужитъ за Баденього, тай Барвінського — в обороні Пінінського.

Се в головних рисах представлений розвій наших партій, з виїмком соціально-демократичної. Вона дотепер не забирала рішучого голосу в наших справах. Належить однак признати, що партійний

як листочки з вітром в поли,
і мліти все з розпуки...
І бажати ідеалу —
і прощатъ його помалу —
то люті, люті муки!

І літатъ над земні доли,
наче вітер той на воли,
літатъ над чорні хмари...
і глядїть, як слабнуть крила,
мре надїя, никне сила —
то люті, люті кари!...

Ах! Розвійтесь мої болі,
наче вихри в чистім полі...
Засніть, засніть спокійно!
Най прилинуть знов надїї,

орган „Воля“ дуже поважно представляє ся. А тепер консеквенції ясні із сього короткого нарису розвою наших партій. Як слідно, що партію не творять люде переконань, але або люде „доброї волі“ або невдоволені лучать ся разом. І побіч найпоступовійших в одній партії йдуть рядом найреакційніші одиниці. Тому заряди партій кидають ся на всі боки, шукають дороги. Се партії переважно без жадних переконань. Материял е, народ брав би як найживішу участь в політичнім житю, як се показали деякі повіти, розбурхані радикалами — але нема кому сей материял взяти у руки і його обробити. До того брак партійної карности, брак серьозного розуміння й веденя справи — а за ним йде недостача піддержки з долу, себто від народу. З того пливе слабій вплив на ших партій на народ. Політичні противники радше бють на інстинкта, як притягають люде переконанем і вірою в справу, яку заступають. Чисте „хлополапство“ — управляєть ся у нас, неначе який шпорт. Мандати — мета, а вибори — средство всеї партійної політичної роботи. Для такої марниці дасть себе мужик раз потягнути, і піде у бій, але більше ні. А друге — невироблене політичне не представляє Українців міродайним і рішаючим чинником. А врешті і годі вимагати, щоби коли небудь могли були стати таким чинником, як обсервувати сих вибраних вільними опозиційними голосами правних представників українського народа, себто наших послів і розглянути їхню діяльність. Чи наші послы виступили коли з яким проєктом закона, хиба, що ним назвемо чудовижний проєкт

висхнуть очи, висхнуть вії,
засяють знов надійно!

II.

Самотний!... Наче на пустелі
йдуть дні за днями невеселі.
Нема людий!
Кругом завмерла щира мова
і не почуть тобі ні слова
з братних грудий...

Лиш може любая дівчина
у слезах — щиро мов дитина
глядить у даль.
І може томна сум — тугою
зринає думкою за мною:
втишають мій жаль...

одного посла про зміну урядової мови в Австрії що 50 літ. Ціла їх посольська діяльність — аж надто добре нам і всім звісна. Кілька неясних промов та виступів, тай кільканайцять інтерпеляцій. Сього не в силі оправдати ніякий згляд, навіть хочби й се, що їхні мандати непевні, що ні один посол не в силі нікого впевнити, що буде вдруге вибраний послом, і що їхній вибір залежить від всіляких банд опришків чи то автономічних, чи державних. Але як вони якісь провідники, як вони одиниці, що взяли керму в руки, то повинні раз підготувати народ, посвятити ся для нього з тілом і душею, а тоді жадна ворожа рука, ні багнети, ні військо, ні ц. к. старости, ні польські намістники для нас не страшні. Ми тоді над ними переходимо до дневного порядку.

Але насамперед вичистити сміє у себе... Чи такі партії мають право на жите, що лучать ся з нашими кровопійцями, зі шляхтою для кількох марниць, щоби ми се потім славословили, як ласку з гори. Чи така партія, — що лучить ся з ренеґатами власного народу — веде моральну політику. Чи се має виховати народ на політично живий організм, коли самі провідники деморалізують його. Длячого він не має лизати панських лап, коли ті самі лапи лиже і його „інтелігентний“ брат. („Інтелігентний“ уживаємо в стереотипнім значіню, тому, що на нашу гадку з правдивою інтелігенцією не йдуть в парі ані лизунство, ані ренеґатство).

Такий стан відбиває ся страшенно на нашім народнім організмі. Непідготований народ, все обгортає апатія, якась нервоза проя-

III.

Як людська тїнь передімною
тремтить невинно образ твій,
зоріє ясною звїздою
еповитий чудно чаром мрій.

Як людська тїнь піде зі мною
твій образ в пути житевій,
як ангел віщою рукою
він вкаже земний напрям мій.

IV.

Ні! Розібю всю задуму
серед сьміху, серед глуму,
наче мраку гураґан!
І погордою погляну

вляєть ся в цілім житю. От хочби й теперішна молодіж. Мимо того, що до неї належить наука, щоби здобути собі знане, вона далека від того. Поверховне пливане по всіх справах і питаннях, або нужденна спеціалізація в якімсь фаху. Хто він, які його переконання — відповідю таємна усмішка, або дипломатичний вибрик многозначними словами, що він стоїть понад партіями.

І коли би прийшло ся схарактеризувати кількома словами теперішний політичний стан українського народа в Галичині, то на се відповідь така, що сам народ, з виїмком кількох чільнійших одиниць не бере зовсім участи в політичнім житю. Сьвітська інтелігенція, се щось рід лібералів, яких повно всюди. І вона здаєть ся потягне до того, що зійде на становище ліберальних партій, де найбільше зісцутя, а найменше принципів, де програма на око гарна, а в дійсности гірша від програми останніх реакціонерів. Розвій ліберальних партій в Європі нехай буде для нас осторогою. З другої сторони стоїть духовна інтелігенція, яка дотепер заповняла лави народовців та реалістів. Серед неї ми можемо бачити прозябаючий новий напрям. Се є клерикалізм. Хотяй наші священники не зійдуть може на ультрамонтанське становище, але на них відбиваєть ся чим раз виразніше цятно клерикалізму. Се є політичний стан у нас, иньшого нема; а бачити иньший, нічо — як засліплена.

Те все — як-раз сьміте, яке належало би вимести. А тут тільки раз сильного почутя — його вимести за сім рік і сім гір, а український народ стає иньшим на ноги. Брак знаня, брак переконань,

на недолю на погану
і скажу їй: я ту пан!

На удари невмолимі,
на болючі нестерпимі
не прокинесь в серці стон!
Томний лютою борбою
не поникну головою —
аж звалить в могилу скон...

І в нестримному розгоні,
наче ген ріка на склоні,
я помчусь, кохана, в сьвіт.
За любов, за палкі очи,
я найду і серед ночи
своій милій щастя цьвіт!

гнучка вдача політичних провідників — одним словом безхарактерність, дуже сумно впливала на дальші маси. Тому виробляти характери! В противнім разі народ провідникам не увірить. Всяка їх робота буде гіркою, але вповні заслуженою іронією. Жнива, які дотепер збирають ся, позістануть такими й на дальше. Поки ми не допровадимо у себе до того, що суспільність не викине з посеред себе з цілою рішучістю тих членів, що собі на се заслужили, поки батько сина, а син батька не відречеть ся з причини нехарактерного вчинку, поки мати з холодною рівновагою не буде дивити ся на смерть доньки, яку з тої самої причини власними руками забила, поти тяжко говорити про правдивий поступ. Поки особисті справи висше стояти будуть понад загальне добро, коли хто небудь уражений уступає з очевидною шкодою з зайнятого становища, поти у нас ведеть ся не добре.

А народ?

А народ не ворухнеть ся по той час, доки не стануть на його чолі люди, що готові для нього все посвятити, поки економічний добробит народу не буде для них першим і найважнішим заповітом, поки вони з вірою, любовю і переконанем — не підуть за справу на смерть, поки ясно не проголосуть своєї програми, готові покликати кожної хвилі маси до бунту — поти народ не поступить ні кроку. Виховати народ на політичний організм, а він знайде сам дорогу. Раз вихований політично народ знайде дорогу через насильства з гори. Не огорне його апатія; на добро відповість добром, на насильство насильством. І тоді піднесеть ся ще-раз Україна до сьвітлої судьби!

Хроніка з нашого життя.

ВІЧЕ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОЛОДІЖИ.

Дня 8. жовтня с. р. зібрало ся по 3-ій годині з полудня поверх чотирох соток академіків Українців, щоби по-раз другий за остатні два роки забрати голос в справі для України важній і пекучій, в справі кривди, якою гнетуть нас ті, що в їх руках сила, в справі гонення нашого рідного слова зі сьвятині науки.

І то не лиш з самої сьвятинї, не лишень з sanctuarium університету, але навіть з його притвору, з університетської канцелярії. На порядку деннім стали дві справи, справа утвореня на університетї львівським рівнорядних катедр з українським язиком викладовим і справа українських друків в університетській канцелярії. З професорів явили ся на вічу проф. Дністрянський, Грушівський і Студинський. Комітет сподївав ся урядових представителїв сенату, бо ректор Рідігер приняв був депутацию українських академіків, що просили його о позволенє на віче, дуже прихильно, а навіть полагодив справу друків остїлько, що приказав канцелярії відповідати по українськи на всі в українській мові внесені поданя. Лиш надїя звідниця! Вислати на віче урядових представителїв сенату, се прецінь значило би признати рацию „burzliwym żywiolom“! А признати таку рацию?! І представителїв сенату не було.

По отвореню віча т. Косевичом і по виборі провідником т. Бурачинського, заступником т. Посацького, секретарями т. Шухевича і т. Бережницьку забрав голос референт справи катедр т. Косевич.

Референт зачав від зверненя уваги на теперішний стан нашої осьвіти, згадав про російську Україну, про наші відносини, відтак перейшов до справи університету.

Здавало-б ся, що в державі, в котрій від чотирох десятків лїт основний закон рівноправність народностей пропокровджене в національних правах не може бути навіть бесїди. На жаль стан фактичний не той, що правний: Система Бобжинського в справах народньої осьвіти лиш способом переведеня ріжна від політики царату; шкіл середних мало, а ті, що є, не відповідають потребам; університету українського нема зовсім.

Тому молодїж стане до борби за свої права і не уступить, доки їх не добуде.

Коли Україні домагають ся свого університету, кажуть їм: не маєте кваліфікованих кандидатів, не маєте українських підручників! — Отже молодїж жадає: повольте нам лишень учити ся в нашій мові, дайте українській мові приступ на університет, а тоді рішете сю справу! З гори рішати її ніяким чином не вільно!

Дальше розглядає референт історію львівського університету від 1848. р. і зупиняє ся довше на постанові з. 1871. р. З зіставленя тої постанови з 19. арт. основних

законів і з міністерияльною постановою з 1882. р. доходить референт до висновку, що ті постанови годі розуміти інакше, як в той спосіб, що університет львівський є утраквістичний, де Українці мають ті самі права, що Поляки.

Але сю постанову інакше розуміла колегія професорів. Внесеня її стреміли все до того, щоби число катедр українських можливо зменшити і знести навіть ті, що їх признало міністерство. Так пр. колегія перешкодила габілітованю др. Зобкова, а катедру по Огоновським дала Полякови.

Дальше розбирає референт теперішні відносини на поодиноких факультетах. На правничому, медичному і філософічному факультеті вільно вправді вчити ся і здавати по українськи іспити і ригорози — та в практиці се не можливе, бо нема українських катедр, ані комісій іспитових ані ригорозальних.

На правничому факультеті бракує двох катедр з обсягу предметів іспиту судового. Через те українська молодіж мусить вписувати ся на польські виклади. Перший і третій іспит ані ригорозів не можна здавати по українськи — бо нема комісій, щоби в тій мові питали кандидатів, хоч право дозволяє ті іспити в своїй мові здавати.

Дальше вказує референт на труднощі, які без потреби мусять поконувати ті, що вийшли з українських гімназій, учачи ся через цілий час студий по польськи, хоч тої мови пр. для тих, що стають професорами в українських гімназіях зовсім не потрібно.

А число слухачів переходить 600, отже два рази тільки, що на черновецьким університеті.

Відтак збиває референт закиди, які являють ся против права Українців на власний університет і предвиджені закиди польської праси на тему „*śmiesznych uroszczeń*“. Реферат закінчив ся відчитанем слідуєчих резолюцій, котрі зібрані одноголосно, з одушевленем прийняли:

„Українсько-руська молодіж, зібрана на академічному вічу дня 8. жовтня 1901. р., підносячи з натиском, що метою її змагань є українсько-руський самостійний університет, що нинішнє віче підносячи справу унормованя наших відносин на львівському університеті, зовсім не означає нашої капітуляції з права мати свій самостійний університет і що ми і дальше будемо разом з цілою суспільністю самостійного університету домагати ся — ухвалює:

з уваги на се, що XIX. артикул основних законів за-
поручує кожному народови потрібне средство до освіти
при помочи своєї власної мови без примусу учити ся дру-
гої краєвої мови;

з уваги на се, що львівський університет по закон-
ним постановам є університет утраквістичний,

з уваги на се, що число українсько-руської молодіжи,
записаної на львівському університеті, перейшло вже 600
звичайних слухачів,

з уваги на се, що так практичні згляди як і згляди
науки сього домагають ся — жадає:

1) системізованя рівнорядних і рівнодотованих з поль-
ськими катедр на правничому, медичному і філософічному
факультеті;

2) заіменованя екзамінаторів до всіх державних іспитів,
які-б екзамінували українсько-руську молодіж в її рідній
мові;

3) усуненя всяких перешкод, які стоять на дорозі
здаваня ригорозів в українсько-руській мові;

4) просить Сьвітлий академічний Сенат, щоби зволив
вглянути в се, що відносини, які існують на львівському
університеті, є справді аномальні і українсько-руську
молодіж кривдячі в її найосновнійших правах, та поста-
рав ся о як найскорше усунене тих кривдячих відносин
і о зреалізоване домагань українсько-руської молодіжи“.

Другий референт т. Комаринський підносить, що
справа, яку має реферувати, повинна бути властиво друго-
рядною, але з огляду на те, що університет львівський
має деякі устави, що відбирають йому стислий характер
сьвятині наук і ілюструють по части факт, з яким стріча-
ємо ся по всіх урядах, себто нехтованє нашої мови, то вона
набирає більше значіня. Після 19. арт. основних законів
наша мова має всюди право, навіть в війську — не має
лиш на університеті.

Львівський університет є навіть після голосу поль-
ської публичної опінії утраквістичний; а проскрібованє на-
шої мови з університету не причиняє ся ані до піднесеня
самого університету, ані до дружних відносин Українців
до Поляків. Референт закінчив відчитанем другої резолю-
ції, котру рівнож одноголосно прийнято:

„Українсько-руська академічна молодіж, зібрана на
вічу дня 8. жовтня 1901. р. в огляду: 1) на число укра-
їнсько-руського народу в Галичині, 2) на артикул XIX.

основних законів, 3) на число студентів Українців-Русинів на львівському університеті, 4) на утраквістичний по закону характер львівського університету — домагає ся заведення на львівському університеті до ужитку українсько-руської молодіжи всіх друків на українсько-руській мові і просить Сьвітлий академічний Сенат львівського університету, щоби в як найкоротшім часі постарав ся о полагжене сеї справи“.

Серед гучних оплесків прийнято в дальшім порядку внесенє т. Темницького, щоби в обох справах вислати меморіял до міністерства і сенату.

По відчитаню телеграм, яких до 30 наспіло на віче, учасники розійшли ся з піснею „Ще не вмерла“ і „Не пора“ на устах, з грудьми повними почутя сили, з почутом дізнаної кривди в серцях.

Вечером відбув ся комерс. Було се, сьміло мож сказати, друге віче, а предметом обрад була борба з університетом в тім майже певнім случаю, коли наші жаданя не узгляднять, зїгнорують.

Горячими словами раджено над тим, чи можлива побіда у тій борбі, і яким способом її перевести. Одні радили громадну сецесию всіх академіків Українців з львівського університету, другі поручали обструкцію. Побіда конечно — коли сецесия 300 студентів з університету праского в часах війни гуситських стали ся фактом історичним — то і в нас мусіли би такі факти як сецесия два рази більшого числа академіків, чи то обструкція конечно мати якісь наслідки — вони самою силою факту, самою грізьбою шкоди, яку поніс би через те університет, змусили би наших противників до уступства на нашу користь.

І так закроює ся на борбу. Що лиш не видно послів, що мають звістити її. Відмова деканату виділу теологічного, принимати по українськи виповнені індекси, хоч се до тепер було звичаєм, і то відмова безпосередно по нашім вічу не мир віщує. Настане бій, прийдеť ся понести жертви — лиш бій се сьвятий, борба за рідне слово, за правду, за матір.

Роман Курбас.

ПОКЛИК.

Новий шкільний рік (1901/2) розпочався для нас, українсько-руських богословів львівського університету справді корисно. Бо будь-що-будь саме тепер мали ми як найкращу нагоду показати нашій суспільності, що в наших серцях горить Божий огонь любови тих самих високих ідеалів, якими одушевляється уся тямуща українсько-руська родина. Ми дали доказ, що вміємо рішучо та гідно стати в обороні тих прав, які належаться українсько-руській академічній молодіжці, вміємо виступити з залізною солідарністю, з консеквенцією против бруталного нехтовання нашого рідного слова.

А все завдячуємо ми кс. деканови богословського відділу, що своїм нетактовним, крайно агресивним та повністичним поведінням вразив до живого не тільки загальну українсько-руську богословську молодіжню, але порушив також усі верстви українсько-руської суспільності. Кс. декан отворив нам очі — і ми счудивалися, що доти мовчали... Ми побачили, що з нами ніхто не числить ся, хочай нас є майже сім разів тільки, що Поляків (207 на 32)! Тому зовсім природно, що ми з всякою рішучістю виступили против зовсім некультурного поступовання кс. декана, станули гідно в обороні нашої національної чести, в обороні національних почувань цілої українсько-руської суспільності.

Заяву нашу (з дня 18. жовтня с. р.) прийняла наша суспільність з великим одушевленням, а й на кс. декана поділяла вона неначе зимна купіль, — дарма, що кс. декан кидав ся мов несамовитий, коли іно почув руське слово...

Результатом було се, що кс. декан уступив — ми побідили.

Та побіда наша не повна!

Кс. декан вислав до Всв. Ректорату духовної Семинарії писемо, в яким заявив, що вписи відбудуть так само, як і минулих літ, однак тільки з причин спізненої пори, тільки „тимчасово — виїмково...“

Товариші Українці-Русини всіх відділів львівського університету! Доки спокійним оком глядіти-мемо на се виїмкове, несправедливе, до неба о мечь вопіюче трактоване українсько-руської академічної молодіжці університетськими властями? Доки слати-мемо жалібні меморанди, на які нам ніхто не відвічає? Доки прохати-мемо тих, що оглухли на наші слухні жадання!?

Товариші! Так дальше бути не може! Ні нам, ні Вам гаразду ніколи не буде, доки рідне слово не буде лунати із наших українсько-руських катедр!

Товариші! Словінські та італійські студенти розпочали вже борбу не на жарт, коли побачили, що їх слухних домагань не вислухано по волі. Чи не крайна вже пора і нам піти їх слідом?!

Товариші! Братя! Не зражуймо ся нічим. В ім'я наших найкрасших та найшляхотніших ідеалів, в ім'я вольної, незалежної Руси-України — домагаймо ся сміло та без тривоги того, що нам слушно належить ся, домагаймо ся окремого українсько-руського університету! — Ми громом кличемо до Вас словами Безсмертного: „Боріте ся, поборете! Вам Бог помагає!...“

Братя! Взиває Вас до бою уся Україна, уся українсько-руська суспільність, що з горячковою нетерпеливістю очікує, який крок вчинимо!

Нуже в ім'я Боже! А ми—як один муж — усі станемо в Ваші ряди, бо „руське в нас серце і віра руська!“

Українсько-руські богослови.

З чужого життя.

Ще про студентські розрухи в Росії.

Яко причиною до історії руху російських студентів подаємо зміст одної відозви, підписаної групою студентів. Таких відозв розширено більше число, а всі вони мали і мають на цілі укріпити духа борючої молодіжи і піддержуючих її кругів. Зміст сеї відозви слідуєчий:

Політичні події першої половини сього року не перейшли без наслідків. Вони утвердили політично дозрілі і розумні круги ще більше у революційнім настрою, но і для менше розвинених елементів ті насильства, віддача більше двох сот студентів у саддати, безчисленні арештованя і висилки — всі ті факти відкрили самодержавного ідола в цілій його наготі. А з сього вислідок, що студентське невдоволене не могло ограничити ся ніяк до стін висших нау-

кових заведень, але воно стало вже загальним і грімким протестом всіх опозиційних елементів. Все, що ліпшого і чесного в Росії, получило ся проти спільного ворога. — Тоді роздав ся голос царя, що признав теперішній лад у висших наукових заведеннях неумісним. Сей голос дав пруте в руки безпринціпної частини суспільности, яка й без сього відносила ся пасивно до руху. Але кождий, що не вірив брехливим словам „найвисшого рескрипта“, що ясно понимають самодержавя, що не забув на дійсні факти, той не міг обманювати себе якимись неясними і сьмішними ілюзіями, мовби-то проблематичні улїпшеня в сфері студентського життя, усували всі недостачі. — Ще з весни волочили ся міністерські комісії й підкомісії, а до сеї пори не зайшли жадні факти, які могли би піддержувати неоправдані надії на ліпше. А навіть иньші, нові факти розвивають як-раз всі надії — а ними є: заказ обговорювати в часописях академічні реформи, обмежене приймања жидів у висші наукові заведеня і т. ин. „Тому ми думаємо, говорить відозва, що при теперішних політичних условинах російського життя, при істнованю самодержавного ладу, одинокою розумною а історично оправданою може бути лише **революційна** діяльність, яка має знищити сей лад, а піднести свободні політичні інституції.

„Свобідне слово революціонера, свободна революційна преса усунуть релігійні і політичні пересуди робітних мас і усунуть сі основи безправя і незнання, на яких держать ся всі системи теперішнього абсолютизму.

„Рівночасно з поступом, з неумодимою силою історичного бігу річий, упаде основа самодержавя“.

Революційний рух в Росії не має схожого собі в історії по причині своїх розмірів, своєї сили і перешкод, з якими приходиться йому бороти. Він поніс вже багато жертв і мусить понести їх ще мнго, но належить памятати, що нігде недала ся осягнути свобода без жертв. Сьвідоме відношене до питань дійсности, ясне понятя теперішнього революційного руху є можливе, коли теоретичне підготована усталить ясні і різко поставлені принціпи. О суд ріжних питань, безвпинна виміна думок конечна для всесторонного розвою індивідуальностей — дають більшу запоруку, що не буде блуканини по бічних дорогах і не буде похибок. Така безвпинна, духова злука на основі спільних ідей служить до виробленя спосібних, сьвідомих і діяльних борців. Хто не може погодити ся з безправем і гнетом^с не повинен і не сьміє також оставати ся в роли пасивного зрїтеля борні!

Дописі.

Отвертий лист учеників Українців всіх гімназій східної Галичини до Вп. Панів професорів української мови й літератури університету і середних шкіл.

Не пуста справа спонукує нас відозвати ся в той спосіб до Вас, ВПоважані Панове Нас кличе сьвятий обовязок, до якого Ви давно повинні були почути ся — усунути одну аномалію, яка страшно готова відбити ся на нашім народнім організмі. А се є справа подавання української мови й літератури в наших гімназіях. Як ми зачували, то Наукове товариство ім. Шевченка взяло на себе випрацювати в тій справі меморіял до міністерства просвіти та віроісповідань; однак дотепер ми не бачили Вас, щоби й Ви в тій справі голос забрали. А до кого се належить? До кого належить постояти за науку, коли діеть ся очевидна кривда тій науці? До кого належить упімнути ся за права рідної мови і літератури, коли її по середних школах усувають на остатній плян?... До Вас лише! А Ви по сьогоднішній день мовчите й мовчите, лише чекаєте якогось „deus ex machina“, що сам змінить стан річи.

А може Ви сього добре не бачите, то ми Вам представимо, де лежить зло і в який спосіб йому належало би зарадити. А справу належить остро й рішучо поставити. Перше: українська мова мусить бути в середних школах так само обовязковою, як і польська мова, або нехай польська мова буде так само як українська зглядно обовязкова, себто лишало би ся до волі учеників учити ся одної чи другої. Сього домагаєть ся рівноправність обох краєвих мов. Нам Українцям непотрібне знанє польської мови, коли ми можемо послугувати ся своєю рідною.

Друге: ми потребуємо зміни дотеперішнього способу подавання української мови й літератури. Як можна добре учити, або учити ся, коли в низших клясах подаєть ся українську літературу XIX. в., а в VII. кл. стару літературу. Щось подібного могла тільки видумати безглуза Шкільна Краєва Рада! Чи Ви можете добре учити нас, коли зачинаєть науку від середини, а початок лишаєть на кінець? Де логіка? Де розум?... Се тільки можливе в нашій (неможливій) Галичині!

Трете: домагайте ся зміни підручників, де скривлені оцінки наших письменників, де викинені що найгарнійші їхні твори, де

змінені слова, або нераз цілі думки поетів, особливо нашого Кобзаря. Чи поезії Шевченка — подані в підручниках, се його? Се вже прямо сором! Ліпше нехай автор тих перерібок підпише ся під ними і подасть як плід своїх важких трудів собі на вічну славу! Або запротестуйте проти такого насильного фальшованя нашої літератури, або будьте консеквентні у фальші та премудрім затаюваню правди і ждайте счеркненя з шкільних підручників деяких місць з Міцкевича, пантеїстичних теорій Красіньського і т. ин. Коли Вам по нутру духове кастроване письменників — то каструйте усіх по справедливости!

Четверте: ждайте усуненя додаткової науки української мови для польської молодіжи, де вони щойно учать ся писати й читати, щоби потім з нами разом учити ся української літератури. Ждайте, щоби ноти поступу для них були так само важні, як ноти з иньших предметів. Таж тим способом Ваша повага і повага предмету упадає! Таж се колода кинена нам і Вам під ноги. Нам — щоби труднійше і менше основно могли учити ся, а Вам — бо предмет мусите подавати з увагою на анальфабетів в українській мові й літературі.

Ось се страшне зло, що правда, хитро придумане. Тут очевидні стараня верховодячої кліки, щоби українська мова стратила претенсію на поважний предмет науки.

Тому просимо й звиваємо Вас, Вп. Панове Професори української мови й літератури на університеті, що повинні становити найвисший ареонас в тих справах і Вас професори Українці середних шкіл — візьміть собі ту справу до серця! Не ховайте ся за пліт, а з повною повагою й рішучістю домагайте ся зміни таких безличних порядків. В інтересі науки, в обороні чести покривдженого народу, в імя національної гордості — спішіть сповнити Вашу повинність! Се не кличуть Вас молодики — се кличе ціла суспільність, цілий народ, се кличе Вас могутній голос зраненого серця України.

Ученики України середних шкіль.

Сказаний звір.

Дня 14. падолиета гімназьяльний піп Адр. Добрянський, про котрого тільки писало ся, страшно знущав ся над ученикам IV. кл. Дергаком.

Він був у самогож Добрянського відзначаючим, та нараз чогось йому не сподобав і діставзлу ноту. Коли Добрянський казав йому сідати, відпсвів, що лекцію знає. Тоді заступник Христа гукнув: „Що ти кажеш? Ходи но сюда!“ Хлопець вийшов на середину, а Добрянський запитав його з усмішкою: „Ти як стоїш передо мною?!“ та кинув ним до стіни, а відтак ударив його з одного й другого боку в лице своєю медвежою лапою. На лиці катованого виступили синці — він старався заслонити руками від дальших побоїв. Та в покірнім слугі Христовім уже пробудився лицарський дух мальтанських кавалерів. Він став так по руках і голові бити заляканого, що той повалився з ніг і упав на фісгармонію, коло котрої случайно стояв (було то в салі сьпіву). Тоді кат допустився того, чого й звїрина не робить: поваленого став місити колїнами... Бідні діти гляділи на муку свого товариша з жахом тим більшим, що Торквемада ревів, що всім таке буде робив.

Взиваємо Шкільну кр. Раду, щоб як найскорше прислала інспектора, котрий би перевів слідство, розумієть ся, без присутности опікуна усякої категорії псїв — Зиха. Інакше відповімо террором на террор і подумаємо про зміну віри, що має таких різників за сьвящеників.

Ученики бучацької гімназії.

День по тім (15.) казав скажений піп в VI. кл.: „Будете знов писали до „Молодої України“? Пишіть!“ Очевидно не боїть ся, хоть мордує людські діти і повинен бути не в школі, а в криміналі.

Бібліографія.

А. КРИМСЬКИЙ: „Пальмове гілля“.

„Пальмове гілля“ се збірка тих поезій Кримського, що зародились і зросли в його наболїлій тугою душі за час перебування в Західній Азії. Автор долучив до них лише ще декілька пісень із

Гайного, переложених уже на рідні, що своїм тоном і настроєм підходили під характер його поетичної творчости.

Якаж се творчість? Який світ уяви обняв Кримський в своїм „Пальмовім гіллі“? Тонка дрозуча лірика серця йому усім! Нестримане хвильоване сего незбагненого апарату, що є ним серце людини, незабитої житєвими, будєнними рахунками, несе його у світ ідеальної любови без тіни бруду, в країну краси незатемненої чорними картинами людського горя. Краси-ж сеї святинею є велична природа. На вид її красот поет:

..... усе п'янів, —
Рука дріжала . . . погляд туманів
Текла сльоза. —

Глибшого відчуваня природи годі бажати! Вона займала його душу, давала пісню й мелодию а инколи відбирала мову, викликуючи німий подив, безмежне обожанє. Усе-ж те одначе не було в змозі заглушити якоїсь таємної туги й болю житя, що звучать сумною струною у цілім „Пальмовім гіллі“ й насувають поетові передсмертні сни, передсмертні мелодії.

Та пригляньмось ближше Кримському і його понятям про любов й природу, не в'яжучись зовсім обговорєнем поодиноких віршів і груп в такому порядку, як вони розложєні автором. Се хай зробить собі кожний сам, хто возьме до рук сю книжку.

Свою любов зове автор „нечестивим коханнем“. Тому нечестивим, бо є переконаний, що так назове кожний фізично сильний, змисловий чоловік се тривожне, похливе почуття, що прокидуєть ся любовю у людий серця й поетів. Се чуття, що відбирає владу розуму, заслонює туманом очи й серцю каже шептати стиха: „Ужесь собі не пан“, що наводить на душу тугу й журбу солодку, не кидає одначе влюбєного в обійми любки й ніколи він не поважить зрадить ся своїм тайним почуванєм:

Ні, ніколи від мене не вчуєш,
Що тебе я люблю:
Вся природа була би вжахнулась
На ту сповідь мою.

Застогнали-б могутні кедри,
Розчахнулась земля,
І морську безодню збурило-б
Нечестиве чуття.

І хочби кому видалось се плаванє на розбурханій, грайливій хвилі уяви розпустою духа, поет є иньшої віри:

Мене своїм чуттем природа напоїла,
А я його таю, бо люди загудуть

І чистую любов, що дух заповонила,
Огідною розпустою назвуть.

Ні! не розпустник я! Єдине бажання,
Щоб слухать тихую розмовоньку твою,
В щасливім забутті, затаювать дихання
І чути щире: Люблю тебе, люблю!

Чуття його є щире, невдаване, пливуче із глибини серця та на-
тхнене самою природсю, проте й не може бути злочином. Природа
дала йому право, щоб любити усе й усіх по своєму, битам серця,
грою уяви й ніхто сього права не всилі відібрати.

Та в цей кохання „по людському“, звичайна змислова любов!
Далекож їй однак до того, щоб назвати її шляхотною і красною.
Поет що раз прогрішивсь нею, спадає з висот ідеала, щоб потонуть
на все у тім морю розпусту, у світі, що весь немов то крутить
ся у звирячій жениханню й усюди видно лиш, як велике й мале

. пре і тиснуть ся і треть ся,
Шумить, кипить бульвар....

Огідно на душі... І цілий світ здається
Великий лупанар.

Ось і власна апольогія своєрідної, ідеальної любови Крим-
ського!

За своєж обожане природи він не толкуеть ся, вона промовля
сама за нього й за себе. Зробила його поетом. відкрила таємні свої
живчики й втягає тілом і душею у свою глибіню. Чи ж не тонуть
йому у ній і жити вічно в ній? Мов у сні бачить чудовий Схід,
райську природу Сирії і шле їй привіт з України. Та на перекір
серцю починає знов густо ся звісна нам уже струна болю, що то-
варить цілій поезії Кримського:

Корчать ся, мучать ся груди слабії...
Сон перервав ся... І щезнули мрії.
Вітер весняний голубить мене...
Темная смерть у могилу несе.

Зрозумілим стає нам вкінці смуток, туга й меланхолія Крим-
ського. Він лагодить їх лише одною втіхою, се вірою у свою без-
смертність в природі:

Я й не жалую, що кину світ отсей:
Бо не кину дорогих мені людей. —
Розіллюсь по всій природі,
В любій, сонячній погоді;
В срібних водах, у лісках,
У квітках...

Смерть поета, се сполука з природою і жита без кінця й „невидимо він полине по землі, тихим вітром по запашному зідлі...”

На тім покінчу огляд філософії „Пальмового гилля“. Чи вона моральна, чи ні, про се най скаже кождому своя власна моральність. Присудом мабуть поет не буде більше журитись, як власним застарілим горем. Кождий, знай свою ціну! За те годі Кримському не признати великого художницького хисту. В нечисленних словах він уміє віддати жите природи й гру серця людського на причуд. Малими, незаметними натяками будить силу вразивь й ефектів. Не можу відмовить собі навести слідуочий віршик, написаний на арабську тему:

З червоним блиском місяць згас,
Сховав ся за горою,
В плаці із зір глухая ніч
Схилилась надімною.

Усе послуло. Мовчки я
Сиджу у мертвій тиші.
Журливий рій моїх думок
Повітря не колише.

Та впала зірка... Задріжав
На небі слід вогнений,..
Замлів я весь... не зірка то,
То ти летиш до мене.

І чую вже я шепіт твій
І пю твоє диханнє.
Одна лиш мить... І знов я сам
І знов саме стражданнє.

Та годі розписувать ся над кождим майже стихком. Незвичайно ефектовний е ще вершик „У літку“. Кримський володіє майже бездоганною мовою і лучить її з знаменитим артизмом. Переклад Гайневих пісень удачний й може на рівні стоїть побіч перекладів Лесі Українки й Франка. Одно лиш би бажати! Хай би поет побув ся туги й пішов за голосом своєї пісні:

В тихім гаї загуляю ся
Заплету вінок.
З лісових квіток.
Я поет, я ними заквітчаю ся.

Франц Марисюк.

Лереліска Редакції.

Тов. Ст. в Т. Будьте ласкаві подати свою адресу, щоби ми могли листовно з Вами порозуміти ся в справі надісланої дописі.

Тов. Керсей з Бучача. Обі Ваші дописі містить ся; з огляду на вагу справи пізнійшу містимо в сїм числі, першу в слідуючїм. На уваги відписуємо листовно.

Тов. Теофіль М. з Відня Ваше письмо прийшло вже по замкненю числа. Буде в слідуючону. Просимо о обіцяну статю і о кореспонденції.

Тов. Ю. М. з Коломиї. Ваші вірші будуть поміщені в слідуючому числі. Будьте ласкаві повідомити нас, чи можна під ними помістити Ваше повне імя.

Всі письма до Редакції просимо пересилати тільки на руки тов. **Евгена Косевича** у Львові Ринок ч. 10.

Всі грошеві посилки просимо пересилати тільки на руки товариша **Павла Чайківського** у Львові ул. Личанівська ч. 4.

Адміністрація „Молодої України“ просить всіх **ВЛ. передплатників**, які ще доси не заплатили сьогорічної передплати, вирівнати залеглости.

„БУРЯ“

ДРАМА

А. Н. ОСТРОВСЬКОГО.

Переклав з російського і видав

М. ПАВЛИК

Мала 8°, ст. 84. На гарнім папері екз. неопр. 70 сот., оправлений 1 корона.

За 25 неоправлених примірників 12 корон (замість 17 К. 50 сот.).

Адр. видавця: Львів ул. Унії Любельської 5.

Як I-ий випуск: Бібліотеки „Молодої України“

появила ся книжка:

Соціалізм і соціальний рух у XIX-ому століті.

Д-ра Вернера Сомбарта

у перекладі Л. Цегельського.

Ціна для передплатників „Молодої України“ вносить

~~1~~ 80 сотиків, ~~2~~

для прочих 1 корона 40 сотиків.

Просимо у нас замовляти.

Ілюстровані кореспонденційні картки

вийшли накладом тов. „Академічна Громада“ у Львові. Ціна одної картки вносить тепер лише 6 сот. без порта. Лише заготовку висилає: Осип Шухевич, касиєр тов. „Академічна Громада“ Львів, Ринок 10, I.

ГЕНРИК ІБЗЕН.

„ЯК МИ МЕРТВІ ВОСКРЕСНЕМО“.

Граматичний епілог у трех актах.

Переклав Антін Крушельницький. — Ціна 1. К.

Для передплатників „Молодої України“ 60 сотиків.

Просимо у нас замовляти.

Молода Україна

часопись української молодіжи.

Ч. 11 і 12.

Виходить у Львові що місяця.

Рік II.

Передплата	в Австро-Угорщині річно 6 корон,	піврічно 3 корони,	поодинокє ч.
вносить:	в Росії заказн. . . річно 6 ср. рубл.,	незаказн. 5 ср. рубл.,	коштує
	в Америці річно 2 долари		60 сотиків.

Видає і за редакцію відповідає: Франціск Тузак, улица Коперника, ч. 41

Адміністрацію веде: Осип Шухевич, ул. Собіщина, ч. 7.

Всі письма до Редакції просимо присилати лише на адресу: Володимир Старосольський, ул. Личаківська ч. 27.

КЛИЧІ.

Український університет!

Давно колись се слово сияло виписане золотими буквами на блакиті українського неба. Спалила його червона луна пожежі, змили червоні ріки, закрили чорні хмари гайвороня.

Давно колись був український університет золотою мрією, що леліяли її великі сини України.

І се „колись“ вертає нині знова, і знова пише те саме велике слово над нашими головами. Український університет вертає нині знова на дневний порядок життя, щоб стати його найкращим, найчистіjším висловом.

І як колись закипів бій на українській землиці. Давно вижиданий, вилеліяний горячим нашим бажаннем, вимолений нами настав час великого бою. Як золота буря перейшов над нашими головами.

Сторону по стороні записували ми картини історії новими стрічками, словами нового життя.

На весь вік лишають ся сі картинки у нашій памяти...

Девятнаятий падолиста тисячу девятьсот першого року — великий вибух віками давленої сили — грізний

вибух на університеті, величавий похід по вулицям ворожого нам, нашого колись міста, проклони, що посипались на наші голови...

І далі день по дневи великі картини, сьвяті спомини. Покарані товариші, відозва академічного сенату і віча польської молодіжи і знова наші збори, де чимраз росла та дужала іскра сього вогню, яким мав завтра чи за годину розгоріти увесь край.

А далі неділя першого падолиста: ми рішались кинути усе, що маємо, на жертвенник, — і день великої жертви: вторник третього грудня! І розвязане „Академічної Громади“, — пращальний комерс, тиха, довга ніч пращання, і пращальні вечерниці.

А далі — чуєте ще страшний стон болю, що вирвався із грудей Народа.

Се Нарід ридав — Нарід благословив мозільною рукою своїх синів. Нарід просив ся. Загомонів увесь край від звуку вічевих звонів. Край нуждарів, поневолених емігрантів, край мужиків, що тисячами вмирають із голоду, зложив тисячі на жертвенник своєї будучности.

І знова великі хвилини: молодіж покидає край. Тисячні товпи з відкритими головами пращають на бій перші свої сотні. Палкі речі дрожать на устах бесідників, у повітрі лунають боеві кличі.

На день новий, на труд великий, на путь далекий, на побіду — пращає галицька Україна сім сотень своїх синів. Дрожить Львів від могутних згуків боевих пісень України. Багнети лискають у проміннях вуличних ліхтарень. Ще не вмерла!

Дві сили стають против себе у нічній пітьмі:

Чуєте слова команди?

Чуєте пісню?

Ще не вмерла! Не пора!

А колись прийде слухний час...

*

*

*

Перевертаю взад записані картки нашої історії.

А там криваве марево силою претєть ся перед очі: вибори з 1897-го року.

Мужицька кров, брязкіт кайданів, могили, довгі літа тюрми, сотки захитаних у своєму буттю хлопських родин.

А де були тоді сі тисячі грошевих датків для потер-

півших? Де були старці, що з над могили тремтячими руками кидали сотки для потерпівших, дівчата, що відрікались приданого та віддавали його на зброю для борців?

Чи зложила тоді суспільність для тисячів мужиків десяту частину сього, що зложила нині для соток інтелігентів-студентства? А прецінь там лила ся кров, виростали могили, смерть та нужда збирали тисячний ралець!

Чим вияснимо сю ріжницю? Як витолкуємо її перед нашим народним сумлінням? Чи самим розвоєм нашим, поступом, який зробили ми за сей час у народньому життю?

Перевертаймо далі старі картки історії: там, де записані вони золотом та де бахряними плямами заржавіла кров.

Читаємо.

Богдан, Виговський, Дорошенко, Палій та Мазепа, Полуботок — довгий ряд імен та подій. А все веть ся червоною ниточкою се, що було проклятем нашої історії, що вигрібувало могилу кожній думці про велику будову.

Сто разів зривав ся нарід до бою. Поривались на бій українські маси за свою долю, що була долею України. Бо доля України — се ся тисячна ткань інтересів маси: економічних, суспільних, культурних та національних. Та згодом, коли метушня бою винесла на чоло борючого ся народу його заступників, провідників, його „горішні верстви“, родилось у головах сіх провідників, писалось у бових програмах щось зовсім иньше, як те, за що маси виступали у бій.

Договори! Знаємо сі договори підписувані гетьманами тоді, як віднесені „чернею“ побіди позваляли їх заключати.

Сорок чи кілька. там тисяч реестру, місця у сенаті, козацька автономія: усьо, що було під даний час інтересом горішних лишень верстов народа.

А чернь, а широкі маси не за те ставали до бою. Не на те ставали вони — нехай що несвідомо сподвижниками національного розвою, щоб сей розвій зливав ся опісля у одно з інтересом одної лишень кляси, сеї, що стояла на чолі.

І чия се була вина, як опісля сі маси, як не зраджені, то бодай забуті провідниками своїми ставали против них тоді, коли вони виступали як заступники національних стремлінь:

„Ой із лісу та із дуброви,
там орел воду носить,
Ужеж проклятий пес Мазепа...“

Сеж Мазепа! той Мазепа, що остатний з гетьманів посьмів за волю України зброю піднести, на довгий час — одинокий та із усіх ледве чи не найсьвідомійший заступник її самостійности. Мазепа, з якого великим іменем ми мусимо взяти кожду думку про самостійність та волю України!

Якеж море болю заведених надій, народнього жалю облило се імя великого гетьмана. А той самий нарід співав про свою Січ:

„Ой летіла бомба з московського поля тай посеред Січи впала, ой хоч пропало славне Запорожжя та не пропала слава“.

*

*

*

І знова закинів бій на Україні!

Залунали молоти і заблестіла зброя і об хмару бють ся боеві пеани і Нарід воскресає. А у бою сїм уродилось викохане Народом нове його козацтво — нова Січ виросла на почорнілих просторах, де століття цілі лиш могили виростали. На цвинтарній землиці — виросла Січ. У Січи ми ті, що посягли вже руками за заржавілу зброю, що ідемо нині у бій.

Кругом Січи чорні могили, де закопана народня доля мільонів. У могилах спячі лицарі уже проснулись.

Давно проснулись, та не усї ще, і не усї зломилн важкі кайдани, що повідались у сковані руки.

З могил сіх лине до нас тихий стогін болю й розпукн і кличе нас на бій останний може, що кипіти-ме на Україні.

Лине до нас пісня та проводить на шлях бою. Ми знаємо сю пісню, знаємо кожде її слово — кождий звук, який у неї дροжить. Сеж наша пісня, пісня болю, нужди і гнету й неволі, зневаги і тяжкої кривди, що співает її окрадений велит-народ, від коли сьвячені випали з його рук, а московська бомба серед Січи впала. Понуро звенить ся пісня, тиха та дужа і віщує:

Дні, що будуть.

А у новій Січи нині сьвято!

Навечере першої побіди за довгі роки бою. Стяг сьвятий над нашими головами, а мечі у руках, а ми ідемо у боевому полі:

Щоб добути, або дома не бути.

Щоб побідити.

Ідемо на мури кріпости, за якою наша дорога; з сіх мурів блесіти-ме завтра наш стяг.

За нами стогне з могил пісня — український робучий люд благословить нас на побіду.

А сам кує зброю і жде і питає, чи ті, що колись, перед віками боронили його долі, ті, чия слава не пропала, не приходять вже знова звати його на боротьбу велику за подоптані людські права.

Ми пішли у бій:

„Щоб добути — або дома не бути!“

На бій — та на побіду. — Для кого ся побіда — за що бій?

Чи за університет лишень? За се, щоб сотки чи тисячі української інтелігенції покористалось своїми національними правами, зазнало гордих хвилин побіди та у добутий кріпости, на українському університеті могло закостеніти у власному клясовому інтересі? Чи за те лишень, щоб зі своїх плечей скинути дужий тягар кривди, що давить нас спільно з усім народом — та заразом і вляже з його сірою масою і змушує ненавидіти неправду нинішнього ладу і заставляє боротись з ним, ставляє у ряди борців за кращу будучність, що йде для людей та народів.

Чи за університет лишень стаємо ми нині до бою?

Ми знаємо, що се нинішні університети! Знаємо, чому ми мусіли кидати мури одного з них! Храми науки! — а там у них слова, слова — про суспільний лад, що мусить стояти пануванем сильніщих над слабшими, кривдою мільонів, їх сердешною кровю та кривавим потом — де ми се чули? Про сьвітло науки, сеї правдивої науки, що мусить бути монополю нечисленних одиниць та стояти ціною тьми, що володіє над мільонами — де нам говорили?

Де вчили нас за пожовклими картками книжок та чорними стрічками товстих томів, які приходилось нам виконувати, за стіною мертвих параграфів — забути, що там за нами, за мурами університету нове жите родить ся для закутих досі мільонів, що там стає з птьми новий сьвіт правди, що там почалась уже боротьба, у якій ми повинні боротись?

І де говорено нам: будьте слухняві, будьте покірливі, гніть ся та дивіть ся спокійно, як умирати-ме ваш брат у нужді та погорді, гуляйте, як палити-муть на костирі ваших пророків — вчіть ся бути рабами, щоб самі могли запанувати на вершинах суспільного строю?

Де се ми чули сі слова і сі речі?

І нині, як увесь сьвіт дрожить, як движить земля від вогню, що має — може завтра вже спалити порохно нинішного ладу — ми зажадали українського університету — не на те, щоб став він новим стовпом у старій будівлі неправди та гнету.

Не на те жадали ми українського університету і звали у бій за нього увесь нарід і приймали поміч з мозільних його рук. Ми відкликались до сірих мас і сі маси поблагословили нас на дорогу.

А в день побіди вони питати-муть, що принесла їм побіда. У глибині хлопських душ заворушить ся се питання. Там, де біль та роспука насущним хлібом, де блукаєть ся у пільмі нещаслива душа українського робучого люду — заблестів з ударом боротьби знова промінчик надії.

Чи має він погаснути знова з днем побіди, так як погасав колись, за Богдана і по ньому, по кожній побіді, яка лиш записана на картинах історії України?

Чи нове козацтво, молода українська інтелігенція подиєтує собі знова сотки чи тисячі реестру, жадає місць у сенаті — мільонам черні каже знова терпіти далі у ярмі, пропадати у бездонному морі недолі, що викопали його скривавлені руки чужинців, а висипала таму байдужність та егоїзм своїх провідників.

І якби так мало бути, — то нехай би ніколи не витала у нас побіда, і нехай би проклята була хвилина, коли ставали ми до бою!

За що ми у бій ставали?

За університет лишень? Для себе, для тисячів інтелігенції хочемо його добути?

Метушня бою. Над нею наш сьпів нехай громом бьть ся об небо: за долю українських мільонів, за новий сьвіт правди, за правду вселюдську, за вольну Україну без холопа і без пана! Так ідемо добувати український університет.

З його мурів, — завтра вже сияти-ме наш боевий стяг.

А там кувати-мемо зброю на нові бої і нові побіди. Там словом нової правди гомоніти-ме рідна мова — воскресеня звоном віщувати-ме окраденим, кривдженем, поневоленем дні правди, що ідуть.

І звідтам підемо далі — підемо боевим шляхом, широкими степами людських кривд та болів:

щоб сплатити довг народами, що благословив нас нині,
щоб наложити головами за долю людства,
щоб правду добути і своїми кістками промостити будучности дорогу.

Будучність ся — се вольний та щасливий український люд — се вольна Україна!

„ПОКОТИЛА СЯ ЛЯВІНА“!

Вкінці і ми порозуміли, що ніхто не добиваєть ся своїх прав ні то покірними просьбами, ні то сиңтиментальним тоном безнастанних парікань на кривду!

Коли б ми лучше уміли читати історію, то давно вже були би відкрили сю ясну правду, що лише боротьбою можна щось добути що *beati possidentes* лише тоді уступають що небудь із загарбаного коли їх присидають ся до того. Розумієть ся, що приневолити їх можна ріжним способом, се вже річ хвилевої тактики, справа кождо-часної ситуації. Та всеж остоюєть ся незбитим історичним аксіомом, що два ворожі табори добровільно не роблять собі уступків, а покладати тут на великодушність, толеранцію, вирозумілість і ще якби там не називали ся усі тії фікційні прикмети — се у звичайного чоловіка надто велика добродушність, а у тих, що йдуть

ВОЛОДИМИР БИРЧАК.

ПЕРЕЛІМ.

І бесідник мовив:

„Вже пять сот літ окайданені стоїмо в провалі. І з лівого боку сунеть ся каміне і з правого боку дусить нас граніт. Вже з заду відтяли окайданеним дорогу і шлях наперед нам хотять заняти. А ми стоїмо...“

І бесідник мовив:

„І тепер нам двигнутись і тепер сказати нам наше слово і приломити копіе кінець поля половицького...“

І бесідник мовив:

„І се буде коштувати не одну жертву і се буде нас коштувати не сім жертв. І таки завтра котрийсь з нас поляже і таки завтра буде гекатомба...“

передом і в своїх руках держать кормигу народної судьби — се тяжкий і непростимий гріх зглядом своєї суспільности.

Коли би добродушність мала взагалі якусь більшу вагу поза тим, що вона являєть ся високою прикметою християнської душі, то ми вже споконвіку могли би нею величати ся. І в тій добродушности ми прощаємо собі взаємно гріхи, хоч би як тяжкі, улягаємо нашим противникам і уступаємо їм дуже багато, не зважаючи на се, що надто часто і понад приличну міру вони надуживають сеї нашої добродушности.

Та ось останніми часами зайшов факт, що вказує отверезіння із нашої історичної синтимаентальности і свідчить про се, що очевидно і ми починаємо глядіти на історію холодним оком правди, що і ми починаємо додумувати ся того, чого інші народи давно вже додумали ся.

Стало ся, що молодіж перша пізнала, як ми опізнали ся, воюючи деревляною зброєю і дуже добре, що так стало ся.

В тім, що молодіж перша пізнала, як невідповідний і яловий у наслідках е дотеперішній спосіб боротьби української суспільности з її ворогами та угнітниками, що молодіж перша завершила на иньшу дорогу, що молодіж перша зірвала з нашим традиційним ультральоялізмом — треба бачити не якийсь нагальний вибух розпуки — але противно основний зворот нашої національної боевої тактики. І якраз тому, що звороту сього довершило грядуче покоління, треба уважати його за надаючий напрям дальшим нашим стремлінням, будучій нашій боротьбі. Коли молодіж витичує якийсь шлях, то знак, що нарід пійде тим шляхом уже в найблизній будучности.

І на мої груди ложив ся тяжкий камінь, та я бояв ся, та я не міг зважити ся. На товаришів споглядав я за те і очима ми собі шептали: „Піди ти, піди ти, піди ти...”

І Громадянська лямпа блимала понуро і на блідих лицах були бліді тіни. І чикав лиш один годинник. Тик і так, тик і так тик і так...

„Піди ти, піди ти, піди ти... Та ти бояв ся і я бояв ся і ми усе бояли ся і наонад нами перетягала тяжка дума і жалко ридала...

..... !

І виступив Він:

„То я піду перший...”

Стояв сумний і як ніч понурый, а ми цілювали його стоци.

.....

І бесідник мовив:

Тою подією, що наче характеристичний симітом знаменує основну перемену способу думаня і тенору почувань у молодого покоління нашої суспільности, є боротьба за український університет у Львові в тій фазі, у яку вона наглядно перейшла з днем 19-тим падолиста.

Колиб так шукати причин, які викликали маніфестацію з 19-того падолиста і хотіти всі основно розглянути, то треба би писати широку студию нашого відродження та точно роздивлювати усі фази, які переходив наш національний рух у своїх політичних, культурних та економічних змаганнях. Тоді повязавши усьо в сілльгоізми, дуже легко можна виказати, що останні події по поводу університету є лиш одним — правда великим — але неменьше конечним і природним кроком вперед у наших поході до визволення.

Тому дуже вузко та плитко брали-б ми усі події, що наче з клубка розвивали ся одна по другій, від 19. падолиста починаючи, коли-б їх причини зводили виключно до тих провокацій зі сторони деяких професорів львівського університету та до тої нетерпимости з боку університетського сенату, яких українська академічна молодіж зазнала в послідних часах.

Се всьо, що скоїло ся на львівськім університеті в половині падолиста, має свій корінь не лише в загальнім положеню нашого народа в сучасности, той корінь сягає багато дальше в минувшину.

З одного боку наше відродженє йде вперед щораз скорійшим темпом, прибирає на силі, ширшає і щораз поглиблюєть ся, з другого ворожа позиція польських верховодів, а посередно і австрійського правительства, супроти того руху стараєть ся разураз спинити, придавити його, послугуючись при тім рівнорядно і систематичною роботою, котра висловлюєть ся у широко закроїнім змаганю

„І кажу я вам: І се буде нас коштувати не одну жертву і се буде нас коштувати не сім жертв...

І так як на перегонах усі летять, усі біжуть, щоби взяти скорше нагороду, так і кождий з нас передирав ся.

„То я буду другий! Я!... Я!... Я!...

І від Громадянських стін ішов відгомін: „Я!... Я!... Я!... і понад нами летіла усміхнена Будучність і ми витали її...

А се було вісімнадцятого падолиста 1901. року.

А другого дня вельми рано кровавыя зори свѣтъ повѣдають...

до спольонізованя та цілковитої експірації українського елемента в Галичині, і нагальними, насильними средствами, котрі періодично входять в жите з нагоди усяких виборів, як тоже иньших політичних акцій більшої ваги.

Така ситуація вічних конфліктів між тим, що рідне, сьвяте, найдорожше — а ворожим, лютим, ненависним, супроводжає підрастаючі покоління від народної школи почавши, через ціле шкільництво, а дальше через цілий тяг публичного, навіть приватного життя — і з природної konieczности мусить виробити своєрідну психологію, спеціальний настрій нервів, який скорше чи пізнійше мусить довести — скажім метафорично — до боротьби на ножі.

Треба зазначити, що ті сфери, котрі в Галичині і Австрії рішають про напрям та тенденцію політики, чи то галицької, чи австрійської зглядом українського елемента не покупили в нічім, що могло причинити ся до заострення міжнародних — *sit venia verbo* — взаїмин Українців а Поляків, і тим лише прискорили тую разпрю, котра мусіла прийти з огляду на загонисність і хижачтво польських шовіністів, котрі в своїм безглуздім закукуріченю вірять, що ідеї народу свого роблять найкрасшу прислугу, коли розвиток української нації спиняти-мутъ як найбрутальнійшим способом.

І разпря тая прийшла. Дивним способом найяркійше обявила ся на культурному полі. Дивно! — та пояснити се можна. Розвиток нашого народа так пішов вперед, що постулят університету, котрий у нас, хоча і має дуже широке значіне загально національне, отже і політичне, однак в головних своїх ціхах таки не перестає бути культурним постулятом — став ся дуже а дуже пекучою потребою. По друге: в цілій університетській справі рішаючим чинником є молодіж, отже той елемент нашого національного організма, котрий — як вже горі сказано — являєть ся піоніром основного звороту в стремліннях українського народа, а радше у формі, яку вони прибирають.

Зобразивши так загальними начерками тую атмосферу, у якій живе кожда сьвідома одиниця і весь загал Українців в Галичині, годі поминути ті спеціальні причини, які до переповненої у щертъ часі народнього болю докинули кілька послідних капельок і визвали вилив...

Ту обмежимо ся лише до університетської справи, бо університетські події маємо на сїм місці розглянути.

Звісна річ, що постулят українського університету у Львові зовсім не новий. Корінить се в першій добі нашого відродження на галицькій Україні, а опісля або підносить ся і набирає релефности або опадає і сходить з порядку — в міру того, як ровень нашого життя, сила його інтензивности іде в гору, або обнижає ся. Та з хвилию, як сама

університетська молодіж переняла сей постулят у свої руки, устроївши в липні 1899. р. величаве віче в сій справі, домагане українського університету у Львові правильно зростає, боротьба за університет ведеть ся безнастанно, формуючи ся відповідно до обставин. З сеї нагоди довело ся нашій академічній молодіжжі перейти цілу тую школу, яку витворили проводирі нашого народа, добиваючи ся якого небудь належного нам права. Ся школа традиційним у нас звичаєм починаєть ся покірною просьбою, переходить висилане ріжного рода петицій, а кінчить ся поїздкою... депутації. Звичайно перед виїздом депутації покладаєть ся великі надії, що ось то одна, або друга ексцеленция зглянесть ся над „бідним руским народом“ і помилує його своєю ласкою. По повороті депутації — розумієть ся з нічим, крім кількох гарних фраз — опускаєть ся уха, обурюєть ся навіть... по тихо — і знова ждесть ся нагоди... сформуловати нове про меморія, або вислати нову депутацію...

Від липня 1899. р. до 19. падслиста 1901 наша академічна молодіж термінувала у тій рутенській школі. День 19. падолиста був для неї днем визволення — і то визволення на завсїди...

Цілі два роки зверхом ми ждали відповіді на наші резолюції, чекали відгону наших петицій та меморіялів і не діждали ся нічого. Тимчасом число нашої молодіжжі на львівськїм університеті значно піднесло ся, потр би більшали, а фактичний стан був усе незмінений, такий сам неприхильний та недогідний...

Було поважне, легальне і своїм тенором аж надто льояльне віче української університетської молодіжжі дня 8. жовтня; були „рішучі“ резолюції і були навіть деякі обіцянки ректора проф. Рідігера (в справі відповідей на поданя писані по українськи) — але у фактичнім стані не зайшла ні одна зміна хочби в дечім податлива нашим оправданім домаганям. Противно два дни опісля ректор зігнував зовсім півсемисотне українське студентство львівського університету, бо в інавгураційній промові говорив лише до польської молодіжжі „польського університету“ від польських професорів; декан теологічного факультету кс. Фіалек остро виступив проти усталеного двацятилітнім звичаєм виповнюваня індексів в українській мові, продекан філософії др. Твардовскі відмовляв підпису фреквентациі на таких же індексах; університетська канцелярія і не думала на серію коли небудь сповнити обіцянку ректора; а таксамо поодинокі факультети викручували ся і вивихали ся, як могли, аби лише не відповідати по українськи на українські поданя.

Усьо се мов нарочно складало ся, щоби роздражене українського студентства довести до краю. Там знова в парламенті проф. львівського університету др. Цвіклінскі, пописуючи ся своєю крас-

норічivostiю, згубив і тую дрібку розуму, яка вистарчала йому на се, аби зістати професором львівського університету — і без розбору повторив усі підлі калюмнії та плюгаві інвективи на українську суспільність з „Dziennika polsk-ого“, з розмахом і усердностю шляхоцького локайчука вирецитував усі ті безличні брехні, які сам »Dziennik polski« був приневолений відкликати та заперечити під загрозою... криміналу.

Ясна річ, що такої тяжкої наруги, на яку дозволили собі університетський сенат з Рідігером на чолі, а з Цьвіклінским в »tylnej straży« — українське студентство стерпіти не могло.

С к о н ф і с к о в а н о .

Колиж взяти на увагу, що під тую саму пору тоже Словінці і Чехи виступили в віденському парламенті з домаганням своїх університетів і що пос. Романчук поставив внесені в державній раді, щоби у Львові основано окремий український університет — то ще і ся обставина причинила ся до розбудження духа серед молодіжи і витворила пересвідчене, що молодіж українська повинна якраз тепер забрати слово, зазначити рішучо свої бажання, висловити свої болі.

І всьо того разом взяте зложило ся, що віче відбуло ся наперекір забороні...

Перед полуднем дня 19. падолиста було велике число нашої молодіжи на університеті. Дехто прийшов на виклади, дехто, не

знаючи про заборону — бо в короткім часі годі було усіх звістити — на віче.

Шибнула думка відбути віче. В один миг III. сая повніська. Учасники заїмпровізованого віча сильно подраженні.

С к о н ф і с к о в а н о .

Бесідник говорить про конечність українського університету, ставить резолюції, усі раді супокійно брати участь в тій незвичайній раді, що своїм торжественним настроєм, своєю рішучістю не подібна до ніякої попередньої, —

С к о н ф і с к о в а н о .

А було в тім вічу щось такого, що незвичайно його характеризує, щось такого, що хто не був на нім — ціле жите жалувати-ме...

Тая елементарна сила довго здавлюваних в собі почувань сьвятого обуреня з причини безнастанних наруг, болючого покривдженя, нестерпного гнету — які росли і росли літами, поки вирости у великанську гору, що тягаром своїм тисне і роздавляє... тая елементарна сила вибухнула нараз грізним виливом...

Чи можна було надіяти ся, щоби вічевики в иньший спосіб прийняли людей, котрих знають як ряних ворогів всього, що українське? Чи можна було розумному чоловікови припустити, аби українська молодіж в сій хвили, коли зійшла ся на чорну раду над противниками, своїх наболілих домагань, смирила ся перед тими противниками нехай би вони мали над нею не професорську власть, але власть смерти?!...

С к о н ф і с к о в а н о .

Коли би в сій хвилі наша молодіж була здобула ся на холодну розвагу — тоді можна би про неї все сказати, але ніяк, що всна справді молода!

І вічевики присилували панів професорів цофнути ся.

Рада відбувала ся дальше зовсім супокійно. Але заїлі агенти-провокатори з університетських катедр, в роді др. Твардовского, не могли супокійно виждати кінця. Аранжують торжественний похід на »dzikich Rusinów«. Університетську службу узброють в палиці, кажуть йти передом, за нею ступає з намащеним в почутю своєї

високої місії найкріпший (фізично) між професорами Твардовські, а далі цілий сенат.

До битком наповненої салї годї увійти. Служба штовхає студентів, розпихає, але се не помагає. Вкінці пробує своєї сили Твардовські. Брутально кидаєть ся вперед, розбиває товпу і вдираєть ся на салю. Треба собі представити, що діяло ся, коли молодіж побачила межи собою якраз того професора, котрий найострійше виступав проти української мови, котрий цілим своїм поведенем заманіфестував ся як запеклий ворог змагань української молодіжи. Треба було бачити тую визиваючу міну пана професора, тоє закукурічене, з яким він пропихав ся вперед, торуючи собі дорогу ліктями та кулаками... Чи можна дивувати ся, що вічевики трохи поштуркали проф. Твардовського, нім випхали за двері? Проф. Твардовські повинен радше відмовити літанію, що цілий вийшов.

Серед такого заколоту та метушні, які витворили ся в хвилі, коли «гусерські» Твардовські йшов перебоєм на салю, мусів бути і великий галас і не один дістав штовханця так споміж студентів, як професорів і педелів, бо в такім замішаню годї того уберегти ся. Через се якраз шовіністичні Полячки різного калібру намагали ся представити цілу подію як «karczemną burdę», що покінчила ся «obiciem bedeli» та ми не завидуємо навіть університетській службі таких оборонців, бо милосерде тих панків навіть послугачам не може принести чести.

По тій афері віче вернуло знова до поважного тону і ухвалило слідуючі резолюції: 1) домагати ся основаня окремого українського університету у Львові; 2) домагати ся креованя рівнорядних катедр з українською мовою викладовою на існуючім університеті; 3) повної рівноправности української мови в університетськім урядованю; 4) висказати обурене сенатови за вороже становище супроти змагань української університетської молодіжи; 5) висказати глибоке обурене проф. Твардовському і Фіялкові; 6) висказати обурене і погорду проф. Цв'якліньському за його виступ в парламенті і закомунікувати йому сю ухвалу віча телеграфічно на руки президії парламенту; 7) вислати до міністра Гартля депутацію з відповідним меморандум; 8) через обструкцію не допустити до викладу проф. Твардовського та Фіялка.

Віче закінчено. Та не покінчила ся велика досягність його, його високе значіне, передусім на внутр для самої молодіжи, для самих вічевиків.

Се віче було наглядною ознакою того перевороту, того переродження, яке тягло ся довгим процесом в псіхе нашої молодіжи... Ми скинули з себе кожу невільницької рутенщини, ми понехали

тую круту стежину, якою тиняють ся покiрливі телята, а вступили на пряму і ясну дорогу, якою йдуть борці...

Нехай, що не скоро ще доведе нас ця дорога до ціли, нехай, що по дорозі надати-муть жертви — бо не тим мірилом треба опі-нювати її вартість, але тим, що вона принесе для самих нас.

А дає вона нам дуже багато: піддвигне рівень публичної моралі, скріпить самодовіре, витворить сильні вязи солідарности, викоринить личный егоїзм, знищить сервілізм і карьеровичівство, ви-робить рішучість — прояснить і очистить атмосферу нашого пу-бличного життя і молодіж „будет, яко древо насажденое при ісхо-дящих вод, еже плод свой даст во время свое і лист его не опа-дет і вся, елика творит, успіет“...

Певно, що багато з нас відпаде, змякне як віск і не піде за нами — але хто раз пішов, той не верне з половини дороги!

Відпадки відлетять — а останеть ся скала, а на тій скалі Україна „созижде Церкву свою!..

По вічу величавий похід головними улицями Львова. Довга, довга колюмна молодіжи вужем веть ся по львівському бруку... ..Се не полки козацькі ідуть, не філює червоне море жупанів — се студентська убога сіріє одежина, але під нею бать ся горяче серце, а понад нею лунає імн України... а відкриті голови клонять ся перед високою ідеєю, що своїм блиском сьвітить їм...

Бачив сучасний Львів товпу голодних робітників, що кликали: „хліба і праці!“, бачить студентів, що клнчуть: „світла, науки!“ тої своєї, тої рідної науки!...

На вечер сього самого дня на 7. годину було назначене віче за дозволом сенату. І воно відбуло ся. Хоча учасників було значно-меньше, ніж на полуднішнім, мимо того сая визначена сенатом була переповнена. Прийшли і відпоручники сенату: проректор Круч-кевіч, декан мед. Обжут і декан філ. Фінкель. Один з комітетових т. Бурачинський починає віче, нечаяно перериває йому промову хтось з аудіторії і таке каже: „Як товаришам звісно, віче академіч-ної української молодіжи вже відбуло ся нині в полудне з таким порядком нарад, якого ми хотіли, ми повинні зрезигнувати з сього віча, бо сенат пообкרוував порядок нарад, счеркнувши що найва-жвійші точки. Я йду домів і думаю, що товариші те саме зроблять“...

На салі метушня: оплескують бесідника і збирають ся виходити.

Сконстерновані сенатори зробили великі очи, зірвали ся зі своїх сїдалищ і мерщій вийшли, скоренько, зачинаючи за собою двері... Дехто висказував ся, що се зігнороване сенату більше його вразило, чим полуднішні пригоди...

На другий день рано біла карточка вже виділа на дверях університетської рудери з оповіщенням, що виклади засистовано на необмежений час. На брамі університету стояв умундюрований портієр і завертав кожного студента, що бажав переступити поріг святини наук. Бібліотека і всі інші научні робітні зачинили тожє завидно свої врата перед студентством.

О 12. годині сьогож дня почала своє урядоване дисциплінарна комісія. Переслухано щось 16, з того 6 свѣтських, прочі теолоґи. Всі зізнавали по українськи через товмача.

За той час телефон брєнів і ніс на університет грізні слова то зпід кавок, то знад синього Дунаю, з міністерських палат... Карі коні гофрата та сьогочасного ректора Рідіґера аж попріли, вганяючи то до намісництва, то на університет, а в університеті супокій і тишина. неначе перейшла туди злюща відьма прокази.

Боротьба за український університет і за права української мови на львівськїм університеті перенесла ся до преси та до вічевих льокалів.

І уформувало ся два табори: по однім боці наша університетська молодіж, за нею уся свѣдома українська суспільність, а побіч поступові Поляки та Жиди — з другого університетський сенат; »Akademicka czytelnia«, що повнила функцію »honorowej straży« при боці шовіністичних професорів і зґрая розжовчених польських дневникариків, а понад ними уносив ся опікунчий дух намісника, широкі крила коґа polsk-ого, деє з далека виділи грізно насуцлені брови Гартля, настроєного на відповідну ноту реаліаціями сенату, намісництва та ц. к. дирекції поліції.

А у Львові і на провінції публічне жите ударило живійшим темпом і відбило ся могучим відгомоном то на ріжних вічах, то на стовпцях ріжних часописів.

Польська преса майже без виїмки ударила на алярм в старий розбитий дзвін тривоги: ідуть гайдамаки! машерує військо білого царя з півночи!...

Вістрашеним дневникарьским писарчукам снить ся, немов у Юрі свѣтять ножі, немов північний вітер надіє хмару, з якої рісним дощем сиплять ся рубли, а розважливий орган клірикалів »Przegląd« дзенькотить з переляку старими зубами, бо він скоро і добре орієнтуєть ся: се Клофач з ватаґою чеських славянофілів вітром прилетів з золотої Праги у столицю Льва і сіє між українським студентством гниле зерно своєї погубної аїтації...

І затрясла ся земля, сонце хмарами покрило ся над »jedyną wolną dzielnicą Polski«, а страшні мари вештали ся, віщуючи велику халепу...

І якже ту не виступити до оборони загроженої польщини? Як не накинути ся з дикою заїлостію на українську молодіж, як не розкрити сьвітоти її питомих плянів змосковщення, згайдамаччення, зіславянофільщення Галичини?.. Ні, се був би гріх, се була би смертельна провина перед традицією „wolnej Polski, jej świętej przemożności i idei niepodległości“...

І польська праса заграла однозвучно: проч з Українцями, не дати їм нічого, знищити їх, вигубити з лица землі. А тії студенти, що жадають свого університету — се подлі „вархоли“; ні один чесний Поляк не повинен подати їм руки. Зрозумійте ви, невдячні Русини, — писали польські газети — ми вам не вороги, ми ваші приятелі, як довго ви вдоволяєте ся плятонічним висловом симпатії, бо ми вас любимо.

Але як ви чогось більше жадаєте, як ваші постуляти набирають актуальности, сили, як ваші домагання попрете якимсь стійнішим аргументом, чим петиція на письмі, тоді ви підкопуєте наше довіре до вас і ми мусимо пильнувати, аби ви не змосковщили ся, аби не затратили своєї прегарної мови, своїх чудових пісень...

Ціла отже польська преса кромі »Naprzoda« заняла зглядом нашого домагання крайно вороже становище. Шовіністичним нападам, безглядній негациї, підлим інвективам не було кінця. Хто під тую пору хотів би інформувати ся з польської преси, у того виробило би ся пересьвідчене, що українська університетська молодіж — се банда опришків, з найдикішими інстинктами кровожадних людоїдів, що її жадання — се захланні претенсії без найменшої основи.

Тою самою дорогою, що згадана преса пійшла університетська польська молодіж, котра групуєть ся коло тов. »Czytelnia akademicka«.

На загальних зборах сього товариства ухвалено резолюції, що відмовляли українській молодіжи всякого права до львівського університету, наш виступ в обороні своїх прав прозвали »dzikim wybuchem hajdamackich namiętności«, а шовіністичних професорів прямо апотеозували. Сі самі резолюції з тими самими аргументами повторено ще раз на загально академічнім вічу запінених злобою польських паничків.

Природна річ, що таке поведене польської преси та польських*) академіків мусіло викликати доразну реакцію серед української молодіжи, котра відбивала ся у що раз більшим заостренню ситуації. До огню доливано разураз оливи, роз'ярене росло...

*) Коли говоримо про шовінізм польської молодіжи, чи польської суспільности, то маємо на думці лише тую групу молодіжи, що гуртуєть ся коло „Akademickiej czytelnia“ і лише тую частину польської суспільности передусім зі східної Галичини, котра цілу суть патріотизму бачить в нетерпимости до Українців. Виразно зазначаємо, що закиду шовінізму не розширюємо ані на загал молодіжи, бо посту-

З другого боку вся українська суспільність станула по стороні своєї молодіжи. По цілім краю віче за вічем одобряло поступок молодіжи, тисячі телеграмів та письм заявляли симпатії.

І все се складало ся на під'єм духа серед українських студентів. Очи батьків і материй блистїли слезою ні то радости, ні то болю — серця синів займали ся жаром любови до високої ідеї.

Дісциплінарне слідство протягало ся доволі довго, переслухано професорів Українців, переслухано університетську службу, але усі тії докождженя нічого не дали, бо не виказали провини поодиноких товаришів в чім небудь тяжшої ніж провини загалу. Без огляду на те, без огляду на заяву молодіжи зложеною письменно сенатови, що загал українського студентства львівського університету, почувачи ся до повної солідарности, хоче відповідати за усі університетські події з 19. падолиста і жадає проти себе слідства — сенат видав осуд: тт. Косевича і Темницького relegовано на все з львівського університету, т. Щуровського на 4, а тт. Бурачинського і Пачовського на 2 семестри.

Довершивши сього високого акту справедливости, сенат супокійно відітхнув і видав відозву, що до краю мусїла обурити загал українського студентства, а обидливими словами досягла навіть чести цілого українського народа.

Дивна річ, що нічо так не ударяє в згаданій відозві, як однозгідність думок і тенденції з тими, які висловили збори польських академіків та з тими, які підносила польська шовіністична преса. Якесь незвичайне спорідненє душ проявило ся межи персоналом платних рептільок і польськими студентиками, що розбрикали ся мов телята на зеленій паші — а поважними двигачами польської науки та свїточами „narodowej wiedzy“! Загалом взявши, робить таке вражіне, наче-б університетські сенатори писали дотичні статї в часописях, наче-б закукурічені молокососи з „Akad. czytelní“ укладали відозву сенату і наче-б ціла ся чесна трійка до спілки ухвалювала резолюції на двох згаданих вічах.

С к о н ф і с к о в а н о .

пові студенти Поляки віднесли ся до нашого змаганя симпатично чи то на своїм вічу, чи в своїй газетці „Promień“, ані на загал суспільности, бо польська соц.-демократична партія висказала нам свою повну симпатію. Лине для скороченя вислову не дефініюємо на кождім місці, кого маємо на думці. Читачів наших просимо, щоби отсю нашу замітку мали все на увазі, а проти генералїзована понятя повнізму на загал польської молодіжи, або загал польської суспільности — цілком рішучо застерігаємо ся.

Р е д а к ц и я .

поминувши навіть і се, що з тих причин, які викликали роз'ярене молодіжи, ні одної не усунено, ані не обіцяно усунути — поминувши все те — кожному безсторонному випаді признати, що сама відозва сенату вистає зовсім, аби нашої молодіжи відобрати всяку можливість з честію повернути до супокійної праці на університеті.

По оголошеню відозви сенату нам лишало ся дві евентуальности, або йти на університет, протестувати проти способу, яким нас сенат трактує — отже робити демонстрації, бучі, не допустити ні до одного викладу, а наслідком того вести кроваві бійки з польськими шовіністичними академіками, або кинути університет...

І ми рішили ся на те друге. Не страх перед силою польських шовіністичних фірциків, не сумніви що-до побіди — спонукали нас до сього. Лиш те, що надто високо цінимо сьвятість наших домагань, з надто великою пошаною відносимо ся до постуляту нашої рівноправности, ніж щоби мали здобуте його обезсв'ячувати боротьбою з вирахуваними проворними паничами, для котрих уся ненависть до нас, ціле вороже становище зглядом наших змагань — се лиш до рога до кар'єри, поміст до золотих ковчів.

І тому ми воліли не сплямити свою національну гордість суперечками з еґоїстичними кар'єровичами, перейти над ними до порядку дневного і зіґнорувати їх так — як зіґнорує їх історія їхнього власного народа, як польський нарід в своїм сьвятім стремліню до свободи перейде над ними до порядку дневного.

Третього грудня мали розпочати ся університетські виклади, першого запала ухвала молодіжи, що рішила сецесию з львівського університету.

Наша молодіж зрозуміла, що не учити ся її в тім університеті, де в офіціальних епунциях топчеть ся її народню честь, плюгавить ся непорочну гордість національну.

В тім часі, як тоє все діяло ся у Львові, чотирьох товаришів було у Відні на авдиенції у міністра Гаргля. Міністер прочитав меморандум, вислухав промови від депутації і відповів: „Ваші домагання оправдані, але дорога, яку ви обібрали незвичайна (ausserordentlich); бували бучі на ріжних університетах, але такої, аби педелів бито (!), ще не було. Се мушу вам енерґічно зганити. Зрештою я прочитав ваше про меморія і воно дало мені деякі точки, над котрими застановлю ся. Я все був вам прихильний і на далі буду, лише вертайте домів і успокійте своїх товаришів, а я жалоби ваші розгляну і заряджу, що окажется ся потрібним“.

Пан міністер від освіти відповів, як відповідає кожний иньший міністер кожній иньшій депутації. І одинокий позитивний ре-

зультат, який досягнула депутація, було пересвідчене, що тожє і з міністра Гартля були би ще люди, як би не напір кола polsk-ого, котре в парламенті розпоряджує понад 60-тьма голосами.

А напір може бути ріжний і ріжні люди, ріжні партії, ріжні народи можуть напірати на ріжних міністрів — треба лише до того мати силу в собі, енергію та рішучість!

До 3. грудня ніхто не знав про рішенє нашої молодіжи. Czytelnia-ки готовили ся до бою: узброїли ся в буки, боксери, навіть револьвери і від досвідка стягали ся під університет. Набрали ся такого лицарського духа, що грозили убити кожного Українця-студента, який би лише показав ся на університеті. Львовяни з цікавостію дожидали хвилі, коли розіграєть ся спектакль на університеті. Вікна в сусідних університетови каменіцях повинаймали за гроші, аби приглядати ся, як польські академіки, вірні традиції князя Вишневецького, стануть воювати з потомками гайдамаків... і розчарували ся. Минув їх інтересний спектакль.

Ніби на злість під тую критичну хвилю ані одна грішна душа українського академіка не появила ся на університеті.

Тим часом приліплено на університетській брамі нове оголошенє, що виклади ще і на далі систуєть ся. І польські панички о лицарським дусі похнюплені вертали домів. А не один з них жалував, що дармо так зрана кинув тепле ліжко, завзятійшим прикро було, що не бачили української крови на університетській долівці, загал радував ся, бо все-ж безпечнійше в тінглю при білярді, або на колінах у шансопєткі, чим на університеті в такій несупокійній порі.

І хоча ще пару днів виклади не відбували ся, то на університеті аж кишило. Університетська канцелярія битком набита, коритарі переповнені — се українські студенти виписують ся з львівського університету...

Коли депутація нашого студентства явила ся у ректора Рідігєра і передала йому письмо з підписами усіх майже наших академіків, що вони з огляду на обидливу відозву сенату виписують ся з сього університету і переносять ея на иньші, де їхня народня честь найде більше пошани, чим на львівським утраквістичнім — здивований ректор зразу не міг зорієнчувати ся і прийняв сю заяву. Щойно опісля при помочи бистрійших професорів сарако ректор зорієнтував ся — як звичайно *post festum* — і... заяву звернув. Опісля старав ся затерти свою недорікієть і голосив, немов сеї заяви доразу не прийняв.

Кілька днів тягли ся виписи. З подивом треба було глядіти на тую молодіж, що резигнувала з усяких личних вигод, які мала

у Львові і йшла уся солідарно, не остановляючись над тим, що з такою сецесією майже у кожного лучили ся значні материяльні втрати. Не одному пропаде стипендия звязана з львівським університетом, не один зрезиґнував з асистентури чи демонстрантури у когось з професорів, хоч се було одиноке жерело його удержання, не один вицофував свої поданя о стипендию, хоч був певний, що одержав би сю стипендию, колиб остав ся на університеті. А тоді, коли ся робота йшла, не було ще навіть надії на ніяку підмогу, чи піддержку, бо комітет академічної помочи завязав ся значно пізнійше. Богато академіків було приготованих на се, що потратить курси, що покличуть його до військової служби і т. ин., одначе ні один не завагав ся! У кожного чесного та характерного було пересвідчене, що так треба зробити, бо вимагає сього загальна справа, що коли є борба — мусять бути втрати, мусять бути жертви. Нехай і так, що якраз він найбільше тратить, що якраз він паде першою жертвою!

Навіть найбільший пессіміст, котрий не хоче вірити, аби акция молодіжки принесла якісь позитивні результати — мусить признати, що вона має великанську вагу для самої молодіжки.

Се є найлучша школа характерів, се є огнева проба — і треба з радостію зазначити, що загал нашої молодіжки перебув її дуже гарно. Показало ся, що тая молодіж, котрій до тепер закидувано, немов вона лиш фразами воює, лиш критикувати уміє, що тая молодіж має засталений характер, має енергію, має високе розумінє загальної справи і щирю охоту до діла!

Хто не був у тую епохову пору серед нашої академічної молодіжки, той не може мати понятя про високий настрій і про її ідейність. Скала валила ся на ню, а вона стояла з горі піднесеною головою, з одушевленим серцем. І коли ми лавою йшли до бою, тоді не було між нами дезертирів. Противно підбігали до нас щораз нові сили, які до тепер супокійно десь просиджували по філістерських закутках.

А тіі, що остали ся на університеті — не з нашої громади. Їх схарактеризуємо словами Міцкевича: „Nikt nie znał jego życia, nie zna jego zguby — to samoluby!”,...

Цікаву ролю в цілій сій акції відіграли наші молоді кацапята. Як завсїди, так і тепер ми іґнорували їх, не числили ся з ними, а коли сила фактів загнала їх у тісний кут так, що під грозою вічного тяжкого проклятя мусїли виписати ся з університету, то щей і тоді жаль їм було вийти з підлої ролі зрадників та ренегатів, яка завсїди найблизша їхнім надігнаним душам — і щей тоді пробували ріжних способів, вдавали ся в ріжні компроміси, аби лиш остати ся. Аж коли їх усі відтрутили, прогнали як псів, коли навіть

противники нашого руху наплюли їм в очі, як послідним падлюкам, тоді „въ виду извѣстныхъ произшествій на львовскомъ университетѣ рѣшились русско-народнии свищи продолжать свои студіи на вѣнскомъ и краковскомъ университетѣ“.

Українська академічна молодіж опустила львівський університет, опускає Львів, опускає свою рідну країну...

„і все се, що так палко серце полюбило
і все се, що свьяте, що тільки мрій родило
і ті кружки сердець, де пориви сміливі
деліялись про працю на рідній своїй ниві
і все те, що розцвило на дні душ молодечих,
а що нечаяним громом день грози понівечив“...

І в першій лівні довело ся нам власною рукою збурити те, що для нас молодіжи мало дуже велику вагу, було дуже дороге, було свьяте — наше тов. „Академічна Громада“. Не стало студентів Українців у Львові, не стало членів „Академічної Громади“. Тра було розв'язати її... І сумного сього акту довершили ми дня 7. грудня. Доказом, якими симпатіями тішило ся наше товариство, було се велике число нашої інтелігенції, яка явила ся на останні збори. Сая „Народного дому“ мабуть не бачила ще тільки людей, а певно не була свідком такого сердечно-сумного настрою, який в хвили розв'язаня „Академічної Громади“ огортав зібраних.

Зібрані гості бачили, як під болючим ударом, серед тяжких обставин народного життя — руйнуєть ся той розсадник, у якому плекали ся молоді сили нашої інтелігенції, а що відчувала в сій хвили наша молодіж, характеризують слова промови т. Темницького в часі сих загальних зборів, котрі ось ту наводимо:

„І слідом за сумними подіями на університеті, слідом за тяжкими ударами, які останніми днями спали на українську молодіж — тим сумовитим кривавим слідом йде ще одна болюча і прикра подія: розв'язане „Академічної Громади“...

„Ідемо на чужину, кидаємо свій рідний край, бо ти, наш рідний краю, не можеш нам дати запоруки свобідного розвою культури, не можеш забезпечити нам не то усіх тих прав, які нам належать ся, але не можеш нам заповнити навіть належної пошани для нашої народної чести, для нашої національної гордості. Ти наша столице, ти серце галицької України, не всилі нас здержати у себе без того, щоб наших свьятоців не топтано плюгавою ногою... Ми кидаємо пороги львівської свьятині наук, бо тая свьятиня — стала проти нас табором лютих ворогів...

„Розходимо ся свїтами — а через се гасне і те огнище нашого умового і товариського життя... „Академічна громада“ розв'язуєть ся-

„Ми приневолені власною рукою бурити тую школу, де учили ся любити свій народ, де готовили ся до праці для нього, ми приневолені власною рукою розорити тую кузню, де кували ся нові кличі, гострилась ясна зброя, ми нищимо той осередок, звідки зоряними проміннями розсівали ся нові високі ідеї, ми розвалюємо тую святиню, де наші молоді горячі душі сходили ся на спільну молитву за долю України — а на розвалинах сього величнього нашого храму ми приневолені власною рукою пірвати золоту пряжу наших сердечних почувань, що її нитки так тісно вязали нас з собою...

„Ак. Гр.“ розв'язуєть ся не тому, що забракло її членів, не тому, що ся наша інституція сповнила свою ціль, ні, „Ак. Гр.“ разураз росла числом, разураз змагала ся силою і бухала полум'ям великого огню і росла в непереможну могутність високих ідей і дорога перед нею стелила ся далека, далека... але ми власними долоньями придушуємо вогонь, що бухав мов з вулькану молодечої творчости, бо йдемо в чужих країнах шукати того, чого не в силі нам дати наш рідний край...

„А як би так „Ак. Гром.“ змогла промовити, то відізвася би до нас нині отсими словами поета :

„Сини мої Гайдамаки !
Світ широкий, воля...
Ідїть, сини, погуляйте,
Пошукайте долі!“ ...

По загальних зборах відбув ся комерс. Справді такого комерсу у нас ще не було. Ні де сісти, ні де пригулити ся. Якийсь незвичайний настрій малюєть ся на лицах, якесь елементарне дрожане переймає усіх, щось небувало сильного, надійного наче висить у воздуху...

Ідуть промови молодших і старших, своїх і Поляків та Жидів, але усі відчувають, що не висказуєть ся того, що на серці лежить, а ніхто не хоче казати, бо всі розуміють ся, бо дріжить се кождому на лиці, світить з очей. Се молодіж офіціяльно пращаєть ся з суспільностию, але ані вона не складає присяги, ані не дістає нашімнень, бо діла скріпили віру, поставили її скалою... Лише мами, вони мусять сказати щось, чого досі синам своїм не говорили... І справді сказали: „Іди, сину, вертай зі щитом або... на шиті!“

І знова сльози на очах синів, але не тії жалю і смутку, які мож було бачити в хвилі розв'язання „Академічної Громади“, а тії, що говорять: „встане правда, встане воля“!

А тимчасом українська академічна молодіж виписувала ся дальше і виписало ся всіх півсеми сотки. Розбрили ся по чужих університетах.

І молодіж, що у Львові творила один гурт, однодушну громаду, мусіла розбити ся на три групи, вписуючись на віденський, краківський та праский університет.

Усюди повитали її дуже симпатично, усюди з пошаною віднесли ся до тих молодих студентів, що так солідарно, так витривало уміють добивати ся своїх прав.

Характерестично, що майже усі Поляки і студенти і професори зпоза Львова, зпоза східної Галичини, меньшим, або більшим признанем повитали наше змагане до свого університету. А майже ніхто не одобрив шовіністичного становища львівських професорів та академіків Поляків.

Характеристичне і те, що як усі наші противники ту у Львові на першу вість про нашу акцію накинули ся мов скажені пси, і цілою силою шовіністичної брутальности старали ся здавити наш рух, понизити його і обкинути грязею, так опісля, коли побачили, що се надто поважна, елементарна і надто сильна реакція проти польського гнету, щоби дала ся придушити сліпою заїлостію та безнастанним цькованєм, коли побачили, що рух не притихає, але противно змагаєть ся і набирає щораз більше сталого і більше рішучого вигляду — тоді почали вицофувати ся...

Тепер бачимо загальний „рікцуг“ так в прасі, як і у міродайних сферах університетських. Зрозуміли, що за далеко посунули ся у своїй ворожнечі до наших змагань, відчули і се, що тою дорогою дальше йти... небезпечно, аби не тра було з соромом побитих утікати.

Достойного товариша по ворожому настрою до української молодіжки сенат львівського університету найшов собі в сенаті черновецького.

Університетські сенатори з зеленої Буковини налякали ся, щоби наша молодіж, вписавши ся на тамошний університет, не бажала зукраїнити його, і... не прийняли нікого з наших сецесіоністів.

Здаєть ся, що великої кривди сим поступком нам не заподіяли, бо сумнівна річ, чи черновецький університет научним ровнем стоїть богато висше першої ліпшої гімназії із західно-австрійських провінцій. Все-ж таки цікаво, що на тих університетах, на яких нам найбільше прав належить ся і до яких ми маємо найбільше оправданих претенсій — нас найсильніше

ігнорують і найбільше ворожо зглядом нас виступають!

Як покінчить ся борба почата 19. падолиста, годі тепер щось певного сказати, в кождім разі ми не повинні бути надто великі оптимісти і на всякий спосіб готувити ся до дальшої борби. Може бути, що нашим противникам за мало супокійної сецесії, що вони таки не уступлять.

Та не сьміють вони забути, що се не наш лишень інтерес, щоб могли ми вертати як побідники. Бо два лишень способи є нашого повороту: або вернемо побідниками, щоб серед можливих условин жита працювати на львівському університеті для свого народа, або...

Тоді ми також вернемо, але не вертати- мемо як блудні сини з розкняним серцем, що вертають просити. Тоді ми будемо може мусіли зрезигнувати з університетської науки, що має нам бути шляхом праці для України — та за те виберемо сей другий шлях, одинокий шлях, що буде ще для нас доступний.

А тоді поборемось інакше і не лишень за наші права на університеті. А тоді побачимо, хто уступить!...

Наконець ще кілька слів про нашу суспільність. Звдоволенем зазначаємо, що акцію молодіжи наша суспільність стрінула горячими симпатіями, що університетські події викликали в цілім нашім краю так сильний відгомон, як се у нас в силі викликати одні лише вибори.

Не було ні одної закутини, де би справа українського університету не виринула на дневний порядок. Роздрухали ся найбільше сонні, найвиразніше апатичні уми...

В кождім разі ми можемо бути вдоволені, що потрапили викликати так сильний рух, що справа, яка безперечно найблизше нас доторкає, стала жизненою справою цілої нашої суспільности. Але ми, як молоде грядуче покоління воскресаючого народа, мусимо сильно бажати, аби сей рішучий проблеск народної енергії, ся познака жита — не обмежала ся лише до університетської квестиї, але обіймала щораз ширші круги нашого політичного, економічного та культурного жита.

Нашим задушевним бажанем мусить бути, аби сей енергічний виступ галицько-української суспільности в справі університету був почином дальшої всесторонної акції до еманципації українського елемента в Галичині знід польсько-шляхоцької гегемонії! Чи так станеть ся, чи найдуть ся люди, що зуміють як слід повести сей масовий рух?.. Не хочемо пророкувати...

Застановляючи ся над причинами, що були товчком до сього широкого руху, добавачемо їх дуже багато, та годі не признати, що одною зі складних, які в оконечнім результаті дали звісну випадкову, було і се, що молодіж у своїй борбі зірвала з рутенським спо-

собом і вступила на шлях острійший, радикальнійший. В кождім разі сей рух народних мас, се одушевлене, з яким суспільність привяла виступ молодіжи, говорить словами Ісуса: „Марто, Марто, печалиши ся о мнозїх — єдино же єсть на потребу!“ І се є велике memento.

Становище наших парламентарних послів в справі університетських подій ми вєдїли би збути мовчанкою, та для повноти образу таки не можемо.

Був час — і певно ще нераз повторить ся — коли підчас виборів до виборців говорено по ріжних вінах і зборах і захвалювано їм кандидатів „хлопсько-руських“, і переконувано їх, що лише тії кандидати знають і розуміють біду „руського“ народа, лише вони відчувають те, що він відчуває, лише їм звїсні його потреби, лише вони потрафлять сповнити його волю.

І був час — що виборці повірили тим заповненням і йшли на багнети, гнили по криміналах — і вибрали собі тих захвалюваних „борців за народні права“.

І був час — коли не лише виборці, але весь народ станув по однім боці і пішов одною дорогою — а тії „борці за народні права“, тії многонадїйні послї станули... по иньшїм боці і пішли... иньшою дорогою...

Справді такої диспропорції межи тим, чого хоче народ, що робить і як почуває ціла суспільність, а межи становищем парламентарних послів, шукати можна хиба в однім „kol-ї polsk-im“.

Тодї, коли нас в найбрутальнійший спосіб давлено і зневажано, коли ми доведені до крайности виступили в обороні своїх прав — і коли за се на нас знова накинули ся і знов нас зневажали, коли ціла галицько-українська суспільність, арозумівши грозу хвилі, підняла однозвучний протест — тоді „наші послї“ місто громом ударити на противника, там в парламенті розкрити тії рани, які нам раз-по-раз задають, місто рішучо зажадати зміни, вказати, до чого веде шляхоцько-польська гегемонія в Галичині і до чого довести може, місто, щоби оперши ся на звїсних подїях, представити грозу ситуації і в рішаючих сферах поставити альтернативу: або.. або! наші послї, тії „опозиційні“ дали ся підійти міністрови і за ціну кількох обіцянок в найдальшій будучности осьмілили ся стати фаєрманами загально-народного руху!

Коли студенти жадають свого університету і вдоволять ся якимись уступками в сїм напрямі — се річ зрозумїла, але коли політичні проводирі за ціну обіцяних стипендій посьміють успокоювати так сильну реакцію проти польщення східної Галичини, місто попровадити її і вихіснувати до зломаня польонїзаційної політики в українськїм краю — се вже дуже, а дуже тяжка провина, котрої

не можна простити, а котрої історія нашого народу ніколи не простить.

Віри в політичний розум теперішніх наших послів ми ніколи не мали — та всеж право надіяти ся, що послі не стануть на перепоні нашим змаганням і не будуть спинювати розгону нашої боротьби, було за нами. На жаль ми розчарували ся...

Може послі похвалять ся тим, що виробили нам авдієнцію у міністра Гартля, та ми скажемо, що багато воліли би, коли-б міністер був прогнав нашу депутацию за двері, а від послів місто просьби і каєння був почув осторогу, що робити експерименти на українськїм народі річ небезпечна...

І ми ніколи не даруємо нашим послам тих листів, які вони писали до нас і до старших патріотів, від 19. падоліста почавши, і ніколи не забудемо, що в інтерпеляції Романчука наш виступ в обороні прав, в захисті народної чести носив назву: „брутальний“. Тепер вправді пос. Романчук відпекуєть ся сього висказу і каже просто, що в інтерпеляції його не було. Хочемо вірити, але чому пос. Р. не спростував, коли так подали часописі, чому не запротестував, коли мін. Гартель у своїй відповіді брєжливо цитував слова інтерпеляції?

ДВА ТАБОРИ.

Люди самі роблять свою гісторію, та не повільній волі і не серед дїбраних ними обставин, але серед таких, які завїщала гісторія. Трагедія завмерлих поколінь тяжить на живучих, як проклін. В хвилі, як послїднім здаєть ся, що зайняті переворотом сьвіта, що їх окружає, і власного ума творенням чогось нечуваного в тій хвилі власне, кажемо — в епоці революційного крізіса, прикликають трівозно на поміч духів минувшини, позичають у них імена, боеві кличі, костюми, щоби в тому старинно-шанїбному одязі слїдом антенатів дати сьвіту нову історичну виставу*). Стара се пісня, здаєть ся, а все нона вічно нова! Вічно на ново відсьпівують її діячі, підхалпює арию умова голода і любить ся нею і рада дослухати ся тої самої від циркових кльовнів, що хоч проявляють геніяльні циркові способності, однак волїла вибрати для своїх пописів замість замкнених стїн першого лїпшого цирку, свобідну арену політичного

*) „К. Маркс“ 18. Брумера Людвіка Наполеона.

життя. Денник, часопис, журнал ось ті центри, коло яких обертається круг інтересів переважної частини публіки. Вона думає по шаблону любого денника. Вона приймає без перевірки і без контролю його виводи. І ціла ся атмосфера, яку витворює шайка денниківів, стає атмосферою, що нею живе і віддишає публіка. І сі панове, що записують денникарську бібулу своїми елюкубраціями, стають диктаторами опінії з необмеженою властю над думками публіки.

Вони не помиляють ся, що до вибору місця. Публіка за продукції бє в долоні і кричить: славно, а самі замість згїрдної назви циркових кльовнів дістають претенсіональне імя журналістів! І їм байдуже, що їхній „журнал“ стає анонімом циркового афіша, публіка любить ся ним, як така голодна на циркові продукції!

Від таких продуцентів сьмішно навіть вимагати хоч сьак так порядного продукту; та не сьмішне зовсім, як велика часть публіки вдоволяєть ся підлою тандитою, се на всякий спосіб сьвідчить про дуже невироблений смак, про дуже низьку інтелїгенцію публіки; а як ся публіка складала-б всю суспільність, се було-б нічо иньше, як віщування неминучої загибелі тої суспільности.

Такі рефлексії, здаєть ся, мусять насунути ся всякому з нагоди становища, яке зайняла значна часть польської суспільности підчас цілого дотеперішнього руху в справі основаня українського університету.

Постулат українського університету, се одна зі справ, хоч і першорядної ваги, але всеж таки не найважнійша справа, яку має до полагодження українська суспільність. Ся суспільність почала жити своїм житєм, жите се почало плисти широкою струєю і як таке приносить цілий ряд дальших і близших постулатів. Вони конечні, вони необхідні для дальшого розвою і до дальшого життя цілої української суспільности.

С к о н ф і с к о в а н о .

Такий постулат тепер є український університет і борба, яку тепер піднесла за нього ціла суспільність, може покінчити ся або на порозі самостійного українського університету, або в могилі посліднього сьвідомого Українця. Так став він необхідний для дальшого розвою української нації і повної еманципації її. Звідси взяв ся той запал, з яким підняла борбу за університетські права українська молодіж, звідси ся симпатія, з якою відніс ся до жадань молодіжи український загал в Галичині.

Справа визволу української нації, здавало-б ся, справа перш всього її внутрішня. Українська суспільність потребує університету,

платить мільйони грошей в податках, з яких на її цілі йде лише макове зерно, хоче мати університет і буде мати університет. Але становище польської публичної opinii все для нас цікаве. Цікаве раз тому; що нині нема ніяких чисто внутрішніх справ у якої небудь нації і що справа українського університету має і своє універсальне значінє, значінє загально сьвітове, як справа збільшеня числа осередків науки і культурного розвою цілого сьвіта. І через се ніякий рух, що вказує на які небудь живі сторони, що за ним промовляють живі потреби і живі інтереси і що наслідком того мусить в будуччині побідити, не є маловажною справою для цілого цивілізованого сьвіта. Правда такий рух, який проявляєть ся за основанем українського університету певно не цікавий для Бушменів і Готентотів, алеж вони не претендують до назви „цивілізовані народи“. Ся цікавість на чужу opiniiю, що формує нам питання про відносини польської публичної opinii до наших справ і се сформуловане питанє про чужу opiniiю мусить насувати ся з чисто теоретичного інтересу, як ставить ся публична opiniiя справу нашого університету і на скільки вона спосібна піднести ся до того ровеня, з якого такі справи треба судити.

Поza се насуваєть ся ще й питанє практичної натури. Від становища тої публичної opinii залежить і тактика борби о університет. І чим ся opiniiя баламутнійша і більше ворожа сій справі, тим тактика борби мусить бути острійша і безгляднійша против тим чинникам, які поборюють справу українського університету, якими є якраз польські привласні класи, які поборюють її не лише аргументами але силою, бо маючи власть в руках, використовують її для ставленя перешкод зреалізованю наших постулятів.

І серед тої борби, яку почала українська молодіж за здобуте свого власного університету і в якій ішла на череді в борбі цілого народа, яснійше як коли небудь показала своє лице opiniiя польської суспільности зі всіми її добрими і лихими сторонами, так що ми користаючи з сеї нагоди можемо собі витворити який такий образ духової фізіогномії тої суспільности.

Як розглядати прояви польської публичної opinii, то з гори треба зрезигнувати на се, щоби розібрати кожду статю, яку написано в тій справі, подавати кожду заяву, яку висказано в справі українського університету, чи то на зборах чи де инде. Се всьо мусить знайти місце хиба в книжці, яку-б слідувало видати на увікувіченє тих подій. Та за се нічого легшаго як систематика вьсього широкого материялу. Він так різко розділений на дві половині, що нема ніякого труду в нім зорієнтувати ся, хоч він і як великий своїм обємом.

Дивно буде се сконстатувати, що нігде може не можна легше і з більшою рацією приложити класифікацію Генриха Феріоґо*) теперішніх політичних напрямів. По його думці серед цілого хаосу різних партій маємо все таки лише дві партії: індивідуалістичну і соціалістичну. Одинока опозиційна партія против теперішніх порядків, се соціалістична партія, індивідуалістичні радикалізми такі самі не опозиційні, як і всякі консерватизми, хоч видають і дуже опозиційні крики.

А для польської опінії віднести ся безсторонно і холодно до українства і до того постулятів, се справа меншої опозиції против старих пересудів, які завіщала її історія, які так тісно звязані з тими подіями, що зруйнували саму Пельщу і дали її розгарбати сусідам, се справа розвою думки і справа еволюції в цілому розвою.

Може нічо иньше не відріжняє так ярко всеї сути прямовань польської нації від всіх рухів і прямовань иньших націй, як тотя популярність правнодержавних змагань, які е осею політики цілої польської нації. Постулят самостійної Польщі, се тотя жадане, яке пересякло всі верстви польської суспільности і здобуло собі широку популярність серед цілого народа. Сей постулят, як голос публичної опінії; так сильний, що шляхта, яка так радо продаєть ся цілою душею на услуги коронованих голів, всео одно, чи австрійських конетитуційних, чи московських деспотичних державців, не сьміє ніяк висказати голосно сього, що вона зрєкла ся вже правнодержавних аспірацій, що вона зложила вже в архів борбу за державну самостійність, хоч кождим своїм постунком, кождого дня дає на се недвозначні докази.

Та якраз може нігде инде не покутує так як тут сей привид траґедії замерлих поколінь, не прикликаєть ся на поміч так духів минувшини, як при аргументованю сього постуляту. Творячи свою історію забула польська суспільність одно, що історії не творить ся по вільній волі, що для подій годі дїбрати собі довільних обставин, але навряд, що обставини обусловляють всі події, що лиш сї постуляти живі і певні в свою побіду, які дадуть вивести ся з теперішніх обставин і які в теперішніх обставинах знаходять доволі оправданя на право своєї екзистенції. І якраз ті духи минувшини, серед яких можна стрінути і добрих і злих демонів, не дають цілій польській суспільности поставити як слід справи державної самостійности, кажуть її шукати за аргументом для сєї самостійности по архівах історії і зробили-б цілу справу державної самостійности фантастичною мрією, як-би не взяли її в свій програм і соціальні демократи.

*) Ferri: Socialismus und moderne Wissenschaft.

Се дивне а прецінь правдиве, що найсильніші аргументи за самостійною Польщею в хвилі, як ся справа для самої суспільности була справді гарною фантазією, піднесли теоретики наукового соціалізму Німці. Звісна всім брошура Кавцького „Самостійність Польщі“ виказує, що змаганя до державної самостійности мусить бути ідеалом польського пролетарияту, тому, що се лежить в його безпосереднім інтересі добути самостійню національну територію. І се не є ніяка слаба сторона польської соціальної демократії, але якраз сила її домагань, що вона в мотивованю постуляту державної самостійности йде слідом великих німецьких теоретиків соціалізму а не слідом дозорців народніх архівів.

До якої міри глупоти і бездумного закокурічення веде археологічний спосіб трактованя сього постуляту найліпше пізнаємо на виписці з орґана народовой демократії, а таких уривків можна-б навести тисячі.

„Ми *) Поляки — пише сей орґан — всі дальші консеквенції народньої політики пливають з свідомости того факту, якого здаеть ся злишне підчеркувати Ми Поляки або иньшими словами нарід свідомий своєї окремішности в найширшому значіню того слова, свідомий свого політичного права на політичну самостійність. І лише тільки? Так, лише тільки, але се досить, щоби відкинути сі всі форми сих всіх доктрин, якими ми доказували иньшим і самим собі, що наша справа, се справа свободи і поступу европейської рівноваги і европейської цивілізації, суспільної справедливости і Бог вість ще яка“.

„Ми Поляки і хочемо — Польщі передусім для себе, хочемо навіть тоді, якби ми могли Польщу мати лише зі шкодою для свободи народів і для поступу, для цивілізації і суспільної справедливости (!), для тих всіх гарних річий, що самі по собі представляють велику вартість, але заразом для нас малу в порівнаню з тою великою річю, яка є Польща“ *).

Здаеть ся, що якби хто з розмислом хотів написати премієру на конкуре глупоти, якби з розмислом хотів висьміяти зовсім поважний рух і надати йому закраски дурної забавки, якби з розмислом хотів показати ся крайним анальфабетом в животніх питаннях свого народа, то ледви вдало-б ся йому ліпше, як се вдало ся авторови сеї статі.

Та вона важна не тому, що така глупа, але тому, що вона висказує найскрайніше і доводить до найдальших консеквенцій

*) Przegląd Wszepolski ч. 10. ст. 581. з 1901. р.

правнодержавні змагання сеї частини суспільности, яка не в силі поставити справи самостійної Польщі як новочасної справи і не в силі її умотивувати теперішніми потребами, яка не в силі зрозуміти сього, що давня Польща, яка з розборами сусідів зникла з історичної картини, пропала раз на все і ніколи не встане, а якби вона воскресла в тій самій формі, яку мала при кінці XVIII. в., то се знова мусіло-б довести до такої самої катастрофи, яка стрінула стару Польщу.

Се все треба мати на прикметі, щоби мочи зрозуміти становище польської суспільности до Українців загалом, спеціально становище, яке зайняла преса і різні круги польської опінії зглядом подій на львівському університеті і постуляту самостійного українського університету.

Як хочемо оцінювати і мірити вартість, якого небудь національного руху, то мусимо безусловно оцінювати його зі становища його загально культурної ваги, з інтернаціонального становища, а не зі становища своїх вузко понятих національних парадоксів. Тоді ми в силі бути безсторонні і назначити сьому рухови відповідне місце в скалі вартости. Се перш всього потрібне польській суспільности при оцінці наших національних змагань. Инакше ніколи не зуміє вона бути доволі обективна.

А якраз польська суспільність найменше стоїть на тому становищі. Дух старої Польщі, в якій склад входили землі української нації, все відзиваєть ся, як лише прийде нагода говорити коли небудь про українські справи. Її потреб не міряють мірою потреб культурного народу, лише мірою користий, які се принесло-б Польщі! І наслідком того можливі такі вискази, як „ми вже тільки для них зробили, а прецінь вони ще невдоволені і ще жадають більше! Що за невдяка“.

Я пригадаю лише сі голоси, які піднесли ся в польській пресі підчас сецесії наших соймових послів в літі 1901. Вчислено всі добутки Українців за послідні роки, паретрясено кожду гімназію, кожду школу і сим доказувано, що Поляки в Австрії страх уступчиві для нас. Позабули лише сі панове, що вчиселяють, кільки то вони в своїй ласці дали нам вчислити, що і вони дещо мають, що мають 6 разів більше від нас гімназий, що мають два університети і безліч культурних інституцій і якби ми справді прийняли за нормальне, що такі річі справді вплив якоїсь ласки, що ми даємо, то ми могли-б тоді зказати з таким самим правом, що ми страх ласкаві для Поляків і що ми їм страх багато дали!

І ось серед сеї борби української молодіжи о свій самостійний університет стерли ся як може ніколи досі сей Ормузд і Аріман польської нової історії. Одні соціялісти зуміли підвести ся на ста-

новище, яке справді слідовало заняти польській суспільности в сій справі. Вони одні зуміли мірити сей рух як прояву культурної потреби, яку зродило жите і якої вдоволення вийде не лише на користь української нації, але на користь культури взагалі, а через се і всіх націй. Серед другої частини суспільности бачили ми одну знаменну черту, міряня сеї справи мірою навіть не польських інтересів лиш старо-польських привілеїв, чули голоси, які переєспівували сю справу з ріжніми нюансами.

Ми тямимо добре, як повитав „Dziennik polski“ в липні 1899. р. перше віче української молодіжи в справі самостійного університету артикулом: „Śmieszne i dzikie uroszczenie“. І ся нута тої цісні, що її заголовок „śmieszne i dzikie uroszczenie“, заграла так голосно тепер, як може ніколи. Се сьмішне, що українська молодіж хоче вчити ся в своїй рідній мові, се дїтвацтво, і на доказ того витягаєть ся аргумент, з яких ані оден не видержує найслабшої критики. А як молодіж енергїчним виступом показала, що вона справді уважає сю справу за поважну а не сьмішну, тоді прозвано сеї виступ диким і почала ся круцията против молодіжи, в якій ролю провідників вляли на себе університетські професори.

І вся шовіністична праса в оден голос почала аргументувати вже иньшими аргументами, та якраз такими, які показують низький рівень розумня своїх власних справ в цілій сій прасі. Тепер як може ніколи основна вихідна точка аргументації сеї праси се аксіом, що Українці вічно мусять бути під протекторатом Польщі і з того становища треба судити всі їхні справи.

„Девять *) сот років борби і уній, істория добутків меча і крови і договорів двох народів, традиция „змов“, які писали одні і другі „раді і з доброю волею, братерською охотою і любовю“ підсували і печатали bona fide in verbo nostro omni dolo, fraude et colore amputatis, як сей договір в Городні і ще довша істория зради, бунту, пімети, різні — тільки карток спільної історії, сотки боевищ в обороні спільних просторів, ще більш криваві братовбійчі — тільки традицій на два боки.

„Бо пригадає собі (польський патріот), що се прецінь не самим словом, не сантиментом, не простягнуеною до згоди рукою, але мечем, мудрістю „Річи посполитої“, мазурською кровю і плугом брав сі землі, що мусїв „взяти і знести“ червеньські городи і Галич і Львів і вищербити меч в Києві і бити над Сяном під Завіхвостом, щоби „великоруські аспірації розбити і уфундувати Польщу“.

„Бо мусить собі пригадати, що се не були жарти, заким міг дустити польський плуг в чорну руську скибу, заким взяв „руську

*) Słowo Polskie ч. 586 з 1901.

мамку“, щоби йому виплекала розроджене мазовецьке плем'я, — бо мусить пам'ятати, що сю Русь мусів здобувати і тільки разів тратити, а цілі віки тратив сили в її обороні від Татарів, Волохів, Турків, Москви, Німців(!), що як се праця віків, як зміст історії, добуток меча і плуга — то ся Русь його!“

Ось вам філософія цілої справи! Русь, се часть Польщі, Русь, се власність Польщі а наслідком того, перш всього, перш чиеї небудь компетенції, перш нашої власної, компетентні тут Поляки видавати суд, „бо ся Русь до них належить“.

А сей суд звичайний: Українцям не треба університету, бо він був би розсадником ворожої культури, кричить в оден голос *Przedświt, Gazeta Narodowa, Dziennik Polski, Przegląd!* отже поставмо поліцію на сторожі нашої культури і не допустімо, щоби вона мала зміряти ся „з ворожою культурою“. Гарне понятє культури, взагалі чудовий рекомендаційний лист польськїй культури!

І не дивниця, що ся праса не вагала ся найординарнійших епітетів, які в силі винайти в словарі людськїй мови, втягнути в свої памфлети на українську молодіж тоді, як ся доведена до крайности, провокована день в день рішила ся боронити своїх народніх прав. Слова як дич, прості парубки, гайдамаки і т. п. зовсім не вичерпують лексикону лайок, яких ми подрібно переходити не думаємо а які так чудово ілюструють публичню опінію свободолюбного народа“. І якби не судило ся було справді соціялістам уратувати чести польського імени, то можна-б нині було сказати, що цілий польськїй народ стоїть над великою пропастью, в яку жене його заскорузлий шовінізм ідіотичної опінії газетних весельчаків.

А щож на се молодіж, сї наші товариші Поляки, з якими спільно сиділи ми на шкільній лавці? Прецінь польськїй народ дає признаки житя, прецінь понад рівень пересічних півголовків виростають день в день одиниці, які вказують животню силу нації.

Чиж се все переходить попри молодіж, чи вона не в силі поняти завдач, які її чекають, не в силі дорозуміти ся, що вона має творити а не писати історію народа, і чи вона не в силі ще піднести ся на той рівень, з якого треба брати ся до осуду публичних справ? Чи і для неї ся продукція, яку творять денникарськї крамарі, має бути одинокою поживою, одиноким душевнім кормом?

Сих панів, які на зборах „*Czytelni akademickiej*“ просили ся на поліцаїв против українськїй молодіжи, висказували надію, що акад. Сенат повинен релегувати і карати українську молодіж, які приходили з внесенєм, щоби їхнім товаришам Українцям не подавати руки, а в самій справі університету зуміли піднести ся аж на „*stanowisko obojętne*“, доволі характеризують їхні поступки. Се шу-

мовини на хвилях шовінізму, се люди, які не бачуть струї історії і як сі їхні маніфестації будуть мали які иньші наслідки, як се, що допоможуть їм зробити швидко кар'єру на службі у кліки, що доводить до руїни власний народ, то сі наслідки будуть як найсумнішій для цілої польської нації, бо забють її замками шовінізму ясний вид в будуччину.

І як сі панове говорять з емпазою „*my stoimy na stanowisku naradowem*“, то стає сьмішно з такої трагестії сього становища і лячно вчути се слово. Мимоволі приходить до голови думка, чи се справді „*stanowisko naradowe*“, чи справді його можна так назвати а як так, то чи не є гріхом против власної нації бути націоналом.

Та на щасте показало ся, що ся група польської молодіжи зовсім незначна і що далеко більша частина зуміла вже піднести ся до того ровеня, на якому слід стояти інтелігентному чоловікови. Ся молодіж, майже вся соціалістична, зуміла стати найперш не лише на сьому становищі, що ніяка жива справа не є для неї рівнодушна, але і зуміла відшукати міру, якою слід мірити таку справу, як справа українського університету.

І сі слова симпатії, які ми чули від товаришів Поляків тоді, як довкола шалів гураган шовінізму і як справді треба було сильно стояти на своїй землі, щоб не дати пірвати ся його вирови, не були звичайні, сантиментальні слова, висказані серед веселої забави. Вони дали доказ, що ся молодіж справді стоїть вже сильно на своїй власній землі, що сі приятельські зносини, які получили нас в разгарі борби, будуть лучити нає все життя в праці над осьвідомленем, в борбі за волю, та що наші дороги однакові в праці кожної молодіжи для свого власного народа.

Сі товариші не лише спасли честь польського імени але охоронили нас від найбільшого лиха, національного шовінізму, і дали доказ, що українська молодіж могла сьміло видати сю відозву, яку видала до польської молодіжи.

Хроніка.

Послідні Збори „Академічної Громади“.

„Грудень! 7. грудня!“

Кілько молодих сердець на звук тих слів болям задрожить, кілько молодих грудий жалем здійметься! Тільки вшопинів, тільки важких шопинів як та тїнь шнуєсь за тими словами!

Ярко освїчена сая „Народного Дому“.

Сходять ся люди... Мов сновиди — сумні, пригноблені. Сходять ся... Займають місце тихо, без гомону...

Чому мовчите? Чому тишина тяжким каменем нависла над вами?...

Чути шепти... Тихі, уривані слова:

„Нині... послідні збори „Громади“.

Почало ся.

Тихі, придавлені слова перервали тишину і глухо покотились по сали.

Се промовив голова „Громади“ т. Бурачинський.

Говорив коротко... Як завязало ся товариство, яку долю переходило, як неначе рідна хата витало своїх членів, як мріями, ідеалами, тими цвїтками молодости, вкрашало їхні серця; яким поглядом витала його суспільність, з якою надїєю гляділа на него бідна-бідна Україна... Та доля, ся погана, люта доля не дала устоятись рідній хатині: нині — послідні збори „Громади“.

Скінчив.

Нїмою мовчанкою витала сая сї слова, нїмою мовчанкою повитала і протокол секретаря т. Ковалева, протокол передпослідних зборів „Громади“.

„Чи має хто закинути що протоколи?“ Мовчанка. Прийнято без дискусії...

І знов поплила бесїда, знов, та ще сумнійша, ще більше жалка...

Се заступник голови, т. Темницький поясняв, чому вони мусять розібрати свою власну хату, чому сини мусять покинути рідну неньку.

„Доля так хоче!“ Іронїє! Чуєш? Доля так хоче — мусять!“

Товаришу голово! Чому ваша рука так стискає хустину, як ви ті слова вимовляєте:

„Хто з товаришів — за розв'язанем товариства?“

Нїяка рука не підносить ся...

Значить: ніхто... І чогож ви сюди поприходили? Невжеж ви не знали, товариші, який засуд мають нині проголосити?

Знали... Ось піднялась одна рука, та якось так несміло, так боязно, ось друга, третя... Ось блисла одна слеза в оці, ось друга, третя...

„Нема „Громади“, поніс ся шепіт крізь затиснені уста, вже нема „Громади“, нема хати, нема нічого“...

А! Ще-ж майно лишило ся!

Ще тільки книжок, ще трохи гроший! Контрольор т. Чайківський радить передати їх на тимчасове Товариству імени Шевченка. Колись прецінь може повернуть, колись може нову збудують хату...

Прийняли раду...

Так! Тепер вже все в порядку! Тепер лиш в дорогу, в незнану чужину!

Чекайте ще! На естраді майнула поважна, посріблена борода.

„Професор Грушівський!“ — піднялось в сали.

А професор Грушівський хоче їх ще попрощати, хоче загірті, додати відваги...

„Ідіть! Та маю надію: повернете небавом і на теплім ще огниці нова запалахкотить ватра! Ідіть і вертайте, узбровні в знане, вертайте до перерваної праці!“...

Якою цілючою струєю явили ся ті теплі, ширі слова, се скажуть вам хіба ті невмовкаючі оплески, що буркою загремили в сали, та горяча відповідь т. голови, що нею кінчив він се сумне съвято...

„Ідемо не надовго. Узброїмось на чужині і повернем, щоб гідно стати в твоїй обороні, рідний народе, щоб стати в обороті твоїх ідеалів!“

Пращальний комерс.

Ще раз озвалось пращальне слово, та тепер звеніло воно веселіше: надія заступила — слези, свідомість борби за правду — біль розлуки.

Озвалось на ново, заніміле на хвилю, жите в „музичній сали“ театру „Скарбка“.

Посипались, до тепер придавлені болем — слова, слова потіхи, розради...

І хотяй знову поплило слово розстаня устами т. т. Темницького і Косевича, поплило сумне-журливе, так тепер не лишилось воно без відповіді:

Товариство руских техніків „Основа“ в особі т. Тузяка, старша руська громада устами д-ра Костя Левицького, поступова польська

молодіж в представителю т. Вележиньским, „Bratnia pomoc“, товариство польських техніків в особі т. Соколовського, т. Бот в імени жидівської поступової молодіжи, сцентрованої в тов. „Ognisko“, п. Раковський, яко перший голова „Академічної Громади“, т. Старосольський від редакції „Молодої України“, др. Франко, подаючи деякі цінні вказівки, п. Людкович, п-на Підлісецька в імени „Кружка українських дівчат“, т. Льонг Цегельський, проф. Прийма... Заговорили... Заговорили їх устами думки, почування тисячів сердець, тисячів людей. Повага і огонь переливались на переміні, а всі несли розраду, всі відвагою підіймали серце..

Осталось ще материям сказати слово. . Вони сказали його, сказали достойно в чудовій промові пані Білецької.

Не плач, не нарікане, не слези, ті звичайні, жіночі слези, а великодушне пожертвоване ніжного чуття материнного серця — зазвеніло в її словах!

„Сину! Іди в бій і вертай зі щитом або на щиті!“

Так! Всі сказали собі, що мали сказати, що відчували!

Сказали, як велику вдячність і пошану заховали для тої молодіжи, що так сміло станула в обороні своїх прав, як певно вони вірять в те, що правда, за котру вона боре ся, мусить побідити!

І хочай ще часом озивались сумні акорди незабутого ще цілком жалю, хочай ще кілька разів заколисалася старі склепіння тужлива, задумана пісня розстаня — так груди всіх горіли новим огнем, новою відвагою, новою надією на ліпшу долю.

Прощанне.

Наші студенти вже на чужині. Вигнала їх з рідного краю темна, брутальна сила. Та сила зветь ся безправем народу і віддавня панує над нашою країною. Та сила, здавалось, зовсім вже знищила наш нарід. Підземне гадде вкрило наш край і виляло ріки отрути, ріки болота. Повстало багнисте море, готове залляти наш край. Здеревяніла частина суспільности не мала сили, — а може через силу привички не хотіла топтати те гадде; вона готувалась спокійно втонути в тім морі, — і прірва вже розкривалась. Аж тут молодіж гукнула: „прокинься, народе, бо згинеш!“

І пішов голос по цілій країні. Все живе стрепенулось. Сусід будив сусіда, і сталося порозумінне межі всіми живими.

Найяскравіший вираз того порозуміння бачив весь український Львів 11. січня. В сей день наш нарід прощав ся зі своєю молодіжню. В сей день наша молодіж кидала все, все, що найдорозше для чоловіка; вона кидала рідний край; вона рвала найдорозші і наймильші звязи. Сим днем закінчилися на якийсь час сумні і величні події в львівським університеті. В сім дні зімлялись і віче 19. падолиста, і відозва-monstrum сенату львівського університету, і славна сецесія наших студентів.

Дань був поганий. З самого рання вже зазначувалось на непогоду і к вечеру здійняв ся страшний вітер з дощем. Вітер валив з віг, а холодний дощ впивав ся в серце.

Від'їзд студентів був в 20 мінут по 7 вечером, а вже зараз по 5 на головнім двірці було повно людей. Товариші з середних шкіл прийшли перші. Вони ніби боялись спізнитись, зазначити, що й вони з радістю готові ступити на ту дорогу, яка веде до побіди; коло шестої на двірці трудно було протиснутись. Були тут найрозмаїтші люди: були старі й молоді; жінки й чоловіки; були й священники; були гімназьяльні професори; були подекуди й селяни. На всіх лицях відбивалась повага. Рани були ще сьвіжі і ятрились. Пошарпані огидною рукою найсьвятійші почування ще тиснули труди. За всі муки, за довге і бруталне топтанне наших сьвятинь, здавалось, можлива одна винагорода: їхати на чужину, набрати там сьвітла чистої науки (не езуїтсько-шляхотської) і рознести його по всіх селах, освітити ним усі закутки, всі хати нашого темного люду. Лиш сьвітло науки є смерть для підземного гаддя, погибель для темної сили. Так думали всі, — і лица були поважні, але не сумні.

В повітрі носилась жива розмова: всі всім мали що сказати. Раптом усе стихає і дворець перший раз за своє істнованне наповняєть ся урочистими звуками: „Ще не вмерла Україна“ і „Не пора москалеви й ляхови служити!“ Сьпівали всі.

Тільки 40 „русскихъ“, що до того запивались в салі першої кляси, зачувши наш народний гимн, як нечиста сила стрілою винеслися з двірця. Для сих „40“, для сеї квітки, що зрєсла в багні п'ятики й роспусти, найліпший гимн — брязкіт „рублей“, найліпше сьвітло — блеск „рублей“, бож вони золоті. Серця сих „русскихъ“ сильнійше ніж звичайно биліся з вдячності до „кнута“, але гадючі їх нащі не сміли хоч би просичати гимн царському „кнуту“.

Як замовкли остатні звуки гимна, полялись одна за другою короткі а палкі промови.

Першим промовляв богослов Сушко. Тяжка хвороба не дає йому змоги й далі поділяти недолю товаришів. Він прийшов може на завжди попрощатись з своїми товаришами. Однак його серце, його

думка завжди з ними. — „А як стану я перед престолом Всевишнього, — закінчив він свою промову,—то першими моїми словами будуть: „Ще не вмерла Україна“... Се прощане хворого зробило сильне вражінє: скільки хвиль всі були як скаменілі. А потім з незвичайною силою розляли ся звуки: „Ще не вмерла Україна“... Викликали також сильне вражінє ще промови товаришів Вітека і Старосольського. — Товариш Вітек, друг робочого народу, пригадав, як ще дуже недавно батьки від'їжджаючої молодіжи при таких численних проводах, з сього-ж двірця в таку-ж погоду виберались до Відня. Вони везли туди свої жалі. Вони їздили скаржитись, благати. Всі знають, з чим вони вернулись... Розпука бере від думки, що вони їздили, аби зневіритись і ще нижше гнути спину перед брутальством. „Ви-ж, товариші, не скаржитись, не благати їдете, а гартувати свої сили і освітляти свій розум. Вертайтесь же добре озброєні, і тоді ми не просити-мем, а разом з нашими спрацьованими і гнобленими батьками сильною й відважною рукою візьмемо, що наше!“... Тов. Старосольський в довшій і горячій промові вказав молодіжи на її обовязки перед рідним краєм і народом. Він в ясних словах сказав те, що кожний думав. Він висловив те мовчазне порозумінне межі студентами, однодушно ставшими за народну справу, і народом, готовим підтримати їх морально і матеріяльно. Наш нарід так само жадає конечних для нього рідних ліпших шкіл, як студенти рідного університету. Поки нема потрібних шкіл, кожен студент повинен бути апостолом правди і науки. Тов. Старосольський ще нагадав, що молодіж зятягнула довг у свого народу, довг великий, моральний і матеріяльний; той довг молодіж віддасть з'явившись з сьвітлом в кожній темній хаті. — „Нехай ніколи не кидає вас думка про сей довг! Нехай несповнення сього довгу не дає вам ні хвилі спокою! Нехай відбере від вас апетит, сон, любов! — і тоді не буде довжників, і не буде вигнанців з рідного краю“. Тов. Старосольський скінчив. Посипались грімкі і тривкі оплески. Всі так само думали.

Були і польські промови. То промовляли наші товариші поступові Поляки. Вони в теплих і сердечних словах прощались з від'їжджаючими, з якими їх лучила не школа, а високі ідеї, з якими, як з союзниками, вони сподівають ся вирвати працюючих мучеників з рук лютих неробів-катів. Один з них закінчив свою промову сердечним бажаннем „щоб, „Ще не вмерла Україна!“... залунала як найскорше в незалежній і вільній Україні“. — В відповідь залунав „Czerwony sztandar“.

Наближалась хвиля від'їзду.

З сьпівом „Ще не вмерла“... всі висипались на перон. Спеціальний потяг вже ждав наших вигнанців. На пероні сильний на-

Всі з поспіхом прощались. Не одно серце в остатній хвилині магло не вискочити з грудий. Тільки вітрови не було до сього діла. Він страшними наскоками рвав з уст слова прощання матери з сином, сестри з братом, приятеля з приятелем; він розносив ті слова на рідні поля, а дощ вбивав їх в землю. Нехай же ті слова приймуться на нашій ниві і виросте з них зброя щістки.

Потяг рушив. По скількох хвилях його не стало видно, а по скількох годинах наші вигнанці були вже поза межами „рідного-чужого“ нам краю.

Сильний наскок вітру вивів всіх з сумної задуми. Всі рушили на улицю.

При блимаючим уличнім світлі під дощем з піснями „Ще не вмерла“... і „Не пора“... пішли всі в місто.

Гімназійні товариші хотіли випередити в патріотизмові своїх професорів, дівчата — своїх братів і батьків. Всіх лучило одно чуття, і 2000 сердець билось разом. Те биття сердець виливалось в рідну пісню... З'явилась поліція і... „почалась демонстрація“. Похід був урочистий, поважний і поліція була зовсім лишня, однак йшла побіч. Для когось вона була потрібна, бо загороджувала собою вулиці, що ведуть до пам'ятника Голуховського й до російського консульства. — Похід вже наближався до Ринку, аж з воріт дирекції поліції, ніби з ланцуха зірвались, вискочило скілька офіцерів на чолі двох компаній війська. Коротка і енергічна команда... і військо з наїженими багнетами стояло против мирних горожан, неначе против неприятеля.

С к о н ф і с к о в а н о .

Однак улиці були загорожені і похід став. Багнетом можна проколоти серце, але не замкнути рота: пісні й далі співались, промови промовлялись. По короткій стоянці військо почало атакувати неприятеля. Військо було сильне а його начальство хоробре і мудре; „демонструючи“ були мирні і без „горячої“ битви розійшлися з поля війни трома дорогами. Однак спокій не запанував, бо демонструючи виявили завзяте: знов зібрались в Ринку коло „Просьвіти“ і знов промовляли і співали скільки хотіли і що хотіли. Просьпівавши на закінчене „Ще не вмерла Україна“... і „Не пора“... учасники походу розійшлися по хатах.

А військо ще довго „воювало“ з біднотою, якій військові поради дуже милі, бо хоч на хвилину глушать в ній голод.

На другий день від'їжджали наші товариші до Праги і до Кракова.

Проводи їх були так само сердечні, хоч були в меншій розмірі і без промов. Військо так само було готове парадувати. ~~Тоді~~ парад була-б ще більше пожадана, бо була неділя і охочих побачити парад було аж занадто. Через се власне ми не хотіли походу. Ми не хотіли, щоб повага його була зменшена людьми темними; ми не хотіли, щоб похід втратив український характер. — Але ми не хотіли, бути зовсім без походу. Ми пройшлись з піснями „Ще не вмерла“... і „Не пора“... скільки сами хотіли і розійшлись мирно, коли сами хотіли.

А се, що дало товчок усьому, що прожили ми за час університетський, що було змістом великих хвиль, які ми пережили, що вилілось на вні у великій маніфестації працання, полишить ся на усе змістом життя української молодіжи.

Нехай жие воля!

НА ЧУЖИНІ.

Лист з Кракова.

Вже останки нашої молодіжи везе поїзд з рідного краю. Велика більшість виїхала вже у Відень, в Прагу, їдуть ті, що вписали ся на університет в Кракові. З сумом прощають своїх, бо мусять пращати те, що їм пайдорожше, наймилійше. І всі знають, що се лиш недовга хвилька розлуки, всі чують, що не на завсїгди кидають рідню, що небаром вернуть до неї, вернуть з тою самою і ще більшою любовю, бо вона зросте і змогутнїє за час розлуки, вернуть з тою самою постановою працювати для своїх, з тою самою готовостию жертвувати ся. Всі се розуміють, але їм сумно, дуже сумно...

По дорозі сьпівають, говорять, сьміють ся, але той сьпів і той сьміх чось так близько, так ярко нагадує сьпів і сьміх наших селян, що за море їдуть шукати красшої долї...

Майже на кожній стації гет по Сян і поза Сяном громадами цілими виходять витати молодих емігрантів. І витають широ по батьківськи, по братньому, не жалїють признаня, похвал, величають і славлять...

За що? За те, що молодіж сповнила свій обовязок, що зробила так, як казало зробити почуте чести?...

Справді наша суспільність потрапить добре оцінювати вагу та досяглість якогось діла, потрапить вдякою тою широко з серця заплатити, нагородити, але треба, щоб діло те було такого рода, що живо доторкає, зворушує суспільний організм, що суспільности дає щось нового, але такого, чого вона ждала, що було конечне.

Сього року зробила се молодіж. І серця всіх взяла. А очи всіх звернули ся на неї. Від неї багато, багато ждуть, по ній дуже много надіють ся.

Чи подолиємо? Чи всілі ми сповнити се, чого сподієть ся, чого хоче, чого жадає від нас суспільність?

Се питанє повинні ми собі задати і повторювати його часто, і добре розважати. Але не повинні ми мати иньшої відповіді на нього, лише: мусимо. Збираймо сили на чужині, кріпим ся духом, оружєм ся знаєм, а над усьо плекаймо в собі віру у власні сили!..

Вже сама університетська справа вкладає на нас дуже багато. Мусимо добре держати ся і дуже уважно пильнувати, бо один фальшивий крок, один промах може звихнути цілу акцію, що до тепер так гарно вела ся.

До тепер ми йшли самі, сама молодіж робила, рішала після своєї гадки. Сьому якраз треба дякувати, що стало ся се, що тепер є довершеним фактом.

І коли хочемо справу дальше добре повести, то ні на хвильку не можемо дати звести себе з обібраної дороги. Зважмо се, що тою дорогою може тра буде переходити багато дечого тяжшого, та зі становища личних інтересів недогіднішого, може треба буде пожертвувати много більше — але вірмо непохитно, що ся дорога одиноко веде до цілі прямо і гідно!

Передусім мусимо видержати в тім тенорі боевого настрою, у який вдарили з днем 19. грудня. Основний його звук—жаданя, домаганя, боротьба, ні на одну хвильку не сьміє змінити ся на проханя, чи якісь там позакулісові шахрайства. Нехай, що дотеперішній спосіб боротьби ще не покінчить ся нашою повною побідюю — то стаєть ся нам цілий арсенал тяжшої збруї — а в остаточности можемо в цілости поминути теперішню дорогу університетську, а перейти на політичну. І може стати ся так, що зрезигнуємо з університетських студий, а підемо в народні маси і тії маси рушимо до боротьби, яку ми зачали, а яка не зводить ся лише до університетської справи, але сягає багато дальше в ширину і глибину народного життя.

Тая частина нашої молодіжи, що вступила на краківський університет, зрозуміла вагу ситуації, і найважнішою справою признала що тісну та солідарну організацію лекше перевести, уняти в якісь

форми та дати їй потрібну почву, рішено основати своє академічне товариство: „Українська Громада в Кракові“. Та не менше важною справою єсть переведене постійної лучности усіх гуртів нашого студентства, на які воно по сецесії з львівського університету розбило ся.

Щоби ні на хвилику не розірвали ся зносини між тими групами, щоби між нами ненастанно трівала єдність та однообразність думок і змагань, щоби усі виступи української молодіжи були солідарні, а всяка акція однодушна — краківські заточники вибрали перманентний комітет, котрий має бути в постійнім контакті з подібними комітетами иньших груп і піддержувати сталі взаїмени цілого українського студентства.

Побіч роботи для себе самих, для своєї громади, українське студентство в Кракові взяло і се під розвагу, аби і серед польської академічної молодіжи виробити собі відповідне становище. І ту головну увагу треба буде звернути на се, щоби польським товаришам з університету і взагалі польській суспільности дати по можности точний образ життя українського народа. На разі одиноким средством, що вело би до сеї ціли признано інформаційні відчити, які познакомили би студентів Поляків з усім тим, що у нас робило ся, чи робить ся на ниві культурній, політичній та економічій. На одних з довірочних зборів української академічної молодіжи в Кракові рішено виготовити цілий цикл подібних відчитів.

Наше житє в Галичині силою конечних обставин приневольє Поляків дуже часто забирати слово в українських справах. В таких случаях помічуємо дві характерні появи; в голосах польської суспільности дають ся відрізнити дві категорії: одна принципіально нам ворожа шовіністична; друга богато симпатичнійша, але обі вони мають то спільне, що бракує їм хоч би поверховного знаня та розуміня наших справ. Се виходить лише на шкоду, бо одні не мають аргументів за, другі, хоч по части, бо в великій мірі грає ту ролю перфідія та злоба — накопичують цілу купу нераз зовсім неможливих аргументів проти.

Як би там не було, годі нам нечислити ся з тим, що в Галичині живемо разом з Поляками — а ніхто не заперечить, що прояснене ситуації може вийти лише в хосен. Нехай і так, що ситуація заострить ся, що мрачні сентименти розвіють ся, перейдуть навіть на ворожий настрій — то принесе нам лише хосень, бо будемо позитивно знати, з ким і на кого маємо числити. Ві свої сторони ми — розумієть ся — не бажаємо робити собі ворогів, але не хочемо тоже нічого обвивати в папірки. Коли будуть такі Поляки, що знехтують такі важні завданя, як визволене працюючих мас з економіч-

ної та суспільної неволі, як перестрій основ суспільности, що не до-
бачать, чим може бути Україна у боротьбі проти царської Москви,
коли до тої боротьби стане разом з Польщею, що не схотять зрікти
ся думки про спольонізоване галицької України, або в будучности
про Ягайлонську Польщу — то певна річ з ними лукавити ми не
будемо і дуже радо зрезигнуємо з їхніх сентиментальних запевнень
про прихильність. Маємо однак надію найти тоже інших, що бу-
дуть цілком противної думки — і вони з природи річи стануть
нашими союзниками.

До тепер ми ще не мали нагоди зійти ся з товаришами Поля-
ками. Був вправді спільний комерс, але по нім можна те саме ска-
зати, що і перед ним. Станьчиківська молодіж з „Czytelni akademicko-
i“ говорила гарні фрази про любов і згоду, бажала, щоб так
було сумирно між Поляками та Українцями, як сумирно чепинить
„orzeł obok kogoni i Archanioła“ на гербі Ягайлонської Польщі.
Нам не дивно, що будучі адепти урядничої карієри в Австрії,
а сини поклонників „trójlojalizmu“ не можуть на що иньшого здо-
бути ся, але нам сього мало, се для нас нічо не значить! Се ска-
зали їм на комерсі і повторюємо ще раз.

Богато відмінно дивить ся на нашу справу польська молодіж
соціалістична. Не кріз окуляри брехливих фраз, але здоровими
очима розуму глядить на польсько-українську ситуацію в Галичині
і признає, що в інтересі поступу культури, в інтересі полагодження
суспільних питань, котрі морочать не лише український люд, але
так само польський, вкінці в інтересі незалежності Польщі (розу-
мієть ся в етнографічних межах) — польсько-український конфлікт
мусить уступити, і Україні мусять мати все того, чого домагають
ся і що їм належить ся. Соціалістична група польської молодіжи
вітала нас сердечно, але виразно зазначила, що не тому, що ми
собі брата Славяни і т. д., але тому, бо бачить в нас молодіж
справді демократичну, справді поступову, бо бачить у нас змагане
до визволення з під гнету, бо признає нашу боротьбу за свої права.

Вкінці дещо з гумористики, бо в иньший спосіб сеї справи
брати не можна. Певно кождий вгадає, що переходжу до кацапів.
Вони цілою чередою ту надтягнули, кажуть, що то проєктований
лекторат російської мови на тутешнім університеті так їх приманив.
Але бідні, опинивши ся на краківськім бруку, до решти оцапіли.
вийшовши з під опіки старих кацапів, крутять ся мов заметелчені
вівці. Хотіли ачеї чимсь пописати ся і в „Akademiczn-ій kuchni“
випили — зрештою в тім вони майстри — тоаст на здорове батюшки
царя... ну і викинено їх чемно за двері. Се, розумієть ся, кацапів
озлобило, стали глядіти причин тай скоро нашли — винні в тім
Українці і фонетики — треба на них піметити ся! От і пришукали

пiмсту! Покляли ся на II. курс вернути до Львова. Винайшли i аргументи i кажуть: ми через Украiнцiв зробили сецесию, бо самi ми не хотiли, але мусiли, а вони тепер позваляють Полякам над нами знущати ся, ми їх научимо!

Чиж се не гумористика?

Ясна рiч, що остановляти ся над розумованем тої зволочи, було-б пониженом для нас, скажемо лиш те, що i нам були би зробили прислугу, колиб були остали ся на львiвськiм унiверситетi, бо їхне товариство в якiй небудь справi викликуе у нас лише гидь i вiдразу. Вагагалi вонь якої небудь падлини — порядним людям дуже немила.

Кракiв 22/I. 902.

Володимир Темницький.

Лист з Вiдня.

Засвистала зелiзниця, забрящали ланци, затуркотiли колеса... Останнi звуки гимну звенiли, як сумне квилiнне вiдлетних журавлiв, а з очий ринули сльози...

Працальна пiснвя летiла як ангел, на крилах летiла у безмежну, темну даль i сипала перли i самоцвiти розсипанi яснiли як людськi сльози, а паленiли, як жар опечаленого серця.

А трава пiд ними всихала, бо роса на нiй багрянiла, як кров пролита невинно.

А зорi на заходi дивились i котились за темну хмару, аби не бачити, як плаче пiснвя найнещаслившого народу...

А хмара зi сходу налягала i задумалась, насупивши брови...

А вiтер шумiв сумнiйше, як в опадаючiм листю лiса, бо в шумi вiтру лунав плач — та слiз нiхто не бачив, бо нiч була темна...

А колiя пролiтала широке, глухе, задумчиве поле i несла нас вiтром у чужу чужину...

А земля пiд нею стогнала тяжше, як що днини стогне.

А луг шелестiв понуро: Я чую запах поту!...

А старi дерева в лiсi шептали: Почуем запах крови, брате луже, почувеш, незадовго почувеш! А над хатами сови i сичi перекликались, бо в хатах матери, батьки i сестри нашi посихляли голови i слухали шуму вiтру i плакали...

Не плачте за нами, бо ми вернемо до Вас, сповнивши велике діло. А як не дасть ся нам довершити його, ми вернемо до Вас конати з кулею в грудях — тоді будете плакали!... А колія летіла, вітром летіла.

Засвистала — станула: Городок.

Пращали нас мужики, найменчі брата нас пращали, станули юрбою, як сіра маса. А з їх уст лунали ті самі звуки пращального гимну, та вони не купали серця в сльозах, а шарпали, на кусні шарпали...

І вийшов один з нас і промовив, а слова його іскрами падали на горяче мужицьке серце.

І ми ідем, брата, у чужу чужину. Вас вигнав голод за море, нас виганяє розпуста, що видирає нам очі і горло наше давить, бо сліпих і німих лекше в невольників обернути. Та ми вернемо до Вас, а очі в нас будуть сияли огнем, а уста наші будуть бреніли піснею побіди.

Готовте ся, брата, до великої хвилі, бо здасть ся не вернемо до Вас з усміхом радости, а з розпучливим зазивом до навалного бою за кривди цілої України. І підем разом до бою, кулі з одної руки прошибнуть наші і Ваші груди; разом упадем на однім полі, а коваючи подамо собі останній раз долоні. А з нашої крови видасть Україна народ, що гори переверне і тоді дітям Вашим сонце засияє!...

Дрожали руки, ковтали серця, текли сльози з очий найменчого брата — а пісня їх лунала, як плач осиротілих дітей на бездорожжю. І знов свист — залізниця сунулась, а пісня лунала ще, сумно лунала.

І знов широке поле нічною мракою сповите.

І знов задума, леліяна шумом вітру.

А всі сиділи мовчки у вагонах і дивили ся на себе. Нараз з одних уст вирвала ся мелодия тої самої пісні: Ще не вмерла Україна! — і залунала вона на устах усіх, як спадаюча лявіна.

А колія летіла, вітром летіла...

Знов засвистала — станула: Перемишль.

Ми всі висіли.

Пращала нас інтелігенция, родичі наші, сестри наші нас пращали, а їхня пісня зливалась з нашою і неслась горі до небосклону. Се була гармонійна пісня не смертельного духа народу, що незадовго скине свої окуви.

І не було питань, не було розмови, а була велична мовчанка по тій пісні, бо дух Промитея виніс усіх над буденщину. А тая хвиля висказала тільки дум, тільки бажань, тільки зобовязань!

По мовчанці пращанне — і знов пісня, що виляляла усі чуття перебутої хвилини :

Ми поляжем, щоб славу і волю і честь,
Рідний краю, принести тобі!...

Відгомін пісні лунав, а колія сунулась поволи, як хмара, що ваготить громами і гремить глухо віщуючи бурю...

Зелізняця сунулась монотонно — а усі ждали хвилі, що мала бути вершком величавого пращання...

Колія соніла, наче приставала, а усі тиєнули ся до вікон і дивили ся у темну даль...

Заблисло сьвітло, засвістала машина, за хвилк мала станути на стації Ж у р а в и ц я.

А дворець горів в сьвітлі. Поїзд станув.

Пращали нас ученики, товариші нас пращали зі смолоскипами в руках...

І загреміла пісня голосом народу, що доси гнув спину і виляляв море сліз, а тепер прокидаєть ся до борби з піднесеним чолом, а з кровавим огнем у очах...

Лунала пісня, а смолоскипи горіли, кроваво горіли...

І виступив один з нас перед молодших братів і ждав, аж пісня замовкне...

Замовкла пісня — смолоскипи горіли, сьвітло багряніло, як кров розілляна на полях Берестецьких, а іскри вітер ніс у темну даль...

Він промовляв :

„Ми кинули огонь, а Ви розвіюйте іскри, поки не вернемо. Готуйте ся до великої хвилі — понесем пожеар по цілій Україні!

Поллєть кров — нехай ллєть ся, земля не не дармо крови! Діло, яке поставлять епігони зроджені з пролітої нашої крови, буде на нашій могилі найкращий монумент! Над змученою людскістю трубить Геній відродження: Воскресе народ, що повалить демона теперішньої людскости і сотворить час любови на землі! Той народ — то наш народ, бо терпінне його найбільше, а терпінне ставить народ на найвисшій педисталі.

Кинем огонь і запалимо хату, де бенкетують епігони тих, що смолою обливали тіла наших батьків і сьвітили собі живими смолоскипами дорогу.

Та зближає ся фіналь бенкету!

Затрублять труби до кривавого танцю, до танцю по бенкеті. Підем по трупах, бо на наших чолах пече рана пролітої крови наших батьків. Земля наша нас зродила, а вона не пила дармо крови, ми местники, але і сьвідомі борці за правду!

Ми зруйнуємо царство тьми і насилля, а поставимо царство любови на згарищах розпустної палати панів. А царство любови у людскости — має бути „Вольна Україна“.

Чи чуєте, як тяжко стогне земля, чи бачите, як блискає хмара — буде буря! Буде буря, ладьте крила, щоб летіти серед громів і тучі! Та буря виросте з під кровавої землі України і змиє піт і сльози мільонів. Ладьте крила, щоб взлетіти за ґенієм відродження!“

А по бурі на очищеній землі, обілляній животворною росою стане чистою стопою златокрила „Вольна Україна!“

І з уст усіх загреміла пісня: „Ще не вмерла Україна!“ — а луна ударила об небосклін, на якому зорі меркотіли.

І знов свист — оклик і останні звуки гимну. Зелізниця рушила і помчала, а вітер заводив сумно попід вікна, проводив нас за границю рідної країни і плакав...

Вкінці усьо затихло, тільки колеса гуркотіли монотонно, бо колія летіла, вітром летіла, а задума роєм дум вилітала над нами...

Поїзд станув.

Крик чи сьпів: *Jeszcze polska nie zginęła!*

Кількох людей висунулось перед білу ю стацию Радимна і сьпівало. Ми мовчали.

Вони скінчили і зачали:

Z dymem pożarów, z kurzem krwi bratniej

Do Ciebie, Panie, bije ten głos...

І понеслась пісня, і з наших грудий разом понеслась та не смертельна мелодия, що виливає тільки болю поневоленого народу... На наших устах брєніла вона, так сьвяточно, так сумно, так сер дечно...

А тимчасом в устах тих кількох вона закінчилась словом: На погибель вам, на погибель!...

Самі Поляки спрофанували свій власний гимн.

Ми почули, що ми вже не на своїй землі.

Колія летіла, вітром летіла...

Пересувалась попри мазурскі стациї, попри людей, що дивились на нас великими очима, не спочуваючи, не опонуючи нам.

І у наших серцях забрєніла перша струна туги, брєніла, як відгомін усіх пісень, якими нас витали у рідній країні.

А колія летіла...

Засвистала, станула — Краків.

Знов ми виїли. З наших уст знов залунала пісня: „Ще не вмерла Україна!“ А у ній звєніла вже та струна розжалобленої туги, звєніла так величаво, що усі присутні Поляки окружили нас з відкритими головами і кликали: *Czołem!* А привіт сей ще більше роз-

жалобив нас, ми почули тим більший жаль до тих, що витали нас на „kresach“ словами: „На погибель“!

Знов свист — залізницї. — Сїдати!

Поїзд рушив, а ми усї мовчали...

Зорїло, Зьвізди гасли, з нічної мраки висувались перед нашими очима нужденні мазурськї хати, такї самї як у нас, монументи шляхоцкого панованя! На овидї видїли снїгом покритї Карпати...

Картини пересувались, а колїя мчала вітром у чужу чужину...

Менї жаль за Тобою, Україно, не жаль менї за ріднею, не жаль менї за щастем, яке менї голосила зазуля, куючи на весні мого житя, а жаль менї, що Ти плачеш десь за мною...

Ой будеш Ти, Мати, землю моїх слїдів до серця пригортати, будеш мене виглядати в нетопленїй хатї, будеш думи вітром засилати, виплачеш очи за мною, Мамо Україно!...

Та не плач, не жури ся, Мамо, я лину у чужину правди і сьвітла шукати!...

Та чи найду, чи нї, я верну до Тебе, верну, Мамо моя Незабута!...

Отру Тобї сльози, розвію вітром тугу Твою віковїчну, обмию сльозами ноги Твої — і піду на крївавє поле, щоб жите за Тебе віддати...

Думи мої, думи роєм налітають, а колеса залізницї гуркочуть монотонно без упину...

Очи шлють в край далекий, де лишилось моє щастє, а колїя жене шалено і несе мене далеко, далеко...

Свище, здержуєсь, стає — О дербергї.

Година спочинку. Усї висїдають. Кругом чужї люди.

І знов понеслась наша пісня з грудий наших, окуружили нас як зачарованї чужинцї і слухали — а нічого не чули...

Ой не знають колїбри, чому так сумно прилетнї соловїї сьївають...

Понесла нас колїя далї...

Перед нашими очима пересувалась країна, якої ми не бачили у рідному краю.

Вдовж шляху розсіли ся величезнї будівлї. На них десятки коминів бухало димом у захмаренї небеса.

О богата Моравїє, яка ти неподїбна до країни тьми і неволї, що лелїяла нас у пеленах!...

Над глухими, порїзаними полями нашої країни крачуть врюки, нашї ниви кїсьми живими оранї, сльозами гїркими засїяні, кровавим потом підїлїяні, мислями чорними заволоченї...

А над тими тїнями, що хильцем ті поля орють, засївають, заволючують — вилїтають хижакї і виклювають їм очи, а вітер свище

безнадійно...

Жовта мара Голоду у сірім сповитку посуваєсь понад села і тягне за собою тисячі духів заморених, счорнілих від поту, з погаслими очима...

А її на стрічу летить Нужда у чорнім завою і скрегоче зубами серед розмови:

„А де пан із села?“

„Поїхав у карти грати!“ — каже Голод

„В карти грає, бенкетує, розпустниці шампаном частує!...

„Ха-ха-ха! — регочеть ся Нужда, бере за руку Голод і обоє летять разом над опустілими селами. А за ними летять духи мертвих мужиків, кулаки затискають і зубами скрегочуть, а побіч них сови і круки крачуть...

Ось наша країна, чуєш, Моравіє?!..

А Моравія насувала перед очи щораз більше своїх будівель, своїх виробів, свого багатства. Над нею світило сонце, а дим з коминів вибухав клубами і розпливав ся в синьому просторі.

Знов засвіталася, здержалась — поїзд станув: Прерав.

Година спочинку. Знов усі висіли, як рій з улія висипались і подались у почекальню.

Понеслась наша пісня в чужині, як гимн великого болю, заворушила серця братнього народу. Чехи витали нас, цілим жаром одушевленого серця нас витали.

І зіллялись звуки гимну „Ще не вмерла Україна!“ зі звуками чеської пісні: „Hej Slovany“ і неслись в величній гармонії до небо-склону, а сонце сьміяло ся у срібних хмарах.

І стискали ся руки синів обох народів серед окликів „Na zdar“ і „Многая літа!“ У одних сияли очи блеском спочування і одушевлення, у других недовірчиві погляди засьвітили іскрою радості і щирости.

Провели нас Чехи до поїзду, як приятелі, що пережили найкращі хвилі зі собою, горнулись до вікон, аби нам щераз стиснути руку, пращали нас окликами „Na zdar!“ як поїзд рушив. А поїзд пірвала машина і понесла.

Поїзд мчав і ніс нас щораз дальше на полудне, а лискучі очи наші слали ся на північ до рідного краю, а думи наші вилітали сизими пташками з вікон до Тебе, Україно, щоб висьпівати Тобі всі радощі, які ми зазнали на чужині...

Чому ми не можем поділити ся з Тобою тими хвилями щастя, яких Ти так мало зазнала?

Хилили ся густі лози, звідки вітер віє;
Дивили ся наші очи, де Вкраїна мліє —

Хилили ся густі лози, пок не перестали,
Дивили ся наші очи тай плакати стали...

Горе-ж бо нам, горе,
Нещаслива доле!
Засіяла Україна
Мисленьками поле,
Чорними очима
Тай заволочила,
Гіренькими слізеньками

Всьо поле змочила!...

Не жури ся, Україно, не тужи за нами,
Ми повернемо до Тебе битими шляхами,
Ой повернемо до Тебе на кривавий танець
І на краю свого Краю з трупів зложим шанець!...

*

*

*

Небеса капали зьвіздами. На заході горів небосклін кривавою луною, серед луни вистрілювали сьвітла ракетами, а низом клеткотів гамір столиці шляхоцкокого царства.

Машина несла нас в саме нідро шумного велитня середноєвропейських міст, а з вагонів вилітали притишені звуки нашої пісні...

Відень шумів, як море, машина засвистала, колеса загуркотіли на перехресних рейках — поїзд зупинив ся!

І висипались усі, станули на пероні в чвірках окружені сторожами безпеченьства.

С к о н ф і с к о в а н о .

Знали тільки ті, що ішли з похиленими головами з клунками в руках, знала тільки далека опікунка їх — поліция у Львові.

Вкінці розсипались усі по широких гамірних улицях столиці. Горетка опинилась під високою вежою Stefanskirche.

Вона вистрілювала шпильом у чисте сафірове небо, а на небі горіли зьвізди, горіли і грали ся іскрами.

Один метеор відорвав ся, заблис і котив ся десь далеко, далеко в сторону, де плакала, припавши до землі, закута Україна.

Працайте!... родичі прашайте!
Не сумуйте брата, і не нарікайте;
Ми йдем в дорогу, далекий, чужий край!
Тож еще раз кажем: Вітчино, працай!

Вітчино, працай! Працай, рідний краю! На далеку, незнану чужину ідуть Твої сини, молоді борці за честь Твою і волю! Ідуть добровільно, ідуть запалені тим великим сьвятим огнем любви для Тебе, ідуть з вірою, що виборють Тобі ясну, соняшню будучність, ідуть з завзятем, ідуть, складаючи Тобі Ганнибалеву присягу, що під Твоїм стягом пожертвують всі свої сили, свою долю, щастя — все своє жите, ідуть з надією, що коли не вони, то сі, що по них візьмуть мблоти, щоб долю Тобі викувати, побачуть Тебе, як вільна, євобідна і могоуча в славі і величі понесеш горюче сонце щастя свого народу!

На двірці тихо. Мала горетка гайдамаків скупилась в переділі вагона; — перед ним стоїть горетка родичів, свояків і студентів, що прашає своїх — в кутику перону блищать шеломи поліцейські. Тишина — почувань, які у сій хвилі ворушили нашими серцями, ми не були в силі висказати в словах — вони завмерали — за них говорили очі і серця. І серед громади, що нас прашали — не вийшло ні одно слово прашання... Розстанне — поїзд рушає; наші почування кристалізують ся в одній горячій мольбі: Вітчино, благослови нас — на велике діло!

Доїжджаємо до Праги! Цілий рій думок опадає нас — Прага! Прага — місце, де маємо сповнити се, на що ми присягли, де маємо розпостерти високо стяг України, тут в тім осередку життя усіх Славян, де маємо здобувати оружжіє знання і досьвіду, заскалити свої сили, аби се усе опісля Ненці-Україні віддати. Поїзд станув — звуки пісні Hej Slovane — і ми опинили ся серед синів чеського народа, сего народа, що з таким почутем своєї гідности національної, з такою сьвідомостію свого народнього „я“, і з таким завзятем та консеквенцією — добуває своїх прав, так скоро іде вперед — на поли національного та культурного і економічного розвитку. Взаїмні повитаня — численно згромаджена публіка і студентство витає нас окликами: Na zdar! — Настрій хвилі ворушить нас — слів повитаня не в силі ми висказати — в наших серцях ясна і сильна сьвідомість, що ми переступили важну межу, що ми сту-

паємо в нову добу життя, що се момент рішачий — а за тою сьвідомістю — ідуть рішучі, щирі, огненні слова: Тут на чужині не зробимо нечести нашої безталанній вітчизні. Довіря, яке в нас поклала, — не заведемо — ні, ніколи!

Урочистий, привітний вечір — студентство, університетські професори, репрезентанти товариств, пані... всі прийшли витати — заточників-гайдамаків. Бесіда — за бесідою. Витає нас студентство, висказує надію, що сим зближенем молодіжки двох народів пособить ся взаємному зрозуміню, пізнаню, — а се вийде „на здар“ обом народам. Витають нас старші (в імени славянського клубу) „на не-чужій — чужій землі“ — витають як Славян, в імя всеславянської ідеї. Наближаєть ся кульмінаційний момент вечера. — Встає тов. Розвода: Нам Чехам не витати прибулих яко Славян, не витати їх фразами про всеславянську ідею, — її проповідники часто спокійно дивлять ся, як один народ славянський другого угнітає, нехтує, дусить — нам витати їх як Українців, поневоленого, доптаного, кривдженого народа — на жаль — зі сторони Славян: російського кнута і польських верховодів. — Сьвітлий справді момент. Чех — вирвав нам сі слова з під серця; Спасибіг за се! Молодіж наша забирає голос, щоб у хвилі повитання представитись, сказати різко, хто вона і чого бажає: Ми Українці — сини бідного, окраденого, доптаного народа, але ми любимо сю нашу „матір-вдову, сю обідрану, що сиротою по над Дніпром плаче“ — ми хочемо бачити ю щасливою, вільною, могучою -- і ми за се дамо усе -- життя наше — ми видвигли стяг вільної, самостійної України під провідною зьвіздою нашого життя, — і ми його високо будемо держати і тут серед иньших славянських народів! Панславізм — се пуста часто девіза, під котрою криєть ся гниль, гидота; ми приклонники панславізму, що не знає шовінізму, національної ексклюзивности, нехтованя — і нищення одного народа другим, що узнає права кожної народности — на її самостійне житє, на її культурний і економічний розвиток на основах народної волі і независимости. Інакше понятій панславізм ми відкидаємо з погордою.

Протест зі сторони одного „гаспадіна“, „руссакаго Галічана“. І тут, серед сеї піднеслої хвилі, мусіла забреніти фальшива струна, диссонанс репрезентанта сих, що в своїй безідейности і ренегатстві є колодою нашого життя... Вскорі відповідь... чисті, звінкі тони мови Хорвата: Честь Вам, українська молодіжки, що під стягом вільної України так крічко бореш ся, що для сьвятої ідеї жертвуєш так много. — Ми дивимось на все з подивом; признанем — і йдемо з Вами!

Буря оплесків сердечної подяки! фальшивий бзик оси — зрадника, не повторив ся. Се перший наш виступ перед чеською суспільністю, виступ смілий, рішучий, може і перша перемога!

Минають нам дні в мурах Золотої Праги, дні повні змісту, правдивого життя, бо і науки і праці і збирання досвіду і борби, екажу радше, полеміки!

Звідкиж вона тут? Розкажу коротко. Мала наша горетка іде і тут під ясным стягом: Ми Українці! Нашою цілею і кличем: Вільна, независима Русь-Україна. В тім поході під сим стягом ми стрічаємось, не скажу, зі злою волею Чехів — но не найбільшій часті з ігноранцією що-до нашого народа, навіть його істновання, його мови, літератури, історії, нинішнього положення, змагань, або жадного поняття в них, або баламутні, затемнені, скривлені поняття. Narodni listy, орган Молодочехів, зі знаним своїм явно визнаваним руссофілізмом, обдурює чеську суспільність, таїть перед нею наше істновання: „в Галичині Руссове і гурток фонетикарів“. Тільки про нас знає більшість, і то значна більшість. „Ми не Руссове, ми Українці, сини самостійного народа, що має свою історичну традицію, свою відрубну мову... „Чи може бути? А ми сего не знаєм і не чули досі“. Ось се відповідь, яку часто доводить ся нам чути. О! як багато тут треба робити! — Як широке поле, але скажім правду, як трудна задача! Сю роботу ми уже начали; на кождім кроці, при кождій нагоді ми роз'ясняем Чехам наші відносини, нашу справу. З другої сторони мусимо означити з признанем, що Чехи дуже радо розпитують ся про різні питання нашого життя, одним словом по їх стороні велике заінтересоване, по нашій старане піддержати його з успіхом. Але і перед публичним форум ми у сїм згляді уже станули: товчок до сего дали Narodni listy, що з цовним спокоєм назвали нас „ruskymi“ студентами (у Чехів ruský значить російський, про нас говорить ся rusinsky, ukrainsky), обговорюючи наше університетське питання, пишуть, що домагаємо ся університету з язиком „ruskym“ і т. и. На таке дурене і туманене тенденційне чеської суспільности ми мусіли відповісти і відповіли. Цікава вельми і характеристична була розмова відпоручників молодіжи в редакції згаданої часописи; п. референт славянських справ много цікавого там сказав: про „один народ руский, про малоруску групу етнографічну, про нарічє малоруске, але і з другої сторони почув аргументи з обсягу лінгвістики, історії, но і самого життя, що найліпше річ роз'яснює. На кінець видвигнув п. референт величавий аргумент, що він його лишив в „резерві“ на хвилю небезпеки. „Наука і правда, наукою і правдою, але політика, політикою!“ Які щирі слова з уст руссофіла, ми і ніколи їх не надіяли ся почути!

А наші москвофіли, чи ж вони-б коли на таку щирість і правдолюбність здобули ся! Ей Богу — ніколи!

Справді, красно то виглядає ся політика в руках руссофілів, коли ізза неї вони правді перечать! З огляду на се наша молодіж оголосила в чеських часописах (крім Narodnich list-ів, що корячись перед політикою нашої заяви напечатати не хотіли, но і не могли) Заяву, в котрій дякуючи за привіт щирий і поміч, зі взгляду на се, щоб усунити можливі ошибки і непорозуміння — говорить, що вона, се українська молодіж, молодіж народа самостійного етнографічно і культурно відрубного, молодіж ся отже се не молодіж „ruska“, бо не належить до народа „ruského“. Нарід „rusky“, як кождий славянський, молодіж українська любить, но ся симпатія не може її вести к ренеґатству і зрадї. Потім чейже бодай часть чеської суспільности крім численних читачів Narodnich list-ів знає, кого гостить у своїх мурах. Narodni listy незамовкли, в одній зі статей злобно і перфідно закидають нашої молодіжи, що вона не знає, як себе має називати, а вносять се з сего, що Дїло в одній статі називає нас молодіжею рускою! Справді дотепно! Ще одно! От, чого надіють ся Narodni listy? „Що ми в Празї пізнаємо славянський сьвіт, змінимо свої погляди і вони будуть могли печатати наші донисї, у котрих не найдуть ся слова: „ренеґати, зрадники!“ — Заведете ся у ваших надїях! заведете ся! Від нас не дїждати ся вам сего ніколи — хиба, що ви погляди свої зміните — но се тяжко, бо ті погляди — то правила всемогучої політики.

Щож поза тим? — виклади, наука чеської мови, участь в відчитих і дискусиях в чеських товариствах, — зносини з Чехами, Словінцями, Болгарами, Сербами — сходини нашої громади на мову-розмову, на раду-пораду, хвилі перебути виключно в сьвїм кружку, котрі зродили гадку основаня свого гнізда, осередка нашого житя — та устроєне вечерниць Тараса, що будуть величавим сьвятом сего Генїя-Серця Словянщини тут в її центрі — (обі гадки реалізуємо тепер) — а вкінци відчити та дискусії публичні про нас (як в тов. Слявія, в тов. технїків. і т. д.) Се усе складаєть ся на жите повне змісту, жите богате, жите, котрого кожда хвиля дає досьвід, вчить, образує, вироблює, гартує — одним словом жите високо ідейне!

Тож хоть часом і тужно стане за рідньою землею, хоть згадки або звістки із неї, або думки про наших братів-гайдамаків сумо-хмарою чоло наше овїє, хоть на звук нашої пісні сумно-славної і в очах сльози затремтять — то однак ми не нарікаємо ми горді, що судьба визначила нам таку ролю в дїях нашої вітчини — ми щасливі, що можемо боротись за ню, пожертвуватись за ню, пожертвувати щось для Неї, жити для Неї!

Привітні письма для української молодіжи.

Варшава.

Воскреснеш мене, встанеш з домовини;
Тебе я словом правди привітаю.
І рознесесть ся слава України
По всій вселенній од краю до краю.

Куліш.

Щиросердечно витаємо Вас, брати Русини-Українці, всім серцем поділяючи Ваші бажання вільного розвою своєї рідної культури, того чистого, рухливого струмочка, котрий витікаючи з сути національних потреб, сполучає всі народи з великим океаном вселюдського братерства, рівності та свободи.

Прочитавши, як торкнулась львівська польсько-студентська молодь до справи заснування русько-українського університету, душею і серцем вболіваємо, що в спільній історії двох братів-Славян — Українця і Поляка — і досі ще не згасло подумя колишньої ворожнечи, що і досі ще не з'єдналися вони у спільній братерській праці на нивах своїх народних, сьвятій праці на користь і собі і всьому славянському люду.

„Гей Ти, брате Ляше, невже пак до суду.
Між нами нелад бідолашний?
Ой скинь бо з очей ти колишню полуду
Та праведно глянь необашний.
Як-би Єзуїти не стали між нами,
Не знали-б ми вкупі неволі,
Бо ми не кували других кайданами.
Чужої не нищили волі!..

Душею і серцем вболіваємо, але сподіваємось, що не уся польська молодь тримаєть ся ворожо українсьтву становища, і віримо, що минеть ся колись той „нелад бідолашний“ і запанує поміж братами-Славянами любов, братерство та згода.

А поки-що роблячи, о скільки мога, для добра нашої родини і дивлячись на Вашу працю, одмовляємо нашим ворогам, суперечникам словами поета:

„Нас не зможуть супостати
Взяти в кайдани свої!
Ми бороним наші хати,
Наші тихий гаї.

Не вмирає наша слава
Не вмирає наша честь,
Бо живе в нас сила жвава,
Бо робітники в нас єсть!

Поділяючи ваші бажання і вітаючи Вас, яко щирих борців за українсько-руську культуру, пишемо на своєму прапорі:

Гей, хто хоче всім свободи,
Поєднаймо, як браті!
Сонцем правди, світлом згоди,
Боже шлях нам освіти,
Хай забудеть ся недоля
І неслава давних літ,
Щастє-ж рівне й рівна воля
Запанують на весь світ!

Соломія Крушельницька, Констанція Блоньська, Александер Мишуга.
(Слідує ще 34 підписів варшавських Українців).

Городенка.

Сердечно тішу ся елементарним взривом нашої молодіжи проти гнобителів наших національних прав. Указують вони на Прусаків та на Москаля, що ті гноблять Польщу, а самі роблять то само, гірш Прусаків і Москаля, бо гноблять тай лжуть, що вони добродії наші, спасителі порядку і держави! Радуюсь і дорожу своєю молодіжю, що не жажнулася перед жертвами в таких случаях конечними та й розкрила смілою молодечею рукою перед всею цивілізованою Европою всю лож та й насильство над нашою народністю, насильство навіть там, де жаден тямущий себе нарид не позволяє собі на такий пустий а шкідливий шовінізм — шовінізм у жерел науки. Виграла українська та російська молодіж з сильнішим російським урядом, дасть Біг, виграє і наша з лживою клікою пануючих верховодів в краю! — *Др. Т. Окуневський.*

Дорпат.

До студентів-Українців львівського університету.

Ми, студенти-Українці Дорпатського університету, твердо переконавшись, що лиш той виграє справу, хто завзято бореть ся, щиро жичим нашим братам успіху в боротьбі за права українського народу за освіту на рідній мові, як шлях до осягнення найвищого роз-

цвіту сил народних і народної культури на ґрунті вселюдських ідеалів.

Примушені бороть ся за тож саме при умовах російського політичного укладу, ми обіцяємось тримати прапор боротьби проти утиску та гноблення як особи так і нації в свідомості, що чоловік певен тільки того права, яке він може взяти збройною рукою.

(35 підписів.)

Журавно.

Члени рускої читальні в Журавні, зібрані на Загальних Зборах дня 24/11 1901. р., висказують як найгорячіші вирази признання рускій академічній молодіжці за оборону прав рідної мови і за домагане ся основаня самостійного руского університету у Львові. Боріте ся, поборете — бо в своїй хаті, своя правда і сила та воля.

Члени Читальні в Журавні.

Заболотів.

Руська академічна молодіже!

Зібрана принагідно в Заболотові руська інтелігенція з Покутя заявляє отсим, що солідаризує ся в цілій основі з Твоею сьмілою і патріотичною акцією, піднятою в справі рівноправности руської мови і самостійного русько-українського університету і висказує Тобі, руська академічна молодіже, за Твій енергічний і повний пожертвованя виступ найбільше признане і пошану!

Узнаємо вповні, що де безграничний шовінізм допче безпощадно найсьвятійші чутя народні і запоручені основними законами права рідної мови, там виступлене з границь формальної легальности єсть не тільки дозволене але навіть наказане!

Уважаємо проте Твій виступ за слушний, справедливий і високопатріотичний, а еслиб Тобі з тої причини прийшлось навіть понести значні моральні і материяльні жертви, то знай руська молодіже, що вся руська інтелігенція і весь руський нарідесть з Тобю в тій справі одної думки і одного переконаня і в них знайдеш Ти в трудних хвилях борби належний Тобі захист, моральну і материяльну поміч і підпору!

Боріте ся — поборете — Вам Бог помагає,

За Вас сила, за Вас воля і правда свята.

Заболотів дня 21. падолиста 1901.

Єронім Калитовський, о. Василь Залуцкий, Євсебій Ярошинський, Николай Гелюх, о. Василь Калитовський, Осип Шпитко, Генрик Рого-Іжинський, Ємілія Гелюх, Евгенія Калитовська, Євгенія Ярошинська, Залуцка.

Залу́же.

Руська молоді́же!

Заплакана, в кайданах закована ненька Русь-Україна радуєсь нині, коли видить таких синів-соколів з розпростертими крилами до лету в обороні її прав, і певно історія не забуде того славного подвигу молодих, руських борців. — Честь і вікопомна слава нехай буде Тобі, руська молоді́же, а що за тобою стоїть цілий нарі́д, тож приймай і від нас з збаражського повіту сильну заяву, що солідаризуємо ся з Тобою.

*Читальня „Просвіти“ в Залу́жжю — о. Северин Наконечний, голова,
Николай Табака, заст. гол., Андрух Шмігельський, секретар.*

Золочі́в.

Високоповажані Товариші!

Честь Вам, що так борете ся за народню справу.

Не упадайте на душі, бо думаєм, що правда мусить побідити. Годі инакше поступати. Наші противники не хотять нам дати змоги до ширеня просвіти, тож ми мусимо напружити всі сили, щоби осягнути то, що нам є так потрібне, хотяй наші противники видять в тім „bunt“. Вже показалисьте, що дбаєте про свій нарі́д, отже не уставайте в тім, бо вже:

Не пора, не пора, не пора,
Москалеви й Ляхови служити,
Довершилась України кривда стара,
Нам пора для України жити.

Прощавайте!

Украї́нці золочі́вської гімна́зії.

Ки́їв.

Товариші!

З великою радістю почули ми про Ваш активний виступ за доптані права нашого духового розвою. В новійші часи Галичина виявляє ся культурним осередком України, осередком української науки і письменства і ми з особливим інтересом прислухуємо ся до всіх сучасних подій за кордоном. Висша школа з українською викладавою мовою — се є один з найголовніших кроків в нашому національно-політичному рухові. Дякуємо-ж Вам, дорогі Товариші,

за Ваш славний почин і бажаємо повного успіху в Вашій важкій боротьбі.

Київ 25. листопада 1901. року.

Українська студентська громада.

Київ.

Глибоко співчуваючи боротьбі пригнічених національностей проти гнобителів, боротьбі слабих проти міцних, ми шлемо братерський привіт товаришам-Українцям, студентам у Львові, і від щирого серця желаємо повного успіху в їх славній боротьбі за свободу національності.

Київська спілкова рада з'єдинених земляцтва та організацій.

Київ.

Глибоко сочувствую борбі угнетених національностей проти угнетателів, борбі слабих, ми шлем братній привіт товаришам в Львові і від душі йдуче желане успіха в їх славній борбі за свободу національності.

Київський союзний совет об'єдинених земляцтва і організацій.

Київ.

Bracia Rusini!

Uznając zasadę niepodległości politycznej i ekonomicznej dla wszystkich narodów my, studenci korporacji studentów Polaków Uniwersytetu i Politechniki w Kijowie, solidaryzujemy się z Rusinami, żądającymi wykładów w rusińskim języku i jednocześnie protestujemy przeciwko tym bezprawiom, których dopuszcza się rządząca klika — koło polskie — nie tylko nad Rusinami, lecz i nad ludem polskim. Posyłamy Wam, Bracia, słowa zachęty w nierównej, lecz słusznej walce.

*Korporacja studentów-Polaków
Uniwersytetu i Politechniki w Kijowie.*

Коломия.

Честь і слава Вам, козацькі сини, що боретесь за своє право з запорожским завзятем!

Хай Ваші змаганя, славні борці, увінчають ся як найліпшим успіхом! Хай задрожать вороги перед могутим кличем: волі та рівності! Хай нам засяє світло науки із свого українського огнища.

Рівні тягарі — рівні обовязки! Чому ж права нерівні? Чому ж один син у батька свого ліпший як другий? На одного спливають ласки, а другому кажуть нагнути спину, най вибраний топча її. Ви пізнали, як тяжка наша кривда, як гірка наша доля без просвітки. Ви підняли прапор гідний нашого народного достоїнства таї несете його з ентузіазмом, що каже сподіватись світлої побіди.

В наших серцях могутня постанова станути з Вами в боевий ряд, а поки-що шлемо Вам горяче признанє та щире українське: „Спасибіг“ за діло, що нам лежить не менше на серці, як всій галицькій Україні.

Осьмаки української гімназії в Коломїї.

Коцюбинці.

Славна русько-українська Молодіже!

Гайдамаки Гусятинщини, зібрані на празнику в Коцюбинцях з одушевленням прийняли відомість Вашого рішучого виступу.

Ми тішимо ся, що наша молодіж стала експльодуючим елементом, до котрої вже не мож примінювати звичайної міри податливости, байдужности і гнучкости—тих рабских прикмет, котрі завели руский народ в невиносиме ярмо.

Ми радіємо, що у нашої молодіжи почуте народної чести так вироблене, що з місця відширає зневагу руского слова і народу, — ми гордимо ся, що Ви вже раз зірвали з метою прощактва там, де за нами право оплачуване кровію і майном.

Ви зрозуміли, рускі Соколи, що права вольних народів не для рабів писані!

Ви зрозуміли, що для прошаків місце за дверима! — а зрозумівши сказалисьте голосно своє рішуче слово, котре блискавицею облетіло державу, а відгомон його певно і поза границі далеко піде!

Ми пересвідчені, що за грімкими словами піде у Вас тверда завзята борба, в котрій не зломите ся ніякими жертвами, а ще менше пострахами.

Тому честь Вам і слава, Рускі Соколи, Честь Вам і слава, ви-

ростаючі Гайдамаки, Честь Вам і слава, виростаючі оборонці поневоленої Руси-України!

Коцюбинці, дня 21. падолиста 1901.

О. Ізидор Кисилевский, Др. Лука Сафіян, о. Климентій Соневицкий, о. Витолд Билиньский, Струмиський, Михайло Петрицкий, В. Семків, Теодор Яскуляк, о. Михайло Струмиський, Марія Билиньска, Антонія Яскулякова.

Липск.

„Młodzież polska z trzech zaborów, studyująca w Lipsku, wyraża młodzieży rusińskiej w dążeniach jej do utworzenia osobnego uniwersytetu rusińskiego zupełną sympatyę, oraz głębokie współczucie wobec ofiar, jakie ponosi w swej słusznie podjętej walce.

„Natomiast nie pochwała zachowania się w tej sprawie senatu akademickiego i piętnuje stanowisko pewnego odłamu prasy polskiej, który insynuacyjnie, w sposób oburzający wznieca nienawiść ku Rusinom. Wreszcie daje wyraz ubolewaniu swemu nad stanowiskiem w tej sprawie lwowskiej Czytelnicy akademickiej».

Ослави Білі:

Славні Товариші Громадяне! Усі мої школярі числом 174 кличуть отсе до Вас: „Честь Вам славні борці! Ми всі підписались би на отсему письмі, але ми не вміємо ще писати, но нашими душами бачимо, радше відчуваємо, що довершите святаго діла. Ми розуміємо, якої ваги є для нас український університет, і надіємось учити ся в ньому. Згадку про Вас заховаємо в нашій пам'яті!“ Я також прилучаюсь до їхних кличів! — *Н. Будзиновська.*

Париж.

До Пана Голови Научного Товариства ім. Шевченка у Львові.
Високоповажаний Пане Голова!

Познакомивши ся зі змістом петиції, внесеної від імени Вашого хвального Товариства в австрійський парламента, в обороні культурних прав русько-української народности і вповні оправданих бажань наших товаришів-студентів львівського університету, ми студенти і студентки Російської Вищої Школи Суспільних Наук в Парижі і других Паризких висших Наукових заведень, складаємо Научному Товариству імени Шевченка нашу глибоку вдячність за сю оборону

народно-культурних і студентських інтересів і горячо просимо Вас передати наш дружний привіт нашим львівським Товаришам.

В глибокім почутті нашого споріднення з ними ми не можемо оставати ся рівнодушними супроти звісток о обурюючім насиллі і явній противзаконности, котрої допущено ся у відношеню до їх мови і культурних прав, наслідком чого 640 наших товаришів було приневолених опустити львівський університет.

З цілого серця ми висказуємо своє найгорячіше співчуванє їх справедливим домаганям і повну віру, що їх наскрізь конституційним домаганям вдоволить ся.

Ми віримо також глибоко, що ліпша частина Поляків не може не поділяти тих наших поглядів, не може не спочувати задосить учиненю законних домагань споріднених їм як нам славних Українців. Обурюючи ся на нарушенє своїх культурних прав в Познані і Варшаві, ті самі Поляки не стануть оправдувати поступованя своїх земляків, що нарушують такі самі права Русинів-Українців у Львові. З почутєм повної і зовсім однакової відрази до всяких можливих прояв національно-державного деспотизму і грабіжливости, в якій би небудь формі вони проявляли ся: германізації, чи обрусіння, чи польонізації і в імя висших вселюдських ідеалів міжнародности основаної на вільнім брацтві всіх народів — в імя славянського з'єдиненя, сотвореного не славянофілами — вірними рабами найбільшого з деспотів — а Толстоєм, Міцкевичем і вільнодушними членами славного Кирило-Митодієвского брацтва, з бесмертним славянином — поетом Т. Г. Шевченком на чолі, в імя того всего ми, російське студентство в Парижі, рішучо протестуємо против замахам на народні права Руси-України і з цілої душі желаємо повного здійсненя справедливих жадань Вашого Товариства і наших львівських Товаришів. Нехай живе свобідна русько-українська культура, нехай живе независимий русько-український Університет у Львові.

Голова Загальних Зборів Товариства „Студенческое Общество“. Печатка — „Société de Students Russes — Paris“.

Слідують власноручні підписи голови і секретаря Товариства.

Париж:

Koledzy!

Protestujemy przeciw krzywdzącemu młodzież polską oświadczeniu namiestnika austriackiego w Galicyi, jakoby uchwały w sprawie uniwersytetu ukraińskiego, ogłoszone przez pewien odłam młodzieży polsko-galicyskiej z »Czytelní Akademickiej«, były wypowiedzeniem całej młodzieży polskiej w tej sprawie.

Równocześnie wysłamy Wam uchwałę, przyjętą na wniosek jednego z członków »Spójni« i wysłaną telegraficznie na wiec ogólnoakademicki (na imię przewodniczącego), który się miał odbyć w sali Sokra dnia 24. b. m.

Uchwała ta brzmi jak następuje: 1. »Polacy, zebrani 23. listopada w Paryżu na obchodzie narodowym, zorganizowanym przez towarzystwo studentów-Polaków »Spójnię« i starszych emigrantów-demokratów, gorąco sympatyzują jako Polacy, wrogowie Moskwy i ludzie, z dążeniem Ukraińców galicyjskich do niepodległości i uważają żądania zupełnego równouprawnienia ich a także założenia uniwersytetu ukraińskiego za zupełnie słuszne;

2. wyrażają przekonanie, że sami tylko Ukraińcy mają prawo decydować o tem, czy założenie oddzielnego uniwersytetu ukraińskiego jest przedwczesne;

3. potępiają stanowisko tych pism polskich i Polaków, co niechcąc zrozumieć, że jątżąc Polaków przeciw Rusinom, działają świadomie, albo nieświadomie jako agenci stańczyków, albo nawet Moskwy;

4. wzywają polskich posłów opozycyjnych, żeby energicznie poparli w parlamencie żądanie uniwersytetu ukraińskiego;

5. wzywają Ukraińców, aby nie identyfikowali stańczyków i marnych demokratów galicyjskich z całym narodem polskim«.

Z polecenia »Spójni« i w jej imieniu wysyłam Wam, Koledzy, te uchwały i list niniejszy.

W. Studnicki.

Paryż 29. listopada 1901.

Перемишль.

Високоповажані Товариші!

Від трех літ борете ся Ви, а і ми з Вами, за наш національний університет! Сего року Товариші Богослови разом з Вами доведені до крайности знехтованам належних нам прав і запоручених нам від десятків літ основними законами державними на львівському університеті, провоковані підлими поступками кс. Фіялка і иньших професорів, виступили до рішучої борби за наші народні ідеї і права.

Честь Вам неустрашимі борці! Ми жаліємо над тим, що не можемо брати чинної участі в сьому сьвятому ділі, тож лучимось духом з Вами і впевняємо Вас, що готові і ми наставити нашу грудь в борбі проти підлих, шовіністичних змагань нелюдських провідників львівського університету й в борбі за наш національний університет.

І ми кличемо до Вас отсими словами :

„Хоч бурі люті і тяжкі громи бють,
Ми не дамось, нас більше тут !

Перемиські богослови.

Перемишль 23. XI. 1901.

(24 підписів).

Перемишль.

... Тепер народ в Вас має жертви вір
і ненастанний до посвят підпал ;
бо се будучі роди переродить,
вщипить безсмертну силу-ідеал...

Франко.

За се, що ви за мільонову масу поневоленого, кривдженого
народа, за подептані права суспільної справедливости, за святі іде-
али вольної України підняли грімкий протест, почали важку
борбу. —

За се, що ви боротьбою тою запал понесли по усій окайданеній
країні, що ви нею вщипили в народ нову віру в його житеву силу,
вляли нові бажання життя, нову відвагу, що поведе його за вами
вперід, в будуччину, звідкіля сіяє нам далекий день відродження
України. —

За се, що ви з полум'ям ідеї в серці, а революційною ціснію
на устах перші спинили тріумфальний віз витязя нашого і в лице
йому кинули усю його неправду. —

За се, що ви не стали філістрами і карьеровичами, за се, що
ви не плекали наївних надій на згоду і поєднане, за се, що ви ні-
кого не благали і не просили — за се, що ви не злякали-сь сердеш-
ньої жертви, щоб народови отворити нові шляхи життя і розвою —
за се—честь вам Товариші! Честь Тобі, Молода Україно!

Українська молодж з Перемишля.

(Слідє 311 підписів).

Перемишль.

Честь Вам і слава наші герої-борці за сьвяту нашу справу.
Боримось, а поборемо! „Урра у бій—кервавий йдїм!“ Постіймо сьмі-
ло за наші права, не даймось стоголовій гидрі — себто польським
гакатистам !

*О. Колодїй, В. Р. Петровський, Ом. Лїсикевич, Йосиф Грицайко,
П. Войтович, Е. Павлюк, студенти прав, Богдан Манастрський.*

Перемишль 24/XI, 1901.

Петербург.

Вже двіста років назад Україна була на стільки культурна, що думка про заведене свого університету була своєчасна. Та й досі думка ся лишила ся лише думкою. В тому, що вона не здіймала ся, винні дві чужі держави, що роздерли край і заходились висмоктувати з нього усі життєві сили. І висмоктали були... та на лихо їм прокинув ся галицький лев і голосно заявив про своє право на існування. Голос його залунав і у нас на Україні, додав нам духа, показав, що і ми можемо видертись спід невільницького ярма.

Пильно стежимо ми за подіями, що роблять ся у Галичині, за всіма перипетіями боротьби, яку ведуть наші брати Русини протягом останніх п'ятидесяти років за визволення української нації з неволі культурної і політичної. Бачимо, що боротьба ця наближаєть ся до кінця. Перемога близька. Ще кілька кроків і засяє сонце свободи!

Зробити один з цих кроків взяли на себе ви, требуючи тепер засновання свого університету. З великою радістю бачимо, що товариші наші твердо рішили добивать ся сього, що так потрібним і близьким до здійснення було ще для дідів наших і про що ми, російські Українці, тепер поки що можемо тільки марити. Щиро хотіли-б і ми допомогти вам у цій справі, але по відомим умовам неможливо. Найбільш, що ми можемо це виразити вам наше співчуття, наші найщиріші бажання, шоб у вас вистачило сили і тревалости довести цю борбу до кінця ані на крок не одхиляючись од своїх требовань. Більш мужества і єдності і ви переможете!

Українська студентська громада в Петербурзі.

Пустомити.

Ми, руські хлопці, неволені віками шлемо до Вас, інтелігентна молодіже, щирий привіт по причині Вашого рішучого виступу в справі основання руського університету у Львові і кличемо з цілої груди: най Вас дух Богдана кріпить і не спічніть скорше аж на лаврах побіди!

Загальні збори Читальні в Лісневичах і члени Читальні в Пустомитах.

В Пустомитах 27. падолиста 1901.

Рава руска.

Против новозавітного фаризейства темних духів, що під покривкою патентованої правовірности загасили давно вже Євангельське світло надуживаючи довготерпеливості християнського народа до

поганського над ним старшованя, виступили Ви, яко молоді Християни духа, ставляючи на жертвеннику свою будучність в обороні ідеалів правди, свободи, любови, котрі перед девятнадцять століттями проголосив Спаситель світа!

Сьміло вперед! Не дбайте про засуди темних духів! Бог над нами, нарід з Вами! Іскра Вашого горячого, молодечого пориву вже бистро охвачує — запалює весь руский нарід до пожертвованя за високі ідеали християнства; а коли цілий нарід обійме вогонь саможертви за правду, то ніяка сила людська його не угасить, а правда побідить царство темноти.

*За Виділ „Равскої Рускої Ради“ в Раві рускій, дня 2. грудня 1901..
Іван Киприш, голова — Евгений Горницький, секретар.*

Рогатинський повіт.

Гей сьміло враз! хотяй на нас дощі і громи і бурі тяжкі в очі бють! Не зломім ся; нас не зігнуть! Ми не дамо-сь, нас більше тут!

Русини рогатинського повіта.

(22 підписи).

Сенечів.

Славні патріоти-академіки!

Вповні прилучаємо ся до Ваших оправданих домагань що-до основаня українського університету у Львові і бажаєм, щоб Ви в розпочатій борбі за народні права витривали аж до успішнього її кінця.

Юліан Охримович, парох, Др. В. Охримович канд. адвокат., Олена Охримович, А. Кобляньський, Марія Охримович, Богуслава Охримович, Олена Охримович, Стефан Баран.

Скнилів.

До Достойного Комітету русько-української академічної молодіжи у Львові.

Прийми, достойна молодіжи, вирази найвишого признаня та пошани за так патріотичне, солідарне і рішуче виступлене в обороні найсвятіших прав нашого Народу!

„Всі за одного — один за всіх — в тім сила наша, — в тім найкрасший засновок певної побіди!

Народня організація повіта львівського.

Старий-Самбір.

Слава і честь русько-українській молодіжи, що пробоем іде за права науки в своїй матерній мові. Alma mater обгортає всіх однаковим крилом і однакові мають до неї права всі народи; для того ми кріпко віруем в се, що університетські гасителі рускої науки у Львові, хотяй уважають себе за сторожів і двигателів науки, не вспіють своєю брутальною силою загасити сьвятого огню, котрий спалахнув в серци кожного Русина. „Сьвітла, сьвітла, більше сьвітла!“ дайте нам в нашій рідній мові! — кличемо ми за вімецьким мислителем і шлемо щирий привіт нашій горячій патріотичній молодіжи! — *О. Данило Лепкий, о. Іван Яворский, Василь Пиняльський, студ. прав, Олена Лепкова, Христина Лепківна, Михайло Яць, студ. прав.*

Тишинець (Шлезк).

До Хвального комітету в справі руського університету у Львові.

Славно виступила руська молодіж, добиваючи-сь свого руського університету. Боріть ся, дорогі Братя! витривайте до кінця, щоб справа, так славно зачата, не затихла. Ми, котрих судьба перекинула з вітчизни на Шлезк, будемо всіми силами Вас підпирати. На тепер пересилаємо Хвальнесму комітетови малу сумку 20. корон на най-близші цілі фонду запомогового.

Тишинець 2. грудня 1901.

Др. Гнатишак, лікар архикняжих гут зелізних в Тишинци, Іван Туряльський, ц. к. офіціал почти в Тешині, М. Ланикевич, секретар азам. дирекції в Тешині.

Ціріх (в Швайцарії)

Kollegen!

In Anbetracht der jahrhundertlangen Unterdrückung, unter welcher das ruthenische Volk in Ostgalizien so schwer gelitten hat, und trotz aller politischen Wandlungen auch heute noch leidet;

in Erwägung, dass jede Nation ein volles Recht auf Erhaltung und Pflege ihrer Muttersprache und auf eine selbständige Entwicklung hat;

in Erwägung, dass die vier Millionen Ruthenen in Oesterreich-Ungarn ein unbestreitbares Recht auf ein ihrer Volkszahl entsprechendes nationales Bildungswesen haben und somit auch auf eine eigene Universität;

in Erwägung, dass die ruthenischen Studenten, indem sie für diese gerechte Forderung eintreten, auf den Widerstand eines ebenso kurzsichtigen, wie brutalen Chauvinismus stossen, und dass dieser Widerstand eine nachdrückliche und energische Gegenwehr durchaus rechtfertigt, —

sprechen die unterzeichneten Züricher Akademiker den ruthenischen Studenten zu Lemberg, welche für die Errichtung einer ruthenischen Universität kämpfen, ihre unumwundene Sympathie und Hochachtung aus und fordern sie auf, in ihrem gerechten Kampfe, der ein Kulturkampf im edelsten Sinne des Wortes ist, standhaft auszuharren bis zum endlichen Sieg.

Professor Dr. A. Dodel, Dr. K. Führer, Professor Dr. Gaule, Professor Dr. H. Herkner, Professor Dr. I. Platter, Professor Dr. Schröter, Dr. A. Fick, Dr. Fr. W. Förster, Dr. R. Höber, Dr. R. Willi, Professor Dr. Erismann.

Дальше підписи 112 студентів.

Шарльотенбург.

»Młodzież polska wszystkich trzech zaborów, kształcąca się w Berlinie i Charlottenburgu, na zebraniu dnia 5. grudnia 1901. w Berlinie, uchwała wyrazi sympatyi kolegom Rusinom w dążeniach ich do utworzenia odrębnego uniwersytetu ruskiego we Lwowie. Polacy pamiętają o tem, że nie wolno żadnemu narodowi, tem bardziej pobratymczemu, stawać na drodze kulturalnemu jego rozwojowi.

»Równocześnie odpieramy z oburzeniem odezwę »Czytelnia akademickiej« we Lwowie w sprawie ruskiej, jako jezuicką i wykrętną«.

Щирець.

Слава Вам, хоробрі борці-молодці, за права неволеного руського народа! Сьміло і кріпко наперед, а будучність наша! Ми всі з Вами!

Іменем многих *Єліашевский Богдан*, парох гуменецький.

Голоси в справі університетських подій.

Відозва русько-української молодіжи до польської.

Товариші Поляки!

Події в університеті з 19-го с. м., що їх наслідком було застановлене університетських викладів, спонукують нас звернути ся до Вас, Товариші, з отсим відкликом:

Коли відкликаємо ся до Вас, то задля бажання, аби дехто з Вас ні на хвилю зле не порозумів нас. Тож вислухайте нас!

Вже не австрійською конституцією, але загально людським природним правом належить ся всякому народови, отже й нам Русинам таке саме право на жите і розвиток власної культури, як і другим народам. І коли ми домагаємо ся самостійного українсько-руського університету у Львові, то домагаємо ся тільки сего, що нам по всім божим і людським правам належить ся.

Товариші!

Чужого не бажаємо, але й свого права готові ми добивати ся до краю! Респектуємо всі Ваші культурні здобутки і права, але против національної загибелі бороти ся будемо до загіну!

Коли ми рішили ся на рішучу, хочби й жертвами застелену дорогу безглядної борби, — коли ми, провоковані сенатом як і поодинокими професорами, постановили боронити ся від насили, — то тим цілком не думаємо виступати против польської нації, як такої, отже й не против Вас, Товариші, як Поляків. Не з Вами боремо ся, а з тими, що нас гнетуть!

Товариші!

Одно нас лучить важне-преважне знамя. Ви і ми молоді, Ви і ми деліємо в наших горячих, незіпсованих житем серцях святі ідеали волі, свободи, братерства і рівности. І ми не можемо сумнівати ся, аби що-до Вас могло се бути інакше!

Товариші!

На прапорах Ваших великих борців за свободу стояв клич до всіх поневолених: „за вашу й нашу свободу!“ І ми віримо, що в Вас стрінемо ми нащадків славних героїв з 1831-го року а не синів станьчикері з 1901-го!

Ще раз кличемо:

Не чужого ми бажаєм,

А свого-ж то права!

і переконані, що Ви, розуміючи наші думки, розуміючи їх так, як тільки молодіж може зрозуміти, займете супротив нас об'єктивне та

ідеалам волі, рівності і правди відповідаюче становище, — що в Вас стрінемо союзників в нашій борбі і що порозумієте нас і сю хвилю, — порозумієте се, що інтерес польської нації, інтерес Вашої народної чести вимагає, щоби Ви в сій нашій борбі знайшли ся не по стороні сих, що з безмежним цинізмом допчуть загарантовані нам законами права, але по стороні сих, що піднесли прапор борби против насильства.

Товариші!

Ми уважаємо Вас за союзників борби!

В нас самих досить сили, щоби видержати сю борбу і понести всі жертви, — до Вас відкликуємо ся з зазивом: збережіть честь польського імени, не дайте нам нагоди записати в анналах історії, що нас угну́тав коли небудь польський на́рід, але що всі утиски йшли від зненавидженої і Вами кліки і її прислужників!

Товариші!

Дайте нам нагоду пізнати в Вас ворогів всякого насильства, дайте доказ нам, що польський на́рід, який Ви репрезентуете, се на́рід свободи і ворог насильства і гнету.

Львів, 20. падолиста 1901.

Українсько-руська академічна молодіж.

Заява української молодіжи до академічного Сенату в часі слідства.

Високий Сенате!

Супроти розширених вісток наче би дисциплінарне слідство з причини університеських подій з дня 19. с. м. вже скінчило ся і наче би крім переслуханих досі товаришів нікого більше зі студентів не мало ся вже переслухувати — і

супроти кольпортованої прасою вістки, наче би до сих товаришів мало ся приложити найострійші дисциплінарні міри —

підписані звертають ся до сенату, як верховної власти зі слідуючою заявою:

Всі підписані брали участь у вічу, що відбуло ся дня 19. падолиста с. р. о 12. год. в полудне на університеті і в виду того домагають ся, аби й проти них розпочало ся дисциплінарне слідство, бо не можуть ніяким способом допустити і не допустять до сего, щоби одиниці, товариші, цілком не більше від других товаришів

в справі заангажовані, мали відвічати за се, що поповнив загал і за що загал тільки може відвічати і хоче відвічати.

У Львові, дня 24. падолиста 1901.

(Слідує 420 підписів).

Відповідь української молодіжи польській шовіністичній.

Зібрана на довірочнім зборі з 28. падолиста 1901. українсько-руська молодіж академічна складає слідууючу заяву:

При кінци довірочних зборів польської молодіжи з дня 27. с. м. ухвалено відзив до університетського сенату в ціли як найлагіднішого караня учасників віча з 19.с.м.

З огляду на се, що ту резолюцію ухвалено вже в неприсутности симпатичної з нашими домаганнями части молодіжи, — що сю резолюцію ухвалили ті самі люди, що подібне змістом а на початку обрад поставлене внесене відкинули, — з огляду на се, що резолюцію сю ухвалили ті самі люди, що перед кількома тижнями на зборах Czytelni-ї отверто висказали супротив нас ворожу невтральність, осудили наші домагання, нап'ятували події і радували ся надією, що „борбіфакси“ понесуть „належну“ ostrу кару, а навіть кинено там слова, щоби нам відмовити товариских прав, — отже люди, в котрих прихильність русько-українська молодіж абсолютно вірити не може, — в виду сего, що сю резолюцію уважаємо тільки нужденною парафразою внесеня поставленого симпатизуючим з нашими постулятами відломом польської молодіжи, котра в повнім значіно поступає після девізи „вільні з вільними“ а не воює тільки фразами, — з огляду вкінци на се, що ту резолюцію муслі би ми уважати верхом ласки для себе, а такої ласки і від таких людей не можемо прийняти і не приймемо —

русько-українська молодіж вважає ту резолюцію прямо верженою собі в лице обидою і жадає рішучо, аби академічний Сенат і дисциплінарна комісія в дальшій своїм поступованю безусловно не оглядали ся на ту резолюцію, але поступали против нам за власним, хочби й суворим судом.

За українсько-руську академічну молодіж: *Василь Чайковський*, слух. філ., *Роман Курбас*, слух. прав, *Іван Виганський*, слух. прав.

Do Młodzieży Akademickiej Uniwersytetu lwowskiego!

Mury naszego Uniwersytetu były dnia 19. b. m. widownią smutnych zaburzeń i **wstrętnego bezprawia**. Wiadomo bowiem, że **pewna liczba słuchaczy**, narodowości ruskiej, nie czekając na dozwolony na godzinę 7-mą wieczorem termin, odbyła tego dnia wbrew wyraźnemu zakazowi Rektora wiec w godzinie południowej, to jest w porze przeznaczonej na wykłady. Na tym zaś nielegalnym wiecu, oprócz powzięcia rezolucyi w sprawach, które Rektorat pozwolił umieścić na porządku dziennym, uchwalono ponadto jeszcze inne, które w najwyższym stopniu uwłaszczają Władzom akademickim. Gdy Rektor, spełniając obowiązek swojego urzędu, zamierzał wejść z kilku Profesorami do sali, w której zebrał się pomieniony wiec i ogłaszał rozwiązanie tego bezprawnego zgromadzenia, wtedy przyjęto Jego i towarzyszących Mu Profesorów świstem, **dzikim** krzykiem, stukaniem i obelżywymi wyrazami, asystującą zaś służbę uniwersytecką uderzono kilkakrotnie laskami.

Senat akademicki przekonał się niebawem, że **ten objaw dzikości nie był wybuchem młodzieńczej nierozwagi, lecz przeciwnie stwierdził, że to wszystko, co na tym samozwańczym wiecu działośano, t. j. nie tylko uchwalone rezolucye, ale także popełnione ekscesy były naprzód z góry obmyślane i zuchwale wykonane**. Rozumie się samo przez się, że za tego rodzaju ciężkie i niebyste w naszych Uniwersytetach wykroczenia przeciw ustawom i porządkowi akademickiemu będą wymierzone winnym słuszne i sprawiedliwe kary.

Dotychczas ogłosił je Senat akademicki pięciu sprawcom rozruchów z dnia 19. b. m.

Inne śledztwa są w toku.

Po tych smutnych zająsciach **wzywamy teraz młodzież akademicką, aby w łączności z władzami akademickimi strzegła powagi i honoru Wszechnicy**, która za wolą Miłościwego Monarchy podaje naukę w obu językach ojczystych, a jest — o czym niech pamięta młodzież ruskiej narodowości — jedyną na świecie Szkołą, w której katedry ruskie istnieją i coraz to **rosną** w liczbę.

Zachowanie się Wasze — Panowie — spokojne i poważne, ale zarazem nacechowane stanowczą gotowością do obrony powagi i przywilejów naszej Almae Matris w duchu uroczystych ślubów, złożonych w chwili, gdyście otrzymali godność akademickiego obywatelstwa, wzbudzi pamięć o obowiązkach pozłuszeństwa ustawom akademickim w sumieniu tych Waszych Kolegów, którzy o nich zapomnieli.

Wykłady rozpoczną się z dniem 3. grudnia 1901. ale jedynie na wydziałach świeckich; wykłady bowiem na wydziale teologicznym pozostają nadal w zawieszaniu aż do dalszego rozporządzenia.

We Lwowie, dnia 30. listopada 1901.

Z Senatu akademickiego Uniwersytetu lwowskiego.

Rektor Uniwersytetu: *Rydygier*.

Русько-український Народе *)!

Нині, дня третього грудня 1901. року, чотириста сорок Русинів-Українців заявило, що виписують ся з книги горожан львівського університету. Чотириста сорок Русинів-Українців зложило нині великий обіт — не вертати в пороги сеї сьвятині науки, аж поки час правди не сповнить ся.

Се не сонце западає на зводі Твого неба, не зьвізди Твої погасають у темних і таємних просторах, Народе!

Се сини Твої покидають нині сьвяті простори Твоїх земель.

Се діти Твої, кров з крові Твоеї і кість з Твоеї кости, прощають Тебе нині великим прощанєм кривавої розлуки.

Довершилась міра й перелило ся море Твого болю. І великий час настав!

Великий час ударив...

На жертвенник долі Твоеї кинули нині сини Твої велике слово.

І слово се палає смолоскипом, і слово се дріжить розгуком великого звона і лине до Тебе; могуче й велике — віщує дні, що грядуть.

Се слово дітий Твоїх, що йдуть за Твою долю в бій, йдуть, як сотні Твої ходили — шукати правди, волю добути — Тобі, Народе!

Се дні вертають, що давно минули. Се воскресають горді Твої полки — лицарі спячі проснулись в могилах — на бій останній, на бій великий!

Над головою Твоею пеаном їх пісня лине, грізна ся пісня!

Над головою Твоею криваво заходить сонце дня, що вже минає — життя Твогого умирає день.

*) „Дзвіо“ з 3. грудня 1901.

Над головою Твоєю, Народе, сіяє яскравий Твого неба зв'яз, нового сонця сіяють вже лучі, нове сонце стрічати йдуть сини Твої!

А Ти синам Твоїм на день новий, на труд великий, на путь далекий — на перемогу дай Твого слова силу, дай слово — талісман!

Нехай із уст Твоїх німих мовчання печать упаде — бо ждуть сини Твої, Народе, Твого слова — грому!

Сини ждуть слова від батьків! Ждуть!...

Заява української академічної молодіжи в день сецесії

У відповідь на відозву університетського сенату з дня 30. па долиста 1901. русько-українська молодіж констатує :

1) Що ся відозва подає своїм змістом і тоном на поталу честь та достоїнство університету.

2) Що ся відозва підносить до значення кермуючих університетською властю засад національну нетерпимість, якою руководили ся досі одиниці з поміж професорської колегії.

3) Що наслідком відозви спадає відвічальність за сумні події остатніх днів, що тяжіла досі на одиницях — на цілий сенат, як управу львівського університету.

4) Що се дає нам як найкатегоричнішу за поруку, що права, які прислугують нам по законним постановам, будуть на дальше з розумом дептані і наше достоїнство, як академиків Русинів-Українців, понижуване.

З огляду на се підписані в обороні власної чести і достоїнства університету постановляють :

1) Вписати ся разом з книги горожан львівського університету ;

2) Не вписувати ся на сей університет так довго, доки загал русько-української молодіжи не сконстатує, що можна се зробити без пониження нашої академічної і народної чести.

Слідує 440 підписів.

Заява Богословів.

1) Взиває ся всіх товаришів без різниці партій до солідарности в сецесії.

2) Тих, що зломлять солідарність в сецесії, публікує ся як зрадників народної справи.

3) Товариші зобов'язують ся до солідарности в случаю, коли при поновнім вступі ва університет, не схоче сенат прийняти кого

з товаришів. Тоді і світські студенти і теологи не вступають на університет, доки того товариша також не приймуть ся.

4) Товариші звивають всіх будучих русько-українських кандидатів на студентів університету до перестерігання ухвал, що оттут запади.

5) Взиває ся єуспільність до заопікування ся молодими товаришами гімназіястами, що досі діставали харч в духовній семинарії, а тепер при біжучих обставинах легко можуть стратити.

Заява української політехнічної молодіжи в день сецесії.

Супроти резолюцій української академічної молодіжи, відносячих ся до опущеня львівського університету, ми українська політехнічна молодіж складаємо слідуючу коротку, але рішучу заяву:

Солідаризуємо ся з тими товаришами, що уважають за найбільшу нечесть для себе і нашого народу бути записаними в альбом львівського університету —

уважаємо тих студентів, що не піддали би ся загальній волі української академічної молодіжи, за найпідлійших зрадників національної справи.

За загал українських техніків: *Франціск Тузак, Антін Галька, Стефан Чарнецький, Роман Дудинський.*

Віче польської молодіжи в Кракові.

В Кракові відбуло ся дня 27. падолиста 1901. р. віче польської академічної молодіжи, на якому ухвалено слідуючі резолюції:

„Zważywszy, że każdy naród ma prawo do rozwoju odrębnej swej kultury narodowej, zważywszy, że, jako synowie narodu ciemniejszego, nie możemy zachować się wobec żądań narodu ruskiego obojętnie, młodzież uniw. Jagiellońskiego uznaje żądania utworzenia oddzielnego ruskiego uniwersytetu za *śluszne i konieczne*“.

„W szczególności w sprawie uniwersytetu ruskiego we Lwowie wyraża młodzież krakowska młodzieży ruskiej *jak najgorętsze życzenie spełnienia ich żądań* również *ślusznym*, jak dla ogółu narodu ruskiego *doniosłym*. W tem silnem przekonaniu, że jeżeli życzenia te zmienią

się w rzeczywistość, naród ruski w bratniej zgodzie pracować będzie pod hasłem wspólnych obu narodom ideałów. *Odrzucając i ganiąc nieprzyjazne sprawie utworzenia ruskiego uniwersytetu objawy ze strony polskiego narodu*, młodzież krakowska znając, że nietaktowny sposób przeprowadzenia swych żądań i potępienia godne wystąpienie młodzieży ruskiej wobec władz uniwersyteckich mogły spowodować zniechęcenie do sprawy ruskiej po stronie młodzieży polskiej we Lwowie, zniechęcenie *nienaturalne i szkodliwe* dla wzajemnego stosunku obu narodów do siebie.

Віче польської молодіжи в Лубні.

Walne zgromadzenie »Czytelni polskiej« akademików górniczych w Leoben« z dnia 12 grudnia b. r. powzięło następujące uchwały:

»Zważywszy, że podstawą rozwoju cywilizacyjnego ludzkości jest rozwój poszczególnych narodów i to oparty na rodzimych pierwiastkach. solidaryzujemy się w zupełności z żądaniem młodzieży rusko-ukraińskiej założenia osobnego uniwersytetu ruskiego w Galicyi.

Nie zgadzając się na utrakwizację polskiego uniwersytetu we Lwowie, któraby była ze szkodą dla naszych praw i potrzeb, solidaryzujemy się jednak z żądaniem dalszego tworzenia na lwowskim uniwersytecie równorzędnych katedr ruskich, jako tymczasowym środkiem dla zaspokojenia potrzeb narodu rusko-ukraińskiego«.

Привітні телеграми для української молодіжи.

Бережани: Шлях застелений жертвами веде до тим певнійшої
побіди. Слава потерпівшим товаришам! Сьміло вперед гайдамацьке
плем'я! *Бережанська українська гімназійна молодіж.*

Бережани: Боріте ся, поборете,
Вам Бог помагає,
за вас сила, за вас воля
І правда сьвятая!

Галя і Ольга Курдубівни

Бережани: Українській академічній молодіжи пересилаємо ви-
рази признання за рішучу і енергічну боротьбу. Прирікаємо попірати
ваші змагання о український університет яко постулят цілого укра-
їнського народа. — *Бережанські Русини.* — *Чайковський, Тялякевич,
Дукіянович, Ліскевич, Шкиргун, Мох, Глібовицький, Цуркевич, Мельник,
Бачинський, Сакалюк, Тарасевич, Король, Боднарчук.*

Бережани: Зближила-сь рішуча хвиля — стійте стійною, а ко-
щаве відьмо уступити! Сьміло вперед! *Українсь-гімназіясти.*

Берлин: Сердечний привіт борцям о незалежність української
мисли! *Болгарске студентство.*

Бірка: „Не чужого ми бажаєм, а свого то права!“ Так Русь
засьпівала... Зарахкали жаби плюгаві в болоті: „Ми туть автохтони
— не маєте права!“ А Русь своє каже: „Успокойтесь жаби! Наша
слава не вмере, не поляже! В своїй хаті своя правда і сила і воля!“
— *о. Йосиф Зацерковний, Александер Витковицький.*

Бірка: Честь і слава Вам, руські борці! За сьвяту справу по-
стійте в борбі! Ми з Вами! За „Руську Раду“: *о. Штогрин, предсідатель,
о. Дзерович, секретар.*

Бірка: Ми жєнщини повною грудію голосно кличемо: Слава
героям, борцям молодим! Не просимо ласки, ми свого лиш ждемо!
Університет руський належить ся нам! *Дзєровичєва, Левица, Соловські,
Вітковицька, Камінська, Тєлшєвєска, Чєстинські.*

Бірка-дворець: Не могучи прибути, шдемо славним товари-
шам дружнє: „Шасть Боже!“ *Мстис їчинський, Барановський,
Гвоздецький.*

Бігач: Слава вам товариші! Боріть ся добре, а побіда при нас
Богдан Гузар.

Богородчани: Живійше заботь ся руське серце в груди, коли читаем про ваші труди для рідного слова, для Руси-України. — Борітесь, борці, Бог додасть вам сили! *Богородчанські Русини.*

Борислав: Честь і слава молодим борцям, що не злякали-сь стати в обороні народного права! Боріте-сь дальше неустрашимо і не уступайте, поки не добете-сь свого! Ми хоч здалека лучимо ся духом з вами і кличемо грімким голосом: жадаємо руського університету!“ — *Русини з Борислава.*

Борислав: Враз з иньшими і ми лучимо-сь днесь з вами до борби о український університет. *Українки з Борислава.*

Борців: В неустрашимім бою за правду, свободу, волю народу, за руський університет стоїмо з Вами, бодрі молодці, готові навіть на жертви. Ваші палкі душі оживляють духа старших, а в єдності і сила! *За Борцівських Русинів о. Александер Левицький, о. Йосиф Балько, о. Ом. Глібовицький, о. Димитрій Курдидик, Др. Мих. Дорундяк, Омелян Саєвич, Ф. Калиновичева, Антонія Дорундякова, Євгенія Глібовицька, Бронислава Курдидикова, Марія Бальківна, Ольга Левицька, Богданна Глібовицька.*

Брідщина: Панове Академіки! З козацьким завзятем боретесь за український університет! Сли би лукаві руки посьміли торкнутись Вас, не тратьте бодроти і надії, бо: „За правду, за волю, за наші права — Солодка неволя солодка тюрма; Бо вольного духа не скути в кайдани: Біда, біда, біда вам тирани!“ — *Дівчата-Українки з Брідщини.*

Броди: Честь і слава молодим борцям за наші права! — а всім хоргам і гончим і псарям — ганьба і погорда! *Щурат, Санат і одномишленники.*

Броди: Лиш витревало до мети за народню справу! — всі стаєм до борби з вами на руській землі за руський університет! *Брідська Русь.*

Броди: Боріть ся руські соколики, щоб власне сьвітло мала рідна хата! *Спатівна, Долинська, Марія і Наталь Чировські.*

Броди: Держіть ся герої! — ви певні побіди,
Бо правда на вашім прапорі!
Хоч люто так брешуть русиноїди,
В тим більшій замовкнуть покорі! Духом з вами
Брідські Українці.

Будзанів: Слава борцям за правду і волю! *Стефа Галуциньська, Марійка Перепеликівна.*

Букачівці: Слава і честь Вам ревним Русинам! Щастя Боже!
Софія і Ольга Яновичівні.

Букачівці: Слава і честь вам, ревним Русинам! Щастя Боже!
Софія і Ольга Яновичівні.

Бурштин: Прийміть і нас під свій прапор в тяжкій борбі
о світло правди і науки на матернім слові! *Русини.*

Бучач: Боріте-сь-а поборемо! Ми всі з вами. — *Бучацькі Русини.*

Бучач: Віримо, що лишень острою боротьбою видремо від
польсько-шляхоцької захланности університет і всі надежні нашому
народови права. — *Українські гімназіясти.*

Вашківці: В гору знамя, хоч кат шаліє! — Боріте ся — по-
борете! — *Др. Лев і Олександр Петровські, Петро Тимкович, Іван
Гарасимович.*

Відень: Прилучуємо ся до ваших домагань і тут за них одно-
душно постоїмо! *Українська академічна молодіж.*

Відень: І я, слаба жєнщина, шлю сердечний привіт академіч-
ній молодіжї, що сміло і неустрашимо боре-сь за свої права. —
Гая Ясеницька, учениця консерваторї.

Волчухи: Честь і слава українській молодіжї, що домагає ся
заснованя українського університету. — *Виділ читальні „Просвіти“.*

Воцанці: Славно! Боріть ся за народні права — ми Вам по-
можем. — *Симєон і Емілія Кульчицькі.*

Галич: Борцям, потерпівшим за наші народні права, честь
і слава! — Брутальний чин гакати пятнуємо з погордою. —
Трусевичівні.

Глиняни: Боріть ся, — поборете; постоять за вас і за святє
діло, котрого бороните, руські хлопцї. — *Читальня Просвіти.*

Городенка: Честь і слава вам, достойні борці за народню
справу! *Луїза з Огоновських Лукавецька.*

Городниця: За правду, за волю, за наші права, за нашу сво-
боду — солодка й тюрма! *Ярина Лукіянович, Олена Ліпанська, Ольга
Ліпанська, Ольга Василїк, Маркіян Лукіянович.*

Градець (Стирия): Прилучаємо ся вповні до ваших управнених
жєдань українського університету і звиваємо вас до видержаня
в початїй борбі, аж доки вона успіхом не увінчає ся. — *Українські
студенти в Градци.*

Градець (Стирия): „Вставайте, кайдани порвіте!“ *Прухницький,
Стефанович.*

Динів: Слава академікам! — бо за борбою воля! *О. Савойка.*

Джурин: Слава руській університетській молодіжи, що так неустрашимо боре ся за найсвятійші права Руси. — *Члени Читальні.*

Джурин: Боріте ся! — поборете, — бо лиш працею рук і ума воскресаютъ народи. — *Юлія Данкевич, Олександр Меланюк, Іларій Лотоцький, Стефанія Меланюк, Мальвина Лотоцька — Попівці.*

Джурин: Честь вам, руські борці! — ми духом з вами! *Катря і Уляна Лотоцькі, Омелька Павляк — Попівці.*

Долина: На землі русько-українській виборім свій питомий університет! — Щасть Боже, молоді легіні, в кривавій роботі! *Загальні збори Читальні Просвіти.*

Дрогобич: Неустрашимим борцям за народні права, честь і слава! *Дрогобицькі Русинки.*

Живець: Гей ви орли і соколи

Летіть на червоне поле!

На поле, на поле, пшениченьку жати —

Нашу рідну, славну славу, волю здобувати!

Громада живецьких заточників.

Заліщики: Гуртуй-сь руська молодіжи, надіє наша, пільму розжени, кайдани порви, світло рознеси! — рабство само згине і підлота гнила, бо правда руська за тобою і народня сила! *Русини повіта заліщицького.*

Залізці: Честь вам, славна молодіжи, що так твердо обстаєте за нашими правами! — Боріть ся дальше і не уставайте! За вами стоїть і змаганя ваші підпирає ціла Україна. — *Сіркова Лікерія-Мойсович, Павлина Мойсович, Ізидор Садовський, Ванда Левицька, Ярослав Левицький.*

Збараж: Честь і слава оборонцям святаців народних! — витривайте в борбі! *Северин і Софія Наконечні, Др. Білінський.*

Збараж: Слава борцям за український університет! — Цілий велит — народ підопре вас у кровавій, важкій боротьбі. — *Віче в Збаражі.*

Золочів: Честь вам, — ми з вами! *Русини.*

Іцкани: Слава борцям за рідне слово! *Русини — Ортинський, Винницький, Сьмішко.*

Калуш: Честь і слава вам, борці! — Ми духом з вами! *Читальня Просвіти в Новиці.*

Калуш: Солідаризуємо ся з вами та шлемо вам сердечні слова заохоти до видержаня в борбі. — *Учителі-Українці калушського округу.*

Коритовська, Козоріг, Сенчина, Яцковський, Дирів, Посацький, Рубчаківна, Мацейків, Кручковська, Посацький Павло, Антін Мандрик, Олександр Глодзінський, Степан Сімків, Посацький Іван, Маїх Володимир, Антін Возняк, Симків, Любка Василь, Костів.

Калуш: Слава і честь, що не далисте на поталу наших прав! — держіть ся, поборете, за вами увесь нарід! *Калушські Українки.*

Калуш: Солідаризуємо ся з вами в справедливім жаданю за-снованя руського університету. — *Петрушевич, Струтинський, Куровець, Гарасимів, Бачинський, Левицький, Антін Перегинець, Ярослав Коритовський.*

Калуш: Солідаризуємо ся з Вами в справедливім жаданю за-снованя руського університету. — *Петрушевич, Струтинський, Куровець, Гарасимів, Бачинський, Левицький, Антін Перегинець, Ярослав Коритовський.*

Камінка стр.: Честь і слава борцям за народну справу, а сором і ганьба гнобителям-верховодам! *Читальня Просвіти в Сільци-Бенькові.*

Камінна: Славна Молодіжи! Під так серіозну та горячу хвилю рішучого домаганя русько-українського університету прилучаюсь до Вашої рішучої маніфестації та желаю Вам щасливого успіху. Щастя Боже! *о. Александр Левицький.*

Берлин (в Німеччині): Бажаємо найкрасших успіхів чесній і мужній руській і польській молодіжи! *Шютровський, Максимов, Беккер, Коцовський.*

Кімполюнг: Славні молодці! Не страшний ворог — з Вами мільони! *Л. Порубальський, Д. Павлович.*

Колоденце: Честь і слава Вам, борці-молодці за права Руси! Щастя Боже! — Кличемо з повної груди, не упадайте на дусі. — Читальня в Колоденци — *о. В. Гоцький, предсідатель.*

Колоденце: Сьміло і неустрашимо а витревало в бою ступайте, молодці! а зломите кайдани довголітної неволі. — *о. Володимир Гоцький, Олександра Гоцька. Адріян Кмицикевич.*

Коломия: Братя! сецесія Ваша наповняє серце моє радостію, бо встане свобідна Україна, вільна від холопа і пана. — *Ваш щирій друг Іван Білик.*

Коломия: Коломийські гімназиясти-Українці висказують славним борцям і мученикам за народну справу признане і горячу прихильність. — *Коломийські Гімназиясти.*

Коломия: Неправду силою та солідарностию ломім! *Посацький, Веселовський, Мельник.*

Коломия: Єднаймо-сь всі в борбі о наші права! *Коломийські Русини.*

Коломия: У завзятій, важкій боротьбі ми поляжем, щоб волю і славу і честь, рідний краю, здобути тобі. — *Др. Кульчицький за народну організацію.*

Комарно: Братя академіки! Вповні солідаризуємо ся з вами. Правда мусить побідити. Доси нас наруга жерла і тепер нас недоля жре, но коли уміло бороти-сь будемо, перемога на певно нас чеде. — *Члени Читальні, Просвіти.*

Комарно: Гості, зібрані на весілю в Коношках королівських, висказують свою симпатію руським студентам університетським за мужну оборону прав руської мови на університеті і в борбі за самостійний руський університет. — З уповажнення *Яків Косоноцький.*

Копичинці: Боріте-сь за честь Русинів! — душею з вами. — *Семків.*

Копичинці: Ветане Україна, не уступайте, а поборете стоголову гидру! До загину з вами. — *Читальники Калинівщини.*

Копичинці: Честь та слава борцям за народну справу. — *Ванда Колючанівна.*

Копичинці: Слава українській молодіжці за смілий виступ в обороні народних прав! *Копичинецькі Русини.*

Краків: Слава борцям за наші найсвятійші права. — *Краківська українська молодіж.*

Браковець: Слава борцям за рідне слово! *Читальня Просвіти.*

Бреховичі: Солідаризуємось з Вашим домаганем належних нам прав. — *Учителі і учительки округи долиньського: Павло Корчів, Іван і Марія Миндюки, Антіл Петрина, Антонія Шандрівна, Ресня Абрисовська, Марія Петрівна, Ольга Шашкевичівна, Юлія Шипайлівна, Еліасевич.*

Буликів: Честь і слава Тобі, молодежці, цвіте руської землі, надіє наша, за смілу борбу в обороні прав нашої руської мови. Солідаризуємо ся з Вами в домаганнях руського університету в столиці Галицької Руси. — *Раставецький, Радецький.*

Ліско: Честь Вам і слава, неустрашимі борці, за нашу волю! Ми не даємось! *Українсько-руські учительки ліського повіта.*

Лубно (Стирия): За борбу о наші права Товаришам слава! *Михайло Безпалко.*

Лубно (Стирия): W odpowiedzi na odezwę młodzieży rusińskiej wnosimy okrzyk: Niech żyje postępowa młodzież rusińska z jej słusznemi dążeniami! *Akademicy Polacy: Gordziałkowski, Jurów, Kamiński, Makowski, Mickiewicz, Paderewski, Sienkiewicz.*

Львів: Честь Вам, славні борці, народної справи! Витревайте в солідарности до кінця! *Інститутки руського Товариства педагогічного.*

Львів: Слава українській молодіжи за смілий виступ в обороні прав народних. *Є. Залетський, І. Гнатишак, Янович.*

Львів: Слава і честь Товаришам, борцям за народню справу, бо „не пора Ляхови служити; довершилась України кривда стара, нам пора для України жить“. *Кружок українських дівчат.*

Львів: Слава й честь Вам, борці за наші права! Боріте ся, а поборете, бо за Вами правда і ціла Україна! Сором і ганьба вам, польські верховоди, що силою і хитростию визискуєте своїх братів! На віки тяжить на вас пятно безхарактерности і підлости! *Абітурієнти львівської української гімназії.*

Львів: Слава борцям за правду і волю! Найщиріше „Помагай Біг“. — *Від Українок з інституту ОО. Василіянок.*

Львів: Честь і слава Вам, старші товариші, що так хоробро борете ся за права українського народу! — Ганьба польським верховодам за се, що по розбишацьки рабують нам наші права — *Абітурієнти-Українки польських гімназій у Львові.*

Львів: Слава Вам, Товариші Академіки, що борете ся за святі права Руси-України. — *Молодіж львівської семінарії учительської.*

Львів: Честь Вам герої, що прорвалисьте окуви насильства! — Свідомість, що домагаєтесь святих прав Руси-України, нехай скріпляє Вас в дальшій боротьбі, з котрої мусите вийти побідоносцями! *Русинки-Українки учительської семінарії женської.*

Льбосяч: Постоянність в борбі дає побіду, ми духом з Вами. — *Лялька, Попович, Ярисич, Повх.*

Новиця: Слава і честь Вам, руські Легіні! — Бог Вам помагає!
Не бійте ся, в кровавих хвилях навалі
Не згине думка, правда і добро,
Лиш красше, ширше розвіє ся далі!

Члени жіночої читальні „Просьвіти“. — *Марія Петрушевичева, Марія Кречковска, Марія Петрушевич.*

Ожидів: Слава і дяка борцям за питеме сьвітло — науку, за правду, за права русько-українського народу. — *Зоя і Дизя Гутковські.*

Панасівка: Русини в Панасівці, повіту бродського, виславили петицію о русько-український університет у Львові на руки посла Романчука, рівнож Молодій Україні шлють щире признане за гримкий протест против гнобителів Русинів і рускості, а посллови Романчукови і клюбови руських послів висказують честь за борбу о права привалежні Русинам, та й щоби стереглись всяких порозумінь з хитрим колом польським. — В імени Русинів в Панасівці о. *Ок. Чубатий.*

Перемишль: Щиро одушевлені Вашим виступом, сьвідомі важности народної справи кличемо: Боріть ся до останнього, бо лише в своїй хаті своя правда, сила і воля. *Гурток перемиських Українок.*

Перемишль: Корюсь борцям великої ідеї! *Людмила Левциька.*

Перемишль: Слава Вам, лицарям, що боретесь за сьвітло і волю, за наші і Ваші кривди, слава кожній жертві принесеній на народну ціль від цілого народа! *Громадани з Бушкович, Бушковичок і Вильча.*

Перемишль: Честь Вам, борці, за національні права! Добувайте волі для себе, може ми нею відживемо! *Семинаристкы.*

Підгайці: Добивайте ся сьміло оправданих постулятів, за Вами стоїть цілий нарід! *Др. Євген Гвоздецький, Ярослав Барановський, Іван Навроцький, Станислав Новосад, Лев Чомкевич, Роман Мокрицький, Білінський, Сендецький, Дрималик.*

Пістинь: Борітесь за наші сьвяті права, а Бог допоможе! *Анна Павлушевич, Олена Рогужинська, Марія Тимяків.*

Пустомити: Ми, руські хлопи, неволені віками, шлемо до Вас, інтелігентна молодіжи, щирый привіт по причині Вашого рішучого виступу в справі основаня руського університету у Львові і кличемо з цілої груди: Най Вас дух Богдана кріпить і не спічнить скорше, аж на лаврах побіди! *Загальні збори Читальні в Лісневичах і члени Читальні в Пустомитах.*

Рудки: Русини рудецького повіту солідаризують ся з руськими академіками, що сьміло боронять прав руської мови і домагають ся

свого університету. Честь Вам за те, витревайте в тій борбі, бо весь руський нарід з Вами! *З уповажненя многих Онишкевич.*

Рожнітів: Академікам-Русинам, що сьміло і бодро стоять за своїми правами, шлемо сердечний привіт: Боріть ся, поборете, Вам Бог помагає! — За громадян з Рожнітова, *Андрій Павлиш.*

Самбір: Честь борцям за народні права! *Русини учительської семинарії в Самборі.*

Самбір: Славно! борімо ся, поборемо! *Українці самбірської Гімназії.*

Скинів: Прийми, достойна Молодіжи, вирази найвисшого признання та пошани за так патріотичне, солідарне і рішуче виступленє в обороні найсьвятійших прав нашого народу! „Всі за одного — один за всіх“ — в тім сила наша, в тім найкрасший засновок певної побіди! — За народну організацію повіта львівського: *о. Фолис.*

Сокаль: Честь і слава борцям за нашу кривду! *Українська молодіж.*

Сокаль: Упадаєш, Сьвятине, сини Твої ідуть в сьвіт шукати правди, щоб завтра Тебе двигнути з ще більшою величию! *Іванець Володимир, Книш Іван, гайдмаки.*

Сокаль: Сожалію по страті Вашого благодатного огнища... Воскресніть! *Яків Зальцманн, жид-націонал.*

Сокаль: Ідїть все вперед відважно, бо за Вами ідуть мільони, готові на кождий Ваш поклик зачудувати сьвіт! *Міщани Сокаля, Семенюк.*

Станиславів: Нашій патріотичній молодіжи за борбу о наші права — о руський університет, нехай буде честь і слава! І ми всі з Вами солідаризуємо ся. Петиції висилаємо. Без жертв нема побіди. Вже перші жертви молодих героїв потерпіли: їх імена най будуть золотими буквами в памяти Руси-України записані. — *Станиславівські русько-українські товариства.*

Станиславів: Честь Вам і слава, ми духом з Вами! *Українці осьмаки станиславівські.*

Станиславів: Шлем щирий привіт молодим борцям: слава Вам і честь! *Товариство руських жєницц в Станиславові.*

Станиславів: Честь Вам, старші Товариші, що боратесь за український університет! Ганьба нашим верховодам, котрі допчуть наші національні права, найсправедливіші домаганя! *Українці станиславівської Гімназії.*

Станиславів: Прийміть і наше співчуче в сій жалкій хвилі і коли змушені гакатистичними насильствами розстаєтесь з дорогим Вам товариством, з котрим вязали Вас всі дорогі молодечі ідеали, пам'ятайте, що посеред мільонів і ми все будемо з Вами. — *Русько-українська молодіж і всі товариства станиславівські.*

Старе село: Пробудилась доля наша приспана лукавими братами. Славно хоробрі потомки борців за Україну! Мільони з Вами і за Вас! Ганьба облудним ворогам нашого народного розвою! *За русько-українське жіноцтво Ядзевичова, Камінська, Жураковська.*

Сторожинець: Хто чим здола', повинен послужити Україні, Ви шаблями, ми доглядом; врешті коли бува настане скрут скупний, Українки вмирати чесно вміють. *Ніза Попович з Сторожинця.*

Стрий: Старшим товаришам і борцям за наші національні права честь і слава! *Русько-українська молодіж стрийської Гімназії.*

Судова вишня: Сьвященики судововишенського деканату шлють привіт українській молодіжці в тяжкій борбі за права руського народу! *Гр. Лев, Т. Савула, К. Пасічинський, А. Телен, Л. Палп, Л. Мляркевич, В. Кондрацький, Н. Кушнір, Л. Тиховський, М. Литинський, А. Жолкевський, Р. Кордасевич, Є. Васильчак, М. Телен, А. Бованко, І. Камінський, В. Загаевич.*

Сянок: Борітесь — університету домагайтеся! — *Сяницькі Українці.*

Тернопіль: *Кружок тернопільських Русинів* пересилає руській академічній молодіжці подяку за розвинене акції в справі українського університету і з нею вповні солідаризуєся.

Тернопіль: Борітеся поборете! *Ученики української Гімназії в Тернополі.*

Тернопіль: Звиж тисяча учасників нинішнього ювілейного віча тернопільської філії Просвіти серед найбільшого одушевлення ухвалило слідууючу резолюцію: Честь і слава борцям за народний русько-український університет! У важкій боротьбі за права поневоленого народу постоїть твердо весь народ. — *Волянський, предсідатель віча.*

Тернопіль: Де сила, там воля, боріться, братя, а поборете! *Українська молодіж учительської семінарії в Тернополі.*

Тернопіль: Збори тернопільських Русинів висказують русько-українській академічній молодіжці своє признане і горячу симпатію за сьміле підняте борби о засноване народного університету. Заразом осуджують з обуренем поступоване тої часті польської суспільности, праси і академічної молодіжці, яка віднесла ся до сеї справи і її

ініціаторів з негідною культурного народу заїлостію. — *Тернопільські Русини.*

Тернопіль: Не спіchnть, аж здобудем сьвятинню науки! Ми з Вами. — *Українці тернопільської Гімназії.*

Тартаків: Честь Вам, борці, за народну справу! Сьвята є борба за правду, свободу і волю! *О. Левицкий, Ольга і Марія Леонтович, Іванна і Наталка Богачевські.*

Теребовля: Вповні солідаризуємо ся з молодіжею, що всіми силами добиває ся основаня українсько-руського університету у Львові. — *Русини Теребовельщини.*

Тисьмениця: В розпалі борби Вашої, брата, проти насилуваня прав українського народа посилаємо найгорячіші бажаня поводженя! Відгомін Ваших змагань най буде сурмою бойовою України! *Українська молодіж Тисьмениці.*

Тисьмениця: Славній молодіжці університетській за сьмілу оборону народних прав честь і слава! Нам пора для України жити! *Міщани тисьменицькі.*

Тисьмениця: Слава славному студентству за рішучий протест против неправди і насилля! Ми солідарні з Вами в борбі за руський університет. — *Русини товмацького повіту.*

Тлусте: Многократне „славно“ від нашої родини борцям за права Руси-України! Бураківка. *О. Олекса Залуцький з родиною.*

Топорів: Честь і слава борцям за права сьвятої Руси! Ми духом з Вами. — *О. Загаллович, Леонія і Марія Загалловичівні.*

Топорів: Слава й честь нашим Козакам! Боріть ся а поборете! *Даня і Галя Дзеровичівні.*

Тухля: Слава борцям за наші права! *Стефан Крижановський, парох.*

Тухля: Слава і честь Товаришам, борцям за право і правду. — *Ольга Січинська, Володимир Шматера, Євгеній Давидяк.*

Ціріх: Товариші! В Вашій борбі за свою сьвятинню наук, за русько-український університет і я з Вами! *Павло Волосенка, студ. політехніки.*

Чернівці: Постійте непохитно у важкій борбі за наші народні права! *Черновецькі Українці Гімназіясти.*

Чернівці: Щастя Боже в борбі з темними силами побідою нашої ідеї! *Черновецькі Українці-семинаристи.*

Чернівці: Тримайтеся і боріться сміло за Ваші права! *Клявдія де Говора Дрогомирецька.*

Чернівці: Борітеся, поборете, а оживе добра слава, слава України! *Наталка і Марта Окучевські, Дора і Ольга Ільницькі.*

Чернівці: *Українці другої черновецької Гімназії* прилучаються до жадання українського університету.

Чернівці: Вашу боротьбу за рідне слово підпирають з одушевленням — *учительки-Українки: Наталка Попович, Стефанія Федерович, Євгенія Пігуляк, Маруся Шорш, Анеля Бабюк і Євгенія Попескул.*

Чернівці: Не уступайте в борбі, ми духом з Вами! *Українці середньої рільничої школи в Чернівцях.*

Чернівці: Слава Вам, борці за волю слова на рідній землі! Нехай живе український університет! Духом з Вами. — *Українська молодь мужеської учительської семимарії.*

Чортків: Честь Тобі і слава, руська молодіжко університетська, що так неустрашимо борешся за святі права Руси! Ми до скоону з Тобою! *Члени Читальні в Шманьківцях.*

Яворів: Вповні солідаризуємося з домаганнями нашої академічної молодіжко і кличемо: Слава прометеям, що відважно заходяться добути світла для свого народу! сором і ганьба всім тим, що яким небудь робом намагаються спинити проміння світла. Український народ му сить мати на своїй землі свій університет! *Міщанська Читальня в Яворові.*

Яворів: Щастя Боже нашій академічній молодіжко в її оправданих домаганнях що до основаня українсько-руського університету у Львові! *Монастир СС. Ч. свв. Василя В. в Яворові.*

Ясенів горішний: Сміло у бій за наші народні святости, а з вами вся гуцульщина. — *Коржиський, Волянський — Лакуста, Арсенич, Марчак, Коржиська, Рошка, Стефановичі.*

Янів-Теребовля: Борцям за наші праву честь! Гнобителям сором! За релігованих товаришів твердо постійте! *Кобиловолоки, Климентина, Петро Патрило, Данило, Павло Ковальські, Роцаковський, Забірко, Бараник.*

Від Редакції.

Товариші і Товаришки!

По довгій, дуже довгій перерві, подаємо Вам знова „Молоду Україну“. Не будемо перед Вами оправдуватись, чому не виходила наша часопись за сі місяці, які ми щойно пережили. Ви знаєте, чому так сталось, чому ми мусіли замовкнути на час так довгий.

Коли відзиваємось до Вас нині, на сьому місці, то не з оправданєм за минуле, а з горячою прозьбою на будуче. З зазивом, щоб Ви й на далі підпомагали „Молоду Україну“ у її роботі як і досі, і більше ще як досі, бо завданя, які принесли нам останні дні та принесуть будучі, чимраз будуть більші та важнійші, а вслід за тим рости-ме й потреба удержати нашу часопись, і ставляти її на чимраз вишшому і вишшому рівені. Зробити се зможемо тоді і виключно лишень тоді, як ми усі, уся молодіж вкладати, мемо у „Молоду Україну“ не лишень свої симпатії та почування, а великий капітал праці та заходів, тоді як „Молоду Україну“ видавати-муть не одиниці і не гурток людей, а увесь загал молодіжи, якої вона є влаеностию.

Нині кличемо Вас знова Товариші та Товаришки до сеї праці, що буде разом і працею над собою і працею для цілої суспільности, і знова відчиняємо стовпці „Молодої України“, щоб заповнили їх олові думки та праці української молодіжи.

Се число виходить як останнє число за минувший рік. Слідуюче містити-ме так як і се два зошити за перні два місяці сего року, а далі будемо вже старати ся видавати „Молоду Україну“ без спізнєня, зошитами за поодинокі місяці. І тутки пригадуємо, що зробити се зможемо виключно при помочи усіх товаришів, та загал товаришів та товаришок буде не меньше Редакції відвічальний, колиб „Молода Україна“ не змогла почати вже раз виходити точно, заобогатіти та стати глибшою змістом, і сповнювати усє те, що обіцяли ми та чого загал від нас вимагає.

Лереліска Редакції.

Тов-ка Є. П. Добре! — *Тов. Гамалія.* Мусите звернутись до звісного тов., якого адреси ми тепер не маємо. Певно Вам лекше буде чим нам дізнатись, де він тепер живе. — *Тов. І. Д.* Ваші здогади зовсім правдиві, як Вам поталанить ще перевести задумане, то можете у дальшому числити на нас певно. — *Тов-ка М-ська.* Одержали та передали після адреси — дякуємо сердечно за лист. — *Тов. А. Р.* Полагодимо сими днями. — *Тов-ка Ластівка.* Ваші вірші гарні тоном та чутем, за те форма хотяй і вирівнана і подекуди доволі звінка, всеж таки загально слаба. Рими звичайно погані, а по ритмі знати, що Ви не знаєте добре наголосів. І Вам повторимо звичайну раду: як найбільше старайтесь читати, а то не лишень поезию, а і прозові річи також научного та публіцистичного змісту. Від сього користь Вам певна не лишень як поетці, а взагалі як людині та як робітницї на українській ниві. — *Тов-ка Марійка.* Сими днями вишлемо. — *Тов. Вол. В.* Гарно, тільки не забудьте подати багато фактичного материялу. — *Товариші І. Д., К. М., З. С., В. Т., Лев Т., Тов-ка В. Н.* Чи одержали листи? — *Тов. X.* має лист на умовленій адресі.

До наших Вп. Передплатників.

З сим числом шлемо всім довжним нам Вп. Передплатникам, згл. Посліплатникам, почтові перекази з виписаною на них квотою, яку нам винні за 1901. рік, а деякі і за 1900. Дотеперішні наші пригадки в сій справі показали ся так мало успішні, що незаплачена „передплата“ зросла до кількох тисячів корон. Аби улекшити заплату належитости за читанс нашої часописї, шлемо майже виповнені перекази, а коли і се средство не поможе, звернемо ся на судову дорогу.

Адміністрация „Молодої України“.

Всі письма до Редакції просимо пересилати тільки на руки тов. Володимира Старосольського у Львові, Личаківська ч. 27.

Всі грошові посилки просимо пересилати тільки на руки товариша Осипа Шухевича у Львові ул. Собісчини ч. 7.

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ.

Книжочка перша

РОЗСИЛАНІ ПЕРЛИ.

Ціна одного оправленого примірника 2 К., неоправленого 1 К. 60 сот.

Дістати можна у автора: Wien IX, Türkenstrasse 57, II. Stiege, III. Stock, 23.

Ілюстровані кореспонденційні картки

вийшли накладом тов. „Академічна Громада“ у Львові. Ціна одної картки виносить тепер лише 6 сот. без порта. Лише за готівку висилає: Осип Шухевич, у Львові Ринок 10, I.

„БУРЯ“

ДРАМА

А. Н. ОСТРОВСЬКОГО.

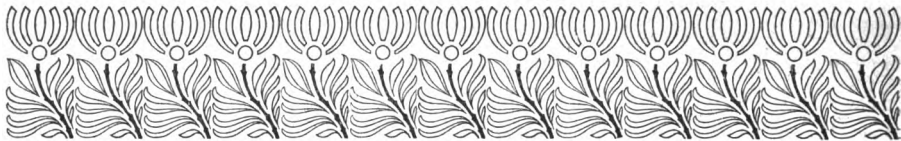
Переклав з російського і видав

М. ПАВЛИК

Мала 8°, ст. 84. На гарнім папері екз. неопр. 70 сот., оправлений 1 корона.

За 25 неоправлених примірників 12 корон (замість 17 К. 50 сот.).

Адр. видавця: Львів ул. Унії Любелської 5.

Як I-ий випуск: Бібліотеки „Молодої України“

появилась книжка:

Соціалізм і соціальний рух у XIX-ому столітті.

Д-ра Вернера Сомбарта

у перекладі Л. Цегельського.

Ціна для передплатників „Молодої України“ виносить

~~80~~ 80 сотиків, ~~80~~

для прочих і корона 40 сотиків.

Просимо у нас замовляти.

ГЕНРИК ІБЗЕН.

„ЯК МИ МЕРТВІ ВОСКРЕСНЕМО“.

Грамаітчний епілог у трех актах.

Переклав Антін Крушельницький. — Ціна 1. К.

Для передплатників „Молодої України“ 60 сотиків.

Просимо у нас замовляти.

В книгарні „Наук. Товар. ім. Шевченка“

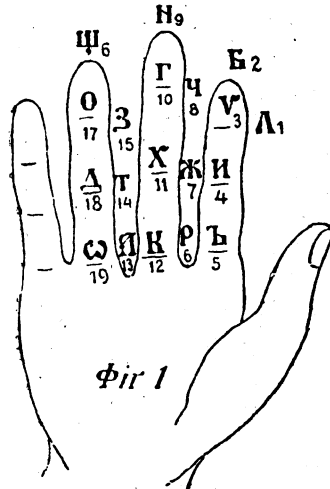
(Львів ул. Чарнецького ч. 26)

можна дістати;

Записки Наукового Тов. ім. Шевченки т. XXXVI	по	3 К.	сот.
” Подвійні томи XXIII і XXIV, XXXI і XXXII, XXXV і XXXVI	по	5 К.	— сот.
Збірник історично-філософичної секції т. I і II (Історія України-Руси Грушевського) брошурований том по	4 К.	на ліп. папері	5 К. — сот.
в гарній оправі том	по	5 К.	40 сот.
на ліпшій папері	по	6 К.	40 сот.
Том III на звичайнім папері		5 К.	— сот.
в гарній оправі		6 К.	40 сот.
на ліпшій папері		7 К.	40 сот.
Збірник фіольологічної секції т. I і II (Тарас Шевченко Кониського і Розвідки Драгоманова т. I і II)	по	3 К.	— сот.
на ліпшій папері	по	4 К.	— сот.
Етнографічний Збірник том I—IX, всі разом		22 К.	— сот.
Матеріяли до українсько-руської етнології т. I з малюнками зібрав Вовк	по	8 К.	— сот.
Матеріяли до українсько-руської етнології т. II (з малюнк.-ами зібрав Шухевич) по		4 К.	— сот.
Матеріяли до укр.-руської етнології т. III		4 К.	— сот.
Старинна Історія Галичини нап. Омелян Партицький	по	6 К.	— сот.
Історія літератури руської Омел. Огоновського т. II—IV всі разом		16 К.	— сот.
Словар російсько - український Уманця і Спілки I—IV, комплет		12 К.	— сот.
Руська історична бібліотека всі томи		6 К.	80 сот.
Хто купує цілий комплет чи поод. томи дістає і платить за цілий комплет		45 К.	60 сот.
Шевченко Т.: Кобзар I—IV в гарній оправі		10 К.	— сот.
” ” з пересилкою		11 К.	— сот.
Руданський Степан: Твори т. I—IV брошур.		4 К.	— сот.
” ” в модерній оправі		6 К.	— сот.
Чайченко Василь: Твори т. I—III		4 К.	40 сот.
Гомерова Одисея т. I—II		4 К.	40 сот.
Шекспірові Твори переклав А. Куліш т. I		2 К.	— сот.
Антін Крушельницький: Пролетарі		1 К.	— сот.
Крім цього можна замовляти в книгарні Наукового Тов. ім. Шевченка: всі українські, російські і на інших мовах книжки а також і ноти. При більшій закупні книжок (понад 20 кор.) дістає ся від „Видань Товариства 10% знижки. — Усі книжки можна замовляти в гарній дешевій оправі.			
Перехрестні Стежки повість Франка брош.		3 К.	— сот.
” ” в гарній оправі		4 К.	— сот.
” ” на гарнім пап. в полот.		6 К.	— сот.

„ТОВАРИШ“

ІЛЮСТРОВАНІЙ КАЛЕНДАР НА 1902. РІК.

„Календар в руці“.

Вже вийшов з друку „ТОВАРИШ“, багато ілюстрований календар на 1902. рік.

Товариш — се перша в тім роді книжка взагалі в нашім краю.

Товариш містить в собі 24 карт зв'язистого неба (по дві на кожній місяць) і багато ілюстрацій, прим. з війни бурської, хінської, портрети визначніших людей і т. ин.

Товариш подає раду, як вибирати собі зване і як радити собі в різних хвилях і потребах життя.

Товариш важний і потрібний для всіх, а приступний для кожного, хто лише уміє читати.

Хто собі купить „Товариша“, буде мати „Календар в руці“ і знати, як робить ся календар.

Хто собі купить „Товариша“, буде знати і те, що на небі і те, що на землі.

Хто собі купить „Товариша“, буде мати справді товариша, котрий стане ему в пригоді в неодній хвилі життя.

Хто собі купить „Товариша“, буде мати книжку, котра придасть ся ему не лиш на один рік, але й на ціле життя.

Хто хоче пересвідчити ся, що то все правда, що тут написано, нехай купить собі „ТОВАРИША“, а певно не пожалує. Ціна 1 К. без пересилки поштової; з пересилкою о 10 сотиків більше. — Замовляти у Сеня Горука, у Львові, площа Домбровського ч. 1.

3 0000 134 086 978